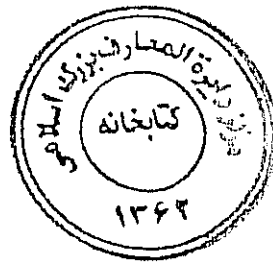

Publications of the Institute
for the History of Arabic-Islamic Science

Historiography and
Classification of Science
in Islam
Volume 8

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

HISTORIOGRAPHY AND
CLASSIFICATION OF SCIENCE
IN ISLAM

Volume 8

‘Alī ibn Zaid al-Baihaqī
Tatimma Şiwān al-Ḥikma

Texts
and
Studies

2005

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

HISTORIOGRAPHY AND
CLASSIFICATION OF
SCIENCE IN
ISLAM

Volume
8

‘ALĪ IBN ZAID AL-BAIHAQĪ
TATIMMA ṢIWĀN AL-ḤIKMA
TEXTS AND STUDIES

Collected and Reprinted
by
Fuat Sezgin

in Collaboration with
Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer

2005

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

50 copies printed

ISSN 1860-7063
ISBN 3-8298-9010-9

© 2005

Institut für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften
Westendstrasse 89, D-60325 Frankfurt am Main
web.uni-frankfurt.de/fb13/igaiw/
Federal Republic of Germany

Printed in Germany by
Strauss GmbH, D-69509 Mörlenbach

TABLE OF CONTENTS

Rosenthal, Franz: Review of: al-Baihaqī, ‘Alī b. Zaid: <i>Tatimma ṣiwān al-ḥikma</i> . Ed. Moḥammad Shafī‘. Fasciculus I - Arabic Text. Fasciculus II - Persian Version. Lahore 1935. <i>Orientalistische Literaturzeitung</i> (Leipzig) 40. 1937. cols. 626-629.	1
Meyerhof, Max: ‘ <i>Alī al-Bayhaqī’s Tatimmat Ṣiwān al-Ḥikma. A Biographical Work on Learned Men of the Islam.</i> ’ <i>Osiris</i> (Bruges) 8. 1948. pp. 122-217.	4
al-Baihaqī, ‘Alī b. Zaid: <i>Tatimma ṣiwān al-ḥikma</i> . Ed. Moḥammad Shafī‘. Fasciculus I - Arabic Text. Lahore 1935. (Panjab University Oriental Publications Series. No. 20). 13; 359 pp.; 2 pls.	101

al-Balhaki, 'Alī b. Zaid: *Tatimmatu siwān al-hikma*. Ed. Mohammad Shafi'. Fasc. I: Arabic Text. (2, 74 S., 2 Handschriftenabb.) Fasc. II: Persian Version. (171 S., 1 Handschriftabb.) Lahore: Motilal Banarasi Dass, Punjab Sanskrit Book Depot 1935 = Punjab University Oriental Publications Series No. 20. Bespr. von Franz Rosenthal, Berlin.

Die Fortsetzung und Ergänzung des *siwān al-hikma* von Abū Sulaimān as-Sigistānī durch 'Alī b. Zaid al-Baihaqī (gest. 565 H), die in der vorliegenden Gestalt aus dem letzten Jahrzehnt seines Lebens stammt, ist seit fast 60 Jahren der modernen Wissenschaft bekannt als eine willkommene, freilich oft auch nicht beachtete Quelle zur Erweiterung unserer Kenntnis der arabischen Gelehrten-geschichte. Nachdem Sachau zuerst den Abschnitt über Bērūnī in der Einleitung zu seiner Ausgabe der *atār al-bāqija* herangezogen hatte¹, ist sie der Gegenstand einer Reihe von Aufsätzen gewesen, unter denen aus neuester Zeit die glänzende Monographie von Muḥammad Khān Qazwīnī hervorzuheben ist². Besonders Baihaqīs Khajjūm-Biographie hat als die früheste, die noch dazu von jemand verfaßt ist, der den berühmten Gelehrten und Dichter persönlich kannte, starke Aufmerksamkeit gefunden. Überhaupt liegt ein guter Teil des Wertes der *tatimma* darin, daß in ihr vorzugsweise dem Verfasser räumlich und zeitlich nahestehende Persönlichkeiten aufgeführt werden.

Jeder der 111 Artikel des Werkes enthält die eigentliche Vita, die einige Nachrichten aus dem Lebenslauf des behandelten Gelehrten und — meist spärliche — Angaben über seine literarische Tätigkeit bringt. Sie kann sich mitunter mangels an Fakten bloß auf einige wenig sagende anerkennende Bemerkungen beschränken oder gar, was vereinzelt geschieht, ganz fortfallen. An die Vita schließt sich eine Sammlung von Aussprüchen an, manchmal verbunden mit Zitaten aus einem ausdrücklich genannten Werke des Gelehrten. Diese zweiteilige Form wird auffälligerweise auch durch-

1) Leipzig, 1878, S. Lff.

2) *Bist Maqālāt II*, Teheran, 1934. Weitere Literaturangaben s. *Orientalia NS VI*, 1937, S. 27, Anm. 3.

brochen, indem Baihaqī den Satzenteil, zu dem es ihm ja nie an Material mangeln konnte, vergißt, so in der Vita Khaijāms. In der Tat ist diese Verknüpfung von βλοζ und γλώσση, durchgeführt an einem ganzen Buch, also eine besondere Literaturform darstellend, in der Gelehrtenbiographie¹ höchst merkwürdig und äußerst selten. Als Vertreter dieser Literaturform sind im wesentlichen zu nennen Siġistānī mit seinem *šiwān al-ḥikma* (vermutlich²), Mubaššir b. Fātik mit seinem *muḥtar al-ḥikam* und Sahrazūri, der in seiner *nuzhat al-arwāḥ* sowohl Mubaššira wie auch Baihaqis Werk ausschreibt und mit seinem Buch diese beiden auch im Orient stark zurückgedrängt hat. Wenn man nun bedenkt, daß sowohl bei Siġistānī wie auch bei Mubaššir die alten, vorzüglich die griechischen Philosophen behandelt werden, so sieht man sich in die Richtung gelenkt, aus der diese fremd wirkende Form, die im Gegensatz zu der übrigen verwandten Literatur, der Biographik und der reinen Satzenseammlung, so wenig Vertreter gefunden hat, hergekommen zu sein scheint. Es ist genau die Form griechischer Philosophengeschichte, wie sie uns bei Diogenes Laertius deutlich entgegentritt, zumal wenn man sich nicht von der überwältigenden Menge an Stoff, die Diogenes zusammengehäuft hat, beirren läßt und sich an die weniger umfangreichen Viten hält³. Sie hat durch unbekannte Zwischenglieder und in völliger Verflachung zu Lexikonartikel + Gnomologie ihre Form den Arabern übergeben, die sie freilich für ihre wissenschaftliche Biographik nicht angenommen haben; sondern nur in vereinzelten Fällen ist mit ihr ein Versuch gewagt worden, von denen einer das vorliegende Werk des Baihaqī ist.

Die Edition von Moḥammad Šafi' ist auf dem Text der Berliner Handschrift Pet. II 737 aufgebaut. Sie ist schlechter als die drei Handschriften, die sich in Konstantinopel befinden, so daß deren bessere Lesarten trotz ihrer Selbstverständlichkeit im Text in eckigen Klammern erscheinen. Das hat wohl seinen

1) In der Šafi-Biographik, worauf mich Prof. Dr. Hartmann aufmerksam macht, findet sich diese Form ebenfalls. Sie konnte sich dort aus sich selbst heraus entwickeln, da die Gnome als ein literarischer Hauptausdruck des Šafitums galt (cf. T. Andrae, Actes du Ve congrès intern. d'histoire des religions à Lund, 1929, S. 273 ss.).

2) Ein Auszug daraus, der handschriftlich erhalten ist (s. Plessner, Islamica IV, 1931, S. 534 ff.), ist noch nicht ediert.

3) Ausdrücklich sei hier auf die bekannte Tatsache hingewiesen, daß irgendeine Kenntnis gerade des Werkes des Diogenes bei den Arabern freilich nicht nachweisbar ist.

Grund darin, daß dem Herausgeber diese Handschriften erst später bekannt geworden sind. So führt er ihre Sigel auch nicht in dem Abkürzungsverzeichnis auf S. 1—5 auf, sondern erst auf S. 313, wo anschließend auch ein Teil der variae lectiones nachgetragen wird. In der schwierigen Frage der Lesarten ist der Herausgeber, wie ich mich durch Vergleichung eines Stückes der Leidener und der Berliner Handschrift überzeugt habe, äußerst gewissenhaft vorgegangen. Es ist, wenn man die sorgfältigen Berichtigungen auf S. 350—359 berücksichtigt, nichts Erwähnenswertes hinzuzufügen. Besonders danken wird man es dem Herausgeber, daß er zu jedem der behandelten Gelehrten, Büchertitel usw. Nachweise aus der arabischen Literatur, vor allem aber auch aus der europäischen Literatur und die Stelle bei Brockelmann angibt. Freilich wäre es vielleicht besser gewesen, mit diesen Angaben nicht den Variantenapparat zu belasten, da ja bei ihnen Unvollständigkeit und Veraltung nicht zu vermeiden ist. So fehlt z. B. bei den Angaben über das Todesjahr des Moḥammad b. Zakarijā ar-Rāzī (S. 7 Anm. 7) die entscheidende Stelle aus der Risāla Bērūnī, die jetzt auch im arabischen Text von P. Kraus veröffentlicht worden ist (Paris, 1936). Zu der Bemerkung über den Vater des 'Alī b. Rabban aṭ-Ṭabarī, daß er 'ilm bil-ingil besessen habe (S. 9 Anm. 3), hätte man statt des Hinweises auf die falsche Nachricht Ibn al-Qifṭis über sein Judentum lieber die Erwähnung des authentischen Zeugnisses über seine christliche Herkunft gesehen (cf. M. Meyerhof, ZDMG 86, 1931, S. 38 ff.). Das Aristoteleszitat, das Baihaqī über 'Isā b. Ishāq mittelst (S. 68 f.), ist eine bekannte Stelle der „Theologie“ (ed. Fr. Dieterici, Berlin 1882, S. 8 f; cf. L. Massignon, Textes inédits, Paris 1929, S. 170). Ferner sei erwähnt, daß die Nisbe des Abū l-'Abbās (S. 120 und 155) wohl nicht Lūkarī, sondern Laukarī lautet (cf. S. Pines, Beiträge zur islamischen Atomlehre, Berlin 1930, S. 39 Anm. 2, wo als Titel des bei Baihaqī *bajān al-ḥaqq biḍamān aš-šidq* (?) genannten Werkes die Form: *bajān al-ḥaqq wa-mizān aš-šidq* gegeben ist). Umgekehrt freilich ist neben Nauqānī (S. 165) die einheimische Form Nūqānī, Jāqūt, *Muḡam* 4, S. 824, belegt. — Außer diesem nützlichen Wissensstoff, den Šafi' uns in den Fußnoten präsentiert, bringt er noch auf S. 177—225 ein umfangreiches Material von Bemerkungen, unter denen besonders längere Auszüge aus dem persischen *ta'riḥ-i-Baihaq* desselben Verfassers, der noch immer nicht ediert ist, hervorstechen. Wichtige Angaben über Handschriften aus den Katalogen

indischer Bibliotheken finden sich vielerorts. — Indizes der Personennamen, Ortsnamen und Büchertitel erschließen mit dem Werke Baihaqis gleichzeitig den reichen Wissensschatz, den der Herausgeber zusammengetragen hat.

Die um 1330 hergestellte persische Übersetzung ist im großen und ganzen ziemlich treu. Sie enthält die gleiche Anzahl Viten wie der arabische Text; doch kommt das so zustande, daß an Stelle von vier Viten des arabischen Textes, die im persischen fehlen (Nr. 9; 20; 75; 103 des arab. Textes), vier andere jüngerer Gelehrter eingetreten sind, nämlich des Sibāb ad-dīn as-Suhrawardī al-maqtūl, des Fahr ad-dīn ar-Rāzī, des Naṣīr ad-dīn aṭ-Ṭūsī und des Raṣīd ad-dīn Faḍl Allāh al-Hamadānī. Auch ist die Reihenfolge der Artikel nicht völlig gleich. Die Vorrede Baihaqis ist durch eine des persischen Übersetzers ersetzt. An manchen Stellen kürzt dieser beträchtlich. So sind auch gerade die uns besonders interessanten kurzen Bemerkungen Baihaqis in der Ich-Form (Erwähnungen seiner eigenen Werke, Angaben über selbstgesehene Bücher) häufig ausgelassen. Auch zeigt der Übersetzer die Neigung, literarkritische Angaben wegzulassen (so S. 13₇; 19₁₁; 83₆; doch siehe dagegen S. 95₆). Der Text ist, da auf einer einzigen, nicht gut erhaltenen Handschrift beruhend, nicht immer sicher und lückenhaft.

Einer im Druck befindlichen Einleitung, die uns Moḥammad Shafī' geben will, können wir mit Spannung entgegensehen; denn seine schöne Edition bürgt für die Güte ihrer Ausführung. Auch darf man wohl hoffen, daß Shafī' seine reichen Kenntnisse und seinen großen Fleiß zur Nutzbarmachung der wichtigen Handschriftenschatze Indiens in der gleichen gründlichen Weise verwenden möge.

'Alī al-Bayhaqī's Tatimmat Šiwān al-Hikma

A Biographical Work on Learned Men of the Islam (1)

" Bear from me to Khorāsān, Zephyr, a kindly word,
To its scholars and men of learning, not to the witless herd,
And having faithfully carried the message I bid thee bear,
Bring me news of their doings, and tell me how they fare."
(From a poem of NĀṢIR-I-KHOSRAW, translated by
E. G. BROWNE.)

A. INTRODUCTION

I. During the Islamic period a series of biographical and bibliographical works on learned men was composed, from the Xth century A.D. down to the XIXth century. Not many of these works have been printed, and four only have been translated into European languages. I give in the note (2) the names of the most important of these and of other works of reference and the abbreviations under which I will quote them in the course of this essay. All these works have been largely used and extracted by scholars interested in the history of science in Islam. The greatest and the most reliable bibliographer of all these was M. STEINSCHNEIDER.

II. I wish to attract the attention of the historians of science to a recent edition, printed in Persian and Arabic, of a short

(1) I am very much indebted to Dr. JOSEPH SCHACHT, Professor of Semitic languages at the Egyptian University, for corrections of my translation and for some suggestions, and to Misses EVELYN PERKINS and DOROTHY GINGER (Cairo) for corrections and copy of the English text.

(2) See List of bibliographical abbreviations, p. 217.

biographical work concerning Mediaeval Persian philosophers (3) which bears the Arabic title *Tatimmat Şiwân al-Ĥikma* ("Continuation of the Receptacle of Wisdom"). This *Şiwân al-Ĥikma* is a famous book composed by ABŪ SULAYMÂN MUĤAMMAD IBN ṬĀHIR IBN BAHRĀM AS-SIJISTĀNĪ, a celebrated philosopher and physician in Baghdad at the end of the Xth century A.D., friend of the powerful administrator of the caliphate, prince 'AḌUD AD-DAWLA. He is well known under the name of ABŪ SULAYMÂN AL-MANṬIĪQĪ ("the Logician"), and his house was "a resting place for the representatives of the ancient sciences" (IQ p. 282). He must have died about the year 1000 A.D. (4). ABŪ SULAYMÂN composed, according to IAU (I 322), a "Discourse on the Organism of the Faculties of Man etc."; a treatise on Logic; questions set by him, and their answers; philosophical notes and sentences; a "Discourse on the fact that the Celestial Bodies have a Special Nature and a Soul which is a Rational Soul," and last but not least the afore-mentioned *Şiwân al-Ĥikma*. The original work is lost, but extracts from it exist in several libraries (5). The Bodleian (*Marsh*) and Berlin (*Pm. 737*) MSS. have the "Continuation" (*Tatimma*); Leyden (*Gol. 133d*) has a short extract from a compendium of the original work, made by a well known Persian scholar, MUĤAMMAD AT-TIBRĪZĪ, called AL-GĤADANFAR (6). In contrast to this meagre extract, Istanbul possesses three valuable MSS. which were discovered by HELMUT RITTER and described by PLESSNER (7). All three (Beshir Aga 494, Murad Mollah 1408, and *Köprülü* 902) are dated from the VIth or VIIIth cent., A.H. They contain from 120 to 215 pp. comprising, after an introduction, a) a compendium of the *Şiwân*

(3) *Tatimma (sic) Şiwân al-Ĥikma of 'Alī b. Zaid al-Baihaqī* ed. by MUĤAMMAD SHAFI', M.A., professor of Arabic in the University of the Panjab. Fasc. I, Arabic text; fasc. II, Persian text; fasc. III (Introduction) is in the Press. (Panjab Univers. Publ. Series, No. 20), Lahore, 1935.

(4) See MEYERHOF, p. 420 ff.

(5) MARTIN PLESSNER, *Beiträge zur islamischen Literaturgeschichte, I. In Islamica*, vol IV (Leipzig, 1931 ?).

(6) The name is derived from Middle Persian *Vindafarna* (JUSTI, *Namenbuch*) and means "the lion."

(7) MUĤAMMAD KHĀN QAZVĪNĪ (*Abū Sulaimān al-Manṭiqī Sidjīstānī, savant du IVe siècle de l'Hégire*, Chalons 1933, p. 28, in Persian) enumerates three more of his works.

al-Hikma compiled by an unknown epitomator; b) the *Tatimma* ("Continuation") by ZAHĪR AD-DĪN 'ALĪ B. ABĪ'L QĀSĪM ZAYD AL-BAYHAQĪ (d. 570 A.H.=1174 A.D.), and c) a "Supplement" (*Itmām*) by the anonymous author of the compendium. There is no doubt that the Leyden MS. is an extract from the Istanbul compendium. PLESSNER intended to make an edition from these three important MSS., but was prevented from doing so by the political events of 1933 in Germany which obliged him to leave Berlin and settle in Palestine. In the meantime the above mentioned edition of the *Tatimma* by MUḤAMMAD SHAFĪ' appeared, as it were an instalment of the entire work. For this publication our thanks are due to this well known Muslim Arabist and to the Panjab University.

III. We know by the few biographical notes (8) that ABŪ SULAYMĀN was a great lover of the Greek sciences. Surely he did not know the Greek language but the incessant translation work of the IXth and Xth centuries in Baghdad, inaugurated by ḤUNAYN IBN ISHĀQ (9) and his pupils had rendered accessible the bulk of Greek science to Arabic reading scholars. Many of them took a special interest in the maxims of philosophers and learned men. ḤUNAYN and his son ISHĀQ had been the first to make translations of such sentences or maxims (10). The philosophical conversations in ABŪ SULAYMĀN's circle and their frequent allusions to ancient science have been described by ABŪ ḤAYYĀN AT-TAWḤĪDĪ, (11) a Persian grammarian, jurist and man of letters who died in 1023 A.D. We are informed by him, for example, that he read with ABŪ SULAYMĀN ARISTOTLE'S Psychology, and that ABŪ SULAYMĀN alone read apocryphal works of EMPEDOCLES.

(8) *Fih'r* p. 264, 1Q p. 282 ff., IAU I. 321 ff.

(9) SARTON, I. 611-3.

(10) ḤUNAYN IBN ISHĀQ, *Kitāb Ādāb al-Falāsifa* (MS. Munich 651, 5; translated by K. MERKLE, *Die Sinnsprüche der Philosophen*. Leipzig 1921). See BROCKELM. Suppl. I p. 368. The book of his son ISHĀQ IBN ḤUNAYN: *K. Ādāb al-Falāsifa wa-Nawādirhūm* is mentioned by IAU (I 201 last line), but has not come down to us.

(11) See his biography in *Encyclopaedia of Islam*, Vol. I (ABŪ ḤAYYĀN). His work is entitled *Al-Muqābasāt* ("Learned Conversations"). Last edition by ḤASAN AS-SANDŪBĪ, Cairo 1347/1929.

IV. We learn, moreover, by a summary from the Istanbul MSS., given by PLESSNER (12) that ABŪ SULAYMĀN treated in his *Şiwān al-Ĥikma* mostly of Greek philosophers: THALES, ANAXIMENES, ANAXAGORAS, SOCRATES, PLATO, ARISTOTLE, ALEXANDER THE GREAT, DIOGENES, THEOPHRASTUS, EUDEMUS, HERMES, SOLON, XENOPHON, EUCLID, HIPPOCRATES, CEBES, PTOLEMY, APOLLONIUS, GALEN, JOHN THE GRAMMARIAN, and many others. The confused order of the biographies must not surprise one, as the Muslim scholars had no clear ideas of the chronology of antiquity. Then follow the biographies of ĤUNAYN, AL-KINDĪ, THĀBIT B. QURRA, IBN 'ADĪ, IBN ZUR'A, MISKAWAYH and other scholars, Christians and Muslims, down to the author's time.

V. I had recently (in 1938) an occasion to see, in the Egyptian Library in Cairo, a photostatic copy of one' of the Istanbul MSS. It begins with a confused and disorderly history of the Greek philosophers (among whom we find also the names of poets, like HOMER, SOPHOCLES and EURIPIDES), followed by a still more confused history of Greek Medicine. The latter is distributed over a period of 5560 years, from the death of ASCLEPIUS to that of GALEN! The subdivisions in shorter periods between the different schools of Greek Medicine are also given with exact numbers of years. This part of the book has been copied later by IBN ABĪ UŞAYBI'A. Then follow very short and more anecdotic records of a great number of Greek philosophers and physicians, and of such philosophers of the early centuries of Islam as were specially acquainted with Greek philosophy. Among them is a number of otherwise unknown names. Unhappily the author of the abridged *Şiwān al-Ĥikma* rarely gives biographical sketches of the philosophers in question but only anecdotic narratives of their discussions, and a great number of their sage aphorisms and learned sentences. This is the real aim of the book, and also the aim of ZAHĪR AD-DĪN's *Tatimma* or continuation of the *Şiwān*. It was a work, destined for the spiritual recreation of learned men, and even for a greater public of literary education. It would be, perhaps, not without interest for our Greek scholars to retrace a great number of such—probably partly

(12) *Loco cit.*, p. 535.

apocryphal—aphorisms in the works of ancient philosophers.

In the present publication, the main aim is to make the new biographical information about the savants of the Islamic Middle Ages, which appears in print for the first time, accessible to the historians of science. Therefore I am giving, in the following analysis of the *Tatimma* only the first part of each article, omitting the collection of aphorisms ascribed to the scholar in question.

VI. The author of the *Tatimma* ("Continuation") is the afore-mentioned ZAHĪR AD-DĪN 'ALĪ B. ZAYD AL-BAYHAQĪ who lived in the XIth century A.D., and died in 565/1170. His autobiography is preserved by YĀQŪT in his "Dictionary of Learned Men" (13) from which MUḤAMMAD SHAFĪ' extracted the essential dates and facts (14). 'ALĪ AL-BAYHAQĪ was descended from an ancient family of Qādīs (religious judges). His great-great-grandfather left his native land Balūchistān about 1000 A.D. and settled down in Bayhaq in the district of Naysābūr or Nīshāpūr in East Persia. 'ALĪ was born as the son of a learned judge ABU'L QĀSIM ZAYD, in 1106. He studied for nearly thirty years in different towns of East Persia, as Bayhaq, Nīshāpūr, Merv and Sarakhs, partly under such eminent teachers as AL-MAYDĀNĪ, BŪ JA'FARAK and QUTB AD-DĪN AN-NAṢĪRĪ. His studies embraced Arabic grammar, philology, literature, poetry, dogmatic theology (*kalām*), mathematics, philosophy, practical law (*'ilm al-aḥkām*), and exact sciences. In 526/1132, he was appointed *qāḍī* (judge) of Bayhaq, but he left this town again to continue his studies in Rayy (North Persia) and Nīshāpūr where he lived for eleven years, until 549/1154 when the place was conquered and destroyed by the Turkish Ghuzz tribes. Here ends his autobiography to which he himself appended, a list of seventy-three of his works. They deal with religious learning, history, biography, letters, exact sciences, medicine and commentaries on famous works on poetry and philosophy. He died (in Bayhaq?) in 565/1170.

Before beginning the analysis of the *Tatimmat Ṣiwān al-Ḥikma*, I think it useful to cast a glance at the :—

(13) YĀQ. vol. V p. 208.

(14) MUḤAMMAD SHAFĪ', *The Author of the Oldest Biographical Notice of 'Umar Khayyām* etc. In *Islamic Culture*, vol. VI (Hyderabad 1932) p. 587-597.

VII. POLITICAL AND CULTURAL BACKGROUND IN PERSIA

during the lifetime of the scholars mentioned in the *Tatimma*. The greater number of them lived in the four centuries from about 850 to 1150 A.D. There is only JOHN PHILOPONUS (biography no. 20) who is attributed by the author 'ALI AL-BAYHAQĪ to the first century of Islam or the VIIth cent. A.D., but who lived, in reality, at Alexandria in the pre-Islamic period during the VIth cent. A.D. And there is IŞĤĀQ ABŪ QURAYSH (biography no. 9) who lived at the end of the IIInd/VIIIth century under the first 'Abbāsīd Caliphs. All the others range in the four centuries indicated above, and they belong, nearly all of them, to the 'Irāq (Mesopotamia), mostly Baghdad, and to the different provinces of Persia. The only exceptions are IŞĤĀQ IBN SULAYMĀN (biography no. 7) who was born in Cairo and emigrated to Qayrawān (now Tunisia), and IBN AL HAYTHAM (no. 39) in Egypt.

VIII. To begin with the IIIrd/IXth century. It saw the rise of such eminent savants as ĤUNAYN IBN IŞĤĀQ, his son and his nephew, of THĀBIT IBN QURRA, 'ALĪ IBN RABBAN and AR-RĀZĪ (biography nos. 1-6), of AL-KINDĪ (no. 21), IBN ABĪ MAŤŞŪR (no. 15), AL-BATTĀNĪ (no. 16), and AL-BALKĤĪ (no. 22). In the beginning of this century the central power of the 'Abbāsīd Caliphs of Baghdad was still great and reached from North Africa to the boundaries of India; but the disintegration of their empire began very soon and they fell more and more under the influence of their mercenary Turkish bodyguards. We must, however, record at least five Caliphs who were lovers of science and protected the scholars who were mainly occupied with the translation of works of Greek science into Syriac and Arabic. They are AL-MA'MŪN, AL-MU'TAŞIM, AL-MUTAWAKKIL (although he sometimes had fits of anti-scientific religious fanaticism) AL-MU'TAMID and AL-MU'TADĪD.

IX. To the IVth/Xth century belong twenty-four of the savants enumerated in the *Tatimma*, most of them in Baghdad, like IBN BAKS or BAKŪS (no. 12), MATTĀ IBN YŪNUS (no. 14), AL-FĀRĀBĪ (no. 17), YAĤYĀ and IBRĀĤĪM IBN 'ADĪ (nrs. 48 and 58), IBN ZUR'A (no. 30),

AL-BŪZAJĀNĪ (no. 38), AL-KŪHĪ (no. 40), the two younger THĀBITS (nrs. 31 and 32), IBN AṬ-ṬAYYĪB (no. 23), ABŪ SULAYMĀN, IBN HINDŪ (no. 46) and others. Several lived and died in remote lands at the courts of rival rulers to the Caliphs; such are IBN AL-KHAMMĀR (no. 13), who died in Ghazna at the court of the great Sultan MAḤMŪD; AN-NĀTILĪ (no. 19) who wandered through the North East of Persia and Transoxania; AL-QABĪṢĪ (no. 45) who was in the service of the Sultan of Mōṣul; and BAHMANYĀR (no. 49), who was a native of Adharbayjān and lived in the lands south of the Caspian Sea. In Baghdad several of the Caliphs, e.g. AL-MUQTADĪ, AR-RADĪ, AL-MUṬĪ' and AT-ṬĀ'Ī', were friends of scholars and promoted the sciences, founded hospitals and astronomical observatories. But they were eclipsed by their ministers and grandees. For, in this century, Egypt, Palestine and Syria were conquered by the Fāṭimids of North Africa who were Shī'ites and held for two centuries an independant Caliphate with Cairo as its capital. And in the East there rose the Persian dynasty of the Sāmānids (261/874-389/999) the most powerful ruler of which, ISMĀ'ĪL, about the year 900 A.D., took the whole of Persia, from Ṭabaristān and the Great Desert to the Persian Gulf, and from Transoxania and the borders of India to near Baghdad. But worse than that: in Baghdad itself there rose another power, that of the Būyids or Buwayhids, originally a warlike tribe of the North Persian mountains. They first took Western Persia from the Sāmānids and then turned to Baghdad which was occupied in 334/945 by the Būyid ruler MU'IZZ AD-DAWLA (DIBĀN, biography no. 35, was his physician). The powerless Caliph AL-MUSTAKFĪ bestowed on him and his brothers honorific titles, styled him *Amīr al-Umarā* (First of Princes, or Premier Noble) and was then only a shadow ruler, although treated with outward homage as the spiritual chief. The most powerful of the Būyid *Umarā* was 'ADUD AD-DAWLA (about 370-380) who gathered at his court in Baghdad scholars and medical men, and was a great promotor of all the sciences. In the meantime his relatives wrested from the Sāmānids more and more of Central and South Persia, so that these latter, in the last decennium of the IV/Xth century, ruled over Transoxania and Khorāsān (East Persia) alone. But Transoxania was very soon conquered by the Turkish tribes coming from Kashghar (Chinese Turkestan)

under the warlike Īlak Khāns; and Khorāsān was taken by the Ghaznawid rulers of Afghanistan who very soon spread their rule to North India under Sultan SUBUKTEĠĪN (d. 387/997). From among the many smaller dynasties which reigned over parts of West and Central Asia, we must mention the Ziyārīds who held sway over the south-east coast of the Caspian sea (Jurjān, the old Hyrcania). One of these princes, QĀBŪS IBN WASHMĠĪR, was famous as a patron of men of learning. His sons followed his example until his reign was conquered by the Ghaznawids.

X. In the following century (V/XIth) lived 17 of the scholars of whom 'ALĪ AL-BAYHAQĪ gives biographical sketches (15). At the beginning of this era towered the figures of IBN AL-HAYTHAM (no. 39, Cairo), IBN SĪNĀ (no. 27) and AL-BĒRŪNĪ (no. 28); all three men of a vast and almost incredible learning. The latter two were chosen, with IBN AL-KHAMMĀR (no. 13) and ABŪ SAHL AL-MASĪHĪ (no. 47) to follow the victorious Sultan MAḤMŪD to his capital Ghazna, but IBN SĪNĀ and ABŪ SAHL escaped (see their biographies). IBN SĪNĀ's pupils (nos. 50-52) and all the other scholars lived at the court of the minor princes and governors who reigned over part of Persia, while the struggle between the great and mighty Turkish Sultans went on during the whole of this century. MAḤMŪD, the son of SUBUKTEĠĪN, Sultan of Ghazna, subdued East and Central Persia, Transoxania and North-west India, in numerous and always successful campaigns, so that his rule extended from Lahore to Bukhārā, Samarqand and Ispahān. He died at Ghazna in 421/1030. LANE-POOLE (*Mohammadan Dynasties*. London, 1925, p. 286-8) calls him "one of the greatest figures in Mohammedan history. His magnificent encouragement of science, art, and literature, was not less remarkable than his genius as a general and statesman (16). He founded and endowed a university at Ghazna, and his munificence drew together perhaps the most splendid assemblage of literary genius, including the poet FIRDAWSĪ, that any Asiatic capital has ever

(15) See, concerning this and the following periods: E. G. BROWNE's *Literary History of Persia*, vol. II.

(16) A. MÖLLER and W. BARTHOLD did not share this favorable opinion. See BARTHOLD, *Turkestan* (London 1928) p. 289.

contained.' ' But in the meantime, another power had risen, that of the Saljūqs. I quote again LANE-POOLE (*l. c.*, p. 149 foll.) who gives *in nuce* the gist of the history of these Turcoman chieftains coming from the Kirghīz steppes. " The advent of the Seljūkian Turks forms a notable epoch in Mohammadan history. At the time of their appearance the Empire of the Caliphate had vanished. What had once been a realm united under a sole Mohammadan ruler was now a collection of scattered dynasties, not one of which, save perhaps the Fātimids of Egypt (and they were schismatics) was capable of imperial sway. ... Persia was split up into the numerous governments of the Buwayhid princes (whose Shī'ite opinions left little respect for the puppet Caliphs of their time), or was held by sundry insignificant dynasts, each ready to attach the other and so contribute to the general weakness. ... A drastic remedy was needed, and it was found in the invasion of the Turks. These rude nomads, unspoilt by town life and civilised indifference to religion, embraced Islam with all the fervour of their uncouth souls. They came to the dying State and revived it. They swarmed over Persia, Mesopotamia, Syria and Asia Minor, devastating the country, and exterminating every dynasty that existed there; and as a result they once more reunited Mohammadan Asia from the western frontier of Afghanistan to the Mediterranean under one sovereign; they put a new life into the expiring zeal of the Muslims, drove back the re-encroaching Byzantines, and bred up a generation of fanatical Mohammadan warriors to whom, more than to anything else, the Crusaders owed their repeated failure. This it is that gives the Seljūqs so important a place in Mohammadan history." From 429/1037 to 447/1055 they took successively East, North, and Central Persia, then Baghdad and Asia Minor. Their three first rulers, TOGHRUL BEG, ALP ARSLĀN and MALIKSHĀH (d. 485/1092) held the supreme rule over this vast empire, but after the death of the last, civil war sprang up between his sons, and separate branches of the Saljūq family attained independence in different parts of the widely scattered dominions. The courts of the " Great Saljūqs " and of their minor dependents developed everywhere, in Baghdad, Ispahān, Rayy, Merv, Nīshāpūr etc., cultural centres where learned men gathered together near to the throne of rulers or ministers. Among the latter, the most prominent figure is

AL-ĤASAN IBN 'ALĪ AT-ṬŪSĪ, called *Nizām al-Mulk*, the almighty minister of the Sultans ALP ARSLĀN and MALIKSHĀH. He was in all but name the real monarch and administrated the vast Saljūqid Empire with striking success. He was a great lover of learned men, who flocked to his court in Baghdad, and he founded the celebrated religious colleges or academies called after him, an-Nizāmiyya, at Baghdad and at Nīshāpūr in the province of Khorāsān. He was murdered by an emissary of the illfamed Ismā'īlī sect of the Assassins in 485/1098, a month only before the death of MALIKSHĀH, his master. A Turkish slave ANŪSHTEGĪN, of Ghazna, rose to be the cup-bearer of Sultan MALIKSHĀH, who made him governor of Khwārizm (now Khīva). He died in 490/1097. His son took the title of *Khwarizmshāh* (Persian : King of Khwārizm), and we shall find his grandson ATSIZ a ruler of importance in the next century.

XI. 'ALI AL-BAYHAQĪ, the author of the *Tatimma* lived himself during the VI/XIIth century, and he gives from this period 36 biographies of learned men to which must be added most of the 19 other biographical sketches of which no chronological data allow the fixation of a life period. He himself and his father, ZAYD, knew many of these men, and the most famous of them, as e.g. 'UMAR AL-KHAYYĀMĪ (biography no. 66; he seems not to be identical with the author of the celebrated Persian quatrains), the poet AL-WĀṬWĀṬ (no. 107), ASH-SHAHRASTĀNĪ (no. 86) and the great physician ZAYN AD-DĪN ISMĀ'ĪL (no. 111). Most of the scholars lived in Khorāsān (East Persia) and many of them at the court of Sultan SANJAR at Nīshāpūr. Two of them resided in Baghdad (the physicians ABU'L-BARAKĀT no. 93, and IBN AT-TĪLMĪDH no. 87), while others wandered through the northern and eastern lands of Persia, up to Khwārizm where they were attached to the court of the Khwārizmshāh.

XII. The important figure of this period in East Persia is Sultan SANJAR, a younger son of Sultan MALIKSHĀH. In 490/1096, at the age of ten years, he was appointed governor of the province of Khorāsān, and after twenty years he mounted the throne of this region and the neighbouring lands as the last of the "Great Saljūqs." He held his court at Nīshāpūr, where our author

'ALĪ AL BAYHAQĪ spent the best years of his life, and where numerous scholars lived at his court or taught at the Nizāmiyya College. He was occupied during his reign in wars against rebellious vassals, especially in fighting the Khwārizmshāh ATSIZ, and against mighty neighbours as the Ghōrids and the Ghaznawids of Afghanistan and North India. In 536/1141 he was seriously defeated in Transoxania by the heathen Qarā-Khiṭāy Turks, who had invaded this province and who occupied Bukhārā. This reverse enabled his enemy Khwārizmshāh ATSIZ to take Nishāpūr in the next year, but SANJAR was able to re-establish his rule at the end of 537/1142. Other enemies rose during the following period, and after several new campaigns, SANJAR was finally defeated and taken prisoner by the Muḥammadan Ghuzz Turks, in 548/1153. These nomads then conquered and plundered the towns of Merv and Nishāpūr (17) and this is the period when 'ALĪ AL-BAYHAQĪ fled from Nishāpūr and ended his history of learned men. Sultan SANJAR died in 552/1157, while AL-BAYHAQĪ lived until 566/1170.

XIII. Finally I have to add that the scholars of whom 'ALĪ AL-BAYHAQĪ treats in the *Tatimma* belong to all the different races and religions of the Near East. We find among them Persians, Turks, Arabs, Syrians and Egyptians; Christians, Jews, Muslims and Zoroastrians. All of them are treated by the author with the same impartiality of mind, and their merits are exalted whenever it is required.

XIV. ANALYSIS OF THE *Tatimma*

The edition of the Arabic text of the *Tatimma* by MUḤAMMAD SHAFĪ' is mainly based on the Berlin MS. (Pm. 737), collated with MSS. Leyden (Or. 133) and Istanbul-Koprülü (no. 902). The edition of the Persian text is based alone on a MS. in the Panjāb University Library. This bears the title *Durrat al-Akḥbār wa-Lum'at al-Anwār tarjama-i-Tatimma-i-Şiwān al-Ḥikma* ("Pearl of Information, and Brightness of Lights, a Translation of the

(17) See W. BARTHOLD, *Turkestan down to the Mongol Invasion* (London 1928) p. 324-330; and EI⁸ 151 foll.

Continuation of the Receptacle of Wisdom "). The necessary introductions to these editions is announced as being in the press, and ought to appear as Fasc. III of the publication; it was still not in my hands at the end of 1939.

To speak at first about Fasc. II (Persian Text): it comprises 134 pages containing the 111 biographical notes of the original text in Persian translation; the editor has corrected and commented on the text in numerous footnotes. He largely made use of this Persian translation for his commentaries on the Arabic text. See the Appendix at the end of this analysis.

XV. The edition of the Arabic text is far more voluminous than the Persian text. It consists of 359 pages preceded by XIII pages of contents and bibliography. This latter gives the books used in the commentary, which comprise, besides the usual printed editions of historical and biographical works, the Leyden and Istanbul Koprülü and Murad Mullah MSS. of the compendium of the *Şiwân* and the *Itmâm* (Supplement) and five MSS. of ASH-SHAHRAZÛRI's (18) unedited biographical work *Nuzhat al-Arwâh wa-Rawdat al-Afrâh fî Tawârikh al-Ĥukâmâ'* ("Recreation of Spirits and Garden of Pleasures on the Histories of Learned Men").

XVI. Then follows on pp. 1 to 176 the Arabic text with numerous footnotes in Arabic and Persian; on pp. 177 to 225 follows commentaries and additions in Persian; on pp. 226 to 312 very carefully made indexes of authors, places and book titles; on pp. 313 to 349 remarks on variant readings, and on pp. 350-9 errata. My philological knowledge of Arabic and Persian is not sufficient to give a competent judgement on the present edition; the author is perhaps to blame that he did not clean out sufficiently the evident mistakes of the copyists; but I have the impression that this is one of the best editions that has ever been produced

(18) SHAMS AD-DÛN MAĤMÛD ASH-SHAHRAZÛRI lived in the VII/XIIIth cent.; no details are known about his life. His work has also the title *Rawdat al-Afrâh wa-Nuzhat al-Arwâh*; it exists in numerous MSS. (see BROCKELM. I 468 foll. and Suppl. I 850 foll.). It is a history of philosophers from Adam (!) down to GALEN. As to the recent edition of the Persian translation (*Kanzu'l-Ĥikma*) see the bibliography.

by an Oriental scholar (19). The *Tatimma* begins with additional notes on some of the philosophers of the Islamic period which had been treated in the *Šiwān al-Ḥikma*. Then follow 111 new articles on philosophers and scientists, mostly of the Eastern Islam. Like ABŪ SULAYMĀN, 'ALĪ AL-BAYHAQĪ gives usually very short biographical notes, and prefers to quote moral and practical sentences or aphorisms picked out of the works ascribed to the philosophers in question. These sentences are often rather trivial, and therefore I did not burden this analysis by their translation. The particular value of the *Tatimma* lies in the numerous biographies of, mostly Persian, philosophers who lived in the 150 years separating the lives of ABŪ SULAYMĀN and 'ALĪ AL-BAYHAQĪ. I give in the following pages an enumeration of the biographies according to the Arabic text. Their sequence is somewhat changed in the Persian translation. The author 'ALĪ AL-BAYHAQĪ does not show that he possessed good information on the biographies of older scholars. There he commits many mistakes. He is more reliable concerning the philosophers of his own time and the preceding century.

XVII. In the short *Introduction* 'ALĪ AL-BAYHAQĪ exposes in rhyming prose the aim of his book. He says that he liked always to pick out intellectual things from the writings of the Ancients; and continues, " Here in this my book I am following the manner of the author of *Šiwān al-Ḥikma* who is ABŪ SULAYMĀN MUḤAMMAD B. ṬĀHIR B. BAHRĀM AS-SIJZĪ, raising the landmarks of veneration and mentioning out of the histories and useful sayings of learned men those of which the constellations are about to set in the western skies of oblivion, and are about to be concealed by time under the folds of neglect. Allāh is the Helpful. Of all those whom the author of *Šiwān al-Ḥikma* had mentioned and whose names he had fixed, I did not water the fruit-loaded branches, nor did I mention their useful sayings and histories as he has been impartial in mentioning them, has reached the limit in doing them justice, and has unfolded the garments of the bulky and of the slender amongst them (i.e. of them all)."

(19) H. RITTER (*Der Islam* XXV, 1938, p. 61 note 4) called it " a strange but very meritorious edition " on account of the unusual succession of text, notes apparatus and indexes.

B. — EXTRACTS OF THE BIOGRAPHIES

1. ḤUNAYN B. ISĤĀQ, *the Translator* (20).

The biography is mainly narrative of his quarrel with the Catholicos of Baghdad and his imprisonment. After that are some sentences on medicine and philosophy.

2. His son, ISĤĀQ B. ḤUNAYN (21).

There is a narrative of his astrological forecasts with the caliph AL-MUQTAFĪ (902-908 A.D.). The author alleges that ISĤĀQ was converted to the Islamic faith (which is not confirmed).

3. ḤUBAYSH *the Physician* (22).

He was ḤUNAYN's nephew. There are only five lines, with some of his wise sentences.

4. THĀBIT B. QURRA (23).

The author pretends that THĀBIT was the great-grandfather of MUḤAMMAD B. JĀBIR B. SINĀN, i.e. AL-BATTĀNĪ, the famous astronomer and author of the astronomical tables; this statement is not correct (24). He gives the wellknown narrative of the esteem in which THĀBIT was held by the caliph AL-MU'TADĪD (892-902 A.D.), and he designates as THĀBIT's best medical work the *Dakhira* (which was edited by G. P. SOBHY); but this is an apocryphal work ascribed to THĀBIT (25).

(20) See SARTON I 611-3; BROCKELM. Suppl. I 366-9; MEYERHOF, *New Light on Hunayn ibn Ishāq*. In *Isis* VIII (1926) p. 685-724; MEYERHOF, *The Book of the Ten Treatises on the Eye* etc. Cairo 1928. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 1.

(21) SARTON, I. 600 foll.; BROCKELM. Suppl. I. 369. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 2.

(22) SARTON, I. 613; BROCKELM. Suppl. I. 369. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 3.

(23) SARTON, I. 599-600; BROCKELM. I. 217 foll.; Suppl. I. 384-6; SUTER, 34-8; Nachtraege (1902) 162 foll. EI IV 733. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 4.

(24) See below no. 15.

(25) G. F. SOBHY, *The Book of al-Dakhira*, Cairo 1928. MEYERHOF, *The Book of Treasure, an Early Arabic Treatise on Medicine*. In *Isis*, XIV (1930) 55-76.

5. MUḤAMMAD B. ZAKARIYYĀ' AR-RĀZĪ (26) *the Medical Practitioner*.

There is a very short account of his beginnings as an alchemist. He was said to have acquired an ophthalmia by the sharp vapours of drugs for elixirs. When he addressed himself to a doctor the practitioner asked, in advance, for a sum of 500 dinārs (gold coins) and RĀZĪ paid it. Then he said to himself, "This is real alchemy, not that on which I have been working." So he changed his profession and studied medicine. This is probably a distorted narrative blended from RĀZĪ's important alchemical achievements (27) and the report on the blindness which befell him near the end of his life. The author, moreover, reports a verdict of IBN SINĀ on RĀZĪ; "He was the painstaking busybody who occupied himself with the examination of urine and faeces." And he was, indeed, right, as he attained the utmost limit in medical treatment.

The philosophical achievements of RĀZĪ have been studied lately by PAUL KRAUS and S. PINES. They gave the most detailed bibliography on RĀZĪ, next to SARTON, in their article in the *Encyclopaedia of Islam*.

6. 'ALĪ B. RABBAN AṬ-ṬABARĪ.

The author calls him "one of the writers of the town of Marw (in East Persia) who had an ingenious zeal and knowledge in the Gospel and in medicine. Rabban means "the great teacher." His son (i.e. 'ALĪ) was a perfect sage; which is evident from his book called *Firdaws al-Ḥikma* (Paradise of Wisdom); he composed many books mostly on medicine." Here the author evidently confused the Christian astronomer SAHL RABBAN AṬ-ṬABARĪ (28), who lived in Marw with his son 'ALĪ, who lived later on in Rayy. He wrote his aforementioned medical book in 850 A.D. and was later converted to the Islamic faith. The editor

(26) SARTON, I. 609 foll.; BROCKELM. I 233-6; Suppl. I 417-21; EI IV 1134-6; MEYERHOF, *Thirty-Three Clinical Observations by Rhazes*, in *Isis* XXIII (1935) 320-56. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 6.

(27) See J. RUSKA, *Die Alchemie al-Rāzī's* in *Der Islam* XXII (1935) 281-319; J. RUSKA, *Al-Bīrūnī als Quelle fuer das Leben und die Schriften al-Rāzī's* in *Isis* V (1922) 26-50.

(28) SUTER: no. 25.

MUḤAMMAD SHAFĪ' gives in the Commentary some notes about 'ALI's life and work (29).

7. ISḤĀQ B. SULAYMĀN (30).

Of this famous Jewish physician who lived in Qayrawān (Tunisia) about 850-950 A.D., the author gives only three lines of learned sentences.

8. ABU'L-ḤASAN AL-BIṢṬĀMĪ.

AL-BAYHAQĪ gives only some of his maxims which are medical, beginning by: "Eating on a full stomach causes disease, and drinking on a hungry stomach is bad." He must have been a Persian physician from the town of Biṣṭām (in East Middle Persia; see YĀQ. *Geogr.* I 623 foll.), but he is not mentioned in any of the bio-bibliographical works on medical men.

9. ISḤĀQ B. QURAYSH.

The author furnishes only two lines of medical sentences about this scholar. I suppose that he has mis-spelt his name, which ought to be ĪSĀ ABŪ QURAYSH. This man is cursorily mentioned by IQ (100 l. 19); but IAU gives a long narrative of his curious career (31). He was a druggist who had the chance to give to KHAYZURĀN, the wife of the Caliph AL-MAHDĪ (775-785 A.D.) the exact prognosis of the birth of a male child—from the inspection of the urine! After this he was honoured by the ruler, but made himself hated by the medical men at court by exhibiting vanity and conceit.

10. ABŪ RIKĀZ AN-NISĀBŪRĪ.

He was skilled and learned in the branches of the philosophical sciences. He composed a book which he entitled *Al-Mubtaghā wa'l-Muntahā* ("The Desired and Conclusive Book") containing

(29) MEYERHOF, 'Alī ibn Rabban at-Ṭabarī etc. in *Zeitschr. d. Dtsch. Morgenlaend. Gesellsch.* vol. 85 (1931) 36-68; BROCKELM. Suppl. I 414 foll.; *Firdausu'l-Hikma or Paradise of Wisdom*, ed. by M. Z. SIDDIQI. (Arabic Text.) Berlin 1928. Critical analysis by M. MEYERHOF in *Isis* vol. XVI (1931), 1-54. *Kanzu'l-Hikma* no. 7.

(30) SARTON. I 639 foll.; BROCKELM. I 235; Suppl. I 421.

(31) IAU I 149-152; LECL. I 121.

many useful sentences. One of these is quoted: "The Christians have Satans who induce them to eat pork, and the Muslims have Satans who induce them to take fermented drinks, to eat dry cheese, dessicated meat and seasoning." The philosopher who must have been at the same time a physician did not point at any religious prejudice, but to the unhealthiness of the drinks and food-stuffs in question. This medical philosopher is otherwise unknown.

11. ABU'L-ḤASAN AD-DAMĪRĪ.

"He was a well-known sage in his time."

There is a record of three sentences only. I have been unable to identify this scholar who must have been a medical man, as one of the three aphorisms is on health and disease, while the other two are on ethics.

12. ABU'L-ḤASAN B. BAKS AL-BAGHDĀDĪ, *the Blind*.

In the text is ḤASAN B. MAKĪN, a copyist's mistake for Baks (Baksh). "He led philosophy by its reins, and as he was blind his pupil led him to the houses of patients." ABU'L-KHAYR (32) treated him scornfully in his book, *Imtihān al-Aṭibbā'* ("Probation of the Physicians") and said, "He who leads a blind man during a month, that physician (i.e. his pupil) begins to practice and treats and kills the people." I found, indeed, in one of the polemical writings of IBN BUṬLĀN, an Arabic physician of the XIth century A.D., a confirmation of this (33). The physician in question is ABU'L ḤASAN 'ALĪ IBN IBRĀHĪM IBN BAKS, cursorily mentioned by IQ and IAU as one of the twenty-four physicians nominated about 980 A.D. at the 'Aḍudī-Hospital in Baghdad (LECL. I 375.)

13. ABU'L KHAYR AL-ḤASAN B. BĀBĀ B. SUWĀR B. BAHNĀM (34).

Another form of the ancestor's name is BAHRĀM. This Persian philosopher born in Baghdad, a Christian, is better known under

(32) See the following article, no. 13.

(33) See J. SCHACHT and M. MEYERHOF, *The Medico-Philosophical Controversy Between Ibn Buṭlān of Baghdad and Ibn Riḍwān of Cairo*. Cairo 1937, p. 103 foll.

(34) *Fikr*. 265; IQ 164; IAU I 322; SUTER no. 172; MEYERHOF p. 421; BROWNE, in *Chahār Maqāla* p. 153. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 8.

his nick-name, IBN AL-KHAMMĀR (" Son of the Wine Merchant "). AL-BAYHAQĪ relates that he was called to the court of the Khwārizm-shāh (AL-MA'MŪN) and made a prisoner when the great sultan MAḤMŪD B. SUBUKTEĠĪN of Ghazna conquered Khwārizm in 1017 A.D. The victorious ruler took IBN AL-KHAMMĀR with him to his court at Ghazna, where the philosopher was converted to Islam in his old age, after having heard a beautiful reading of the Qur'ān, followed by his seeing, in a dream, an apparition of the prophet MUḤAMMAD. IBN SĪNĀ said about his older contemporary in one of his books; " ABU'L-KHAYR is not of their number (i.e. of those scholars whom he had met so far); Allāh will give us the chance to encounter him so that it may be either giving or taking advantage." AL-BAYHAQĪ wrongly contests the ordinary etymology of the name al-Khammār (the wine-merchant) and derives the name from a region Khamār near Ghazna which was pretended to have been assigned to ABU'L-KHAYR by the Sultan MAḤMŪD. About his death the author gives a hitherto unknown narrative: " ABŪ RAYḤĀN the astrologer (35) had predicted to him a fatal accident. And indeed, one day the Sultan MAḤMUD called for him on account of an indisposition which befell him, and sent his riding beast. Passing the market of the shoe-makers, the beast broke loose and killed ABU'L-KHAYR."

" He is the author of many books on the branches of the philosophical sciences and I (AL-BAYHAQĪ) saw a treatise of his addressed to the vizier AL-AMĪN ABŪ SA'D (36) in which are useful and efficient sayings. ABU'L-KHAYR was called ' a second Hippocrates,' and this is right, as the Prophet—peace be with him—called him, in his dream, a scholar." There follow some sentences.

IBN AL-KHAMMĀR was born in 331/982; the date of his death is unknown. He was one of the best pupils of the philosopher YAḤYĀ IBN 'ADĪ in Baghdad.

14. *The Sage* MATTĀ B. YŪNUS, *the Translator.*

Only a brief mention of his Christian faith and his Aristotelic translations is followed by some of his sage sentences.

(35) See below no. 28.

(36) This was probably a vizier to the Khwārizm-shāh.

In reality his name was ABŪ BISHR MATTĀ (or MATTĀY) B. YŪNĀN (37); he was a philosopher of the old Baghdad school (38) and the teacher of YAḤYĀ B. 'ADĪ (39) and ABŪ SULAYMĀN, the author of the *Šiwān al-Ḥikma*. He died in 940 A.D.

15. YAḤYĀ IBN MANŠŪR *the Sage*.

"He was the head of the astronomical observatory in the time of AL-MA'MŪN (40) and he had a profound knowledge of mathematics." There follows a sage sentence (41).

His full name was ABŪ 'ALĪ YAḤYĀ IBN ABĪ MANŠŪR. He was a Persian of Zoroastrian religion and was converted to Islam when he entered the service of the Caliph AL-MA'MŪN as a court astrologer. He died about 831 A.D. during the campaign of the Caliph against the Byzantines. He wrote astronomical tables and other works, but of his scientific output nothing is known to have come down to us.

16. MUḤAMMAD B. JĀBIR AL-ḤARRĀNĪ AL-BATTĀNĪ (42). "He is MUḤAMMAD B. JĀBIR B. SINĀN B. THĀBIT B. QURRA AL-ḤARRĀNĪ, the head of the famous astronomical observatory after the time of AL-MA'MŪN. He was a sage, learned in the details of all branches of the philosophical sciences; he spent great sums on the astronomical tables (43). Battān is a village in the district of Ḥarrān, and MUḤAMMAD B. JĀBIR has been surnamed after it." The author wrongly considers him to be the grandson of THĀBIT B. QURRA (see above no. 4); his full name is ABŪ 'ABDALLĀH MUḤAMMAD IBN JĀBIR IBN SINĀN AL-BATTĀNĪ. He was born at Ḥarrān about 858 A.D. and died not far from Sāmarrā in Mesopotamia in 929. See his bio-bibliography in the above mentioned edition and in EII 680 foll., by NALLINO.

(37) *Fikr.* 203; IQ 41; IAU I 235; I'I 285.

(38) MEYERHOF 415.

(39) See below no. 48.

(40) The Caliph AL-MA'MŪN (809-833) in Baghdad.

(41) *Fikr.* I 143; IS 50; IQ 357; ISF. 87; SUTER no. 11 p. 8; IKH II 194.

(42) *Fikr.* 279; IS 55; IA 280; BROCKELM. I 222; Suppl. I 397; SUTER no. 89. *Kanzu'l-Ḥikma* no. 10.

(43) They were edited by the late C. A. NALLINO: *Al Battānī sive Albatēnī Opus Astronomicum*, Milan 1899 and 1903-7.

17. *The Shayk (chief, master)* ABŪ NAṢR AL-FĀRĀBĪ. "He is MUḤAMMAD B. MUḤAMMAD B. TARKHĀN of Fāryāb in Turkestan. He is surnamed 'the second teacher' (after ARISTOTLE). There was no more prominent sage in Islam before him. It is said that the sages were four, two before Islam, which were ARISTOTLE and ALEXANDER (of Aphrodisias), and two in Islam which are ABŪ NAṢR and ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ, AVICENNA). There was between the death of ABŪ NAṢR and the birth of ABŪ 'ALĪ a period of 30 years. ABŪ 'ALĪ was a disciple of ABŪ NAṢR's works (44) ..." He is the author of many books, most of which exist in Syria. Those which exist in Khorāsān (East Persia) are: 1) The Middle Compendium on Logic, 2) The Abridged Compendium, 3) The Demonstration (*burhān*), 4) Summaries of the Books of Logic, 5) The Opinions (of the People) of the Excellent (Model) City, 6) the Notes, 7) A Commentary on ARISTOTLE's Books, 8) A Commentary on EUCLID, 9) On Music, in 4 volumes, 10) a Book on the Soul, 11) a Commentary on the Qur'ān, 12) TIMAEUS; and many treatises. I (AL-BAYHAQĪ) saw in the library of the chief supervisor, apparently of the order of the descendants of the Prophet, (*naqīb an-nuqabā*) at Rayy (45), works of his of which I had never heard the names, and most of them were from his hand or from that of his disciple ABŪ ZAKARIYYĀ' YAḤYĀ B. 'ADĪ" (46).

The author of the *Tatimma* then describes, from a book *Akhlāq al-Ḥukamā* ("Morals of Philosophers"), a reception of AL-FĀRĀBĪ by the vizier and philosopher AS-ŠAḤĪB ISMĀ'ĪL IBN 'ABBĀD at Rayy, where AL-FĀRĀBĪ distinguished himself by his sociability and his skill in the musical art. This latter remark is interesting as he was the first great theorist of music in the Middle Ages.

AL-BAYHAQĪ then gives an account of AL-FĀRĀBĪ's death: "I heard from my professor—may Allāh have mercy on him—that ABŪ NAṢR was travelling from Damascus to Ascalon when he met a troupe of those brigands who are called the "Young Fellows" (*al-Fityān*) (47). ABŪ NAṢR said to them 'Take all

(44) See below, the biography of IBN SĪNĀ, no. 27.

(45) Town in Ṭabaristān (North Persia), birthplace of the physician AR-RAZĪ.

(46) See below, no. 48.

(47) It is interesting to note that this term which in pre-Islamic and early

that I have got of riding beasts, weapons and clothes, but let me continue on my way.' They refused and intended to kill him, and so ABŪ NAṢR was compelled to be manlike and to fight until he and his company were killed altogether. This mishap caused in the hearts of the emirs of Syria a strong excitement. They had the brigands pursued, buried ABŪ NAṢR and had them crucified on beams close by his tomb." Then follow stories and learned sayings extracted from AL-FĀRĀBĪ's works.

The biography and bibliography of AL-FĀRĀBĪ is given by STEINSCHN.; BROCKELM. I 210-3; Suppl. I 375-7; EI II 55 foll.; SARTON I 628 foll.; *Kanzu'l-Hikma* no. 11.

18. *Ikhwān aṣ-Ṣafā* ("The Brethren of Purity") (48). "ABŪ SULAYMĀN MUḤAMMAD B. MIS'AR AL-BUSTĪ, known as AL-MAQDISĪ ("of Jerusalem"), ABU'L-ḤASAN B. 'ALĪ B. ZAHRŪN AR-RAYḤĀNĪ, ABŪ AḤMAD AN-NAHRAJŪRĪ, AL-'AWFĪ and ZAYD B. RIFĀ'A are all of them philosophers who joined together and composed "The Treatises (*rasā'il*) of the Brethren of Purity" (49); the redaction of this book is of AL-MAQDISĪ." There follow some sentences extracted from this work.

The names of two scholars are slightly corrupt in the edition of the *Tatimma*. MIS'AR ought to be MUSHĪR, and AR-RAYḤĀNĪ should be AZ-ZANJĀNĪ. The *Rasā'il* have been printed several times, but a good critical edition is still badly needed.

19. *The Sage* ABŪ 'ABDALLĀH AN-NĀTILĪ. "He was a learned sage and impregnated with beautiful morals." He was IBN SĪNĀ's first teacher (50).

Islamic days, besides its etymological meaning, had come to designate the "perfect knight" (and its abstract *Futuwwa* the "chivalrous behaviour"), had already then acquired a pejorative sense in which it is used nowadays for "apaches, gangsters." On *Futuwwa*, see the articles in the *Encyclopaedia of Islam*, by VAN ARENDONK, and in its Supplement by BISHR FĀRIS, to which several more recent publications could be added now, e.g. FRANZ TAESCHNER, *Islamisches Ordensrittertum zur Zeit der Kreuzzüge*, in *Die Welt als Geschichte*, vol. I (Stuttgart 1938) p. 382-408 (note by J. SCHACHT).

(48) This is the traditional translation; the real meaning of the name is "The True Friends."

(49) SARTON I 660; IQ 82; HKh I 570; BROCKELM. I 213; Suppl. I 379-81; EI II 459. For AL-'AWFĪ see below biography no. 29.

(50) See below no. 27. This biographical note is repeated in *Kanzu'l-Hikma* no. 14.

" I saw of AN-NĀTILĪ's works a nice treatise on the existence (*al-wujūd*) and on the explanation of its name; this treatise is a proof that he was prominent in this science, reaching the utmost possible limit in the knowledge of metaphysics (*ilāhiyāt*). I saw another treatise of his on the science of the elixir (i.e. alchemy). ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ), however, did not mention him in his works, except in the Book of the Seven Indispensables (*Kitāb al-Muqtaḍayātas-sab'a*). This is followed by sentences of AN-NĀTILĪ.

MOḤAMMAD SHAFĪ' the editor of the *Tatimma*, in a footnote, states that the town of Nātil was in the district of Āmul in Ṭabaristān (North Persia). The full name of the scholar was probably AL-ĤUSAYN IBN IBRĀHĪM IBN AL-ĤASAN KHURSHĪD AN-NĀTILĪ AṬ-ṬABARĪ. He is only cursorily mentioned in most of the biographical works. According to BROCKELM. (I 207 and Suppl. I 371) he is the author of an improved Arabic translation of the famous *Materia Medica* of DIOSCURIDES; the best MS. is in the British Museum Library (*Suppl.* 785). He must, therefore, have been learned also in medicine and natural history.

20. YAḤYĀ AN-NAḤWĪ (JOHN THE GRAMMARIAN) (51) surnamed "Patrikios" (*biṭrīq*, i.e. a Byzantine governor or general) (52) and "the Man of Daylam" (53).

" YAḤYĀ OF DAYLAM belonged to the ancient philosophers. He was a Christian philosopher. The governor of the Commander of the Faithful (the Caliph) 'ALĪ B. ABĪ ṬĀLIB intended to expel him from Fārs (Persia) and to destroy his monastery. Upon this YAḤYĀ wrote an exposé to the Commander of the Faithful asking for his protection. MUḤAMMAD B. AL-ĤANAFIYYA, a son of the Caliph 'ALĪ, wrote him a letter of protection by order of the Caliph. I have seen a copy of this letter in the hands of the Christian savant ABU'L-FUTŪḤ AL-MUSTAWFĪ ("the book-keeper"

(51) *Fihrist*. 254; IQ 354-7; IAU I 17 and 32; LECL. I 58; SARTON I 480; STEINSCHNEIDER, in *Mém. de l'Ac. Imp. de Saint-Petersbourg*, IIIe série, XIII, no. 4; PAULY-WISSOWA, *Realenz. d. Klass. Altert.* IX 2 (Stuttgart 1916) 1764-95; *Kanzu'l-Ĥikma* no. 15.

(52) Probably an error for *baṭrak* or *baṭriark* (patriarch), as JOHN PHILOPONUS was a member of the high clergy in Egypt.

(53) Town in North Persia.

or "accountant") of Ṭūs (54); this ABU'L-FUTŪḤ was a physician skilled and experienced in the art of book-keeping (*ṣinā'at al-istifā'*)."

AL-BAYHAQĪ then copies the alleged autographic signature of the Caliph. After that AL-BAYHAQĪ mentions that JOHN THE GRAMMARIAN "the Patrikios" refuted in his books PLATO and ARISTOTLE when the Christians sought his life (*sic*) and cites a saying of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) that "most of what has been exposed by the Imām, the Living Argument (*Hujja*) of Islām, AL-GHAZĀLĪ (55) in the "Destruction of the Philosophers." *Tahāfut al-Falāsifa* is a rearrangement of the words of JOHN THE GRAMMARIAN."

AL-BAYHAQĪ after this mentions that he had the surname, "lover of pains" (*muḥibb at-ta'b*, i.e. Philoponus) and that he was the teacher in medicine of KHĀLID B. YAZĪD B. MUĀ'WIYA, the "learned prince" of the Ummayyad dynasty. Then follow sage aphorisms by JOHN THE GRAMMARIAN.

All the biographers of Islam committed chronological mistakes concerning JOHN THE GRAMMARIAN or JOHN PHILOPONUS, the Alexandrian Christian philosopher of the first half of the VIth cent. A.D. (56). They connected him with the story of the conquest of Egypt by the Muslims and the alleged incendiarism of the Alexandrian library, and ascribed to him medical writings which are all apocryphal. But the zenith of confusion is reached by AL-BAYHAQĪ's narrative. He makes him a contemporary of the fourth Caliph 'ALĪ in Persia (35/656-40/661) and the teacher of the prince KHĀLID B. YAZĪD whose rôle in science, especially in Alchemy has been completely refuted by RUSKA (57). The "letter of protection" seen by AL-BAYHAQĪ was one of the forged historical documents which were, and still are, circulating in the

(54) This physician is not mentioned by the historians of science but his name occurs later on in the *Tatimma* in chapter 87 (IBN AT-TILMĪDH).

(55) The famous Muslim theologian ABŪ ḤĀMĪD MUḤAMMAD AL-GHAZĀLĪ born in Ṭūs in 450/1058, died in 505/1111. See EI II 146-9; SARTON I 753-4, etc. As IBN SĪNĀ died twenty years before AL-GHAZĀLĪ was born, AL-BAYHAQĪ's narrative is here again erroneous.

(56) I have a detailed record of these mistakes: MEYERHOF, *Joannes Grammaticos (Philoponos) und die arabische Medizin*, in *Mitt. des Deutschen Instituts fuer Aegyptische Altertumskunde*, vol. II (Cairo 1932) p. 1-21.

(57) J. RUSKA, *Arabische Alchemisten I: Chālid ibn Yazīd*. Heidelberg 1924.

lands of Islam. So, this entire paragraph is without value, showing only the ignorance of Islamic historians concerning pre-Islamic and early Islamic times. ASH-SHAHRAZŪRĪ, in his *Nuzhat al-Arwāḥ* (Persian translation *Kanzu'l-Ḥikma* nos. 12 & 15) distinguished between JOHN OF ALEXANDRIA and JOHN OF DAYLAM, but continued the confusion by ascribing the first to the period of the Umayyad Caliphs and calling the latter JOHN PHILOPONUS.

21. YA'QŪB B. ISHĀQ AL-KINDĪ (58).

This is only a short article. AL-KINDĪ is described as a geometer, and the legends that he was a Jew or a Christian are mentioned. Then follow some of his sage sentences. He is said to have been the teacher of AḤMAD son of the eighth Caliph AL-MU'TAŠIM in Baghdad.

He is the famous "Philosopher of the Arabs," the first Muslim who distinguished himself in Philosophy. The many small treatises of AL-KINDĪ which are in the European and Oriental libraries, especially in Istanbul, are more physical and meteorological than philosophical (59). A short ethical treatise has been edited not long ago by RITTER and WALZER (60) with a very useful bibliographical commentary. The editor of the *Tatimma* mentions in his commentary (p. 186 of the edition) the existence of a MS. of AL-KINDĪ's "On Reason and Soul" in the library of Rāmpūr (India). Another treatise has recently been edited in India (61).

22. ABŪ ZAYD AL-BALKHĪ.

"He was one of the sages of Islam, one of their well-spoken and eloquent ones; he composed many books on every science. Among them are "The Book of the Extreme Point" (*Kitāb al-Amad al-Aqṣā*), "The Explanation of the Causes of Religion"

(58) *Fihr.* I 255; IS 51; IQ 366; BROCKELM. I 209; Suppl. I 372-4; SUTER p. 23; EI II 1019 foll.; SARTON I 559-60; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 16.

(59) See H. RITTER, *Schriften Ja'qūb ibn Ishāq al-Kindī's in Stambuler Bibliotheken.* In *Archiv Orientalni* IV (1932) p. 313-372 (with contributions by MARTIN PLESSNER).

(60) H. RITTER and R. WALZER, *Uno scritto morale inedito di al-Kindī.* *Mem. della Reale Acc. Naz. dei Lincei.* Anno CCCXXXV-1938. Serie VI vol. VIII fasc. I. Roma 1938.

(61) O. SPIES, *Al-Kindī's Treatise on the Cause of the Blue Colour of the Sky.* In *Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society* XIII (1937) 7-19.

(*Al-Ibāna 'an 'Ilal ad-Diyāna*) (62), a book of "Ethics" (*Akhlāq*) and others." Then come some of the philosopher's sentences.

His full name was ABŪ ZAYD AḤMAD B. SAHL AL-BALKHĪ (63). He was famous as a writer on geography. Fihr. gives a list of forty-three works by him, all of which were early lost, except a book on medicine and philosophy "Advantage of Bodies and Souls" (*Maṣāliḥ al-Abdān w'al-Anfus*), (in Aya Sofya Library, no. 3740) and a cartographical work *Ṣuwar al-Aqālim*. In philosophy he was a pupil of AL-KINDĪ. He died in 322/934.

The "Book of Creation and History" formerly ascribed to him was in reality composed 35 years after his death by a certain MUṬAḤḤAR IBN ṬĀHIR AL-MAQDISĪ.

23. *The Philosopher* ABU'L-FARAJ B. AṬ-ṬAYYIB *the Catholicos* (64).

"The Shaikh ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) blamed him and insulted his writings; he said in his "Discussions" (*Mabāḥith*): 'His work merits to be returned to the vendor, (even) if one has to give up its price'." AL-BAYHAQĪ, however, thinks that ABU'L-FARAJ was a learned man who "entered into the house of wisdom from (all) its doors," and that he knew the Roman and Greek languages. He was at the same time a famous physician, but IBN SĪNĀ had not a good opinion of his medical books either. He wrote, "I think that ABU'L-FARAJ was prominent in medicine except that his style is not eloquent; sometimes correct, sometimes faulty; he is an amateur and not a professional man."

AL-BAYHAQĪ then relates how IBN SĪNĀ attacked his contemporary the philosopher IBN MISKAWAYH, personally, in the presence of his pupils. It is a well known fact, however, that IBN SĪNĀ was in his turn violently attacked and insulted by AL-BĒRŪNĪ (65) concerning mathematical questions in which the latter was far superior. On this, ABU'L-FARAJ B. AṬ-ṬAYYIB said :

(62) This is an exposition of the wisdom of the Mohammedan legal prescriptions and prohibitions (note by J. SCHACHT).

(63) FHR. I 138; YĀQ. 141; BROCKELM. I 229. Suppl. I 408; EI I 624; SARTON I 631; *Kanzu'l-Hikma* no. 17.

(64) IQ 223; IAU I 239-241; P'I 330; BROCKELM. I 482; Suppl. I 884; LECL. I 486-8; *Kanzu'l-Hikma* no. 18.

(65) See below no. 28. According to M. SHAFI's footnote a copy of IBN SĪNĀ's treatise is in the library of Pishāwar (India). See, moreover, nos. 24 and 52.

" He who ill-treats people is ill-treated by them; ABU'R-RAYḤĀN (AL-BĒRŪNĪ) has acted in my place ' "

Now follows another chronological abstrusity : " ABU'L-FARAJ used to say : ' I belong to the descendants of PAULUS (ST. PAUL), and PAUL was the nephew of GALEN (!). When God the Most High sent JESUS with the revelation to Mankind, GALEN was a very old man (66) and he sent his nephew PAUL to JESUS..."

AL-BAYHAQĪ then tells of an exchange of letters between GALEN and JESUS, and gives two pages of ABU'L-FARAJ's wise sayings.

ABU'L-FARAJ IBN AṬ-ṬAYYIB was a Nestorian priest living in Baghdad where he died in 1043 A.D., after having reached the high rank of a Catholicos. He was a pupil of IBN AL-KHAMMĀR (see no. 13 previous) in medicine and philosophy, and practised at the 'Aḍudī Hospital, where he gave lectures in medicine. He left many pupils (see IAU I 240) the most prominent of whom IBN BUṬLĀN.

24. *The Sage and Learned Man* ABU'L-QĀSIM AL-KIRMĀNĪ (67).

" He was a learned man. Between him and ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) a discussion took place which degenerated into a quarrel exhibiting bad manners. ABŪ 'ALĪ charged his adversary with lack of care for the science of Logic, and ABU'L-QĀSIM charged ABŪ 'ALĪ with faults and sophistry. ABŪ 'ALĪ wrote this discussion to the Shaykh and vizier AL-AMĪN ABŪ SA'D AL-HAMADHĀNĪ, the same for whom ABŪ 'ALĪ had composed the treatise of the day of sacrifice (*ar-Risāla al-Adḥawiyya*), and to whom the physician ABU'L-KHAYR (IBN AL-KHAMMĀR) had addressed his well-known treatise (68). Sentences by ABU'L-QĀSIM follow.

ABU'L-QĀSIM 'ALĀ' AL-KIRMĀNĪ was a distinguished physician and astrologer who must have lived about the year 1000 A.D. But nothing is known of his life. As IBN SĪNĀ was strongly opposed to any kind of astrological interference in medicine, his enmity to ABU'L-QĀSIM is understandable.

25. ABU'L-FATH 'ALĪ B. MUḤAMMAD AL-BUSTĪ *the Secretary*.

(66) GALEN lived about 130 to 201 A.D. |

(67) IQ 424; IAU II 8; SUTER p. 95; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 19.

(68) *Vide supra* sub No. 13.

" ABU'L-FATH was a philosopher and poet from the circles which served the Sāmānid kings (69) and one of the table mates of the emir KHALAF B. AḤMAD.

ABU'L-FATH 'ALĪ IBN MUḤAMMAD AL-BUSTĪ is mentioned by Bröckelm. I 252; Suppl. I 445, where all the other bibliographical references are indicated.

The emir NAṢĪR AD-DĪN SUBUKTEĠĪN (70) took him into his service... He lived down to the time of Sultan MUḤAMMAD B. MAḤMŪD (71) who bestowed on him several robes of honour. It is said that he was the secretary of BAYTŪZ, the ruler of Bust (72) and that the emir SUBUKTEĠĪN sent for him. He was the secretary of Sultan MAḤMŪD for some time. After that it happened that he left Khorāsān with the men of the Khāqān (73), and he died in Transoxania." Then follow poems and sentences of ABU'L-FATH.

E. G. BROWNE in *Lit. Hist. of Persia* (II 99) gave the translation of some of AL-BUSTĪ's verses.

He composed poems in Arabic as well as in his Persian mother tongue. Very detailed bibliographical notes on him are given by the editor of the *Tatimma* in his notes under the text. The contradiction in the statement of 'ALĪ AL-BAYHAQĪ concerning the lifetime of AL-BUSTĪ has been noticed by him. I add to the bibliography *Shadh.* III 159 foll., where some of his poems and aphorisms are cited.

26. ABU'L-ABBĀS AḤMAD B. ISHĀQ AL-JARMAQĪ.

" A writer, philosopher, mathematician and poet among the

(69) A Persian dynasty reigning from 261/874 to 389/999 over Transoxania and, during some time, over great parts of East Persia. They were overthrown in 999 A.D. by the Ilak Khāns, the leaders of the Turkish tribes of Turkestan. See EI IV 121-4.

(70) The powerful, semi-independent vassal of the Samanids, SUBUKTEĠĪN, who conquered in 977 A.D. the town of Ghazna and all South East Persia as well as a part of Northern India where he founded the dynasty of the Ghaznavids. He died in 387/997.

(71) This is an error; MUḤAMMAD IBN MAḤMŪD reigned in 1030, and ABU'L-FATH AL-BUSTĪ had already died in 1010 in the reign of Sultan MAḤMŪD IBN SUBUKTEĠĪN.

(72) A town in East Persia, now Afghanistan. See EI I 805.

(73) This means, perhaps that ABU'L-FATH AL-BUSTĪ was transferred against his wish, probably taken in a raid, to the land of the Turks in Transoxania where he died at Bukhārā in 401/1010. See *Kanzu'l-Hikma* no. 87.

secretaries of the emir KHALAF B. AḤMAD. He wandered about the countries and attached himself to BADR B. ḤASANAWAYH." Then follow some of his verses.

According to the editor, AL-JARMAQĪ's biography is found in THA'ĀLIBĪ's *Yatīmat ad-Dahr* (ed. Damascus 1304 A.H. IV 237): it is missing from most of the other works on poets and learned men. He must have lived at the courts of the Ṣaffārid ruler KHALAF IBN AḤMAD in Sijistān (South East Persia), who was beaten by his suzerain the Sāmānid AḤMAD IBN ISMĀ'IL, and died in 399/1008. BADR IBN ḤASANAWAYH was an emir of Kurdistān who reigned from 369/979 to 405/1014. Jarmaq was, according to YAQŪT (Geogr. II 64), a place on the road from Ispahān to Nishāpūr, in Persia.

27. The Sage and Vizier SHARAF AL-MULK ABŪ 'ALI AL-ḤUSAYN B. 'ABDALLĀH B. SĪNĀ (AVICENNA) OF BUKHĀRĀ.

AL-BAYHAQĪ's article on this celebrated physician and philosopher takes up 23 pages, so that it is impossible to translate it in this analytical review or to give its contents *in extenso*. It is, moreover, not necessary, as there exist many biographies of IBN SĪNĀ (see EI II 419-20). The author of the *Tatimmat* begins by a nearly literal extract from IBN SĪNĀ's autobiography which was recorded by his favourite pupil ABŪ 'UBAYD 'ABD AL-WĀḤID AL-JŪZAJĀNĪ (74). After AL-BAYHAQĪ follow IAU, and an abridged extract by IQ (413). This biography gives the amazing development of an outstanding intelligence, and the formation of an intellectual giant. Then follows a list of his main scientific output (for which see Brockelm. I 452-8: Suppl. I 812-828) most of which he composed in Jurjān (South east of the Caspian Sea) and in Hamadhān and Rayy (North Persia). There is also a narrative of his wandering life in Central and Western Persia where he became vizier, was nearly killed by riotous soldiers, was imprisoned and fled to Hamadhān. From there he was called to the court of the Sultan of Ispahān where he baffled the assembled scholars by his superior knowledge in all branches of science

(74) It is rendered in full by IAU (II 2 ff.) and was recently translated (*Eine arabische Biographie Avicennas*. In *Klinische Wochenschrift* XI (1932) No. 45), into German by PAUL KRAUS. It exists also in MSS. in the British Museum Library and in India. See also *Kanzu'l-Ḥikma* no. 79.

and religious law. During all his peregrinations, and even in prison, he wrote and dictated his numerous works on medicine, philosophy, natural sciences, astronomy, mathematics, grammar, lexicography, law and religion, mostly in Arabic, and some Persian poems. He died from dysentery in 482/1037 at Hamadhān where his tomb exists today and is a place of veneration. AL-BAYHAQĪ terminates the biographical sketch by a legendary narrative on IBN SĪNĀ'S flight to Rayy where he was acknowledged, in spite of his poor attire, on account of his intellectual superiority.

On the occasion of the 900th anniversary of IBN SĪNĀ'S death the Turkish Historical Society has edited a large volume (75) containing some 25 essays on IBN SĪNĀ as a philosopher and physician, and some of his inedited poems, editions and Turkish translations of his "Heart Remedies," his *Ḥayy ibn Yaqzān* and his short discourse "On Sorrow and its Causes." At the end is an enormous bibliography and 16 plates representing photographs of manuscripts and of IBN SĪNĀ'S tomb.

28. ABU RAYḤĀN (*sic*) AL-BĒRŪNĪ.

"He was one of the greatest mathematicians. He travelled in India for 40 years (!) and composed many books. I saw most of them in his own hand-writing. *Al-Qānūn al-Mas'ūdī* ("The Canon for Mas'ūd") which he composed in the reign of Sultan SHIHĀB AD-DĪN MAS'ŪD B. MAḤMŪD (76) is the choicest among his works. He had discussions with ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ). Diving into the seas of (pure) intelligible things was not his natural propensity, but everyone is efficient in that for which he has been created: his works exceeded a camel's load, and he was successful in his meritorious endeavour. BĒRŪN, his place of origin and birth, is a goodly town in which are curious and wonderful things, and no wonder, because the pearl inhabits the mother of pearl." After this follow some sentences (77).

(75) *Büyük Türk Filozof ve Tib Ustadı İbni Sina Şahsiyeti ve Eserleri Hakkında Tetkikler*. ("Investigations on the Personality and the Works of the Great Turkish Master of Philosophy and Medicine, IBN SĪNĀ"). Istanbul 1937.

(76) This is the fourth successor of SUBUKTEĠN, the Ghaznevid Sultan MAS'ŪD I. IBN MAḤMŪD (1030-1040 A.D.). His father had taken AL-BĒRŪNĪ and other scholars as prisoners from Khwārizm to Ghazna.

(77) YĀQŪT VI 308 foll.; IAU II 20; I' 324; *Chahār Maqāla* 62, 65-7, 85-7;

ABU'R-RAYĤÂN MUĤAMMAD IBN AĤMAD AL-BĒRŪNĪ (362/972-442/1050) is one of the polyhistorians of the Islamic period, and probably the most original thinker among the scientists of Islam. After his captivity he accompanied his master Sultan MAĤMŪD of Ghazna on several of his Indian campaigns and then wrote that wonderful and unique book on India (78) which was edited by SACHAU who also edited the "Chronology of Nations" (79). For further details refer to the afore-mentioned works.

29. *The Sage* ABU'L-ĤASAN 'ALĪ B. RĀMSĀS AL'AWFĪ.

"He composed a fine treatise on the explanation of the classes of existing things (80) and other fine writings." Then follow his sentences.

He must be one of the five authors of the "Treatises of the Brethren of Purity" (81), enumerated in No. 18. It is strange that AL-BAYHAQĪ does not mention it here. He is cursorily mentioned by HKh and Brockelm. (I 213). Nothing is known of his life.

30. ABŪ 'ALĪ 'ĪSĀ B. ISĤĀQ B. ZUR'A *the Philosopher* (82).

"He was a sage and a logician, and a perfect logician at that. He wrote a treatise "That Philosophy is the strongest Call to follow the Religious Law" (*Fī ann 'ilm al-Ĥikma aqwā 'd-dawā'ī ilā mutāba'at ash-sharā'ī*). There follow three pages of learned sentences extracted from this work. He lived 942-1008 A.D. and was a Christian and friend and pupil of YAĤYĀ B. 'ADĪ (83). He also was a contemporary and probably a friend of IBN

Kanzu'l-Ĥikma no. 70; SARTON I 707-9; BROCKELM. I 475; Suppl. II 870-5; EI I 726; MEYERHOF, *Das Vorwort zur Drogenkunde des Berūnī*. In *Quellen u. Studien z. Geschichte d. Medizin u. der Naturwissenschaften*. Vol. III fasc. 3 Berlin 1932. Corrections by ŞEREFEDDIN YALTKAYA, *Birunlu Ebu Reyhan. Kitabus-saydele fittib Mukaddimesi*. Istanbul 1937. SUTER 98; *Islamic Culture* Jan.-April 1927, July 28, July 31.

(78) EDW. C. SACHAU, *Alberuni's India* New edition. London 1910.

(79) *Die Chronologie orientalischer Voelker von Alberuni*. Ed. SACHAU. Berlin 1878.

(80) Mentioned by HKh III 369.

(81) This is confirmed by ASH-SHAHRAZŪRĪ (*Kanzu'l-Ĥikma* no. 71).

(82) FIHR. 264; IQ 245; YĀQŪT V 494-506; IAU I 235; SUTER no. 189; MEYERHOF p. 422; BROCKELM. I 208; Suppl. I 371; *Kanzu'l-Ĥikma* no. 76.

(83) See below no. 48.

AL-KHAMMĀR. Four of his philosophical treatises have been recently edited by P. SBATH (84).

31. ABU'L-ḤASAN B. SINĀN *the physician* (85).

"He was an excellent sage and a skilled physician, a friend to the physician ABU'L-KHAYR whom we mentioned before" (86). Then follow his sentences.

He is ABU'L-ḤASAN THĀBIT IBN SINĀN IBN THĀBIT IBN QURRA, the grandson of the great Ṣābian astronomer, mathematician and translator (see above no. 4). He was appointed as a physician to the Baghdad hospital in 313/925, served three Caliphs and died in 365/975. He left Annals covering the period from 290 to his death, but they are lost, and only their continuation by HILĀL IBN AL-MUḤASSIN has come down to us.

32. ABU'L-ḤASAN B. HĀRŪN (*sic*) of Ḥarrān.

"A clever physician and a sage, occupying himself with philosophy; but his predilection was for mathematics and medicine." After this follow six lines of his sentences. As the editor of the *Tatimma* explains, he is probably identical with ABU'L-ḤASAN THĀBIT B. IBRĀHĪM B. ZHRŪN of Ḥarran (87), who lived 283/896-369/930 in Baghdad. He was not a relative of the family of THĀBIT IBN QURRA, but likewise was born at Ḥarrān and was reputed for his original and efficacious treatment. His father and his brother, both of the name IBRĀHĪM, were also clever medical practitioners.

33. AL-'UMĀNĪ *the physician*.

"ABU'L-KHAYR (IBN AL-KHAMMĀR) praised AL-'UMĀNĪ and said: 'He is the strongest of our contemporaries in his art'." Then follow his sayings.

This doctor must be of South Arabian origin (from 'Omān

(84) *Vingt traités philosophiques et apologétiques d'auteurs arabes chrétiens*. Le Caire 1929 (nos. 1-4).

(85) *Fihrr.* I 302; IQ 109; IAU I 224-6; LECL. I 368; BROCKELM. I 324; Suppl. II 556; *Shadh.* III 44.

(86) Sub no. 13.

(87) *Fihrr.* I 303; IQ 111; IAU I 227; PI 302; LECL. I 369; *Kanzu'l-Hikma* no. 72.

on the coast of the Indian Ocean) and must have lived in the second half of the Xth cent. A.D. He is not mentioned in the bio-bibliographies of learned men.

34. *The Sage IBN SAYYĀR the Physician.*

"He was a learned man and a physician. He treated feverish patients in an efficacious manner. He composed works on philosophy and medicine and he was conspicuous in the science of Logic." There follow six lines of his sage sentences. He seems to be identical, according to the editor, with ABŪ MĀHIR (or ABŪ 'IMRĀN) MŪSĀ IBN YŪSUF IBN SAYYĀR (88) who was a skilled physician in Baghdad, probably at the end of the IV/Xth cent., and author of medical writings.

35. *The Sage DĪBĀN, the Physician.*

"He was the physician of MU'IZZ AD-DAWLA (89). This latter was afflicted by a plegia in Shāpūrkhwāst (90); DĪBĀN treated him and he was cured. Three years later MU'IZZ AD-DAWLA was afflicted with an acute meningitis (*sirsām*): The stupid among the doctors told him; 'This is the influence (on your system) of the hot remedies with which DĪBĀN treated you in order to get rid of the plegia!' AL-MU'IZZ agreed with their sayings and became angry with DĪBĀN, and as no learned and impartial person was in the presence of AL-MU'IZZ, DĪBĀN fell by this reason into disgrace, as has been told by ABU'L-KHAYR (IBN AL-KHAMMĀR) in his book "Probation of Physicians." Then follow, as usual, six lines of wise sentences by DĪBĀN.

This physician, whose name is spelt in different ways, is not mentioned by the Oriental biographers. He seems to have been solely a practitioner. His sentences prove a certain occupation with Ethics. The last of these aphorisms reflects melancholically his own fate; "He who serves a Sultan has to support in one

(88) IQ 317; IAU I 236; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 73.

(89) This was ABU'L-ḤUSAYN AḤMAD, *Amir al-Umarā* (Commander in Chief) of Baghdad from 334/945 to 356/967, in the reign of the Caliph AL-MUṬI'. See EI III 705, and our introduction paragraph IX.

(90) A town in South Persia between Khūzistān and Isphāhān (YĀQŪT, *Geogr.* III 4 foll. and 225.

hour such hardship and fear as any other has not to support during a long time."

36. *The Sage* ABŪ SULAYMĀN MUḤAMMAD B. ṬĀHIR B. BAHRĀM AL-SIJISTĀNĪ.

"He is the author of the book *Ṣiwān al-Ḥikma* ("Receptacle of Wisdom"). He was a sage who composed many books mostly on intellectual matters. Among them are a treatise "On the Description of the Ways to the (different) Kinds of Excellence (*Fī Iqtīṣāṣ Ṭuruq al-Fadā'il*) and a treatise "On the First Mover" (*Fī'l Muḥarrrik al-Awwal*)." Then follow his sentences.

It is regrettable that AL-BAYHAQĪ has not given a biography of the man whose work he continued, for all the other sources on ABŪ SULAYMĀN are very poor (91). See Introduction above.

37. *The Sage* ABŪ ḤĀMID AḤMAD B. ISHĀQ AL-ASFIZĀRĪ.

"A God-fearing sage and outstanding philosopher. He composed works on mathematical and intellectual subjects. His language in his work is polished and not blurred nor mixed with weak arguments." Then follow clever sentences.

Nothing is found about this scholar in the Oriental biographical works (91). His birthplace Asfizār was situated in Sijistān (South East Persia) not far from Herāt (Yāq. Geogr. I 248); it has produced several prominent scholars.

38. *The Sage* ABU'L WAFĀ AL-BŪZAJĀNĪ (93).

"He reached the highest place in the geometrical and arithmetical sciences, and his achievement was praiseworthy. Witness of that is his work entitled "The Mansions (of the Moon)" (*al-Manāzil*); so are his astronomical tables and the rest of his works. He was pure of bosom (heart), disinteresting himself (94)

(91) *Führ.* 264; IQ 282; IAU I 321 foll.; MEYERHOF 420; IS 81; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 74.

(92) With the exception of SHAHRAZŪRĪ's *Kanzu'l-Ḥikma* (no. 21) who calls him AL-ISFARĀ'INĪ, but gives no other details.

(93) *Führ.* I 283; IQ 165 foll.; IKh II 81; BROCKELM. I 223; Suppl. I 400; SUTER no. 167; EI I 112; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 20.

(94) The text is corrupt, as has been remarked by the editor, but the sense leaves no doubt (J. SCHACHT).

in this world, and content with what he had." Then follow some of his sentences.

His full name is MUḤAMMAD B. MUḤ. B. YAḤYĀ B. ISMĀ'IL B. AL-'ABBĀS. He was born at Būzajān, a place in East Persia between Herāt and Nishāpūr, in 328/940 and died in 387/997. The editor, in his commentary, gives a list of his mathematical works.

39. *The Sage, the Second Ptolemy* ABŪ 'ALĪ B. AL-HAYTHAM.

"He came near PTOLEMY in the geometrical and intellectual sciences, and his works are more numerous than it is possible to enumerate. He composed a fine treatise on Ethics, such as no one before him had made. He composed, moreover, a book on Mechanics in which he explained a mechanism for making the Nile of Egypt flow on the fields at the time of its low waters. He took the book with him and went to Cairo. He put up at a *khān* (caravansery) and just as he was throwing down his stick, they told him that the ruler of Egypt, AL-ḤĀKIM (95), was at the door and asking for him. ABŪ 'ALĪ stepped out with his book, and as he was of small stature and there was a shop at the door of the *khān*, he mounted on the (counter of the) shop and handed over the book to the ruler of Egypt who was riding on a donkey with silver-plated harness. When the ruler of Egypt looked into the book he told him, 'You are mistaken, for the cost of entertaining this mechanism would be more than the profits of the agriculture!' Then he ordered the demolition of the shop and rode away. So ABŪ 'ALĪ feared for his life, fled at night and settled down in Syria at (the court of) one of the emirs." Then follows a long story about IBN AL-HAYTHAM's modest behaviour, refusing a high salary, and another about his disease from dysentery and his pious death. After that are some of his sage sentences.

IBN AL-HAYTHAM's life story is well-known (96): his full name was ABŪ 'ALĪ AL-ḤASAN B. AL-ḤASAN B. AL-HAYTHAM. The story given by AL-BAYHAQI is not probable. Other biographers tell us that he was called by the Caliph AL-ḤĀKIM to Egypt because

(95) The Fāṭimid Caliph AL-ḤĀKIM BI-AMR'LLĀH (996-1020 A.D.).

(96) IQ 165; IAU II 90; IS 60; BROCKELM. I 469; Suppl. I 851-4; SUTER no. 204, p. 91; EI II 382; SARTON I 721-3; WIEDEMANN in *Festschrift f. J. Rosenthal* (Leipzig 1906) p. 149-178; *Kanzil-Ḥikma* no. 22.

he had uttered that a regulation of the Nile waters was possible. But IBN AL-HAYTHAM, having travelled from Cairo to Upper Egypt, perceived that the execution of his scheme was impossible. So he feigned madness in order to escape the wrath of the Caliph and was confined to a private house for long years until the death of the tyrannical and cruel ruler. He earned his livelihood by copying in secret translations of EUCLID's and PROLEMY's works (*Almagest*). Being free he composed the bulk of his famous books, of which his treatise on Optics is, perhaps, the most remarkable. It was thought to be lost, but exists in several Arabic MSS. in Istanbul (97); moreover a Latin translation of it exists (98), and a commentary on this book has been edited in Arabic (99).

40. *The Sage* ABU SAHL AL-KŪHĪ.

"He was in his beginnings (a juggler) playing with glass bottles in the markets. Then he was reached by the eternal grace of God, and he distinguished himself in the science of mechanical devices, in mechanics and the science of moving spheres, and the connected sciences. (He was) without his like and a (great) model. He studied (also) literature, notwithstanding his great age. He composed books, and there came to him many of those who wanted to profit. He was of beautiful exterior." There follow sentences.

His full name was ABŪ SAHL WAYJAN B. RUSTUM AL-KŪHĪ, and his biography is given by the known authorities (100). His surname AL-KŪHĪ is derived from the mountains (Persian: *kūh*) of Ṭabaristān or from Kūhistān in Persia. He lived in the second half of the IV/Xth cent. in Baghdad, where he made astronomical observations and composed many books.

41. *The Sage* ABŪ MUḤAMMAD AL-'ADLĪ AL-QĀ'INĪ, the author of the " 'Adlī Tables," (astronomical tables).

(97) MAX KRAUSE, in *Quellen u. Studien z. Geschichte d. Mathematik etc.* vol. III (Berlin, 1934) p. 437.

(98) *Opticae Tesaurus Alhazeni* ed. F. RISNER. Basileae 1572.

(99) *Tanqīh al-Manāzīr* by KAMĀL AD-DĪN IBN AL-ḤASAN AL-FĀRISĪ, ed. KRENKOW, Hyderābād 1347-8 A.H.

(100) *Fihr.* I 283; IQ 351; IAU I 224; I'I 370; BROCKELM. I 223; Suppl. I 399; SUTER no. 175; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 23.

"He was a perfect mathematician, but played no part in the intellectual sciences. He was a skilled writer and composed works, among them the " 'Adlī Tables," a book " On Land-Measuring (Survey) " and a book " On Arithmetics." He made, moreover, an excellent adjustment of the " Battānī Tables " (101) and his authority in this adjustment was the " Arrajānī Tables " (102). I met with several copies of the " Arrajānī Tables " in his (AL-QĀ'INĪ's) handwriting." There follow a few learned sentences.

42. IBN A'LAM ASH-SHARĪF AL-BAGHDĀDĪ.

"His origin and birth was in Baghdad; he was a *sherif* (noble) of the descendants of JA'FAR AT-TAYYĀR (103) but he was rash. He composed the tables which bear his name, and all the mathematicians agree that the computation calendar of Mars in his tables is very good and near to correctness. But one day he threw the tables which he had (104) in the water and there exists of it only a faulty copy. He was learned in Mathematics and its parts and in the musical Canon of PYTHAGORAS." There follow some sentences.

His full name was 'ALĪ B. AL-ḤASAN ABU'L-QĀSIM AL'ALAMĪ, known as IBN AL-A'LAM ASH-SHARĪF AL-ḤUSAYNĪ. His biography is found in several works (105). He died in 375/985; he made his observations in his home with astronomical instruments of his own manufacture.

43. ABU'L-ḤASAN KUSHVĀR B. LABBĀN B. BĀSHAHRĪ AL-JĪLĪ (106).

"(The name of his father) is related as Labār and Labbān; Labār is in the language of Jil (Jilan or Gīlān, North Persia) 'the lion.' He was a mathematician to his fingertips, entering the houses of this science by (all) their doors. In order to

(101) See before, no. 16.

(102) AL-ARRAJĀNĪ was a Persian astronomer of the IV/Xth century, who is often mentioned in the works of AL-BĒRŪNĪ. Perhaps identical with the astronomer mentioned in *Fihrist*. 266 (SUTER no. 33).

(103) A cousin and one of the first followers of the Prophet MUḤAMMAD. He fell in the battle of Mu'ta in the year 8/629.

(104) The text is not correct here (J. SCHACHT).

(105) IQ 226 and 235; I¹ 304; SUTER no. 137; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 24.

(106) SUTER no. 192; *Chahār Maqāla* 130; IKH I 185, 285; BROCKELM. I 222; Suppl. I 397 foll. (MS Hamidié Cat. 1300 p. 45.)

characterise him, it is sufficient to name his tables entitled *al-Bāligh* (" Reaching to the Utmost ") and then his tables entitled *al-Ĵāmi'* (" Comprehensive ") then his " Summary " (*Muĵmal*) on Astronomy, then his other works as " The Knowledge of the Astrolabe and its Use " (*Ma'rifat al-Aṣṭurlāb wa-'Amaliḥ*) and others. Some mathematicians disagreed with him on the calendar of Mars, and so he edited a list (table) and called it " Improvement of Equalisation of Mars " (*Iṣlāḥ Ta'dīl al-Mirrīkh*)." This is followed by sentences.

He must have lived at the end of the IV/Xth cent. and in the first third of the following cent. No details are known about his life, but many of his works survive in MSS.

44. MUḤAMMAD B. AYYŪB AṬ-ṬABARĪ.

" He is the author of an (astronomical) table with examples of astronomical operations. He was a man of influence and fortune. I saw a missive of his addressed to a prominent man of Rayy." There follows a sage sentence from this letter (107).

Little is known about this astronomer; according to SUTER, he composed a treatise on commercial calculation dated 632/1234; but this is an evident error, as he must have been an older contemporary of 'ALĪ AL-BAYHAQL. His full name is ABŪ JA'FAR MUḤAMMAD IBN AYYŪB AL-ḤĀSIB (" the accountant ") AṬ-ṬABARĪ. He is cited already in Pseudo-MAJRĪṬĪ's *Ghāyat al-Ḥakīm* (ed. Ritter).

45. ABU'Ṣ-ṢAQR 'ABD AL-'AZIZ IBN 'UTHMĀN AL-QABĪṢĪ AL-ḤĀSHIMĪ.

" Nothing more good and certain has been composed on the stars than his " Introduction " (*Madkhal*) (108); it is amongst the books on stars as the book of al-Ḥamāsa (109) is amongst the books on poetry." Then follow three of his wise sayings, and after that: " He composed books on the foundations of astrological science and a refutation to the Missive (*Risāla*) of 'Isā

(107) HKH. I 198 and III 365; SUTER no. 360; Ā'IN-I-AKBARĪ II 12 (82); BROCKELM. Suppl. I 259.

(108) The full title of this book is : *Al-Madkhal ilā Ṣinā'at Aḥkām an-Nujūm* (" Introduction to the Science of Astrology "). Many MSS. of this work exist in European and in the Egyptian Libraries. See BROCKELM. Suppl. I 399.

(109) The title of a famous collection of old Arabic poems, composed by ABŪ TAMMĀM.

IBN 'ALĪ (110) on the worthlessness of astrology." AL-QABĪŠĪ is noted for his works on astrology (111) which were partly translated into Latin by JOANNES HISPALENSIS and printed already in the XVth century; so the Persian scholar became known to the Mediaeval Occident under the name of ALCABITIUS or ALCHABITIUS. AL-QABĪŠĪ lived for a considerable period at the court of the Ḥamdānid Sultan SAYF AD-DAWLA (reigned over Mōṣul and Aleppo, died in 356/969). He composed also poems of which YĀQ. (*Geogr.* IV 35) has preserved us a specimen.

46. *The Sage and Man of Letters* ABU'L-FARAJ B. AL-ḤUSAYN B. HINDŪ.

" He was an excellent man of letters and a sage who selected some of the useful sayings of the sage ABU'L-KHAYR AL-ḤASAN B. SUWĀR (IBN AL-KHAMMĀR). ABU'L-FARAJ composed a perfect book entitled " Model of Wisdom " (*Namūdaj al-Ḥikma*) and another one on the uses of the medical art, entitled " The Key " (*Al-Miftāḥ*) and " The Desirable Treatise " (*Ar-Risāla al-Mushawwiqa*), and a " Book on the Soul " and treatises and a *Dīwān* (collection of poetry) and other books. ABU'L-FARAJ relates in his book " The Key " : ' there was a theologian (*mutakallim*) in our neighbourhood who composed a book on the abrogation of the medical science, and urged his pupils to the study (of this book). Once he was afflicted with a headache and sent his urine (*tafsira*) to the sage ABU'L-KHAYR (IBN AL-KHAMMĀR). This latter told the messenger : ' Tell him to put his book on the abrogation of the medical science under his pillow and to put his head on it, then he will not be in need of a doctor and the medicine.' No doctor treated him until he confessed that his book was unfounded, tore up his book and repented. Then we treated him, and Allāh the Blessed and Most High cured him'."

After this follow sage sentences and discussions between IBN HINDŪ and his Master IBN AL-KHAMMĀR.

(110) This was perhaps the best pupil of ḤUNAYN IBN ISHĀQ, a court physician to the Caliph AL-MU'TAMID 'ALĀ'LLĀH (256/870 to 279/892). He is recorded by IAU (I 204), but his pamphlet against astrology is not mentioned.

(111) He is cursorily mentioned in *Fihrist* I 265 and IQ 64 l. 7 foll. His biography is found in YĀQ. *Geogr.* IV 35; SUTER no. 132; SARTON I 669; BROCKELM. Suppl. I 399; NALLINO, *Ta'rikh 'Ilm al-Falak* 211; IKH I 365; EI II 593; see also E. WIEDEMANN, *Beitraege* XX 68.

ABU'L-FARAJ B. HINDŪ was his most prominent pupil. He died about 1018 A.D. He lived mostly in Ṭabaristān (North Persia) (112); besides his "Key of Medicine," his "Introduction to Philosophy" was very famous. MS. copies exist in Indian libraries, according to MUḤAMMAD SHAFĪ'.

47. *The Sage and Learned* ABŪ SAHL AL-MASĪḤĪ ("the Christian").

"He was a sage who turned to medicine. His medical publications are numerous and useful. The Khwārizmshāh MA'MŪN B. MUḤAMMAD (113) attached him to his court. ABŪ SAHL was born in Jurjān, but grew up and studied in Baghdad. He composed a fine book on the interpretation of dreams for the library of the Khwārizmshāh MA'MŪN B. MUḤAMMAD. ABŪ SAHL was of Christian faith, only he did not go to church but did the worship in his house." After this follows one page of his useful sayings. His full name is ABŪ SAHL'ISĀ IBN YAḤYĀ AL-MASĪḤĪ AL-JURJĀNĪ.

He is a well known medical man (114) who was one of IBN SĪNĀ's teachers. He wrote an encyclopedic treatise of medicine in 100 chapters and many minor medical books. When Sultan MAḤMŪD of Ghazna conquered Khwārizm and ordered six savants to be sent as prisoners to Ghazna — for alleged heretical activities, among others AL-BĒRŪNĪ and IBN AL-KHAMMĀR — ABU SAHL succeeded in escaping together with IBN SĪNĀ, but perished in a dust storm, while IBN SĪNĀ was able to reach the town of Ṭūs. This was in 408/1017.

48. ABŪ ZAKARIYYĀ' YAḤYĀ B. 'ADĪ.

"He was a perfect sage, and he was the most prominent of the disciples of ABŪ NAṢR (AL-FĀRĀBĪ). He composed works, commentated on the books of ARISTOTLE and gave summaries

(112) IAU I 323; YĀQŪT V 168-173; ISF. 44 and 77; MEYERHOF 426; *Yatimat ad-Dahr* III 212; *Tatimmat al-Yatima* 134-144; BROCKELM. I 240; Suppl. I 425 foll.; *Kanzu'l-Hikma* no. 25.

(113) The founder of the second dynasty of rulers of Khwārizm who died in 387/997. See EI II 914.

(114) IQ 408; IAU I 327; IH 330; KHH II 370; BROCKELM. I 238; Suppl. I 424; SUTER no. 180; *Chahār Maq.* 85 and 155; SARTON I 678; *Kanzu'l-Hikma* no. 26.

of ABŪ NAŞR's works." Then follow three of his short aphorisms.

He is a well known Christian philosopher born in Takrīt and living in Baghdad where he was considered as the head of the philosophical school. He died in 365/975 (115). He translated from Syriac into Arabic the *Categories*, the *Topics*, *Analytica*, *Poetics* and *Sophistics* of ARISTOTLE; the *Laws* and *Timaeus* of PLATO, the *De Meteoris* of THEOPHRASTUS, and the Aristotelian commentaries of ALEXANDER OF APHRODISIAS and AMMONIUS. His own output of logical and ethical works is about fifty. He had a deep influence on Christian and Muslim philosophy in the Islamic world. He is one of the creators of Aristotelian scholasticism. His most prominent pupils were IBN ZUR'Ā and IBN AL-KHAMMĀR (116). He was himself a disciple of ABŪ BISHR MATTĀ and of AL-FĀRĀBĪ.

49. *The Philosopher* BAHMĀN YĀR (*sic*) *the Sage*.

"He was a disciple of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ), of Zoroastrian religion (117), not skilled in the Arabic language. He was from the land of Adharbayjān (118).

The "Investigations" (*Mabāhith*) composed by ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) are mostly concerned with questions raised by BAHMANYĀR. This latter used to investigate the obscurities of difficult problems (in ARISTOTLE's works.) Among the works of BAHMANYĀR is the "Book of Attainment" (*Kitāb al-Taḥṣīl*), the "Book of Ornament on Logic" (*Kitāb az-Zīna fi'l Manṭiq*), the "Book of Cheerfulness and Beatitude" (*Kitāb al Bahja wa's-Sa'āda*), a book "On Music" and many treatises." There follow sage aphorisms by BAHMANYĀR. His full name was ABŪ'L-ĤASAN BAHMANYĀR B. AL-MARZUBĀN AL-ADHARBAYJĀNĪ (119). Several of his works exist in MS. copies in the library of Rāmpūr (India) according to the editor of the *Tatimma*. He lived in the first

(115) *Fihrist*. I 249 and 264; IQ 361-4; IAU I 235; I'Ī 297 and 317; BROCKELM. I 207; Suppl. I 370; SUTER no. 127; GRAF, *Die christl.-arab Literatur* 46-51; SARTON I 629 foll.; PÉRIER, *Yahyā ben 'Adī un philosophe chrétien du Xe siècle*, Paris 1920; MEYERHOF 417 foll.; *Kanzu'l-Ĥikma* no. 27.

(116) See above nos. 13 and 30.

(117) BROWNE (*Chahār Maq.* 157) thinks that this assertion is unsupported.

(118) A province in the extreme north of Persia, south of the Caucasus.

(119) BROCKELM. I 458; Suppl. I 828; *Chahār Maq.* 157; EI I 578; IAU II 19 (l. 19); *Kanzu'l-Ĥikma* no. 28.

half of the V/XIth cent. He was, like the three following philosophers, a pupil of IBN SĪNĀ.

50. *The Sage* ABŪ MANṢŪR AL-ḤUSAYN B. ṬĀHIR B. ZAYLA.

" He was from Ispahan as to origin and birth. He was among the special disciples of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) and one of his familiars. It is said that he too was of Zoroastrian religion, but I do not consider this as confirmed. He was learned in Mathematics and skilled in the musical art. Among his works is an " Abridgment of the Natural Philosophy in the Book of Healing " (AVICENNA's greatest philosophical work), and a " Commentary on the Treatise *Ḥayy ibn Yaqṣān* " (120). There follow some pages of aphorisms by IBN ZAYLA (121). He died in 440/1048.

51. *The Jurist and Sage* ABŪ 'UBAYD 'ABD AL-WĀḤID AL-JŪZAJĀNĪ.

" He was one of ABŪ 'ALĪ's (IBN SĪNĀ) special pupils, attached to his learned meetings, one of his table companions and at his special service. He assisted ABŪ 'ALĪ in the redaction of his " Book of Healing " (*Kitāb ash-Shifā'*) and annexed to the end of the " Book of Salvation " (*Kitāb an-Najāt*) (122) and to the " Treatise Dedicated to 'ALĀ' (123) (*Ar-Risāla al-'Alā'iyya*) an appendix from the mathematical sciences. He explained the difficult passages of the " Canon " (of Medicine), commented on the treatise *Ḥayy ibn Yaqṣān* (124) and composed in Persian the " Books of Animals " (*Kitāb al-Ḥayawān*), a copy of it is in the library of the Nizāmiyya (school) at Nishāpūr. There was none among ABŪ 'ALĪ's disciples who was less encumbered by baggage than him. I heard one of my professors saying, " The sage ABŪ 'UBAYD was in the learned meetings of ABŪ 'ALĪ like a successor, not like a pupil who intends to take profit." Then follow aphorisms.

(120) A philosophical romance composed by IBN SĪNĀ.

(121) BROCKELM. I 458; Suppl. I 829; *Chahār Maq.* 92 note 4; IAU II 19 (l. 19); *Kanzu'l-Ḥikma* no. 29.

(122) An abridgment of the *Kitāb ash-Shifā'*.

(123) Apparently 'ALĀ'AD-DAWLA MUḤAMMAD B. KĀKWAYH, the Ghaznawid governor of Rayy from 422 to 433 A.H. (Zambaur p. 45).

(124) See the foregoing paragraph, note 120.

ABŪ 'UBAYD 'ABD AL-WĀḤID B. MUḤAMMAD AL-JŪZAJĀNĪ has been mentioned by several biographers (125). We are indebted to him for a biography of his venerated teacher, IBN SĪNĀ. A part of it is preserved by IAU (126).

52. ABŪ 'ABDALLĀH AL-MA'ŠŪMĪ *the Sage*.

"It is said that his name is AḤMAD, or that it is MUḤAMMAD B. AḤMAD. He was the most excellent of the pupils of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ). ABŪ 'ALĪ composed for him his "Book on Love" (*Kitāb fi'l-'Ishq*); there he says: 'You asked — may Allah render you happy — oh ABŪ 'ABDALLĀH AL-MA'ŠŪMĪ the Lawyer...' When ABŪ 'ALĪ answered the queries of ABŪ RAYḤĀN (AL-BĒRŪNĪ) the latter objected to those answers and replied in terms in which there were bad manners and unseemliness. Then ABŪ 'ALĪ refused to reply to him and it was AL-MA'ŠŪMĪ who answered (in his place) ABŪ RAYḤĀN's objections and said: 'If you had chosen, oh ABŪ RAYḤĀN, terms other than those in addressing a sage, it would have been more suitable to reason and science!' AL-MA'ŠŪMĪ composed a book "On the Incorporal Beings, on the Number of Intelligences and Spheres and on the Order of Products of Spiritual Creation" (*Fi'l-Mufāraqāt wa-A'dād al-'Uqūl wa'l-Aflāk wa-Tartīb al-Mubda'āt*).

There was a copy of it in the library of the Nizāmiyya (school) at Nishāpūr; JAMĀL AL-MULK B. NIZĀM AL-MULK (127) took it away, and we do not know whether the Phoenix flew away with it or whether destruction overtook it. This book was loved by all the sages. ABŪ 'ALĪ used to say concerning AL-MA'ŠŪMĪ: 'He is to me what ARISTOTLE was to PLATO. I saw a "Treatise on the Omniscience of Allāh the Most High" (*Risāla fi'Alimiyyat Allāh Ta'āla*) which is ascribed to AL-MA'ŠŪMĪ, but I am not

(125) BROCKELM. I 353; 355 and 488; Suppl. I 812, 821 and 828; *Chahār Maq.* 155-8; SUTER p. 172 (cursorily); *Kanzu'l-Ḥikma* no. 30.

(126) IAU II 2-8. It has been translated into German by PAUL KRAUS: *Eine arabische Biographie Avicennas*. In *Klinische Wochenschrift* XI (Berlin 1932) No. 45.

(127) ABU JA'FAR MUḤAMMAD, the eldest son of the great ruler NIZĀM AL-MULK (D. 485/1092) who was the founder of the mentioned school. JAMĀL AL-MULK was assassinated in 475/1083. See EI III 935, and *Kanzu'l-Ḥikma* no. 31.

sure whether it is his or of someone else; I am more inclined to ascribe it to him; Allah knows it " There follow some aphorisms.

AL-MA'ṢŪMĪ died in 430/1038 (Brockelm I 458; Suppl. I 828).

53. ABU 'L-ḤASAN AL-ANBĪRĪ (128) *the Sage*.

" He was a sage who had a predilection for the mathematical sciences. The learned 'UMAR AL-KHAYYĀM (129) took profit from him; it was he who explained to him the *Almagest*." There follow an anecdote and aphorisms.

Anbīr, Anbēr or Anbār is a town between Balkh and Jūzajān in North East Persia (YĀQ. *Geogr.* I 370). AL-ANBĀRĪ must have lived about the end of the V/XIth cent., No details are known about his life.

54. *The Man of Letters and Sage* ISMĀ'ĪL AL-HARAWĪ (*i.e.* of Herāt).

" He was a sage and an excellent man of letters; he composed poems and philosophical works. He studied the books of ABŪ NAṢR (AL-FĀRĀBĪ), but did not embark on the works of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ). He had sage and prominent disciples of whom mention will follow. One day the preacher of Herāt contended with him and told him: ' I will curse you between the two sermons ' (in the Friday service). The writer replied: ' I am sure that Allāh the Most High will not hear your curse, as you say every Friday during your whole life: My God, protect such and such an emir ! But Allāh the Most High neither protects him nor does he hear your prayer for him.' Then follow aphorisms.

This scholar seems to be the same about whom AL-'ARŪḌĪ wrote in his *Chahār Maqāla* (Anecdote XXXIX p. 93 foll. of BROWNE's translation): " In the reign of MALIKSHĀH and during part of the reign of SANJAR there was at Herāt a philosopher named *Adīb* (*i.e.* man of letters) ISMĀ'ĪL, a very great, learned and perfect man, who, however, derived his income and livelihood from his receipts as a physician. By him many rare cures of this class were wrought." AL-'ARŪḌĪ then relates how ISMĀ'ĪL

(128) Thus the text; he is usually quoted under the name of AL-ANBĀRĪ. So e.g. by ASH-SHAHRAZŪRĪ in *Kanzu'l-Hikma* no. 32.

(129) See below no. 66.

predicted the occurrence of an apoplexy to a gluttonous butcher and resuscitated him from apparent death.

Nothing else is known concerning this scholar whose name is missing from all the biographical works at our disposal. I know only of the name of ISMĀ'ĪL the bookseller of Herāt in whose house the great poet FIRDOUSĪ hid himself for six months when he fled from the wrath of Sultan MAḤMŪD of Ghazna. This ISMĀ'ĪL is not known in literature, but his son AZRAQĪ was a notable Persian poet. (E. G. BROWNE, *Lit. Hist. of Persia* II 135 & 323). ASH-SHAHRAZŪRĪ simply copied the foregoing paragraph (*Kanzu'l-Ḥikma*, no. 33).

55. *The Sage* MAYMŪN B. NAJĪB AL-WĀSĪTĪ.

"He was an excellent physician and a sage. I was informed that he had mastered Logic, Natural Philosophy and Theology from "The Book of Healing" (*Kitāb ash-Shifā'*, i.e. IBN SĪNĀ's philosophical main work). He had very little intercourse with people of high rank and fortune. For some time Sharaf AD-DĪN ḌAHĪR AL-MULK 'ALĪ B. ḤASAN AL-BAYHAQĪ (130) was governor of Herāt. He desired the company of the sage MAYMŪN, but he had an elevated soul and was little inclined to frequent the friends of the Sultan. So when AḌ-ḌAHĪR or one of his children fell ill ḌAHĪR AL-MULK sent the Turks (131) to the house of MAYMŪN persistently, until they caught him and brought him by force before the governor. On this occasion ḌAHĪR AL-MULK retained him until he had treated his disease and sat down and passed some time with him." There follow some aphorisms.

Little is known about MAYMŪN IBN NAJĪB as stated by MUḤAMMAD SHAFĪ' in a note. He is mentioned by IBN AL-ATHĪR in his great *Kāmil* (ed. Cairo 1301, vol. X p. 40) as an astronomer who was appointed in 467/1074 with other astronomers at the observatory created by the Saljūq Sultan MALIKSHĀH. AL-BAYHAQĪ's article proves that he was at the same time a physician. He is not mentioned by IĀU.

(130) His biography is given by the editor of the *Tatimma* in the notes and additions p. 196-8. According to the MS. "History of Bayhaq," he fell in battle in 536/1142. See also *Kanzu'l-Ḥikma* no. 34.

(131) His bodyguard.

56. *The Sage* ABU'L-FATH KŪSHAK.

"He was a sage of a strong heart. I saw his books in the library of the Exalted Sultan SANJAR (132) who was a passionate lover of his works on account of his good opinion of him. ABU'L-FATH was learned in (all) parts of the philosophical sciences." Then follow an anecdote of an ignorant theologian and some aphorisms.

This scholar is not mentioned in the Oriental biographies, except by ASH-SHAHRAZŪRĪ (*Kanzu'l-Ḥikma* no. 35) who calls him ABU'L-FATH AL-BAYHAQĪ; it is curious to state that his biography is missing from 'ALĪ AL-BAYHAQĪ's *Ta'rikh-i-Bayhaq*.

57. *The Sage* ABŪ SAHL AN-NĪLĪ AN-NĪSĀBŪRĪ.

"He is BAKR B. 'ABD AL-'AZĪZ AN-NĪLĪ. He was an excellent sage with special inclination for the medical science. He commented on "The Questions" of ḤUNAYN (133) in extensive volumes. He was born and grew up in Nīshāpūr. He was learned in (all) parts of the intellectual sciences, skilled in therapeutics." Then follow some of his verses and aphorisms.

He is a known physician and man of letters (134). He died in 420/1029 at the age of 76 lunar years. BROWNE (*Chahār Maq.* p. 154) calls him ABŪ SAHL SA'ĪD B. 'ABD AL-'AZĪZ AN-NĪLĪ, and adds that his brother ABŪ 'ABD AR-RAḤMĀN AN-NĪLĪ was as eminent in jurisprudence as he was in medicine.

58. IBRĀHĪM B. 'ADĪ *the Sage*.

"He was the brother of YAḤYĀ B. 'ADĪ (135). IBRĀHĪM was the most intimate friend of ABŪ NAṢR AL-FĀRĀBĪ, and attached to him. He made a selection from ABŪ NAṢR's works. IBRĀHĪM composed many works on the soul and other scientific matters." Follow some aphorisms.

(132) SANJAR IBN MALIKSHĀH, the last of the "Great Saljūq" Sultans, who reigned from 511/1117 to 552/1157 over Khorāsān (East Persia). See EI IV 151 foll.

(133) A famous treatise on medicine in queries and answers. See below no. 63.

(134) His biographies are given by *Yatīmat ad-Dahr* IV 308; *Yāqūt* IV 240; *IAU* I 253 foll.; *Subki* III 168; *Bughyat al-Wu'ā* 255; *AKH.* II 425; *Chahār Maqāla* 154; MUḤ. SHAFĪ' gives in a note (p. 199) some biographical annotations. See, moreover, *Kanzu'l-Ḥikma* no. 36.

(135) *Vide supra* no. 48.

He is cursorily mentioned by some Oriental biographers (136). He was overshadowed by his brother, the uncontested head of the philosophical school of Baghdad.

59. *The Sage* ABU'L-ḤASAN 'ALĪ B. AḤMAD AL-JASHŪBĪ.

"He belongs to the older philosophers and has composed many works among which is the *Yūbah-* (*sic*) *-nāma*." Then follow a quotation from this work and some aphoristic sentences, in which he speaks of the universe and the spheres.

The name of this philosopher is spelt in the MSS. JASHŪBĪ, ḤASSŪNĪ, JAWSHĀNĪ and ḤASHĀWĪ. He is not found in the biographies, nor is the doubtful name of his book mentioned by any other bibliographer (137). I think however, his name may be misspelt, and he may be identical with ABU'L-ḤASAN AL-ḤASHAWĪ (*Kanzu'l-Hikma* no. 64).

60. ABŪ 'ĪSĀ YAḤYĀ B. 'ALĪ AL-MUNAJJIM ("the Astrologer").

"He composed works among which is one establishing the prophecy of our Prophet Muḥammad the Chosen — peace be with him — in the manner of logical argumentation." After this are three short aphorisms.

This philosopher is the son of 'ALI B. YAḤYĀ (138). He was a table-companion of the Caliph AL-MU'TADĪD (279/892-289/902) and died in 300/912. Several of his works exist in MS. copies in the Cairo Library. One of them is astronomical, another is ethical and a third one on music is in the British Museum library.

61. ABU SA'D MUḤAMMAD B. MUḤAMMAD AL-GHĀNIMĪ.

"He composed a book and called it "Cuttings from Natural Philosophy" (*Qurādāt at-Ṭabī'iyyat*), and he composed some other works." There follow some mathematical aphorisms. This philosopher is otherwise unknown.

MUḤAMMAD SHAFĪ' has found mention of the family AL-GHĀNIMĪ in Herāt (139). He may have been a relative of the preacher

(136) IQ 363 (l. 14-15); IAU II 139 (l. 19); *Kanzu'l-Hikma* no. 59.

(137) *Yūba* or *yāba* in Persian is a word for "desire, longing," so the title of the book may be translated: "Book of Desire."

(138) IQ 122 and 364; BROCKELM. I 522; YĀQ. V 476.

ABU'L-'ABBĀS AL-GHĀNIMĪ, mentioned by E. G. BROWNE (*A Literary History of Persia*, II 104).

62. *The Sage* ABU'L-QĀSIM AL-ḤUSAYN B. AL-FADL AR-RĀGHIB.

"He was one of the philosophers of Islam, and he reconciled the Religious Law with Philosophy in his works. He composed many works among which is "The choicest Part of Revelation and the most precious Part of Allegoric Interpretation" (*Ghurrat at-Tanzīl wa Durrat at-Ta'wīl*), the "Book of Resource" (*Kitāb adh-Dharī'a*), and the "Book of the sayings of the Companions (of the Prophet)" (*Kitāb Kalimāt aṣ-Ṣaḥāba*). But he occupied himself more with the intellectual sciences." There follow two pages of pious and learned sentences.

The name of this scholar is found also in the form AL-ḤASAN B. AL-MUFADDAL and others. He is mentioned by several biographers (140). He was of Ispahān and died in Baghdad in 502/1108. MUḤAMMAD SHAFI' in a note (p. 199 foll. of his edition) discusses the erroneous dates of his death given by some Oriental authors.

63. *The Sage* ABU'L-QĀSIM 'ABD AR-RAḤMĀN B. 'ALĪ B. ABĪ ṢĀDIQ *the Medical Practitioner*.

"He attained an important rank in philosophy and its parts, but more especially in Medicine. His works commenting on "ḤUNAYN's Questions" (141) and "HIPPOCRATES' Aphorisms" are most precious to sages and physicians.

He was of a good natural disposition. Nīshāpūr was the place of his origin and birth. He was called "the second Hippocrates." Someone who saw him told me that towards the end of this life he moved to one of the places of retirement in the environs of Nīshāpūr, a village called Anbarūdastāna, where he remained indoors and chose seclusion. (The reporter says): "One day I visited him and found him before large dishes of summer fruits. The sage ABŪ'L-QĀSIM said to me: Rise and walk around that

(139) SAM'ĀNI f. 406 a, etc.

(140) *Bughya* 396; HKH II 487, I 483; *Miftāḥ as-Sa'āda* I 183, I 483; BROCKELM. I 288; Suppl. I 505 foll.; SARRIS 921; *Rawdat al-Yannāt* 249 (note by MUḤ. SHAFI'); *Kanzu'l-Hikma* no. 37.

(141) See above no. 57.

garden ! I imagined that there was no difference between the dishes and the fruits in front of me (*sic*) (142). Fruits are harmful to me and I have to content myself with their odour and with perfuming the air by them like you have to content yourself with the odour of *likhlākh* (143). In the same way that you do not desire to taste *likhlākh* so I do not desire to taste these fruits. I resigned myself not to take them so as not to be obliged to protect myself against their harm, as their harmfulness reaches sometimes a degree where no protection is possible." He used to live in a nice way.

Once the Chief of Khorāsān (East Persia) MUĤAMMAD B. MANŞŪR fell ill with colic, the cure of which baffled every doctor. So the Chief sent to him (*viz.* IBN ABĪ ŞĀDIQ) his horse and slaves and ordered him to come to him. Now, the sun was in the first degree of Cancer (*i.e.* it was full summer) and the distance from that village to Nishāpūr was twelve parasangs (about 36 miles). When the sage ABU'L-QĀSIM determined to undertake the journey, he suffered so much from the heat, the rapid movement, the unruliness of that horse and from thirst that he said to the accompanying disciples : 'The Chief of Khorāsān is going to be saved and I am going to die;' and it was as he had foretold : after he reached Nishāpūr, treated the Chief and cured him, ABU'L-QĀSIM fell ill in his turn, his vigour decreased — he had passed the age of eighty — and he died."

After this there follows a story of how he once refused rich gifts and an honorific nomination as court physician to "the Most Gracious Sultan" IBRĀHĪM of Ghazna (144) replying "that science is neither bought nor sold." The biography of this celebrated physician was given by several historians (145). He is said to have been one of the younger disciples of IBN SĪNĀ. He was very instructed in Greek Medicine. He died after the year 460/1068. The biography of the Chief of Khorāsān MUĤAMMAD B. MANŞŪR AN-NASAWĪ is given by the editor of the *Tatimma* (p. 200) : he died in 494/1101. (*Wafayāt* II 72 l. 5).

(142) *I.e.* those in the garden.

(143) This plant is *Notobasis syriaca*, an odiferous thistle of the Near East.

(144) ŻAHĪR AD-DAWLA IBRĀHĪM, reigned from 451/1059 to 492/1099.

(145) IAU II 22 foll.; HKh II 195 and 424; BROCKELM. I 484; Suppl. I 886 foll.; LECL. I 479; *Kanzu'l-Hikma* no. 38.

64. *The Master and Prominent Sage* ABU'L-ḤASAN 'ALĪ AN-NASAWĪ.

"He belonged to the sages of Rayy, and he is the author of the astronomical tables called "The Splendid Tables" (*ax-Zij al-Fākhir*). He was a sage and a mathematician, of accommodating character. His life lasted nearly a hundred years while his powers remained sound, except that weakness prevented him from walking in the markets and confined him to his house. He is said to have belonged to the circle of pupils of KUSHYĀR (146) and ABŪ MA'SHAR (147), but this is doubtful; still (one has to remember) that he belonged to the longlived people."

There follows one of his sayings related by a pupil who was with him at Rayy. His full name was ABU'L-ḤASAN 'ALĪ B. AḤMAD (or IBRĀHĪM) AN-NASAWĪ. He is mentioned by some biographers (148). Some of his works are enumerated by HĀJJĪ KHALĪFA and by BROCKELM. (I 511; Suppl. I 929). He must have lived in the first half of the V/XIth cent., as he mentions in the preface to his "Indian Calculus" the Sultan MAJD AD-DAWLA (Buwayhid, at Rayy and Ispahān) who was deposed by Sultan MAḤMŪD of Ghazna and died in 420/1029.

65. *The Learned and Just King, the Right Arm of the World and the Religion* 'ALĀ' AD-DAWLA FARĀMARZ B. 'ALĪ FARĀMARZ, *King of Yazd* (149).

"He was a learned and just king. I saw him in Khorāsān in the year 516 (i.e. 1123 A.D.). He showed my father his work called *Muhjat at-Tawḥīd* ("The Soul (Essence) of Monotheism"). He protected the doctrines of the sage ABU'L-BARAKĀT B. MALKĀ, the physician of Baghdad (150) and acknowledged his doctrine

(146) See above no. 43.

(147) A celebrated astronomer of the III/IXth cent., a native of Balkh (Khorāsān). He lived at Baghdad and died in 272/886. Consequently AN-NASAWĪ cannot have been his pupil even if we allow al-Bayhaqī his longevity, but he may have studied his works. See SUTER no. 53; EI I 99 foll. ASH-SHAHRAZŪRĪ (*Kanzu'l-Hikma* no. 39) repeats AL-BAYHAQĪ's chronological error.

(148) SUTER no. 214.

(149) This article has been translated by MUḤ. SHAFĪ' in *The Author of the Oldest Biographical Notice of 'Umar Khayyām etc.* in *Islamic Culture* vol. VI (1932) p. 608 ff. In the following I give it with some corrections by Prof. J. SCHACHT.

(150) Concerning ABU'L-BARAKĀT see below no. 93.

about (ALLĀH's) knowledge. He was a king who assumed the morals of sages and made himself suitable for the kingdom. He said one day, to the Imām (leader) 'UMAR AL-KHAYYĀM : ' What do you say about the objections raised by the sage ABU'L-BARAKĀT against the sayings of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ)? ' The Imām 'UMAR said : ABU'L-BARAKĀT has not understood the sayings of ABŪ 'ALĪ; he does not possess the qualities sufficient to come up with them, still less to doubt about them.' The king, 'ALĀ' AD-DAWLA replied : ' Is it impossible that there be a conjecture stronger than the conjecture of ABŪ 'ALĪ or is it possible? ' ' It is not impossible,' replied the Imām 'UMAR. Upon this the king 'ALĀ' AD-DAWLA told him, ' The slave of another has become your equal. You say that he does not possess the qualities sufficient to come up with and to object, and my slave, the ink-horn-bearer says that he has, and more than that. Now say something which may give your words preference to those of a slave, and do not be inclined to want of judgement, for my slave can outdo you in that.' The Imām became ashamed and the king 'ALĀ' AD-DAWLA continued : ' A philosopher confounds the sayings of another by argument, but a foolish polemist by slander and calumny. Therefore seek to attain the superior of the two (high) positions (as between philosophers) and do not be content with the viler of the two vices ' (as between polemist). Upon this the Imām rose up bridled with silence."

MUḤAMMAD ŠAFĪ' gives in a note some extracts from the " History of Bayhaq " concerning this ruler, who was a contemporary of 'ALĪ AL-BAYHAQĪ's father, and died in 510/1116. *Farāmarz* means " keeper of the citadel or fortress "; it was the name of the son of the legendary Persian hero Rustam. The king belonged to the dynasty of the Kākwayhids who reigned from 398/1008 at Ispahān and Hamadhān as vassals of the Būyids, and later of the Ghaznawids. The second ruler of this dynasty, ZAHĪR AD-DĪN FARĀMARZ, became in 438/1046 a vassal of the Saljūqs and exchanged, in 443/1051, Ispahān — occupied by the Saljūqs — for Yazd. His son 'ALĪ B. FARĀMARZ fell in battle in 488/1095. He was the father of the king FARĀMARZ mentioned in this article. See E. DE ZAMBAUR, *Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de l'Islam* (Hanovre 1927) p. 216 E. G. BROWNE in his *Literary History of Persia* (II 36-38) gives

a record from *Chahār Maqāla* (p. 45-48) concerning the generosity of the Emir 'ALĀ' AD-DAWLA 'ALĪ B. FARĀMARZ towards the Persian poet MU'IZZĪ at the court of the Sultan MALIKSHĀH. See also SHAHRĀZŪRĪ's article '*Adud ad-Din, King of Yazd*, in *Kanzu'l-Hikma* no. 40.

66. *The Minister (Dustūr), the Philosopher, the Argument of Truth (Huǰjat al-Ḥaqq)* 'UMAR B. IBRĀHĪM AL-KHAYYĀM (151).

"Nīshāpūr was his birthplace and that of his fathers and grandfathers. He was next to ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) as to (the knowledge of) the branches of philosophical sciences, except that he was ill-tempered, and ungenerous. Once he looked at a book at Ispahān seven times and remembered it by heart; then he returned to Nīshāpūr and dictated it (from memory). When this was collated with the original copy there was not much difference between them.

His horoscope was Gemini and the sun and Mercury at an ascendent of eight degrees over Gemini; Mercury was disengaged (distant more than sixteen degrees) (152) and Jupiter in the triplicity looking at them ("being in the aspect").

He was sparing in composing books and teaching and I do not know of his output except a compendium on Natural Philosophy, a treatise on Existence, and another one on Being and Necessity (of the created things with regard to Allāh). He was learned in language, religious law and history.

Then follows a story of how he was once with the vizier, brother of NIZĀM AL-MULK (153) and met there the Imām (chief) of Koran-readers, ABU'L-HASAN AL-GHAZZĀL. When they discussed the reading of a certain Koran verse, 'UMAR AL-KHAYYĀM developed such an astounding knowledge that the Imām said "I

(151) See the important article and translation of his biography by MUḤAMMAD SHAFĪ': *The Author of the Oldest Biographical Notice of 'Umar Khayyām etc.* In *Islamic Culture* VI (1932) I 586 and 623. Also BROCKELM. I 471; Suppl. I 358 foll.; SUTER no. 266; EI III 985-9; E. G. BROWNE in *Chahār Maqāla* (abridged transl. p. 134-140) gave a record of Persian writers on 'UMAR. E. G. BROWNE, *A Literary Hist.* II 247-56; IQ 243 foll.; SARTON I 759-61; *Kanzu'l-Hikma* no. 41.

(152) The technical term is *samīnī*, explained by E. WIEDEMANN (*Der Islam* III, 1912, p. 44) in his summary translation.

(153) *Vide supra* Introduction article X.

did not believe that any Koran-reader in the world remembered this and knew it, still less one of the sages (philosophers)." Another time he received the visit of AL-GHAZĀLĪ, the great theologian and reformer of Islam (154) who "asked him about the determination of a certain part of the sphere to be the pole and nothing else, although all parts of the sphere are similar to one another." 'UMAR gave a detailed exposé so that AL-GHAZĀLĪ said: 'Hath come the truth and disappeared the error!' (155).

It seems that 'UMAR AL-KHAYYĀM was also a medical practitioner, a fact which is not expressly mentioned by AL-BAYHAQĪ:

"The imām 'UMAR one day visited the mighty Sultan SANJAR when he was a boy; he was attacked by smallpox. When he left his room the vizier MUJĪR AD-DAWLA asked him: "How did you find him and with what did you treat him?" The imām 'UMAR replied: "The boy is in danger!" An Abyssinian slave understood it and related it to the Sultan. After he was cured the Sultan had a feeling of hatred on account of this against the imām 'UMAR, and did not like him. (On the contrary,) Sultan MALIKSHĀH elevated him to the rank of one of the table-companions, and the Khāqān (Turkish Sultan) SHAMS AL-MULŪK (156) ("Sun of Kings") in Bukhārā rendered him the highest honours and had the imām 'UMAR seated with himself on the royal litter."

"One day the imām 'UMAR related to my father the following; 'I was once in the presence of Sultan MALIKSHĀH, when a boy, son of an emir, entered and paid his homage in such a pleasant manner that I wondered at his skill in such young years. The Sultan told me, 'Do not be surprised, for the chicken of the hen, as soon as it comes forth from the egg, collects grains without being taught, but does not find its way home. But the young of the pigeon does not collect grains except when taught by feeding; nevertheless it becomes a carrier pigeon that flies from H. H. SCHAEDEr to doubt the identity of 'UMAR the poet with 'UMAR the scholar (160). As SCHAEDEr intends to publish a

(154) His biography is in EI II 146-9.

(155) Qur'an, sūra XVII, verse 81.

(156) Probably SHAMS AL-MULK NAŞR IBN IBRĀHĪM. See BARTHOLD, *Turkesan down to the Mongol Invasion*, London 1928, p. 314-6.

Mecca to Baghdad ! " I wondered at the words of the Sultan and replied : ' Every great person is inspired.'

" I visited the imām in the service of my father — may Allāh have mercy on him — in the year 507 (1104 A.D.)." 'UMAR first asked the young 'ALĪ AL-BAYHAQĪ about a verse in the *Ḥamāsa* the famous collection of poetry (157) and then on the kinds of curved lines. When the answers were satisfactory, 'UMAR said to AL-BAYHAQĪ's father : " A natural disposition which I know (as inherited) from Akhzam " (An Arabic proverb with the meaning ' a chip of the old block ').

About 'UMAR's death AL-BAYHAQĪ gives the following authentic narrative :

" His son-in-law the imām MUḤAMMAD AL-BAGHDĀDĪ, related to me that he used to clean his teeth with a golden tooth-pick. He was studying the theology of the *Kitāb ash-Shifā'* (158) and when he reached the chapter on *The One and the Many*, he put the tooth-pick between the two leaves and said, ' Let come in the righteous people that I may make my last will ! ' Then he made his will, rose, said, his prayers and did neither eat nor drink. At the last evening prayer he prostrated himself saying : ' My God, You know that I have known You according to my abilities; so pardon me, for my knowledge of You is my entreaty to You'; and he died."

The remarkable feature of this oldest and most authentic biography of 'UMAR AL-KHAYYĀM is that it speaks of him as of a very pious man, theologian, philosopher and mathematician who professed orthodox views down to his last hour. There is no question about his poetry, that famous and often frivolous, nay atheistic, poetry about which so much has been written, so much that it gave rise to a whole bibliography (159). This induced

(157) See above note 109.

(158) IBN SINĀ's great philosophical encyclopaedia.

(159) A. G. POTTER, *A Bibliography of the Rubaiyat of Omar Khayyam*, London 1929. NIẒĀMĪ-Ī-'ARŪPĪ, the author of *Chahār Maqāla* was another contemporary of 'UMAR AL-KHAYYĀM who knew him personally; but he gave only some anecdotic narratives about him. He does not mention him as a poet, but puts him into the category of astronomers only. See, moreover : D. S. KASIR, *The Algebra of Omar Khayyam*. New York 1931.

(160) See *Zeitschrift d. Deutschen Morgenlaend. Gesellschaft* vol. 85, p. 25 foll.

careful investigation about this interesting question we may abandon it to his superior knowledge of Persian literature. See also E. G. BROWNE's enumeration of Persian and Arabic sources of information on news concerning the life of 'UMAR AL-KHAYYĀM (Ibn Isfendigār p. 134-140).

67. ABU'L-MA'ALĪ 'ABDALLAH B. MUĤAMMAD AL-MAYĀNAJĪ.

"He was one of the pupils of the imām 'UMAR AL-KHAYYĀM and of the imām AĤMAD AL-GHAZĀLĪ (161). He composed a book which he entitled "The Cream of Truths" (*Zubdat al-Ĥaqā'iq*) in which he blended the sayings of the Mystics with those of the sages (philosophers). He was crucified on account of an enmity between him and the vizier, ABU'L-QĀSIM AL-ANASABĀDHĪ." Then follow his sage sayings.

The biography of this theologian and scholar is found, according to the editor of the *Tatimma*, in several works (162). His full name was ABU'L-MA'ĀLĪ 'ABDALLĀH B. ABĪ BAKR MUĤAMMAD B. 'ALĪ B. AL-ĤUSAYN B. AL-MAYĀNAJĪ. He composed his *Zubda* in 525/1131 (AS-SUBKĪ IV 45). According to the biographers AL-MAYĀNAJĪ was executed in 525/1131 at Hamadhān after having been imprisoned in Baghdad for heresy. YĀQ. *Geogr.* (IV 708-10) mentions a town Mayānaj in Syria (?) and another one Miyāna in Adharbayjān; the scholars of both places bear the *nisba* al-Mayānajī or al-Miyānajī.

68. *The Philosopher* ABŪ ĤĀTIM AL-MUẒAFFAR AL-ASFIZĀRĪ (163).

"He was a sage, a contemporary of the philosopher 'UMAR AL-KHAYYĀMĪ (*sic*) (164). There were discussions between them, but AL-MUẒAFFAR was far inferior to him. AL-MUẒAFFAR was mostly inclined to Mathematics, Metrology and Mechanics. He was compassionate and friendly towards (pupils) seeking instruc-

(161) The brother of the famous AL-GHAZĀLĪ mentioned in the footnote 55.

(162) *Mizān al-'itidāl* II p. 320 and *Lisān al-Mizān* IV IV 411; BROCKELM. I 391; Suppl. I 674 foll.; *Zubdat an-Nuṣra* 151; YĀQ. *Geogr.* IV 710; I 225; SUBKĪ IV 236; *Journ. Asiat.* vol. 216 (1930) 1-76, 193-297. I add to these: *Shadh.* IV 75; *Kanzu'l-Ĥikma* no. 43.

(163) The editor of the *Tatimma* spells the name AL-ISFIZĀRĪ, but the correct spelling is AL-ASFIZĀRĪ, according to YĀQ. *Geogr.* I 248. AŞH-SHAHRAZŪRĪ (*Kanzu'l-Ĥikma* no. 44) calls him AL-ISFARĀ'INĪ, but this is an evident mistake.

(164) See above no. 66.

tion, contrary to the nature of AL-KHAYYĀMĪ (*sic*). AL-MUZAFFAR composed many books on geometry and celestial signs and others. It is he who constructed the "balance of Archimedes" by means of which is discovered fraud and legal standard (of weights); and he spent a long time of his life on that matter. Then the treasurer of the Grand Sultan (165)—he was a eunuch called SA'ĀDA the Treasurer—was afraid that his perfidy (fraud) on the treasure would become manifest by means of this balance. So he smashed it and scattered its fragments. When the sage AL-MUZAFFAR heard this he became ill and died from sorrow." After that follow some philosophical and mathematical sentences. This scholar is well-known (166); his full name was ABŪ ḤĀTIM AL-MUZAFFAR B. ISMĀ'ĪL.

AL-KHĀZINĪ (167) gave a description of the water-balance invented by 'UMAR AL-KHAYYĀM and improved upon by AL-ASFIZĀRĪ and named "balance of wisdom" (*mīzān al-ḥikma*), probably identical with the "balance of Archimedes", but related that the author (AL-ASFIZĀRĪ) died before its construction was accomplished, probably before 516/1122.

69. *The Man of Letters and Philosopher* ABU'L-'ABBĀS AL-LŪKARĪ.

"He was a disciple of BAHMANYĀR (168), and this latter was a disciple of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ). From the man of letters ABU'L-'ABBĀS spread the philosophical sciences in Khorāsān. He was learned in the branches of the philosophical sciences, small and large. He became blind in his old age. He was a proprietor of houses in the district of Marw. He composed many books among which are "The Explanation of the Truth with Guarantee of Veracity" (*Bayān al-Ḥaqq bi-Damān as-Ṣidq*), and a *Qaṣīda* (poem) with its commentary in Persian, and other treatises, notes, summaries and a collection (*dīwān*) of poetry."

Then follow the narrative of his last illness and pious death, and a few aphorisms.

(165) SANJAR. See Introduction article XII.

(166) *Chahār Maqāla* p. 71; SUTER p. 114 and 225; SARTON II 204; BROCKELM. Suppl. I 856; see, moreover: TH. IBEL, *Die Wage im Altertum und Mittelalter*. Inaug.-Diss. Erlangen, 1908, p. 79.

(177) About 515 A.H.; see below no. 103.

(168) See above no. 49.

This scholar is mentioned by several biographers (169). Lūkar is a village near Marw (170). According to the editor, MUḤAMMAD ŠAFĪ', there is his short biography also in *Itmām az-Tatimma* (MS. Köprülü fol. 100 b).

He is compared with his contemporaries 'UMAR AL-KHAYYĀMĪ, IBN KŪSHAK and AL-WĀSĪTĪ, and his book is highly praised.

70. *The Philosopher, the Pole of his Time (Quṭb al-Zamān)* MUḤAMMAD B. ABĪ ṬĀHIR AṬ-ṬABASĪ AL-MARWAZĪ.

"He is one of the pupils of the man of letters, ABU'L-'ABBĀS (171).

His father was one of the governors of the boroughs of Marw, his mother was a Khwārizmian (172). He was a sage, perfect in the branches of the philosophical sciences and he possessed an acute mind. The vizier NAŠĪR AD-DĪN MAḤMŪD B. AL-MUẒAFFAR B. 'ABD AL-MALĪK B. ABĪ TAWBA attached him to himself; later on he was deprived of his rank and destitute..." "He died in Sarakhs (173) in Shawwāl 539 (1135 A.D.) after having been paralyzed by plegia".

"His burial prayer was said by the chief imām MUḤAMMAD AZ-ZIYĀDĪ in Sarakhs together with all the other imāms."

This philosopher is mentioned in a few works (174). His surname was AL-MARWAZĪ ("from Merv") AN-NAŠĪRĪ. He was a teacher of 'ALĪ AL-BAYHAQĪ (175). It seems that he was afflicted with plegia in the year 536 A.H. (1132 A.D.) at Nishāpūr. The vizier in question is known by several biographers (176); he lived from 466/1074 to 503/1110, when he was put to death

(169) According to MUḤ. ŠAFĪ' in the *Nuzhat al-Arwāḥ* (MS. Landberg 430); Persian translation (*Kanzu'l-Ḥikma*) no. 45; cursorily mentioned by I' 442.

(170) YĀQŪT, *Geogr.* IV 370; ruined already at the time of SAM'ĀNĪ (*Ansāb* fol. 490).

(171) I.e. AL-LŪKARĪ; see the foregoing biography no. 69.

(172) I.e. from Transoxania.

(173) A town in North East Persia.

(174) E.g. YĀQ. V 210.

(175) See MUḤ. ŠAFĪ' in *Islamic Culture* VI (1932) p. 592 ff.

(176) According to MUḤ. ŠAFĪ': *Zubdat an-Nuṣra* 268 ff.; AS-SUBKĪ IV 308; 'AWFĪ, *Lubb al-Lubāb* I 75; SAYF AD-DĪN HĀJJĪ, *Āthār al-Wuzarā'*; *Rāḥat as-Sudūr* 176.

by Sultan SANJAR. ISF. (p. 80 foll.) gives a narrative of his dispute with a holy man who predicted his death.

71. *The Unique Philosopher* ABU'L-FATH B. ABI SA'ID AL-FUNDŪRAJĪ.

"He was the helper of NĀṢIḤ AD-DAWLA (177), and among his disciples was QUTB AZ-ZAMĀN (178). He reached in philosophy the utmost limit, and there was nobody seen like him in his times. He was of good character and manners. He composed books on celestial signs and a book "On the Species (classes) of Animals." Towards the end of his life he became an ascetic and prayed in seclusion in the school of the imām and Grand Shaykh YŪSUF AL-HAMADHĀNĪ" (179). Fundūraj was, according to YĀQ. *Geogr.* (III 919), a village in the district of Nishāpūr.

72. *The Judge and Philosopher* MAJD AL-AFĀḌIL ("The Glory of Excellent Men") 'ABD AR-RAZZĀQ AT-TURKĪ.

"He was one of the disciples of the man of letters, ABU'L-'ABBĀS (180). He was experienced in mathematics and learned in the intellectual sciences, but he was not of an acute mind and did not deviate from the apparent sense of the books. Discussions took place between him and the imām SAYYID SHARAF AZ-ZAMĀN MUḤAMMAD AL-ILĀQĪ (181).

He knew by heart most of the books of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) and was informed about the questions in his works, but he did not go deeply into the intellectual sciences like the learned men of his time. A correspondence took place between him and me which I have related in my book "The Brides of the Precious ('*Arā'is an-Nafā'is*)... The judge 'ABD AR-RAZZĀQ was in Bukhārā; he taught in the mosque of his quarter medicine and arithmetics until he died there. He was venerated and esteemed."

(177) Probably identical with AN-NĀṢIḤ AL-FUNDŪRAJĪ, a confidant of NIẒĀM AL-MULK (SAM'ĀNĪ, *Ansāb* fol. 432, also according to the editor, *Zubdat an-Nuṣra*, p. 64 l. 12).

(178) See the foregoing chapter no. 70.

(179) This school was in Merv, and the Grand Shaykh ABU YA'QŪB YŪSUF B. AYYŪB AL-HAMADHĀNĪ AL-BŪZANJIRDĪ died in 535/1131, according to SAM'ĀNĪ, *Ansāb* (s.v. Būzanjird). His biography is found in *Nafahāt al-Uns* (ed. Calcutta) p. 428.

(180) I.e. AL-LŪKARĪ; see no. 69.

(181) See the following no. 73.

This scholar seems not to be mentioned otherwise. Some MSS. give the surname AŞ-ŞAGHNĀNĪ—probably from the town of Şaghāniyān or Chaghāniyān in Turkestan.

73. *The Sayyid and Imām, the Philosopher* SHARAF AZ-ZAMĀN (" *The Honour of his time* ") MUḤAMMAD AL-ĪLĀQĪ.

" In him were united entirely all the merits, theoretical and practical. His works were numerous : e.g. *Kitāb al-Lawāḥiq*, the *Dōstnāma*, the *Sulṭānnāma* (182), a book " On Preparing for the (right) Opportunity " (*Fī I'dād al-Wafq*) and " The Book of Animals (*Kitāb al-Ḥayawān*), and others. He had a high rank in utility, equity and discrimination, and he was blessed and happy in his (medical) treatment. He was (at first) a resident of Bākharz (183). Then 'ALĀ' AD-DĪN B. QAMĀJ (184) attached him to his person at Balkh and he was killed in the battle against GŪR-KHĀN at Qaṭawān (185).

After some aphorisms from AL-ĪLĀQĪ's works follows the sentence : " SHARAF AZ-ZAMĀN had frequent intercourse with 'UMAR AL-KHAYYĀMĪ and others."

AL-ĪLĀQĪ was a known philosopher and physician and is portrayed by the biographer as one of the most prominent disciples of IBN SĪNĀ (186), but this must be a confusion as IBN SĪNĀ died in 1037 A.D.

AL-ĪLĀQĪ left a certain number of medical writings. MUḤ. SHAFĪ' (p. 125, note 9) enumerated the MSS. of his works existing in North Indian libraries.

(182) The meanings of these titles are : " The Book of Connected Things," " The Book of Friendship," " The Book of the Sultan." The last two titles are Persian.

(183) A district in Khorāsān (see EI I 600).

(184) He was the surveyor (?) (*muqattī'*) of Balkh (in Transoxania) during the reign of the Grand Sultan SANJAR (IBN AL-ATHĪR XI 39, 74, 79-81). He is called by IBN AL-ATHĪR " 'ALĀ' AD-DĪN QAMĀJ " (without ' ibn ') but he seems certainly to be the person meant in the text and not his son ABŪ BAKR. He was taken prisoner and afterwards killed together with his son, in a battle against the Ghuzz Turks in 548/1153 in which Sultan SANJAR was himself taken a prisoner.

(185) A steppe near Samarqand (YĀQ. *Geogr.* IV 139). This battle occurred in 536/1141; in it Sultan SANJAR was defeated by the heathen Qarā-Khiṭāy (Mongol) nomads of Turkestan, but recovered later and occupied again the lost territories. See BARTHOLD, *Turkestan*, p. 326.

(186) IAU II 20; BROCKELM. I 485; Suppl. I 887; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 51 (under the name of SAYYID ABŪ 'ABDALLĀH MUḤAMMAD IBN YŪSUF).

A more detailed version of the death of the scholar is given by MUḤ. SHAFĪ' (187): "After the battle those killed in the presence of the Gūr-Khān were the Sayyid and Imām SHARAF AZ-ZAMĀN AL-ĪLĀQĪ, the sage AS-SAMARQANDĪ (188) and the Chief and Imām, the Martyr ḤUSĀM AD-DĪN 'UMAR B. BURHĀN AD-DĪN 'ABD AL-'ĀZĪZ (189).

74. *The Judge, Imām and Philosopher* ZAYN AD-DĪN 'UMAR B. SAHLĀN AS-SĀWĪ.

"He coordinated Religious Law and Philosophy in one harmony. He was from Sāwa (190), moved to Nīshāpūr, became a resident there, and studied. He earned his living by manual labour; he supplemented this by copying, and used to sell a copy of the *Kitāb ash-Shifā'* (191) in his handwriting for a hundred dīnārs (gold pieces). The most honourable physician NAJĪB AD-DĪN ABŪ BAKR of Nīshāpūr (192) related to me that the Judge 'UMAR told him, 'My horoscope ascendent is the Balance. One day there was a conjunction of the summit (of Leo?) with Venus in the degree of my ascendent, and I said (to myself): 'This day I shall succeed to substantial good luck. There had remained doubtful to me a figure from the tenth book of EUCLID; I became sleepy and slept. I saw in a dream an old man who was said to be EUCLID the Carpenter (193). I said to him: 'May I ask you a question?' He said, 'Ask!' So I asked him about the figure which was doubtful to me. He answered: 'Study again such and such a figure in book such and such, until that figure becomes clear to you.' I awoke, performed the ablution, said my prayer and reflected on the figure to which I had been referred. Then (the problem) became clear to me and I knew what I had been ignorant of.'

(187) According to *Zubdat at-Tawārīkh* (ed. Lahore 1933?) p. 53 b and 68 b; MS. British Museum.

(188) Probably SHAMS AD-DĪN MUḤ. IBN ASHRAF AL-ḤUSAYNĪ AS-SAMARQANDĪ, mentioned by BROCKELM. I 468 and Suppl. I 849.

(189) See about him in *Chahār Maqāla*. 24, 110 and 111.

(190) Sāwa or Sāwaj is a town and district in Central Persia, not far from Qumm. See EI IV 182-4.

(191) The great philosophical encyclopaedia written by IBN SĪNĀ.

(192) See his biography below: no. 99.

(193) A surname given to EUCLID by the Arabs on account of the wooden models of his geometrical figures.

The Judge 'UMAR composed many books; among these are "The Proofs for Naşir on Logic" (*Al-Başā'ir an-Naşiriyya fi'l-Mantiq*) and another book on Arithmetics, and different treatises. He wrote other books too, which were burnt with his library at Sāwa when he died, as a mourning for him, I used to frequent him and found him to be a raging sea of knowledge." Then follow seven lines of extracts from his works.

As-SĀWĪ has been treated by biographers and other writers (194). His book *Al-Başā'ir* was printed at Būlāq—Cairo (195). He was a disciple of AL-ĪLĀQĪ (196) in Medicine. Some of his philosophical works are enumerated by the editor of the *Tatimma* (p. 206). A medical equivalent of the story of his dream is found in IAU (197) (apparition of GALEN to the Egyptian physician IBN RIḌWĀN, about 1050 A.D.).

According to BROCKELM. (Suppl.) six of his works are extant in MSS. in public libraries. As-SĀWĪ died about 540/1145.

Now follows a series of ten little-known or unknown scholars :

75. *The Sage* 'ABDALLĀH AL-URMAWĪ.

"He was a physician in Baghdad, a sage of sweet character and good manners." After that are two lines of aphorisms.

This physician is not mentioned anywhere. His name of kinship (*nisba*) shows that he must have been born in the well-known town of Urmiya in Adharbayjān (see YĀQ. *Geogr.* I 218 foll., and EI IV 1032-8).

76. *The Honourable Sage* ABU'L ḤASAN AL-ITHRIDĪ.

"He was the physician of Sultan MAS'ŪD B. MUḤAMMAD B. MALIKSHĀH (198). He was a distinguished physician and a sage who was mostly inclined to the strange problems of philosophy." After this follow two lines of sentences.

This physician is perhaps identical with ABU'L-ḤASAN 'ALĪ B.

(194) IAU II 171 and 184; BROCKELM. I 456 (no. 44); Suppl. I 830 foll.; 'Ajjā'ib al-Maḥlūqāt (QAZWINĪ, Gött. 1849) 98; *Kanzu'l-Hikma* no. 46.

(195) In 1316-7 A.H. (1898 A.D.). See SARRĪS, *Mu'jam al-Maḥbū'at* 123 foll.

(196) See the foregoing no. 73.

(197) English translation by J. SCHACHT and M. MEYERHOF, *The Medico-philosophical Controversy between Ibn Buḥlān etc.* Cairo 1937 p. 49.

(198) Ruler of 'Irāq and Kurdistān 527/1133-547/1152.

HIBATALLĀH B. ITHRIDĪ, an 'Irāqian physician (199). He is mentioned as the first of four physicians of the name of IBN ITHRIDĪ, himself and probably his son and grandson. IAU says about him : " He was an inhabitant of Baghdad, an excellent physician, prominent by his skill in the (medical) art and his good knowledge of it. He was successful in his treatment, and the author of good books. 'ALĪ IBN HIBATALLĀH IBN ITHRIDĪ composed the following books : 'A commentary on the 'Dinner of Physicians' (200) which he wrote for ABU'L-'ALĀ' MAḤFŪZ IBN AL-MASĪḤĪ ("son of the Christian"), the medical practitioner." This latter is not mentioned by IAU, but has been noticed by IQ (327 foll.) as a good physician and an educated person in 'Irāq, living about 559/1164. Thus his friend IBN ITHRIDĪ was a contemporary of 'ALĪ AL-BAYHAQĪ.

77. ABŪ 'ALĪ AL-AKHLAṬĪ (201).

" He was a scholar who knew by heart the principles of philosophy, excellent in it and in the explanation of its difficulties." Then follow some of his aphorisms.

Neither MUḤAMMAD SHAFĪ' nor I were able to find out the full name and date of this scholar.

78. *The Sage* ABŪ SA'D AT-TIBRĪZĪ.

" He passed through Bayhaq in bygone days, at the time of my father. He was outstanding in wisdom, especially in the intellectual sciences." After this his learned sentences are quoted.

We could not find any other biographical notice concerning this scholar.

'ALĪ AL-BAYHAQĪ's father ZAYD died in 517/1124 (202).

79. *The Sage* ABŪ SA'ID AL-URMAWĪ.

" He was a scholar who mounted the heights of wisdom, and

(199) Mentioned by IAU I 297 ff.

(200) This is a witty pamphlet written by the famous physician IBN BUṬLĀN (died about 1064 A.D.) against the ignorance and arrogance of charlatans. See MAHMOUD SEDRY BEY, *Un banquet de médecins au temps de l'émir Nasr al-Dawla ibn Marwan*. Le Caire 1928.

(201) The *nisba* proves that he was born at Akhlāṭ or Khilāṭ in Armenia on the shore of the lake Vān (see EI I 233).

(202) YĀQ. V 209.

went deep into literature, mastering poetry and prose. He composed works, among which are a book on the Divine, a treatise on Logic, and a commentary on the first and second books of EUCLID. A trustworthy person told me that he educated the sons of FAKHR AL-MULK in his palace (203), and that he had saved nine hundred Nishāpūrian dīnārs. Then he said 'When the sum reaches a thousand dīnārs I will retire, devote myself to science and give up intercourse with the children of this world.' But when his fortune reached the amount of nine hundred and ninety dīnārs, this sage died and departed from life, and that fortune fell to another one's share." Then follow aphorisms.

This philosopher and mathematician is unknown to the other Oriental biographers.

80. *The Sage* ABU'L-HAYTHAM AL-BŪZAJĀNĪ.

"I do not know any work left by him on philosophy except a Persian *qaṣīda* (poem) which was commented on by MUḤAMMAD B. SARĤ of Nishāpūr. ABU'L-HAYTHAM is mentioned as a layman in philosophy; neither reached me any work nor any saying of him by which his rank in science could be determined."

The poem of BŪZAJĀNĪ has not come down to us and is not mentioned by E. G. BROWNE in his *Literary History of Persia*.

81. 'ABD ĪSHŪ' B. YŪḤANNĀ *the Medical Practitioner*.

"He was a sage, perfect in wisdom, but more inclined to medicine." There follow some philosophical aphorisms.

The name means "servant of Jesus, son of John.," so he was a Christian. His name was Syriac, 'ABDĪSHŌ' BAR YŌḤANNĀN, but I was not able to trace him even in the history of Syriac Literature.

82. *The Sage and Imām* ABU'L-ḤASAN AL-IBRĪSAMĪ.

"He was the imām (leader in prayer) of the old mosque in Nishāpūr. He was laborious in the study of wisdom, seeking (intellectual) profit during his whole life. He knew the Koran

(203) His full name is FAKHR AL-MULK AL-MUZAFFAR 'ALĪ IBN NIẒĀM AL-MULK, vizier of the Sultans BARKIYĀRUQ and SANJAR. He was killed in 500/1106 by an assassin. References in a note of MUḤAMMAD SHAFĪ' (*Tatimma*, p. 131).

by heart and was learned in the (different) systems of Koran reading. He took with him his sons, MUḤAMMAD and MAḤMŪD and moved to Ghazna, but the sages of Ghazna envied him and said to the Sultan MAS'ŪD B. IBRĀHĪM (204): 'This *faqīh* (religious teacher) ought to be attached to the string of Koran readers.' So he had to be present every morning in the Sultan's palace for the purpose of Koran reading until he died..."

"His son MAḤMŪD was a diligent physician, knowing Mathematics. He became in the reign of the Grand Sultan (205) one of the sages and physicians most favoured by him and most dear to him.

These two men, father and son, are otherwise unknown. The surname AL-IBRĪSAMĪ has the meaning of "the (raw) Silk Merchant."

83. *The Sage* 'ALĪ B. MUḤAMMAD AL-HIJĀZĪ AL-QĀ'INĪ who lived at Bayhaq.

"He was a dignified (*waqīr*) physician who possessed all the good behaviour which is (supposed) in physicians. He was of beautiful character, and learned in the external branches of intellectual sciences. He wrote treatises on Medicine and methods of treatment. He composed for the Sultan SANJAR (206) a book "On the Glories of the Turks" (*Fī Maḥākhīr al-Atrāk*), and for the Just King, the Learned Khwarizmshāh ARSĪZ B. MUḤAMMAD (207) a book on wisdom. He lived ninety years and died in the year 546/1151. He was one of the disciples of the imām 'UMAR AL-KHAYYĀMĪ."

The only biography of this physician which could be found by MUḤAMMAD SHAFĪ' is in the "History of Bayhaq" in Persian (208). He was born in the town of Qā'in in Khorāsān, and after the destruction of his birthplace, emigrated to Nīshāpūr where he studied and was attached to the service of the emir 'ALĪ B. AL-ḤUSAYN AL JASHMĪ "the Martyr."

(204) He was MAS'ŪD III. of Ghazna who reigned from 492/1097 to 508/1114.

(205) Sultan SANJAR (511/1117-552/1157). See sub nos. 83, 86, 87.

(206) See no. 83 note.

(207) He reigned from 521/1127 to 551/1156.

(208) MS. in the British Museum (*Tarīkh-i-Bayhaq* Or 3587, 153 foll.); in the new printed edition, p. 241 foll.

84. *The Unique Sage* ABŪ MUḌAR MAḤMUD B. JARĪR AḌ-ḌABBĪ AL-ISFAHĀNĪ.

"He was a sage adorned by wisdom, learned in Mathematics. The vizier, ṢADR AD-DĪN MUḤAMMAD B. FAKHR AL-MULK (209) attached him to himself. This sage was bountiful, (even) a spendthrift, and of agreeable character. He died in Merv the 27th Shawwāl 508 (= March 25th 1115 A.D.)."

There follow some panegyric verses and his philosophical aphorisms.

The biographer of this scholar gives as his honorific name, *Farīd al-ʿAṣr* (Unique of the Age) and relates that he lived a long time in Khwārizm where he had intercourse with grammarians and poets, and that the famous grammarian, AZ-ZAMAKHSHARĪ was one of his teachers.

85. *The Honourable Imām* AS'AD AL-MAYHANĪ.

"He was a teacher in the Niẓāmiyya school of Baghdad, in favour at and admitted to, the palace of the Caliph. Each time he came to the palace the following (court) bulletin, mentioning his name, was issued: 'There has been submitted to us the presence of AS'AD AL-MAYHANĪ.' He was one of the disciples of the man of letters, ABU'L-'ABBĀS AL-LŪKARĪ (210). I saw a letter from him to the Judge 'UMAR AS-SĀWĪ" (211). Then follow three short sentences from this letter or missive.

This scholar is known to the biographers (212). His full name is AS'AD IBN MUḤAMMAD B. ABĪ NAṢR ABU'L-FATH AL-MAYHANĪ. AS-SUBKĪ adds that this *nisba* refers to Mayhana, a village in the district of Sarakhs (East Persia). He travelled as far as North India and was then again professor at the Niẓāmiyya Academy in Baghdad where many pupils flocked to his lectures; he died, according to AS-SUBKĪ, in 527/1133 at Hamadhān (Western Persia).

(209) He was the son of the afore-mentioned vizier FAKHR AL-MULK 'ALĪ (see before note 203) and one of the sons of the daughter of the great NIẒĀM AL-MULK. He became vizier of Sultan SANJAR in 513/1119. See ZAMBAUR, *Généalogie*, p. 223, and MUḤ. SHAFĪ' on p. 135 of the *Tatimma*.

(210) See no. 69.

(211) See no. 74.

(212) HKh I 67; YAQ., *Geogr.* III 344; SUBKĪ IV 203; *Tarikh-i-Guzīda* 801; *Shadh.* IV 80. In *Kanzu'l-Hikma* (no. 47) he is erroneously spelt AS'AD MIHANĀ.

86. *The Imām MUḤAMMAD ASH-SHĀRASTĀNĪ.*

"He composed many works as e.g. "The Book of Religions and Sects" (*Kitāb al-Milal w'an-Nihal*), the "Book of Sources and Rivers" (*Kitāb al-'Uyūn w'al-Anhār*), "The Story of Moses and Khidr" (*Qissat Mūsā wa-Khidr*), "The Book of Clear Paths and Landmarks" (*Kitāb al-Minhāj w'al-Āyāt*). In this latter book he attacked violently the opinions of ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ), and he read to me from this book sections on the mansion (of the moon) Mirzātūwan (213). Then I told him, 'It is necessary to scrutinize every chapter and objection; but I have no time and the term of departure has drawn near.' His works form more than twenty volumes, but in them he did not follow the method of the sages. I saw his written record of a meeting he held at Khwārizm in which are hints on the principles of wisdom about which I was astonished." AL-BAYHAQĪ then tells of a meeting to which he was invited by ASH-SHĀRASTĀNĪ together with several theologians. He had a lively discussion on philosophical terms with the host, but stopped it because they could not find a platform of mutual understanding. AL-BAYHAQĪ then relates how ASH-SHĀRASTĀNĪ became angry with him on account of a critical remark he addressed to him on the *Tafsīr* (Koran Commentary) which he was composing.

"He died at Shārastāna, his birthplace, in the course of the year 548 (1153 A.D.). He was near to the throne of the Grand Sultan SANJAR B. MALIKSHĀH (214), and his secret councillor."

The full name of this famous scholar is usually spelt: TĀJ AD-DĪN MUḤAMMAD B. 'ABD AL-KARĪM ASH-SHAHRĀSTĀNĪ.

His biographers are numerous (215). He was born in 469/1071 at Shahrastān in the province of Khorāsān (East Persia). He is considered as one of the principal Muslim historians of religions.

87. *The Sage ABU'L-ḤASAN B. AT-TILMĪDH the Physician of Baghdad.*

(213) Perhaps an error for *Mirzamān*, the Persian name of the two stars in *Canis major* and *minor*.

(214) See no. 83.

(215) YĀQ., *Geogr.* III 343; HKh I 482; YĀFĪ'Ī, *Mir'āt al-Janān* III 290; *Miftāḥ as-Sa'āda* I 264; BROCKELM. I 428; Suppl. I 762 foll.; EI IV 263 foll.; SARTON II 249; *Oriental College Magazine* May 1931 (bibliography); SHADH. IV 149; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 49.

“ One of the distinguished men of Nīshāpūr—it is the imām, the perfect sage ABŪ BAKR B. 'URWA who died at Astarābād when departing from Baghdad during the year 553—related to me the following: ‘ I called one day on IBN AT-TILMĪDH. When he learned that I had studied some of the philosophical sciences, he changed his lecture (theme) and cited such minute particulars of Logic and Natural Science that I could perceive that he knew, besides Medicine, plenty of things.’ Moreover, NAJĪB AD-DĪN ABŪ BAKR the physician of Nīshāpūr (216) related to me that after the Grand Sultan (SANJAR) had finished the battle of QARĀJA (217) IBN AT-TILMĪDH assisted at the (court) reception of the Sultan, and told him: ‘ I will remove your deafness.’ He wrote down a prescription of pills in which was one *mithqāl* (218) of scammony, 1 & ½ m. of turbith, 1 m. of *Hiera Logadia* (219), 1 ½ pulp of coloquiths, 1 m. ginger, 1 ½ of *Hiera Picra* (219), ½ m. chinese rhubarb, 1 m. opoponax resin and sagapenum. Then BADI' AZ-ZAMĀN the physician (220) said: ‘ The Sultan drinks an aperient of oxymel with slices of purging cassia (221) and that serves him as a laxative for twenty stools; now if he takes those pills which doctor would be able to stop the diarrhoea?’ Upon this the Sultan was afraid to take it, and so the recipe remained in the hands of the physicians of Khorāsān. I heard that the salary of IBN AT-TILMĪDH in Baghdad amounted every year to more than 20,000 dinars. He spent this money entirely for students and strangers (viz. foreign scholars) and others. He was of Christian religion and died during the year 549 (1154 A.D.)” *Shadh.* and others give the date as 560/1165. IBN AT-TILMĪDH was a very gifted Christian physician in Baghdad, for some time chief physician charged with the

(216) See below no. 99.

(217) An uprising of the Turkish *Atabeg* QARĀJA AS-SĀQI in 526/1132 which finished with the death of the rebel leader (IBN ISFANDYĀR p. 146).

(218) A weight equal to 1 ½ drams.

(219) Purgive composition of Greek origin. This whole recipe is composed of strongly purgative drugs.

(220) ABU'L-QĀSIM ĤIBATALLĀH B. AL-ĤUSAYN, called BADI' AZ-ZAMĀN AL-AŞṬURLĀBI, a famous medical practitioner and astronomer of Baghdad. (IQ 339; IAU I 280 foll.; YĀQ. VII 241; SUTER no. 278 etc.) He died in 534/1139.

(221) A slightly purgive remedy prepared from the husks of *Cassia fistula*.

examination of physicians. His full name was ABU'L-ḤASAN HIBATALLĀH IBN ABI'L-'ALĀ' ṢĀ'ID IBN IBRĀHĪM IBN AT-TILMĪDH, with the honorific title *Amīn ad-Dawla* ("Trustee of the Government"). His biographers are numerous (222).

88. IBN AL-ḤASAN *the Physician of Baghdad.*

"He was an excellent and perfect physician. He composed many works. 'ABD AL-WAHHĀB of Nīshāpūr (223) was his pupil, and it was he who brought his works to Khorāsān. IBN AL-ḤASAN occupied a high position in the intellectual sciences. His works are on Anatomy, and his "Satisfactory Book on Medicine" (*al-Mughnī fi'l-Ṭibb*) is a proof of his perfection in his profession." Then follow aphorisms and verses.

The biography of this medical man is found in a few sources (224).

His full name is ABU'L-ḤASAN SA'ĪD B. HIBATALLĀH B. AL-ḤUSAYN (OR AL-ḤASAN). He was born in 436/1044 and died in 495/1101. He was physician in ordinary to the Caliphs AL-MUQTADĪ and AL-MUSTAẒHIR; he was also in charge of one of the sections of the great 'Aḍudī Hospital in Baghdad. Manuscripts of his best work *al-Mughnī* exist in several libraries (see BROCKELM.); but none of his books are printed.

89. *The Sage* 'ALI AL-MANĀDILĪ of Nīshāpūr.

"He was a scholar of beautiful complexion and brightness, learned in the details of the philosophical sciences. He scrutinized the interior of the house of Mathematics and intellectual sciences, and he became aware of its old and new treasures. I saw a missive of his to the unique imām AR-RASHĪDĪ..." (225). Then follow some phrases extracted from this letter.

There is no biography of this scholar available. As he was a contemporary of AR-RASHĪDĪ, he must have lived in the first half of the VI/XIIth century.

(222) IQ 340; IAU I 259-76; LECL. II 24-7; BROCKELM. I 487; Suppl. 891; YĀQ. VII 243-7; *Mir'āt al-Janān* III 344; I'Ī 364; SARTON II 234; EI Suppl. 95 ff.; *Shadh.* IV 190; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 50.

(223) An otherwise unknown physician.

(224) IAU I 454; LECL. I 492; SARTON I 772; BROCKELM. I 485; Suppl. I 888; *Shadh.* III 402.

(225) See the following biography no. 90.

90. *The Unique Imām* ABU'L-MA'ĀLĪ MAJDŪD B. ABĪ NAŞR B. MUĤAMMAD AR-RASHĪDĪ of Nīshāpūr, one of the Descendants of (the Caliph) HĀRŪN AR-RASHĪD—may Allāh have Mercy on Him!

"He was excellent and perfect in explanation, like sweet water for burning thirst. When he plunged into the ocean of literature, the literary men became as naked, from impediment in speech, and when he began to discuss the philosophical sciences, the arguments were cut off from all the others. They were unable to answer and got entangled in their discourses (226).

He was the refuge and shelter of prominent men during his lifetime. He died on Rabī' al-Awwal 3, 538 (1143 A.D.). He wrote to me sage aphorisms." These follow.

According to MUĤ. ŞHAFĪ', a biography of this scholar is found in the *Itmām* of the *Tatimma* (MS. Köprülü fol. 202 a) which contains another encomium and some verses. Others are in the "History of Bayhaq" (227) and in SAM'ĀNĪ (228), who says that he was born in Marwarūdh (East Persia), became a Qāḍī (judge) of the province of Sijistān, and died in 437 or 438 (1045-6 A.D.). The editor mentions in his commentary (229) that he was also vizier in Gharshistān (or Gharjistān, in Afghan Turkestan) and ambassador between the Sultan (of Ghazna?) and the Caliph AL-QĀDIR BI'LLĀH in Baghdad (who reigned from 381/991 to 422/1031). He was called by the honorific titles of *Tāj al-Quḍāt* ("Crown of the Judges"), *Zayn al-Kufāt* ("Ornament of Efficient Men"), *Raḍī Amīr al-Mu'minīn* ("Friend of the Prince of Believers").

91. *The Imām* AŞ-ŞĀHĪB IBN MUĤAMMAD of Bukhārā.

The author again begins with an encomium in rhyming prose and a verse of his own. He then continues: "I mentioned the perfection of his merits on the occasion of the Question of Existence, on which I spoke in my book entitled '*Arā'is an-Nafā'is*' (230). He sent to me missives and useful aphorisms from which I took profit, as if I had in them come across the

(226) This encomium is written in rhyming prose.

(227) *Ta'rīkh-i-Bayhaq* fol. 133 b.

(228) *Kitāb al-Ansāb* 253 b.

(229) *Tatimmat al-Yatīma* (MS Paris fol. 575 b.).

(230) Vide supra article no. 72.

source of life and drank from it." Then follows a long exposition of his sage sayings.

This scholar is found in a few biographical works, as mentioned by the editor (231). He was a pupil of the famous Persian physician ZAYN AD-DĪN AL-JURJĀNĪ (232), who dedicated to him one of his medical books. His full name was MAJD AD-DĪN ABŪ MUḤAMMAD ṢĀḤĪB B. MUḤAMMAD AL-BUKHĀRĪ. He was the vizier of Sultan ATsiz B. KHWĀRIZMŠĀH (233).

92. *The Sage ZAHĪR AL-ḤAQQ MUḤAMMAD B. MAS'ŪD the Man of Letters of Ghazna.*

"He composed a book and called it *Iḥyā' al-Ḥaqq* (Resuscitation of the Truth.) in which he followed a method different from that of ARISTOTLE and ABŪ 'ALĪ (IBN SĪNĀ) and in which he had recourse to questions raised by him. He sent it to the Sayyid ASHRAF AL-GHAZNAWĪ. This sage was an excellent man of letters a mathematician and a physician who claimed for himself the right to make objections to the ancient authors, and the ability (to do so). His words in the *Iḥyā' al-Ḥaqq* composed by himself are likely to make known his rank to those who reflect on them. He wrote to his pupil AS-SAYYID ASHRAF a chapter..." Then follows an extract from this chapter on ethical rules.

This scholar is known by a note of AL-GHADANFAR on the front page of the Brusa MS. of AL-BĒRŪNĪ's *Kitāb aṣ-Ṣaydana* ("Book on Drugs") (234).

His full name is ZAHĪR AD-DĪN ABU'L-MAḤĀMĪD MUḤAMMAD B. MAS'ŪD B. MUḤAMMAD B. AZ-ZAKĪ AL-GHAZNAWĪ; AL-GHADANFAR states that the MS. of AL-BĒRŪNĪ's book came into the possession of AL-GHAZNAWĪ in 549/1154 so that we have a landmark for his lifetime. BROCKELM. (Suppl. I 863 foll.) enumerates two existing works of his on astronomy, in Persian.

The editor of the *Tatimma* gives on the pp. 207-10 of his Persian

(231) *Nuzhat al-Arwāḥ* and *Rasā'il Waṭwāṭ*. In *Kanzu'l-Hikma* under the name of ABŪ MUḤAMMAD BUKHĀRĪ I.

(232) See below no. 111.

(233) He reigned from 521/1127 to 551/1156.

(234) See FR. KRENKOW, *Abu'r-Raiḥān al-Bērūnī*, in *Islamic Culture* VI (1932), p. 533; and M. MEYERHOF, *Das Vorwort zur Drogenkunde des Bērūnī* (Berlin 1932) p. 10 foll.

commentary, several very useful literary notices on the works of ZAHĪR AD-DĪN AL-GHAZNAWĪ.

93. *The Philosopher, Unique of his Time, (Awhād az-Zamān) ABU'L-BARAKĀT B. MALKĀ the Physician (235).*

"He was the philosopher of the two 'Irāqs (236), and some people claimed for him the rank of ARISTOTLE. He was of keen intelligence and his output was abundant: e.g. *Kitāb al-Mu'tabar* ("The Appreciated Book"), the "Book of the Soul and Explanation" and others. He lived ninety solar years. He was afflicted with leprosy, treated himself and was healed, but became blind and remained so for a certain time. The Sultan MUḤAMMAD B. MALIKSHĀH (237) charged him with bad treatment and prescriptions and had him imprisoned for some time. During the year 547 (A.H. = 1152 A.D.) a colic befell the Sultan MAS'ŪD B. MUḤAMMAD B. MALIKSHĀH (238) after he had been maimed by a lion. He had brought ABU'L-BARAKĀT from Baghdad to Hamadhān, and as the people despaired of the Sultan's life, ABU'L-BARAKĀT feared for himself and (actually) died in the forenoon. The Sultan died (on the same day) in the afternoon.

The coffin of ABU'L-BARAKĀT was carried to Baghdad with the pilgrim's (caravan).

When ABU'L-BARAKĀT was taken (prisoner) in the battle between the Caliph AL-MUSTARSHID BI'LLĀH (239) and the Sultan MAS'ŪD, and was about to be put to death he at once became a Muslim; he had been a Jew before. Thus he was saved from being killed and the Sultan bestowed on him a robe of honour. His Islamic faith proved to be good." Then follow two pages of learned aphorisms.

This is a very famous physician and philosopher whose full name is ABU'L-BARAKĀT HIBATALLĀH (Hebrew NATHANIEL) B. 'ALĪ B. MALKĀ AL-BALADĪ AL-BAGHDĀDĪ. We have read before in the

(235) IQ 343; IAU I 278; I' 364; BROCKELM. I 460; Suppl. I 831; SUTER 123; STEINSCHN., *Arab. Lit. d. Juden* no. 148; *Kanzu'l-Hikma* no. 62.

(236) I.e. the so-called Arabic and Persian 'Irāq.

(237) His reign was from 1104 to 1117, after his father MALIKSHĀH II.

(238) The son of the foregoing. He reigned from 527/1133 to 547/1152 over Irān and Kurdistān.

(239) He reigned from 512/1118 to 529/1135.

biography of the Prince 'ALĀ' AD-DAWLA FARĀMARZ (no. 65) the discussion between him and 'UMAR AL-KHAYYĀM concerning the merits of ABU'L-BARAKĀT (240). His main philosophical work *Al-Mu'tabar* treats in four sections of Logic, Physics and Metaphysics. It was studied by S. Pines in RÉI. It is a most remarkable blending of Platonism with Islamic and other monotheistic doctrines, and has now been edited in print at Hyderabad, in three volumes of 1400 pages.

94. *The Philosopher* BAHĀ'AD-DĪN ABŪ MUḤAMMAD AL-KHARAQĪ.

"He was one of the savants of Marw. He composed works on astronomy and intellectual sciences. The learned and just king KHWĀRIZMŠĀH brought him to Khwārizm to take profit from him (his science). He composed also works on history, and he had beautiful moral conceptions."

Then follow some lines of aphorisms and sentences.

According to MUḤAMMAD SHAFĪ' in his Persian commentary the full name of this scholar is 'ABD AL-JABBĀR B. MUḤAMMAD B. THĀBIT B. AḤMAD AL-KHARAQĪ, and his biography is found in AS-SUBKĪ's *Tabaqāt ash-Shāfi'iyya* (IV 242); he lived from 477/1084 to 553/1158. SHAFĪ' mentions moreover, two astronomical works indicated by HĀJJĪ KHALĪFA (I 244 and II 537) ascribed to ABŪ BAKR MUḤAMMAD B. AḤMAD AL-ḤUSAYN AL-KHARAQĪ, probably identical, as both are reported to have died in 533 A.H. (1139 A.D.). BROCKELM. however (241), rectifies this date: BAHĀ'AD-DĪN AL-KHARAQĪ (born in Kharāq near Merw) died in 527/1132. Several of his astronomical works exist in MSS.

There follow now again five notes on unknown or almost unknown scholars:

95. *The Imām* AḤMAD B. ḤĀMID *an-Nishābūrī*.

"He was one of those who are firm in mathematics. I saw him towards the end of his life and derived profit from him."

'ALĪ AL-BAYHAQĪ then quotes some of his sayings concerning mathematics and medicine.

This scholar is otherwise unknown.

(240) See MUḤ. SHAFĪ' in *Islamic Culture* VI p. 608 ff.

(241) I 473; Suppl. I 863; other references: SUTER 276; Nachtr. 173-4; SARTON II 204-5; EI II 903; *Kanzu'l-Hikma* no. 63 (*nisba*: al-Ḥaraqī, error).

96. *The Notable of his Time*, AL-ḤASAN AL-QAṬṬĀN of Marw (Merw).

"He was one of the pupils of the learned ABU'L-'ABBĀS AL-LŪKARĪ, and he was a physician, sage, engineer (or mathematician) and a man of letters gifted for poetry. He composed works, among which are *Gayhān-shinākht* (Persian: "World-Understanding") on Astronomy, a book on prosody ('*arūḍ*), *Kitāb ad-dawḥa fi'l-ansāb* (The Book of the Great Tree on Genealogy), and treatises on medicine. In most of his therapeutics he was inclined to diminish the food (of the patient) and to refine (his diet) and sometimes (even) to prevent the patient from taking nourishing remedies, let alone food."

Then follow two philosophical aphorisms.

MUḤ. SHAFĪ' in his commentary (p. 212) mentions that this physician and scholar is recorded in *Majmū'at rasā'il Rashīd ad-Dīn al-Waṭwāṭ* (Cairo 1315 A.H.) who says (II 25 l. 16) that he reached the age of eighty years. E. G. BROWNE mentions (*Literary History of Persia* II 331) that WAṬWĀṬ wrote a letter (inserted in *Jahān Gushāy*, beginning of vol. II) in Arabic against the sage ḤASAN QAṬṬĀN who had suspected this famous poet of having appropriated certain books of his library at Merw. See hereafter the biography of WAṬWĀṬ (no. 107).

97. *The Unique Imām* 'UMAR B. GHAYLĀN AL-BALKHĪ.

"He is the most excellent of the philosophers of the (court) circle, and he possesses a perfect mastery of wisdom, as if wisdom, in his case, cleaved to the waist—enwrapped its possessor. One day I saw (met) him complaining about one of the prominent men. He said: 'The wicked do not distinguish between him who flees from his wickedness and him who compensates his own wickedness with his wickedness'."

MUḤ. SHAFĪ' (p. 212) thinks that 'the court circle' refers to the town of Marw (Merv.).

98. *The Honourable and Illustrious* BAHĀ'AD-DĪN MUḤAMMAD B. MAḤMŪD B. YŪSUF, *Son of the Brother of* AL-BADĪ'.

"A blessed physician who was highly esteemed by the Grand Sultan SANJAR B. MALIKSHĀH. He was honoured by him with his intimacy, consideration and with a robe of honour. He was

the chief of the physicians and he treated the Sultan several times, when his disease grew worse and his strength was weakened. He possessed a marvellous skill in treatment and a delicate experience, and he had one of the most beautiful faces."

This physician is otherwise unknown. He must have been a nephew of the afore-mentioned (note 220) famous astronomer and physician ABU'L-QĀSIM BADI' AZ-ZAMĀN AL-AṢṬURLĀBĪ ("The Extraordinary Man of the Time, the Constructor of Astrolabes").

99. NAJĪB AD-DĪN ABŪ BAKR *the Physician of Nishāpūr.*

"He got hold of the ropes of beautiful ethics, and let down his saddle by the lever of excellence (242). The honourable 'AZĪZ AD-DĪN AFDAL AL-MAMĀLIK (243) ABU'L-FUTŪḤ 'ALI B. FAḌLALLĀH AT-TUGHRĀ'Ī (244) said: 'Every patient the door of whose house this excellent man passed obtained recovery, apart from his treatment.' The sage ABU'L-KHAYR (245) said in his book, "The Examination of Physicians": 'The physician must be of beautiful stature, of sound limbs which are of agreeing measure, of beautiful form and strong in their conformation; (he must be) of moderate temperament, have soft hands, the distance between his fingers must be large; his colour inclined to white mixed with red, moderate hair-growth not too much and not too little, not too loose and not too curly; brown (*ashhal*) of eye, always with something joyful and pleasant in his looks and cheerful and bright. Concerning his soul he must be sagacious, of strong memory, good imagination, intuition and appreciation; steady in fatigue and toil, in finding out the truth of things, taking on himself the burden of what he hears from patients and keeping it secret.' And these characteristics are to be found in the illustrious BAḤĀ' AD-DĪN (246) and NAJĪB AD-DĪN ABŪ BAKR—may Allah keep alive both of them!" (247).

(242) This is in rhymed prose.

(243) Honorific title: 'The Most Excellent of the Reigns.'

(244) Celebrated poet, author of the *Lāmiyyat al-'Ajam*; he was for some time vizier, took arms against his master, was defeated and executed about 515/1121. See EI IV 827.

(245) IBN AL-KHAMMĀR; see above no. 13.

(246) See the foregoing biography No. 98.

(247) This character of the perfect physician is inspired by the so-called Oath of HIPPOCRATES; see SCHACHT and MEYERHOF, *Controversy*, p. 40.

This physician has been mentioned by 'ALĪ AL-BAYHAQĪ twice in the foregoing biographies (nos. 74 & 87). It is not impossible that he is ABŪ BAKR AL-AJWĪNĪ mentioned in *Chahār Maq.* 78.

100. *The Sage NĀŠIR AL-HURMUZDĪ AL-MĀBĪZ-NĀBĀDHĪ.*

" He was the extract of elixirs, learned in the branches of the philosophical sciences, the great and the small of them, with a sagacious mind for poetry, Arabic and Persian. I quoted a part of his poems in my book entitled *Wishāḥ Dūnyat al-Qaṣr* (" The Necklace of the Idol of the Castle ") (248). He had intercourse with me for some time and then with QUṬB AZ-ZAMĀN (249); he died and departed from life in his house at Nishāpūr. MALĪK AL-WUZARĀ' (" The King of Viziers " i.e. the Prime Minister) ṬĀHIR B. FAKHR AL-MULK (250) called him out to Marw to attach him to the (court) circle. I saw him in a dream after his death when he told me: ' I am under severe punishment on account of my desire to remain in the (court) circle, but besides this desire I did not turn (longingly) to this world.' There follow two of his aphorisms.

This physician is only cursorily mentioned in some historical works enumerated by MUḤAMMAD SHAFĪ', e.g. by AL-JUWAYNĪ in his *Jahān-Gushāy* II 134 note 8.

101. *The Imām MUḤAMMAD AL-ḤĀRITHĀN of Sarakhs.*

" He rambled and wandered and surveyed most of the climates (lands) on his feet seeking the perfect wisdom. He was in literary power near to AL-JAWHARĪ and IBN FĀRIS (251). There occurred between him and myself discussions on the question that it is necessary that the acknowledgement of a truth be preceded by two or three imaginative ideas (*taṣawwur*). I related this in the book *Commentary on (IBN SĪNĀ's) an-Najāt* which I composed. Then follow sage sentences.

(248) A continuation of the *Dūnyat al-Qaṣr* by AL-BĀKHARZĪ.

(249) See biography no. 70. MUḤAMMAD IBN ADĪ ṬĀHIR AT-ṬABAŚĪ.

(250) Vizier to Sultans SANJAR AS-SĀLJŪQĪ (511/1117-552/1157) and SULAYMĀN I. (554/1159-556/1161.)

(251) Two celebrated grammarians: the first died in 393/1002, the second in 395/1005. See BROCKELM. I 128 and 130; Suppl. I 196 and 197. In *Kanzu't-Hikma* no. 64 his name is erroneously spelt IBN KHĀRIYĀNĪ.

MUAḤMMAD SHAFĪ' cites *Kharīdat al-Qaṣr* (MS. Leyden) which gives the year 545/1150 as the date of the death of this otherwise unknown scholar.

102. *The Philosopher* MAḤMŪD AL-KHWĀRIZMĪ.

" His father was vizier by constraint (*sic*), he was a Turk who got the mastery over Khwārizm. MAḤMŪD was a distinguished and perfect man of letters who profited from (the lessons of) the sage ABU'L-BARAKĀT (252). I saw him in Marw (Merv) in the course of the year 519 (1125 A.D.). He was then overcome by a kind of melancholy (*sawdā'*) and he killed himself one winter night with a penknife." Then follow some of his aphorisms.

He is MAḤMŪD B. 'AZĪZ AL-'ĀRIDĪ ABU'L-QĀSIM AL-KHWĀRIZMĪ with the honorific title of *Shams al-Mashriq* (' Sun of the East '). His biography is to be found in YĀQŪT's ' Dictionary of Learned Men ' vol. VII 146. He died in the beginning of the year 521/1127. YĀQ. confirms the narrative of his suicide. 'ALĪ AL-BAYHAQĪ's remark that MAḤMŪD's father was vizier " by constraint " may refer to the conquest of a province of Khwārizm by the Saljūq ALP ARSLĀN in 1065 A.D. when the ruler had to submit, but was left as governor of his province (BARTHOLD, *Turkestan* p. 314). See also *Kanzu'l-Hikma* no. 65.

103. *The Sage* ABU'L-FATH 'ABD AR-RAḤMĀN AL-KHĀZIN (*sic*) (253).

" He was a beloved young Greek slave of 'ALI AL-KHĀZIN AL-MARWAZĪ. He studied the mathematical sciences in which he became perfect, and the intellectual sciences as far as his natural gift suited his zeal in their study. He composed the astronomical tables entitled *Al-Mu'tabar as-Sanjari* (" The Estimated Book for Sultan Sanjar "). All the averages (*awsāt*) and corrections (*ta'dilāt*) in it want verification (research) with the exception of the almanack of Mercury, especially in the state of his retrocession; this is in harmony with observation and has been verified (examined).

(252) *Vide supra* biography no. 93.

(253) BROCKELM. I 494; Suppl. I 902; SUTER 122 and 226 (no. 293); NALLINO 179; EI II 937; SARTON II 216-7; *Kanzu'l-Hikma* no. 66.

His pocket was clean of vile greediness; once the Grand Sultan SANJAR sent him 1000 dīnārs (gold pieces) by the emir, the Imām SHAFĪ' the physician. He sent it back saying, 'I am not in need of it, as I have left ten dīnārs, and three dīnārs a year are sufficient to me; nothing is with me in this house but the cat.

'ABD AR-RAḤMĀN used to eat meat only three times a week and lived on two bread cakes a day. (Another time) the wife of the emir LĀJĪ ĀKHOR BEG the Old sent him 1000 dīnārs, but he refused them too. He was clothed in the dress of the ascetics and ate only the food of pious men. The learned AL-ḤASAN AS-SAMARQANDĪ is one of his pupils. He wrote a book "On the Balance of Wisdom" (*Fi mīzān al ḥikma*); (the invention of) this balance is attributed to ARCHIMEDES (254). Once there was submitted to him a horoscope calculated by myself, and he wrote on it the following; 'As to arithmetics he has retained it's (the horoscope's) parts with the help of reckoning-rules (*mawāzīn*); as to the (arithmetical) operations, he has combined them with consultations (*mu'āmarat*); as to the (astrological) conclusions, he has united the transmitted, the related and the naturally imprinted ones, but Allāh the Most High withholds from him the source of perfection; a happy quality of this horoscope is that it's author is perfect in that art and a distinguished (specialist). And good-bye" (255).

The full name of this scholar is ABŪ MANṢŪR or ABU'L-FATḤ 'ABD AR-RAḤMĀN AL-KHĀZINĪ. He was an emancipated slave of the Qādī AL-'AMĪD ABU'L-ḤUSAYN 'ALĪ IBN MUḤAMMAD AL-KHĀZIN of Merv. So it is better to spell the name of the astronomer AL-KHĀZINĪ. In his astronomical tables written for Sultan SANJAR he gave the positions of fixed stars for the year 509/1115, and also for oblique ascensions and time-equations for the latitude of Merv (37° 40') (according to E. WIEDEMANN in EI).

About the contents of his book on the "Balance of Wisdom" see the articles. *Al-Karastūn* and *Al-Mīzān* in EI (II 757-60, & III 530-9).

(254) See above article no. 68.

(255) This is the most probable translation of that obscure passage to which I have been able to arrive.

104. *The Philosopher* MUḤAMMAD B. AḤMAD AL-MA'MŪRĪ AL-BAYHAQĪ.

" He was next to the BANŪ MŪSĀ (256) in Mathematics. His origin and birthplace was in Bayhaq (257). He composed a book on the complicated points of Conics which had not been dealt with by anyone before him. There was among the books (in the library) of QUṬB AZ-ZAMĀN (258) an original manuscript of it, and the calculations (contained in this book) relating to technical devices and Mechanics and so on, helped him greatly (in his work). The Imām 'UMAR B. IBRĀHĪM AL-KHAYYĀMĪ (259) acknowledged his prominence and his strength in these sciences.

It happened that he travelled to Ispahān on account of the astronomical observatory (*raṣād*) erected there by order of MALIKSHĀH, and that he remained there until the reign of Sultan MUḤAMMAD (260). When the burning of the people of the mountains and the fortresses of the Bāṭīnites (261) took place, and the Sultan MUḤAMMAD set out for this affair, AL-MA'MŪRĪ saw that the degree of his horoscope which was the ellipsis (*hilāj*) (262) ran jointly with a planet of bad luck and a ray of bad luck (*naḥs*) and he (AL-MA'MŪRĪ) feared this coincidence; so he left the Sultan's palace where he was honoured and provided with sustenance. He entered the house of one of his friends and retired in a corner of the house. When they had taken a Bāṭīnī and carried him to the place of the burning, the women and children ascended to the roofs in order to look at him. A

(256) Three celebrated scholars, mathematicians, astronomers and protectors of learned men in Baghdad in the first half of the III/IXth century. See BROCKELM. I 216; Suppl. I 282 foll.; SUTER no. 43.

(257) The birthplace of the author, 'ALĪ AL-BAYHAQĪ.

(258) The teacher of 'ALĪ AL-BAYHAQĪ. See biography no. 70.

(259) See above no. 66.

(260) Born in 474/1082, he was a son of the great Saljūq Sultan MALIK-SHĀH. He reigned from 498/1104 to 511/1117.

(261) These are the Ismā'īliyya (see EI II 569-52), a Shi'a sect which possessed at the time in question a number of hillside fortresses throughout Persia and fought the Saljūq Sultans by revolt and assassination (see EI article *Assassins* I 491 foll. and BROWNE's *Literary History of Persia* II 311-3). In revenge, they were cruelly executed when captured. The Qarmāṭians also belong to the Bāṭīniyya sects. MUḤ. SHAFI', in his Persian commentary of the *Tatimma* (p. 214), quotes the work *Rāḥat al-Ṣudūr* (p. 158) on the burning of the Bāṭīnites.

(262) Read with the parallel text in the *Nuzhat al-Arwāḥ* cited in the editor's apparatus, *masīr* for *tasyīr* (J. SCHACHT). See *Kanzu'l-Hikma* no. 67.

woman on the roof of that house in which was AL-MA'MŪRĪ, stumbling grew angry, and shouted : " Oh assembled people ! In this house is a *Qarmaṭī*." So they entered the house, seized and killed him. When they dragged his dead body out of the house, the guardians of the Sultan recognised him and put the blame on the crowd. But there was no use of blame nor cautioning from the ordained fate, nor a delay to the fixed term, nor a flight from the (unfortunate) results."

After this come several learned aphorisms of AL-MA'MŪRĪ.

MUḤAMMAD SHAFĪ' (p. 212-4) gives an extract of the biography of AL-MA'MŪRĪ from the Persian *Ta'riḫ-i-Bayhaq* (Story of Bayhaq). It repeats the narrative of his untimely death in 485/1092. The name of his protector is given as TĀJ AL-MULK. See the recently printed edition p. 233 foll.

A few verses in praise of the deceased conclude this biography.

105. *The Imām* ABŪ ZAYD AN-NAWQĀNĪ.

" He was learned in the mathematical and the intellectual sciences. He composed many works on geometry and arithmetic and treatises on intellectual sciences."

Then follow his wise sentences.

Nawqān is the chief city in the environs of Ṭūs in Persia.

Nothing is otherwise known about this scholar.

106. *The Sage and Man of Letters* 'ABD AL-WĀḤID AL-QĀ'INĪ, *the Resident of Rayy*.

" The King Ustundār (263) made him settle down in the regions of Kajū and Kalar (264).

He wrote gentle treatises in which I found the following. I do not know from whom he borrowed the lights (manifestations of truth) in his words..." This passage deals with the duties of philosophers and men of letters.

(263) *Ustundār* is the Persian title of one of the rulers of districts in the province of Ṭabaristān (North Persia). The *ustundār* in question was probably KAY-KĀ'ŪS IBN HAZĀRASĪ who reigned from 523/1129 to 560/1165 (ZAMBAUR, *Généalogie* p. 191).

Concerning the struggles of this 'king' with his suzerain and neighbours see Isf. 246-9.

(264) Two towns in Ṭabaristān. See RABINO, *Mazunderān* p. 373.

107. *The Most Honourable and Illustrious Imām and Emīr RASHĪD AD-DAWLA WA'D-DĪN* (" *The Rightly Directed in Government and in Religion* "), *The Happiness of Islam and Muslims, Possessor of Honorific Titles and Noble Qualities, Honoured by Kings and Sultans, the Most Eloquent Man of the Reigns, the Master of the Two Arguments, the Glory of Khwārizm and Khorāsān, the Sultan of Table-Companions and Distinguished Men, The King of Writers, the Prince of Princes of Dogmatics*, ABU'L-MAFĀKHİR, (" *The Author of Glorious Deeds* ") MUḤAMMAD B. MUḤAMMAD B. 'ABD AL-JALĪL AL-'UMARĪ, *the Secretary of Bukhārā, the Khwārizmshāhī* (265).

The author fills his whole paragraph with a panegyric in rhymed prose culminating in a verse. He adds: " I cited part of his wisdom and learned sentences in the fourth volume of the book *Mashārib at-Tajārib wa-Ghawārib al-Gharā'ib fi'l-Tarikh* (" *The Qualities of Experiences and the Basis of Strange facts on History* ")."

He was a famous Persian poet, a native of Balkh (North East Persia). He was called *Waṭwāt* (swallow or martin) from his insignificant appearance. He was a secretary and court poet to the Khwārizmshāh ATŚIZ (d. 551/1156). After many adventures, captivity and the disgrace of the ruler, he died at Khwārizm in 578/1182. His life and poems are appreciated by E. G. BROWNE. Concerning his dispute with ḤASAN AL-QATṬĀN see biography no. 96.

108. *The Imām ZAHĪR AD-DĪN 'ABD AL-JALĪL B. 'ABD AL-JABBĀR, the Imām and Muftī.*

" His father and paternal uncle were two of the most prominent Imāms. He succeeded easily in studying the branches of wisdom during his whole life. The mathematical sciences were an important help to him, although he had the most complete success

(265) MUH. SHAFI' in a footnote, gives a long record of literature on this famous man; among others: YĀQŪT's *Dictionary of Learned Men* VII 91; JUWAYNI's *Jahān-Gushāy* II 306; 'AWFI's *Lubb al-Lubāb* I 80; *Tarikh-i-Gusida* 827; HĀJJĪ KHALĪFA I 145 and 153, II 230, III 21, 77, 117, IV 239, 318, 391, 422, V 605; *Majma'al-Fuṣūḥā* I 232; BROCKELM. I 275 (153 and 202); Suppl. I 486; BARTHOLD, *Turkestan* 33.

I add to this: EI IV 1135 s.v. *Waṭwāt*; SUYŪṬĪ, *Bughya* 97; G. BROWNE, *Lit. Hist. of Persia* II 330-3.

in the intellectual sciences. He is refined in morals and his time is devoted to rendering service and deriving profit, to sound action, good works, and Koran reading. There will appear traces of his excellence—if it is the will of Allāh the Most High."

MUḤAMMAD SHAFĪ' in his commentary (p. 21) extracts from the Persian "History of Bayhaq" (266) an article on the family of this scholar. His father 'ABD AL-JABBĀR B. MUḤAMMAD B. AḤMAD AL-KHUWĀRĪ, was born at Khosrawgird (East Persia), became the *imām* and *muftī* of the Munī'ī Mosque at Nishāpūr, and died there in 540/1146; while SUBKĪ (in *Ṭabaqāt ash-Shāfi'iyya* IV 243) gives the date as 536/1142. IBN AL-'IMĀD (*Shadharāt adh-Dhahab*, Cairo 1350, IV 113) adds that he reached the age of 91 lunar years. A few pages before (IV 113) IBN AL-'IMĀD has in the year 534 A.H. the death of another 'ABD AL-JABBĀR AL-KHUWĀRĪ, probably a confusion.

109. *The Sage* ABŪ SA'ĪD MUḤAMMAD B. 'ALĪ *the Medical Practitioner whose Father is known as the Sage* 'ALĪ AṬ-ṬAḤḤĀN.

"His origin (the origin of his family) was in Bayhaq, but he was born in Nishāpūr. He had a penetrating mind and composed many works. He spent his days gently at Balkh (267), where he died during the year 536 (1142 A.D.). He said in one of his works: "If there is an abundance of output on the medical art in detailed and abridged books, every collection has its own rule and order and is not devoid of extraordinary remarks and curious points and has a sound aim which differs from that of the others." Then follow some other generalities on medicine from ABŪ SA'ĪD's book "On Haemorrhoids."

At the end the author says: "He composed many eloquent poems from which I have quoted a part in my book entitled *Durrat al-Wishāḥ* i.e. *Tatimmat Wishāḥ Dumyat al-Qaṣr* (268).

This practitioner, IBN AṬ-ṬAḤḤĀN, is not mentioned in any of the other biographical records of physicians and learned men.

110. *The Imām and Philosopher* 'ALĪ B. SHĀHAK AL-QAṢṢĀRĪ AḌ-ḌARĪR ("The Blind") of Bayhaq.

(266) Printed edition; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 68.

(267) Town in North East Persia, south of the river Oxus (Amū Daryā).

(268) See before.

" He was afflicted with smallpox at the age of nine years and became blind. He studied and learnt by heart the Qur'ān and the principles of literature and its branches, perfected himself in the study of (Arabic) grammar and its rules; then he learned by heart many prayers and prescriptions. Afterwards he applied himself to the study of Philosophy without a guide (teacher) nor master. Someone used to read him a chapter on logic and he retained it, repeated it and reflected on it until he got acquainted with its essential truth. He studied Logic, Natural Philosophy and Theology. Then he applied himself to the study of the mathematical sciences; someone read a problem and he retained it and imagined it (with his mind) until he seized its aim. After this he occupied himself with astrological operations and used to cast horoscopes, to calculate them and to retain them by heart, until he was able to dictate the result to one of his attendants. He composed in those years almanacks of the stars and horoscopes of the years. He used to present the almanacks in the calculation of which his mind was strong, to the important persons (*arkān*). By my life, he is one of the miracles of our time, and he who has not seen him will not believe the narrative (of his achievements). It is said that in the region of Zāwa (269) lived a blind man called IBRĀHĪM who composed horoscopes and almanacks and the like of (astrological) operations. Between me and ZAHĪR AD-DĪN (i.e. 'ALĪ B. SHĀHAK) occurred discussions mentioned in my book '*Arā'is an-Nafā'is*' (270). Just now in these days he asked me about a detailed exposition of the intercalary year (*kabīsa*) and I composed for him a treatise on the leap year which to explain would be too long at this place. The ascendant (of his horoscope) is *Gemini*, Mercury in *Aries*, Jupiter in *Aquarius*, the moon in *Taurus*; Allāh knows it best."

MUḤ. SHAFĪ' in his commentary (p. 215 foll.) gives some information from the Persian "History of Bayhaq" (271). According to this work ZAHĪR AD-DĪN 'ALĪ B. SHĀHAK was born in the city of Sabzawār. He acquired fame as a Koran reader,

(269) A small town between N:shāpūr and Herāt, in Khorāsān. See YĀQ. *Geogr.* II 910 ff.

(270) Vide supra.

(271) Printed edition p. 240 foll.; *Kanzul-Hikma* no. 69.

man of letters and grammarian and was also of first rank in religious law as well as in philosophy and mathematics which he studied in the works of EUCLID and the Almagest of PTOLEMY. This biography still more praises the achievements of IBN SHĀHAK than the notice by 'ALĪ AL-BAYHAQĪ.

IBN SHĀHAK's biography is missing from AŞ-ŞAFADĪ's " Dictionary of Blind Savants " (*Nakt al-Ĥimyān fi Nukat al-'Umyān*, ed. AĤMAD ŞAFĪQ, Cairo 1329/1911.

111. *The Emir, The Lord* (272) and *Imām ZAYN AD-DĪN ISMĀ'IL B. AL-ĤASAN AL-ĤUSAYNĪ AL-JURĤĀNĪ, the Physician.*

" He resuscitated Medicine and the other sciences by his beautiful literary output. I saw him at Sarakhs (273) in the course of the year 531 (1136 A.D.) when he had reached the limit of his life. The learned and just king, Khwārizmshāh ATŞIZ B. MUĤAMMAD attached him to himself in Khwārizm for some time. He composed there *Al-Khafī* (174) *al-'Alā'ī* (" The Secret Book for 'Alā' "), *Aṭ-Ṭibb al-Mūlūkī* ("The Royal Medicine"), the book *Adh-Dhakhūra* (" The Treasure "), the book *Al-Aghrād* (" The Book of Aims "), the book *Yādhgār* (Persian : " The Memorial "), and other books on wisdom; a book " On the Refutation of Philosophers ", a book of " Right Behaviour (*tadbīr*) during Day and Night " dedicated to the judge ABŪ SA'ĪD AŞH-ŞĤĀRĪ'Ī, and the book *Waşīyat-nāma* (" The Book of Good Counsels "). (Even) riding travellers carried his books with them; they are blessed books. I heard from a trustworthy person that he was of agreeable social intercourse, of beautiful morals and personally generous."

After this the author finishes his book by quoting in its entirety a missive of ZAYN AD-DĪN ISMĀ'IL containing aphorisms on morals and culminating in a prayer. Then the author of the *Tatimma* finishes his book equally with a prayer.

MUĤ. ŞAFĪ' (p. 216-9) gives many useful biobibliographical references on this celebrated physician. His biography is related by IAU II 31, and notes on him are found in YĀQŪṬ (*Muĵam*

(272) As-Saiyid, i.e. a descendant of the Prophet.

(273) A town in East Persia.

(274) Vocalized *Khuṭfī* in the edition.

al-Buldān II 54), IBN ISFANDIYĀR (translation) p. 86, *Tarīkh i-Guzīda* p. 802, BROWNE'S *Arabian Medicine* p. 98-100; *Chahār Maqāla* (translation) p. 158; BROCKELM. I 487; Suppl. I 889 foll.; RIEU, *Catalogue of Persian Manuscripts in the British Museum Library* p. 466, *Rasā'il al-Waṭwāṭ* I 64-66. I add: HKh III 331; SARTON II 234 foll.; FONAHN, *Zur Quellenkunde der persischen Medizin* (Leipzig 1910) p. 7-13; E. G. BROWNE, *A Literary History of Persia* II (third edition, 1920) p. 346; *Kanzu'l-Hikma* no. 75.

His full name is ZAYN AD-DĪN ABU'L-FADĀ'IL ISMĀ'IL B. AL-ḤUSAYN AL-JURJĀNĪ AL-KHWĀRIZMSHĀHĪ. He was born in Khwārizm in 504/1110 and became attached to the person of the Khwārizmshāh QUṬB AD-DĪN MUḤAMMAD (reigned 490/1097 to 521/1127.)

To this ruler he dedicated his main work, the enormous Persian medical encyclopaedia *Dhakhīra i-Khwārizmshāhī*, which has been appreciated by E. G. BROWNE. He later moved to Marw (Merv) where he died in 531/1137.

The *Khafī 'Alā'ī* is another Persian book of his on medicine; he composed it for the Khwārizmshāh 'ALĀ'-AD-DAWLA ATSIZ. Of all the books mentioned except for *Aṭ-Ṭibb al-Mulūkī* and *Waṣīyat-nāma* there are copies extant in libraries of Europe and India. For details see MUḤAMMAD SHAFĪ'S notes.

Al-Aghrād and *Yādhghār* are likewise Persian works on medicine. MUḤAMMAD SHAFĪ' also enumerates five other works by ISMĀ'IL: *At-Tadhkīra al-Ashrafīyya fi'ṣ-Ṣinā'a aṭ-Ṭibbiyya*, *Fī'l-Qiyās*, *Fī't-Taḥlīl*, *Al-Munabbih* and *Zubdat aṭ-Ṭibb*, partly medical and partly philosophical, which are extant in the Indian libraries of Rāmpūr and Pishāwar.

APPENDIX

Four Supplementary Chapters in the Persian Translation of the *Tatīmna*

(112). We have still to deal with the Persian translation of the *Tatīmna* edited by MUḤAMMAD SHAFĪ', together with the Arabic original (Fasciculus II—Persian version). This translation was made by an unknown author and dedicated to the well-known

vizier GHIYĀTH AD-DĪN MUĤAMMAD, son of the celebrated historian and vizier RASHĪD AD-DĪN FADLALLĀH. As the dedication was made about three years after the nomination of GHIYĀTH AD-DĪN as vizier of the Mongol Īl-Khāns of Persia, and this nomination took place in 727/1327, the Persian version must have been completed about 730/1330. Six years later, GHIYĀTH AD-DĪN was put to death. The anonymous author whose father had been in the service of RASHĪD AD-DĪN, entitled his translation *Durrat al-Akhh̄bār wa-Lum'at al-Anwār* ("Pearl of Information and Brightness of Lights"). Most of the articles of the *Tatimma* are slightly abridged in the *Durra*, especially the sayings of the scholars; and four of the biographical notes are missing. They are the numbers 9 (ISHĀQ IBN QURAYSH), 26 (AL-JARMAQĪ), 75 ('ABDALLĀH AL-URMAWĪ) and 108 (IBN AL-JABBĀR). On the other hand, the unknown translator has added four notices on scholars of the XIIth and XIVth centuries who won great fame after the death of 'ALI AL-BAYHAQĪ, the author of the *Tatimma*. I may add that the only copy of the *Durra* known to MUĤAMMAD SHAFĪ' is in the Panjāb University Library at Lahore (India). SHAFĪ' had published the text already in the *Oriental College Magazine* (Feb.-Nov. 1929). From this second edition I give only a few notes, as all the four scholars are well-known and their biographies are found in Oriental and Occidental bio-bibliographies.

By the addition of these four notices the Persian version reaches the same total of 111 biographies as the original *Tatimma*. The four articles are numbered from 108 to 111, but we number them here from 113 to 116. They contain mostly eulogies of the scholars, and their biographical contents are poor, their lists of the scientific output are incomplete. It is therefore not worth the while to have them translated.

113. *The Imām SHIHĀB AD-DĪN QATĪL AS-SUHRAWARDĪ.*

SHIHĀB AD-DĪN YAĤYĀ B. ĤĀBASH B. AMĪRAK was born in Suhraward (Jibāl-Media, in North Persia) in the middle of the VI/XIIth century, studied law, then became a philosopher and mystic (Şūfī) and wandered from Ispahān through Baghdād to Aleppo where he was executed for heresy in 578/1191, at the

order of Sultan SALADIN (275). In his doctrines he blended neo-Pythagorean and neo-Platonic ideas with Persian mysticism. He founded the sect of the *Ishrāqiyūn* ("Illuminates") which subsisted in Persia down to the XVIIIth century. See about him in EI IV 506 foll.; BROCKELMANN I 437 foll.; and Suppl. I 781-3; I add, according to MUḤAMMAD SHAFĪ': *Nuzhat al-Arwāḥ*; YĀQ. VII 269; IAU II 167-71; *Majma' al-Fuṣṣḥā* I 374; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 80.

114. *The Imām, the Seeker (or teacher) of Truth, the Most Learned* FAKHR AD-DĪN MUḤAMMAD IBN 'UMAR AR-RĀZĪ.

This celebrated Persian scholar (lived from 544/1149 to 606/1210), theologian physician, philosopher, astronomer, mathematician, encyclopaedic writer, has his biography in SARTON II 364 foll. I add: the new Supplement of BROCKELM. I 920-4, and from MUḤ. SHAFĪ' footnotes: IKh's *Wafayāt al-A'yān* I 474; YĀQ. VII 121-4; *Majma' al-Fuṣṣḥā* I 374; *Nuzhat al Arwāḥ*; *Kanzu'l-Ḥikma* no. 81.

115. *The Imām, the Seal of Truth-seekers*, NAṢĪR AL-ḤAQQ WA'D-DĪN MUḤAMMAD AṬ-ṬŪSĪ.

SARTON (II 1001-13) has written an extensive bio-bibliography about this famous astronomer, mathematician, physicist, and philosopher of universal learning. I add the newest and most up-to-date bibliography of the works of NAṢĪR AD-DĪN by BROCKELM. Suppl. I 924-33. MUḤ. SHAFĪ' has, moreover, the following oriental, mostly Persian, biographies: *Tarīkh i-Guzīda* p. 811; IBN SHĀKIR *Fawāt al-Wafayāt* (Bulaq 1299 A.H.) II 249 foll.; *Habīb as-Siyar* III 1, 60; *Majālis al-Mu'minīn* p. 338; *Rawḍat al-Jannāt* p. 605; *Majma' al-Fuṣṣḥā* l. 633. From these sources MUḤ. SHAFĪ' extracted the knowledge that one of the teachers of NAṢĪR AD-DĪN was the astronomer KAMĀL AD-DĪN YŪNUS AL-MAWṢILĪ, another, in intellectual sciences, FARĪD AD-DĪN DAMĀD of Nishāpūr. The chain of teachers is linked together as follows: FARĪD AD-DĪN was a disciple of ṢADR AD-DĪN AS-SARAKHSĪ, this latter a disciple of AFDĀL AD-DĪN AL-GĪLĀNĪ, this one a pupil of ABU'L 'ABBAS AL-LŪKARĪ (see the foregoing

(275) Therefore he is called *Qatīl* or *al-Maqtūl*, i.e. "The Killed," and not *ash-Shahīd*, "The Martyr" a name reserved for the true Believers.

biography no. 69), the disciple of IBN SĪNĀ's pupil BAHMANYĀR (see biography no. 49). Other sources name among NAŞĪR AD-DĪN's teachers: MAYTHAM IBN 'ALĪ AL-BAHRANĪ, MU'ĪN AD-DĪN SĀLIM and a certain BURHĀN AD-DĪN AL-HAMADHĀNĪ. MUḤ. SHAFĪ' also gives useful information about some MSS. of NAŞĪR's works extant in Indian libraries.

116. RASHĪD AD-DĪN FAḌLALLĀH.

This chapter begins with the words, "The Minister, the Sage, the Highly Learned who unites the dignities of the vizierate and the imamate (in science) the seal of the viziers and the martyrs, in the service of the greatest Kings of the world." Then follows a verse with the name of RASHĪD AD-DĪN, and about ten lines of praise. This man was a celebrated physician, statesman and one of the greatest historians of Persia. He was born in Hamadhān (West Persia) about 644/1247, began, his career as a practising physician, then was court physician to the Mongol ruler of Persia, GHĀZĀN KHĀN who raised him to the position of minister and court physician. Under the next ruler OLJAYTŪ KHUDABENDE (1304-16) RASHĪD AD-DĪN became the almighty vizier of Persia. Soon after the death of the sovereign RASHĪD AD-DĪN was accused of having poisoned his master and was executed with his youngest son (in 718/1318). We have seen that his elder son GHĪYĀTH AD-DĪN, to whom the Persian translation of the *Tatimma* was dedicated, escaped death and rose to the high rank of his father, but was put to death in his turn in 1236 A.D. RASHĪD AD-DĪN was said to have been of Jewish origin (276), and even his dead body was not allowed to rest in its grave, as the mad son of the great Mongol TIMUR LENK (TAMERLAN), MĪRANSHĀH (1404-7 A.D.) had his bones dug up and buried in the Jewish cemetery. RASHĪD AD-DĪN owes his immortal fame in the first instance to his great Persian *Jāmi' at-Tawārīkh*, a history of the Turks, Persians and Mongols unique in its kind (277), which he began at the order

(276) Concerning this question see: W. J. FISCHER, *Jews in the Economic and Political Life of Mediaeval Islam*. London 1937 p. 122-125, and 'The Same, Ueber Raschid ad-Daula's juedischen Ursprung. In *Monatschrift fuer Geschichte und Wissenschaft des Judentums*. Jahrg. 81 (Breslau 1937) p. 145-53.

(277) Edited with a French translation by QUATREMIÈRE, *Histoire des Mongols de la Perse, écrite en persan par Rachid eldin, publiée, traduite en français e.c.* Paris 1836.

of GHĀZĀN KHĀN. All the details concerning this remarkable man and his works are found in EI III 1124 foll. and BROWNE's *History of Persian Literature under Tartar Dominion* (Cambridge 1920) p. 68-87. The Arabic works of RASHĪD AD-DĪN are recorded by BROCKELM. II 200 and Suppl. II 273. MUḤ. SHAFĪ' adds as reference *Ta'rikh-i Guzīda*; *Ḥabīb as-Siyar* III l. 113; and he gives useful hints on the political and literary activity of RASHĪD AD-DĪN.

With the notice about this great man the Persian translation of the *Tatimna* and the edition of both works by MUḤAMMAD SHAFĪ' is concluded. The third part of his edition, containing an introduction to the two biographical works, has not yet been published at the time when I am finishing my analysis (February 1939).

Cairo (Egypt).

MAX MEYERHOF.

INDEX OF NAMES OF PERSONS, DYNASTIES AND TRIBES

(The Roman figures refer to the paragraphs of the Introduction, the Arabic figures to the numbers of the biographies. The Arabic article *al-* and the word *ibn* (b.) = "son of" are not taken in regard for the alphabetical succession.)

- ‘Abbāsids, VIII, IX.
‘Abdallāh al Urmawī, 75, 112.
‘Abdīshō‘ bar Yōḥanān, 81.
‘Abd Ishū‘ b. Yūḥannā, 81.
‘Abd al-Jabbār b. Muḥammad b. Thābit b. Aḥmad, *see* Bahā‘ ad-Dīn.
Abū Muḥammad al-Kharaqī, 94.
‘Abd al-Jabbār Muḥammad al-Khuwārī, 108.
‘Abd ar-Razzāq at-Turkī, 72.
‘Abd al-Wahhāb an-Nīsābūrī, 88.
‘Abd al-Wāḥid al-Qā‘inī, 106.
Abu‘l-‘Abbās Aḥmad b. Ishāq al-Jarmaqī, 26, (112).
Abu‘l-‘Abbās al-Ghānimī, 61.
Abu‘l-‘Abbās al-Lūkarī, 69, 70, 72, 85, 96, 115.
Abū ‘Abdallāh (Muḥammad b. Aḥmad) al-Ma‘sumī, 52.
Abū ‘Abdallāh an-Nātilī, *see* an-Nātilī.
Abū ‘Abd ar-Raḥmān an-Nilī, 57.
Abū Aḥmad an-Nahrajūrī, 18.
Abu‘l-‘Alā Maḥfūz b. al-Masīḥī, 76.
Abū ‘Alī al-Akhlāṭī, 77.
Abū ‘Alī al-Ḥasan b. al-Ḥasar, *see* Ibn al-Haytham.
Abū ‘Alī (al-Ḥusayn b. ‘Abdallāh), *see* Ibn Sīnā.
Abū ‘Alī ‘Isā b. Ishāq b. Zur‘a, *see* Ibn Zur‘a.
Abū Bakr al-Ajwīnī, 99.
Abū Bakr Muḥammad b. Aḥmad al-Ḥusayn al-Kharaqī, 94.
Abū Bakr b. ‘Urwa, 87.
Abu‘l-Barakāt b. Malkā, XI, 65, 93, 102.
Abū Bishr Mattā (Mattāy), *see* Mattā b. Yūnis (Yūnān).
Abu‘l Faraj b. al-Ḥusayn b. Hindū, *see* Ibn Hindū.
Abu‘l-Faraj b. aṭ-Ṭayyib, *see* Ibn aṭ-Ṭayyib.
Abu‘l-Faṭḥ ‘Abd ar-Raḥmān al-Khāzinī, *see* al-Khāzinī.
Abu‘l-Faṭḥ b. Abī Sa‘īd al-Fundūrajī, 71.
Abu‘l-Faṭḥ (‘Alī b. Muḥammad) al-Bustī, 25.
Abu‘l-Faṭḥ Kūshak, 56.
Abu‘l-Futūḥ al-Mustawfī, 20.
Abu‘l-Ḥasan ‘Alī b. Aḥmad al-Jashūbī, 59.
Abu‘l-Ḥasan ‘Alī b. Hibatallāh b. Ithridī, 76.
Abu‘l-Ḥasan ‘Alī an-Nasawī, 64.
Abu‘l-Ḥasan ‘Alī b. Zahrūn, *see* ar-Rayḥānī.
Abu‘l-Ḥasan b. Baks, *see* Ibn Baks.

- Abu'l-Ḥasan al-Anbīrī (al-Anbārī), 53.
- Abu'l-Ḥasan Bahmanyār b. al-Marzubān, *see* Bahmanyār.
- Abu'l-Ḥasan al-Bistāmī, 8.
- Abu'l-Ḥasan aḍ-Ḍamīrī, 11.
- Abu'l-Ḥasan al-Ghazzāl, 66.
- Abu'l-Ḥasan al-Ḥashawī, 59.
- Abu'l-Ḥasan (Hibatallāh b. Abī'l-'Alā' Sa'īd b. Ibrāhīm), *see* Ibn at-Tilmīdh.
- Abu'l-Ḥasan al-Ibrīsamī, 82.
- Abu'l-Ḥasan al-Ithridī, 76.
- Abu'l-Ḥasan Kushyār b. Labbān, *see* Kushyār.
- Abu'l-Ḥasan Sa'īd b. Hibatallāh b. al-Ḥusayn, *see* Ibn al-Ḥasan.
- Abu'l-Ḥasan (Thābit b. Ibrāhīm) b. Hārūn (Zahrūn), *see* Thābit b. Ibrāhīm.
- Abu'l-Ḥasan Thābit b. Sinān b. Thābit b. Qurra, *see* Thābit b. Sinān.
- Abū Ḥātim al-Muzaffar (b. Ismā'īl) al-Asfizārī, 68.
- Abu'l-Haytham al-Būzajānī, 80.
- Abū Ḥayyān at-Tawḥīdī, III.
- Abū 'Isā Yahyā b. 'Alī, 60.
- Abū Ja'far Muḥammad b. Ayyūb, *see* Muḥammad b. Ayyūb.
- Abu'l-Khayr (al-Ḥasan b. Suwār), *see* Ibn al-Khammār.
- Abu'l-Ma'ālī 'Abdallāh (b. Abī Bakr), Muḥammad al-Mayānajī, 67.
- Abu'l-Ma'ālī Majdūd b. Abī Naṣr b. Muḥammad, *see* Muḥammad ar-Rashīdī.
- Abū Māhir Mūsā b. Yūsuf b. Sayyār, *see* Ibn Sayyār.
- Abū Mansūr Abu'l-Fath 'Abd ar-Rahmān, *see* al-Khazīnī.
- Abū Mansūr al-Ḥusayn b. Tāhir, *see* Ibn Zayla.
- Abū Ma'shar, 64.
- Abū Muḍar Maḥmūd b. Jarīr aḍ-Dabbī, 84.
- Abū Muḥammad al-'Adlī al-Qā'inī, 41.
- Abū Naṣr, *see* al-Fārābī.
- Abu'l-Qāsim b. 'Abd ar-Rahmān b. 'Alī, *see* Ibn Abī Ṣādiq.
- Abu'l-Qāsim 'Alī b. al-Ḥasan al-'Alamī, *see* Ibn (al-) A'lam.
- Abu'l-Qāsim al-Anasabādhī, 67.
- Abu'l-Qāsim Badī' az-Zamān al-Aṣṭurlābī, *see* Badī' az-Zamān.
- Abu'l-Qāsim al-Kirmānī, 24.
- Abu'l-Qāsim al-Ḥusayn b. Faḍl ar-Rāghib, 62.
- Abu'l-Qāsim Zayd al-Bayhaqī, VI, 77.
- Abu'r-Rayḥān, *see* al-Berūnī.
- Abū Rikāz an-Nisābūrī, 10.
- Abū Sa'd Muḥammad al-Ghānimī, 61.
- Abū Sa'd at-Tibrīzī, 78.
- Abū Sahl (Wayjan b. Rustum) al-Kūhī, 40.
- Abū Sahl ('Isā b. Yahyā) al-Masīḥī, X, 47.
- Abū Sahl an-Nilī, 57.
- Abū Sa'īd Muḥammad b. 'Alī (b. at-Taḥḥān) 109.
- Abū Sa'īd ash-Shārī'ī, 111.
- Abū Sa'īd al-Urmawī, 79.
- Abu's-Ṣaqr 'Abd al-'Azīz b. 'Uthmān, *see* al-Qabīṣī.
- Abū Sulaymān (al-Mantiqī) as-Sijistānī, II, III, IX, XVI, XVII, 14, 36.
- Abū Sulaymān Muḥammad b. Mis'ar al-Bustī, *see* al-Maḥdisī.
- Abū Tammām, 45 (note).
- Abū 'Ubayd 'Abd al-Wāḥid al-

- Jūzajānī, *see* al-Jūzajānī.
 Abū'l-Wafā' Muḥammad b. Yaḥyā
 b. Isma'il, *see* al-Būzajānī.
 Abū Zakariyyā' Yaḥyā, *see* Yaḥyā
 b. 'Adī.
 Abū Zayd Aḥmad b. Sahl al-Balkhī,
see al-Balkhī.
 Abū Zayd an-Nawqānī, 105.
 'Aḍud ad-Dawla, II, IX.
 Afḍal ad-Dīn al-Gilānī, 115.
 Aḥmad al-Ghazālī, 67.
 Aḥmad b. Ḥāmid an-Nisābūrī, 95.
 Aḥmad b. Ismā'il, 26.
 Aḥmad Shafīq, 110.
 Akhzam, 66.
 'Alā' ad-Dawla Farāmarz b. 'Alī
 Farāmarz, 65.
 'Alā' ad-Dawla Muḥammad b.
 Kākwayh, 54 (note).
 'Alā' ad-Dīn b. Qamāj, 73.
 Alcabitius, Alchābitius, 45.
 Alexander of Aphrodisias, 48.
 Alexander the Great, IV.
 'Alī b. Abī Ṭālib, Caliph, 20.
 'Alī b. Farāmarz, 65.
 'Alī b. al-Ḥusayn al-Jāshmī, 83.
 'Alī al-Manādilī, 89.
 'Alī b. Muḥammad al-Qā'inī, 83.
 'Alī b. Rabban aṭ-Ṭabarī, VIII, 6.
 'Alī b. Shāhak al-Qaṣṣārī, 110.
 'Alī b. Yaḥyā, 60.
 'Alī (b. Zayd) al-Bayhaqī, V, VI,
 VII, X, XI, XII, XIII, XVI,
 XVII, 13, 17, 20, 23, 25, 27, 39,
 44, 55, 66, 70, 76, 86, 92, 95,
 102, 104, 110, 111 (112).
 Alp Arslān, X, 102.
 al-'Amīd Abū'l-Ḥusayn 'Alī b.
 Muḥammad al-Khāzin, 103.
 al-Amīn Abū Sa'd, 13, 24.
 Amīn ad-Dawla, *see* Ibn at-
 Tilmīdh.
 Ammonius, IV.
 Anaxagoras, IV.
 Anaximenes, IV.
 Anūshtegīn, X.
 Apollonius, IV.
 Archimedes, 68, 103.
 Aristotle, III, IV, 20, 48, 92, 93.
 al-Arrajānī, 41.
 al-'Arūqī (Nizāmī), 54.
 As'ad al-Mayhanī, 85.
 Asclepius, V.
 Assassins, X, 104.
 Atsiz b. Muḥammad (Khwā-
 rizmshāh), X, XI, 91, 107, 111.
 al-'Awfī, 18, 29.
 Awḥad az-Zamān, *see* Abū'l-Bara-
 kāt b. Malkā.
 'Azīz ad-Dīn Afḍal al-Mamālik
 'Alī, *see* aṭ-Ṭughrā'ī.
 Azraqī (poet), 54.
 Badī' az-Zamān, 87, 98.
 Badr b. Ḥasanawayh, 26.
 Bahā' ad-Dīn Abū Muḥammad
 al-Kharaqī, 94 (112).
 Bahā' ad-Dīn Muḥammad b. Maḥ-
 mūd b. Yūsuf, 98, 99.
 Bahmanyār, IX, 49, 89, 115.
 Bakr b. 'Abd al-'Azīz an-Nilī, *see*
 Abū Sahl an-Nilī.
 al-Balkhī, VIII, 22.
 Banū Mūsā, 104.
 Barkiyāruq, Sultan 79 (note).
 Barthold, W., 103.
 Bāṭinites, *see* Assassins.
 al-Battānī, VIII, 4, 16, 41.
 Baytūz (Paytuz), 25.
 al-Bērūnī, X, 13, 23, 28, 52, 92.
 Browne, E. G. 54, 57, 61, 65, 66,
 80, 96, 107.
 Bū Ja'farak, VI.
 Burhan ad-Dīn al-Hamadhānī, 115.

- Buwayhids, Būyids, IX, 64, 65.
 al-Būzajānī, IX, 38.
 Cebes, IV.
 Dībān, IX, 35.
 Diogenes, IV.
 Empedocles, III.
 Euclid, IV, 17, 74, 79, 110.
 Eudemus, IV.
 Euripides, V.
 Fakhr ad-Dīn Muḥammad b. 'Umar ar-Rāzī, *see* ar-Rāzī, Fakhr ad-Dīn.
 Fakhr al-Mulk, vizier, 79.
 al-Fārābī, IX, 17, 48, 54, 58.
 Farāmarz, 65.
 Farīd ad-Dīn Damād, 115.
 Fāṭimids, IX, X.
 Firdawsī (Firdousī), X, 54.
 al-Fityān, 17.
 Galen, IV, V, 23, 74.
 al-Ghaḍanfar, II, 92.
 al-Ghazālī, 20, 66.
 Ghāzān Khān, 116.
 Ghaznawids, IX, 26.
 Ghiyāth ad-Dīn Muḥammad, vizier, (112), 116.
 Ghuzz (Turks,) VI, XII.
 Gūr Khān, 73.
 Ḥājji Khalīfa, 64, 94.
 al-Ḥākīm (bi-Amri'llāh), Caliph, 39.
 Ḥamdānids, 45.
 al-Ḥasan b. 'Alī aṭ-Ṭūsī, *see* Niẓām al-Mulk.
 Ḥasan ibn Makīn, 12.
 al-Ḥasan b. Mufaḍḍal ar-Rāghib, *see* Abu'l-Qāsim al-Ḥusayn.
 al-Ḥasan al-Qaṭṭān, 96, 107.
 al-Ḥasan as-Samarqandī, 103.
 Hermes, IV.
 Hilāl b. al-Muḥassin, 31.
 Hippocrates, IV.
 Homer, V.
 Ḥubaysh, 3.
 Ḥunayn b. Ishāq, III, IV, VIII, 1, 45 (note), 57, 63.
 Ḥusām ad-Dīn 'Umar b. Burhān ad-Dīn 'Abd al-'Azīz, 73.
 Ḥusayn b. Ibrāhīm b. al-Ḥasan Khurshīd, *see* an-Nātīlī.
 Ibn Abī Mansūr, VIII.
 Ibn Abī Ṣādiq, 63.
 Ibn Abī Tawba, vizier, 70.
 Ibn Abī Uṣaybi'a, V.
 Ibn 'Adī, IV, IX.
 Ibn (al-) A'lam, 42.
 Ibn al-Athīr, 55, 73.
 Ibn Baks, IX, 12.
 Ibn Buṭlān, 12, 23, 76.
 Ibn Fāris, 101.
 Ibn al-Ḥasan, 88.
 Ibn al-Haytham, VII, 39.
 Ibn Hindū, IX, 46.
 Ibn al-'Imād, 108.
 Ibn Ithridī, 76.
 Ibn al-Khammār, IX, X, 12, 13, 23, 24, 30, 32, 35, 46, 48, 99.
 Ibn Kūshak, 69.
 Ibn Miskawayh, IV, 23.
 Ibn Riḍwān, 74.
 Ibn Sayyār, 34.
 Ibn Sīnā, X, 5, 13, 17, 19, 20, 23, 24, 27, 28, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 63, 65, 66, 69, 72, 73, 74, 85, 92, 101, 115.
 Ibn aṭ-Ṭayyib, IX, 23.
 Ibn at-Tilmīdh, XI, 87.
 Ibn Zayla, 50.
 Ibn Zur'a, IV, IX, 30, 48.
 Ibrāhīm b. 'Adī, IX, 58.
 Ibrāhīm, blindman, 110.
 Ibrāhīm of Ghazna, Sultan, 63.
 Ibrāhīm b. Zahrūn, 32.
 Ikhwān aṣ-Ṣafā, 18.
 Īl-Khāns (Mongol Rulers), 113.

- 'Īsā Abū Quraysh, VII, 9, (112).
 'Īsā b. 'Alī, 45.
 Ishāq b. Quraysh, *see* 'Īsā Abū Quraysh.
 Ishāq b. Ḥunayn, III, 2.
 Ishāq b. Sulaymān, VII, 7.
 Ismā'īl b. 'Abbād, 17.
 Ismā'īl, Adīb, 54.
 Ismā'īl al-Harawī, 54.
 Ismā'īl the Sāmānid, Sultan, IX.
 Ismā'īlīs, X, 17, 104.
 Ja'far aṭ-Ṭayyār, 42.
 Jamāl al-Mulk b. Niẓām al-Mulk, 52.
 al-Jawharī, 101.
 Jesus, 23.
 Joannes Hispalensis, 45 (note).
 John the Grammarian, IV, VII, 20.
 John Philoponus, *see* John the Grammarian.
 al-Juwayni, 100.
 al-Jūzajānī, 27, 51.
 Kākwayhids, 65.
 Kamāl ad-Din Yūnus al-Mawšili, 115.
 Kay-Kā'ūs b. Hazārasp, Ustundār, 106.
 Khalaf b. Aḥmad, 25, 26.
 Khālid b. Yazīd b. Mu'āwiya, 20.
 Khāqān, 25, 66.
 Khayzurān, 9.
 al-Khāzinī, 68, 103.
 Khwārizmshāh, X, XI, 13, 47, 83, 107, 111.
 al-Kindī, IV, VIII, 21, 22.
 Kraus, Paul, 5.
 al-Kūhī, IX, 40.
 Kushyār, 43, 64.
 Labār, 43.
 Labbān, 43.
 Lāji Akhōr Beg, 103.
 al-Mahdī, Caliph, 9.
 Maḥmūd b. 'Azīz al-'Āridī, *see* Maḥmūd al-Khwārizmi.
 Maḥmūd of Ghazna, Sultan, IX, X, 13, 28, 47, 64.
 Maḥmūd al-Ibrīsāmī, 82.
 Maḥmūd al-Khwārizmī, 102.
 Mahmoud Sedky Bey, 76 (note).
 Majd ad-Dawla, 54, 64.
 Majd ad-Dīn Abū Muḥammad aṣ-Šāhib, *see* aṣ-Šāhib Muḥammad al-Bukhārī.
 Malikshāh, Sultan, X, XI, 54, 55, 65, 66, 104.
 Malik al-Wuzarā', *see* Ṭāhir b. Fakhr al-Mulk.
 al-Ma'mūn, Caliph, VIII, 15, 16.
 al-Ma'mūn b. Muḥammad, Khwārizmshāh, 13, 47.
 al-Maqdisī, 18.
 Mas'ūd b. Ibrāhīm, Sultan 82.
 Mas'ūd b. Maḥmūd (of Ghazna), Sultan, 28.
 Mas'ūd b. Muḥammad b. Malikshāh, Sultan, 76, 93.
 Mattā (Mattay) b. Jūnus (Jūnān), IX, 14, 48.
 al-Maydānī, VI.
 Maymūn b. Najīb al-Wāsiṭī, 55, 69.
 Maytham b. 'Alī al-Bahrānī, 115.
 Mīranshāh (Mongol Ruler), 116.
 Muḥammad (the Prophet), 13, 17, 60.
 Muḥammad b. Abī Ṭāhir aṭ-Ṭabasī (Quṭb az-Zamān), 70, 71, 100, 104.
 Muḥammad b. Aḥmad al-Ma'mūrī, 104.
 Muḥammad b. Ayyūb aṭ-Ṭabarī, 44.
 Muḥammad al-Baghdādī, 66.
 Muḥammad b. al-Ḥanafīyya, 20.
 Muḥammad al-Hārithān, 101.

- Muḥammad al-Ibrīsamī, 82.
 Muḥammad al-Ilāqī, 72, 73, 74.
 Muḥammad b. Jābir b. Sinān, *see* al-Battānī.
 Muḥammad b. Maḥmūd (of Ghazna), Sultan, 25.
 Muḥammad b. Malikshāh, Sultan 93, 104.
 Muḥammad b. Mansūr (an-Nasawī), 63.
 Muḥammad b. Mas'ūd (al-Ghaznawī), 92.
 Muḥammad ar-Rashīdī, 89, 90.
 Muḥammad b. Sarḥ, 80.
 Muḥammad Shafīr, II, VI, XIV, 6, 26, 46, 55, 61, 63, 65, 69, 73, 77, 79, 83, 90, 94, 96, 100, 107, 108, 111, (112), 114-116.
 Muḥammad ash-Shārestānī, *see* ash-Shahrastānī.
 Muḥammad b. Ṭāhir b. Bahrām, *see* Abū Sulayman as-Sijistānī.
 Muḥammad at-Tibrizī, *see* al-Ghaḍanfar.
 Muḥammad b. Zakariyyā' ar-Rāzī, *see* ar-Rāzī.
 Muḥammad az-Ziyādī, 70.
 Mu'īn ad-Dīn Sālīm, 115.
 Mu'izz ad-Dawla, IX, 35.
 Mu'izzī, poet, 65.
 al-Muqtadī, Caliph, IX, 88.
 al-Muqtafī, Caliph, 2.
 Mushīr, 18.
 al-Mustakfī, Caliph, IX.
 al-Mustarshid bi'llāh, Caliph, 93.
 al-Mustaḥhir, Caliph, 88.
 al-Mu'taqid, Caliph, VIII, 4, 60.
 Muṭahhar b. Ṭāhir al-Maqdisī, 22.
 al-Mu'tamid, Caliph, VIII, 45 (note).
 al-Mu'tasim, Caliph, VIII, 21.
 al-Mutawakkil, Caliph, VIII.
 al-Muṭṭīr, Caliph, IX, 35.
 Najib as-Dīn Abū Bakr, 74, 87, 99.
 Nallino, C. A., 16, 45.
 Nāṣiḥ ad-Dawla, 71.
 Naṣīr ad-Dīn Maḥmūd b. al-Muzaffar b. 'Abd al-Malik, *see* Ibn Abī Tawba.
 Naṣīr ad-Dīn Subuktegīn, *see* Subuktegīn.
 Naṣīr ad-Dīn at-Ṭusī, 115.
 Nāṣīr al-Hurmuzdī (al-Mābīznābādī), 100.
 an-Nātilī, IX, 19.
 Nizām al-Mulk, vizier, X, 66.
 Oljaytu Khudabende, Sultan, 116.
 Paulus (St. Paul), 23.
 Pines, S., 5.
 Plato, IV, 20, 48, 52.
 Plessner, M., II, IV.
 Ptolemy, IV, 110.
 Pythagoras, 42.
 al-Qabīṣī, IX, 45.
 Qābūs b. Washmgīr, IX.
 al-Qādir bi'llāh, Caliph, 90.
 Qarāja (as-Sāqī), 87.
 Qarā-Khiṭāy (Mongols), XII, 73.
 Qarmāṭians, 104.
 Quṭb ad-Dīn Muḥammad, Khwārizmshāh, 111.
 Quṭb ad-Dīn an-Naṣīrī, VI.
 Quṭb az-Zamān, *see* Muḥammad b. Abī Ṭāhir at-Ṭabasī.
 Rabino, 106.
 ar-Rādī, Caliph, IX.
 Rashīd ad-Dawla Abū'l-Mafākhīr Muḥammad b. 'Abd al-Jalīl al-'Umarī, *see* al-Waṭwāṭ.
 Rashīd ad-Dīn Faḍlallāh (112), 116.
 ar-Rayḥānī, 18.
 ar-Rāzī, Fakhr ad-Dīn, 114.
 ar-Rāzī, Muḥammad b. Zakariyyā', 5.

- Ritter, Helmut, II, 21.
 Sa'āda, eunuch, 68.
 Şadr ad-Dīn Muḥammad b. Fakhr al-Mulk, vizier, 84.
 Şadr ad-Dīn as-Sarakhsī, 115.
 aṣ-Şafadī, 110.
 Şaffārids, 26.
 aṣ-Şaghnānī, 72.
 as-Şāhib b. Muḥammad al-Bukhārī, vizier, 91.
 Sahl Rabban aṭ-Ṭabarī, 6.
 Saljūqs, X, 65, 100.
 Sāmānids, IX, 25, 26.
 as-Samarqandī, 73.
 as-Sam'ānī, 90.
 Sanjar b. Malikshāh, Sultan, XI, XII, 54, 56, 66, 73, 79, 83, 86, 98, 100, 103.
 Sayf ad-Dawla, Sultan, 45.
 as-Sayyid Ashraf, 92.
 Schaefer, H. H., 66.
 Shāfi', physician, 103.
 ash-Shahrastānī, XI, 86.
 ash-Shahrazūrī, XV (note), 20, 54.
 Shams al-Maṣhriq, *see* Maḥmud al-Khwārizmī.
 Shams al-Mulūk, 66.
 Sharaf az-Zamān (Muḥammad), *see* Muḥammad al-Īlāqī.
 Shihāb ad-Dīn Maḥmūd, *see* Maḥmūd b. Mas'ūd.
 Shihāb ad-Dīn Qatīl (Maqtūl), *see* as-Suhrawardī.
 Sobhy, P. G., 4.
 Socrates, IV.
 Solon, IV.
 Sophocles, V.
 Steinschneider, M., I.
 as-Subkī, 85, 94, 108.
 Subuktegīn, Sultan, IX, X, 25.
 as-Suhrawardī, 113.
 Sulaymān, I., Sultan, 100.
 Ṭāhir b. Fakhr al-Mulk, 100.
 aṭ-Ṭā'ī', Caliph, IX.
 Ṭāj ad-Dīn b. 'Abd al-Karīm, *see* ash-Shahrastānī.
 Ṭāj al-Mulk, 104.
 ath-Tha'ālibī, 26.
 Thābit b. Ibrāhīm, 32.
 Thābit b. Qurra, IV, VIII, 4, 16, 31, 32.
 Thābit b. Sinān, IX, 31.
 Thales, IV.
 Theophrastus, IV, 48.
 Timur Lenk (Tamerlan), 116.
 Toghrul Beg, X.
 aṭ-Ṭughrā'ī, poet, 99.
 al-'Umānī, 33.
 'Umar b. Ghaylān, 97.
 'Umar b. Ibrāhīm al-Khayyām(i), XI, 53, 65, 66, 68, 69, 73, 83, 93, 104.
 'Umar as-Sāwī, *see* Zayn ad-Dīn 'Umar.
 Umayyad Caliphs, 20.
 Walzer, R., 21.
 al-Waṭwāt, XI, 96, 107.
 Wiedemann, E., 103.
 Yahyā b. (Abī) Mansūr, 15.
 Yahyā b. 'Adī, IX, 14, 17, 30, 48, 58.
 Yahyā an-Naḥwī, 20.
 Ya'qūb b. Ishāq, *see* al-Kindī.
 Yāqūt, VI, 26, 45, 53, 67, 71, 102.
 Yūsuf al-Hamadhānī, 71.
 Ṭāhir ad-Dīn 'Abd al-Jalīl b. 'Abd al-Jabbār, 108.
 Ṭāhir ad-Dīn Abu'l-Maḥāmid Muḥammad b. Mas'ūd, *see* Muḥ. b. Mas'ūd al-Ghaznawī.
 Ṭāhir ad-Dīn 'Alī b. Shāhak, 110.
 Ṭāhir ad-Dīn al-Bayhaqī, *see* 'Alī al-Bayhaqī.
 Ṭāhir ad-Dīn Farāmarz, 65.

Zahīr al-Mulk ‘Alī b. Ḥasan al-Bayhaqī, 55.	Zayn ad-Dīn Ismā‘īl al-Jurjānī, XI, 91, III.
az-Zamakhsharī, 84.	Zayn ad-Dīn ‘Umar b. Sahlān as-Sāwī, 74.
az-Zanjānī, 18.	Ziyārīds, IX.
Zayd b. Rifā‘a, 18.	

LIST OF BIBLIOGRAPHICAL ABBREVIATIONS

- BROCKELM. = BROCKELMAN, *Geschichte der arabischen Literatur*. Weimar and Berlin, 1898-1902; *Supplement*. Leyden, 1937-9.
- Bughya = SUYŪṬĪ, *Bughyat al-Wu'āh*. Cairo, 1326.
- EI = *Encyclopaedia of Islam*. Leiden and London, 1913-36; *Suppl.* 1936-8.
- Chahār Maqāla = NIẒĀMI-I-'ARŪDĪ's *Ch. M.* ed. E. G. BROWNE. London, 1921.
- Fihrist = *Kitāb al-Fihrist*, ed. FLUEGEL. Leipzig, 1871.
- HKH = *Hajji Khalfac Lexicon bibliographicum etc.*, ed. FLUEGEL. London, 1837-56.
- IAU = IBN ABI UṢAYBI'A'S '*Uyūn al-Anbā*', ed. A. MÖLLER. Cairo, 1882.
- I'I = IBN AL-'IBRĪ (BARHEBRAEUS), *Ta'rikh Mukhtasar ad-Duwal*, ed. SALIHĀNĪ, Bayrūt, 1890.
- IKH = IBN KHALLIKĀN, *Wafayāt al'A'yān*. Cairo, 1299 A.H.
- IS = IBN ṢĀ'ID AL-ANDALUSĪ, *Ṭabaqāt al-Umam*, ed. SHAYKHO. Bayrūt, 1912.
- ISF. = IBN ISFANDIYĀR, *History of Ṭabaristān Abridged translation*, by E. G. BROWNE. Leyden and London, 1905.
- IQ = IBN AL-QIṬṬĪ, *Ta'rikh al-Hukamā'*, ed. LIPPERT. Leipzig, 1903.
- LECL = L. LECLERC, *Histoire de la médecine arabe*. Paris, 1876.
- MEYERHOF = M. MEYERHOF, *Von Alexandrien nach Baghdad*. In *Sitzungsber. d. Preuss. Akad. d. Wissensch.* XXIII (1930), p. 389-429.
- Nushat al-Arwāḥ* = SHAHRAZŪRĪ's work quoted according to MUḤAMMAD SHAFĪ' who made use of three MSS. We also quote the Persian translation just published in Ṭeherān (1938) under the title: *Kanzu'l-Ḥikma*.
- SAM'ĀNĪ = *Kitāb al-Ansāb*, ed. MARGOLIOUTH. Leyden and London, 1912.
- SARTON = G. SARTON, *Introduction to the History of Science*. Vol. I (Baltimore, 1928).
- Shadh.* = *Shadharāt adh-Dhahab* by IBN AL-'IMĀD. Cairo, 1350-1.
- Shahr.* = *Kitāb al-Milal wa'n-Nihal* by ASH-SHAHRASTĀNĪ, ed. CURETON. London, 1846.
- STEINSCHNEIDER = M. STEINSCHNEIDER, *Al-Fārābī*. St. Petersburg, 1869.
- SUBKĪ = *Ṭabaqāt ash Shāfi'iyya al-Kubrā*. Cairo, 1324 A.H.
- SUTER = H. SUTER, *Die Mathematiker und Astronomen der Araber*. Leipzig, 1900.
- Tarikh-i-Bayhaq* = by 'ALI B. ZAYD-I-BAYHAQĪ. Just published in Ṭeherān, 1317.
- Tatimmat al-Yatīma* = MS of Paris, quoted according to MUḤAMMAD SHAFĪ'.
- WIEDEMANN = E. WIEDEMANN's *Beiträge zur Geschichte der Naturwissenschaften*. Erlangen, 1904-27 (77 fascicules).
- YĀQ. = YĀQŪṬĪ's *Irshād al-Arib*, ed. MARGOLIOUTH. London, 1923-6.
- YĀQ. Geogr. = *Jacut's Geographisches Woerterbuch*, ed. WUESTENFELD. Leipzig, 1866-70.
- Yatimat ad-Dahr* = THA'ĀLIBĪ's work on poets, quoted according to MUḤAMMAD SHAFĪ', who made use of Indian MSS.
- ZAMBAUR = *Manuel de généalogie et de chronologie etc.* Hanovre, 1927.

PANJAB UNIVERSITY ORIENTAL PUBLICATIONS SERIES NO. 20

TATIMMA ŠIWĀN AL-ĤIKMA
OF
'ALĪ B. ZAID AL-BAIĤAKĪ

EDITED BY

MOĤAMMAD ŠAĤĪ', M.A. (PANJAB), M.A. (CANTAB)

PROFESSOR OF ARABIC
IN THE UNIVERSITY OF THE PANJAB.

FASCICULUS I—ARABIC TEXT

PUBLISHED BY

L. ISHWAR DAS, M.A., LL.B., REGISTRAR, UNIVERSITY OF THE PANJAB.

PRINTED BY

L. GURANDITTA KAPUR AT THE KAPUR ART PRINTING WORKS,
LAHORE.

1935

101

الجبل، ٨٣	عمود ٢، ميان س ١ و ٢	٢٧٢	
النظامية بتميسابور ١٩٤	عمود ١، ميان س ١٩ و ٢٠	٢٧٨	
ريو، ١١٧ ح، الدوحة.	ريو، الدوحة،	عمود ٢، س ١٤ عمود ٢، س ٩	٢٩٦ ٣٠٠
الصيدنة	الصيدنة [الصيدلة؟] ح ١٠ را ...	عمود ١، س ١٧ ٩ و ١٠	٣٠١ ٣٢٠
—	بايد خواند		

صفحه	سطر	خطا	صواب
۲۰۱	ح ۱	کشف الظنون	کشف الظنون (طبع استنبول)
۲۰۲	۱۷	علاء الدین قباچ	علاء الدین بن قباچ
۲۰۷	۵	هم دارد	هم دارد بعنوان القاضی ابو الفضل احمد بن محمد الرشیدی اللوکی
۲۰۸	۲	العزوی	العزوی
۲۱۰	۶	متقدمین	متقدمین و متاخرین
"	۱۸	بد	بد
۲۱۱	۲	نابت	بن نابت
۲۱۳	۴	و بغداد قبل	و بعد از قتل نظام الملک
۲۱۵	۵	شیخ	بشیخ
۲۱۷	۱۶	ایه ف	ایوناف
۲۱۹	۳	الاشرفیه فی الصناعته	الاشرفیه فی الصناعة
۲۲۶	۱	و غیرها	و غیرها
"	عمود ۲ س ۴	۱۲۵	۱۳۵
۲۴۱	عمود ۱ س ۱۰	۲۱۷	۲۱۷ ببعده
۲۴۲	ح ۱	۱۲۵	۱۲۷ س ۲۱
۲۶۶	ح ۱ س ۲	س طبع شده ۱۲	س ۱۲ طبع شده

(۱) کذا در تاریخ بیهق اما رک بمجم الادباء ۶: ۳۳۵ و تاریخ ادبیات ایران تألیف استاذ براؤن ۱۸۶: ۲

صواب	خطا	سطر	صفحة
أمرأ	أمرئ	١٢	١٦٠
الخازن* [دره نمره ١٠٠]	الخازن*	١	١٦١
أمة... أمة (؟)	أمة... أمة	٢	١٦٦
البلدان	البلدان	١٩ (ح ١٠)	١٦٧
هرب	هرب	١	١٦٨
(قاهره)	قاهره	١٥	"
١٠٥	٨٥	٩	١٦٩
مذكورة	مذكور	٤	١٧٢
ينقص	ينقص	٤	١٧٥
ابو عبد الرحمن سلمى	سلمى	١٨ (ج ١)	١٨٠
عمان (كذا)	عمان	١٦ (ح ١)	١٨١
العبد لكافي	العبد الكافي	٢٥ (ح ٤)	"
وروضة الصفا: ١٠: ٣٠	نيز دارد	١٧	١٨٦
نيز دارد			
كشاف اصطلاحات الفنون	كشاف مصطلحات الفنون	٥	١٨٧
جواب كتاب	جواب كتاب	٧	١٨٩
شيخ رئيس	شيخ الرئيس	١٣	١٩٠
الحسن	الحسين	٤	١٩٢
الزنجاني	الزنجاني	٣	١٩٤

صواب	خطا	سطر	صفحة
تأخيره	تأخيره	١٢	١٤٠
صاعد	صاعد بن	٩ (ح ١)	١٤١
تناقض كلام الذهبي في هذه الواقعة فقال في تاريخه الكبير الخ	كلام الذهبي في تاريخ الكبير	٢٣	١٤١
الدين*	الدين	١	١٤٢
بلاء	بلاء	٧	١٤٣
الرؤاء ^{١٣}	الرؤاء ^{١٤}	١١	١٤٤
فضيلة	فضل	٩	١٤٧
بتلك	تلك	٤	١٤٨
سألته	سألته	٨	"
متوسط	متوسط	١١	"
فيه	فيها	٣	١٤٩
استبد فيه	استند فيها	٤	"
للفاسق	للفاسق	١	١٥٠
يذكر عله*	يذكر عليه (٢)	٣	"
العلم ^{١٥} [f. 85 b]	العلم ^{١٦}	٤	"
ندارد، تاريخ مرو از مصنفاتش مذكور است در كشف ٢٣١:١	ندارد،	١٥ (ح ٦)	١٥٣
رسائل ^{١٧}	رسائل ^{١٨}	٧	١٥٥

صواب	خطا	سطر	صفحه
تنتهى	ينتهى	۱	۱۲۳
المشاخ	المشاخ	۱۱	"
مترجم	مترجم	۲۱	"
سمانى	سمان	۲۲	۱۲۳
خلاقته	خلاقته	۶	۱۲۵
مقيا	مقيا	۳	۱۲۶
معجم المطبوعات	معجم المخطوطات	۱۴ (ح ۵)	۱۲۸
ندارد	ندارد	۱۸ (ح ۶)	"
احسنت ظنك	حسنت ظنك	۱۰	۱۳۰
مائة	ماية	۹	۱۳۱
آثار الوزراء	دستور الوزراء	۱۷ (ح ۷)	"
ابنيه	ابناده	۶	۱۳۳
در معجم الادباء ۱۱۰:۲ و خريده	در خريده	۲۲ (ح ۷)	۱۳۵
]]]]	۹	۱۳۶
الاسمى	الاسمى	۱۰	"
(۲۵۲) و بقول ابوالفدا (۳:۳) در ۱۵۲۳	(۲۵۲)	۱۹ (ح ۸)	"
(۳) نب:	(۳)	۷ (ح ۳)	۱۳۷
بالزمان	بالزمان و	۴	۱۳۹
ازدشير	ازدشر	۱۲	"

صواب	خطا	سطر	صفحہ
٤٦	٤٧	٦	٩٠
ابو عبد اللہ	ابی عبد اللہ	١٣	٩٥
ابو حاتم المظفر	ابو المظفر	١٨	٩٨
البحارین	البحارین	١٣	١٠١
اثبت	ثبت	٤	١٠٤
ابن	بن	٨	١٠٥ ^١
و قال	قال	{ ١١	١٠٥
		{ ٥	١٠٦
انّ	أنّ	١٠	١٠٨
بیع	بیع	١	١٠٩
مذکور است و در فہرست ریو ص ٥٥٢	مذکور است	١٧ (ح ٦)	١١٠
فقال	فقالہ	٥	١١١
کالتریا	کالتریا	٤	١١٦
وصل	وصل الی	١١	"
ابی حامد	ابو حامد	٢٠ (ح ٨)	١١٧
مصلوب	مطلوب	١٥ (ح ١)	١١٨
ابی العباس	ابو العباس	١١	١٢٠
آخر عمرہ:	آخر: عمرہ	٣	١٢١
لباب الالباب	لب اللباب	٢١	١٢٢ ^٢

(١) و همچنان بر ص ١٠٧ س ٢ و ص ١١٠ س ٥ و ١٢٧ س ٢٣ و ص ١٤٦ س ٦
و ص ١٧٢ س ٦ ابن صوابت نہ بن، (٢) بر ص ١٥٧ س ١٥ (ح ٥) و ص ١٦٦
س ١٣ (ح ٣) نیز لباب الالباب صوابت، نہ لب اللباب

صفحه	سطر	خطا	مواجب
۷۴	۱۰ و ۱۱ (ح ۱)	فهرست	فهرست اسماء الرجال
"	۱۱	السیخری	السیجزی
۷۵	۴	استغفر	استغفر
۷۵	۱۳	تُخَطِرُ	تُخَطِرُ
۷۶	۱۲	عشرات [کذا]	غیرات
۷۷	۱۴ (ح ۳)	ینبش	نبش
۷۹	۵	ارشادک	ارشادک*
"	"	آن	آن
۸۰	۷	فینسب	فینسب
"	۱۲ (ح ۳)	انبت	آ: انبت
۸۱	۱۱	کتاب	کتاب فی
"	۱۳ (ح ۵)	در حاشیه ۵	بر ص ۸۰ ح ۱۱
۸۲	۵	السخف	السخف
"	۱۸ (ح ۵)	وبه و به	آ: وبه و به
۸۶	۶	قل	قل
"	۱۱	صح	صح
"	۱۷ (ح ۱)	(۷۴۸)	(۷۴۸) کتاب الکلم الخ بجای رسیده است، رک معجم المطبوعات ۱۲۷۹
۸۷	۸	اخالف	انا اخالف
۸۹	۷	من	من لم

صفحة	سطر	خطا	صواب
٦٠	٨	امرأة	امرأة*
"	١٢	الدولة	الدولة
"	١٣	أدخله	أدخله
٦٠	١٤	أدخل	أدخل
٦٢	٢١ (ح ٤)	در ق م كويد	راجع بقانون مسعودى در ق ٩٧ م كويد ^٢
٦٤	٦	بجيبى . . . و يميت	نجيبى . . . و يميت
٦٧ ^١	٨	هذ	هنا
٦٩	١	البهاء	البهاء
٦٩ ^٢	٣	الالهيه	الالهية
"	٤	فوى	فوق
٧١	١٣	بجهده	بجهده
٧٢	٣	الظاهرين	الظاهريين
"	٧	بتدلت	تبدلت
٧٣	٢	غضب	غضب
"	٥	استخاف	استخفاف
"	٨	قبيل	قبيل

(١) و همچنان بر ص ٦٧ س ٨، و ص ٨٣ س ١٧ و ص ١٤٩ س ٤
 (٢) و همچنان بر ص ٨٦ س ٢ المشوقة، و بر ص ٩٣ س ٦ النضية، و بر ص ٩٨
 س ٨ بتزكية، و بر ص ١٢٢ س ٨ ابى توبة، و بر ص ١٣١ س ٧ الثانية، و بر ص ١٤٥ س ٣
 النفقة، و بر ص ١٤٨ س ٥ التلية بايد خواند— بانبات تقاط تاى فوقانى بهر موضع،

صواب	خطا	سطر	صفحه
سألوا	سألو	۷	۴۸
استيزار	استوزار	۱	۵۰
همدان	همدان	۶	"
و كان	كان	۱	۵۲
الشيخ	الشيخ	۳	"
الفقيه	فقيه	۴	"
في اللغة	باللغة	۴	۵۳
فيها	فيه	۸	"
مَسْوَدَّتَه	مَسْوَدَّتَه	۱۳	"
تجارب	تجارب	۱۴	"
مسائل	مسائل	۸	۵۴
ابى القاسم	ابى قاسم	۱۰	"
آ	متن	۱۴ (ح ۲)	"
آ	آ ك	۱۶ (ح ۴)	"
كتاب	كتاب	۳	۵۵
و كان يشتغل	يشتغل	۱	۵۷
ام	او	۹	"
بنيسابور	نيسابور	۱	۵۹
و دَارِي	و داري	۵	"
تاريخ الاسلام ذهبي	مرآة الجنان يافعي	۱۸	"

(۱) مصنف در تاريخ يهيق ص ۷۸ الف س ۳ می گوید: در نيسابور بر فخر الدوله خطبه کردند.

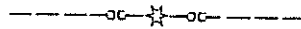
غلطنامه و زيادات

(ح = حاشيه)

صواب	خطا	سطر	صفحه
۳۰ و ۳۶	۵۳ و ۵۹	۱۵ (ح ۸)	۲
کرده است و بلين آف دی فيکائی آف آرس جامعه مصر ج ۱ حصه اول ص ۵۰ بعد	کرده است	۲۲	۴
ابن اخت	ابن اخت	۱۳ (ح ۱)	۶
المحسن	المحسن	۱۶ (ح ۵)	۷
الفم	الفم	۹	۹
ارسطو	ارسطور	۹	۱۴
رأى	الراى	۱۰ (ح ۱)	"
ازين	ازين جا	۲۳ (ح ۱۲)	۱۶
أبو الفرج	أبو الفرج	۷	۲۷
الريحان	الريحان	۱۶ (ح ۱۰)	۲۹
ست عشرة	ست عشر	" "	"
بسى	بسى	۴ (ح ۱)	۳۴
ايساغوجى	ايساغوجى	۶	۴۰
الكتب	كتب	۱۱	"
اثنتى عشرة	اثنتى عشر	۱	۴۱
ابو على	على	۳	۴۵
فامر	فامرء	۱	۴۸

المغضبات - س ۷، م: التمثل؛ ح ۶ و ۷ و ۱۱، م مثل ک - ح ۷،
 م مثل ب،

ص ۱۵۳ س ۱ و ۶، م مثل متن - فقط ب: ساعدوه (بجای
 يساعدونه) - س ۴، م مثل متن (فقط ب 'ن' بجای 'فان') - س ۱۱، در
 ک کله العادل را ندارد - ح ۶ در ک الخرقی نوشته است نه الخرقی که طبع شده،

برای اختلاف قراآت بعد ص ۱۵۳ رجوع کنید بحاشیه هر صفحه،

(بجای بذاء) ح ۱ و ۲ و ۵ و ۶ و ۱۰، مم مثل ب'

ص ۱۴۹ س ۳، مم: سلک فنہا، ب: سلک فیہ، س ۴، مم: استند
 فنہا، ب: استند فنہا، استاذ مرجلیوٹ می خواند: «استبد فیہ» و قرأت
 «استبداد» در س ۶ کہ در بعضی نسخ موجودہ است نیز «وید آنت» مم:
 السید الامام اسرف، س ۶، مم: الاستداد، (و آن موید قرأت «استبد» است
 در س ۴، کما مر، نیز رک بہ د)، س ۷، مم مثل متن، س ۸، فقط مم:
 محب فیہ (بجای فیہ: یجب)، و آن سہویست، س ۱۰، مم: الوحید و المتکسل
 (مثل متن)، س ۱۲، مم: نان (بجای بان)، ح ۴، مم مثل آ، س ۱۰ و
 ۱۳، مم مثل ک'

ص ۱۵۰ س ۲، آ: لتمر (بجای التمییز)، س ۳، مم: بذکر علة، دکتور
 مرجلیوٹ می خواند: بذکر علتہ، فقط ب: فانّا نخوف (بجای «فانا لخوف» کہ
 صوابست)، س ۴، مم: شرہ (مثل متن)، س ۵، فقط در ک «الفیلوف»
 را ندارد، و فقط در ب «الطیب» را، ح ۴ تا ۶، مم مثل ک'

ص ۱۵۱ س ۱، مم: سعن (بجای تسعین)، فقط ب: وصح (بجای
 فصیح)، مم: سو علاج تدبیر (بجای بسوء... تدبیرہ)، ک: بسوء علاج تدبیر،
 ب: بسؤ علاج تدبیر، س ۳، فقط ب: فی (بجای «و فی»)، س ۴، فقط ب:
 الأسد، ح ۶ و ۸، مم مثل ک'

ص ۱۵۲ س ۳، مم ک ب: صدر (بجای یدصر)، فقط ب: الحکایة
 (بجای الخطابة)، س ۴، مم: استماله، س ۶، فقط ب: عن (بجای من)، مم:

ح ۱ و ۳ و ۷ تا ۱۰، مم مثل ک،
 ص ۱۴۶ س ۱۱ فقط ب: کتب (بجای کتبه) س ۵، مم: یتعیک،
 (بجای یتعک) مم ب: قطعک (بجای قطعته) س ۱۶ فقط ب: محمد (بجای
 ایز، محمد) مم ب: تا کدت (بجای تا کد) س ۹، مم: اعدلب (بجای اعتدل)،
 مم: توقت (بجای توقت) س ۱ و ۲، مم مثل ک-ح ۳ و ۵ و ۸، مم
 مثل ب'

ص ۱۴۷ س ۱۶، مم: کتتها (بجای کتبتها) س ۶، مم ب: لکبار،
 س ۸، ب: جذابه، مم مثل متن س ۱۰، مم تنوسع، فقط ب: ضده
 (بجای ضدها) س ۱۱، مم ب: کبر (بجای کذا) فقط ب: غیر منفعل
 من المغضبات و السفاهة ضدها و الشهامة الخ (بجای قعالا... و السفاهة ضدها)،
 س ۱۲، فقط مم السفاهة (بجای السفالة) و آن سهویست از کاتب، س ۱۲،
 لمحمد (بجای لمجاهد) س ۱ و ۵ و ۸، مم مثل ب-ح ۲، یکلمنا،
 خوانده شود بجای یکلمنا، مم مثل ب'

ص ۱۴۸ س ۲، فقط مم: لسبب (بجای بحسب بهردو جای) س ۳،
 فقط در ب «القسم» و «العلماء» را ندارد، س ۴، مم: سلک، ب: تلک،
 س ۵، مم: الغنی (بجای المعنی) ب: الغنی، س ۶، فقط ب: احسن (بجای احسن)،
 س ۹، ب: مققلب، مم مثل متن، مم: غضوباً (مثل متن) س ۱۳،
 فقط مم: الغنی، («النسیب» در س ۱۲ هم متقاضی «الغنی» ست) فقط ب: بلا

(۱) استاذ مرجلیوت «مقلب» بی خواند بجای منقلب در متن

بجای التریب (در ب: التریب) - س ۷ مم: السکییح - س ۸ مم: شرب
 ک ب: شرب - مم: الخیار (بجای الخیار) - ب: خیار - ک: الخیار - ح ۱ و
 ۳ و ۴ و ۶ و ۱۰ مم مثل ک - ح ۲ مم مثل آ

ص ۱۴۳ س ۳ فقط ب: جل (بجای جمیع) - س ۵ فقط در ب
 «حکمه» را ندارد - مم: لی (مثل متن) - س ۷ ب: بلاء - لم تدفعه -
 س ۱۰ فقط در ک «الطیب» را ندارد - ح ۱ و ۲ و ۳ و ۵ و ۶ و ۸
 تا ۱۰ مم مثل ک - ح ۷ و ۱۱ مم مثل ب

ص ۱۴۴ س ۱ فقط ب: له (بجای لابن الحسن) - س ۳ فقط در ب
 «الحکیم» را ندارد - س ۴ فقط ب: بنیر (بجای من غیر) - مم بیح (بجای
 ینتیج) - س ۷ فقط ب: غابت (بجای امر عاتب) - س ۸ مم: مجده
 (بجای مجده) - ب: مجده - «اذا ... باماتها» را فقط در ب ندارد - س ۹ مم:
 امر ید - س ۱۰ مم: المنادلی - ح ۱ و ۳ و ۵ و ۶ مم مثل ک -
 ح ۹ مم مثل ب

ص ۱۴۵ س ۳ مم: ما نصرنا (بجای ما یضرننا) - ب: ماکان یضرننا -
 فقط ب: العلوم (بجای العلم) - س ۷ ب: الامام (بجای الامام الاوجد) - س
 ح ۶ خالی از مساحت نیست - س ۸ فقط در مم کسی بعد «الرشیدی» افزوده
 است: من کار العلاء - س ۹ فقط در مم «رحمه الله» را ندارد - س ۱۰ مم
 ب: بحر (بجای بحر) - س ۱۲ فقط ب: اللجاج (بجای الحجاج) - مم: عقدا

متن) ح ۷ و ۸ و ۱۱ مم مثل ک- ح ۱۳ مم مثل ک، ب: حمویہ
(نه حمویہ که طبع شده است)

ص ۱۳۹ س ۱، ب: العبادي- س ۲، مم: الشفوقاني، ب: الشفوقاني

- س ۵ فقط ب: بين التقديم بالوحد (بجای التقدّم بالوجود) - س ۶ فقط در
ب «ما» را ندارد - س ۷ فقط ب: موضع (بجای مواضع) - س ۸ در آ مم و
ب، «بين» را مکرر نیاورده است - س ۹ القدمات (و در س ۳: المقدمات)،
ح ۱ و ۴ و ۵ مم مثل ک،

ص ۱۴۰ س ۱، مم: اصنّف، ک (و ب): اصنّف - س ۴، مم: تأوّلہ

(مثل متن) - مم: مجمع (بجای تجمع) - س ۸، الصبر عما تحب الخ را در ب
ندارد، مم و ک: كما تحب و تفرك (بجای عما تحب و يضرک)، در حاشیة ک
تصحیح ظنی است این طور: لما تحب - س ۱۱، فقط ب: عن نقصان (بجای
النقصان) ح ۱ و ۲ و ۴ و ۶ و ۹ و ۱۳ مم مثل ک، ح ۱۰، ب:
الغزالی (یعنی الغزالی)،

ص ۱۴۱ س ۱، مم: النامذ (بجای التامیذ) - س ۳، در ک و ب،

«الكامل» را ندارد، مم مثل متن - س ۴، فقط در مم «رحمہ اللہ» را ندارد

- س ۵، ب: و جميع الاجرآ الحکمیة (بجای و عالم... الحکمة) - فقط ب
مجمع (بجای فی جمیع) - س ۸، مم: الحکمیة (بجای الحکمة)،

ص ۱۴۲ س ۲، ب: فرغ (مثل متن) - فقط ب: قرّجه، مم مثل متن

- س ۴، آنچه در قوسین محدود است در مم نیز دارد اما التریذ نوشته است

نیز « بالحکمة » را ندارد - س ۵، مم: السابع والعشرون الخ (بجای السابع...
 خمائة) ب: سنة ثمان و خمسينه من شوال، ک مثل متن - س ۱۶، مم:
 الاخسکتی - س ۱۷، مم ک: شنوا (بجای شتوا) ب: سنوا - ب: اصابهم ظل
 (بجای صابهم ظل) - مم ب: وایل، ح ۱، ۳ و ۸ و ۹، مم مثل ک،

ص ۱۳۶ س ۱۳، مم: اعینة معروفه - س ۶ و ۸، مم مثل متن -
 س ۱۷، مم: نديک (بجای نديک) - س ۹، ب: کان ندرس مدرسه (بجای کان
 مدرس المدرسة) - س ۱۰، مم: الاسمى، ک: الاسمى، ب: الاسمى، ن: الاسمى
 ح ۱ و ۹ و ۱۰، مم مثل ک،

ص ۱۳۷ س ۱، هو، را در مم ندارد - س ۲، مم ک ب: عمر بن
 سهلان (بجای عمر) - ب: تضن، مم: تضن، ک: تضن - س ۳، مم مثل متن،
 - س ۵، عنوان ترجمه در مم: الامام الاجل تاج الدين محمد بن عبدالکرم
 الشارسماني (و بالای «الشارسماني» نوشته است: الشهرستاني) ب: الامام الاجل
 محمد بن عبدالکرم الشارسماني، ح ۱ و ۴ و ۶، مم مثل ب - ح ۳، بجای
 «وکان الخ» خوانده شود «ن: وکان الخ»

ص ۱۳۸ س ۱، مم: الخضر (مثل متن) - مم: فی الايات (بجای والایات)،
 - س ۲، فقط در مم کله، رای، را ندارد - مم: والایات (مثل متن) - س ۳
 و ۵، مم مثل متن - س ۵، آ: یزید، مم: یزید، ک: یزید - مم: مجلدات (مثل

(۱) لعله فتی عیثیه معروفه، علامه دکتور مرجلیوث می فرماید: لعله فتی عیثیه معروفه
 یعنی سبیش ذکر معروفه

متن - س ۱۱۲ «یوما» را مم ک وب ندارند؛ ح ۳ و ۴ و ۸ مم مثل ک
 س ۱۳۲ س ۳ مم مثل متن، چنانچه از ح ۲ واضح می شود کله
 «بین» را در ب ندارد؛ پس در ح ۱ مساحتی هست - س ۵ و ۷ مم
 مثل متن - س ۶ ک (و مم): مرؤوس (بجای و مرووس)، ب مثل متن -
 س ۹ مم: سرح (مثل متن)، ب: سرخ - س ۱۱ مم: عند السوع ن بوحنأ
 - س ۱۴ فقط ب: علامة (بجای عمالة)؛ ح ۳ مم مثل ک - ح ۵ مم و
 ب موید ک

س ۱۳۳ س ۳ مم: الایرسمی، ب: الایرسمی، ک مثل متن - س ۶
 مم: ابناه (مثل متن)، ب: ابنیه، (در ک نیز غالبا ابناه نوشته بود اما قدری
 محو و مشکوک شده است) - س ۱۰ ب: ولو (بجای لو)، مم مثل متن - فقط
 ب: فنا (بجای لما) - فقط مم: الحرمة (بجای الحرمان) - س ۱۱ مم: فان لم
 نقنع عنده لم نرزق (بجای فن... نرزق)، ک: فان لم نقنع ما عنده لم نرزق، ب:
 فان لم نقنع عنده لم نرزق - س ۱۲ مم ب: کان صار (بجای صار)، ک مثل
 متن - س ۱۳ فقط ب: عنده (بجای علیه)، ح ۱ و ۳ و ۶ و ۷ مم
 مثل ک؛ ح ۱۳ - بجای «بوجوه» خوانده شود «لوجوه» - ح ۵ ب مثل آ،
 ح ۱۲ مم مثل ک، ب مثل متن

س ۱۳۴ س ۳ فقط ب: وکان (بجای کان) - س ۴ فقط ب: رساله
 (بجای رسائل)؛ ح ۴ و ۷ مم مثل ک

س ۱۳۵ س ۱ مم: حریر الصبی (بجای جریر الصبی) - س ۱۳ در مم

ک: ح ۶ و ۸ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۶ تا ۱۸، مم مثل ک، (در ح ۶ ندارد خوانده شود بجای 'نداود')،

س ۱۲۹ س ۲ بعداً فقط ک (مم): خاف من... احد، (بجای خاف... واحد)؛
ب: خاف عن کل أحد؛ س ۴ فقط در ک «الحکیم» را ندارد؛ س ۶،
مم: زید فی طیب (بجای زید فی طیب)؛ ب: زید فی طیب؛ س ۷، مم: البدن
(بجای البذر)؛ ب مثل متن؛ س ۸، ک: ابو الحسن (بجای الحکیم... ابو الحسن)؛
ب: الحکیم ابو الحسن؛ ح ۳ و ۴ و ۹ و ۱۰، مم مثل ک؛ در ح ۵ «ب»
را حذف کرده و در آخر حاشیه افزود شود؛ ب: عمب؛ مم: عاب؛

س ۱۳۰ س ۱ و ۳، مم مثل متن؛ س ۲، مم: زبلة؛ س ۴، مم:
الحکیم ابو علی الاخلاطی؛ س ۶، مم: نسی (بجای یسی)؛ س ۷، مم: نصح
بجای ينصح)؛ ب: نصح؛ س ۱۰، مم: اذا حسنت ظنک؛ ک: اذا احسن
ظنک؛ ب مثل متن؛ ا: اذا حسنت ظنک؛ س ۱۱، فقط مم: ما لم یکن (بجای
من الخ)؛ مم ک ب: استطال (مثل متن)؛ س ۱۲، مم: نقر (بجای یقر)؛
ب: یقر؛ ک مثل متن؛

س ۱۳۱ س ۲ فقط ب: خدعک (بجای خدعک)؛ مم: الدساوئة
(بجای الدیایوة)؛ ک: الدیایوة؛ ب: الدیویة؛ س ۴، مم: ابو سعده؛ س ۵،
مم: امطی غوارب؛ مم: تصانف کثرة (بجای تصانيف)؛ ب مثل متن؛ ک:
تصانيف کثیرة؛ س ۷، فقط ب: اوقلیدس؛ س ۹، مم: سعمایه؛ ب: سعمایة؛
ک مثل متن؛ س ۱۰، مم: سعمایة و سعمان؛ ب: سعمایة و سعمان؛ ک مثل

دوم را ندارد - س ۲ مم مثل متن - س ۴ مم: قباح (بجای قباح) ب: قباح - مم: مطوان - س ۶ مم: حوازاها ب مثل متن - س ۹ مم: المشبه بالبادی - س ۱۰ مم مثل متن - ح ۸ مم مثل ب - ح ۱۰ و ۱۱ مم و ب مثل ک

ص ۱۲۷ س ۱ ب (مم): القاضی الامام زين الدين لسان الحق عمر (بجای القاضی... عمر)، ک: القاضی زين الدين الخ - س ۲ فقط مم بعد «التاوی» افزوده است: قدس الله روحه العربر - س ۴ مم: ترقق ب: ترقق - س ۶ مم: له (مثل متن) - س ۷ فقط ب: کان طالعی المیزان (بجای طالعی المیزان) - فقط ب: درج (بجای درج) - س ۸ رقم ۸ را بالای «اشکل» باید نوشت نه بالای «له» در س ۶ مم: سکل من (بجای شکل من) ب: من سکل - س ۹ و ۱۰ فقط ب: اوقلیدس - ح ۶ مم مثل ک - ح ۷ «هنا» ر فقط ک نوشته است - ح ۸ بجای «(۸) در ک ب ندارد» خوانده شود «فقط در ک و ب اله را ندارد» (۸) مم: اسکل ب مثل متن - ح ۱۰ مم مثل ب

ص ۱۲۸ س ۲ مم: قتنهت (بجای قنیهت) - «هنا» را فقط ب ندارد - س ۴ فقط ب: له (بجای للقاضی عمر) - س ۶ مم: احترقت... کتبه بساوه - ب: احترقت... کتبه - س ۷ «فی» را در ب ندارد - س ۸ فقط ب: زمرة (بجای الزمرة) - فقط ب: من اکتافهم (بجای عن الخ) - س ۹ مم: غیره (بجای غیره) - س ۱۰ ب: قوله (بجای وقال) - ح ۱ و ۱۴ مم و ب مثل

فقط ب: زهد؛ ح ۶، «مترجم» خوانده شود (بجای «مترجم»)
 س ۱۲۴ ن ۱ و ۲، م و ب مثل متن، س ۳، م: بمنعها (بجای تمنعها)،
 ب: بمنعها، س ۵، م: الفاضل الحكيم الفيلسوف محمد الافاضل عبد الرزاق
 الصغفاني، س ۷، فقط ب: عالماً ماهراً في المعقولات (بجای ماهرًا... بالمعقولات)،
 س ۹، م: طاهر (بجای ظواهر)، م ب: ظاهر، م ک: الامام الامير... محمد
 س الاديب (بجای الامير.. محمد)، ب: الامام السيد، س ۱۰، م: الامام
 عبدالرزاق (بجای عبدالرزاق)، ب مثل ک، س ۱۱، ب: ابی علی بن سینا
 اعلى الله درخته و كان (بجای ابی علی)، م مثل ک، س ۱۳، فقط ب:
 کتابی (بجای کتاب... تصنیفی)؛ ح ۴، م و ب مثل متن، ح ۷، «الامام...»
 را حذف کرده شود، ح ۹ و ۱۰، م مثل ک،
 س ۱۲۵ س ۱، م ب: تعرف، س ۴، م: فرتفع، ب: فیرفع، س ۵،
 فقط در ب «الی الامیر و الامیر» را ندارد، س ۶، از ب «الخیالیة» افتاده
 است، س ۸، م: تدرس (بجای یدرس)، ب: بدرس، س ۹، فقط در ب
 «وکان» را ندارد، س ۱۰، ک ب: الامام (بجای الامام الفيلسوف)؛
 ح ۱ و ۵ و ۷ و ۸، م و ب مثل ک (باستثنای آنچه در ح ۵ است راجع
 به س ۱۰) - ح ۴ و ۹، م مثل ک،
 س ۱۲۶ س ۱، م: اللواحق (بجای کتاب اللواحق) - در ب کلمة «مثل»

در حاشیه م کسی نوشته است: مسجان الہ ما ذکرہ متلاً لعرف ترتیب الوجود صدر
 حتی من غیر رویة لہدا

س ۵ م: الوالده بشرى الجبای الوالد... بشری) ب: الوالد اب بشری، س ۶ م
 و ب مثل ک، س ۷ ب: المصرف الجبای و الاجیر بتصرف) ک: بتصرف
 م: و قال محب الخ (جبای یجب .. الملک) ب: وقال محب علی الملک ان
 نکون، س ۱۰ م: و بهمنیار بامید الشیخ لرئس اعلی الله درجته ب: و
 هو بامید الشیخ الرئیس نور الله قبره، س ۱۱ ک (م م ب): ابی العباس
 آ مثل متن ۱ ح ۳ م و ب مثل ک، در ح ۶ بعد «الثانی» و «البانی»
 هر دو «و» افزوده شود

س ۱۲۱ س ۳ ب: انه فی آخر عمره، قال یأست، م: انه فی آخر عمره
 یأست، ک: انه فی آخر عمره قال یأست، س ۵ ب (و م): اشتقت، س ۷
 فقط در م: و کان، س ۸ فقط در ب: معالجه بعض بالامتنه، س ۹ فقط
 در ب: فانه، و بالایش ان نوشته است بتصحیح بعد، س ۱۰ فقط ب: ذکره
 (جبای ذکرته) ح ۳ ب (و م) مثل ک، ح ۱۶ م ب مثل ک

س ۱۲۲ س ۱ م: غیرهته (جبای غیرهته) ب: هته، س ۳ م
 و ب مثل متن، س ۶ فقط ب: کان (جبای و کان)، س ۱۰ م: تعنان
 ب: بعین، ح ۵ م و ب مثل ک، ح ۶ و ۷ م مثل ک و ب

س ۱۲۳ س ۲ فقط ب: «هو» را ندارد، س ۳ آنچه محدود است
 بقوسین م دارد و ب ندارد، س ۴ م: ادیت... بالموت ب: ادیت تعزیتی و
 طلبت همی الموت، س ۶ م: الفندورحی ب: الفیروزجی، س ۸ فقط ب:
 هو من (جبای من)، س ۱۰ ب (م م): تصنیف (جبای تصانیف)، س ۱۱

منعتهم، ب مثل آ-ب: سَمْعُونَ (بجای یَسْفُونَ)، مِم مثل ک-س: ۸
 فقط ب: و منها... اکبر الخ (بجای و منها... اقل الخ) مِم مثل مَن-س: ۹
 فقط ب: اقل (بجای قوس اعظم)، مِم مثل مَن-مِم: اخزم، ب بعینه مثل مَن
 ص ۱۱۷ س ۱، مِم: الورقن، ب مثل آ-مِم: اَوْصَى فَوْصَى وَقَام
 ب: اَوْصَى فَاَوْصَى الخ، ک: اَوْصَى فَوْصَى الخ-س ۲، مِم: الاخر، ب مثل مَن
 -س ۳ فقط ب: «علی» را ندارد-س ۴، فقط ب افزوده است در آخر:
 رحمه الله تعالى-س ۶، فقط ب: الختیمی (بجای الختیم)، ح ۶ و ۹، مِم و
 ب مثل ک،

ص ۱۱۸ س ۲، مِم: الاسناباذی، ب: الاستاباذی-س ۸، مِم ک
 (وب): من حيث (بجای من)-س ۱۰، مِم: بترای بی، ک: بترای فی، ب: بترای فی
 -س ۱۲، مِم: بطل (بجای بطل)، ب مثل ک، ح ۳ و ۷، مِم ب
 مثل ک

ص ۱۱۹ س ۱، فقط در ب: ولدلك (بجای لذلك)-مِم ک کَلْمَةُ «تعالی»
 را ندارند- فقط ب: و قال مصاحبة... تطهروا (بجای مصاحبة... تطهروا)-
 س ۱۶، فقط ب: للامام (بجای للفيلسوف)-س ۷، فقط مِم: الطفر (بجای المظفر)،
 -مِم ک: علوم (مثل متن)-س ۸، مِم: طمعة، ب مثل مَن، ح ۶ و ۱۰،
 مِم و ب مثل مَن

ص ۱۲۰ س ۲، فقط ب: الحرثة-س ۴، فقط ب: المطعم، مِم: المتطعم

(۱) در حاشیه مِم نوشت است: سبحان الله صدور مثل هذا الحال معه مع كونه شحاً صعباً

ب: القَرَّاء - مم: الخبير، ب: الحنين، -س ۶، مم: الغزال، ك: الغزال، ب: ندارد،
-س ۷، ب: ادمه، مم مثل آ -س ۹، ب: محدها، مم مثل ك، ج ۸، مم
مثل متن، ب مثل ك

س ۱۱۴ س ۱، مم ب مثل متن بجز اینکه ب «رحمة الله عليه» نوشته
است (بجای رضی الله عنه) مم: رضع، -س ۴، فقط ب: بالكلام و ابتداء (بجای
الكلام و ابتداء)، -س ۵، دأبه ذلك الشيخ المطاع (بجای 'من دأبه... المطاع')،
ك: دأبه ذلك الشح المطاع، ب: دأبه ذلك الشح المطاع، -س ۶، در ب
'رضی... عنه' را ندارد، مم: رضع، -س ۸ فقط ب: يوما الامام عمر، -مم
ب: علی (مثل متن)، -س ۹، مم ب مثل متن اما ب: فساله (بجای فقال له)، -
س ۱۰، آ: مخیر الدولة، مم: مخیر الدولة، ب: مخیر الدولة، فقط ب «عمر» را
ندارد، ج ۲، مم مثل ك، ب مثل آ

س ۱۱۵ س ۱، مم: لسبب، ب: لسبب، -س ۶، مم: تعجب، ب:
تعجب، -س ۷، مم: لقات، ب: لقات، -س ۸، مم: ك: بهندی، ب: بهدی، -
س ۸، مم ك ب: ومع (بجای مع)، -مم ب: بطير (و در ما قبل اصير اما
يلتقط در ب و يلتقط در مم)، -س ۹، مم ك: قلت، ب مثل متن، ج ۲ و
۱۰، مم و ب مثل ك

س ۱۱۶ س ۱، مم و ب مثل متن، -س ۲، مم: سبع، ب: سبع، -
مم: فی، را ندارد، ولی ب دارد، -س ۴، مم: تكبير، ب: تكبير، -س ۵، مم:

(۱) لعله: من داب ذلك الشيخ الصاع (دكتور مرچلیون)

ب مثل ک

ص ۱۱۱ س ۱، ب: الشیخ ابی علی بن سینا (بجای ابی علی)، مم مثل ک-س ۲، ب مثل متن، ولی مم «له» را ندارد-س ۳ (و ۸ و ۱۲)، فقط ب «علاء الدولة» را ندارد-س ۴- فقط ب: لیس تستحیل-س ۵، ب: عند (بجای عبد)، مم: عند-س ۶، آنچه محدود است بقوسین مم دارد و ب ندارد-س ۷، فقط ب: بما یزید مکانک علی کلام ملوک-س ۸ (و ۱۰)، فقط ب «عمر» را ندارد-س ۱۰، مم: نفع، ب مثل متن-س ۱۲، فقط ب: مهجة (بجای مهجة)،-س ۱۳، مم: صناعة (بجای صناعته)، ب مثل متن-س ۱۴، فقط در ب بالای «بالقاص» نوشته است «موخر» و بالای «التقصان» ممدم* ح ۱۱ و ۱۶ و ۱۷ مم و ب مثل متن

ص ۱۱۲ س ۱، مم و ب مثل متن (اما الخیامی بجای الخیام)-س ۳، فقط ب: ابا عن جد (بجای و الآباء و الاجداد)-مم: اجزا، ب: احرا، س ۷، فقط ب: کان طالعه (بجای طالعه)-مم: ج (بجای ح)، ک ب: ج- فقط در ب «من الجوزاء... صمیمی» را ندارد-س ۹، مم: ارله، ک: ارله، ب: ارله،-س ۱۱ فقط ب «عمر» را حذف کرده است* ح ۵ مم و ب مثل ک

ص ۱۱۳ س ۱، فقط ب «الاجل» را ندارد-مم ب: اخ نظام الملك (بجای ابن اخ نظام الملك)-مم: الغزال، ب: الغرال-س ۳، مم: القرا،

(۱) بله ابن اخی نظام الملك (دكتور مرچلیوٹ).

فقط در ب مضمون «و کان... قضی نجبه» (درس ۱۰) را بعدص ۱۰۹ س ۵ آورده است، و بجای «و کان... فاصاب عمید» نوشته است: و انفق ان اصاب عمید، س ۳، ب: دواء... الیه مرکوبه (بجای دواؤه... الیه عمید خراسان مرکوبه)، مم مثل متن، س ۴، فقط ب: مکلفه، مم مثل متن، فقط ب: کات الشمس (بجای الشمس)، س ۵، یبعده فقط ب: هم السیر (بجای هم... بالمسیر)، ک «الجکیم» را ندارد، س ۶، ب: اذاه، مم مثل متن، س ۷، فقط ب «ذلک» را ندارد، س ۱۰، فقط در ب «خواصه» را ندارد، س ۱۲، مم ک ب: نکره (بجای بکره) - «وهو... ابراهیم» را فقط ب ندارد، س ۱۳، مم، التحفه (بجای المحقة)، ب: التحف، فقط ب: فأجاب لطایف و قال (بجای بلطائف... و قال) ح ۸، ب (مم) مثل ک

ص ۱۰۹ س ۱، فقط ب: لایباع ولا بشری و مالی، س ۲، مم بلدتی، ب: بلدی، فقط ک: و انا (بجای فانا)، س ۳، فقط ب: دق، (بجای رق)، س ۶، فقط ب «المختص» را ندارد، ح ۲ و ۸ و ۱۰، مم و ب مثل متن، ص ۱۱۰ س ۴، مم: الملک العالم العادل عضد الدس، ب مثل متن، (در ک «العالم العادل» را ندارد)، س ۵، فقط ب «ملک یزد» را حذف کرده است، مم: فی سنه ست (بجای سنه ست عشرة)، ک (ب): فی سنه ست عشر، س ۷، مم: ندب (بجای یندب)، ب: ندب، ب: البغدادی (بجای بن ملکا الطیب البغدادی)، مم مثل متن، س ۸، مم: یقرر قوله مسله فی العالیة (بجای یقرر... العالیة)، ب: یقرر قوله فی مسئله العالیة، ح ۲ تا ۵ و ۱۳، مم و

- فقط ب: بالصورة.... بالحقيقة نمناس فهم (بجای بالصورة... فهم) - س ۸
 فقط ب: قد (بجای وقد) † ح ۸ مم و ب مثل متن

ص ۱۰۶ س ۲ «الغرض... بالشرع» را فقط مم ندارد - فقط ب:
 اجتذاب سجتتها ک مثل متن - س ۵ ک ب (مم): و قال (بجای قال) -
 س ۶ ب (م ک): الخاصية - س ۷ فقط مم: فلو (بجای ولو) - س ۱۱ فقط
 ب: يشاركها - س ۱۳ «الدنيا» فقط در آ † ح ۱ و ۵ و ۸ مم و ب مثل ک:
 ص ۱۰۷ س ۲ فقط مم بعد «المتطيب» افزوده است: طيب الله ريسه;
 (فقط ب: «الطيب» نوشته است بجای «المتطيب» و ک «الحكيم» و
 «المتطيب» هر دو را حذف کرده) - س ۴ مم ک (ب) بعد «بقراط» افزوده
 است: و غير ذلك - فقط در ک کلمه «بعض» را ندارد - س ۷ مم:
 ابروستانه ب: امر و ذنانه ک مثل متن - س ۸ فقط ب کلمه «الصيفيه» را
 ندارد فقط مم «فقال لي.... تضرني» (در س ۱۰) را ندارد - فقط ب «فقال لي»
 بجای (فقال... ابو القاسم) - س ۹ فقط ب: اطف (بجای طف) - ب: تحيات;
 - س ۱۰ مم: طيب ب: طيب - س ۱۱ ب: اللخالج مم مثل متن
 (بهر دو جا) - فقط در ب «فكما.... فكذاك» را ندارد † ح ۵ مم و ب
 مثل متن ح ۸ ب مثل ک

س ۱۰۸ س ۱ مم: اشهي ب مثل متن - س ۲ مم: نتهى ک:
 نتهى ب: نتهى - آ: تدفع مم: تدفع ک: تدفع ب: يدفع (و آن صوابست)

(۱) رک بکتاب العبد لابن عبد ربه (طبع سنه ۱۳۲۱هـ) ج ۲ س ۱۳۵ س ۸

(و مم): اسمُهُ (مثل متن) † ح ۱۲ مم و ب مثل ک

ص ۱۰۳ س ۱ فقط ب: فیها (بجای منها) - س ۳ فقط ب: المال
(بجای المثال) - س ۷ فقط ب: عن الفرش (بجای المکرر) - س ۱۰ فقط ب:
و من جلتها الخ (بجای و من... کتاب) - س ۱۱ ک (ب). صلوات الله علیه
(بجای علیه السلام) مم ندارد - س ۱۱ در مم و ک بعد «کلماته» افزوده است:
قوله - س ۱۲ آ: لوید ضحک، مم: برید ضحک (بجای برید ضحک)،
ب: برید ضحک، ک: برید ضحک - س ۱۳ فقط در ک «لک» را ندارد -
مم: نوژ، ب: توژ † ح ۸ مم ب مثل ک

ص ۱۰۴ س ۱ فقط مم افزوده است: نور الله ضرحه - س ۳
«فی الحکمة» را فقط ب ندارد - س ۴ فقط ب: اوقلینس - مم ب: بحدث
من (بجای بحدث من) - آ: انت، مم: است، ک: ثبت، ب: ثبت - س ۵ ببعده
«الی ان... المثلث» را فقط ب ندارد - س ۶ مم: منه (مثل متن) مم ک:
السطح (بجای سطح) - س ۷ مم: ابولوفیوس، ب: انولوبیوس - س ۸ در حاشیه
ب افزوده است: معابله المکرر (مع علامت تصحیح بعد «السطح») مم: موصل
(بجای یوصل)، ک: بوصل، ب: بوصل † ح ۱ و ۲ و ۴ و ۹ مم و ب مثل
ک - ح ۶ ب مثل ک، اما مم مثل متن

ص ۱۰۵ س ۲ فقط ب: مبتداً (بجای مبدأ) - س ۳ فقط مم «الذین»
را به «الذی» مصحف کرده است - س ۴ فقط ب: تا (بجای ما) - س ۵ مم
«ولکن» را ندارد، ب مثل متن - س ۷ فقط ب: فهولاو ان (بجای «وان»)

ب: لحن، ک مثل متن، س ۳، مم و ب: بناحیه (مثل متن)، فقط ب: علویا،
 س ۴، مم: علیک من... السعی، ک: علیک بن... السعی، ب: علیک بن...
 الیعی، س ۵، مم: علم الکلام (مثل متن)، ب: الکلام، س ۹، ک (و ب):
 مرتبه، مم: مرتبه، مم ک (ب): ذلک (مثل متن)، س ۱۱، بعد، فقط ب
 «ویقول... بالمخروطات» را ندارد، س ۱۳، ک (و مم): کلمات الحکیم
 ابی الفتح (بجای کلمات الحکیم)، ب: کلماته، س ۱۴، ب (و مم و ک)، مثل
 متن، س ۱۵، فقط ب: علی القول (بجای من القول)، ح ۱ و ۷ و ۱۰،
 مم و ب مثل ک، ح ۸، ب مثل آ،

ص ۱۰۱ س ۱، فقط ک: کلمه الحکیم، را ندارد، س ۵، مم: رض،
 ب مثل متن، س ۶، مم ک ب مثل متن، س ۸، ب: وقال (بجای [و] قوله)،
 آ مم: قوله، س ۱۰، مم: مجن (بجای مجن)، ب: مجن، س ۱۳، ک ب (مم)
 در ابتدای مقوله آخر «وقال» را افزوده اند، ح ۱ و ۶، مم و ب مثل ک،
 ص ۱۰۲ س ۲، مم: صنو (مثل متن)، ب مثل ک، فقط مم بعد
 «الفارابی» افزوده است: قدس الله روحه، س ۳، مم: بدون (بجای بدون)،
 ب: بتدون، ک مثل متن، فقط ب: له (بجای لایهیم)، س ۵، آنچه محدود
 است بقوسین مم و ب نیز دارند (اما در ب: مخدمه بجای فخدمه)، س ۶،
 ب: تحلل (بجای تحلل)، مم مثل ک، س ۷، آ: محدود (نه محدود کما فی الحاشیه)،
 مم: محدود، ب: محدوداً، س ۸، مم: الجتوی، ب: الجوی، س ۱۱، مم:
 بویه نامه فنها، ب: بویه نامه ففیها، س ۱۲، مم ک: الریح، ب مثل متن، ب

ب: دینا (بجای ادیباً) - مم و ب «له» را دارند؛ ح ۲ و ۶ و ۸ و ۱۱، مم و ب مثل ک.

ص ۹۸ س ۱، ب: تدرس (مثل ا)، مم: مدرس، فقط مم: انی نصر قدس الله روحه العزیز... انی علی اعلی الله درجته، (بجای انی نصر... انی علی)، س ۲، ک و (مم و ب): فضلاً (بجای و فضلاء)، س ۳، مم: لا استجیب، ب: لا استجیب، س ۴، مم ک (و ب): و اصلح (بجای اصلح)، س ۷، آ: اهو هویة يعرف (بجای اهو هویة... تعرف)، مم: اهو هویة يعرف، ک: اهو هویة يعرف، ب: اهو هویة يعرف، س ۹، فقط ب: النجیب (بجای نجیب)، مم: مجاوره (بجای مجاوره)، ب: مجاوره؛ ح ۵ و ۶ و ۹ و ۱۲، مم و ب مثل ک.

ص ۹۹ س ۲، فقط ب: محتاجاً (بجای مضطراً)، آ: مضطراً، س ۳، مم: يرتبطه، ب: يرتبطه، ب (مم): مریضه و مجاوره (بجای مرضه و مجاوره)، س ۴، ب: مرة، مم مثل متن، س ۵، ب: حکمه (بجای حکم... قوله)، مم مثل متن، س ۶، ب (و مم): معاودة (مثل متن)، س ۸، مم: هی (بجای هو)، ب مثل متن، «ولا... عتة» را ب ندارد، س ۹، ب: الاستماع، مم: الاستماع، س ۱۰، فقط ب: کان (بجای و سمعت ان)، مم: النجیب، در ب ندارد، س ۱۲، فقط در ک «الحکیم» را ندارد، س ۱۳، مم و ب مثل متن؛ ح ۷ و ۸ و ۱۱، مم و ب مثل ک، در ح ۳ «مجاوره» باید خواند بجای «مجاره».

ص ۱۰۰ س ۱، ک (و مم): مشعوقاً، ب مثل متن، مم: لسبب حسن.

اول سطر بیفزایید: [f. 56b]—س ۴ فقط مم: ای علی رُوح الله رسمه و
 قس نفسه—س ۵ فقط ک: باسمه ابو علی—فقط ب: کما با (بجای کتابه)—
 ک ب: اسعدک الله (و کذا ایضا در نسخه مطبوعه کتاب معصومی نشر المهرنی)،
 ولی مم مثل متن—س ۶ مم: المقه، ک: المقیه—فقط ب: فلما (بجای و لَمَّا)—
 س ۷ فقط ب «اعترض... ریحان» را ندارد—س ۸ فقط ب: ای علی من
 (بجای ابو علی عن)—س ۱۱ ک (و مم و ب): قد صَنَّفَ—مم ک ب:
 اعداد: ح ۳ مم و ب مثل ا، ح ۷ و ۸ و ۹ مم ب مثل ک،
 ص ۹۶ س ۲ ب: بدری، مم مثل متن—س ۳ مم: ابو علی اعلى الله درخته،
 ک (و ب): ابو علی رحمه الله—س ۴ فقط ب «للمعصومی» را ندارد، مم مثل
 متن—س ۷ فقط ب: مُلْکُ ظالم (بجای للملک ظالم)—س ۱۱ مم: تجتبی،
 ب: محتفی—س ۱۳ فقط ب: انسان من لم یکن (بجای بانسان من تکلم) *
 ح ۳ و ۵ تا ۷، ۹ و ۱۰ و ۱۲ مم و ب مثل ک،
 ص ۹۷ س ۶ مم: الابیری، ب: الأباری—س ۲ فقط ب: حکیمًا فاضلاً (بجای
 حکیمًا)—س ۳ فقط ب: یقرّر الجسطنی فقال له.... یوما (بجای یقرّر...
 للأباری)—س ۵ مم: الابیری، ب مثل متن—س ۶ مم: غاش، ب: غاش—
 س ۷ فقط ب: العذب، را به «الغرور» مصحّف کرده است—فقط مم: الکذب
 (بجای و الکذب)—س ۹ فقط مم: علویا (تصحیف غلویا)، ب مثل متن—فقط

(۱) برای این حواله منت کش. علامه دکتر مرچلیوت هستم.

ب: الحسن (بجای الحسین) - س ۷ مم ک ب: هو (بجای کان) - س ۱۰
 مم (و ک): و کتاب الموسيقى و شرح (بجای و شرح) ب: و کتاب
 فی الموسيقى و شرح - س ۱۲ فقط ب: اشیا بجی (بجای اشبه بالخی) - ح ۱
 و ۳ و ۴ و ۶ و ۹ و ۱۱ مم و ب مثل ک

ص ۹۳ س ۲ فقط مم: ابی علی اعلی الله درجته - س ۳ بعد مم: بانقی و
 عشره ک: بانقی عشرة ب: بانی عشر مم: «و من ... قوله» مثل متن ولی ب:
 «و کان ... الاستیفاء» را ندارد - س ۷ مم: من اذنتها ب: من اذنتها -
 ب (مم): ارسطوطیلس ک ارسطوطاليس - س ۱۰ مم ک ب: عبدالواحد بن
 محمد (بجای عبدالواحد) - در ب اولاً «ابو عبد الله» نوشته بود باز بالای
 «عبد الله» «عمید» نوشته - س ۱۲ فقط مم: ابی علی قدس الله روحه العزيز
 مم: احلاس (مثل متن) ب مثل آ و ک - فقط آ: ندمانه (بجای ندمائنه) -
 ح ۴ و ۷ و ۸ مم و ب موید متن است - در سطر آخر حواشی بین قوسین
 رقم ۱۱ نوشته شود

ص ۹۴ س ۱ ب: جمع مم: جمع (مثل متن) - مم: العلامه ب:
 العلامه س ۲ ب ک (مم): کتاب القانون - س ۳ ب (مم و ک): بالفارسی
 - س ۸ مم و ب مثل متن بجز اینکه ب «السلامه» را به «الملامه» مصحف
 کرده است - س ۱۲ مم ک: شخصه ما ب: شخصه - ح ۹، ۱۰، ۱۱ و ۱۳
 مم و ب مثل ک - از ح ۴ «ک ... بجزانه» را حذف کرده شود
 ص ۹۵ س ۱ مم: تخیل (بجای يتخیل) ب مثل ک - س ۳ در

ب: بعد # ح ۱ و ۵ و ۹ مم و ب مثل ک - ح ۱۰ فقط مم مثل ک -
 ص ۹۰ س ۱ ب (و ک): التنة كل ليلة، مم: الليلة كل سنة - س ۲
 آنچه محدود است بقوسین مم و ب نیز دارند ولی مم 'عوض' نوشته است
 بجای 'تعوض' و ب: 'عوض' - س ۳ مم ب: محرق (بجای محرق) ک: محرق -
 ب: 'وقد' (بجای 'توقد') مم مثل ک - س ۴ آ: السرح (بجای السرح) ب
 (و ک و مم): السراج - س ۸ فقط مم: رسطو - مم ک: بلخص (بجای بلخص)
 - س ۱۰ مم: تلمن (بجای تلین) ب: لین - س ۱۱ مم ب: بفضله (بجای
 بفضله) # ح ۷ مم و ب مثل آ

ص ۹۱ س ۱ در ک (و مم): بهمنیار بن المرزبان (بجای بهمنیار) ب:
 بهمنیار بن مرزبان - س ۲ فقط مم: انى على اعلی الله درجه (بجای انى على)
 - س ۳ فقط ب: آدرسجان - س ۴ ک (مم و ب): تصانیفه (بجای تصانیف
 بهمنیار) - س ۵ مم: الزینه (بجای الزینه فی المنطق) ک: الزینه ب: الزینه
 آنچه محدود است بقوسین در مم و ب نیز موجود است برو عدد ۸ باید
 ثبت کرد و در ح ۸ بجای 'فقط در ک' خوانده شود: از روی مم ک ب -
 س ۶ مم و ب مثل متن - س ۷ 'و' را در 'ومن' فقط در آ دارد -
 س ۹ ب (و مم): يعقبه - س ۱۱ مم: ظهر... عمن (ک و ب):
 و تظهر... عمن # ح ۳ بجای س ۹ باید خواند س ۸ - ح ۴ و ۹ مم
 و ب مثل ک

ص ۹۲ س ۱ ک و ب (و مم): وليس (مثل متن) - س ۶ فقط

مؤنثه، ک: مؤنثه، ح ۴، ب مثل ا و مم مثل ک،
 ص ۸۵ س ۱، مم: القیسی، ب: القیسی، س ۲، مم: اتقن: ب: اتقن،
 س ۴، مم و ب مثل متن، س ۷، مم مثل ک، ب مثل متن،
 ص ۸۶ س ۱، فقط ب: سوار، س ۷، مم و ب مثل ک، س ۸،
 مم و ب مثل متن، اما در ب «مزق» نوشته است، ح ۶، مم و ب مثل ا،
 ح ۷، مم و ب مثل ک،
 ص ۸۷ س ۱، کلمه «تعالی» را در مم و ک ندارد، س ۳، مم: حوازه
 (بجای جوارنا)، ب: جوارنا، ک مثل متن، س ۴، فقط ب: تعرض، س ۵
 و ۷، مم و ب مثل متن، س ۹، فقط مم: اطلعت (بجای اطعت)، ح ۴ و
 ۶، مم و ب مثل متن،
 ص ۸۸ س ۱، فقط ا: الحد (بجای الحد)، ب: ترقع (بجای نرفع)، مم مثل متن،
 س ۲، کلمه «الا» را مم و ک ندارند و در ب «الا» و «من» را غالباً کاتب
 کتاب در بعد افزوده است، مم ب: نکون (بجای تکون)، س ۴، فقط ا:
 ملتئم (بجای یلتئم)، س ۶، کلمه «العالم» را فقط در ب ندارد، س ۸،
 فقط ب: ارتباط نحو از مشاء، مم ب: من حرجان، س ۹، مم: تنشا (بجای نشأ)،
 ب: نشأ، ک: تنشأ، ح ۱ و ۳، مم و ب مثل ک،
 ص ۸۹ س ۳، مم: بعینه... بعینه... نحدہ بعینه، ب: بعینه... بعینه
 ... نحدہ بعینه، ک: بعینه... بعینه... نحدہ بعینه، (در ا: نحدہ بجای نحدہ)،
 س ۴، مم ک ب «العاقلی» را ندارند، س ۵، مم ک: بعد (بجای بعد)،

فقط ب: تباعد (بجای تباعد) - س ۹، فقط مم: مدمعة (بجای منفعة) * ح ۶
و ۷ مم و ب مثل ک،

ص ۸۱ س ۱ مم (و ب): عنایة (مثل متن) - فقط در ب قبل از 'تلك'،
ثبت علامت تصحیح در حاشیه افزوده است: و صار فی - س ۲ و ۸ مم و ب
مثل متن - س ۳، فقط ب: احادقت (بجای اختلف) - س ۴، فقط ب: فی بعض
رسایله (بجای فی رساله له) - س ۷ مم: بجزاء، ب: بجزء، ک: بجزئی -
س ۱۱ ک (مم ب): فی الخبر (بجای الخبر)،

ص ۸۲ س ۱ ب: الأرجانی (در س ۲، الأرجانی): مم مثل متن -
س ۴، فقط ب: قبل (بجای بعد) - س ۶ مم و ب: اعلم (مثل متن) - س ۸
مم: لزق، ب: لزق - س ۹، آنچه محدود است بقوسین مم و ب نیز دارند
بجز این که بجای «زیجا الذی له» در مم و ب «زبجه» نوشته است، شک
نیست که «زبجه» اقرب است بصواب - س ۱۱، فقط ب: اجزآیه،

ص ۸۳ س ۲ فقط ب: اقول (بجای و اقول) - س ۵ ب (مم):
ناشهری الجیلی - س ۶ مم: لمان (بجای لبان)، ب: لبان - الجیل، مثل متن
در مم و ب - س ۷ مم: ابوابه، ب: ابوابها - مم: معروف (بجای معرفاً)،
ب: معروف - س ۸ مم «بالبالغ... المعنون» را ندارد، ب: البالغ، و «الجامع»
نوشته است،

ص ۸۴ س ۱ و ۸ مم و ب مثل متن - س ۹ ب: مؤنونه (بجای

یعنیک... یعنیک (مثل متن) -س ۷، مم ب مثل متن -س ۱۰، مم: الار
(بجای الاثر)، ب مثل متن -س ۱۲، مم: غیرات، ک: عشرات (مثل آ)، ب:
غبرات (و آن صوابست) - فقط ب: کلامه (بجای کلماته) † ح ۱، ۲، ۴، ۹،
۱۲، مم ب مثل ک:

ص ۷۷، س ۱، مم ب: غنما، ک غنما -س ۴، فقط ب: غیر (بجای بغیر)
-س ۷، مم: محصی، ب مثل ک † ح ۱ و ۶، مم و ب مثل ک:

ص ۷۸، س ۳، ا: مضر، مم ب کله، مصر، را ندارند -س ۴، فقط ب:
فصعد (بجای فصعد ابو علی) -س ۵، فقط ب (ک): الی صاحب المصر - مم: و
صاحب الجبر، ب: ک: و صاحب المصر -س ۶، فقط ک: المصر - ب: فادر،
مم مثل ک - ب (مم) ذلک و اجری (بجای ذلک... اجری) -س ۱۰،
ا: ب: یکفینی (بجای تکفینی)، مم: تکفینی، ک: تکفینی -س ۱۱، مم: قوت بومی،
ب: قوت بومی، ک قوت بومی † ح ۵ و ۱۰ و ۱۴، مم و ب مثل ک:

ص ۷۹، س ۱، فقط ب: ست (بجای ثلث) -س ۲ و ۱۰، مم ب مثل متن،
-س ۵، مم ب مثل ک -س ۷، فقط ب: لاوامر الله و شرعته -س ۹، فقط
ا: یخیلنا -س ۱۱، مم ب: بلک... اخر -س ۱۴، مم ب ک: الطباشیر،
-س ۱۵، مم: فیاس (بجای فایس)، ب: فیاس - مم: بطلب، ب: بطلت †
ح ۱۳، مم ب مثل ک:

ص ۸۰، س ۳، ب: انب (بجای انیب)، نب (ا و مم): انبت، ک مثل
متن - فقط ب: رحمة الله -س ۷، ک (ب مم): نسبت (مثل متن) -س ۸،

مثل متن نرشته اند: ب: ذبان؛ نجیمه را بعد «ذبان» باید ثبت نمود نه بعد «قوله» - س ۶، ب (و مم) الیف (مثل متن): ب: تطمع (بجای یطمع)، مم: تطمع (مثل ک): ب: نقری (بجای یفرقی): مم: بفرقی - س ۸، مم و ب نیز 'و' را نوشته اند - س ۹، فقط ب: الجور (بجای الخوف) ح ۳، بجای «فصار» خوانده شود «ذبان» - ح ۶، بجای 'ک' خوانده شود: فقط ک - ح ۱۰، بجای ک خوانده شود: ک مم ب

ص ۷۴ س ۱۱ فقط ب: السجری (بجای التجستانی) - س ۴، فقط ب: اقتصاص (بجای اقتصاص): ک: اقتصاص، مم مثل متن - س ۶، مم و ب مثل متن بجز اینکه در مم 'نال' نوشته است و در ب 'ینال' - س ۸، فقط ب 'انه' را ندارد - ب: ذلاً (بجای ذلاله)، مم: ذلا، ک: ذلا

ص ۷۵ س ۲، مم: تمی، ب مثل متن - مم ب «الا» را ندارند (مثل ک) - س ۳، فقط در ب: العدل، الرضا الخ - مم: يعمل... نقول، ب مثل ک، س ۴، مم ب 'هو' را ندارند - س ۶، فقط ب: الخیر الاخیار (بجای الاخیار)، - س ۹، فقط در ب: محمد (بجای احمد) - فقط در مم، الاسفراری اشرف فلاسفة الاسلام) - س ۱۲، ب: غنا (بجای غبار)، مم: غنا - س ۱۳، مم: مخطر، ب: مخطر* در ح ۶ و ۸ بعد ک بیفزاید: و مم و ب

ص ۷۶ س ۱، ب: بفر (بجای بغیر)، ب مثل ک - س ۲، فقط ب کله 'به' را ندارد - س ۴، فقط ب قال (بجای و قال) - س ۵، ب: عسر، ک مم: عسر: - س ۶، فقط مم: جزءاً (بجای حرّاً)، مم ب: تکلم (بجای تکلم)، مم ب:

لذّة (مثل متن) - فقط مم «والم دهر» را ندارد - فقط ب: ابث (بجای
 اتعب) - مم: عینک (بجای عینیک) - ب مثل متن - س ۵: فقط مم: بعینک
 (بجای بعینک) - ب: بعینک - س ۹: ب: هرزن - ک مم مثل متن † ح ۷:
 کذا، خوانده شود بجای کذا

ص ۷۱ س ۱: مم ب مثل متن - س ۵: فقط ب: سفه (بجای عرقه)
 - س ۶: فقط ب: لعاجه (بجای عاجه) - س ۷: مم: العمانی - ب: العمانی -
 س ۹: مم ب مثل متن - س ۱۳: مم ک: لعرض (بجای يعرض) - ب:
 تعرّض؛ در متن تعرّض خوانده شود که بهتر است از يعرض † در ح ۷ و ۸
 بعد ک، خوانده شود: مم ب

ص ۷۲ س ۳: آ: الطاهرین (بجای الظاهرین) - مم: الطاهرین - ک:
 الظاهرین - ب: الظاهرین - س ۶: ک (و مم ب): نعوذ (بجای اعوذ)
 - س ۷: مم: ولانه (بجای ولایه) - ب مثل متن - س ۹: فقط ب: تنبسط
 (بجای تبسط) - س ۱۰: مم: اکون - ک: تکون - ب: تلون - س ۱۱ و ۱۳:
 مم: ذبیان - ب: ذبیان - س ۱۲: فقط ب: بسابور خواست - ک مم مثل متن
 † ح ۸: در ک ذبیان، یا شاید ذبیان، نوشته است

ص ۷۳ س ۱: مم: حادّ - ب: حادّ - س ۲: مم ذبیان (و همین طور بهر
 موضع) - ب: ذبیان - ب: ذبیان - از «ولم یکن» تا «ذبیان» (س ۳) را
 مم و ب نیز ندارند - س ۳: در حاشیه، ک کله «فصار» را افزوده است به
 ثبت علامت حذف بعد «ذلک» - س ۴: مم و ب «ابو الخیر تا محنة» را

مخالف»

ص ۶۷ س ۳ مم ب نیز 'الذی' نوشته اند مثل متن - س ۴ مم ب:
معهن' - س ۵ مم ب مثل متن - س ۶ مم ب: و منها (مثل ک) - س ۱۰
فقط ب: عن (بجای من) - س ۱۱ مم ب: الشنوع (بجای الشیوع) - مم ب:
شائع (بجای شائع) ک: شائع - س ۱۲ مم: علیه و اله (بجای علیه) ب:
کلمة علیه را ندارد - فقط ب: فالشرع - س ۱۴ فقط ب: الشارع علیه الصلوة
و السلم (بجای صاحب... السلام)

ص ۶۸ س ۱ مم ب غلبة (مثل متن) - س ۳ فقط ب: تتین
(بجای یبیین) - س ۶ مم ک ب: منها (بجای و منها) - س ۸ و ۱۶
مم ب مثل متن - س ۹ فقط ب: حقیقة (بجای حقائق) - س ۱۱ مم:
المواضع (بجای الموضع) ب مثل متن - س ۱۴ مم ب «ذلک الحکیم» را
دارد - مم ب: ارسطوطیلس (بجای ارسطو) - مم ک ب: ربما (بجای انی ربما)
- س ۱۵ فقط ب: نفسی (بجای بنفسی)

ص ۶۹ س ۱ و ۳ و ۸ مم و ب مثل متن - س ۲ مم: مذهبی (بجای
بذهنی) ب: مذهبی - س ۵ فقط مم «و التور» را ندارد - س ۷ مم: فکره و
(بجای الفکرة و) ب: فکره و - مم ب: «فاقضى» (مثل متن) - فقط ب: انی
(بجای انی) † در ح ۱۳ بعد 'فکره' بیفزاید: الخ

ص ۷۰ س ۱ ب: سنان مم مثل متن - س ۳ ک ب: قال (بجای و
من کلماته) مم مثل متن - س ۴ ک ب (مم): و قال (بجای قال) - مم (ب)

الاخرى (بجای اخرى) - س ۷، فقط ب: حظ الملوک عن الحرارة، مم: جل
حظ الملوک عن الحرارة، ک مثل متن ۱، ۵، ۷ و ۱۲ بعد ک بیفزاید:
و مم و ب - در ح ۹ بعد ک بیفزاید: و مم و ب مثل آن

ص ۶۴ س ۲ و ۳، مم و ب مثل متن - س ۵، فقط ب: الادب
(بجای التادیب) - س ۷، فقط ب: قد (بجای فيه) - س ۸، مم: رامسان
العوفی (بجای رامسان العوفی)، ک: رامسان العوفی، ب: رامسان العوفی،
- س ۱۰، مم و ب: اخر (بجای لطيفة)

ص ۶۵ س ۱، علیها خوانده شود بجای آنچه طبع شده است - س ۲،
ک (مم ب): الهواء (مثل متن)، - س ۳، ب: تشبه (بجای يشبه)، ب: ولدلک
(بجای لذلك)، مم مثل متن - س ۵، مم: الحصانة، ب: الحصانة، - فقط ب:
للطائر (بجای فی الطائر)، - س ۹، فقط مم: اخر ۳، ح ۳، بجای ک مثل متن،
بشبه خوانده شود «ک مثل متن ولی تشبه نوشته است» - در ح ۹، بعد
«ب» خوانده شود: مم ب نیز مثل آنها

ص ۶۶ س ۱، مم ب ک: احمد (بجای اسحق) - س ۳، مم: کاملا و
منطقيا (بجای و منطقيا کاملا)، ب: کاملا - س ۵، ب: مخالفة - رقم ۷ باید
بعد 'و' ثبت کرده پیش آن - س ۷، ب: مخالفة للبياض (بجای تخالف البياض)،
- ب: مخالف للمادة (بجای تخالف المادة) - س ۸، ب: فلاستج القياس منها، بانات
علامت (') در ب، ۶ در ح ۶ و ۸ بعد ک افزوده شد: مم ب - در ح ۹ بعد
نب افزوده شود: ب - در ح ۱۰ بجای «ک مثل متن» خوانده شود «ک:

محمود) - س ۳، ک (م م ب): ثمان و خمسين (بجای نبح) - در ک (م م و ب) نیز
 «الشمیة مع کسر» را دارد - س ۵، ب (م م): و ناری (و همین صوابست) - س ۷،
 آ ک م: طرفه، ب: طرفه - س ۸، ب (م م): یسکت (مثل ک) - ب: فائق
 (بجای و آفاق) ک: فائق (نه فائق که در ح ۸ طبع شده)

ص ۶۰ س ۱، فقط ک: منقصة - س ۲، لک، را در م و ب نیز
 دارد - ب: اعطانیها (مثل متن)، اما م مثل آ و ک - س ۷، م: اروج
 (مثل متن)، ب مثل آ ک - س ۸، در آخر سطر نجیمة باید ثبت کرد -
 س ۱۴، م ب مثل متن؛ عدد ۱۰ را بجای عدد ۱۱ باید نوشت - در ح ۱، ۶،
 ۸ و ۹ بعد ک بیفزایید: م و ب - ح ۱۰ را حذف باید کرد و بجای عدد ۱۱
 ۱۰ باید خواند

ص ۶۱ س ۲، ب: انه (مثل متن)، ک م: انها - س ۹، آ: یستطرقی،
 م: ستطرقی، ب مثل متن - در م و ب نیز کلمة 'از' را دارد - در ح ۶
 و ح ۷ بعد ک بیفزایید: م و ب

ص ۶۲ س ۲: پیش از ابو ریحان افزوده است در م (و ب): الحکیم و
 در ک: الحکیم الأستان - س ۳، کلمة 'هو' را فقط در ک دارد - س ۶، م و
 ب مثل متن - ح ۴، بجای 'در ق' بخوانید: راجع به قانون مسعودی در ق
 ص ۹۲ س ۳

ص ۶۳ س ۱، فقط در م کلمة 'له' را ندارد - س ۳: فقط در م لا
 (بجای 'و لا') - س ۵، فقط در ب: سبب (بجای بحسب) - س ۶، فقط در ک:

فامر (بجای و أمر) س ۱۵، ک مم: غلبنی النوم و أخاه، ب مثل ق،
 س ۱۶، ک مم ب: استحضرنی (بجای يستحضرنی)، س ۱۸، هر سه نسخ
 عنها، را ندارند، س ۲۰، کله هذا را فقط ک ندارد، ک مم ب: الانام
 (بجای الناس)، بعدش مم و ب افزوده اند: الی يوم القيامة (ب: القيامة)

ص ۵۵ س ۲، و كان السح روح اله رمسه. و قدس نفسه وضع (بجای
 ثم وضع)، ک: و كان الشيخ رحمه الله. و طبع ب: و كان الشيخ، س ۱۹، ب:
 (مم): اجب (مثل متن)

ص ۵۶ س ۲، يوجد (بجای يوجد)، ب: يوجد، س ۱۳، مم: الزنجاني،
 ب: الزنجاني، س ۴، «والله اعلم» و «بتامها» را مم و ب نیز حذف کرده اند،
 س ۶، ک ب: محمد (بجای محمود)، مم مثل متن، ک ب: الحسن (بجای
 الحسين)

ص ۵۷ س ۴، مم: الكرج، ب: الكرج، ک (وع وق) مثل متن،
 مم: فعرا (و همین صوابست)، س ۵، فقط مم: ظهر (بجای ظهر له)، س ۷،
 ب: خلط، مم مثل متن، س ۸، مم ک: الرج (بجای ریح القولنج)، ب مثل
 متن، س ۱۲، مم ب: و ناوله الخ (مثل ک)

ص ۵۸ س ۱۳، مم (ب): نفسه (بجای شخصه)، س ۵، ب (مم): المجامعة،
 س ۷ و ۱۹، مم ب مثل متن، س ۱۱، ک (مم ب): فی يوم الجمعة (بجای
 فی الجمعة)

ص ۵۹ س ۱، مم و ب مثل متن، س ۲، فقط ب: محمد بن محمود (بجای

ص ۵۳ س ۵: مم: الصابئ، ک: الصابئ، ب: الصابئ، س ۶: مم: الحبان؛
 ک: الحبان، ب: الحبان، س ۸: مم: فحج ان بنقدها و تقرر، ک: فحج
 ان بنقدها و تقرر، ب: فحج ان بنقدها و تقرر، س ۸: ک: فيها، مم: فيها؛
 ب: فيها، س ۱۲۴: ترتیب عبارت مم ب مطابق است با ک؛ رک به ح ۱۲.
 ص ۵۴ س ۲: مم ب نیز 'راسه' نوشته اند، س ۳: ک: فامر، (بجای
 و امر)، مم ب: فامر، مم: لقه، ک: لقه، ب: لقه، مم: ک: قوی (بجای تقوی)؛
 ب: قوی، س ۵: فقط، ک: الجلنجین الکرئی، س ۷ تا ص ۵۵ س ۱: در
 ج ۵ گفته شد که عبارت ک متفاوت است از آ و قریبا مطابق نام دارد
 به ق ص ۴۲۴ س ۱ بعد، حالا معلوم شد که عبارت مم و ب نیز مطابق است
 با ک؛ اختلافات ق و هر سه نسخه تتمه اعنی مم ک و ب درج ذیل کرده می شود:
 ق ص ۲۰۴ س ۲: ک: ب کلمه 'أول' را ندارد، مم مثل ق؛ ک: (مم ب):
 نسخه (بجای نسخه) س ۳، ک: الشبهه (بجای الشبهه)، مم: الشبهه؛ ب:
 الشبهه، س ۴، مم ب: قاضی شیراز (بجای القاضی بشیراز)، ک: مثل ق؛
 فقط ب: فافذوا (بجای فأنفذ)، س ۵: ک: مم ب: الجزء (بجای الجزء)؛
 س ۷: ک: مم ب: بیدی (بجای علی یدی)، س ۸: ک: استیجاز؛ ب: استیجاز؛
 مم: مثل ق؛ ک: (مم): فاذا (بجای و إذا)، ب: فاذن؛ فقط ب: الی (بجای
 علی)، س ۱۱: در ک (مم ب) بعد 'ابو القاسم' افزوده است: فالذ ابو عبید؛
 هر سه نسخ: منها (بجای منه)، س ۱۲: ک: (مم ب): فکرت (بجای
 فددت له)، ک: (مم ب): جزء منها (بجای واحد)، س ۱۳: ک: (مم ب):

س ۴۹ س ۲ فقط ب: بالناظره (بجای بلا مناظره) - س ۳ ' قال
 ابو عبیدہ را م و ب نیز دارند - س ۹ ' م ب مطابق اند متن مطبوع -
 س ۱۰ ' فقط ب: علیه (بجای علیه) - س ۱۱ ' فقط ب: فوله (بجای القبول)
 فقط م: مخاف (بجای فخاف) - م (ر ب) نیز «هارین الی» نوشته اند
 ص ۵۰ س ۱ استوزار در جمیع نسخ (بجای استیزار) - س ۲ ' یطالعه
 در سایر نسخ - س ۴ ' م: نردوان، ب: نردقان - س ۵ ' ب (و م) ابو جعفر
 بن کاکویه - س ۶ ' م: همدان، ب: همدان - فقط م: فاستولی - س ۷ ' م
 ب: علوی (مثل متن) - س ۸ ' آنچه در ح ۷ از روی ک نقل شده است م و
 ب نیز دارند:

ص ۵۱ س ۲ ' م: محمود، ب (و ک): محمد، ب: غلمان، م: علمان،
 س ۳ ' م ک: طهران، ب: طهران - س ۵ ' م: بن بیقی، ب: بیقی - م
 ک: کون کنید، ب مثل متن - س ۷ ' م ب ک: فاستغل - س ۹ ' م ب:
 الیه (بجای الیها) ک: البو - س ۱۰ ' م ب ک: کتاب (بجای کتابی) که در
 آ بجز کاف سایش محو شده است - س ۱۱ ' م: تمها، ک: تمها، ب: تمها،
 - آ: ساور خواست، م ک شاور خواست، ب: شاور خواست

س ۵۲ س ۱ ' م: کاکو، ک ب مثل متن - سایر نسخ: وکان (بجای
 کان) - م و ک «یوما» را بعد «علاء الدولة» آورده، ب ندارد - س ۴ ' ک
 (م ب): الفقیه (بجای فقیه) - س ۸ ' هر سه نسخ موید قرأت «ثلثین» اند،
 - س ۱۰ ' م ب: الحمان

م: ابو الحسن السهلی، ب: ابو الحسن السهلی، س ۳: وزیراً بها، ک
 ابو علی (بجای علی)، م: ب: ابو علی، س ۴: فقط ب: من (بجای عن)،
 س ۵: م: سمنان، ب: سمنقان، س ۷: ک: ب: وشکیر (بجای سکیر)، م:
 وشمکر، س ۹: فقط ب: الجرجانی،

ص ۴۶ س ۱: فقط ب: بالشیخ، م: و ب نیز کله «اشتری» را دارند،
 س ۳: واو را که محدود است بقوسین م: ک: ب نیز ندارند، س ۵: ک:
 کثیر، م: کمر، ب: کثراً، س ۱۶: فقط م: وهذا (بجای و هذا) - کله
 «جیع» را م: ک: ب ندارند، س ۷ تا ص ۴۷ س ۶: برای اختلاف قرآنی
 رک به حواشی و زیادات ص ۱۸۷ ببعد،

ص ۴۷ س ۸: فقط م: و رسم (بجای رستم)، س ۹: م: و ب نیز کله
 «قد» را دارند، س ۱۰: م: قتل (بجای قتل) ک: قتل، ب: قتل، س ۱۱:
 نم: بدر (بجای بدر)، ب: رید، ک: زید (اما بتصحیح ناعام این کله را کنسی به
 «زید» بدل نموده)، فقط ب: اوخبته الصرورة محروجه (بجای اوجبت بالضرورة
 خروجه)، س ۱۳: م: ب: همدان، م: کذبانویه، ب: مثل متن،

ص ۴۸ س ۱: م: و ب نیز: النظر، ب: (و م): فامر (بجای فامر)،
 س ۳: م: (و ب): بعد ان (بجای بعد ما)، س ۴: م: قومس، ب: قومسین،
 م: عیار (بجای عئاز)، ب: عیار، س ۵: م: و ب نیز «توجه» را دارند نه
 «توجه الی»، س ۷: در م: و ب نیز کله «انفسهم» را دارد، م: ب:
 «بن دجذوک» را ندارند، س ۱۰: فقط ب: و اعتذر (بجای فاعتذر)،

جميع نسخ: اشتر، س ۹ فقط مم: محتاج! فقط ب: فلذن. (بجای فاذل) =
 س ۱۱ مم: علی الوقت (بجای «فانفتح علی فی الوقت» که دو آ و ع است) ک ب:
 عرفت علی الوقت، س ۱۲ فقط ب: الداب (بجای الکتاب) مم ب: لسبب
 (بجای بسبب) س ۱۳ فقط مم: الشرق (بجای المشرق) مم ب: الامیر العادل
 (بجای الامیر) س ۱۴ ک ب بعد منصور، افزوده اند: برّدا الله مضجعه*
 حاشیه ۲ و ۷ و ۱۲ مم و ب مثل ک'

ص ۴۳ س ۱ سایر نسخ: فحضر (بجای فحضره) س ۲ جميع نسخ:
 فصارا... فقط مم: برفعون س ۴ فقط مم: الشيخ (بجای الزئیس) =
 سایر نسخ: فیها (بجای فیها) و ترجیح فیها، زاست س ۵ مم: که: فهرین
 س ۶ سایر نسخ «الناس» را ندارند، س ۸ ک: مم: و اتفق، سایر نسخ:
 فاحترقت، س ۹ فقط ب کلمه: «بعض» را ندارد، س ۱۱ جميع نسخ:
 سینه، فقط ب: سنه (بجای «من عمره») س ۱۲ سایر نسخ: فلم (بجای ولم):
 س ۱۳ سایر نسخ کلمه «له» را افزوده اند بعد «یصنّفه»* ح ۸ مم: مثل آ =
 ح ۹ مم ب مثل ک'

ص ۴۴ س ۳ سایر نسخ کلمه «له» را افزوده بعد «الکتب» س ۴ بعد
 فقط مم جمله «و کان... و الحصول» را ندارد، س ۱۶ سایر نسخ: و قد رأیته
 س ۱۷ سایر نسخ کلمه «بسرخص» را افزوده اند بعد «مائة» س ۱۹ فقط ک:
 اضطرب،* ح ۷ و ۸ مم ب مثل ک'

ص ۴۵ س ۱ ک ب: بخاری، مم: بخارا، س ۲ مم ب نیز: «و کان»

را ندارند^۱ - س ۱۵ م: لظ، ب تصحیح جدید: کظ - س ۱۷ م: اخوه بعده محمود، ک: محمود اخوه بعدد^۲ ب مثل متن - س ۸ م: بعدا « فلما... الادب » را فقط ب ندارد^۳

ص ۴۰ س ۱ م ک ب: رسائل (بجای رساله) - س ۲ م: يتامله، کذا بضمیر مذکر در م م ک ب - س ۴ م: النابلي، ب: النابلي (بجای النابلي)، - فقط در ب: فالزمه (بجای فانزله) - س ۱۰ م: ک: بنظر (بجای بنظر)، ب: بنظر - فقط ب: فانفتححت (بجای و انفتححت)، - م م ب: النصوص (بجای الفصوص) - س ۱۲ م: فقط ب: صار هو (بجای صار)

ص ۴۱ س ۱ م: جاور سنه، ب مثل ک - م م ک ب: نصف (بجای نصف سنة) - س ۳ م: ک (م م ب): بالنهار (بجای فی النهار) - س ۷ م: آ: فتح الله تعالى، ک (م م ب) « فتح الله عز وجل » - س ۸ م: ک ب کله « والكتابة » را ندارند - س ۱۰ م: ارستوطالس و افلاطن وغيرهما، ب مثل ک - فقط ب: سننهم - س ۱۲ م: فقط ب: فاستحکم له (بجای و استحکم) † حاشیه ۲، ۳ و ۴ - م م ب مثل ک^۴

ص ۴۲ س ۲ م: مصرف، ب: تصرف، ک مثل متن - س ۳ م: فقط م م: بترکها (بجای بترکه) - فقط م م کله « الالهی » را ندارد - س ۵ م: فقط ب: المصودة - فقط ب: آیس (که غلط است) - س ۶ م: ب (ک م م): فانفق - س ۸

(۱) صورت کله، بالنهار، مطابق ک درج کرده شد و م و ب بآن مطابقت دارند اما نقطه با را ندارند، و بر همین قیاس است مراد از خطوط وحدانی در صفحات آینده در همچو مواضع

اختلاف قراآت

بنای متن تمه صوان الحکمه بر نسخه برلین است که احوالش در فهرست اهلوارث ج ۹ ص ۴۵۷ مشروحاً درج است و علامتش در حواشی کتاب (ا) است، برای تصحیح متن 'سه نسخه استنبولی را بکار برده شد که علامات آنها حسب ذیل است:

م = نسخه کتابخانه مراد ملا، عدد ۱۴۰۸، تاریخ استنساخ آن سنه ۱۲۳۹هـ، اقدم و اصح نسخ است

ک = نسخه کتابخانه کوپریلی، عدد ۹۰۲، تاریخ استنساخ را ندارد، در صحت قریباً مثل م

ب = نسخه کتابخانه بشیر آغا، عدد ۴۹۴، تاریخ استنساخ آن سنه ۱۲۸۹هـ، در صحت از م و ک فروتر است

نسخه بدلها از ص ۳۹ تا ۱۵۳ درین موضع درج است و باقی در ذیل متن، علاوه بر چهار نسخه مذکوره زهة الارواح (چند نسخ خطی) و دیگر کتب عدیده خطی و چاپی برای تصحیح و حواشی باستعمال آمد، برای نام آنها بفهرست رموز اختصارات باید رجوع کرد

ص ۳۹ س ۱، م ک: خرمیتان، ب: خرمستان، س ۲ و ۳، در م و ب

ستاره و صفر مثل متن، س ۴، م ک ب جمله «والشمس علی درجه شرفها»

(۱) برای جزئیات احوال اینها رگ به دیباچه انگلی این کتاب

بادکار، رک بکتاب یادکار	وصیت نامه، رک بکتاب وصیت نامه
بیتمة الدهر (للمعالی)، ۳۴ح-۳۷ح	وفیات الاعیان (لابن خلکان)، ۱۵ح
۱۰۱ح، ۱۸۰ح بیعد، ۱۸۷	۳۴ح، ۳۵ح، ۳۹ح، ۴۰ح
۱۹۵ بیعد، ۱۹۸، ۱۹۹	۱۰۸ح، ۱۲۰ح، ۱۳۶ح
بمینی، رک بتاریخ بمینی	۱۳۷ح، ۱۳۸ح، ۱۳۹ح
بویه نامه (لابی الحسن الجشونی (؟))،	۱۴۱ح، ۱۹۴ح، ۲۱۹؛ ترجمه
۱۰۲، ۱۹۹	وفیات الاعیان (از ذیسلان)، ۳۵ح
یورنال ایشیائیک، [J. A.]، ۲۰۱	۸۳ح، ۸۵ح؛ رک نیز بان خلکان
	در فهرست اسما الرجال

نزهة القلوب (الامتوفى) ، ٢٠٦	الموجز (لابن سينا) ، ٤٦ ، رك نيز بترجمة
النشر في القراءات العشر (لابن الجزري)	آتيه و الموجز الكبير في المنطق
١١٣ ح	الموجز الصغير في المنطق (لابن سينا)
نفحات الانس (للجامي) ، ١١٧ ح	١٨٨ ، رك نيز بترجمة سابقه
٢٢١ يبعد	الموجز الكبير في المنطق (لابن سينا)
نقض لرسالة عيسى بن علي في ابطال	١٨٧ ، رك نيز بالموجز
احكام النجوم (للقيصي) ، ٨٥	مبيدئ ، ١١٤ ح
نكت المنطق (لابن سينا) ، ١٩٠	ميزان الاعتدال (للذهبي) ، ٢٠١
نكارستان ، ١٨ ح ، ٥٩ ح ، ٦٠ ح	ميزان الحكمة (للخازن) ، ١١٩ ح
نهاية الاقدام (للشارستاني) ، ١٣٨ ح	١٦١ ح يبعد ، ٢٠٣ ؛ كتاب في
الهداية (لابن سينا) ، ٤٦ ، ٥٠ ، ١٨٨	ميزان الحكمة (للخازن) ، ١٦٢
الهداية (للمرغيناني) ، ٣٠٤	ميكدانلد برزبنثيشن ووليوم ، ٢٢١
الهوامل (لابن حيان التوحيدى)	نافع الشعرة (يعنى شرح ثمرة بطالمبيوس
١٨٦	لمحمد بن مسعود الغزنوى) ، ٢٠٨
الوجيز في الزيج السلطاني (للخازنى)	نامة اول فولوس بنام قورتنسها ، ٣١ ح
١٦١ ح	النجاة (لابن سينا) ، ٤٦ ، ٥٤ ، ١٨٧
الوساطة (لابن الفرج بن هندو) ، ١٩٦	ملحق ابى عبيد باخر الكتاب
وشاح دمية القصر (لعلى بن زيد	٩٤
البيهقى) ، ١٢١ ، ١٥٨ ، رك نيز	نزهة الارواح و روضة الافراح ، رك
بدمية القصر و درة الوشاح	بتاريخ الحكماء
	نزهة العشاق و نهزة المشتاق (للمياجى)
	٢٠٢

- مقالة في الردّ على مقالة الشيخ ابي الفرج
ابن الطيّب (لابن سينا) '٢٧ ح'
- مقالة في السعادة (لابي الخير) '١٤ ح'
- مقالة في الكنجبين (لابن سينا) '١٩٠'
- مقالة في عكوس ذوات الجهة (لابن سينا) '١٩١ (بظاهر= بيان ذوات الجهة)'
- مقالة في القوى الانسانية و ادراكاتها (لابن سينا) '١٨٨'
- مقالة في كية العمر الطبيعي (للتاثير) '٢٢ ح'
- مقالة في الوفاق بين رأى النصارى و الفلاسفة (لابي الخير) '١٤ ح'; كتاب الوفاق بين رأى الفلاسفة و النصارى '١٤ ح'
- مقامات همداني '١٤ ح'
- المقتضيات، رك بكتاب المقتضيات [السبعة] '١٧٨'
- مكتوبات عين القضاة '١١٧ ح'
- ملتقطات من الرسالة المشوقة (لابي الفرج
- ابن هندو) في المدخل الى علم الفلسفة، '٨٦ ح'
- المنازل (للبوزجاني) '٧٦، ١٩٤' ببعده
- منافع الاغذية '٤٥ ح'
- المناهج والآيات رك بكتاب المناهج والآيات
- المنبه (منسوب بـمـرجاني) '٢١٩'
- منتخب صوان الحكمة، رك بصوان الحكمة
- منتخبات كتاب خلق الانسان (لابن الحسن) '١٤٤ ح'
- منتهى الادراك في تقاسيم الافلاك (للخرقي) '٢١١'
- المنطق بالشعر (لابن سينا) '٤٦'
- المنطق في اول النجاة (للشيخ) '٥٤'
- المنطق من كتاب الشفاء (للشيخ الرئيس) '٥٠، ٩٨'
- منظومة في الاضطراب (لعبد الواحد ابن محمد) '٩٣ ح'
- مهجة التوحيد (لفرامرز بن علي) '١١٠، ١١١، ٢٠١'

المغنى (لابن هشام) ٢٠٩	'ح١٤١	ح١٣٥	'ح١٣٠
المغنى في الطب (لابن الحسن) ١٤٤	'ح١٥٧	'ح١٥٠	'ح١٤٢
مفتاح السعادة (لطاشكبرى زاده) ٣٤	'ح١٦٦	'ح١٦٠	'ح١٥٩
'ح٨٧	'ح١٠٥	'ح١٢٦	'ح١٧٧
'ح١٣٧	'ح١٣٨		١٩٨ يبعد ١٩٩ ٢٠٠ ٢٢١
مفتاح الطب (لابي الفرج بن هندو)	'ح٢٦٧	'ح٢٦٠	'ح٢٣٥
'ح٨٥	'ح١١٧		'ح٢٧٥
مفردات الفاظ القرآن (للمراغب)			رك نيز بحاشية غلطنامه
'ح١٠٤			معجم البلدان (لياقوت الحموي) 'ح٧
المفصل (للزخشرى) ٤٧	'ح٥٠	'ح٣٩	'ح٣٥
مقالة في الاجرام العلوية (لابي سليمان)	'ح١٢٠	'ح١١٧	'ح٨٥
السنجزي) ٧٤	'ح١٢٦	'ح١٢٤	'ح١٢٣
مقالة في الافضاح عن رأى القدماء	'ح١٣٩	'ح١٣٧	'ح١٣٦
في الباري [تعالى] و [في] الشرائع	'ح١٦٧	'ح١٤١	'ح١٤٠
(لابي الخير) ١٤	'ح١٦٨	'ح١٧٢	'ح١٦٨
مقالة في حفظ الصحة (لابن سينا)	'ح٢٠٢	'ح٢١١	'ح٢٠٢
١٩٠	'ح٢٢٤	'ح٢١٦	'ح٢٢٤
مقالة في خطأ من قال ان الكمية			المعجم في معايير اشعار العجم (لشمس
جوهريه و من قال ان شيئاً هو			قيس) 'ح١٥٥
جوهري و عرض معا (لابن سينا)			معجم المطبوعات 'ح٣٤
'ح١٨٨			'ح١٠٥
١٩٠			'ح١٤٤
س ١١			معرفة الاضطراب و عمله (لكوشيار)
			'ح٨٤

٣ح؛ شرح مسائل حنين (للنيلي)، ١٠١؛ ولابن ابي صادق، ١٠٧؛ و لابن سينا، ١٩٠؛ اختصار كتاب المسائل للنيلي، ١٩٩	مجمّل في علم النجوم لكوشيار، (٨٤ح)؛ ترجمة مدخل كوشيار بتركي، ١٩٥
مشارب التجارب، ١٦٨، رك بكتاب مشارب التجارب	مدخل [في النجوم] (لابن الصقر القيصي) ٢٢١، ٨٥
المنتبه، رك بكتاب المنتبه، مصارع المصارع (للطوسي)، ١٣٨ح، مصارعة الفلاسفة (أو المصارعات، للشارستاني)، ١٣٨ح، المعاد (لابن سينا)، ٤٦، معارف، مجلّه، ٦٣ح، معالجات الايلاق، ١٢٥ح، المعانى في المنطق (لابن سينا)، ١٨٩، المعتبر السنجرى، رك بزيج السنجرى، المعتبر في الحكمة (أو معتبر في المنطق)، رك بكتاب المعتبر، معجم الادباء (لياقوت الحموى)، ٦ح، ١٩ح، ٢٦ح، ٤٥ح، ٦٢ح، ٦٣ح، ٨٥ح، ١١٤ح، ١٢٢ح	مذيل بغداد (للسمعاني) ٢٢٣، مرآة الاصطلاح (تأليف انندرام)، ٢٢٠، مرآة البلدان ناصرى، ٢٢١، بيعد، مرآة الجنان (لليافعى)، ٥٩ح، ١١٧ح، ١٢٠ح، ١٣٦ح، ١٣٧ح، ١٤١ح، مروج الذهب (للمسعودى)، ٤ح، ٨٩ح، مشارب التجارب، ٣٠ح، رك بكتاب مشارب التجارب، مسئلة في القضاء و القدر (لابن سينا)، ١٩٠، مسائل جرت بينه وبين فضلاء العصر (لابن سينا)، ٤٧، المسائل في الطب (المنسوبة الى حنين)، ٣؛ كتاب المسائل في الطب للمتعمين،

(١) رك بطلطانه

٢٦٧ ح' ٢٧٥ ح'	محمل في علم النجوم (لكوشيار) ٨٣؛
مختصر الدول (لابن العبري) ٧ ح' ٢٧ ح'	محمل الاصول كوشيار (أو محمل كوشيار)
٢٨ ح' ٣٥ ح' ٥٠ ح' ٦٢ ح' ٦٦ ح'	٨٣ ح' ٨٤ ح'
٧٠ ح' ٨٠ ح' ٨٢ ح' ٨٨ ح'	المجموع (لابن سينا) ٤٤؛ كتاب المجموع
٩٠ ح' ١٢٠ ح' ١٤١ ح' ١٤٢ ح'	١٨٧؛ الحكمة العروضية ٤٤ ح'
١٥٠ ح' ١٩٤ ح' رك نيز بابن	١٩١
العبري در فهرست اسماء الرجال	مجموعة رسائل رشيد الدين الطواط، رك
المختصر الصغير في المنطق ١٧ ح' رك	برسائل رشيد وطواط
بالمختصر الموجز	محاضرات الادباء ١٤٤ ح'
مختصر في الطبيعيات (للخيام) ١١٢	محنة الاطباء ٧٣؛ رك نيز بامتحان
المختصر من المجسطي (لابن سينا) ٤٦	الاطباء
مختصر المنطق الشعري (للفارابي) ١٨٥	مختصر انولوطيقا الاولى (للفارابي)
المختصر الموجز (للفارابي) ١٧؛ (بظاهر	١٨٥
= المختصر الصغير ١٧ ح')	المختصر الاوسط في القياس ١٧ ح' رك
مدد القاموس (تأليف لين) ٣٦ ح'	بالمختصر الاوسط في المنطق
٢١٣ ح'	المختصر الاوسط في المنطق (لابن سينا)
المدخل الى العربية (للميانجي) ٢٠٣	٤٦؛ الاوسط الجرجاني ٤٦
المدخل الحفظي الى صناعة ارثماطيقى	المختصر الاوسط في المنطق (للفارابي) ١٧
(للبوزجاني) ١٩٥ (= كتاب فيما	(= المختصر الاوسط في القياس ١٧ ح'؟)
ينبغي ان يحفظ قبل كتاب ارثماطيقى؟	مختصر اوقليدس (لابن سينا) ٤٧
(١٩٥)	مختصر تاريخ البشر (لابن الفداء) ٣٤ ح'
مدخل في علم النجوم ٨٤ ح' (بظاهر =	يبعد ١٣٧ ح' يبعد ٢٥٥ ح'

مانوایل فُسُوَار (تالیف سٹاکوس)، ۱۲۲۰	گریده، رک بتاریخ کزیده، کولڈن باؤ، ۸۹ ح
مایه دانس علائی المعروف بحکمة الملائی رک بالرسالة العلامیة	کیهان شناخت فی الهیة (للحسن القطان) ۱۰۵
المباحث (لابن سینا)، ۲۷، ۹۱، (بظاہر = المباحثات بسوال تلمیذہ ابی الحسن بہمنیار بن المرزبان، ۹۱ ح)؛ کتاب المباحثات، ۲۲ ح، ۱۸۷؛ المباحثات، ۲۷ ح	لامیة العجم (للطفرائی)، ۱۵۷ ح لب اللباب (للسیوطی)، ۲۲ ح، ۳۹ ح ۴۴ ح، ۱۲۳ ح، ۲۱۵ ح ۲۷۵ ح
المتبعی و المنتہی (لابی رکا ز النیسابوری)، ۱۰	لباب الالباب (للعوفی)، ۱۲۲ ح ۱۴۹ ح، ۱۵۷ ح، ۱۶۶ ح
المبدأ و المعاد (لابن سینا)، ۴۶، ۱۸۷، المتوسطات (للطوسی)، ۸۱ ح مجانى الادب، ۳۴ ح، ۳۶ ح المجسطی، ۴۰، ۴۶؛ زیادات الشیخ فیہ، ۵۱، ۸۵، ۹۷، ۲۱۶؛ رک: نیز بکتاب الکامل للبوہجانی، مجلس مکتوب للشارستانی، ۱۳۸ مجمع الامثال (للمیندانی)، ۲۹ ح، ۱۶۸ ح، ۱۹۸، ۲۲۴ مجمع الفصحاء، ۱۱۷ ح، ۱۶۶ ح	لسان العرب، رک بکتاب لسان العرب (لابن سینا) لسان العرب (لابن منظور الافریقی)، ۲۹ ح، ۱۱۶ ح، ۱۶۷ ح لسان المیزان، ۱۸۰ ح، ۲۰۱ لغة فرس (تالیف اسدی طوسی)، ۱۹۹ لینڈز آف دی ایسٹرن کیلیفیٹ (تالیف لیسٹرینج)، ۱۶۵ ح، ۱۷۲ ح ۱۸۵ مازندران (تالیف رابینو)، ۱۶۵ ح

(۱) «لب اللباب» کہ در کتاب طبع شدہ سہو قلم است

كذب الظنون (لحاجي خليفه) 'ح٢١'	كتاب النفس (لارسطو) '١٥٠ ح'
'ح٢٢' 'ح٢٦' 'ح٣٤' 'ح٣٥'	كتاب النفس (للفارابي) '١٧'
'ح٤٣' 'ح٤٤' 'ح٦٤' 'ح٨١'	كتاب النفس (لابي الفرج بن هندو) '٨٦'
'ح٨٣-ح٨٥' 'ح٨٨' 'ح٩١'	كتاب النفس و التفسير (؟ لابن ملكا) '١٥٠'
'ح٩٣-ح٩٥' 'ح١٠٤' 'ح١٠٥'	كتاب الهداية، رك بالهداية،
'ح١٠٧' 'ح١٠٩' 'ح١١٠'	كتاب الهند (منسوب بيوزجاني) '١٩٥'
'ح١١٧' 'ح١٢٥' 'ح١٢٨'	كتاب الهند (لليروني) '٦٣ ح'
'ح١٣١' 'ح١٣٨' 'ح١٤٤'	كتاب وصيت نامه (للجرجاني) '١٧٣'
'ح١٤٦' 'ح١٤٩' 'ح١٥٠'	'٢١٨'
'ح١٥٥' '١٨٨' '١٩٨' بيعد'	كتاب الوفاق بين رأى الفلاسفة و النصارى
'٢٠١' '٢٠٧' '٢١١' بيعد'	رك بمقالة في الوفاق بين رأى النصارى و الفلاسفة،
كفاية التعليم في احكام النجوم (للمسعودى	كتاب يادكار (للجرجاني) '١٧٣' '٢١٧'
الغزنوى) '٢٠٧' بيعد؛ كفاية التعليم	كتاب اليميني، رك بتاريخ يميني
در صناعت تنجيم '٢٠٨' : '٢١٠'؛	كتاب يوصف ظفر الامير عضد الدولة
كفاية في الهيئة '٢٠٨'؛ رك نيز	(لابن سينا) '١٨٩'
بجهان دانش'	كشاف اصطلاحات الفنون (لتهانوى) '١٨٧' '١٩٦'؛ رك نيز بتهانوى در
كفاية في الهيئة، رك بترجمة بالا،	فهرست اسماء الرجال'
كلام الله تعالى، رك بالقرآن،	
كناش المنصورى '٧ ح'	
كنوز الوديعه من رموز الدرعيه الى	
مكارم الشريعة '٢٠٠'	

(١) رك بملطنامه'

كتاب معالجات النبي ^{١٤} ، ٨٧	كتاب المباحثات، رك بالمباحثات
كتاب المعتبر (لابن ملكا)، ١٥٠	كتاب المبدأ والمعاد، رك بالمبدأ والمعاد
٢٢٣؛ معتبر في المنطق، ١٥٠ ح؛	كتاب المجموع، رك بالمجموع (لابن سينا)
المعتبر في الحكمة، ١٥٠ ح	كتاب المختصر، ٣٤ ح، رك بمختصر
كتاب مفاخر اتراك، رك بكتاب في	تاريخ البشر
مفاخر الاتراك	
كتاب المفتاح (لابي الفرج بن هندو)،	كتاب مختصر الدول، رك بمختصر الدول
٨٦، رك بمفتاح الطب	كتاب المدخل في الموسيقى (للفارابي)
	١٨٤
كتاب مقتضيات [السبعة] (لابن سينا)،	كتاب مسارب التجارب، رك بكتاب
٢٢؛ ٤٦؛ مقتضيات الكبر السبعة،	مشارب التجارب
٢٢ ح؛ مقتضيات الكتب (كذا)	
السبعة، ١٨٧	كتاب المسائل أو كتاب المسائل في الطب
كتاب الملل والنحل (لشارستاني)، ٣٨ ح	للمتعمين؛ رك بالمسائل في الطب
١٣٧، ١٣٨ ح	(المنسوبة لحنين)
كتاب المناهج و الآيات (لشارستاني)،	كتاب مشارب التجارب وغوارب الغرائب
١٣٨؛ المناهج والبيان أو المناهج	(لعلی بن زید البیهقی)، ١٦٨؛ كتاب
والبيئات، ١٣٨ ح	مشارب التجارب، ٣٠ ح
كتاب المهجة (لابن سينا)، ١٨٧	كتاب المشته (للذهبي)، ١٠٠ ح
كتاب مولد النبي ^{١٤} ، ٢١٥	١٣٩ ح، ١٦٥ ح
كتاب النبات من الشفاء (لابن سينا)،	كتاب المشتهر في نقض المعتبر (لعلی بن
٥١	زيد البیهقی)، ١٥٠ ح
	كتاب المعاد (لابن سينا)، ٤٦، ٤٧؛
كتاب النجاة، رك بالنجاة	ترجمته بالفارسية، ١٨٨

- كتاب الكامل (للزوجاني): ١٩٥
(=المجسطي؟) ١٩٥
- كتاب الكامل في التاريخ (لابن الاثير):
٥٠٠ ح' ٥٠٦ ح' ٥٠٨ ح' ٥٠٩ ح'
٩٨ ح' ١٢٣ ح' ١٢٦ ح' ١٢٩ ح'
١٣٩ ح' ١٥١ ح' ١٥٣ ح'
١٥٨ ح' ٢٠٥ ح' ٢١١ ح' ٢٢٤ ح'
- كتاب الكامل (للمبرد): ٢١٤
- كتاب الكلم الروحية من الحكم اليونانية
(لابي الفرج بن هندو): ٨٦ ح'
- كتاب كلمات الصحابة (للمراغب): ١٠٥
- كتاب لسان العرب (لابن سينا): ٤٦
١٩٠؛ ٥٣
- كتاب اللواحق (لالابلاق): ١٢٦
- كتاب اللواحق (لابن سينا): ١٨٧
- كتاب ما بعد الطبيعة: ٤٢
- كتاب المأخوذات (لارشميدس): ١٠٩ ح'
رك نيز بتزين كتاب ارشميدس في
المأخوذات، و تحرير كتاب مأخوذات،
و تفسير كتاب المأخوذات
- كتاب المائة في الطب (لابي سهل المسيحي)
٨٨ ح'
- (كتاب) في كمية الاعمار (لابي الفرج
بن الطيب): ٢٨
- كتاب في ما ينبغي ان يحفظ قبل كتاب
ارتماطقي، رك بالمدخل الحفظي الى
صناعة ارتماطقي
- كتاب في المساحة (لابي محمد العدلي
القائني): ٨١
- كتاب في مفاخر الازراك (للقائني):
١٣٤
- كتاب في المفارقات و اعداد العقول
و الافلاك و ترتيب المبدعات
(للمعصومي): ٩٥
- كتاب في الموسيقى (لبهمنيار): ٩١
- كتاب في النفس (لابن زيله): ٩٣
- كتاب في النفس (لابي سهل المسيحي):
٨٩؛ ترجمة الكتاب منه ٨٩
- كتاب في الهداية (لابن سينا): ١٨٨
- كتاب فيه (دلایل البعث و الحشر
لفولوس): ٣١
- كتاب القانون، رك بالقانون (لابن سينا):
كتاب القولنج (لابن سينا): ١٨٩، ٥٠

كتاب في الجبر والمقابلة (لابى محمد العدل القائنى) '٨١	كتاب في اعداد الوفق (للإبلاقي) '١٢٦
كتاب في الحساب (للقاضى عمر) '١٢٨	كتاب في اغراض كتاب ما بعد الطبيعة (للفارابى) '٤٢؛ غرض ما بعد الطبيعة
كتاب في الحكمة (للقائنى) '١٣٤	'١٨٤؛ كتاب في غرض الحج '١٦
كتاب في الحكمة (للوكرى) '١٢٠ ح	رسالة في اغراض ما بعد الطبيعة '١٦
كتاب في الحيل (لابن الهيثم) '٧٨	كتاب في الالهى (لابى سعيد الارموى)
كتاب في خلق الانسان (لابى الخير)	'١٣١
'ح١٤	كتاب في الايقاع و احصاء اصناف الايقاعات (؟ للفارابى) '١٨٤
كتاب في الرد على الفلاسفة (للجرجانى)	كتاب في البواسير (لابى سعيد محمد بن على المتطبب) '١٧٠
'١٧٣	(كتاب) في تدبير المشايخ (لحنين)
كتاب في الشعر (لابن سينا) '١٨٨	'ح١٤
كتاب في العروض (للحسن القطان)	(كتاب) في تدبير المشايخ (لابى الخير)
'١٥٥	'١٤
كتاب في العشق (لابن سينا) '٩٥	كتاب في تحديد نهايات الاماكن (لليرونى) '١٧٨
'١٩٦؛ رسالة في العشق '١٨٨	كتاب في التعبير (لابى سهل المسيحى)
كتاب في العقل (للفارابى) '١٨٥	'٨٨؛ تعبير الرؤيا '٨٨ ح
كتاب في علم المناظر (ليعقوب بن اسحق الكندى) '٢٥	كتاب في تفاصيل الحيوانات (لابى الفتح الفندورجى) '١٢٣
كتاب في غرض ما بعد الطبيعة '١٦ رك	
بكتاب في اغراض كتاب ما بعد الطبيعة	

كتاب الزينة في المنطق (لبهمنيار) '٩١	لحنين) '٣ ح
كتاب سلطان ناعمه (للإبلاقي) '١٢٦	كتاب العقد' رك بالعقد
كتاب السماء والعالم' رك بالساء والعالم'	كتاب العلائي (لابن سينا) رك بالعلائي'
كتاب السماع الطبيعي' ٢٤، ٢٢٠؛	كتاب في علل الاشياء (لابي الفرج بن
تفسيره ليحيى' ٢٢٠؛ سمع الكيان	الطيب) '٢٨
'٢٤ ح	كتاب العيون والانهار (للشارستاني)'
كتاب سنين و انساب شاهان اسلام	'١٣٧
(تاليف ابن يول) '٣٨٠ ح' '٤٧ ح'	كتاب عيون الحكمة (لابن سينا)'
'٤٩ ح' '٥٠ ح' '١١٠ ح' '١١٥ ح'	'١٨٧
'١٢٩ ح' '١٣٤ ح'	كتاب الفصول (للفارابي) '١٨٤
كتاب السياسة (لارسطو) '١٨٥	كتاب الفهرست (لابن نديم) '٣ ح' '٤ ح'
كتاب الشفاء' رك بالشفاء'	٦ ح-٩ ح' '١٢ ح' '١٣ ح' '١٥ ح'
كتاب الشكوك لاقليدس و حلها لابن	'١٧ ح' '٢٤ ح-٢٦ ح' '٤٣ ح'
الهيثم' '٧٧ ح'	'٦٦ ح' '٧٠ ح' '٧٤ ح' '٨٠ ح'
كتاب الشوامل و الهوامل' رك بالشوامل	'٨٥ ح' '٩٠ ح' '٩٤ ح' بيعد' رك
و الهوامل'	نيز بابن نديم در فهرست اسماء الرجال'
كتاب الصيدنة [الصيدلة؟] (لليروني)'	كتاب في اثبات نبوة نبينا محمد المصطفى صلعم
'٢٠٨	(ليحيى بن علي المنجم) '١٠٣
كتاب طيمانأوس [طيمانأوس] '١٧	كتاب في الاخلاق (لابي زيد البلخي)'
كتاب عرائس النفايس' رك بعرائس	'٢٦
النفايس'	كتاب في اصول مذهب الشيعة (للشيخ
كتاب المرث مقالات في العين (المنسوب	الرئيس) '٥٠ ح'

كتاب التشرح الصغير لجالينوس (لابي)	كتاب <u>حي</u> بن يقطان، رك يحيى بن يقطان
الفرج بن الطيب، '٢٧ ح'	كتاب الحيوان (للإبلاقي)، '١٢٦'
كتاب التعبير (لابن سينا)، '١٨٩'	كتاب الحيوان (للجاحظ)، '٨٩ ح'
كتاب التعريفات (للجرجاني)، '١٩٦'	'١١٥ ح'
كتاب التعليقات (لابن سينا)، '١٨٧'	كتاب الحيوان من الشفاء، '٥١'
كتاب التفسير (للفارابي)، '١٧'	كتاب الحيوان (لابي عبيد)، '٩٤'
كتاب تفصيل الناشئين و تحصيل السعادات (للاغب)، '١٠٥'	كتاب الخريدة، رك بخريدة القصر،
'١٠٦ ح'	كتاب الدوحة، في الانساب (للحسن القطان)، '١٥٥'
كتاب <u>التفهيم</u> لاهل التنجيم، رك <u>بالتفهيم الخ</u>	كتاب دوست نامه (للإبلاقي)، '١٢٦'
كتاب تهذيب اللغة، رك بتهديب اللغة،	كتاب الدين و الدولة (لعلی بن ربن)،
كتاب ثمره رك بشمره بطلمعوس،	'١٧٨'
كتاب الحاصل و المحصول، رك بالحاصل الخ،	كتاب الذخيرة (لثابت بن قرة الحرّاني)، '٧'
كتاب <u>الحكمة</u> العرشية، رك بالحكمة العرشية،	كتاب الذخيرة (للجرجاني)، '١٧٣'
كتاب <u>الحكمة</u> القدسية، رك بالحكمة القدسية،	ذخيرة خوارزمشاه، '٢١٧' بيمد،
كتاب <u>الحكمة</u> المشرقية، رك بالحكمة المشرقية،	كتاب الذريعة (للاغب)، '١٠٥'؛ ترجمة فارسي اين كتاب، '٢٠٠'
كتاب <u>الحكمة</u> المشرقية، رك بالحكمة المشرقية،	كتاب زبدة القوى الحيوانية (لابن سينا)،
كتاب <u>الحكمة</u> المشرقية، رك بالحكمة المشرقية،	'١٨٨'
كتاب <u>الحكمة</u> المشرقية، رك بالحكمة المشرقية،	كتاب <u>زيج الواضح</u> ، رك بالزيج (لابي الوفاء البوزجاني)،

كتاب اوقليس، ٤٠، رك باوقليس،	(لابن سينا)، ١٨٩، كتاب آخر
كتاب البديع (لابن الذكي sic)،	ايضا اليه، ١٨٩،
٢٠٩	كتاب الى ابى الفضل مافيد بن ايرامرد
كتاب البرء الاثم، رك بترجة آتية،	(لابن سينا)، ١٨٩،
كتاب البر و الاثم، رك بالبر و الاثم،	كتاب الى ابى القاسم الفضل بن محمود
كتاب البرهان (للفارابى)، ١٧،	(لابن سينا)، ١٨٩،
كتاب البهجة و السعادة (لبهمنيار)،	كتاب الامثال، ٢٢٤،
٩١	كتاب الامد الاقصى (لابى زيد البلخى)،
كتاب البيان و التبيين (للجاحظ)،	٢٦
٢١ ح	كتاب الامد على الابد (لابى الحسن
كتاب بيان ذوات الجهة، رك ببيان	العامرى)، ١٨٦،
ذوات الجهة،	كتاب الانساب (للسمعانى)، ٣٤ ح،
كتاب تجارب الامم، رك بتجارب الامم،	٣٥ ح، ٣٩ ح، ١٠٤ ح، ١١٤ ح،
كتاب التجريد (للسوى)، ١٠٩ ح،	١٢٠ ح، ١٢٣ ح، ١٨٠، ١٨٥،
كتاب التحصيل (لبهمنيار)، ٩١،	١٩٢، ١٩٨، ٢١١ ح، رك نيز
كتاب التحفة، رك برسالة التحفة،	بسمعانى در فهرست اسماء رجال،
كتاب التحليل (للفارابى)، ١٨٥،	كتاب الانصاف أو كتاب الانصاف
كتاب تدير يوم و ليلة (للجرجانى)،	و الاتصاف، ١٨٧، رك بالانصاف،
١٧٣	كتاب انموذج الحكمة (لابى الفرغ بن
كتاب التذاكير (للفارابى)، ١٨٥،	هندو)، ٨٦،
	كتاب الاوسط، ١٧ ح، رك بالمختصر
	الاوسط،

كتاب الادوية القلبية، رك بادوية القلبية،	قصيدة (لابن سينا)، ١٨٩
كتاب الاربعين، ٢١٧	قصيدة موسى و الخضر (للشارستاني)، ١٣٨
كتاب الارصاد الكلتية، رك بالارصاد الكلتية،	قصيدة الشيخ العارض ابي الحسن مسافر ابن الحسين، ١٩٢
كتاب الاشارات، رك بالاشارات،	قصيدة عينيه (=نفسه) شيخ، ٩٣ ح؛ شرحها لعبد الواحد، ٩٣ ح
كتاب اشعار الحماسة، ١١٦ ح، رك بالحماسة،	قصيدة فارسية (لابي الهيثم البوزجاني)، ١٣٢
كتاب الاضطراب، ٨٤ ح، رك بمعرفة الاضطراب و عمله،	قصيدة لابي الفتح المظفر بن الحسن الدليغاني، ١٩٢
كتاب اعمال الرسل (عهد جديد)، ٣٠ ح	قصيدة (للولوكري) مع شرحها بالفارسية، ١٢١
كتاب الاغانى (للاصفهاني)، ١٦٧ ح، ١٦٨ ح	قصيدة لابي يعلى ابن الهبّارّية، ١٢٣ ح، ١٨٥
كتاب الاغراض (للجرجاني)، ١٧٣؛ الاغراض الطبية، ١٤٦ ح؛ اغراض، ٢١٧؛ الاغراض الطبية و المباحث العلائية، ٢١٨	الكافي، ١٣٧ ح
كتاب الاقناع (لابن الحسن)، ١٤٤ ح	الكافي في الموسيقى (لابن زبله)، ٩٢ ح
كتاب الله تعالى، رك بالقرآن	كتاب الابانة عن علل الديانة (لابي زيد البلخي)، ٢٦
كتاب الى ابي سعيد بن ابي الخير	كتاب اخلاق الامم، ٢٦ ح
	كتاب اخلاق الحكماء، ١٧

فوائد علائجه (للوطواط) 'ح ١٦٧'	في الموسيقى (للفارابي) '١٧'
في احكام ادوية القلبية، ١٩١، رك	في النبض (لابن سينا)، رك برسالة في النبض بالفارسية
في اغراض كتاب ما بعد الطبيعة، ٤٢، رك بكتاب في اغراض الحج	في النهاية و اللانهاية، رك برسالة في النهاية الحج
في اقسام الحكمة (لابن سينا)، ١٨٨، رك باقسام علوم الحكمة	في الهندبا، رك برسالة في الهندبا،
في اقسام العلوم (لابن سينا)، ١٨٨	قانون جزء التاليف لافليدس (للبوزجاني)، ١٩٥
في انه لا يجوز ان يكون شئ واحد جوهريا و عرضيا (لابن سينا)، ١٩٠، رك نيز بص ١٨٨ س ٦	القانون (لابن سينا)، ٤٦، ٤٩، ٥٤، ١٨٧؛ تفسير مشكلاته لابي عبيد، ١٩٤
في تحديد نهايات الاماكن (للبيروني)، رك بكتاب في تحديد نهايات الاماكن	القانون المسعودي (للبيروني)، ٦٢، ح ٦٣
في التحليل (منسوب بمرجاني)، ٢١٩	قراضة الذهب (لابن سعد الغامسي)، ١٠٤
في التناهي و اللاتناهي (لابن سينا)، ١٨٨، رك برسالة في النهاية و اللانهاية	القرآن، ٢٠، ٥٨، ١٠٤، ح ١٣٣، ١٤٠، ١٦٩، ١٧١، ١٨٠
في حدود الاشياء و رسومها (لابن سينا)، ١٩١، رك (برسالة) في الحدود	١٨٩، ٢١٦؛ كتاب الله تعالى، ٩٧؛ القرآن العزيز أو كلام الله تعالى، ١٨٩؛ قرآن مجيد، ح ١٢، ح ٨٦، ح ٩٧، ح ١٠٦، ح ١١٤، ح ١١٩، ح ١٦٧، ح ١٨٩، رك نيز بص ١٠٦، ح ١٨٠، ١٨٩
في الزاوية (لابن سينا)، ١٨٨	
في القياس (منسوب بمرجاني)، ٢١٩	
في ماهية الحزن (لابن سينا)، ١٩٠	

فهرست کتابخانه ملیه پاریس، ۲۱۱ ح	فهرست بانکی پور، رک بفهرست مخطوطات
فهرست لیڈن، ۱۰۴ ح، ۱۱۷ ح	طیبه در بانکی پور [اورینٹل بیلک
۱۳۵ ح، ۱۵۹ ح، ۲۲۴	لائبریری]
فهرست مخطوطات طیبه در بانکی پور	فهرست برلین، رک بفهرست مخطوطات
(اورینٹل بیلک لائبریری) ۱۰۷ ح؛	عربیہ در برلین (تالیف اهلوارث)،
فهرست بانکی پور، ۲۷ ح	فهرست راس و براؤن، ۲۰۸
فهرست مخطوطات عربیہ در برلین	فهرست رامپور، ۱۴ ح، ۷۴ ح
[تالیف اهلوارث]، ۹۵ ح؛ فهرست	۷۷ ح، ۸۶ ح، ۱۰۷ ح، ۱۰۹ ح
برلین، ۲۱۱	۱۲۵ ح، ۱۹۵؛ فهرست کتب
فهرست مخطوطات فارسیہ ایشیا ناک	عربیہ موجوده کتب خانہ
سوسائٹی آف بنگال، ۲۰۲؛ فهرست	ریاست رامپور، ۱۷ ح، ۳۸ ح
ایوناف، ۲۰۸، ۲۱۷ بیعد	۶۳ ح، ۹۱ ح؛ ۱۸۶، ۱۹۱؛
فهرست مخطوطات فارسیہ [در موزہ	فهرست کتابخانه رامپور، ۸۴ ح
برطانیہ] (تالیف ریو)، ۱۴۹ ح	۱۳۸ ح، ۲۱۹
۲۰۰، ۲۰۶، ۲۱۷ بیعد	فهرست کتب الاوائل (فی بیوت الکتب
فهرست مصنفات بیرونی، ۶۳ ح	للا میر نوح بن منصور)، ۴۳
فهرست مکتبه دارالعلوم اسلامیہ (پشاور)،	فهرست کتابخانه بادلی [آکفورد]
۲۹ ح، ۷۷ ح، ۱۲۵ ح، ۱۴۴ ح	۲۰۸
۲۱۸ بیعد	فهرست کتابخانه حمیدیه استنبول،
فهرست هاراسووژ، ۲۲۳	۱۶۱ ح، ۱۹۵
فوات الوفيات (للمکتبی)، ۸۵ ح	فهرست کتابخانه ریاست کپور تھله،
۱۴۲ ح	۲۱۷ بیعد

غرة التنزيل و درة التأويل (للمراغب)	علم الفلك (لنلينو) 'ح٢٤' 'ح٨١'
١٠٥	'ح٨٥' 'ح١٦١'
غرض قاطيعورياس (لابن سينا) '٤٦'	عهد جديد 'ح٣٠' 'ح٣١'
غرض ما بعد الطبيعة 'رك باغراض كتاب ما بعد الطبيعة'	عهد كتبه ابوعلی لنفسه '٦١' عهد كتبه لنفسه أو عهد له عاهد الله به لنفسه 'ح٦١' عهد عهده لنفسه '١٨٨'
فتاوى برهنه '٢٢٠'	عيون الاخبار (لابن قتيبة) '٢٢٤'
فتاوى مجد الدين البخارى الحنفى 'ح١٤٦'	عيون الانباء فى طبقات الاطباء (لابن ابى اصيبعة) 'ح٣' 'ح٤' 'ح٥' -
فتح مصر و الاسكندريه (تاليف بثلر) '٢١٦'	'ح٩' 'ح١١-ح١٤' 'ح١٦' 'ح١٧' 'ح٢٢' 'ح٢٧-ح٢٩'
الفتح الوهبى '١٨٠' 'ح٢٤٢'	'ح٣١' 'ح٣٢' 'ح٣٨-ح٥٩'
فتوح البلدان (للبلاذرى) '١٨٣'	'ح٦١-ح٦٣' 'ح٦٦' 'ح٧٠'
فردوس التواريخ 'ح١١٦'	'ح٧٢-ح٧٤' 'ح٨٠' 'ح٨٢'
فردوس الحكمة '٩' '١٧٧' بيعد	'ح٨٥' بيعد 'ح٨٨-ح٩٢'
فصول الايلاقية (لالبلاقى) 'ح١٢٥'	'ح٩٥' 'ح١٠٧' 'ح١٢٧' 'ح١٢٩'
فصول طيبة جرت فى مجلسه (يعنى ابن سينا) '١٨٩'	'ح١٤١' بيعد 'ح١٤٦' 'ح١٥٠' بيعد 'ح١٥٢' 'ح١٨٩-١٩١'
فلسفة ارسطو و افلاطن (للفارابى) '١٨٥'	'١٩٦' '١٩٩' '٢١٦' بيعد '٢١٨'
فهرست ايوناف، رك بفهرست مخطوطات فارسيه ايشيانك سوسايشى آف بنكال	رك نيز بابن ابى اصيبعة در فهرست اسماء الرجال عيون المسائل (للفارابى) '١٨٤'

ح٨، ح٩، ح١٥، ح١٦، ح١٩، ح٢٥، ح٢٧، ح٢٧٤، ح٢٧٧	١٢٧، ١١٦، ٩٨، ٩٤، ح٥٢، ١٨٧، ١٨٩؛ الاختصار من طبيعيات الشفاء (لابن زيله)، ٩٢
طبقات الشافعية الكبرى، ح٣٤، ح٣٥، ح١١٢، ح١١٧، ح١١٨، ح١٢٢، ح١٣٦، ح١٣٧، ح١٣٩، ح١٥١، ح١٦١، ح١٨٠، ١٩٨، ٢١١	شكوى الغريب عن الاوطان الى علماء البدان (للميانجي)، ٢٠١، يبعد شمس بازغه، ١١٤
طبقات ناصري، ح٣٥، ح٥٦، ح١٨٣، ح١٨٤	الشوامل و الهوامل، ٢٨، ٢٩، ١٨٦، صبح الاعشى (للقلقشندى)، ح١٧٩، ح١٨٧
الطبيعيات من كتاب الشفاء، ٤٩، ٥١، ٩٨، ٩٢	صنوان الحكمة (للسجزي)، ح٧٤، رك بترجة آتية
عجائب المخلوقات (للقزويني)، ح١٢٧، عرائس النقايس (لعلي بن زيد البيهقي)، ١١٤، ١٢٤، ١٤٧، ١٧٢	صوان الحكمة (لابي سليمان محمد بن طاهر بن بهرام السجزي)، ١، ٢، ح٥٩، ٧٤؛ منتخب صوان الحكمة، ح٦٦، ح٧٤، ح٩٠، ح١٧٧
عشر مسائل اجاب (ابن سينا) عنها لابي الريحان البيروني، ح٢٩، الققد (لابن عبد ربه)، ح٣٦، ح١١٦، ح١٦٧، ح١٩٣، ح٢٢١، ح٢٢٤، ح٢٥٥٠	١٨٦، رك نيز بتمة صوان الحكمة، طب ايلاتي، ح١٢٥
عقود الجواهر، ح٣٨، ح١٨٨، العلائي (لابن سينا)، ٤٦؛ أو كتاب العلائي، ٥٢، ١٨٨، ح١٩١، رك بالرسالة العلائية	طب عرب (تأليف استاذ براؤن)، ٢١٧، يبعد الطب الملوكي (للجرجاني)، ١٧٣، ٢١٨، طبقات الامم (لابن صاعد)، ح٦، ح٧

- الزيج (لاى الوفاء البوزجاني) ، ٧٦ ؛ شرح قصيدة عينيه (=نفسيه) شيخ
كتاب زيج الواضح ، ١٩٤
(لعبد الواحد بن محمد) ، ٩٣ ح
- زين الاخبار (تأليف كردزى) ، ٢٥٩ ح ؛ شرح قصيدة لابي الهيثم (لمحمد بن
سرح النيسابورى) ، ١٣٢ ح
- زينة الكتاب (لاى الفضل البيهقى) ،
١٧٩ ، ١٨٢ ح ؛ شرح كتاب السياسة لارسطو (للفارابى) ،
١٨٥ ح
- السء و العالم (لارسطاطاليس) ، ٢٩ ح ؛ شرح مجانى الادب ، ٨٧ ح ، ١٩١ ح
- سمع الكيان ، ٢٤ ح ؛ رك بكتاب السماع
الطبيعى ؛ سورة الاخلاص ، ١٨٠ ح
- شرح مسائل حنين (لابن سينا) ، ١٩٠ ح
- شرح مسائل حنين (لابن ابي صادق) ،
١٠٧ ح
- شرح رسائل اوقليدس (للفارابى) ، ١٧ ح
- شرح رسالة حى بن يقظان (لابن زبله) ،
٩٢ ح
- شرح رسالة حى بن يقظان (لابى عبيد) ،
٩٤ ح
- شرح رسائل لزينون (للفارابى) ، ١٨٥ ح
- (شرح رسائل) للشيخ اليونانى (للفارابى) ،
١٨٥ ح
- شرح المصادر (لابن الهيثم) ، ٧٧ ح ؛ شرح نقايه (لعبد الواحد بن محمد) ، ٩٣ ح
- شرح المقالة الاولى والثانية من كتاب
اوقليدس (لابى سعيد الارموى) ،
١٣١ ح
- شرح رسالة يوسف (للشارستانى) ،
١٤٠ ح
- شرح النجاة (لعلى بن زيد البيهقى) ،
١٥٩ ح
- شرح اصول بقراط (لابن ابي صادق) ،
١٠٧ ح
- شرح فصل (در اصطراب) لمحمد بن ايوب
الطبرى) ، ٨٤ ح
- الشفاء (لابن سينا) ، ٤٦ ، ٤٩ - ٥١ ح

- رسائل الشيخ الرئيس، ١٩٦
- رسائل (لابي الفرج بن الطيب)، ٢٨ (٤)
- رسائل (لابي الفرج بن هندو)، ٨٦
- رسائل (أو رسالة) في الطب (للحسن القطان)، ١٥٥ (٤)
- روز نامه انجمن همايون آسیائی، (J. R. A. S.)، ١١٥ ح
- روضات الجنات (للخوانساری)، ١٩٩
- روضة المناظر، ١٤١ ح
- زاد الراكب (لابي مضر محمود القتيبي)، ١٣٥ ح
- زبدة التواريخ (٤)، ٥٦ ح، ١١٥ ح، ٢٠٠، ٢٠٥، ٢٢٢، بعد
- زبدة الحقائق (للميانجي)، ١١٧، ٢٠١، بعد؛ تمهيدات عين القضاة، ٢٠٢
- زبدة الطب (للجرجاني)، ٢١٩
- زبدة النصرة (للبنداری)، ١١٧ ح بعد، ١٢٢ ح، ١٢٣ ح، ١٣٥ ح، ١٣٩ ح، ١٤٢ ح، ١٥٧ ح، ١٨٥ ح، ٢٠٠ ح، ٢٠٣ ح، رك نیز
- بالبنداری در فهرست اسماء الرجال
- زهر الآداب (للحصري)، ٧ ح، ٣٦ ح، ٢٢٤
- الزيج الارجاني، ٨٢
- زيج (ابن الاعلم)، ٨٢
- زيج اياخاني، ٨١ ح
- الزيج البالغ، ٨٣؛ زيج السالع [تصحيف البالغ]، ٨٣ ح
- الزيج البتاني، ٨١
- زيج الجامع، ٨٣؛ ترجمة فارسي ابن زيح، ٨٣ ح
- زيج السنجرى (للخازن)، ١٦١ ح؛ الزيج المعنون بالمعتبر السنجرى، ١٦١
- الزيج الشامل، ١٩٤ بعد
- الزيج العدلى (لابي محمد العدلى القايني)، ٨١
- زيج كوشيار، ٨٣؛ ترجمة فارسي ابن زيح، ٨٣
- زيج (محمد بن ايوب الطبري)، ٨٤ ح، (غالباً = زيج المفرد، ٨٤ ح)
- زيج (محمد بن جابر البتاني)، ١٥ ح
- زيج المفرد، ٨٤ ح، رك زيح محمد بن ايوب الطبري

رسالة في الوجود (للخيام) '١١٢	رسالة في المحرك الاول (لابى سليمان
رسالة في الوجود و شرح اسمه (لناتلى)	السجستاني) '٧٤
'٢٢	رسالة في معرفة الاجرام السماوية
رسالة (محمد بن ايوب الطبرى) الى بعض	(لابن سينا) '١٨٨
اكابر الرى '٨٤	رسالة في معرفة الاصطربلاب (لليرونى)
الرسالة المثوقة (لابى الفرج بن هندو)	'٦٣ ح
'٨٦	رسالة في معنى حقيقة واضرب لهم
رسالة (الميهنى) الى القاضى عمر الساوى	مثل الحياة الدنيا كما (لابن سينا)
'١٣٧	'١٨٩
رسالة (كذا) النيروزية (لابن سينا)	رسالة في المنطق (لابى سعيد الارموى)
'١٨٨	'١٣١
رسالة همج الرعاع الى ساكن القلاع	رسالة في الموسيقى سوى الشفاء (لابن سينا)
(لابن سينا) '١٨٩	'١٨٩
رسالة (لابن الهيثم) '٧٩	رسالة في النبض بالفارسية (لابن سينا)
رسالة (لابن الهيثم) بين فيها ان جميع	'٤٧ '١٨٩
الامور الدنيا والدينية هي نتائج العلوم	رسالة في النفس (لابن سينا) '١٨٩
الفلسفية '٨٠ ح	و ايضا له '١٨٩؛ و ايضا له '١٨٩
رسائل (أو رسالة) اخوان الصفاء	رسالة في النفس الفلكى (لابن سينا)
'٤٠ '٢١	'١٨٨
رسائل رشيد وطواط [أو مجموعة رسائل	(رسالة) في النهاية والانهاية (لابن سينا)
رشيد الدين الوطواط] '١١٦ ح	'٤٧؛ في التناهى واللاتناهى '١٨٨
'١٦٧ '٢٠٦ '٢٠٧ '٢١٢	رسالة في الهندبا (لابن سينا) '٤٧
'٢١٧	'١٨٨

رسالة في العشق، رك بكتاب في العشق؛	رسالة في محرى (؟) الاقسام (لابن سينا)؛
رسالة في علم الاكسير (للتاتلي)؛ ٢٢٠	١٨٨
رسالة في علّة قوام الارض في حيزه	رسالة في الجهة التي بها القول على
(لابن سينا)؛ ١٨٨	احكام النجوم (للفارابي)؛ ١٨٥
رسالة في القصد (لابن سينا)؛ ١٩٠	رسالة في الحدث (لابن سينا)؛ ١٨٨
رسالة في الفيض الالهي (لابن سينا)؛	(رسالة) في الحدود (لابن سينا)؛ ٤٧؛
١٨٩	الحدود؛ ١٨٨؛ في حدود الاشياء
رسالة في القضاء والقدر (لابن سينا)؛	و رسومها؛ ١٩١
٤٦	رسالة في الحروف (لابن سينا)؛ ٤٧
رسالة في القوى الجسائية (لابن سينا)؛	رسالة في الحساب (للبوزجاني)؛ ١٩٥
١٨٩	رسالة في درجة الادوية (للفارابي)؛
رسالة في قيام الارض وسط السماء	١٨٥
(لابن سينا)؛ ١٨٨	رسالة في ذم ماضع الخرا (لابن سينا)؛
رسالة في الكيسة (للبيهقي)؛ ١٧٣	١٩٠
رسالة في الكمال الخاص بنوع الانسان	رسالة في الرد على مقالة لابي الفرج
(لابن سليمان السجزي)؛ ٧٤ ح	(لابن سينا)؛ ١٨٩
رسالة في الكون و التكليف (للخيام)؛	رسالة في السياسة (لابن سينا)؛ ١٨٨
١١٢	رسالة السياسة (للفارابي)؛ ١٨٥
رسالة في كيفية اصحاب الكهف	رسالة في الشراب مجدول (لابن سينا)؛
(لابن سينا)؛ ١٨٩	١٨٩؛ و ايضاً غير مجدول؛ ١٨٩؛
رسالة في كيفية انشقاق القمر (لابن سينا)؛	رسالة في عالمية الله تعالى (منسوبة الى
١٨٩	المعصومي)؛ ٩٦

- رسالة الطير (لابن سينا) ٥٠؛ الرسالة الموسومة بالطير، ١٨٨
- رسالة العروس (لابن سينا) ١٨٨
- رسالة في اغراض ما بعد الطبيعة (للفارابي)، ١٦، رك بكتاب في اغراض كتاب ما بعد الطبيعة
- رسالة في اقتصاص طرق الفضائل (لابن سليمان السجستاني)، ٧٤
- رسالة في ان ابعاد الجسم غير ذاتية [له] (لابن سينا)، ٤٧
- رسالة في ان علم الحكمة افوى الدواعي الى متابعة الشرائع (لابن زرعة)، ٦٦
- رسالة في ان علم عمرو غير علم زيد (لابن سينا)، ١٨٨
- رسالة في الباه (لابن سينا)، ١٩٠
- رسالة في تحقيق آثار المتخيلة في الجوّ (لابن الخير)، ١٤ ح
- رسالة في تعقب الموضع الجدلي، رك بتعقب المواضع الجدلية
- رسالة في التفاح (لابن سينا)، ١٨٩
- رسالة في تفسير اقسام الموجودات (لعل بن رامساس العوفي)، ٦٤
- (رسالة) في تقويم اللسان في المنطق (للفارابي)، ١٨٥
- رسالة الطير (لابن سينا) ٥٠؛ الرسالة الموسومة بالطير، ١٨٨
- رسالة العروس (لابن سينا) ١٨٨
- الرسالة العلائية (لابن سينا)، ٩٤؛ ملحق ابي عبيد بآخر الرسالة، ٩٤؛ دانش نامه علائي، ٩٤ ح؛ ١٩١ ح؛ العلائي، ٤٦؛ كتاب العلائي، ٥٤
- ١٨٨، ١٩١ ح؛ مائة دانش علائي مشهور بحكمة العلائي، ١٩١
- رسالة عيسى بن علي في ابطال احكام النجوم، ٨٥؛ نقيضه للقيصي، ٨٥
- رسالة الفردوس (لابن سينا)، ١٩٠
- رسالة في اثبات المبدأ الاول (لابن سينا)، ١٨٩
- رسالة في اثبات المفارقات (للمعصومي)، ٩٥ ح؛ رك بكتاب في المفارقات واعداد العقول و الافلاك و ترتيب المبدعات
- رسالة في اثبات النبوة (لابن سينا)، ١٨٧
- رسالة في الاخلاق (لابن سينا)، ١٨٨
- رسالة في الاخلاق (لابن الهيثم)، ٧٧

رسالة الى ابى الفرج اليبامي (لابن سينا) '١٨٩	ذخيرة خوارزمشاه (للجرجاني) رك بكتاب الذخيرة
رسالة الى ابى الفضل (لابن سينا) '١٨٩	الذريعة (للاغب) '١٠٥ رك بكتاب
رسالة الى ابى القاسم الكرماني (لابن سينا) '١٨٨	الذريعة
رسالة التحفة (لابن سينا) '٤٧: كتاب التحفة '١٨٨	راحة الصدور (للاراوندى) '١١٤ ح
رسالة (للجرجاني) '١٧٣	'١١٨ ح '١٢٠ ح '١٢٢ ح
رسالة (ابى الحسن) الى الامام الاوحد الرشيدى '١٤٥	'١٢٩ ح '١٤٩ ح '١٥١ ح
رسالة حى بن يقظان (لابن سينا) '١٨٨	'١٥٧ ح '١٩٢ ح '١٩٨ ح '٢٠٥ ح
رك بحى بن يقظان	'٢١٤
رسالة [ابى الخير] الى الوزير الامين ابى سعد '١٤ '٣٣	الرسالة الاضحوية (لابن سينا) '٣٣ - فى المعاد '٣٣ ح
رساله در عقل و نفس (للكندى) '١٨٦	رسالة الى البرقى (لابن سينا) '١٨٩
رساله در معرفت عناصر و كائنات الجوّ (للمعودى) '١١٩ ح '٢١٠	رسالة الى ابى الحسن سهل بن محمد فى امر مستور (لابن سينا) '١٨٩
رسالة السنجرية فى كائنات العنصرية (للساوى) '٢٠٦	رسالة الى ابى طاهر بن حنبل (لابن سينا) '١٩٠
رسالة الشيخ الرئيس الى ابى ربحان البيرونى اجاب فيها عن عشرة مسائل ذكره ارسطاطاليس فى كتاب السماء والعالم '٢٩ ح	رسالة الى ابى طاهر المتطّيب فى معنى السراج (لابن سينا) '٢٩٠
	رسالة الى ابى عبيد الجوزجاني فى انتفاء عما نسب اليه من معارضة القرآن (لابن سينا) '١٨٩

- سحى بن يقظان (لابن سينا)، ٤٧، ٥٠؛ رسالة -، ١٨٨؛ شرحه لابن زيله، ٩٢؛ شرحه لابي عبيد، ٩٤
- ١٠٥ ح. = غمرة التنزيل و درة التاويل
- درة الوشاح أو تنمة وشاح دمية القصر (لعلى بن زيد البيهقي)، ١٧١، رك نيز بوشاح دمية القصر، دستور طبي (لابن سينا)، ١٩٠
- ١١٧ ح، ١٣٥ ح، ١٥٩ ح؛ ٢٢٣ بيعد؛ كتاب الخريدة، ١٩٨
- درة الوشاح أو تنمة وشاح دمية القصر (لعلى بن زيد البيهقي)، ١٧١، رك نيز بوشاح دمية القصر، دستور طبي (لابن سينا)، ١٩٠
- خزانة الادب، ٣٨ ح، ٣٩ ح، ٤١ ح، ٤٤ ح، ٤٩ ح، ١٩٠ ح
- درة الوشاح أو تنمة وشاح دمية القصر (لعلى بن زيد البيهقي)، ١٧١، رك نيز بوشاح دمية القصر، دستور طبي (لابن سينا)، ١٩٠
- خطب (لابن سينا)، ١٩٠
- دفع الغم عن الموت (لابن سينا)، ١٩٠
- خطبة في انه لا يجوز ان يكون شئ واحد جوهريا و عرضيا، ١٩٠
- دمية (القصر)، [للباخري]، ٣٤ ح، ٨٥ ح، ١٨١ ح، ١٨٦ ح، ١٩٨ ح، ٢١٢ ح، ٢٣٨ ح، ٢٦٦ ح، رك نيز بوشاح دمية القصر، ديوان البحري، ١٠٥ ح، ديوان (البتى)، ٣٤ ح، ديوان الحطيئة، ١٦٧ ح، ديوان شعر (للوكرى)، ١٢١ ح، ديوان (ابى الفرج بن هندو)، ٨٦ ح، ديوان المتنبي، ١٨٥ ح، ديوان وطواط (عربى)، ٢٥٣ ح، ٢٢٢ ح
- خريدة القصر (للعهاد الاصفهاني)، ١١٧ ح، ١٣٥ ح، ١٥٩ ح؛ ٢٢٣ بيعد؛ كتاب الخريدة، ١٩٨
- خزانة الادب، ٣٨ ح، ٣٩ ح، ٤١ ح، ٤٤ ح، ٤٩ ح، ١٩٠ ح
- خطب (لابن سينا)، ١٩٠
- خطبة في انه لا يجوز ان يكون شئ واحد جوهريا و عرضيا، ١٩٠
- الحقى العلائى (للجرجاني)، ١٧٣، ٢١٧
- خلاصة كتاب التفسير لاهل التنجيم، ٦٣ ح
- دانس نامه علائى، ٩٤ ح، ١٩١ ح، رك بالرسالة العلائية، درة الاخبار، ٣، ٤، ٥ ح، ٦، ٧، ٧١ ح، ٧٦ ح، ١١٢ ح، ١٤٤ ح، ١٦٧ ح، وغيرها من المواضع، درة التاويل (للاصبهاني)،

الحاصل و المحصول (لابن سينا)، ٤٤	جمع الجوامع (السيوطي)، ٢٠٩
١٨٧، ٤٩، ٤٦	الجل من الادلة المحققة لبقاء النفس
حبيب السير، ١١٢ ح، ١١٤ ح	الناطق (لابن سينا)، ١٨٨
١١٧ ح، ١٨٦، ٢٠٣	جهان دانس (ترجمة فارسي كفاية في
حدائق السحر (الوطواط)، ١١٦ ح	الهيئة ل محمد بن المسعودي)، ٢٠٨
١٥٥ ح، ١٦٦ ح، ١٦٧ ح	٢١٠
الحدود (لابن سينا)، رك (رسالة) في	جهانكشاي جويني، ١٥٥ ح، ١٥٨ ح
الحدود	١٦٦ ح
الحكمة العرشية (لابن سينا)، ٥٦	جواب ست عشرة مسألة لابي ريحان،
١٩٠	٢٩ ح
الحكمة العروضية (لابن سينا)، ٤٤ ح	جواب كتاب الى بعض المتكلمين
١٩١، رك بالمجموع	(لابن سينا)، ١٨٩
حكمت علاني، ١٩١، رك بالرسالة	جوامع كتب المنطق (للفارابي)، ١٧
العلائية	١٨٤
الحكمة القدسية (لابن سينا)، ٤٦	چهار مقاله، ح ٥، ح ١٢، ح ١٣
١٨٧، رك نيز به، ٥٦ ح	ح ٢٥، ح ٢٦، ح ٣٥، ح ٣٨
الحكمة المشرقية (لابن سينا)، ٥٦	ح ٤٥، ح ٤٨، ح ٤٩، ح ٥١
١٨٧	ح ٥٢، ح ٥٦، ح ٦٢، ح ٨٣
الحماسة، ح ٢، ح ٨٥، ١١٦	ح ٨٤، ح ٨٨، ح ٩١-٩٤
١٦٨ ح، ٢٢٤، كتاب اشعار	ح ١١٠، ح ١١٦، ح ١١٩
الحماسة، ١١٦ ح	١٩٨، ٢١٧، بعد: ترجمة چهار مقاله
	(از استاذ براءون)، ح ٨٣، ح ١١٠
	ح ١١٢، ح ١١٩، ٢١٧ بعد

- تعبق المواضع الجدلية (لابن سينا)، ٤٧؛ أو تعبق الموضوع الجدلي، ١٨٧
- التعليقات (للفارابي)، ١٧
- تفسير بعض سور كلام الله تعالى (لابن سينا)، ١٨٩
- تفسير (للمارستاني)، ١٤٠
- تفسير حقائق القرآن (للمياجي)، ٢٠٢
- تفسير رسالة في تفسير الموجودات (لابي الحسن العوفي)، ٦٤ ح
- تفسير قطعة من كتاب الاخلاق، ١٧ ح
- رك بكتاب التفسير للفارابي
- تفسير كتاب التشريح الصغير لجالينوس (تأليف ابو الفرج)، ٢٧ ح
- تفسير كتاب الأخوذات (للسوي)، ١٠٩ ح؛ تهذيبه للطوسي، ١٠٩ ح
- رك نيز بكتاب الأخوذات
- تفسير مشكلات القانون (لابي عبيد)، ٩٤
- تفسير يحيى لكتاب السماع الطبيعي، ٢٢٠
- تفصيل النشأتين و تحصيل المعادتين
- (للمراغب)، ١٠٥، رك بكتاب تفصيل الخ
- التفهيم لاهل التنجيم (لليروني)، ٦٣ ح
- ٢١٠
- تهديدات عين القضاة، رك بزبدة الحقائق
- تكملة فهرست مخطوطات فارسيه برائش ميوزيم (تأليف ريو)، ٢٠٠
- تكملة لغات عرب (تأليف ذوزي)، ١٩ ح، ٧٣ ح، ١٨٥، ١٩٦
- تهافة الفلاسفة (للفزالي)، ٢٤
- تهذيب التهذيب (لابن حجر)، ١٨٠ ح
- تهذيب زيح البتاني (لابي محمد العدلي القايني)، ٨١
- تهذيب اللغة (لابي منصور الازهرى)، ٥٣
- نمار القلوب (للتعالى)، ١٨٥
- ثمره بطلميوس، ٢٠٨؛ كتاب ثمره، ٢١٠
- الجدل الملحق بكتاب الاوسط (لابن سينا)، ١٨٧

تذكرة الشعراء دولت شاه سمرقندي، ح ٣٤	١٩٢، ١٩٦، ١٩٧، ١٩٨، ٢٠١، ٢٠٦، ٢٠٩، ٢١٤، ٢٢٠
ترجمة آيين الكبرى (از جيرك)، رك بايين الكبرى	تتمة وشاح دمية القصر، ١٧١، درة الوشاح
ترجمة ابن اسفنديار، رك بتاريخ طبرستان، ترجمة چهار مقاله، رك بچهار مقاله،	تتمة اليتيمة (للثعالبي)، ح ٢٨، ١٧٩ ح، ١٨٠ ح، ١٨٥، ١٩٢، ١٩٥، ٢٠٧، ٢٢٥
ترجمة فارسي نزهة الارواح، رك بتاريخ الحكماء أو نزهة الارواح،	تجارب الامم (لابن مسكويه)، ٢٨، التحبير (لابن السمعاني)، ٢١٥،
ترجمة كتاب المعاد بالفارسية (لابن سينا)، ١٨٨	تحرير كتاب ماخوذات ارشميدس (للطوسي)، ح ٨١، رك نيز بكتاب الماخوذات،
ترجمة وفيات الاعيان (از فيسلان)، ح ٣٥، ح ٨٣، ح ٨٥،	تحصيل السعادة (للفارابي)، ١٨٥، تحقيق امر منازل القمر (لليروني)، ٦٣
تركيستان (باليف بارنولد)، ح ٢٨، ١٠٨ ح، ١١٥ ح، ١٢٦ ح، ١٣٤ ح، ١٦٦ ح، ١٧٩ ح،	تدارك انواع الخطأ (لابن سينا)، ١٨٨، تدبير المسافرين (لابن سينا)، ١٩٠، تدبير المنزل (لابن سينا)، ١٩٠،
تزيين كتاب ارشميدس في الماخوذات، ح ٨١، رك نيز بكتاب الماخوذات، تعاليق في المنطق (لابن سينا)، ١٨٩، تعبير الرؤيا (لابن سهل المسيحي)، ح ٨٨، كتاب (لابن سهل المسيحي) في التعبير،	التذكرة الاشرقية في الصناعة الطبية (منسوب بجرجاني)، ٢١٧،

تاريخ كامل، ٢١١، رك بكتاب الكامل في التاريخ	١٥٠ ح، ١٦١ ح، ١٦٢ ح ١٩٤ بعد، ٢٠٧
التاريخ الكبير، ٥٩ ح، ١٤١ ح، رك بتاريخ الاسلام للذهبي	تاريخ طبرستان لابن اسفنديار (ترجمة استاذ براؤن)، ٩ ح، ١٥ ح، ١٩٦ ح
تاريخ كزنده، ١٣٦ ح، ١٦٦ ح ١٨٣ ح، ٢٠٥، ٢١٦ بعد	٢٠٤، ٢٠٦، ٢١٦
تاريخ محمود وراق، ١٧٩ ح	تاريخ علوم عرب (تاليف براكلن)، ٣ ح
تاريخ مسعودي، رك بتاريخ آل سبكتكين	٤ ح، ٦ ح، ٧ ح، ١٤ ح-١٧ ح
تاريخ ابى المعالى (لابى المعالى الرشيدى)، ٢٠٦	٢١ ح، ٢٢ ح، ٢٥ ح-٢٧ ح ٣٣ ح-٣٥ ح، ٣٨ ح، ٤٢ ح- ٤٥ ح، ٥٠ ح، ٦٢ ح-٦٤ ح
تاريخ ناصري، رك بتاريخ آل سبكتكين	٦٦ ح، ٧٧ ح، ٨٠ ح، ٨١ ح
تاريخ نيسابور (للخرقوشى)، ١٨١ ح	٨٣ ح-٨٨ ح، ٩٠ ح-٩٣ ح
تاريخ امام ابو سعيد خرگوشى	٩٥ ح، ١٠٣ ح، ١٠٥ ح، ١٠٧ ح
تاريخ يمى، ٣٤ ح، كتاب اليمى، ١٨٠-١٨٢	١٠٩ ح، ١١٧ ح، ١٢١ ح
التبصرة (للقاضى عمر)، ١٢٨ ح	١٢٥ ح، ١٢٧ ح-١٢٩ ح
التبصرة فى علم الهيئة (للخرقى)، ٢١١	١٣٧ ح، ١٣٨ ح، ١٤١ ح
تمة صوان الحكمة (للبيهقى)، ٢ ح	١٤٣ ح، ١٤٤ ح، ١٤٩ ح
١٤ ح، ٣٤ ح، (٥٩ ح)، ٨٤ ح	١٥٠ ح، ١٥٩ ح، ١٦١ ح
١٦٧ ح، ١٧٣ ح، ١٧٨ ح، ١٨٥ ح	١٦٦ ح، ١٩٠ بعد، ١٩٤
	٢١٧
	تاريخ ابى الفداء، رك بمختصر تاريخ البشر

(١) رك بملطنامه

تاريخ الاحكام أو زهرة الارواح و روضة الافراح (للشهرزورى) ١٠٢ ح' ٧٤ ح' ٨٥ ح' ١٠٢ ح' ١١٠ ح' ١١٨ ح' ١٤٦ ح' ١٥٠ ح' ١٥٢ ح' وغيرها من المواضع: ترجمة فارسي زهه، ح' ٩ ح' ١٢ ح' ١٤ ح' ٢٢ ح' ٣٠ ح' ٣٣ ح' ٣٤ ح' ٣٥ ح' ٣٩ ح' ٦٥ ح' ٦٩ ح' ٧٥ ح' ٩٥ ح' ١٣٨ ح'	تاريخ الاسلام (للذهبي)، ١٤١ ح' (=التاريخ الكبير، ١٤١ ح'؟) تاريخ امام ابو سعيد خردكوشى، ١٨١ رك بتاريخ نيسابور تاريخ بيهق (للإمام ابى الحسن على بن ابى القاسم زيد البيهقى)، ٥٩ ح' ٩٦ ح' ١١٠ ح' ١١٢ ح' ١١٦ ح' ١١٨ ح' ١٣١ ح' ١٣٤ ح' ١٣٥ ح' ١٣٩ ح' ١٥٨ ح' ١٦٣ ح' ١٧٨ ح' ١٧٩، ١٨٤، ١٩٦، ١٩٨ ٢٠٦، ٢١٢، ٢١٥
تاريخ حكماء الفلاسفة (للشارستانى) ١٣٨ ح'	تاريخ الحكماء (لجمال الدين على بن يوسف القفطى)، ٣ ح' ٤ ح' ٦ ح' ٩-١١ ح' ١٢ ح' ١٤ ح' ١٥-١٧ ح' ٢١ ح' ٢٢ ح' ٢٤ ح' ٢٥ ح' ٢٧ ح' ٢٨ ح' ٣٢ ح' ٣٨ ح' ٥٩ ح' ٦٢ ح' ٦٣ ح' ٦٤ ح' ٦٦ ح' ٧٠ ح' ٧٢ ح' ٧٤ ح' ٧٧ ح' ٨١ ح' ٨٢ ح' ٨٥ ح' ٨٨ ح' ٩٠ ح' ١٠٢ ح' ١٠٣ ح' ١٤١ ح' ١٥٠-١٥٢ ح' ١٩٠، ١٩٤
تاريخ دول الاسلام (للذهبي)، ١٤١ ح' التاريخ الصغير، ١٤١ ح' تاريخ الرسل والملوك (للطبرى)، ٤ ح' تاريخ رياضيين و منجمين عرب (تأليف سوزن)، ٣ ح' ٤ ح' ٦ ح' ٧ ح' ١٤ ح' ١٥ ح' ١٦ ح' ٢٥ ح' ٣٢ ح' ٣٨ ح' ٦٢ ح' ٦٣ ح' ٦٦ ح' ٧٧ ح' ٨٠ ح' ٨٢ ح' ٨٣ ح' ٨٤ ح' ٨٥ ح' ٨٨ ح' ٩٠ ح' ٩٣ ح' ١٠٩ ح' ١١٢ ح' ١١٩ ح' ١٤٢ ح' ١٤٩ ح'	تاريخ الحكماء (للجمال الدين على بن يوسف القفطى)، ٣ ح' ٤ ح' ٦ ح' ٩-١١ ح' ١٢ ح' ١٤ ح' ١٥-١٧ ح' ٢١ ح' ٢٢ ح' ٢٤ ح' ٢٥ ح' ٢٧ ح' ٢٨ ح' ٣٢ ح' ٣٨ ح' ٥٩ ح' ٦٢ ح' ٦٣ ح' ٦٤ ح' ٦٦ ح' ٧٠ ح' ٧٢ ح' ٧٤ ح' ٧٧ ح' ٨١ ح' ٨٢ ح' ٨٥ ح' ٨٨ ح' ٩٠ ح' ١٠٢ ح' ١٠٣ ح' ١٤١ ح' ١٥٠-١٥٢ ح' ١٩٠، ١٩٤ رك نيز بابن القفطى

- اورینٹل کالج میگزین، ح ۹۶، ح ۱۱۲
 بعد، ح ۱۱۹، ح ۱۳۱، ح ۱۳۵
 ح ۱۳۸، ح ۱۵۸، ح ۲۱۰، ح ۲۱۲
 ۲۲۴
 الاوسط (لابن سینا) ۴۶؛ الاوسط
 الجرجانی، ح ۴۵؛ کتاب—، ۱۸۷؛
 المختصر الاوسط فی المنطق، ۴۶؛
 ۱۸۷
 اوسط الكبير (للفارابی)، ۱۸۵
 اوقلیدس، ۱۷، ۴۰، ۴۷، ۵۱؛
 المقالة العاشرة من—، ۱۲۷؛
 اقلیدس، ۲۱۶؛ رک نیز بفهرست
 اسماء الرجال
 ایساغوجی، ۴۰
 اینسائکلوپیڈیا آف اسلام، ح ۴، ح ۲۱
 ح ۳۴، ح ۵۰، ح ۵۴، ح ۹۱
 ح ۱۳۱، ح ۱۴۱، ح ۱۶۲
 ح ۱۷۹، ح ۱۹۷، ح ۲۱۱
 البرء الاثم، ح ۴۴، رک بترجہ آتیہ
 البرء الاثم (لابن سینا)، ۴۴، ۴۶
 ۱۸۹
 البصائر التصیریة فی المنطق (للقاضی)
- عمر الساری، ۱۲۸، ح ۱۲۲
 ۲۰۵
 بغیة الوعاة، ح ۱۰۴، ح ۱۰۵
 ح ۱۱۳، ح ۱۳۵، ح ۱۹۱، ۱۹۸
 بعد، ۲۰۹، ۲۶۷، ح
 بهجة التوحید، رک بمهجة التوحید
 بیان الحق بضمان الصدق (للوکری)،
 ۲۰۴، ۱۲۱
 بیان ذوات الجهة (لابن سینا)، ۴۶
 ۱۸۸ (بظاہر = مقالة فی عکوس
 ذوات الجهة، ۱۹۱)
 بروسینڈنگز آف دی برنش اکیڈمی،
 ۱۷۸
 یلسٹائن انڈر دی مسلمز، ح ۸۹
 تاریخ آل سبکتکین (لابی الفضل محمد بن
 الحسن البیهقی) ۱۳؛ تاریخ آل محمود،
 ۱۷۹، ۱۸۴؛ تاریخ ناصری، ۱۷۹؛
 تاریخ مسعودی، ۱۷۷، ۱۸۳
 ۲۱۳
 تاریخ ادبیات ایران (تالیف استاد براؤن)،
 ح ۳۴، ح ۳۸

اغراض (للجرجاني)، ٢١٧، رك بكتاب	اخلاق الشيخ الرئيس، ٤٤ ح'
الاغراض	الادوية القلبية (لابن سينا)، ٤٦
اقتضاب المجموع، ١٩٩	٥٠ ح'، ٥١، ١٨٨؛ في احكام
اقرب الموارد (للشرتوني)، ١١٣ ح'	ادوية القلبية، ١٩١
١٥٠ ح'، ١٧٢ ح'	الارجوزة السينائية، ٣٦ ح'
اقسام علوم الحكمة (لابن سينا)، ٤٧؛	ارجوزة في المنطق (لابن سينا)، ١٨٩
في اقسام الحكمة، ١٨٨	الارشاد لتصحيح الاعتقاد (لابي الحن
اقليدس، رك باوقليدس	العامري)، ١٨٦
الالهيات من كتاب الشفاء، ٥٠، ٩٨	الارصاد الكلية (لابن سينا)، ٤٦
١١٦	الاستبصار (لابن سينا)، ١٨٧
الامالي (لابي علي القالي)، ١٩٣، ٢٢٤	اسلامك كلچر، ٦٢ ح'، ١٧٨، ٢٠١
امتحان الاطباء (للحكيم ابي الخير)	٢٠٨
١١، ٧٣ ح'، ١٥٧، رك نيز، عمحة	الاشارات (لابن سينا)، ٤٦، ٤٩
الاطباء	١٨٧
الامد الاقصى (لابي زيد البلخي)، ٢٦	اشارة الى علم المنطق (لابن سينا)
الاملاء في المنطق (لابن سينا)، ١٨٩	١٨٧
انتخاب اقتضاب المجموع (للنيلي)، ١٩٩	اشعار الحكيم اسمعيل الهروي، ٩٧
الانجيل، ٩	اصلاح تعديل المريح (لبعض المهندسين)
الانصاف (لابن سينا)، ٤٦، ٥٥، يمد؛	٨٤
كتاب الانصاف والانتصاف، ١٨٧	الاعلام بمناقب الاسلام (لابي الحن
انموذج الحكمة (لابي الفرج بن هندون)	العامري)، ١٨٦
٨٦	الاغاني، رك بكتاب الاغاني

فهرست الكتب

آثار الباقية (للبيروني) 'ح ٢٢، 'ح ٦٢	الاجرام العلوية (لابن سينا) '٤٦، رك نيز بترجة آتية
'ح ٦٣	
آثار علوي (للاسفزازي) 'ح ١١٩	الاجرام السماوية (لابن سينا) '١٩١، رك نيز بترجة سابقه
آثار الوزراء (تأليف سيف الدين حاجي)	اجوبة ابي الريحان البيروني انقذها اليه من خوارزم (لابن سينا)
'ح ١٢٢، 'ح ١٣١، 'ح ٢٠٣	'١٨٨
آداب الحرب و الشجاعة (لفخر مدبر)	
'١٨٤، '١٨٧	
آراء المدينة الفاضلة (للفارابي) '١٧	اجوبة عشر مسائل (لابن سينا) '١٨٩
'١٨٥	اجوبة عشرين مسائل (لابن سينا)
الآلة الرصدية (لابن سينا) '٤٦	'١٨٩
آيين اكبرى '١٩٥، ترجمة آيين اكبرى (از جيرت) 'ح ٨٤، '١٩٥	احياء الحق (لمحمد بن مسعود الغزنوي)
	'١٤٩
الابانة عن علل الديانة '٢٦	اخبار الادباء 'ح ١١٧، رك بمجم الادباء
اتفاق رأي الحكيمين (للفارابي) '١٨٥	اختبار البشر (تاريخ) '١٩٩
الاتقان (للسيوطي) 'ح ١١٣	اختصار كتاب المسائل الحنين (للنيلي)
	'١٩٩
اعام التتمة 'ح ٨٨، 'ح ٩٠، 'ح ٩٥	اختصار لاصول اقليدس (للاسفزازي)
'ح ١٠١، 'ح ١١٢، 'ح ١٢٠	'ح ١١٩
'ح ١٢٧، 'ح ١٤٣، 'ح ١٥٠	
'ح ١٥٨، 'ح ١٥٩، 'ح ١٩٨، 'ح ٢٠٤	اختصار من طبيعيات الشفاء (لابن زبله)
'٢٠٦، '٢٠٨، '٢١٤	'٩٢

(١) رك بطلطانه.

۱۰۷، ۱۹۶، ۱۹۴، ۵۹، ۴۵
 ۱۰۸، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۲۲ ح
 ۱۲۳ ح، ۱۲۷، ۱۳۳، ۱۳۴ ح
 ۱۳۸ ح، ۱۴۱، ۱۵۸، ۱۷۲ ح
 ۱۷۹ ح، ۱۸۱، ۱۸۴
 ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۰، ۲۰۶
 ۲۱۵

نیل مصر، ۷۸

هرات، ۹۸، ۹۹، ۱۰۴، ۱۹۴
 ۱۹۷

هرمز (بندر)، ۱۶۱ ح

همدان (أو همدان)، ۴۴ ح، ۴۷-۵۱
 ۱۱۷ ح، ۱۳۶ ح، ۱۵۱؛ السور
 من جانب القبلة من همدان، ۵۸
 الهند، ۶۲

یزد، ۱۱۰، ۲۰۱؛ جامع (مسجد
 عتیق)

یورپ، ۲۲۲، رک باروبا

مکتبہ کلیئہ پنجاب، رک بکتابخانہ
 کلیئہ پنجاب

مکتبہ تنقیدہ در مسجد جامع بمبئی
 ۱۶۱ ح

مکتبہ مشرقیہ پشاور، رک بکتبہ
 دارالعلوم اسلامیہ پشاور

مکة، ۱۱۵، ۲۰۷

منی، ۱۶۸

موزة برطانیہ [لندن]، ۳۸ ح، ۵۶ ح

۸۳ ح، ۹۲ ح، ۹۶ ح، ۱۸۴

۱۸۷، ۱۹۴

نانل، ۲۲ ح

ناحیة بیہق، ۱۰۰، رک بیہق

ناحیة بخارا، ۱۳

زردوان (أو بردوان أو فردجان أو فردجون

أو براهان أو بردهان)؛ القلعة، ۵۰۰؛

نسا، ۴۵، ۱۳۸ ح

نسف، ۲۰۷

نظامیة بغداد، ۱۳۶ ح

نوقان، ۱۶۵ ح

نیشاپور (أو نیشاور أو نیشاپور)، ۳۴ ح

کوره-۱، ۱۲۰	لاهور، ۱۳۶ ح، ۲۱۷
سرورود، ۲۲۱	لمنان، ۱۸۴
المسجد الاقصى، ۸۹	لوکر، ۱۲۰ ح
مسجد جامع بمبئی، ۱۶۱ ح، ۲۰۳	لیزک، ۱۶۷ ح؛ لیسک، ۲۱۴
مسجد عتیق یزد، ۲۲۲	لیدن، ۸۳ ح، ۱۱۷ ح، ۱۲۸ ح
المشرق، ۳۸، ۴۲	۱۹۴، ۱۹۶، ۲۲۳
مصر، ۴۵ ح، ۱۷۸، ۱۰۵ ح، ۱۳۷ ح	مایثزاباذ، ۱۵۸ ح
۱۹۶، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۲	ماوراءالنهر، ۳۶
۲۲۱، ۲۲۴	محلہ کون کنبد (باصفهان)، ۵۱
مطبع انصاری دہلی، ۴۷	مدرسة الامام شیخ المشایخ یوسف الہمدانی، ۱۲۳
مطبع فیروز دکن، ۱۹۱ ح	المدرسة النظامية بیغداد، ۱۳۶
مطبعة امیرية بولاق، ۱۲۸ ح	۲۲۳
مطبعة خيرية [مصر]، ۲۹ ح	مرزتوان، ۱۳۸
مطبعة دار الفنون (طهران)، ۱۱۶ ح	مرور، ۵۶، ۶۳ ح، ۱۲۰ ح، ۱۲۲
مطبعة مجلس طهران، ۱۵۵ ح، ۱۶۶ ح	۱۲۳ ح، ۱۲۴ ح، ۱۳۵، ۱۵۳
مطبعة مصطفائی دہلی، ۱۱۴ ح، ۳۶ ح	۱۵۶ ح، ۱۵۸، ۱۶۰، ۱۹۴
مغرب، ۴۲ ح	۱۹۷، ۲۱۲، ۲۱۵ ح، ۲۱۷
مکتبہ دارالعلوم اسلامیہ پشاور، ۲۹ ح	۲۲۲؛ الحضرة، ۱۵۶، ۱۵۸، بیعد
۱۲۵ ح	۱۹۷، بیعد، ۲۱۲؛ مدینة-۹
مکتبہ مشرقیہ پشاور، ۱۴۴ ح؛ کتاب	۱۷۷، بیعد؛ مرور شہجان، ۹ ح
خانہ اسلامیہ کالج پشاور، ۷۷ ح	
۲۱۸، بیعد	

- قوهستان، ۸۰ ح،
القیامة، ۹۰، رک بکنیسة القیامة،
کانپور، ۱۱۴،
کیورتھله، ۲۱۷، بیعد،
کتاب خانہ اسلامیہ کالج پشاور، رک
بمکتبہ دارالعلوم اسلامیہ پشاور،
کتاب خانہ انڈیا آفس، ۲۰۸،
کتاب خانہ ایشیائیک سوسائٹی بنگال،
۲۰۸، ۲۱۷، بیعد،
کتاب خانہ بانکی پور، ۲۷ ح،
کتاب خانہ نیو سلطان، ۲۱۸،
کتاب خانہ حمیدیه استنبول، ۱۹۵،
کتاب خانہ ریاست رامپور، ۱۴ ح،
۱۷ ح، ۶۳ ح، ۷۴ ح، ۸۴ ح،
۹۱ ح، ۱۲۵ ح، ۱۳۸ ح، ۱۸۶ ح،
۱۹۱، ۲۱۹،
کتاب خانہ ریاست کیورتھله، ۲۱۷،
بیعد،
کتاب خانہ سرخس، ۱۷۹، ۱۸۴،
کتاب خانہ سلطان محمد فاتح (در
استنبول)، ۱۷۸،
کتاب خانہ کلئیه پنجاب، ۸۱ ح،
۱۰۹ ح، ۲۲۰، بیعد، مکتبہ کلئیه
پنجاب، ۱۴۱ ح، ۱۹۲ ح، ۲۰۲،
۲۰۷، ۲۱۰،
کتاب خانہ ملئیه پاریس، ۲۱۱ ح،
کتاب خانہ مهد عراق، ۱۸۴، ۱۷۹،
کتاب خانہ نقیب النقباء بالری، رک
بخزانة کتب نقیب النقباء بالری،
کجو و کلار، ۱۶۵،
الکرخ (الکرج)، ۵۷،
کردستان، ۳۸ ح، ۱۲۹ ح،
کرکاج، ۴۰ ح، ۴۵،
کلاکتہ، ۱۱۷ ح، ۱۸۳ ح، ۲۰۲،
۲۲۱، بیعد،
کلیه علیگندہ، ۸۹ ح،
کنیسة القیامة [او القیامة]، ۱۸۹،
القیامة، ۹۰،
کوتاهیه، ۹۳ ح،
کوره بیهق، رک بیهق،
کننگن، ۱۹۹، گونجن، ۱۲۷ ح،
گون گنبد (او کوی گنبد)، ۵۱، باب
گون گنبد، ۵۸ ح،

طبرستان، ۹ ح، ۲۲ ح، ۸۰ ح، ۱۷۸ ح	فارس، ۲۳ ح، ۱۴۲ ح
طخارستان، ۱۸۴، ۲۰۵	فاریاب ترکستان، ۱۶
طهران، ۱۱۶ ح، ۱۵۵ ح، ۱۶۶ ح	فردجان (او فردجون)، [قلعه]، ۵۰
۲۲۱	فریومد (قصه)، ۱۳۴ ح
طوس، ۴۵، ۱۳۸ ح، ۱۶۵ ح	فلورنس، ۱۹۴
	فندور، ۱۲۳ ح
عراق، ۹ ح، ۱۲۹ ح، ۱۷۹ بیعد	
۱۹۷ بیعد، ۱۹۳	قاهره، ۳ ح، ۲۱ ح، ۳۴ ح، ۳۶ ح
العراقان، ۱۵۰	۳۸ ح، ۱۱۳ ح، ۱۱۵ ح
عقلان، ۱۹	۱۱۶ ح، ۱۶۷ ح، ۱۶۸ ح
عیب، ۱۶۷	۱۹۴، ۱۹۸ ح؛ قاهره مصر، ۷۸
عیله، ۸۲ ح	قاین، ۱۳۴ ح
علی گنده، ۸۹ ح	قرمیسین، ۴۸
	قزوين، ۴۷
غرجستان، ۵۹ ح؛ غرستان، ۲۰۷	قطنینیه، ۱۰۵ ح، رک باستنبول
غزنی، ۱۲، ۱۲، ۵۲، ۵۶، ۶۲ ح، ۱۰۸	القصبة [أو السابزوار]، رک بسبزوار
۱۳۳، ۱۸۰، ۲۰۷؛ غزنی،	قصدار، ۱۳
۱۸۳، ۲۰۸، ۲۲۱؛ غزنین،	قطوان، ۱۲۶، ۲۱۲
۱۸۴	القلاع، ۱۳۷ ح، ۱۶۳، ۱۹۰ (۴)
العور، ۵۶	۲۱۳

(۱) فندورج در معجم الادبیا، ۴۳۳:۵ و حاشیه لب اللباب سیوطی ص ۱۹۹ (۲) برای فهرست اینها رک بتاریخ ابو القدا ۲: ۲۱۴

سمرقند، ١٢٦ ح'	رصدگاه شرقی بغداد، ٨٠ ح'
سملقان، رک بسملقان	رصد ملکشاہ، ٩٨ ح'، ١٦٣
سمنان، ٤٥ ح'، ٧٨	الزرقة، ٧ ح'
سمنقان، ٤٥؛ سملقان ٤٥ ح'	رومه، ٨١ ح'
السند، ٦٢ ح'	الزرقاء، ١٧، ١٨، ٤٧، ٥٥، ٦٠، ٨٤
سوق الخفافین (بغزنة)، ١٣	١٠٩، ١١٠، ١٩٣، ١٩٨
سوق مرو، ١٩٤	٢٠١
سوق الوراقین (بیخاری)، ٤٢	
سیستان، ٣٥ ح'، رک بسجستان	زاوه، ١٧٢
شاپور خواست، رک بساپور خواست	شاپور خواست (شاپور خواست)، ٥١
شارستانه، ١٤٠؛ شهرستان، ١٣٨ ح'	٧٢، ٢٠٣
الشام، ٣، ١٧، ١٩، ٧٨، ٨١ ح'	سامره (اوسرمن رأی)، ٩ ح'، ١٧٧
شاه بهار (ناحية ولاية غزنین)، ١٨٤	ساوه، ١٢٧، ١٢٨
شقان، ٤٥ ح'	سبزوار، ١٩٦، ٢١٥؛ القصبة، ١٣٤
شهرستان، رک بشارستانه	سجستان، ٧٤ ح'، ٢٠٧؛ سیستان
شیراز، ٥٥، ٥٤	٣٥ ح'
صول، ١٦٨	سرخس، ١٢٢ ح'، ١٢٣، ١٧٢
طارم، ٤٩	١٧٩، ٢٢٣
الطبران علی باب اصفهان، ٥١	سرماجان، ١٩٧
	سرمن رأی، رک بسامره
	سگة القصارین بمرو، ٢١٥ ح'

دار عبدالله بن هني (باصيهان) '٥١	خزانة السلطان الاعظم سنجر '٩٩
دار عميد خراسان (در نيشاپور) '١٠٨ ح	خزانة كتب عزيزية در جامع مرو '١٩٤
دار ابى غالب العطار [بهمذان] '٥٠	خزانة كتب نقيب النقباء بالزى '١٧
دار فخر الملك '١٣١	خزانة النظاميه بنيسابور '٩٤
دار الكتب المصرية '٢٢٤	الخزانة الخ '٩٦
دجلة '١٩	خسرو جرد '٢١٥
دركرين '٢٠٢	خار '١٣ '١٨٤
دره خارا '١٨٤	خوار (رى) '٢١٥
درېجه ديه '١٩٧	خوارزم '١٢ : '٤٠ '٤٤ ح '٤٥ '٥٤
دكن '١٩١	'٦٢ ح '٨٨ ح '١٣٥ ح '١٣٨
دمشق '١٩ '١١٣ ح	'١٦٦ '١٦٠ '١٥٣ ح
دهستان '٤٥	'١٦٨ '١٧٢ ح '١٧٣ '١٨٨
دهلي '٤٧ ح '١١٤ ح	'٢١٧ '٢٠٠
دينور '١٤٢ ح	خواف '١٥٨ ح
راڤپور '١٤ ح '٣٨ ح '٦٣ ح	دار الخلافة '١٣٦
'٧٤ ح '٧٧ ح '٨٤ ح '٨٦ ح	دار السلطان (محمد) '١٦٣
'٩١ ح '١٠٧ ح '١٠٩ ح	دار السلطان (مسعود بن ابراهيم بغزنة) '١٣٣
'١٢٥ ح '١٣٨ ح '١٨٦ '١٩١	
'١٩٥ '١٩٨ '٢١٩	دار الشيخ ابى سعيد بن دخدوك [بهمذان] '٤٨
رصد بتانى (بحدود الشام) '٨١ ح	

جیحون، ٢٢٢	پشاور، ٢٩ ح، ٧٧ ح، ١٢٥ ح
حارث آباد، ١٧٩	١٤٤ ح، ٢١٨ ببعده
الحجاز، ١٦٧	پنجاب، ٨١ ح، ١٠٩ ح، ١٤١ ح
حزان، ١٦	١٩٢، ٢١٠
الحزن (؟)، ١٦٨ ح	پیرس (پاریس)، ١١٩ ح، ١٩٤
الحضرة، رک بمر	١٩٥، ٢٠٧، ٢١١ ح
حضرة خوارزمشاهیه، ٢٠٦	ترکستان، ١٦
حیدرآباد، ٦٢ ح، ٢٢٤	ترمد، قلعه، ٢٢٢
الحیره، ١٣ ح	جاجرم، ٤٥
خاتنه تاج الملک (باصفهان)، ٢١٣	جامع بمبئی، ٢٠٣، رک بمجد جامع
خراسان، ١٧، ٣٤ ح، ٣٦، ٤٢، ٤٥	بمبئی
٩٦ ح، ١٠٨، ١١٠، ١٢٠	الجامع القديم بنیساہور، ١٣٣
٢٢٢ ح، ١٣٨ ح، ١٤٢، ١٤٣	جامع مرو، ٦٣ ح، ١٩٤
١٦٦، ١٦٨، ١٨٠، ١٩٧	جامع منبئی (بنیساہور)، ٢١٥
٢٠٥، ٢٠٧، ٢٢٣	الجبال، ١٦٧، ٢١٤
خرامتین (کذا) رک بخرمیتین	جرجان، ٤٥، ٤٦، ٥٢، ٥٤، ٨٥ ح
خرق، ٢١١	٨٨
خرکوش (سکة بنیساہور)، ١٨١	الچور، ١٨٠ ح
خرمیتین، ١٨٧، ٣٩، ١٨٧ (خرامتین، ١٨٧)	جوزجان، ٣٥ ح، ٢٢١، ناحیه -
خزانة خوارزمشاه مامون بن محمد، ٨٨	٢٢١

براهان (او بردهان او بردوان)، رک	بون (Bonn)، ۱۱۶ ح'
بندوان'	بیابان خوارزم، ۸۸ ح'
برلین، ۹۳ ح'، ۹۵ ح'، ۱۱۷، ۲۱۱	بیت کتب بوزجان، ۴۴
بست، ۳۵	بیت کتب ابی علی [بن سینا]، ۵۶
بغداد، ۳ ح'، ۱۸، ۲۸، ۴۷، ۷۰ ح'	بیت کتب القاضی عمر بساوة، ۱۲۸
۷۴ ح'، ۸۰ ح'، ۸۸، ۹۰ ح'	بیروت، ۱۰۵ ح'، ۱۴۴ ح'، ۱۸۵
۱۱۵ ح'، ۱۲۹ ح'، ۱۳۵ ح' بیعد'	۱۸۸
۱۳۷ ح'، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۵۱	
۲۱۲، ۲۲۳: بغداد (شرقی)،	بیرون، ۶۲ ح'، ۶۳
۸۰ ح'	بیرون خوارزم، ۶۲ ح'
بلاد الجبال، ۱۹۳	بیرون سند، ۶۲ ح'
بلخ، ۳۸، ۵۶ ح'، ۱۱۰ ح'، ۱۱۹ ح'	بیارستان عضدی، ۱۱ ح'
۱۲۶، ۱۶۹، ۲۰۴، ۲۲۱ بیعد'	بیهق، ۵۹ ح'، ۱۹۶، ۱۹۸، ۱۳۰
بیعد'	۱۳۴: ناحیه بیهق، ۱۰۰: کوره
بلد الروم، ۱۶۸ ح'	بیهق، ۱۷۹ رک نیز بتاریخ
بلده خوارزم، ۱۷۲ ح' رک بخوارزم'	بیهق در فهرست کتب'
بجی، ۱۸ ح'، ۵۹ ح'، ۱۶۱ ح'، ۲۰۳	بیوت الکتب (للامیر نوح بن منصور)،
بنکال، ۲۰۸، ۲۱۸	۴۳
بوزجان، ۱۹۴، ۴۴	بیوت کتب السلطان مسعود بن محمود
بوزنجر، ۱۲۴ ح'	بغزنة، ۵۶
بولاق، ۱۲۸ ح'، ۲۰۵، ۲۲۴	برنسن، ۲۲۱

فہرست الاماکن

انبرودستانہ (قریہ نساہور) ۱۰۷	آذربئیجان، ۹۱
انیر، ۲۲۱، رک نیز بانبار خراسان	آمل طبرستان، ۲۲ ح
انساہان، ۱۱۸ ح، ۲۰۲	ایبورد، ۴۵
انوع (ناحیہ ولایت غزنی)، ۱۸۴	اران، ۲۰ ح
ایاصوفیہ، ۱۹۵	ارض الجبل، ۴۶ ح
ایذج، ۵۷	اروبا (یورپ)، ۳۵ ح، ۱۳۸ ح
باب اصفهان، ۵۱	۱۸۳ ح، ۲۰۱
باب الکرخ (الکرج)، ۵۷	اسزآباد، ۱۴۱
باب کونگنبد، رک بگونگنبد	استنبول (قسطنطنیہ)، ۳۵ ح، ۶۴ ح
باخرز، ۱۲۶	۸۳ ح، ۱۰۵ ح، ۱۶۱ ح، ۲۲۳
بادغیس، ۱۲۴ ح، ۲۰۳	۱۹۵، ۲۰۱ ح
نامیان (قصبہ بادغیس)، ۱۲۴ ح	اسکندریہ، ۲۱۹
بانکی پور، ۲۷ ح، ۱۰۷ ح	اصفهان (اصہان)، ۵۰ ح، ۵۱، ۵۲
بتان، ۱۶	۵۵، ۵۶، ۵۸، ۶۱، ۱۱۲
بخارا (بخاری)، ۳۶ ح، ۳۸، ۳۹	۱۶۳، ۲۰۰، ۲۱۲
۴۰، ۴۲ ح، ۴۴ ح، ۴۵، ۱۱۵	اعظم کندہ، ۶۳ ح
۱۲۵، ۱۸۷	الاعلم (اقلیم)، ۱۱۸ ح
	افسنہ، ۳۹
	انبار خراسان، ۲۲۱، رک نیز بانیر

١٨٦: ٨٠ ح'	بجى بن على المنجم، ابو عيسى، ١٠٣،
ابو يعلى بن الهبارية، ١٢٣ ح؛ ابن	(لعله هو بجى بن على بن بجى)
الهبارية، ١٨٥، ٢٠٠ ح'	ابو احمد المنجم النديم، ١٠٣ ح'
	(١٩٩)
اليهود، ٦١ ح'	بجى بن منصور [أو ابى منصور] الحكيم
يوسف الهمذاني، شيخ المشايخ، الامام،	(صاحب الرصد في ايام الهمون)، ١٥،
١٢٣، ٢٢٢؛ ابو يعقوب يوسف	بجى النحوى (الطريق الديلمى) ٣٣
ابن ايوب الهمذاني البوزنجردى،	بيعد، ١٨٦: ٢١٩ بيعد، محب التعب،
١٢٣ ح'	٢٤
	يعقوب بن اسحق الكندى، ٢٥، ٥ ح'

العباس، ١٩٤ (بعده)،	جمال الدين عبد الله بن يوسف بن
وكيع بن الجراح، ١٨٠،	هشام الخنيلي، ٢٠٩
ويجن بن رسم الكوهي، ٨٠ ح، رك	هلال، ١١ ح، رك بيكس،
بابو سهل الكوهي،	هلال بن بدر بن حسويه، ٤٧،
ويذمان، ٢١٩،	هلال الصابي، ٦٦ ح،
	الهند، ٦٢،
ياقعي، ٥٩ ح، ١٢٠ ح، ١٣٦ ح،	ابن الهيثم، ٧٧ ح، ٨٠ ح، رك بابو علي
١٣٧ ح، رك نيز بمراة الجنان در	ابن الهيثم،
فهرست كتب،	ابو الهيثم البوزجاني، الحكيم، ١٣٣،
ياقوت حموي، ٦ ح، ٢٦ ح، ٣٤ ح،	(أو هو ابو علي بن الهيثم البوزجاني،
٦٢ ح، ٦٣ ح، ٨٥ ح، ١١٧ ح،	الحكيم، ١٣٢ ح)،
١٣٥ ح، ١٣٧ ح، ١٦٠ ح،	
١٦٦ ح، ١٩٤، ١٩٨ (بعده)،	الواسطي، ٢٠٤، رك بميمون بن نجيب
٢٠٢ (بعده)، رك نيز بمعجم البلدان	الواسطي، كه غالباً وى مراد است،
و معجم الادباء در فهرست كتب،	والد مصنف كتاب، ١٠٠، ١١٠،
يحيى الديلمي، ٢٣، رك يحيى النحوي	١١٥، ١١٦، ١٣٠، رك بابو القاسم
(الطريق الديلمي)،	[زيد] البيهقي،
يحيى بن زيد بن علي، ٢٢١،	الوطواط، رك بمحمد بن محمد بن
يحيى بن عدى، ابو زكريا، ١٦ ح، ١٧،	عبد الجليل العمري،
٩٠؛ ٨٨ ح، ١٠٢؛ ابو زكرياء	ابو الوفاء البوزجاني، الحكيم، ٧٦،
يحيى بن عدى بن حميد بن زكرياء	(محمد بن محمد بن يحيى بن اسمعيل بن
التكريتي المنطقي نزيل بغداد، ٩٠ ح،	

(١) اما رك بطلطابه،

نوشتكين زويين دار، ۱۸۳	الفارابی القيلوف الذى هو المعلم
هارا سوونز، ۲۲۳	الثانى، ۴۲؛ ۱۶؛ الفارابی، ۱۶ ح
هارون الرشيد الخليفة، ۱۴۵؛ ۲۰۷	۱۸۵
هاورث [Sir H. Howorth]، ۱۱۵ ح	ابو نصر بن مشكان، (العميد، الشيخ)،
ابن الهبارية، ۱۸۵؛ ۲۰۰ ح، رك	۱۷۹
بابو يعلى بن الهبارية،	نصير الدين طوسى خواجه، ۱۰۹ ح
هبة الله الاصطرابي، ۱۴۱ ح، رك	نصير الدين محمود بن المظفر بن عبد الملك
بالبديع هبة الله الخ	ابن ابى توبة، الوزير، ۱۲۲؛ ۲۰۴؛
هبة الله بن الحسين بن احمد، ابو القاسم	نصير الدين ظهير الاسلام بهاء الدولة
البغدادى، ۱۴۲ ح، رك بالبديع	كافي الملك عين خراسان ابو القاسم
هبة الله الخ	محمود بن ابى توبة، ۱۲۲ ح
هبة الله بن ابى العلاء صاعد، ابو الحسن،	نظام الملك، ۹۶ ح، ۱۱۳، ۱۲۳ ح
۱۴۱ ح، رك بابو الحسن بن التاميد	۱۳۵ ح، ۱۸۵، ۲۱۳
الطبيب البغدادى،	تقيب النقباء بالرى، ۱۷
هبة الله بن على بن ملكا البلدى، ۱۵۰ ح	نلينو [Nallino]، ۸۵ ح، ۱۶۱ ح
رك بابو البركات بن ملكا الطيب،	رك بعلم الفلك در فهرست كتب
اوحده الزمان، الفيلسوف،	'النهرجورى، احمد، رك باحمد
ابن هشام (صاحب المغنى و هو الشيخ	النهرجورى،
	نوح [ثانى] بن منصور، ملك المشرق،
	الامير الحميد، ۳۸؛ ۴۲؛ ۴۳،

(۱) رك برى ترجمه اش بمعجم الادباء، ۲: ۱۲۰، يمد (۲) در تاريخ ابى القدا
 ۱۵: ۳ يوسف دارد بجای احمد، درين صورت احتمال دارد كه بر ص ۱۵۶ س ۸ وى مراد است
 از البدیع و بر ص ۱۴۲ س ۷ از بدیع الزمان (بن يوسف) الطيب (مخفف اسم پدرش الحسين)،
 (۳) بنية الوعاة ص ۴۲۷،

ناصر المرزندی المایزنا بادی، الحکیم، ۱۵۸	۷۲ ح، رک باین سیار الطیب، الحکیم
النبی ^۴ ، ۱۲، ۸۷، ۶۸، رک بمحمد سلم،	موفق الدین احمد اللیثی، ۱۳۹
نجیب الدین ابو بکر الطیب النیسابوری، الاجل، ۱۲۷، ۱۴۲، ۱۵۷	المیانجی، رک بابو المعالی عبد الله بن محمد المیانجی
ابن ندیم، ۸ ح، ۹ ح، ۱۲ ح، ۱۵ ح	میدانی، ۲۹ ح، ۱۹۸ ح، ۲۲۴
۶۶ ح، ۸۱ ح، ۸۵ ح، ۱۹۴	میکائیل بن یحیی المهرنی، ۱۹۶، رک
۲۲۰، رک نیز بکتاب الفهرست در فهرست کتب	بمهرن
نسوی، ۱۰۹ ح، رک بابو الحسن علی النسوی	میسون بن نجیب الواسطی، الحکیم، ۹۸ بعد؛ میسون النجیب، ۹۹، رک نیز بالواسطی
نصارای یعقوبیه، ۶۶ ح	
النصارای، ۳، ۱۰، ۱۴ ح، ۲۴، ۳۱، ۸۹	الناثلی، رک بابو عبد الله الناثلی، الحکیم، ناصح الدولة، ۱۲۳
ابو نصر الطیب السمرقندی، ۲۰	ناصح الفندورجی، ۱۲۳ ح، رک بترجته سابقه
ابو النصر العتی، ۱۸۰ بعد	ناصر الدین سبکتکین، الامیر، ۱۷۹:۳۵
ابو نصر الفارابی، الشیخ، ۱۶ بعد؛ ۱۳، ۴۳، ۹۰، ۱۰۲، ۹۸، ۲۰۴	ناصر بن علی الدرکزینی، ابو القاسم، رک بابو القاسم الانسابادی

(۱) مذکور است در دمیة القصر ص ۱۶۲. (۲) در دمیة القصر ص ۲۱۳ ذکرى از
ناصح الدولة ابو محمد الفندورجی آمده است، اما ابو القاسم که آنجا در ص طبع شده ۱۲
کنیت وی نیست بلکه کنیت عبد الصمد است، رک بدمیه ص ۲۱۴ ص ۳.

ابو منصور الحسين بن طاهر بن زيله، الحكيم، ٩٢، رك بابن زيله،	المعلم الثاني، ١٦، ٤٢، رك بابو نصر الفارابي،
ابو منصور الحسن [الجبان] الاديب، ٥٢ يبعد، (بظاهر = محمد بن علي بن عمر المعروف بابي منصور بن الجبان، (١٩١)	المعموري، امام أو حكيم، رك بمحمد ابن احمد المعموري البيهقي، الفيلسوف، معن بن زائده، ١٨٣ ح
ابو منصور العبّادي (١)، ١٣٩، المظفر ابن ازدشير بن ابي منصور العبّادي ابو منصور الواغظ المعروف بامير، ١٣٩ ح	المفضل بن محمد، ١٠٤ ح، رك بالحسين ابن الفضل الراغب، ابوالقاسم، الحكيم، المقتدر بالله، ٥، المقتنى لامر الله، ٤ ح
ابو منصور العبّادي (٢)، ١٣٩ ح منكأنا، دكر، ١٧٨	القدسى، ٢١ = محمد بن مسعر البستي ابو سليمان، المكتنى بالله، ٤ يبعد
مهرن [Mehren]، ١٩٠ ح، ميكائيل ابن يحيى المهرني، ١٩٦ المهندسون، ٦، ٦٢، ٨٢، ٨٤	ملك الجبال الحسين، رك بحسين، ملك الجبال، ملكشاه، السلطان، ١١٥، ٩٦ ح ٩٨ ح، ١١٠ ح، ١٦٣، ٢٠٠ ٢١٤؛ سلطان ملكشاه سلجوقي، ١٨٤، ٢٠٥
مودرد بن مسعود، ٣٥ ح؛ سلطان مودرد، ١٧٩ موسى عليه السلام، ٣ ح، ١٣٨ بنو موسى، ١٦٢	المنجمون، ٩٨ ح ابو منصور الازهرى، ٥٣ ابو منصور الجواليقي، ٢٢٣
موسى بن سيار، ابو عمران، ٧٢ ح، رك بابن سيار الطيب، الحكيم، موسى بن يوسف بن سيار، ابو ماهر،	

١٩٢	مسعود بن محمد بن ملكشاه، السلطان
ابو المظفر علي فخر الملك بن نظام الملك، ١١٩ ح، رك بفخر الملك،	١٢٩، ١٥١ يبعد؛ غياث الدين مسعود، ١٢٩ ح؛ ١٤٢ ح
بالمظفر بن معروف، ٧ ح	مسعود بن محمود، شهاب الدولة، السلطان
ابو المعالي الرشيدى، ٢٠٦، رك بمجدود	٦٢، ٥٥ يبعد، ٥٩، ٥١، ١٧٩؛
ابن ابي نصر بن محمد الرشيدى	٣٥ ح
ابو المعالي عبدالله بن محمد الميانجى ١١٧، ٣٠١، يبعد؛ ١١٨ ح؛	مسعودى (صاحب مروج الذهب) ٣٠ ح
ابو المعالي عبدالله بن ابي بكر محمد بن علي بن الحسن بن علي الميانجى، ١١٧ ح؛ عين القضاة ابو المعالي، ١١٧ ح؛ الميانجى، ٢٠١	٨٩ ح
معاوية [رض]، ٢٢٠	ابن مسكويه، ٢٩، ١٨٦، رك بابو علي ابن مسكويه
معتزله، ١٣٥ ح	المسلمون، ١٠، ٥
المعتصم، ٣، ٩ ح، ٢٥، ١٧٨، ٢٠٧	المسيح، ٣٠ ح، ٨٩، رك بعيسى، ١٧٩، مكان
المعتضد بالله عباسى، ١٠٣ ح، ١٧٧؛ ٦	ابو مضر، رك بمحمود بن جرير الضبي الاصفهانى، القريد، الحكيم
معز الدولة، ٧٢ يبعد	المظفر بن ازدشير بن ابي منصور العبادى ابو منصور الواعظ المعروف بامير، ١٣٩ ح، رك بابو منصور العبادى (١)
بو معشر بلخى، ٢١٠؛ ابو المعشر، ١٠٩	المظفر اسفزارى، ٩٨ ح؛ الحكيم المظفر، ١٢٠، رك بابو حاتم المظفر
المعصومى، ٤٩، ٩٥ يبعد، رك بابو عبدالله المعصومى	الاسفزارى، الفيلسوف، المظفر بن الحسن الدليغانى، ابو الفتح

- محمد بن ملكشاه، أبو شجاع، غياث الدين
 ١٥١ ح؛ ١٥١؛ السلطان محمد
 ١٦٣، ٢١٤؛ ١٣١ ح
- محمد بن منصور، عميد خراسان، ١٠٨
 ١٩٧، ٩٦ ح؛ -النسوي، ٢٠٠
- محمد بن موسى بن يعقوب، ٢٠٧
- أبو محمد النهرجوري، ٢١ ح، رك بابو أحمد
 النهرجوري
- محمد بن يوسف العامري، أبو الحسن، ١٨٦
- محمد بن أبي توبة، ١٢٢ ح، رك
 بنصير الدين محمد بن المظفر بن
 عبد الملك بن أبي توبة، الوزير
- محمد بن جرير الضبي الاصفهاني، أبو مضر،
 الفريد، الحكيم، ١٣٥، ببعد؛ أبو مضر
 ٢٠٦
- محمد بن أبي الحسن الأبريسي، ١٣٣
- محمد الخوارزمي، الفيلسوف، ١٦٠؛ محمد
 ابن عزيز العارضي أبو القاسم
 الخوارزمي الملقب شمس المشرق
 ١٦٠ ح؛ جاحظ ثاني، ١٦٠
- محمد بن سلطان محمد [بن ملكشاه]
 سلجوق، سلطان، ٢٠٢، ١٥١ ح
 ١٥٢ ح، ٢١٤
- محمد، السلطان (محمد بن سبكتكين
 السلطان، ١٢، ٥١، ١٨٤)، ١٣
 ٣٥، ٥٥، ٨٨ ح، ٩٥ ح، ١٧٩
 ٦٢ ح؛ السلطان الباضي، ٢٠٧
 ٢٢٥
- محمد (أخو ابن سينا)، ٣٩، ٥١
- محمد المساح، ٤٠
- محمد بن مسعود بن محمد بن محمد بن
 ملكشاه (؟)، ١٢٩ ح
- محمد بن ملكشاه، ١٦٣ ح؛ ٢١٤
- محمد بنان، ١٨٣
- محر [مجير؟] الدين محمد، ١٩٨
- مراد ثاني، سلطان، ٩٣ ح
- مرجليوث، دكتور، ١٧ ح، ١٧٨، ١٩٦
- المروروني (صاحب آداب الحرب و
 الشجاعة)، ١٨٧
- مسافر بن الحسين، أبو الحسن، الشيخ
 العارض، ١٩٢
- المسترشد بالله، أمير المؤمنين، ١٥١
- مسعود بن إبراهيم [الغزنوي]، السلطان
 ١٣٣، (يعني مسعود ثالث غزنوي
 ١٣٣ ح)

- محمد فأنح، سلطان، ١٧٨
- محمد بن الفضل البخارى شيخ الاسلام،
٢٢٠
- محمد قزوينى، ميرزا، ٥٢ ح، ٨٣ ح،
١٥٥ ح، ١٩٢، ٢١٧، ٥٦ ح؛
٦٢ ح؛ ٩٢ ح
- محمد بن محمد بن الحسن الرشيدى البغدائى،
ابو العباس، ٢٠٧
- محمد بن محمد بن طرخان، ١٦، ركن
بابو نصر الفارابى
- محمد (بن محمد عبد الجبار)، الشيخ،
٢١٥
- محمد بن محمد بن عبد الجليل العمري
الكاتب البخارى الخوارزمشاهى،
ابو المفاخر، رشيد الدولة و الدين،
الاعز، الاجل، الامير، الامام، ١٦٦؛
وطواط، ١١٦ ح، ٢٠٧، ٢١٢؛
رشيد الدين وطواط، ٢١٢؛ ٢٢٢،
محمد بن محمد الغامى، ابو سعد، ١٥٣
- محمد [بن محمد] الغزالى رض، الامام،
حجة الاسلام، ١١٤؛ الامام
حجة اسلام الغزالى ح، ٢٤، ركن
- بالغزالى، محمد [بن محمد] حجة الاسلام،
الامام
- محمد بن محمود، السلطان، ٣٥، ١٧٩؛
ابو احمد محمد بن محمود غزنوى،
٣٥ ح
- محمد بن محمود بن يوسف ابن اخ البديع،
بهاء الدين، الاعز، الاجل، ١٥٦؛
الاعز بهاء الدين، ١٥٨
- محمد بن مسعر البسقى، ابو سليمان، ويعرف
بالمقدسى، ٢١
- محمد بن مسعود الاديب الغزنوى، ظهير الحق،
الحكيم، ١٤٩، ٢٠٧؛ امام
ظهير الدين ابو المحامد محمد بن
مسعود الزكى الغزنوى، ٢٠٧؛ خواجه
امام اجل سيد (والصواب: ظهير) الحق
ابو المحامد محمد بن مسعود بن محمد بن
زكى الغزيرى الغزنوى، ٢٠٨؛ محمد بن
مسعود الغزنى (أو المسعودى)، ٢٠٩،
١١٩ ح؛ محمد بن المسعودى، ٢٠٨؛
محمد بن مسعود الزكى، ٢٠٩؛ الشيخ
ابو المحامد محمد بن محمود بن
مسعود الزكى، ٢٠٨، يبعد؛ ابن الدكى
(كذا)، ٢٠٩
- محمد بن المسعودى، ركن بترجمة سابقه

ابو عبد الله محمد بن احمد الفقيه،	أو الرازي الصيرفي، ح ٨، ٧؛ ابن
محمد بن عبد الجليل (فاضل معاصر)،	زكريا، ٨، الرازي، ح ٨٠، ح ٨،
٢٠١ بعد	ح ٩
محمد، ابو عبد الرحمن نيسابوري، برادر	ابو محمد الزيادي، ح ١٢٣، (؟) رك بترجمة
ابو سهل النيلي، ١٩٨ بعد	آتيه
محمد بن عبد الكريم بن احمد ابو الفتح	محمد الزيادي، الاجل، الامام، ١٢٣،
المعروف بالشهرستاني، ح ١٣٧، رك	محمد بن سرح [أو سرح] النيسابوري،
بمحمد الشارستاني،	١٣٢
محمد بن عبيد، ح ٣٣ = ابو بكر محمد بن	محمد الشارستاني (أو الشهرستاني)، الامام،
عبيد، الامير	١٣٧؛ الامام تاج الدين محمد بن
ابو محمد العدل القايي، الحكيم، ٨١،	عبد الكريم الشارستاني، ح ١٣٧؛
محمد بن علي الايلاقي، ح ١٢٥، رك	الملقب بالافضل، ح ١٣٧؛ الشهرستاني،
بشرف الزمان، محمد الايلاقي،	١٣٨، ح ١٤٠، رك نيز بكتاب
الفيلسوف، الامام، السيد،	الملل و النحل در فهرست كتب،
محمد بن علي بن عمر المعروف بابي منصور	ابو محمد الشيرازي، ٤٥ بعد،
ابن الجيان، ١٩١، رك بابو منصور	محمد بن طاهر بن بهرام السجستاني (أو
الحسان (كذا)،	السجزي)، ابو سليمان، الحكيم،
محمد بن علي المتطيب المعروف ابوه بالحكيم	(مصنف كتاب صوان الحكمة)،
علي الطحان، ابو سعيد، الحكيم،	٧٤، ٢؛ ابو سليمان السجزي،
١٦٩	٧٤، ح ١٤٦؛ ابو سليمان محمد
محمد بن عمر بن ابى طالب التبريزي،	السجزي، ح ٧٤
ح ٨٣	محمد عبد الجبار، الامام، ٢١٥، رك
	بعبد الجبار، محمد، (بن امام

محمد بن ابي الحسن الابريسي، ١٣٣	محمد بن احمد الفقيه، ابو عبد الله، امام، ٢١٥
محمد بن الحسن (أو الحسين) البيهقي الكاتب، ابو الفضل، رك بابو الفضل محمد بن الحسن البيهقي الكاتب	محمد بن احمد (المعصومي)، ٩٥، رك بابو عبد الله المعصومي الحكيم
محمد بن الحسن بن الهيثم، الحكيم، بطلميوس الثاني، رك بابو علي بن الهيثم، الحكيم، بطلميوس الثاني	محمد بن احمد المعموري البيهقي، الفيلسوف، ١٢٢، يبعد، ٢١٢، يبعد؛ المعموري، حكيم أو امام، ١٦٣، ٢١٣
محمد بن الحسين بن محمد بن موسى النيسابوري، ١٨٠، رك بابو عبد الرحمن السامي	محمد بن ايوب الطبري صاحب الزيج [أبو جعفر]، ٨٤
محمد بن الحنفية، ٢٣	محمد البغدادي، الامام، ١١٦؛ - داماد خيامي، ١١٦ ح
ابو محمد الخرقى، بهاء الدين، الفيلسوف، ٥٣؛ عبد الجبار بن عبد الجبار بن محمد بن ثابت الخرقى ابو احمد (٤)، ٢١١	(محمد، ابو بكر) بدر (عين القضاة) ابو المعالي، ١١٧ ح
محمد بن خسرو الميخاليجي (مترجم مدخل كوشيار)، ١٩٥	محمد بن جابر الخزازي البتاني، ٥٨، يبعد؛ محمد بن جابر بن سنان صاحب الرصد، ٢١٩، ٦؛ البتاني، ٨١، يبعد
محمد بن دشمنزيار بن كاكويه، ٥٠ ح، رك بعلاء الدولة [بن كاكويه الخ]، محمد الدلال، ٤٢	محمد بن جابر بن سنان صاحب الرصد، ٦، رك بترجمة سابقه
محمد بن زكرياء الرازي المتطبب	محمد الحارثان السرخسي، الامام، ٤٤، ٥٩ ٢٢٣؛ ابن الحارث السرخسي ابو علي محمد بن علي الحارثان، ١٥٩ ح، ٢٢٣

النيابورى، ابو المعالى، الاوحد الامام، ١٣٥، ٢٠٦،	المتقدمون، ٤٣، رك بالحكام المتقدمون، المتكلمون، ٨٧،
مجنوسى، ٨٨،	متنبى، ١٨٥،
مجير الدولة، الوزير (ابو الفتح على بن الحسين الاردستانى الطغرائى)، ١١٤،	متوكل، ٣٣، ح ٩؛ جعفر الامام المتوكل على الله امير المؤمنين ١٧٧،
مجير الدين محمد، رك بمجر (كندا) الدين محمد،	مق بن يونس المترجم، الحكيم، ١١٤،
محب التعب، ٢٤، رك بيجيى النحوى (البطريق الديلمى)،	مجد الافاضل عبدالرزاق التركى، رك بعبد الرزاق التركى، مجد الافاضل، الفيلسوف، القاضى،
المحسن بن ابراهيم بن هلال الصابى، ابو على، ٧، ح	مجد الدولة بويهى، ١٠٩، ح، رك بترجة آتبه،
محمد صلعم (أو النبي صلعم أو رسول الله صلعم أو محمد المصطفى ^٤)، ١١، ١٢، ١٤،	مجد الدولة ابوطالب رستم بن فخر الدولة على (ابن السيدة)، ٤٧، ١٩١،
٨٦، ٨٧، ١٠٣، ١٠٦، رك نيز بالشارع ^٤ ،	مجد الدولة بن فخر الدولة ديلى، ٤٧، ح؛ مجد الدولة بويهى، ١٠٩، ح
محمد بن احمد بن ابى بشر الخرقى، ابوبكر، شمس الدين، ٢١١،	مجد الدين، ٣٤، ح، رك بعلى بن محمد الكتاب البسى، ابوالفتح،
محمد بن احمد البيرونى، ابوريجان، الحكيم، ٦١، رك بالبيرونى،	مجد الدين حجة الحق صاحب البخارى، الشيخ الامام، رك بالصاحب بن محمد البخارى، الامام،
محمد بن احمد الحسينى الخرقى المتكلم، الامام، ٢١١،	مجدود بن ابى نصر بن محمد الرشيدى

(١) رك براى بعضى از احوالش بزيت الاخبار ص ٩٠ يمد و ٩٧

ابن سهلان السوى	فورتيتها، ح ٣١
اللوكرى، رك بابو العباس اللوكرى.	[آل] كاكويه، ح ١١٠
ليسترينج (Le Strange)، ح ٨٩	ابن كاكويه، ح ٥٠، رك بعلاء الدولة
لين پول (Lane-Poole)، ح ٣٨	[ابن كاكويه الخ]
٤٧ ح، ١١٥ ح، ١٢٩ ح، ١٣٤ ح	الكتبي، ح ٨٥
٢١٤، رك نيز بكتاب سنين و انساب	كديبانويه (أو كديبانوه)، ٤٧، ١٩١
بادشاهان اسلام در فهرست كتب	كرنكو، بروفيسر (Prof. Krenkow)،
	١٧٨
المبايثر ناباذى، ٢١٢، رك بناصر الهرمزى	الكندى، ح ٨٠، ١٨٦، رك بيعقوب
المبايثر ناباذى، الحكيم	ابن اسحق الكندى
مازيار، ح ٩، ١٧٧	ابن كوشك، ٢٠٤، رك نيز بابو الفتح
ماشاء الله، ٢١٠	كوشك كه بظاهر وى مراد است از
مافيد بن ايرامرد، ابو الفضل، ١٨٩	ابن كوشك
الهامون، ٣، ١٥، بيعد، ٢٠٧	كوشيار بن لثان بن باشهرى الجبلى
مامون بن مامون شاه خوارزم، ح ٨٨	ابو الحسن، ٨٣، ١٠٩، ١٩٥
مامون بن محمد، خوارزمشاه، ١٢، ٨٨	كور خان [قراختائى]، ١٢٦، ٢٠٥
٨٩، خوارزمشاه مامون بن محمد	٢٢٢
مولى امير المومنين، ٤٠	
ابو ماهر موسى بن يوسف بن سيار	لاجى آخربك الكبير، الامير، ١٦٢
٧٢ ح، = موسى بن يوسف بن سيار	لثان، ٨٣
المبرد، ٢١٤	
المصوفة، ٦٠، رك بالصوفية	لسان الحق عمر، ح ١٢٧، رك بعمر

قزوینی، میرزا،	ابو القاسم الأنسابی، الوزير، ١١٨؛
قصر، ١٦٠	قوام الدین - ٢٠٢؛ ابو القاسم ناصر
قطان، رک بالحسن القطان،	ابن علی الدرگزینی، ٢٠٢؛ وزیر
قطب الدین خوارزمشاه ابو الفتح محمد،	درگزینی، ٢٠٣
١٧٣ ح؛ ٢١٧؛ رک نیز بخوارزمشاه،	ابو القاسم [زید] البیهقی، الامام، ١
قطب الدین محمد مروزی، ١٩ ح،	رک نیز بص ١٠٠، ١١٠، ١١٥
قطب الدین ابو منصور عبّادی، امیر،	١١٦ و ١٣٠
١٣٩ ح، رک بابو منصور العبّادی،	ابو القاسم قشیری، ٢١٧
قطب الزمان محمد بن ابی طاهر الطبسی	ابو القاسم الکرمانی، العالم، الحکیم،
المروزی، الفیلسوف، ١٢٢؛ ١٢٣،	٣٢ بیعد؛ ٥٣ ح، ٥٤ بیعد
١٥٨، ١٦٣؛ قطب الدین محمد	ابو القاسم محمود بن ابی توبه، ١٢٢ ح،
المروزی الملقب بالطبسی النصیری،	رک بنصیر الدین محمود بن المظفر بن
١٢٢ ح،	عبد الملک، الوزير،
ابن القفطی، ٣ ح، ٧ ح، ٩ ح، ٢٧ ح،	ابو القاسم ناصر بن علی الدرگزینی، ٢٠٢
٣٠ ح، ٦٦ ح، ٧٠ ح، ٧٧ ح،	رک بابو القاسم الانسابی،
١٥١ ح، ١٩٥؛ رک نیز بتاریخ الحکماء	قدماء الحکماء، ٢٣، رک بالحکماء
در فهرست کتب،	المتقدمون،
اهل القلاع، ١٣٧ ح، اصحاب الجبال	قراجه، ١٤٢؛ صاحب فارس آتابک
و القلاع من الباطنية، ١٦٣، رک	قراجه الساقی، ١٤٢ ح، ٢٠٦
نیز باسمعیلیه،	قزوینی (صاحب عجایب المخلوقات)،
قماج، امیر، ٥٦ ح، ٢٠٣ بیعد، ٢٢٢؛	١٢٧ ح،
٢٢٤	قزوینی، علامه، ٥٦ ح، رک بمحمد

ابو الفضل بيهقي، خواجه، رك بابو الفضل محمد بن الحسن البيهقي الكاتب،	بعض الدنيا و الدين علاء الدولة فرامرز الخ،
ابو الفضل بن فضل، ١٠٤ ح، رك بالحسين بن الفضل الراغب،	ابو الفرج، ٢٨-٣١، رك بابو الفرج ابن الطيب الجائليق،
ابو الفضل محمد بن الحسن (أو الحسين) البيهقي الكاتب، ١٣، ١٧٨؛ الشيخ - ١٧٩، بعد، ١٨٣، ابو الفضل بيهقي، خواجه، ١٨٢ بعد، ١٨٠، ١٨٤،	ابو الفرج، ٥٠ ح، رك بابن العبري، ابو الفرج بن الطيب الجائليق، الفيلسوف، ٢٧ بعد، ابو الفرج علي بن الحسين بن هندو، الاديب، الحكيم، ٨٥ بعد، ٨٦، بعد، ١٩٥؛ ابو الفرج بن هندو، ١٣ ح؛ ١٩٥، ١٩٦؛ الحسين بن محمد بن هندو، ١٩٥،
الفضل بن محمد اللوكري، ابو العباس، ٢٠٤، رك بابو العباس اللوكري، الفيلسوف الاديب،	ابو الفرج بن هندو، رك بترجمة سابقه، ابو الفرج الياي، ١٨٩، فرخزاد، سلطان، ١٧٩، الفرج، ١٦٧،
الفقيه المعصومي، ٩٥ ح، رك بابو عبد الله المعصومي الحكيم،	فريد العصر، ١٣٥ ح، رك بمحمود بن جرير الضبي الاصفهاني، ابو مصر، الفريد، الحكيم، ابو الفضل، ١٨٩،
فلوبونوس (Philoponos)، رك ببيجيني النحوي، فلوكل (Flügel)، ٩٧ ح، فولوس، ٣٠ بعد،	ابو الفضل احمد بن محمد الرشيدى اللوكري، رك باحمد بن محمد [بن؟] عبد الله،
قابوس بن وشمكير، شمس المعالي، الامير، ٤٥، ٥٢ ح،	
القادر بالله، امير المؤمنين، ٢٠٧، ٢٢٥، القارظ العنزى، ١٩،	

ابو الفتح علی بن محمد الکاتب البسی، رک	۱۱۴؛ ۱۴۰؛ ۱۶۱ ح؛ امام
بعلی بن محمد الکاتب البسی	ابو حامد الغزالی، ۱۳۸ ح
ابو الفتح کوشک، الحکیم، ۹۹ بعد	۱۱۷ ح
رک نیز باین کوشک	غزنویان، ۱۸۳ ح
ابو الفتوح علی بن فضل الله الطغرانی	آل غسان، ۱۶۸
عزیز الدین، ۱۵۷، رک بعلی بن	غضنفر، ۲۱۰
فضل الله الطغرانی	غلام زحل، ۲۱۰
ابو الفتوح المستوفی التصرفی الطوسی	غیاث الدین ابو شجاع محمد بن ملکشاه
الحکیم، ۲۳، ۱۴۳، ۱۸۵	۱۵۱ ح، رک بمحمد بن ملکشاه
(ابو الفتوح صاحب نظام الملک،	السلطان
۱۸۵؟)	غیاث الدین معود، ۱۲۹ ح
^۲ الفتیان، ۱۹	الفارابی، رک بابو نصر الفارابی
^۳ فخر الملک، ۱۳۱، (فخر الملک بن	ابن فارس، ۱۵۹، (احمد بن فارس بن
نظام الملک، ۱۳۵ ح؛ فخر الملک	زکریا القزوینی الرازی، ابو الحسین
[ابو] المظفر بن نظام الملک، ۱۳۱ ح	۱۵۹ ح)
ابو المظفر علی فخر الملک بن	ابو الفتح، ۱۳۷ ح، رک بمحمد التارستانی
نظام الملک، ۱۱۹ ح)	ابو الفتح اسعد بن محمد، رک باسعد بن
ابو الفدا، ۳۴ ح، ۱۳۷ ح بعد، رک	محمد الخ
بمختصر تاریخ البشر در فهرست	ابو الفتح بن ابی سعید القندورجی الاوحد
کتب	الفیلوف، ۱۲۳
فرامرز بن علی ملک یزد، رک	

(۱) ابو الفدا (۳:۳) وفاتش را در سن ۵۲۳ هـ ضبط کرده است (۲) رک نیز بالقصد (طبع سنه ۱۳۲۱ هـ) ۳:۳۶۳ س ۱۱ (۳) برای قصه قتل او رک بتاریخ ابو الفدا ۲۲۱:۲

العوفى (من اصحاب اخوان الصفاء)، رك	عمر بن ابراهيم الخيام، الامام، الدستور
بابو الحسن على بن راماس العوفى	الفيلسوف، حجة الحق، رك بالخيام،
الحكيم	عمر بن برهان الدين عبد العزيز الصدر
عوفى (صاحب لباب الالباب)، ١٢٢ ح'	الامام الشهيد، رك بحسام الدين عمر
١٥٧ ح'، ١٦٦ ح'	ابن برهان الدين الخ'
عيسى عليه السلام، ٣، ٣٠، ٨٩	عمر الخيام الحكيم، ٩٧، رك بالخيام،
عيسى بن اسحق بن زرعة الفيلسوف،	عمر بن سهلاف الساوى، زين الدين،
ابو على، ٦٦؛ ابن زرعة، ٦٦ ح'	الفيلسوف، الامام، القاضى، ١٢٧
عيسى بن على، ٨٥	بيعد، ٢٠٥ بيعد؛ لسان الحق عمر،
عيسى بن على بن ابراهيم بن هلال	١٢٧ ح'؛ القاضى عمر الساوى،
الكاتب، ١١ ح'	١٣٧، ١٢٨؛ ابن سهلان، ١٢٧ ح'
عيسى بن يحيى، ابو سهل، ٨٨ ح'، رك	١٢٨ ح'، ١٣٧ ح'
بابو سهل المسيحى، الحكيم العالم،	عمر بن ابى طالب المنجم التبريزى،
عين الزمان، رك بالحسن القطن المروزى،	٨٣ ح'
عين القضاة، ابو المعالى، ١١٧ ح'، رك	عمر بن غيلان البلخى، الامام الفريد،
بابو المعالى عبد الله بن محمد الميانجى،	١٥٦،
غانمى (خانواده هرات)، ١٠٤	ابو عمران موسى بن سيار، ٧٢ ح'، رك
الغز (غزان)، ٥٦، ١٥٨ ح'، ٢٠٥	بابن سيار الطبيب، الحكيم،
٢٢٢	ابن العميد، ٥٣
الغزالي، محمد [بن محمد]، حجة الاسلام،	عميد خراسان، ٩٦ (٩)، ١٠٨، رك
الامام، ١١٤؛ ٢٤؛ الامام الغزالي ح'	بمحمد بن منصور، عميد خراسان،
	عناز، ٤٨

<p>علي بن شاهك القصارى الضرير البيهقي، الفيلسوف، الامام، ١٧١؛ الامام النادر ظهير الدين، ١٥٠؛ ١٧٢، علي بن ابى طالب^٤، امير المؤمنين، ١٣، ١٠٥، ١٦٧ ح، ٢٢٠، ٢٢٤، علي غازى سجستانى، ١٩٦، علي [بن فرامرز]، ١١٠ ح، علي بن فضل الله الطغرائى، ابو الفتوح، افضل الممالك، عزيز الدين، الاجل، ١٥٧؛ الاجل العالم مجد الملك عزيز طغرائى، ٢١٢ (٤)، ابو على القالى، ١٩٣، علي بن مامون بن محمد، خوازمشاه، ٤٥، علي بن محمد الحجازى، القاينى، الحكيم، المقيم بيهق، ٣٣٤، علي بن محمد بن حمويه بن محمد بن حمويه ابو الحسن، ١٣٨ ح، علي بن محمد (و يقال احمد، ٣٤ ح)، الكاتب البسى، ابو الفتح، ٣٣٤، مجد الدين، ٣٤ ح، ابو على بن مسكويه، الحكيم، ٢٨؛ ابن مسكويه، ٢٩، ١٨٦،</p>	<p>علي المنادى النيسابورى، الحكيم، ١٤٤، علي [بن] هرون الزنجاني، ابو الحسن، ٢١ ح، رك بابو الحسن بن على بن زهرون الريجاني، ابو على بن الهيثم البوزجاني، الحكيم، ١٣٢ ح، رك بابو الهيثم البوزجاني، الحكيم، ابو على بن الهيثم، الحكيم، بطامبيوس الثانى، ٧٧، بعد؛ ابن الهيثم ٧٧ ح، ٨٠ ح؛ محمد (أو الحسن) بن الحسن ابن الهيثم، ٧٧ ح، عليك بن زيد الحسى السلقى، السيد، ١٠٠، عماد الاصفهاني، ١٣٥ ح؛ صاحب خرينة القصر، ٢٢٤، ١٥٩ ح، عماد الدين احمد (بن علاء الدين ابى بكر ابن قهاج)، ٢٢٢، عماد الدين يحيى، زاهد سيد اجل، ١٩٦، بعد، عماد زوزنى، ملك، ٣٥ ح، العماى الطيب، ٧١،</p>
--	---

(١) وطواط را قطعه مست در مدح وى كه اولش اينست:
عماد الدين بيا كهف البرايا بك الاسلام مرتفع العباد (ديوان وطواط)

- الظهير أو ظهير الملك، ٩٩؛
ابو الحسن - ١٩٦، يبعد؛
- علي بن الحسن (أو الحسين) ابو القاسم
العلوي المعروف بابن الاعلم الشريف
الحسيني، ٨٢ خ، = ابن الاعلم
الشريف البغدادي؛
- علي بن الحسين الاردستاني الطغرثي؛
ابو الفتح، وزير للسنجر، ١١٤ ح؛
رك بمجير الدولة، الوزير؛
- علي بن حسين بن هندو، ٨٥، رك
بابو الفرج علي بن الحسين بن هندو،
علي الخازن المروزي، ١٦١؛ الشيخ العميد
الهاضي ابو الحسن علي بن محمد الخازن،
١٦١ ح؛
- ابو علي بن ابي الخير، ١٣؛
علي بن داؤد القنطري، ١٨٠؛
- علي بن راماس العوفي، ابو الحسن،
الحكيم، رك بابو الحسن علي بن
راماس العوفي، الحكيم؛
- علي بن ربن الطبري، ٩، ١٧٧، يبعد؛
ابو علي الرودباري، ٢٢١؛
- علي بن سهل بن ربن الطبري، ابو الحسن،
رك بعلي بن ربن الطبري؛
- ابو علي بن سينا، ٨، ١٣، ٢٤ ح؛
٦٠، ١٠٩ ح؛ الحكيم الوزير
شرف الملك ابو علي الحسين بن
عبد الله بن سينا البخاري، ٣٨، يبعد؛
الشيخ الرئيس الحكيم صاحب
الاجل، أو الحكيم الوزير
الاستور، ٣٨ ح؛ الشيخ الحكيم
ابو علي بن سينا، ٥٦ ح؛ الشيخ
الرئيس ابو علي (أو الشيخ الرئيس
أو الشيخ ابو علي أو الرئيس ابو علي)؛
٢٢ ح، ٢٧، ٢٩ ح، ٤٣، ٤٤ ح؛
٥٣، ٦٠، ٨٨ ح، ١٢٠ ح؛
١٩٠؛ ابن سينا، ٣٦ ح، ٣٩ ح؛
٥٠ ح، ٨٨ ح، ١٠٩ ح، ٢٢٠؛
ابو علي، ١٦، ٢٢، ٢٤، ٢٨، يبعد؛
٣٢، يبعد، ٣٩-٤٥، ٥٥، ٥٧؛
٥٩، ٦١، يبعد، ٩١-٩٦، ٩٨؛
١١١، يبعد، ١٢٠، ١٢٤؛
١٢٦ ح، ١٣٨، ١٤٩، ٢٠٤؛
الشيخ، ٣٩ ح، ٤١ ح، ٤٦-٥٦؛
٥٨، يبعد، ١٩٠، وغيرها من المواضع
علي [برادر ابن سينا]، ٣٩ ح؛

العلوى، ٥٠ ح'	ابن علاء الدولة، ٥٢
علي، امير، ١١٠ ح'	اخت علاء الدولة، ٥٥
علي بن ابراهيم بن بكش، ابو الحسن، ١١ ح' رك بابو الحسن بن بكين (كذا) البغدادى،	علاء الدولة اتسر، خوارزمشاه، رك باتسر ابن محمد، خوارزمشاه، الملك العادل العالم،
علي بن ابراهيم النسوى، ابو الحسن، ٢٠٠، رك بابو الحسن على النسوى، المختص، الحكيم،	علاء الدولة [بن كاكويه و هو علاء الدولة ابو جعفر محمد بن دشمنزيار بن كاكويه]، ٥٠، ٥٢، ٥٥، ٥٧-٦١،
علي بن احمد الجشوبى (؟)، ابو الحسن، الحكيم، ١٠٢، رك بابو الحسن علي بن احمد الجشوبى (؟)،	١٩١، ٢٢٢؛ علاء الدولة ابو جعفر بن كاكويه [به]، ٥١، ٥٠؛ الملك علاء الدولة ابو جعفر، ٥٦ ح؛ الامير علاء الدولة، ٥١، ٦٠؛ ابن كاكويه، ٥٠ ح'
علي بن احمد بن محمد ابو الحسن الغزال، امام، ١١٣ ح'، رك بابو الحسن الغزال، امام القراء،	علاء الدولة كرشاسب بن علي بن فرامرذ ابن سلطان علاء الدولة كالتجار، سلطان، ٢٢٢
علي بن احمد النسوى، ابو الحسن، حكيم، ١٠٩ ح'، رك بابو الحسن على النسوى،	علاء الدين حسين جهانسوز بن عز الدين حسن غورى (أو علاء الدين غورى، أو علاء الدين أو غورى)، ٥٦ ح، الحسين، ملك الجبال،
ابو علي الاخلاطى، ١٣٠،	علاء الدين بن قباچ، ٢٠٣، يبعد، ١٢٦؛
علي بيهقى، ١٧٨، رك بابو الحسن بن الامام ابى القاسم الخ،	ابوبكر (أو علاء الدين ملك المشرق)، ٢٠٥، ٢٢٢، ٢٢٤
علي بن الحسن البيهقى، شرف الدين، ظهير الملك، عامل هراة، ٩٨؛	

عزیز الدین علی بن فضل الله الطغرائی	عبد الوهاب النيسابوري، (أو الحكيم
٢١٢، رك بعلی بن فضل الله الطغرائی،	عبد الوهاب)، ١٤٣، ببعده
عزیز الدین الفقاعی الزنجانی (أو الزنجانی؛	ابن العبري، ٧ ح، ٢٨ ح، ٣٠ ح، ٤١ ح،
عزیز الدین ابو بكر عتيق الزنجانی	٤٣ ح، (أو ابو الفرج، ٥٠ ح،)
أو عتيق بن ابی بكر) ١٩٤، ٥٦،	رك نیز بمختصر الدول در فهرست
عزیز الدین المستوفي، ١٥٧ ح، ٢١٢،	كتب
(أو عزیز طغرائی، مجد الملك، العالم،	ابو عبيد الجوزجانی (أو ابو عبيد الحكيم)،
الاجل، ٢١٢)، رك بعلی بن فضل الله	رك بترجمة آتیه،
الطغرائی،	ابو عبيد عبد الواحد الجوزجانی، الفقيه
عزیز الدین وزیر طغرل، ١٥٧ ح، رك	الحكيم، ٩٣، ببعده، ٢٢ ح، ٣٨ ح،
بعلی بن فضل الله الطغرائی،	٤٥، ببعده، ١٨٩؛ حكيم ابو عبيد
عزیز، سيد اجل، ١٩٦،	عبد الواحد بن محمد الجوزجانی، ٩٣ ح،
عضد الدنيا والدين علاء الدولة فرامرز	٩٤؛ الفقيه (أو فقيه) ابو عبيد، ٤٨،
ابن علی بن فرامرز ملك يزد،	٥١، ٥٢، ٤٩، ٥٥ ح،
'الملك العالم العادل، ١١٠،	عبيد الله بن جبرئيل، ٣٠ ح،
عضد الدين ملك يزد، ٢٠١،	عبيد الله بن عمر دبوسى، ٢٦ ح،
عضد الدولة، الامير، ١٨٩،	العتبي، رك بابو النصر العتبي،
عضد الدين ملك يزد، رك بعضد الدنيا	عديل، ١٦٨ (العديل بن الفرغ الشاعر
و الدين علاء الدولة،	العجلي، ١٦٨ ح)،
علاء الدولة (أو علاء الدولة فرامرز)،	العرب، ٩١، ٩٣، ١١٦ ح، ١٦٧ ح،
رك بعضد الدنيا و الدين علاء الدولة	عز الدين طغرلك، اسفسالار، امير،
فرامرز،	١٩٧،

عبد الرزاق بن الفقيه الاجل ابى القاسم عبد الله بن علي، ١١٣، رك بشهاب الاسلام الوزير عبد الرشيد غزنوى سلطان، ١٨٤، ١٨٣	عبد الجبار، محمد (بن امام ابى عبد الله محمد بن احمد)، ٢١٥ عبد الجليل بن عبد الجبار الامام المقتي، ظهير الدين، الامام، ٢١٩، ٢١٥، ابن عبدربه، ١١٦ ح، ٢٢١
عبد العزيز بن عثمان القبيصى الهاشمي ابو الصقر، ٨٥؛ ابو الصقر القبيصى، ٨٥ ح	عبد الرحمن الخازن، ابو الفتح، الحكيم الخازني، ١٦١، يبعد؛ السيد عبد الرحمن الخازني مولى الشيخ العميد الماضى ابى الحسن على بن محمد الخازن، ١٦١ ح؛ خازني، ١١٩ ح، ٢٠٣
عبدلكنى زوزنى (ابو محمد عبد الله بن محمد العبدلكنى)، ١٨١	ابو عبد الرحمن السامى (محمد بن الحسين ابن محمد بن موسى، النيسابورى)، ١٨٠
عبد المجيد (بن امام ابى عبد الله محمد ابن احمد) حاكم، امام، ٢١٥	عبد الرحمن بن على بن [احمد بن] ابى صادق، ابو القاسم، المتطبب الحكيم، [النيسابورى]، ١٠٧؛ ١٠٨؛ وهو الملقب بيقراط الثانى، ١٠٧؛ ابن ابى صادق، ١٠٩ ح
عبد الملك بن ابى عثمان محمد بن ابراهيم الخركوشى، رك بابو سعد الخركوشى، امام	ابو عبد الرحمن محمد، ١٩٨، رك بمحمد، ابو عبد الرحمن (نيسابورى)، عبد الرزاق التركى، مجد الافاضل، الفيلسوف القاضى، ٢١٤، عبد الرزاق الصغنانى (كندا)، ١٢٤ ح
عبد الواحد (الجوزجاني)، ٤٥، رك بابو عبيد عبد الواحد الجوزجاني، عبد الواحد القاني، الاديب، الحكيم، المقيم بالرئى، ١٦٥	عبد الواحد بن محمد، ٤٥ ح، ٩٣ ح، رك بابو عبيد عبد الواحد الجوزجاني، عبد الواحد بن محمد مدرس كوتاهيه، ٩٣ ح

عبد الله بن محمد العبدلكاني، ابو محمد، رك بعبدلكاني زوزني	ابن عباد، ١٧ ح، رك باسمعيل بن عباد ابن عباس
عبد الله بن محمد الميائجي، ابو المعالي، ١١٧، رك بابو المعالي عبد الله الخ، ابو عبد الله المعصومي الحكيم، ٩٥، احمد أو محمد بن احمد، ٩٥؛ الفقيه ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن احمد المعصومي، ٩٥ ح؛ ٩٥؛ المعصومي، ٤٩، ٩٥ يبعد	العباس بن الحسن، الوزير، ٤ ح، ٥، ابو العباس اللوكري، الفيلسوف، الاديب، ١٢٠؛ ٢٠٤؛ ١٢٢؛ ١٢٤، ١٣٧، ١٥٥؛ ابو العباس الفضل ابن محمد اللوكري ٢٠٤؛ اللوكري، ١٢١ ح، ١٢٢ ح، ١٢٤ ح، عبد الله الارموي، ١٢٩،
ابو عبد الله الناتلي، الحكيم، ٢٢، ٤٠؛ ٢٣ ح	عبد الله بن بابي، ٥١ ح، رك نيز بعبد الله بن هني
عبد الله بن هني، ٥١	ابو عبد الله، حاكم، ٣٤ ح
عبد الله بن يوسف بن هشام، جمال الدين، رك بابن هشام	عبد الله بن حامد، ١٨٠، عبد الله بن شيب، ٢١٤،
عبد ايشوع بن يوحنا المتطيب، ١٣٢، عبد الجبار بن احمد الخوارى، رك بعبد الجبار، محمد (بن امام ابى عبد الله محمد بن احمد)	عبد الله بن الطيب، ٢٧ ح، رك بابو الفرج بن الطيب الجائليق، الفيلسوف، عبد الله بن على (اخو نظام الملك)، ١١٣
عبد الجبار بن عبد الجبار بن محمد بن نابت (أو الثابتي)، الخرقى، ابو احمد، رك بابو محمد الخرقى، بهاء الدين، الفيلسوف	ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن احمد المعصومي، الفقيه، رك بابو عبد الله المعصومي الحكيم

بعلی بن الحسن البیهقی، شرف الدین، ظہیر الملک عامل ہراة،	طبری، ١٩٣،
الظہیر، ١٣٨ ح، ١٤٠ ح، ١٤١ ح، رک بابو الحسن بن الامام ابی القاسم البیهقی،	طغرائی، ١٥٧ ح = حسن بن علی بن محمد طغرائی (صاحب لامیة المعجم)، الطغرائی، ١٥٧، رک بعلی بن فضل اللہ الطغرائی،
الظہیر البیهقی، ١٢٨ ح، ١٣٨ ح، رک بابو الحسن بن الامام ابی القاسم البیهقی،	طغرل [اول] برادر سلطان محمود بن سلطان محمد سلجوق، ٢٠٢،
ظہیر الحق، ٢٠٩، رک بمحمد بن مسعود الادیب الغزنوی،	طغرل [ثانی بن ارسلان]، ١٥٧ ح، طغرل رار (؟ طغرل کافر نعمت ١٨٣ ح)، ١٨٣ یبعد،
ظہیر الدین، ١٧٢، رک بعلی بن شاہک القضاری الضریر البیهقی،	طغرل بک، امیر اسفہسالار، ١٩٧، = عز الدین طغرل بک،
ظہیر الدین بیهقی، ١٩٨، ظہیر الدین ابو الحسن بن الامام ابی القاسم البیهقی، رک بابو الحسن بن الامام ابی القاسم البیهقی،	طغرل بک محمد بن میکایل بن سلجوق، السلطان، ٥٩؛ السلطان طغرل سلجوق، ٥٩ ح؛ امیر طغرل بک، ١٨٧؛ سلطان طغرل، ٢٠٠،
ظہیر الدین ابو المحامد محمد بن مسعود الزکی الغزنوی، امام، رک بمحمد بن مسعود، الادیب الغزنوی، ظہیر الحق، الحکیم، ظہیر فارسی، ١٢٨ ح،	طوسی، ٨١ ح، ١٣٨ ح، طیبناؤس (و الصواب طیبناؤس، ١٧ ح)، ١٧،
العامری، ١٨٦، رک بمحمد بن یوسف العامری، ابو الحسن،	طیبناؤس، رک بترجمة سابقه، الظہیر، (أو ظہیر الملک)، ٩٩، رک

صاحب هداية، ٢٠٤	صاحب زبدة النصرة، ١١٨ ح، رك
صاحب يتيمة الدهر، رك بالتعالي	بالبنداري
ابن ابى صادق، ١٠٧ ح، ١٠٩ ح، رك	صاحب الشرع، ٦٧، رك بالشارع، ٣
بقيد الرحمن بن على بن ابى صادق	صاحب صوان الحكمة، رك بمحمد بن
المتطلب ابو القاسم الحكيم	طاهر بهرام
ابن صاعد، ٧ ح، رك نيز بطبقات الامم	صاحب عيون الانبياء، رك بابن
در فهرست كتب	ابى اصيعة
الصحابة [رض]، ١٤٠، رك باصحاب	صاحب فتاوى برهنه، ٢٢٠
محمد، ٣	صاحب فهرست كتابخانه بادلي، ٢٠٨
صدر الدين محمد بن فخر الملك، الوزير	صاحب الكافي، ١٣٧ ح
١٣٥، ابو الحسن صدر الدين محمد	الصاحب بن محمد البخارى، الامام، ١٣٦
نسبه نظام الملك، ١٣٥ ح	١٤٧ ح؛ مجد الدين ابو محمد صاحب
ابو الصقر عبدالعزيز بن عثمان القبيصى	ابن محمد البخارى وزير اتسر بن
الهاشمى، ٨٥ = عبد العزيز بن عثمان	خوارزمشاه، ١٤٦ ح؛ الشيخ الامام
القبيصى الهاشمى، ابو الصقر	مجد الدين حجة الحق صاحب البخارى
ابو الصقر القبيصى، ٨٥ ح، رك بترجمة	٢٠٧؛ صاحب ابو محمد البخارى
بالا	١٤٦ ح
الصوفية، ٥١، ١١٧؛ المتصوفة، ٦٠	صاحب مرآة البلدان ناصرى، ٢٢٢
طاش فراش، ٥٦ ح، رك بتاش فراش	صاحب نفحات الانس، ٢٢١
طاهر بن فخر الملك، ملك الوزراء	صاحب زهرة، ٦٤ ح، ٧٦ ح، رك
١٥٨، ناصر الدين -، ١٥٨ ح	بالشهرزورى

الشيعة، ٥٠ ح'	الخاقان شمس الملك، أو شمس الملك نصر ثاني، ١١٥ ح'
الصابئون، ٦'	شمعون الصفا، ٣١'
الصابي، ٥٣'	شهاب الاسلام الوزير (هو عبد الرزاق بن الفقيه الاجلّ ابى القاسم عبد الله ابن علي ابن اخ نظام الملك)، ١١٢؛ الشهاب الوزير، ١١٢ ح
الصاحب، ١٨، ٥٣، رك باسميل بن عبيد بن عباس'	شهاب الدين مقتول، شيخ، ١٢٨ ح' شهاب الدين الواعظ الشفوركاني، ١٣٩'
صاحب اتمام (التتمة)، ١٢١ ح'	الشهرزوري (صاحب تزهة [الارواح] ٦٤ ح، ٧٦ ح)، ٧٤ ح، ١٢٨ ح' ١٦١ ح، ٢٠١'
صاحب بغية الوعاة، رك بالسيوطي'	الشهرستاني، رك محمد الشارستاني، الامام'
صاحب تاريخ بيهق (أو صاحب تمة)، رك بابو الحسن بن الامام ابى القاسم البيهقي، الشيخ الامام ظهير الدين'	الشيخ الرئيس ابو علي، ٢٢ ح، رك بابو علي بن سينا'
صاحب چهار مقاله (نظامي عروضي سمرقندي)، ٥ ح، ٢٥ ح، ٨٨ ح'	الشيخ ابو علي، ٢٧، ٥٣، ٦٠' (أو الشيخ الحكيم ابو علي بن سينا ٥٦ ح؛ أو الشيخ الرئيس، ٢٧ ح' ٢٩ ح، ٤٤ ح، ٨٨ ح، ١٢٠ ح' ١٩٠، أو الشيخ في عدة من المواضع) رك بابو علي بن سينا'
صاحب خريدة القصر، رك بعهد اصفهاني'	
صاحب خزانة الادب، ١٩٠ ح'	
صاحب درة الاخبار، ٧١ ح، ٧٦ ح'	
١١٢ ح، ١٤٤ ح'	
صاحب دستور (والصواب: آثار) الوزراء، ١٣١ ح، رك بسيف الدين حاجي'	
صاحب زبدة التواريخ (؟)، ١١٥ ح'	رك بابو علي بن سينا'
٢٠٠'	الشيخ اليوناني، ١٨٥'

شرف الزمان محمد الايلاقي، الفيلسوف، الامام، السيد، ١٢٥ يعبد؛ ٢٠٥، ٢٢٢؛ الامير السيد شرف الزمان محمد، ١٢٤؛ شرف الدين السيد محمد ابن يوسف (أو علي؟)؛ الايلاقي، ١٢٥ ح؛ السيد الايلاقي محمد، ١٢٧ ح؛ ٢٢٢، شمس الأئمة، ١٩٧،	ابن سيار الطيب، الحكيم، ٧٢، السيد الايلاقي محمد، ١٢٧ ح؛ رك بشرف الزمان محمد الايلاقي، السيدة، ١٤٧، ٨٧، ١٩١، سيف الدولة، ١٩ ح؛ ٨٥ ح؛ سيف الدين حاجي (صاحب آثار الوزراء)، ١٢٢ ح؛ ١٣١ ح؛ ٢٠٣، ابن سينا، رك بابو علي بن سينا، السيوطي (صاحب بغية الوعاة ١٩٩؛ ١٣٥ ح)؛ ١٠٥ ح؛
ابن شمس الدولة، (هو سماء الدولة ٤٩ ح)؛ ٤٩، ٥٠، ١٩١، شمس المشرق، ١٦٠ ح؛ رك بمحمود الحوارزمي، الفيلسوف، شمس المعالي قابوس بن وشمكير، ٤٥، شمس الملك تكين بن طفقاج أو شمس الملك نصر، ١١٥ ح؛ رك بترجمة آتية، شمس الملوك، الخاقان، ١١٥؛ شمس الملوك صاحب طمنجاج، أو شمس الملك تكين بن طفقاج، أو	شارح كتاب ثمره اصفهاني، ٢١٠، شارح كتاب ثمره مصرى، ٢١٠، الشارع سلم أو صاحب الشرع، ٤، ٦٧، رك بمحمد صلى الله عليه وسلم، شافع الطيب، الامام، الامير، ١٦١، (شافع بن عبد الرشيد؟ ١٦١ ح)؛ شرف الدين ظهير الملك علي بن الحسن البيهقي، رك بعلي بن الحسن البيهقي، شرف الدين، ظهير الملك، [عامل] هراة،

(١) رك بلفظ نامه

ابو سهل الحمدوني، العميد، صاحب الري، ٥٥، ١٩٢، ٥٦؛ الشيخ العميد ابو سهل احمد بن الحسن الحمدوني (أو الحمدوي)، ١٩٢؛ العميد ابو سهل الحمدوي، ١٩٣.	سهاء الدولة، ٤٩ ح ٥٠ ح ٥٠، رك باين شمس الدولة، سمعاني (أو ابن السمعاني ١٣٧ ح' ١٥١ ح'، ٢١٥؛ أو ابو سعد سمعاني ٢١٧؛ أو ابو سعد بن سمعاني ١٣٦ ح')؛ ٣٤ ح'، ٦٢ ح'، ١١٢ ح' ١١٧ ح'، ١٢٠ ح'، ١٢٣ ح' ١٨١ ح'، ١٨٥، ١٩٢، ١٩٩ ح' ٢٠٧، ٢٢٣، رك نيزي كتاب الانساب در فهرست كتب، آل سنان، ٧٠ ح'
سهل بن محمد، ابو الحسن، ١٨٩، ابو سهل المسيحي، الحكيم العالم، (عيسى ابن يحيى ابو سهل، حكيم، ٨٨ ح')، ٨٨ يبعد	سنان بن ثابت بن قرة، ٨٠ ح'، ٧ ح'، ٢١٩، سنجر [بن ملكشاه]، السلطان الاعظم، ١٤٠، ١٥٦؛ السلطان الاعظم سنجر، ١١٤، ١٢٠ ح'، ١٣٤، ١٤٢ ح' ١٦١؛ سلطان اعظم سعيد سنجر، ١٣٤ ح'؛ السلطان الاعظم، ١٢٠، ١٣٣، ١٤٢؛ سلطان سنجر سلجوق، ١٥٨ ح'؛ سلطان سنجر (أو سنجر)، ٥٦ ح'، ١١٢ ح'، ١١٤ ح'، ١٢٦ ح' ١٣١ ح'، ١٣٣ ح'، ١٣٥ ح' ١٥٨ ح'، ١٩٤، ١٩٧ يبعد ٢٠٠، ٢٠٥، ٢١٢، ٢٢٢
سهل بن النيلي النيسابوري، الحكيم (بكر أو سعيد بن عبد العزيز النيلي، ١٩٩)، ١٠١، ١٩٨ يبعد	ابو سهل ويحيى بن رسم الكوهي، ٨٠ ح' رك بابو سهل الكوهي، ابن سهلان، ١٢٧ ح'، ١٢٨ ح' ١٣٧ ح'، رك بعمر بن سهلان الساوي، سهلان ساوجي، القاضي، ٢٠٥، سوز (Suter)، رك بتاريخ رياضيين و منجمين عرب در فهرست كتب،

رك بابو سهل النيل النيسابورى' الحكيم'	ستوكوس (Stokvis)، ٢٢٠، سرخاب، ٧٨
سعيد بن هبة الله، ١٤٦ ح؛ ابو الحسن - ١٥٠ ح، رك بابن الحسن الطبيب البغدادى'	سعادة الخازن، ١٢٠، ابو سعد التبريزى، الحكيم، ١٣٥، ابو سعد [والصواب: ابو سعيد] الخرکوشى، امام، (عبد الملك بن ابى عثمان محمد بن ابراهيم الخرکوشى)، ١٨١، ابو سعد بن السمعانى، ١٣٦ ح، أو
ابو سعيد الهمدانى، ٣٣ ح، رك بابو سعد الهمدانى، الوزير الامين، آل سلجوق، ٢٠٠،	ابو سعد سمعانى ٢١٧، رك بالسمعانى، ابو سعد الهمدانى، الوزير الامين، ٣٣، ١٤
السلطان الاعظم، ١٢٠، ١٣٣، ١٤٢، رك بسنجر [بن ملك شاه]، السلطان الاعظم،	ابو سعيد (أو ابو سعد) الارموى، الحكيم، ١٣١، ابو سعيد خرکوشى، رك بابو سعد خرکوشى، ابو سعيد بن ابى الخير، ١٨٩، ابو سعيد (أو ابو سعد) بن دخدوك، الشيخ، ٤٨، ابو سعيد الشارعى القاضى، ١٧٣، سعيد بن عبد العزيز النيل، ١٩٨، يبعد
السلطان الماضى، ٢٠٧، ٢٢٥، رك بمحمود بن سبكتكين السلطان، ابو سليمان السجزي (أو ابو سليمان محمد السجزي)، ٧٤ ح، رك بمحمد بن طاهر بن بهرام السجزي، سليمان، سلطان - ١٥٨ ح، ابو سليمان محمد بن طاهر بن بهرام السجزي، ٢، (أو السجستاني، ٧٤)، رك بمحمد بن طاهر بن بهرام السجستاني،	

(١) عثمان (بجای ابو عثمان محمد) در الفتح الوهمى، ١٢٥: ٢

ابو زكريا يحيى بن عدى، رك يحيى ابن عدى، ابو زكريا،	ابوركاز النيسابورى، ١٠٠، رميم، ٢١٤،
زخترى، امام، ١٣٥ ح؛ ٤٧ ح ١٦٠ ح؛ جار الله الزخترى، ٢٠٠، زهرة، ٣٩ ح	روحى ولوالجى، ١٥٧ ح، الروم، ١٦٨ ح
زيد، امام، والد مصنف، ١١٦ ح، رك بابو القاسم [زيد] البيهقى، ابو زيد البلخى (احمد بن سهل البلخى، ابو زيد، ٢٦ ح، ١٨٦)، ٢٦، زيد بن رفاعه، ٢١،	ابوريجان احمد بن محمد البيرونى، الحكيم، رك بالبيرونى، ابوريجان (أو ابو الريحان) البيرونى، رك بالبيرونى، ابوريجان المنجم، رك بالبيرونى، ريو (Rieu)، ١١٧ ح، ١٤٩ ح، ٢٠٠، ٢٠٦، ٢١٧،
ابو زيد النوقانى، الامام، ١٦٥، ابن زيله، ٤٩؛ الحسين بن طاهر بن زيله، ابو منصور، الحكيم، ٩٢، زينون، ١٨٥،	الرئيس ابو على، ٤٣، رك بابو على ابن سينا، زامباور (Zambaur)، ١١٤ ح، ٢٠٢ ح، زخاؤ (E. Sachau)، ١١ ح، ٦٢ ح، ابن زرعة، رك بعبسى بن اسحق بن زرعة الفيلسوف، ابو على، ابن زكريا، ٨، رك بمحمد بن زكريا الرازى المتطبب،
السامانية، ٣٤، ٤٤، سبكتكين، الامير، رك بناصر الدين سبكتكين، الامير، سبكي، ١١٢ ح، ١٣٧ ح، ١٣٨ ح، ١٥١ ح، ١٦١ ح، ٢١١، ٢١٥، رك نيز بطبقات الشافعية الكبرى، ستاره (ام ابن سينا)، ٣٩،	

رايينو (Rabino) '١٦٥ ح'	ابو الخير صاحب البريد بقصدار، '١٣'
الرازي، '٨ ح'، '٩ ح'، '٨٠ ح'، رك بمحمد	داؤد بن ميكائيل بن ساجوق، '٢٠٠'
ابن زكريا الرازي المتطبب،	رك مجغربك،
راس (Sir Denison Ross)، '٢٠٨'	درگزینی، وزير، '٢٠٣'، رك بابو القاسم
راغب اصفهاني، '١٠٥ ح'، '١٤٤ ح'	الانسا باذي، الوزير،
رك بالحسين بن الفضل (أو المفضل)	دقلطيانوس القبطي، '٢٢٠'
الراغب، ابو القاسم، الحكيم،	دوات شاه، '٣٤ ح'، '٣٥ ح'
راوندی (صاحب راحة الصدور)،	ديبان (أو ذيبان) الطيب، الحكيم،
'١٥١ ح'	'٧٢-٧٣'
ربن، '٩'	ديسلان (أو دسلان، De Slane)،
رستم بن فخر الدولة علي، ابو طالب، '٤٧'	'٣٥ ح'، '٨٣ ح'، '٨٥ ح'، رك نيز
رك بمجد الدولة ابوطالب رستم بن	بوفيات الاعيان،
فخر الدولة علي (ابن السيّدة)،	
رسول الله صلّم، '١٢'، '٨٦'، رك بمحمد	ثوزي (Dozy)، '١٩ ح'، '٧٣ ح'
صلّى الله عليه وسلّم،	'١٨٥'، '١٩٦'
رشيد الدولة والدين، '١٦٦'، '٢٢٤'	
أو رشيد الدين المعروف بوطواط	ابن الذكي (كذا) صاحب كتاب البديع،
'١٦٦ ح'، '٢١٢'، '٢٢٢'، رك	'٢٠٩'، رك بمحمد بن مسعود الاديب
بمحمد بن محمد بن عبد الجليل	الغزنوي الخ،
العمري الخ،	الذهبي، '١٠٠ ح'، '١٣٩ ح'، '١٤١ ح'
رشيد (بن عبد الجبار)، الشيخ، '٢١٥'	ديبان، '٧٣ ح'، رك بديبان الطيب،
رشيد، مهتر، '١٨٤'	الحكيم،

الفيلسوف حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيام، ۱۱۲ (أو الامام حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيامي، ۱۱۰ ح؛ ۱۶۳)؛ عمر الخيام (أو الخيامي)، الحكيم، ۹۷؛ الامام عمر الخيام، ۱۱۰، ۱۱۷؛ الامام عمر ۱۱۲ - ۱۱۵؛ الفيلسوف عمر الخيامي، ۱۱۹، ۱۲۶، ۱۳۴؛ الامام ابو حفص عمر الخيام (أو الخيامي) ۲۰۳؛ الخيامي، ۱۱۱ ح - ۱۱۴ ح؛ ۱۱۶ ح ببعده، ۲۰۳ ح، ۲۰۴	ابن خلكان، ۷ ح، ۳۴ ح، ۳۵ ح؛ ۸۵ ح، ۱۳۹ ح، ۱۹۳، ۱۹۴؛ رك نیز بوفیات الاعیان در فهرست كتب؛ الخمار، ۱۳ ح؛ خوارزمشاه، ۱۱ ح، ۱۳۸ ح؛ ۱۳۹ ح، ۲۱۸؛ خوارزمشاه اتسز، ۱۵۳ ح، رك باتسز ابن محمد؛ خوارزمشاه علی بن مامون بن محمد، ۴۵؛ خوارزمشاه مامون بن محمد خوارزمشاه مامون، ۱۲ ح، ۸۸، أو خوارزمشاه مامون ابن محمد مولى امير المومنين، ۴۰؛ رك مامون بن محمد، خوارزمشاه؛ خوارزمشاه، الملك العالم العادل، ۱۵۳؛ رك باتسز بن محمد؛ خوارزمشاهيه، ۲۰۶؛ خوارزمي، ۱۶۰ ح، رك محمود الخوارزمي الفيلسوف؛ خوانساری (صاحب روضات الجنات)، ۱۹۹؛ الخيام، ۹۸ ح، ۲۰۱؛ الدستور
ابو الخير بن بابا، ۷ ح، رك بترجمة آتیه؛ ابو الخير الحسن بن بابا بن سوار بن بهنام، ۲ ببعده؛ الحكيم ابو الخير الحسن بن سوار، ۸۵؛ ابو الخير الخمار (أو خمار أو ابن الخمار)، ۱۳؛ بقراط الثاني، ۱۴؛ الحكيم ابو الخير، ۱۳، ۳۳، ۷۰، ۸۶، ۱۵۷؛ ابو الخير، ۱۱ - ۱۴، ۷۱، ۷۳؛ ابو الخير ابن بابا، ۷ ح؛ ابو الخير الحسن بن سوار، ۸۵، رك بترجمة سابق؛ ابو الخير الخمار (أو ابن الخمار)، ۱۳؛ رك بابو الخير الحسن بن بابا،	(۱) رك، ص ۲۳۸ ح ۲

ابو حيان التوحيدى '١٨٦	الحصرى '٧ ح' ٣٦ ح' ٢٢٤
ابو حية النميرى '٢١٤	الخطيئة، جردل بن اوس '١٦٧ ح'
خازنى '١١٩ ح' ٢٠٣، رك	ابو حفص عمر الخيام، الامام '٢٠٣
بببدالرحمن الخازن، ابو الفتح، الحكيم	رك بالخيام
الخاقانية، ٣٦	حكماء الاسلام، ١٦، ٢٦، ١٠٤
خالد بن يزيد بن معاوية، ٢٤، ١٨٦	الحكماء المتقدمون، ٤١، أو المتقدمون، ٤٣، أو الأولون، ٥١، أو الأوائل، ٩٥ ح'، أو قدماء الحكماء ٢٣
خانيكوف (Khanikoff)، ٢٠٣	الحكيم السمرقندى، ٢٠٥؛ لعله هو الحسن السمرقندى المذكور فى محله،
الخرقى، رك بابو محمد الخرقى،	الجمدونى (أو الحمدوى) ١٩٢، رك
خر كوشى، رك بابو سعد خر كوشى، امام،	بابو سهل الجمدونى، العميد، صاحب الرى
الخصر، ١٣٨	حدويه، ١٩٣
ابو الخطاب، ١٢ ح'	حندج بن حندج المرى، ١٦٨ ح'
خطائىة، كفار، ١٩٨	حنين بن اسحق المترجم، ٣ ببعد، ٦ ح'
خليج، ٥٦ ح'	٧ ح'، ١٤ ح'، ١٠١، ١٠٧، ١٩٠، ١٩٩
خلف بن احمد، (ابو احمد خلف بن احمد بن محمد بن خلف بن ابيث صفارى،	الحواريون، ٣٠
٣٥ ح) ٣٥، ٣٧، ١٨٦	ابو حيان [هو محمد بن يوسف بن على الاندلسى، اثير الدين، الامام]، ٢٠٩
الخلفاء الراشدون، ١	

(١) بنية الوعاة ص ١٢١ (٢) باخرزى در ترجمه اش مى كويد: المخاطب على اعراد المنبر بالمعادل العالم (دمية القصر ص ١٧٥)

الحسن القَطَّان المروزى، عين الزمان، ٢١٢، ٥٥	حسين، خالص، سيد، ملقب بامتياز خان، ٢٢٠
ابو الحسن كوشيار بن لبان بن باشهرى الجيلي، ٨٣، رك بكوشيار بن لبان الخ،	الحسين بن طاهر بن زيله، ابو منصور، الحكيم، ٩٣، رك بابن زيله،
ابو الحسن محمد بن يوسف العامرى، ١٨٦ = محمد بن يوسف العامرى، ابو الحسن،	الحسين بن الفضل (أو المفضل) الراغب، ابو القاسم، الحكيم، ١٠٤، (أو هو ابو القاسم الحسن بن المفضل أو المفضل بن محمد، ١٠٤ ح، أو حسين ابن محمد بن الفضل (أو المفضل) المعروف بالراغب الاصبهاني، ابو القاسم، ١٠٥ ح)؛ الشيخ ابو القاسم الاصفهاني، ١٩٩؛ راغب اصفهاني، ١٤٤ ح،
ابو الحسن بن هرون [أو زهرون] الخراني، ٧٠،	الحسين بن محمد بن عمر بن زيله، ٩٢ ح، رك بابن زيله،
ابو الحسن بن هرون [أو زهرون] الزنجاني، ٢١ ح، رك بابو الحسن ابن علي بن زهرون الريحاني،	حسين بن محمد بن الفضل (أو المفضل) الراغب الاصبهاني، ابو القاسم، ١٠٥ ح، رك بالحسين بن الفضل (أو المفضل) الراغب، ابو القاسم، الحكيم،
الحسين بن ابراهيم الطبرى الناقل، ٢٢ ح، رك بابو عبد الله الناقل،	الحسين بن محمد بن هندو، ١٩٥، رك بابو الفرج على بن الحسين بن هندو،
ابو الحسين احمد بن محمد السهيلي، الشيخ الوزير، ١٨٧، رك بابو الحسن السهيلي،	الحسين، ملك الجبال، ٥٦؛ علاء الدين حسين جهانسوز بن عز الدين حسن غورى أو علاء الدين غورى ٥٦ ح،

ابو الحسن صدر الدين محمد نبة	ابو الحسن علي بن راماس العوفي، الحكيم، ٦١٤: العوفي، ٢١
نظام الملك، ١٣٥ ح، رك	
صدر الدين محمد بن فجر الملك، الوزير	ابو الحسن بن علي بن زهرون الربحاني، ٢١
ابو الحسن الضميري (كذا)، ١١،	ابو الحسن علي بن محمد الخازن، ١٦١ ح، رك بعل الخازن المروزي
ابن الحسن الطيب البغدادي، ١٤٣	حسن بن علي بن محمد طفرائي (صاحب لامية العجم)، ١٥٧ ح،
بيعد؛ ابو الحسن سعيد بن هبة الله ابن الحسين (أو الحسن) الطيب البغدادي، ١٤٣ ح، ١٥٠ ح، ١٤٦	ابو الحسن علي النسوي، المختص، الحكيم، الاستاد، ١٠٩، ٢٠١؛ (هو ابو الحسن علي بن احمد النسوي، ١٠٩ ح، (أو علي بن ابراهيم، ٢٠٠)
ابو الحسن عبّادي، ١٣٩ ح	
ابو الحسن العبدلكاني، ١٨١ ح	
ابو الحسن العروضي، ٤٣، ٤٤ ح،	
ابو الحسن علي بن ابراهيم النسوي، ٢٠٠، رك بابو الحسن علي النسوي، ابو الحسن علي بن احمد الجشوني (؟)، الحكيم، ١٠٢،	ابو الحسن علي بن هبة الله بن الأردى، ١٢٩ ح، رك بابو الحسن الأردى، الحكيم الجليل،
ابو الحسن علي بن احمد النسوي، ١٠٩ ح، رك بابو الحسن علي النسوي	ابو الحسن العوفي، ٦٤ ح، رك بابو الحسن علي بن راماس العوفي، الحكيم
ابو الحسن علي بن الحسين بن المظفر الجشمي، شمس المعالي، امير رئيس اجل شهيد، ١٣٤ ح	ابو الحسن الغزال، امام القراء، ١١٣، (غالباً = علي بن احمد بن محمد ابو الحسن الغزال، الامام)

ابو الحسن ثابت بن ابراهيم بن زهرون الخرائي، ۷۰ ح، رك بابو الحسن بن هرون (أو زهرون) الخرائي، الحسن بن الحسن بن الهيثم، ۷۷ ح، رك بابو علي بن الهيثم، الحكيم بطاميس الثاني، ابو الحسن بن حمويه، الامام، ۱۳۸، ابو الحسن بن زهرون الزنجاني، ۲۱ ح، رك بابو الحسن بن علي بن زهرون الريحاني، ابو الحسن سعيد بن هبة الله، ۱۵۰ ح، رك بابن الحسن الطيب البغدادي، الحسن السمرقندي، الحكيم، ۱۶۲، رك نيز بالحكيم السمرقندي، ابو الحسن (عن آل سنان)، ۷۰ ح، ابو الحسن بن سنان الطيب ۷۰؛ ابو الحسن بن سنان بن ثابت بن قرة، ۷۰ ح، ابو الحسن سهل بن محمد، ۱۸۹، ابو الحسن (أو أبو الحسين) السهلي (أو السهيلي الوزير)، ۴۵؛ الشيخ الوزير ابو الحسين احمد بن محمد السهيلي، ۱۸۷،	۱۵۳ ح، ۱۶۱ ح، ۱۶۳ ح، ۱۸۵، ۱۹۰، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۱۱، بيعد، ۲۱۴ بيعد، ۴۲ ح، ابو الحسن، ۱۷۹؛ ابو الحسن البيهقي، ۱۹۶؛ صاحب تاريخ بيهق، ۲۰۶؛ الظهير، ۱۳۸ ح، ۱۴۰ ح، ۱۵۹ ح؛ الظهير البيهقي، ۱۲۸ ح، ۱۳۸ ح؛ ظهير الدين بيهقي، ۱۹۸؛ علي بيهقي، ۱۷۸، ابو الحسن الانبيري (أو الانباري) الحكيم، ۹۷، الحسن بن بابا، رك بابو الخير الحسن بن بابا بن سوار بن بهنام، ابو الحسن البسطامي، ۱۰، ابو الحسن بن بهمنيار بن المرزبان، ۹۱ ح، رك بيهمنيار، الفيلسوف، ابو الحسن ابن [التاميد] الطيب البغدادي، الحكيم، ۱۳۱ بيعد، ۲۰۶؛ ابن التاميد ۱۴۲ بيعد، ۲۰۶، (امين الدولة ابو الحسن هبة الله بن ابي العلاء صاعد بن ابراهيم بن التاميد أو أمين الدولة ابن تاميد؟ ۱۴۱ ح)،
---	---

(۱) برای ترجمه اش رك بمجمع الادباء، ۱۰۲:۲

حجاج بن يوسف '١٦٨ ح'	حاجي خليفه '٢٦ ح' '٧١ ح' '٧٤ ح'
حسام الدولة ابو العباس <u>تاش القراش</u>	'٨١ ح' '٨٣ ح' '٨٦ ح' '٨٧ ح'
الامير، '٥٧' رك بتاش القراش	'٨٨ ح' '٩٢ ح' '٩٣ ح' '١١٧ ح'
حسام الدين عمر بن برهان الدين	'١٢١ ح' '١٣٤ ح' '١٥٠ ح'
عبد العزيز، الصدر الامام الشهيد	'١٦١ ح' '١٦٦ ح' '١٩١ ح' '١٩٥ ح'
'٢٠٥'	'٢٠١ بيعد' '٢١١' '٢١٩' رك نيز
ابو الحسن الابرسمي 'الحكيم الامام'	بكشف الظنون در فهرست كتب
'١٣٣'	ابن الحارث السرخسي 'ابو علي محمد'
ابو الحسن الأردى 'الحكيم الجليل'	'١٥٩ ح' رك بمحمد الحارثان
'١٢٩' (لعله هو ابو الحسن علي بن	السرخسي 'الامام'
هبة الله بن الأردى، '١٢٩ ح')	الحاكم، صاحب مصر '٧٨'
ابو الحسن الاخفش '٢١٤'	الحاكم ابو عبد الله، '٣٤ ح'
ابو الحسن بن الامام ابي القاسم البيهقي	ابو حامد احمد بن اسحق الاسفراري
ظهير الدين 'الامام الشيخ (صاحب	الحكيم، '٧٥'
تمة صوان الحكمة، '٨٤ ح) '١'	ابو حامد الغزالي، امام، '٣٨ ح' رك
بيهقي '٢ ح' '٣ ح' '١٢ ح' بيعد'	بالغزالي، محمد بن [محمد]، حجة الاسلام
'١٩ ح' '٢٥ ح' '٢٧ ح' '٢٨ ح'	حبيش الاعسم تلميذ حنين، '٣ ح'
'٣٠ ح' '٣٣ ح' '٣٥ ح' '٣٨ ح'	(حبيش بن حسن الدمشقي، '٦ ح)
'٤١ ح' '٤٣ ح' '٤٤ ح' '٥٠ ح'	رك بترجمة آتیه'
'٥٦ ح' '٥٩ ح' '٦١ ح' '٦٣ ح'	حبيش الطيب (حبيش الاعسم تلميذ
'١١٠ ح' '١١٢ ح' '١١٤ ح'	حنين، '٣ ح' حبيش بن حسن
'١٢٢ ح' '١٣٠ ح' '١٣١ ح'	الدمشقي، '٦ ح) '٦'
'١٤١ ح' '١٤٧ ح' '١٥٠ ح'	

آل جفنة، ١٦٨	الثعالبي (صاحب يتيمة الدهر، ٣٤ ح
ابن جليجل، ٨ ح	بيعد، ٣٤ ح، ١٨٥، ١٩٢ بيعد، ١٩٨، ٢٠٧، ٢٢٤
جمال الملك بن نظام الملك، ٩٦	جارالله الزمخشري، ٢٠٠، رك بزمخشري، امام، الجاحظ، ٢١ ح، ٨٩ ح
جمال الملك ابو جعفر (وقيل ابو منصور) محمد (وقيل منصور) ابن نظام الملك، ٩٦ ح	جاحظ ثاني، ١٦٠ ح، رك بمحمود الخوارزمي، الفيلسوف، جالينوس، ٤ ح، ٢٧ ح، ٣٠
الجوزجاني، ٤٥ ح	جيرد بن بختيشوع، ٤ ح
ابن الجوزي، ٣ ح	الجرجاني، رك باسماعيل بن حسن الحسيني الجرجاني الطبيب، جرويل بن اوس، رك بالخطيئة، ابن الجزري، ١١٣ ح
الجوهري، ١٥٩	ابو جعفر، ٥٠ ح، رك بعلاء الدولة [بن كاكويه الخ]
جيرك (Jarrett) مترجم آئين اكبرى، ٨٤ ح، ١٩٥	جعفر الامام المتوكل على الله امير المؤمنين، ١٧٧، رك بالمتوكل، ابو جعفر بن بابويه ملك سجستان، ٧٤ ح، جعفر الطيار، ٨٢
چغريبك، ١٨٧، داؤد بن ميكائيل بن سلجوق، ٢٠٠	ابو حاتم بن حبان، ٣٤ ح
ابو حاتم المظفر الاسفزازي، الفيلسوف، ١١٩، ٩٨ ح؛ الامام ابو حاتم المظفر، ابن اسمعيل الخ، ٢٠٣؛ الحكيم المظفر، ١٢٠	

- بهمنيار، الفيلسوف، الحكيم، ٩١-٩٢،
 ١٤٩، ١٢٠؛ ابو الحسن بهمنيار بن
 المرزبان، ٩١ ح؛ كيازيس بهمنيار
 ٩١ ح
- بوري برس بن الب ارسلان، ملك
 جمال الدين، ١٩٧، ٢٠٠
- البوزنجردى، ١٢٣ ح، رك يوسف
 الهمذاني، الامام، شيخ المشايخ
- البيروني ابو ريجان، ٦٢؛ الحكيم
 ابو ريجان محمد بن احمد البيروني،
 ٦١؛ ابو الريحان البيروني، ٢٩
 ١٨٨؛ ابو ريجان المنجم، ١٣
 (= ١٧٨)؛ ابو ريجان، ٣٠، ٩٥؛
 ابو الريحان، ١٧٨؛ استاد ابو ريجان
 ٢١٠؛ بيروني، ٢٢ ح، ٦٢ ح
 ٦٣ ح، ٢٠٨، ٢٢١
- بيهقي، رك بابو الحسن بن الامام
 ابي القاسم البيهقي و ابو الفضل
 محمد بن الحسن البيهقي، خواجه
- التابعون، ١٤٠
- تاج الدولة، ٤٩ ح؛ تاج الملك، ٥٠؛
 تاج الملك بن شمس الدولة برادر
- سباء الدولة، ٥٠ ح،
 تاج الدين محمد بن عبدالكريم الشارستاني،
 رك محمد الشارستاني، الامام
- تاج الملك، ٥٠، رك بتاج الدولة،
 تاش القراش، حسام الدولة ابو العباس،
 الامير، ٥٧؛ طاش فراش، ٥٦ ح
- الترك، ٣٥ ح؛ تركان، ٥٦ ح، رك
 بالازراك
- ابن التاميد، ١٤٢، يبعد، ٢٠٦، رك
 بابو الحسن ابن التاميد الطيب
 البغدادي الحكيم
- تهانوي، ١١٣ ح، ١٨٧، ١٩٦
- تريثون، ذاكتر، [Dr. Tritton]،
 ٨٩ ح
- تأبت بن ابراهيم بن زهرون الحراني
 ابو الحسن، ٧ ح، رك بابو الحسن بن
 هرون الحراني
- تأبت بن قرة الحراني، ٤ ح، ٦، ٧ ح؛
 تأبت بن سنان بن تأبت بن قرة
 ابو الحسن، ٧ ح

ابو بكر بن عمرو، الحكيم الكامل، ١٤١	بريل [E. J Brill]، ٢٢٤
ابو بكر بن قهاج، ٢٠٥، رك بعلاء الدين ابن قهاج	بزيت بن فيروزان، ١٥، رك بيحيى بن منصور الحكيم
ابو بكر محمد بن عبيد، الامير، ٣٣، ح	البيسي، رك بعلي بن محمد الكاتب البيسي، ابو الفتح
ابو بكر اليوسفي، ٣٤، ح	ابن بطلان، ٦٦، ح
بكس (= بكوش، بكوس، Bacchus)، هلال، ١١، ح	بطلميوس، ٦٢، ح، ٨٢، ٢٠٨، ٢١٠
ابن بكس، ١١، رك بابو الحسن بن لكين (كندا)، بلاذري، ١٨٣	بطلميوس الثاني، ٧٧، رك بابو علي بن الهيثم، الحكيم، بقراط، ١٠٧، ١٧٧
البنداري، ٩٦، ح، ١١٤، ح، ١١٥، ح	بقراط الثاني، رك بابو الخير الحسن بن
١٢٨، ح، ٢٠٢؛ صاحب زبدة النصره	با با بن سوار بن بهنام وعبدالرحمن بن
١١٨، ح؛ رك نيز بزبدة النصره در فهرست كتب	علي بن [احمد بن] ابي صادق، ابو القاسم، المتطبب، الحكيم، ابو بكر البرقي الخوارزمي، ٤٤
بهاء الدولة، الامير، ٤٩	ابو بكر بن الحرث الاصفهاني، شيخ، ٢١٥
بهاء الدين ابو محمد الخرقى، الفيلسوف، ١٥٣، رك بابو محمد الخرقى، بهاء الدين	ابو بكر الطيب النيسابورى، ١٢٧
بهاء الدين محمد بن محمود بن يوسف	رك بنجيب الدين ابو بكر الخ
ابن اخ البديع، ١٥٦، رك بمحمد بن محمود بن يوسف الخ	بكر بن عبدالعزيز النبلى، رك بابو سهل النبلى النيسابورى، الحكيم

بديع الزمان بن يوسف (يعنى بديع الزمان الطبيب؟) 'ح ۱۴۲'	البابلي، 'ح ۴۰' رك بالثاتلي، الباخرزي، '۲۲۴'
البديع هبة الله الاطرلابي 'ح ۱۴۱؛ ابو القاسم هبة الله بن الحسين بن احمد البغدادى بديع الزمان 'ح ۱۴۲'	بادلي (Bodley)، '۲۰۸'، بارثولذ (Barthold) 'ح ۲۸'، 'ح ۱۰۸'
براكلن، 'ح ۳'، 'ح ۲۷'، 'ح ۶۶'، 'ح ۱۰۵'	'ح ۱۱۵'، 'ح ۱۷۹' رك نيز بتركتان در فهرست كتب'
'ح ۱۲۱'، 'ح ۱۳۸'، 'ح ۱۴۴'، 'ح ۲۱۸'	الباطنية، '۲۱۴'؛ اصحاب الجبال و القلاع من ---، '۱۶۳'، '۲۱۴'؛ باطنيان
رك نيز بتاريخ علوم عرب در فهرست كتب'	'ح ۱۵۱'؛ اصحاب قلاع '۲۱۳'؛ رك نيز باسمعيليه،
براؤن (استاذ)، 'ح ۳۴'، 'ح ۸۳'، 'ح ۱۹۶'	بايتوز (أو بايتور أو بايتور)، '۳۵'
'۲۰۸'، '۲۱۷' بيعد'	البتاني، 'ح ۱۶'، 'ح ۸۱' بيعد، رك بمحمد بن جابر الحراني البتاني،
برق (؟)، 'ح ۴۴'	بثلر [Butler]، '۲۱۹' بيعد، بجكم الهاكافي، '۷'
البرقي، '۱۸۹'	البحترى، '۱۰۵'
ابو البركات العلوى الجورى (على بن الحسين)، '۱۸۰'	بدر بن حسنويه، '۳۸'؛ ناصر الدين ابو النجم، 'ح ۳۸'
ابو البركات بن ملكا الطبيب، الفيلسوف، اوحد الزمان، (يعنى اوحد الزمان هبة الله بن على بن ملكا البلدى 'ح ۱۵۰' او البغدادى، '۱۱۰')، '۱۵۰' بيعد، '۱۱۰'؛ الحكيم ابو البركات، '۱۱۰'، '۱۶۰'، '۱۱۱'	بديع الاطرلابي، 'ح ۱۴۲' رك بالبديع هبة الله الاطرلابي، بديع الزمان الطبيب، '۱۴۲' (يعنى بديع الزمان بن يوسف أو البديع؟ '۱۵۶')
'ح ۱۴۱'، 'ح ۱۴۶'، 'ح ۲۲۳'	
بركيارق، 'ح ۱۳۱'، '۲۰۰'	

امين الدولة ابو الحسن حبة الله بن ابى	الاطباء المتقدمون، ٨
العلاء صاعد بن ابراهيم بن التلميذ،	ابن الاعلم الشريف البغدادي، ٨٣؛ على
١٤١ ح، رك بابو الحسن بن تميم	ابن الحسن (أو الحسين)، ابو القاسم
الطبيب البغدادي	العلوي، ٨٢ ح
الانباري، ٩٧، رك بابو الحسن الانباري	الافضل، ١٣٧ ح رك بمحمد الشارستاني،
اند رام مختص، صاحب مرآة الاصطلاح،	الامام
٢٢٠	افلاطن، ٤، ٢٤، ٤٠، ٩٦، ١٨٥
انوشكين، ٣٥ ح	الاكاسرة، ١٥٨
اهل الجبال، رك بالباطنية	الاکراد، ٥٦
الاوایل، ٩٥ ح، رك بالحكماء	الب ارسلان بن داؤد، سلطان، ٢٠٠؛
المتقدمون	الب ارسلان سلجوقی، ١٨٤
اوحد الزمان، ١٤١ ح، رك بابو البركات	الخان صيني، ١٩٨
ابن ملكا الطبيب، الفيلسوف	الياس اول (Elias I)، ٧ ح
اوقليدس النجار، ١٢٧، ٤٠، ١٠٤؛	الامام الاوحد الرشیدی، ١٤٥، رك
اقليدس، ٧٧ ح، ٨٥ ح، ١١٩ ح؛	مجدود بن ابى نصر بن محمد الرشیدی
رك نيز باوقليدس در فهرست كتب	النيابوري، ابو المعالي، الاوحد،
الاولون، ٥١، رك بالحكماء المتقدمون	الامام
الايلاقى، ١٢٥؛ السيد الايلاقى محمد	امام الحرمين، ٢١٥
١٢٧ ح، رك بشرف الزمان محمد	امتياز خان، رك بحسين، خالص، سيد
الايلاقى، الفيلسوف	امرؤ القيس، ١٦٧ ح
ايوناف [W. Ivanow] ٢٠٢، ٢٠٨،	امين الدولة ابن التميمي، رك بترجمة
٢١٧ بعد	آتيه

- اسعد (او الاسعد) الميهني، الامام الاجل،
 ١٣٦؛ اسعد بن محمد بن ابي نصر،
 ابو الفتح، ١٣٦ ح
- اسمعيلى بن نجيد (بن احمد بن يوسف
 ابن خالد السلمى، ابو عمرو)، ١٨٠،
 اسمعيل الهروى الاديب الحكيم، ٩٧،
 ٩٨ ح
- اسمعيلىه، ٣٩ ح، (وهم اهل القلاع
 ١٣٧ ح) نيز رك بالباطنية،
 اشرف الغزنوى، السيد، ١٤٩، (=)
 سيد امام اشرف ذوالشهادتين الحسن
 ابن محمد الحسينى؟
 اصحاب اخوان الصفاء، ٦٤ ح يبعد؛
 رك باخوان الصفاء،
 اصحاب قلاع، رك بالباطنية واسمعيلىه،
 اصحاب الكهف، ١٨٩،
 اصحاب محمد صلعم، ١؛ الصحابة، ١٤٠،
 ابن ابى اصيبعة، ٧ ح، ١٢ ح، ٣٠ ح
 ٦٦ ح، ٧٧ ح، ٨٠ ح، ٨٨ ح،
 ١٠٩ ح، ١٤٢ ح، ١٤٣ ح (وهو
 صاحب عيون الانباء، ٦٢ ح،
 ٣ ح، ١٠٧ ح)، رك نيز بعيون الانباء
 در فهرست كتب
- الاسكندر الافروديسى ٣، نيز رك
 بترجة آتیه،
 الاسكندر (الحكيم) ١٦ (غالباً =
 الاسكندر الافروديسى)،
 اسمعيل بن ابراهيم الحلوانى، ابو بشر،
 ١٨٠،
 اسمعيل بن ابراهيم بن حمدويه البصرى
 الحمدوى الشاعر، ١٩٣، ٢٢٤،
 اسمعيل الباخرزى، الامام، ٥٦،
 اسمعيل بن الحسن الحسينى الجرجانى
 الطيب، الامير السيد الامام زين الدين،
 ١٧٣، ٢١٦-٢١٩؛ الجرجانى
 ١٤٦ ح، ٢٠٦، ٢١٨، ٢١٩؛
 اسمعيل بن الحسن بن محمد بن احمد
 الحسينى الجرجانى، ٢١٧؛ ابو ابراهيم
 او ابو الفتح، شرف الدين، ٢١٧،
 اسمعيل بن حماد الجوهري، ابونصر، ١٥٩ ح،
 اسمعيل الزاهد الفقيه، ٤٠، ٢٢٠

احمد بن فارس بن زكريا القزويني الرازي	اخوان الصفاء، ٢١، ٦٤ ح، ٦٥ ح
ابو الحسين، ١٥٩ ح، رك باين فارس	الارجاني (صاحب الزينج)، ٨٢
احمد بن محمد السهلي، رك بابو الحسن	ارسطو ٤، ١٤، ١٦، ٢٤، ٤٩، ٦٨
السهلي (الوزير)	٦٩ ح، ٩٠، ٩٣، ٩٦، ١٤٩
احمد بن محمد الطريقي، ابو نصر (كاتب)	١٥٠، ١٨٥؛ ارسطوطاليس
١٦١ ح	٥ ح، ٤١ ح، ٦٨ ح؛ ارسطاطاليس
احمد بن محمد [بن؟] عبد الله الرشيدى	٢٩ ح
المروروذى، ابو الفضل، تاج القضاة	ارسلان ارغون، ملك، ١٩٧
زين الكفاة، رضى امير المؤمنين	ارغون ٢٠٠
٣٠٧؛ القاضي ابو الفضل احمد	ارشميدس، ٨١ ح، ١٠٩ ح، ١١٩
بن محمد الرشيدى اللوكري، ٢٢٥	١٦٢، ٢٠٣
احمد [بن محمد] الغزالي، الامام	ارغو(ن) ملك، رك بارسلان ارغون
[اخو ابى حامد] ١١٧	ملك
احمد بن المعتصم، ٢٥	ارفلرطوس (؟)، ٦٩ ح
احمد (المعصومى) ٩٥، رك بابو عبد الله	استندار، الملك، ١٦٥
المعصومى الحكيم	اسحق بن حنين بن اسحق، ٣٤ بيعد
ابو احمد المهرجاني، ٢١ ح، رك بترجمة	اسحق بن سليمان، ٩
آتيه	ابو اسحق الصائبي الكاتب ٦ ح
ابو احمد النهرجورى، ٢١	اسحق بن قريش، ١٠
احناف، ٢٢٠	اسحق والد حنين، ٣ ح
اخزم، ١١٥ ح، ١١٦	اسعد بن محمد بن ابى نصر، ابو الفتح
الاخفش، رك بابو الحسن الاخفش	رك بترجمة آتيه

فهرست اسماء الرجال و النساء و القبائل و غيرها

ابراهيم بن ابي الديلمي، ح ۳۲	۱۲۹ ح، ۱۵۱ ح، ۱۹۴، ۲۰۵
ابراهيم سلطان غزنة [ظهير الدين ابراهيم ابن مسعود اول بن محمود غزنوي]	۲۱۱، ۲۲۴، رك نيز بكتاب الكامل في التاريخ در فهرست كتاب
۱۰۸، ۱۷۹، ۱۸۴	احمد الاخيكتي، ذو الفضائل، ۱۲۵
ابراهيم (الضرب)، ۱۷۲	احمد بن اسحق الاسفزاری، ابو حامد، الحكيم، ۷۵، رك بابو حامد احمد ابن اسحق الاسفزاری
ابراهيم بن عدی الحكيم، ۱۰۲	احمد بن اسحق الجرمقی، ابو العباس، ۳۷
ابراهيم بن مسعود، رك بابراهيم سلطان غزنة	احمد بيهقي، حافظ، امام، ۲۱۵
ابولونيوس، ۱۰۴	احمد بن حامد النيسابوري، الامام، ۱۵۴
الازراك، ۱۸، ۹۹، ۱۳۴؛ ترکان ۵۶ ح؛ الترك ۳۵ ح	احمد بن الحسن الحمدوي، رك بابو سهل الحمدوني
اتسز بن محمد، خوارزمشاه، الملك العادل العالم، ۱۳۴؛ ۱۷۳؛ اتسز بن خوارزمشاه ۱۴۶ ح؛ الملك العالم العادل خوارزمشاه، ۱۵۳؛ علاء الدولة اتسز خوارزمشاه ۲۱۷، رك نيز بخوارزمشاه	احمد بن الحسين الداری، خواجه، ۱۱۰ ح
ابن الاثير، ۵۰ ح، ۵۶ ح، ۵۸ ح	احمد بن سهل البلخي، رك بابو زيد البلخي
۵۹ ح، ۹۶ ح، ۹۸ ح، ۱۲۶ ح	احمد بن علي بن مجيب المنجم، ابو عيسى، ۱۹۹

در اعداد صفحات تا عدد ۱۷۶ حواله باصل متن و حواشی تحت المتن است و ازان بعد
بحواشی و زيادات در آخر كتاب،

ص ۲۰۷ س ۵، عنوان ترجمه ابو الفضل در تممة الیتیمة این است:
القاضی ابو الفضل احمد بن محمد الرشیدی اللوکری؛ مراد از «السلطان الماضی»
محمد بن سبکتکین است که از سنه ۳۸۸ تا ۴۲۱ هـ فرمائروائی کرد،
زمان خلافت القادر بالله از سنه ۳۸۱ تا ۴۲۲ هـ بود و وفات نعلبی در
سنه ۴۲۹ هـ

ص ۱۶۳، حواشی، سطر آخر، علاوه بر حماسه و معجم البلدان
 رک برای ابن ابیات بامالی ابی علی القالی (طبع بولاق سنه ۱۳۲۴هـ)
 ج ۱ ص ۹۹

ص ۱۶۶ س ۳، الامام الامیر... رشید الدولة و الدین، ترجمه و طواط
 که صاحب خریده القصر درج آن کتاب کرده است از روی نسخ که مذکور است
 در فهرست لیڈن ج ۲ حصه ۱ (طبع بریل سنه ۱۹۰۷ع) ص ۲۱۹ مرتب
 کرده شده است و عنقریب در اورینٹل کالج میگزین ج ۱۱ (نومبر سنه ۱۹۳۴)
 شائع کرده می شود، انشاء الله تعالی

ص ۱۶۷ ج ۷، در مجمع الامثال میدانی (طبع مصر سنه ۱۳۱۰هـ)
 ۱۹۷:۱ و نیز در کتاب الامثال (طبع حیدرآباد سنه ۱۳۵۱هـ) ص ۶۵
 این مثل (رای الشیخ خیر من مشهد الغلام) را بامیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه
 منسوب کرده است اما در عیون الاخبار (طبع دارالکتب المصریة
 سنه ۱۹۲۵م) ج ۱ ص ۱۵ س ۱۴ می گویند: و يقال فی مثل: رای
 الشیخ خیر من مشهد الغلام

ص ۱۹۳ س ۵، اسمعیل بن ابراهیم بن حمدویه، کذا ایضا در
 زهر الآداب للحصری برهامش العقد الفرید (طبع مصر سنه ۱۳۲۱هـ)
 ۱۲۸:۲

ص ۲۰۵ س ۴، علاء الدین قیاج، کذا فی الکامل لابن الاثیر و
 لعل الصواب: علاء الدین و قیاج

ص ۱۵۰ س ۸، کتاب المعتمر، جزء ناک ازین کتاب در سنه ۱۹۱۲ ع
در استنبول مجاپ رسیده، رک بقهرست هاراسووز (Harassowitz) برای
اکتوبر سنه ۱۹۳۲ ع جزو ۵۲

ص ۱۵۱ س ۸، ولما اخذ ابو البركات، رک بزبدة التوارخ و ورق ۶۰ الف
ص ۱۵۹ س ۵، الامام محمد الحارثان السرخسى، ترجمه اش را
در خريده القصر بذيل «جماعة من اهل خراسان ذكرهم السماني في مذييل بغداد»
دارد، و از روى نسخه ليندن [No. 348 Warn. f. 191] درج ذيل مى شود:
ابن الحارث السرخسى ابو على محمد بن على بن الحارثان [كذا مصحفا] من اهل سرخس
قال ورد بمذاذ و اقام بها مدة في المدرسة النظامية و تردد الى ابى منصور
الجوالقي. و عاد الى سرخس و توفى محمد بن الحارثان [كذا] في احد الربيعين
سنة خمس و اربعين و خمسين و مما روى من شعره قوله

و دعت اهل الهوى و صحبتهم اذ شاب راسى و وجهه بقلا
كان شبابى ليللا و غرته بدرا و ليلي ببدرة جملا
فلا ارى عشرتى تطيب اذا اصبح ليلي و ببدرة افلا

و قوله

ثلاثة اخوان و شادر مغرد و ساق مليح يستضىء به الامر [كذا]
فان كان نقص منهم او زيادة عليهم فان الخضر يشتم جزر

[و قوله]

رايت حبيبي نافرحين رفته فلما شكوت الحب جاء مراعيما
يشابه ظل المرء ان يبع وصله يفته و ان يتركة يطلب ساعيا

منسوب کرده است: فضل المقال على الفعال منقصة و فضل الفعال على المقال
مكرمة'

ص ۱۱۰ س ۴، علاء الدولة، بقول صاحب مرآة البلدان ناصری ج ۴
ص ۱۲۴. بانی جامع یزد که معروف بمسجد عتیق شد سلطان علاء الدوله
کرشاسب بن علی بن فرامرز بن سلطان علاء الدوله کالنجار بود'
ص ۱۲۳ س ۱۱، الامام شیخ المشایخ یوسف الهمدانی، برای ترجمه
اش رک بنفحات الانس (طبع کلکته) ص ۴۲۸
ص ۱۲۵ س ۱۰، شرف الزمان محمد الایلاق، رشید الدین وطواط، در
مدح وی گویند:

یا راکبا یزجی المطایا طالبا لغرایب الآداب فی الآفاق
لا تبیل نفسک فی البلیا بعد ما لاقیت باب الیّد الایلاق

(نسخه خطی دیوان وطواط عربی که من دارم)

ص ۱۲۶ س ۴، علاء الدین و پدرش قهاج در جنگ قطوان بدست
کور خان اسیر شده بادای صد هزار دینار زر قدیه مستخلص شدند، این
علاء الدین ابوبکر بن قهاج را پسری بود عمادالدین احمد نام، در رمضان
سنه ۵۵۵۱ چون سنجر از دست غزان فرار نموده از بلخ بعبور جیحون
بقلعه ترمذ آمد عمادالدین مذکور سلطان را دران قلعه بند کرد تا آنکه صلح
واقع شد و سلطان بمر و آمد در همان ماه (زبدة التواریخ ورق ۵۳ الف و
۶۸ ب)'

خان گفته:

هیچکس منکر تخت الخنک واعظ نیست
این قدر هست که چسپان را زین می باید
(نسخه خطی کتابخانه کلیه پنجاب)

ص ۶۲ ج ۳، رک بمعجم الادباء ۶: ۳۱۲، برای سبب مصیر

بیرونی بغزنه

ص ۸۱ س ۶، من اراد السلامة الخ، رک بالعدد الفرید لابن عبدربه

(طبع مصر سنه ۱۳۲۱هـ) ج ۳ ص ۳۴ س ۱۳

ص ۸۵ س ۲، مدخل، رک به، Macdonald Presentation Volume

Princeton, 1933, p. 66.

ص ۹۷ س ۱، الانیری، در مرآت البلدان ناصری (طبع طهران

سنه ۱۲۹۴هـ) ج ۱ ص ۹۶ می گوید: انیر بروزن نخچیر شهرست در

جوزجان واقع میانه مرورود و بلخ، یحیی بن زید بن علی بن حسین بن

علی بن ابی طالب علیهم السلام دران مقتول نمودند و ممکن همان انبار خراسان

باشد که سابق ذکر شد [یعنی بر ص ۹۵: انبار... شهرست در زدیک بلخ که

حاکم نشین ناحیه جوزجانان باشد... جمعی از فضلا منسوب باین انبار

می باشند]

ص ۱۰۰ س ۱۵، فضل الفعل الخ، صاحب نفعات الانس (طبع کلکنه

سنه ۱۸۵۸ع ص ۲۲۵) قول ذیل را بابی علی رودباری (المتوفی سنه ۳۲۱هـ)

سنه ۶۴۲ م) در حیات نبود (ناچه رسد بعهد امیرالمومنین علی و معاویه) و اگر می بود عمرش کم از صد و بیست سال نمی شود؛ پس قصه که در تمه مذکور است بظاهر درست نیست؛ بقول بذلر محال نیست که یحیی در چند سال ابتدائی مائة هفتم مسیحیه در حیات بوده باشد؛ و موید این قول است عبارتی که ابن ندیم از تفسیر یحیی لکتاب السماع الطبیعی نقل کرده است و دران یحیی ذکری از سال روان می کند بدین الفاظ: «سنتنا هذه وهی سنة ثلاث و اربعین و ثمانمائة اذ قاطبنا نوس القبطی» و آن سن مطابق است بسنه ۶۲۶ مسیحی و سنه ۵ هجری؛ رک به Stokvis : Manuel d' Histoire etc. Vol. I p. LX,

ص ۴۰ س ۵، اسماعیل الزاهد، صاحب فتاوی برهنه (نسخه کتابخانه کلیه پنجاب) در آخر کتاب خود ترجمه ابن سینا را بذیل تراجم علماء احناف می آرد و دران می گوید که اسماعیل زاهد تلمیذ محمد بن الفضل البخاری است؛ و این امام ابوبکر محمد بن الفضل البخاری شیخ الاسلام در سنه ۳۷۶ هجری بعمر ۶۳ سال فوت کرد؛

ص ۴۵ س ۳، تحت الحنک، اندرام مخلص صاحب مرآة الاصطلاح در آن کتاب بذیل این کلمه می گوید: قاعده زهاد و مشایخ است که هنگام بستن عمامه پیچی را از زیر گلو گذرانده توفقی می نمایند و بعد ازان بسر می پیچند و این عمل را مسنون دانند؛ سید حسین خالص ملقب بامتیاز

کتب ذیل را نیز بجزجانی منسوب کرده است اما هیچ یکی از آنها در کشف الظنون
مذکور نیست:

التذکرۃ الاشرافیۃ فی الصناعتہ الطبیہ، فی القیاس، فی التحلیل، المنبہ، -
زبدۃ الطب از مصنفات ابن حکیم (رک بحاجی خلیفہ) در کتابخانہ رامپور
(فہرست ۱: ۴۸۲) و مکتبہ پشاور (فہرست ۳۰۴) موجود است،

فائت حواشی

ص ۶ س ۹، ہو جد محمد بن جابر، درست نیست، رک بویدمان
ص ۶۲

ص ۱۳ س ۹، قد افرج السلطان... للحکیم... [عن] ناحیۃ الخ، در
وفیات الاعیان (طبع مصر سنہ ۱۳۱۰ھ) ج ۲ ص ۶۱ س ۲۲ افراج قریبا
در همین معنی مستعمل است

ص ۱۵ س ۱۳، سنان بن ثابت بن قرۃ، رک بطور بالا بذیل
ص ۶ س ۹

ص ۲۳ س ۸، فاراد عامل امیرالمومنین علی الخ، از آنجہ بتلر (Butler)
در کتاب Arab Conquest of Egypt ص ۹۳ ح ۲ و ص ۴۰۲ تا ۴۰۶
نوشتہ است استفاد می شود کہ بجایی بوقت فتح اسکندریہ (یعنی در

ص ۱۷۳ س ۲، الطب الملوکی، و ص ۱۷۳ س ۵، وصیت نامه، ذکر
این کتابها در دیگر جائی بنظر نیامد

ص ۱۷۳ س ۲، کتاب الذخیره، در طب است زبان فارسی در ۱۲ جلد
(ع)، رك برای احوال این کتاب بطب عرب از استاذ براؤن بواسطه فهرست
مطالب (بذیل ذخیره خوارزمشاهی) و ریو (فهرست مخطوطات فارسیه) ص ۴۶۶،
و حواشی چهار مقاله ص ۲۳۶، نسخه ازین کتاب در کتابخانه ریاست کپور تهله
موجود است (رك بفهرست ص ۱۶۰)، بعضی از اجزای این کتاب در
کتابخانه اسلامیة کالج پشاور (رك بفهرست مکتبه ص ۳۰۰ و ۳۰۸)
موجود است، و نسخه ناتمام در کتابخانه ایشیا ناک سوسائنی بنگال (رك بفهرست
ایوناف ص ۷۱۴)

ص ۱۷۳ س ۳، کتاب الاغراض، در طب است زبان فارسی در دو جلد
(ع)، در کشف الظنون نام این الاغراض الطبیة و المباحث العلائیه است، برای
احوالش رك بحواشی چهار مقاله ص ۲۳۳، و ترجمه چهار مقاله ص ۱۵۸،
ص ۱۷۳ س ۳، کتاب یادگار، در طب است زبان فارسی، در یک جلد،
جرجانی آن را برای خوارزمشاه تصنیف کرد (ع)، رك برای ذکرش بحواشی
چهار مقاله ص ۲۳۸، و ترجمه چهار مقاله ص ۱۵۸، دو نسخ ازین کتاب
در کتاب خانه ایشیا ناک سوسائنی بنگال موجود است (رك بفهرست ایوناف
ص ۷۱۵ بیعد)، نسخه ازین در کتابخانه نیبو سلطان نیز موجود بود،

ص ۱۷۳ س ۵، وسارت بتصانیفه الخ، علاوه بر کتب مذکوره براکلن

و طب عرب (Arabian Medicine) مصنفه استاذ براؤن ص ۹۸ تا ۱۰۰،
 در ترجمه چهار مقاله ص ۱۵۸، و براکن ۱: ۴۸۷ و ربو (فهرست
 مخطوطات فارسیه) ص ۴۶۶، نیز رك برسائل الروطا ۱: ۶۴ ص ۱۸،
 و ۱: ۶۶ ص ۱۲، از ذخیره مستفاد میشود که او اسمعیل بن الحسن بن محمد
 ابن احمد الحسینی الجرجانی است و اینکه او در سنه ۵۰۴ بخوارزم آمد و
 بقطب الدین محمد خوارزمشاه (سنه ۵۴۹۰ تا ۵۵۲۱) مرتبط شد و ذخیره
 را مرتب کرد (ترجمه چهار مقاله و ربو)، او در خوارزم مدتی مقیم بود
 بعدش بمرآمد و اینجا در سنه ۵۵۳۱ بمرد، از ابو القاسم قشیری سماع داشت
 و کتاب الاربعین را از او روایت کرد و ابو سعد سمعانی را اجازت داد
 (معجم البلدان)؛

ص ۱۷۳ س ۲، الحنفی العلاء، در طب است بزبان فارسی، «مجلدان
 صغیران» (ع)، مرزا محمد قزوینی بحواله دیباجه این کتاب گوید که جرجانی
 بحکم علاء الدوله اتسر خوارزمشاه مهبات مطالب ذخیره خوارزمشاهی را درین
 کتاب درج نموده است (حواشی چهار مقاله ص ۲۳۸)، نیز رك برای این و
 اغراض و یادگار بترجمه چهار مقاله ص ۱۵۸، نسخه ازین کتاب در کتابخانه
 ایشیائیک سوسائنی بنگال موجود است، رك به فهرست ایر. ف ۸۱۵ و نسخه در
 کتابخانه ریاست کپور تهله (فهرست، طبع لاهور سنه ۱۹۲۱ ص ۱۶۲)؛

(۱) در معجم البلدان او را ابو ابراهیم و در کزیده ابو الفتح نوشته است، و نقبش
 در ع شرف الدین است بجای زین الدین @

در عهد صبی حس بصر او را خلیل رسیده است و او بافقد بصر در علم قرآن و نحو و وجوه قرات از مشهور وشواذ بغایت رسید بعد ازان در علوم ادب و لغت و نحو و توابع آن، بعد ازان در علوم فقه و مناظره و در اصول و امثال این و در علوم حکمت و معقولات قصب^۱ السباق ر بوده و در علوم حساب و ریاضی از اقلیدس و مجسطی بغایت رسیده و از نوادر جهان و عجائب روزگار که در هیچ [زمان-ظ] و عهد نشان نداده اند آست که این امام اشکال اقلیدس و مجسطی بیان کند شاگردانرا روشن ترین وجهی و تفهیم کند باسان ترین طریقی و سالها است تا تقویم کواکب درین دیار او می کند از زیج حروف بروی املا کنند و او در خیال آن ضبط می کند و حساب اوساط و^۲ اوجات و مقومات و عروض و تسیرات کواکب استخراج می کند و نسخه تقویم او باطراف سفر می کند و بدان اسباب معاش او را مددی می باشد و بیشتر چنان باشد که منجّان حاذق بینا زیج در دست و تخته در پیش در حساب خطا کنند و این امام را بی بصر و نظر خطا نیوقند و ذلك فضل الله یوتیه من یشاء و الله ذو الفضل العظیم

لو لا عجائب صنع الله ما نبئت تلك الفضائل فی لحم ولا عصب

ص ۱۷۲ س ۸، الامیر السید الامام زین الدین [اسمعیل] الحسینی

الجرجانی الطیب، برای تذکره احوالش رك به ع ۳۱:۲ و معجم البلدان

۲: ۵۴ و ابن اسفندیار (ترجمه) ۸۶، و تاریخ گزیده ص ۸۰۲

(۱) اصل: السباق. (۲) اصل: اوجاب. ©

روزگار بود و در علوم حکمت بی نظیر و جمله حکمای عهد وی بتقدم وی معترف بودند و او را در علم مخروطات که غایت علم ریاضی باشد تصنیفی است که هر کسی بغایت ادراک آن نرسد و او بمخدمت تاج الملک پیوست باصفهان و بغداد، قبل نظام الملک وزارت بتاج الملک دادند، و درین ایام اصحاب قلاع بقتل و احراق مبتلی بودند این حکیم^۱ معموری در زایجه طالع خویش نگرست تسیرات یافت از درجه طالع و هیلاج و کدخداه هر سه سه قاطع رسیده از خانه تاج الملک بیرون شد و در خانه دوستی متواری شد در خانه تاریک اعتکاف سبب احتیاط و کمال حذر دانست و غوغا اصحاب قلاع را می کشتند و زنان بنظاره بر بام آمده بودند و می دویدند، یکی ازین زنان برون خانه فرو نگرست، امام^۲ معموری را دید متواری، آواز داد که یکی از اصحاب قلاع درین خانه است چه دران عهد کربختن و متواری شدن جز عادت آن طایفه نبود، غوغا در افتادند و او را بکشتند، و حالی خبر بتاج الملک رسید و بائمه اصفهان، جمله حاضر آمدند و مجلس تعزیت داشتند و بروی نماز کردند و قصاص ممکن نبود،^۳ و جرح العجاء جبار* و غوغا قتله الانبیا و معادن الفتن باشند^۴ اذا اجتمعوا غلبوا و اذا تفرقوا لم يعرفوا و ذلك فی شهر سنة خمس و ثمانین و اربعمائه، و از منظوم وی این ابیات است شعر

دعاک الریبع و ایامه^۵ الا فاستمع قول داع نصوص

(۱) اصل معمودی^۱ (۲) اصل: و جرح العجاء حنار، رک به مد القاموس (بذیل جبار)

برای این مثل (۳) رک به تاریخ مسعودی ص ۸۶۱ @

اما در آن ترجمه از نگارنده سهو های عدیده سرزده، رك برای شرح آن به اورینشل کالج میگزین لاهور (فروری سنه ۱۹۳۲ ص ۷۴ بیعد)

ص ۱۵۵ س ۵، کان طبیباً، رك به مجموعه رسائل رشید الدین الطواط (مصر سنه ۱۳۱۵ هـ) ۲۲:۲ س ۱۵ بیعد، وطواط راجع به قطان می گویند: واری علی الثمانین عمره (مجموعه مذکوره ۲۵:۲ س ۱۶) و در مکتوبی که هم بدو نوشته است ابیات ذیل را دارد:

اخو العلی الحسن القطان ذو شرف جیرانه للنجوم الزهر جیران
انی لاغبط قوما مقبلین هم لحظّة الحسن القطان قطان

ص ۱۵۶ س ۳، الحضرة، چنانکه در حاشیه صفحه ۱۵۶ مذکور است مراد از الحضرة مرو است که دار السلطنت سنجر بود، رك به معجم البلدان ۵۰۹:۴ س ۴

ص ۱۵۷ س ۴، عزیز الدین الخ، در رسائل الطواط مکتوبی ست بنام «الاجل العالم مجد الملك عزیز طغرائی» و ظاهر مراد از همین عزیز الدین علی بن فضل الله طغرائی است،

ص ۱۵۸ س ۴، الهایئر ناباذی، در دمیة القصر ص ۲۸۷ بیعد غالباً همین نسبه را مصحفا الهایئر ناباذی نوشته است،

ص ۱۶۲ س ۱۱، الفیلسوف محمد بن احمد المعموری البیهقی، بیهقی ترجمه این حکیم را در تاریخ بیهقی (ص ۳۶ ب بیعد) نیز دارد، و نص آن ترجمه این است: امام محمد بن احمد المعموری الفیلسوف، این امام محمد از بزرگان علمای

ص ۱۵۳ س ۹، الفيلسوف.... ابو محمد الخرقی، غالباً اوست عبد الجبار بن عبد الجبار بن محمد ثابت الخرقی که ترجمه اش در طبقات الشافعية الكبرى ۲: ۴۴۲ موجود است، که في الجملة در جزئیات مطابق است به ترجمه که بیهقی دارد، مولد مذکور در سنه ۴۷۷ هـ و وفاتش در سنه ۵۵۳ هـ واقع شد (سبکی) و بظاهر اوست مصنف التبصرة في علم الهيئة (که حاجی خلیفه سهوا (در کشف ۱: ۲۴۴) به شمس الدین ابوبکر محمد بن احمد بن ابی بشر الخرقی (المتوفی بخرق سنه ۵۳۳ هـ)) منسوب می کند و مصنف منتهی الادراک فی تقاسیم الافلاک (که حاجی مذکور همان طور (در کشف ۲: ۵۳۷) به امام محمد بن احمد الحسینی الخرقی المتکلم المتوفی سنه ۵۳۳ هـ منسوب می کند)، دلیل بر صحت انتساب این دو کتب به عبد الجبار اینست که در نسخ منتهی که در پاریس و برلین موجود است نام مصنف منتهی «عبد الجبار بن عبد الجبار بن محمد الثابتی الخرقی» درج است و وی غیر امام محمد الخرقی المتکلم است که حاجی خلیفه ذکرش می کند از آنکه متکلم مذکور بقول سبکی در سنه ۵۳۳ هـ فوت شد و حالانکه بقول ابن الاثیر (تاریخ کامل ۱۱: ۴۰) ابومحمد الخرقی در سنه ۵۳۶ هـ هنوز بقید حیات بود، شک نیست که کنیت عبد الجبار بن عبد الجبار الخرقی در طبقات الشافعية ابو احمد است نه ابومحمد اما شاید که آن سهوی بوده است از سبکی یا عبد الجبار دو کنیت می داشت - ترجمه الخرقی در آن موجود است و در مواضعی که نگارنده آن ترجمه نشان داده است

(۱) فهرست کتابخانه ملیة پاریس (طبع سنه ۹۵-۱۸۸۳) ۲: ۴۴۳ و فهرست برلین (طبع سنه ۱۸۹۳) ۱۰۵: ۵ (۲) رک به کتاب الانساب و ورق ۱۹۵ بنیل الخرقی و معجم البلدان ۲: ۴۲۵ و طبقات الشافعية ۴: ۶۱۱

پیری رسیده و در زمان غضنفر فوت شده بود، برای متن رساله در معرفت عناصر و کائنات الجوّ ازین حکیم رك به اورینشل کالج میگزین ماه معی سنه ۱۹۲۸ ع ص ۳۱ تا ۹۱، درین رساله او خودش گفته است که جهان دانش تصنیف اوست،

ص ۱۴۹ س ۵، بِحیل لنفسه الخ، از کفایة التعلیم (نسخه کتابخانه کلیه پنجاب) نیز واضح می شود که این حکیم بر متقدمین اعتراضات وارد می کرد مثلاً از عبارات ذیل:

و بدان سبب بیشتری از حکمای اواخر قول بطلمیوس را تقلید کردند و گفتند که قران سه نوع است خاصه استاد ابو ریحان چنانکه در تفهیم تقریری کند و می گوید..... و این قول از استاد پسندیده نیست برای آنکه سهو است و گمان آنست که سهو از طغیان قلم است (ورق ۱۰۱ الف)،

و هر کس که اعتماد بر دلایل جزوی کرده است چون ماشاء الله و بو معشر بلخی و غلام زحل و مانند ایشان از متاخران پای از حد علوم نجوم بیرون نهاده است (ورق ۱۶۴ الف)،

و شارحان کتاب ثمره مصری و اصفهانی هر دو کس از حقیقت آنچه بطلمیوس می گوید برای تسیر سهام در ثمره نیک دور افتادند و آن سبب ضلالت متعامانست برای تنبیه متعلم این ذکر رانده شد بضرورت نه برای گفتن آن دو عالم بزرگ خاصه مصری رحمة الله تعالی علیهما (ورق ۱۶۸ الف)،

مُدَّهُ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ أَشَدَّهُ لَمْ يَزَلْ مِنْذَ رَبِيقٍ عَهْدَ صَبَاهِ إِلَى الْآنَ وَقَدْ شَابَ الشَّيْبُ
 أَفْوَادَهُ^۲ حُجْمًا بِجَنَابِ الْعُلُومِ بِاسْرِهِا وَ الْفَضَائِلِ بِاجْمَعِهَا حَتَّى وَرِيتَ لَهُ زَنَادَهَا وَ
 بَسَطَ لِأَجَلِهِ^۳ مَهَادَهَا فَعَدَا فِقِيهَا فَطَنَّا فِي نَوْعِي الْفَتَوَى وَ النَّظَرِ رَاوِيًا حَافِظًا
 لِأَصُولِ اللُّغَةِ عَالِمًا لِقَوَائِنِ الْإِعْرَابِ جَامِعًا بَيْنَ بِلَاغَةِ الْكُتَابِ فِي النَّثْرِ وَ إِفْلَاقِ
 الشُّعْرَاءِ فِي النَّظْمِ وَ حُكْمِيهَا مَاهِرًا فِي صِنَاعَةِ التَّنْجِيمِ وَ الْحِسَابِ حَازِقًا فِي الطَّبِ
 وَ أُمُورِ الْمَعَالِجَاتِ وَ جَلِيسًا يُوخِذُ صَفْوًا وَ يَشْرِبُ عَفْوًا وَ يَحِقُّ أَنْ يُحْمَدَ خِلَافًا
 مَنْ لَيْسَ فِي خَيْرِهِ شَرٌّ يَكْدِرُهُ عَلَى الصَّدِيقِ وَ لَا فِي صَفْوِهِ كَدْرٌ

(بعدها بیست و نه آیات آن حکیم را آورده است): در بغیة الوعاة ص ۱۰۵
 ترجمه محمد بن مسعود الغزنی را دارد که غالباً همین ظهیر الحق است که مترجم
 است در تتمه، نص آن ترجمه این است: محمد بن مسعود الغزنی هکذا سماه
 ابو حیان و قال ابن هشام ابن الذکی صاحب کتاب البدیع اکثر ابو حیان من
 النقل عنه و ذکره ابن هشام فی المعنی و قال انه خالف فیه اقوال النحویین و له
 ذکر فی جمع الجوامع و لم اعرف شیئا من احواله—در نسخه مطبوعه مغنی
 (طبع مصر سنه ۱۳۲۹ هـ) ۲: ۱۱۷ عبارت ذیل موجود است: (الرابع)
 قول محمد مسعود الزکی فی کتابه البدیع و هو کتاب خالف فیه اقوال النحویین
 فی امور کثیره—در غ (ص ۷۸) اقتباسات از آتمام التتمه در عنوان ترجمه اش
 افزوده است: بَرَدَ اللهُ مَضْجَعَهُ پس ظاهر است که بهنگام تصنیف کا ابن حکیم به

(۱) اصل: رَبِيق، (۲) غ: نواده، (۳) آ، بحثنا، (۴) آ: منادها، تصحیح از روی غ،

(۵) آ: حکما، تصحیح از روی غ*

کفایة التعلیم در صناعت تنجیم است و نام مصنف: خواجه امام اجلّ سیّد (کذا) الحق ابو المحامد محمد بن مسعود بن محمد بن زکی العزیزی العزوی و غرض کتاب مذکور: «شناختن هیئت و احکام» درین نسخه بر ورق ۹۹ ب مصنف گوید: و امروز که ما درو ایم و آن اول محم باصد و چهل و دو است که دلالت کند بر سن تصنیف کتاب و بر ورق ۶۴ الف نوشته است: هر کس که خواهد تا احوال این ستارگان بهتر ازین بداند باید که در کتاب نافع الثمرة باز جوید و آن شرح ثمره بطلمیوس است که ما کرده ایم» در کفایه مصنف ذکر غزنی را در مواضع عدیده می آرد مثلاً «و مثال آنست که طالع ساییلی یافتی در شهر غزنی حرسها الله تعالی» که دلیل است بر محلّ تصنیف کتاب، نسخه ازین کتاب در کتابخانه اندیا آفس نیز موجود است، رک به فهرست راس و براون ص ۱۴ و یک نسخه ناقصه در کتابخانه ایشیاک سوسایلی بنگال (فهرست ایوناف ص ۷۰۲) در کشف الظنون بذیل کفایه فی الهیئة گفته است: محمد بن المسعودی ثم ترجمه بالفارسیة و سماه جهان دانش— نسخه از جهان دانش در فهرست کتابخانه بادلی مذکور است که بقول صاحب فهرست تاریخ تالیف دران سنه ۶۷۲ هجری است، اما محال است که آن درست باشد، نیز رک به اسلامک کلچر برای ماه اکتوبر سنه ۱۹۳۲ ص ۵۳۲ برای عبارتی که وی بر ظهر ورقه اولی از نسخه کتاب الصیدنه تصنیف بیرونی نوشته بود— ترجمه این حکیم که در کا (ص ۱۹۸ ب) دارد اینست: الشیخ ابو المحامد محمد بن محمود بن مسعود الزکّی جم المحاسن کثیر المحامد مقبل الشباب مکتهل الآداب قد ملأ من تفاریق العلوم صاعه و

هارون الرشید چند کس در خراسان و مواضع دیگر به علم و فضل مشهور و مذکور بودند ازین جمله سمعی برص ۲۵۳ ب تراجم اشخاص ذیل را می آرد (۱) ابو الفضل احمد بن محمد عبد الله الرشیدی المروزی که قاضی سجستان بود و وی در سنه ۴۳۷ ه یا ۴۳۸ ه بنواحی نفس با غزنه قوت کرد، ترجمه اش را در تمه الیتمیه (نسخه پاریس ص ۵۷۵ ب هم دارد)، بقول تعالی: ولی القضاء بسجستان و الوزارة بغرستان و السفارة بین السلطان الماضي و امیر المومنین القادر بالله، فلم یزل فیما ینیط به و اعتمد علیه بین نصیح یؤثر و جمیل یؤثر حتی مهد قواعد الصلاح و ذلل مقاوَد النجاح فاحمد و أجل و بجل و لقب بتاج القضاء و زین الکفاة رضی امیر المومنین، (۲) ابو العباس محمد بن محمد بن الحسن الرشیدی البغدادی (۳) محمد بن موسی بن یعقوب از اولاد مامون که مولدش در سنه ۲۶۸ ه در مکه و وفاتش در سنه ۳۲۳ ه در مصر واقع شد،

ص ۱۴۶ س ۶، الامام صاحب الحق، رک به رسائل وطواط ۱۲:۳
برای متن مکتوبی از وطواط بنام «الشیخ الامام مجد الدین حجة الحق صاحب البخاری»

ص ۱۴۹ س ۱، الحکیم ظهیر الحق محمد بن مسعود الادیب الغزنوی،
برای ترجمه اش رک به سور ص ۱۹۸ (نمره ۴۹۶) و ص ۲۲۸، در
کشف الظنون (۲: ۳۲۳) بذیل کفایة التعلیم فی احکام النجوم می نویسد:
فارسی لامام ظهیر الدین ابی المحامد محمد بن مسعود بن الزکی الغزنوی، در نسخه
خطی از کفایة که در کتابخانه کلمه ینجاب محفوظ است نام کتاب

مصنّفات عمر رسالة السنجرية في كائنات العنصرية از مآخذ زهة القلوب است
 رك به فهرست مخطوطات فارسيه تاليف ريو ص ۱۸۴، ريو بر ص 1087b ترجمه
 عمر نوشته است و آن ترجمه بالواسطه ماخوذ است از تنمة صوان الحكمة،

ص ۱۳۵ س ۱، ابو مضر الخ، رك به رسائل الوطواط ۱: ۶۴ س ۱۷
 و ۶۶ س ۱۱ برای ذكرش،

ص ۱۴۱ س ۱، الحكيم ابو الحسن ابن التاميد، رك به رسائل الوطواط
 ۶۵:۱ برای متن مکتوبی که از حضرت خوارزمشاهيه بنامش نوشته شد میان
 سنه ۵۳۱هـ (تاریخ وفات جرجانی) و سنه ۵۴۹هـ (تاریخ وفات ابن التاميد)،
 ص ۱۴۲ س ۲ قراجه، ابن اسفندیار (ترجمه ص ۱۴۶) نیز ذکرى از
 وی در تاریخ طبرستان می آرد،

ص ۱۴۵ س ۷، الامام الاوحد ابو المعالی... الرشیدی الخ، در اتمام التتمة
 ترجمه اش را دارد و آن ترجمه را از روی کا (ص ۲۰۲ الف) درج ذیل کرده می شود:
 ابو المعالی الرشیدی: من حسنات الدهر و اعیان العصر و وجوه فضلاء نيسابور،
 قرأت من خطه الذى هو احسن من عهد الشباب و وصل الاحباب طرفا من
 شعره الوافی ذوائب اجادته* الصافی مشارب افادته— و بعدش هشتاد و شش بیت
 را از ابیات ابو المعالی درج نموده است و ازینها فقط سه بیت را درغ دارد—
 صاحب تاریخ بیهق (بر ورق ۱۳۳ ب) اقتباسی از تاریخ ابو المعالی دارد و
 در انجا وی را «امام اوحد الدین ابو المعالی الرشیدی» نوشته است— از اولاد

سنجر و وی مذکور است در ابن الاثیر ۳۹:۱۱ و ۷۴ (س ۳) و ۷۹ و ۸۰ و ۸۱ (س ۲)؛ ابن الاثیر (۷۹:۱۱) در ذیل حوادث سنه ۵۴۸ هـ در شرح حال انہزام سنجر از غز می گوید: «فانہزمتم عساكر سنجر و انہزم هو ایضا و تبعہم الغز قتلا و اسرا..... و قتل علاء الدین قہاج و اسر السلطان سنجر» همین مورخ بر ۸۰:۱۱ (س ۱۹) بحوالہ «بعض مورخی خراسان» بذیل اخبار غز می گوید کہ غزان در نواحی طخارستان بودند و قہاج خواست کہ آہارا از بلاد خود خارج کند اما در جنگی کہ واقع شد شکست بر لشکر قہاج افتاد «و اسر هو و ابنہ ابو بکر فقتلواہما و استولوا علی نواحی بلخ» و در شرح حال همین حوادث در راحة الصدور ۱۷۸ وی را علاء الدین ملک المشرق نوشتہ است و گفته کہ قہاج و پسرش را غزان در مصاف بکشتند،

ص ۱۲۶ س ۴: و قتل فی مصاف الخ، صاحب زبده التواریخ (ورق ۵۳ ب) می گوید: ثم قتل بعد المصاف بین یدی کورجان [کورخان] السید الامام شرف الزمان الایلاتی و الحکیم التمرقندی و الصدر الامام الشہید حمام الدین عمر بن برہان الدین عبد العزیز،

ص ۱۲۷ س ۱، القاضی.... عمر بن سہلان السامی، بر سر ورق البصائر (طبع بولاق) او را «الامام القاضی الزاہد زین الدین الخ» نوشتہ است، و در کزبیدہ ص ۸۰۷ می گوید: «القاضی سہلان ساوجی معاصر سلطان ملکشاہ سلجوقی بود در علم و حکمت سر آمد زمان خود بود» از جہت توافق زمانہ گمان می شود کہ ابن قاضی سہلان پدر صاحب ترجمہ عمر ساوجی است، واللہ اعلم—از

قبل اتمامه و تدوینہ،

ص ۱۲۰ س ۹، ابو العباس اللوکرئی، در کآ (ص ۱۸۸ ب) می گوید:
 ابو العباس الفضل بن محمد اللوکرئی اسبق اقرانه الخیامی و ابن کوشک و الواسطی
 فی میدان الحکمة فلا^۱ یشق^۲ [احد] منهم غباره و لا یحضر احضاره و انّ قوما
 هو صدرهم لکبار و اربعة هو اولهم لخیار وله المصنف^۳ المترجم بیان الحق
 بضمان الصدق فی تلخیص کتبی ابی علی و ابی نصر و ما ظنک بمتصرف فی
 کلامهما یحمد سعیه فیہ و مصنف مثل ذلك الكتاب الذي لم یسع او لم یسع
 لاحد ان یزید و لو حرفاً علیه او ینقص و لو کلمة منه و اما شعره المعروف الخ
 (رک به ص ۱۲۱ ح ۴)

ص ۱۲۲ س ۷ الوزير نصیر الدین محمود، ابن اسفندیار (ترجمه) ص ۸۰
 یبعد نیز ذکرى ازو آورده است،

ص ۱۲۵ س ۳، المزکی، از تزکیة که بقول صاحب هدایه (طبع علوی
 ج ۳ ص ۱۰۲) در سرّ باشد یا علانیه، نص عبارت هدایه اینست: ثمّ التزکیة
 فی السرّان یبعث [القاضی] المستورة الى المعدل فیہ النسب و الحلی و المصلی
 و یردّها المعدل و کل ذلك فی السرّ کی لا یظهر فیخضع او یقصد، و فی العلانیة
 لا بدّ ان یجمع بین المعدل و الشاهد لینتفی شبهة تعدیل غیره،

ص ۱۲۶ س ۴، علاء الدین قباچ، امیر قباچ مقطّع بانخ بود در عهد

(۱) اصل: یسبق، (۲) از روی غ س ۷۸، (۳) اصل: بالترجم، (۴) اصل: سنان،
 (۵) اصل: نشر

اکبرقري تلك الناحية» البنداری در زبدة النصرة ص ۱۶۸ می گوید که طغرل وزیر درکرنی را در سنه ۵۲۷ هـ در شاپورخواست بردار کرد، یاقوت (محل مذکور) تاریخ قتلش سنه ۵۲۱ هـ نوشته است که غلط است، ترجمه حال ابن وزیر در آثار الوزراء تألیف سیف الدین حاجی موجود است و ازان مفصل تر در حبیب السیر ۲: ۴: ۱۰۲.

ص ۱۱۹ س ۹، و هو الذی عمل میزان [ارشمید] س... اسفا، برای قصه میزان ارشمیدس رك به ص ۱۲ از اجزای میزان الحکمة که خانیکوف نائج کرده بود، خازنی (در حدود سنه ۵۱۵ هـ) درین باب فصلی نوشته است در همین کتاب که ازان اقتباس ذیل از روی متن خانیکوف نقل کرده و دو سه اختلافات قرات از روی نسخه جامع بمبئی در حاشیه نوشته می شود: ثم فی هذه الدولة القاهرة [یعنی الدولة السلجوقية] نظر فيه [یعنی فی وضع میزان الماء] الامام ابو حفص عمر الخيام و حقق القول فيه و برهن علی صحته رصده و العمل به لماء معین دون میزان معلم و کان معاصره الامام ابو حاتم المظفر بن اسمعیل الاسفزاری ناظرا فيه مدة احسن نظر و متأملا فی صنعته و متأثقا فی حدته و سعی فی تسهیل العمل به علی من اراده و زاد فيه منقالتین للتمیز بین جوهرین مختلطین و اشار الی امکان وجود مراکز الفلزات علی عموده استقرآء و رصداء لماء معین الا انه لم یشر الی کمية ابعادها عن المحور اجزاء و عددا و لا الی شی من اعلاها سوی شکل المیزان و سماه میزان الحکمة و مضی الی رحمة الله تعالی

(۱) از سنه ۵۲۶ تا ۵۲۹ هـ نمازروانی کرد، (۲) نسخه بمبئی: مدة، (۳) در نسخه بمبئی بدش افزوده، ثبتها الله، (۴) نسخه بمبئی: الخيام ⊙

ذکری از مجموعه اشعار خود می‌کند که هزار بیت داشت در نسیب و ناهش
 زهة العتاق و نهزة المشتاق بود، باز گفته است که وی دو تصنیف مبسوط را
 آغاز کرده بود اما تا تمام ماند اول المدخل الی العربية در ده مجلد در علوم ادب،
 دوم در تفسیر حقائق القرآن، برای بعضی از مصنفات که منسوب است
 بعین القضاة و مذکور نیست در فهرست مذکور رک به شکوی ص ۱۹،

ص ۱۱۷ س ۵، زبدة الحقائق، حاجی خلیفه (۶:۲) می‌گوید که این
 کتاب در فارسی و عربی است و صد فصل دارد، و ناشر شکوی (ص ۱۹)
 محمد بن عبد الجلیل گفته است که زبدة الحقائق را گاهی تمهیدات عین القضاة
 گویند (نیز رک به فهرست مخطوطات فارسیه ایشیاناک سوسایبی آف بنکال مرتبه
 Ivanow، کلکته، سنه ۱۹۲۴، ص ۵۵۸)، نسخه ازین کتاب در کتابخانه
 کلیه پنجاب هم موجود است که در سنه ۱۰۲۷ هـ تحریر شد، در دیباجه این
 کتاب مصنف گفته است: «این کتاب تصنیف کردیم بده تمهید نام این کتاب
 زبدة الحقائق نهادم» اما درین نسخه ذکری از صد فصل نیست که در
 کشف الظنون مذکور است،

ص ۱۱۸ س ۱، الوزير ابو القاسم الانساباذی [قوام الدین]، یاقوت در
 معجم البلدان (۵۶۹:۲) گفته است: ابو القاسم ناصر بن علی الدرگزینی
 وزیر سلطان محمود بن سلطان محمد سلجوق و بعدش وزیر برادرش طغرل^۳ بود،
 اصلش از قریه انساباذ بود اما خود را به درگزین منسوب میکرد «لانیها

(۱) رک به Zambaur ص ۲۲۵

است، همین استاد حکیم مختص ابو الحسن النسوی است که مترجم است در تسمه^۱ ص ۱۱۰ س ۷ (و حاشیه ۸) مهجۀ التوحید، حاجی خلیفه این کتاب را دو بار ذکر کرده است اولاً گفته است بذیل 'مهجۀ التوحید: «لعلاء الدولة الملك بالرى و كان معاصرا للخيام»^۲، باز بذیل 'مهجۀ الترحید گفته است: «لعضد الدين ملك يزد كذا ذكره الشهرزورى فى تاريخ الحكماء و انه كان متخلقا باخلاق الحكماء»^۳ و صواب اینست که نام کتاب مهجۀ الترحید است بهجۀ التوحید تصحیف همین اسم است و آن کتابی علی حده نیست

ص ۱۱۲ س ۱، الدستور الفيلسوف الخ، رك به مجله Islamic Culture

ج ۶ ص ۵۲۶ بعد

ص ۱۱۷ س ۵، ابو المعالى الخ، ترجمه اش در میزان الاعتدال

۲: ۳۲۰ و لسان المیزان (۴: ۴۱۱) نیز موجود است؛ از مصنفاتش

شكوى الغرب عن الاوطان الى علماء البلدان را مع ترجمه فرسويه و شرح احوال ابو المعالى فاضل معاصر محمد بن عبدالجليل در، *J. A.*, Vol. 216,

1930, pp. 1-76, 193-297. شائع کرده است، در شكوى (ص ۶۵)

المیانجی اسمای بعضی مصنفات خود را درج نموده است که عدد ایشان هشت است

بشمول زبده الحقائق و بعدش گفته: «و هذا آخر ما صنفته من الكتب و

كنت اذ ذلك من ابناء اربع و عشرين سنة و فى هذه السنة [یعنی ۵۲۵]

التي ابتلاني فيها التقدير بهذه الفتنة بلغت ثلثا و ثلثين» علاوه برینها وی

(۱) كشف الظنون ۲: ۵۷۵، (۲) كشف طبع يورپ ۲: ۷۳، طبع استبول ۱: ۲۰۵

ستین و خنمایه و ذلك قبل وفات جارا لله الزمخشرى و الظاهر انها اتفقت
 ببغداد دون اصفهان، اما چون سال وفات زمخشرى سنه ۵۳۸ بود (معجم الادباء
 ۱۴۸:۷ س ۸) شاید که ستین تصحیف ثلثین باشد،

ص ۱۰۵ س ۱، کتاب الذریعة، برای ترجمه فارسی این کتاب که به
 کنوز الودیعة من رموز الذریعة الى مکارم الشریعة موسوم است رک به تکملة
 فهرست مخطوطات فارسیه از ریو (Rieu) نمره ۱۴۶ ص ۱۰۵

ص ۱۰۸ س ۱۲، عمید خراسان محمد بن منصور، بقول صاحب زبدة التواریخ
 (ورق ۱۹ الف بید) عمید خراسان محمد بن منصور النسوی در ریعان عمر
 'قصاب سوق عسکر بود و از ندمای آخر سالار سلطان طغرل و بعد موت آخر
 سالار اولاً متقلد اخر سالاری شد و بعدش سلطان بصله حسن عمل او وی را
 امارت اصحاب مشاعل داد، و در عهد سلطان الب ارسلان وی مقرب سریر شد
 و اعمال خراج نیاپور و نواحی آن بدو مفوض گشت و سپس بایالت خوارزم
 مترقی شد، فی الجمله وی خدمت هشت کس از سلاطین آل سلجوق بجای آورده بود
 اعنی داؤد بن میکائیل بن سلجوق (م. ۴۵۱) و برادرش طغرل و الب ارسلان
 ابن داؤد و پسرش ملک شاه و بوری برس و ارغون و برکیارق و سنجر،
 وفاتش در یوم السبت ۲۱ شوال سنه ۴۹۴ هـ (بعهد برکیارق) واقع شد،

ص ۱۰۹ س ۱۶، الاستاد الحکیم الخ، ظاهرا ابو الحسن علی بن ابراهیم
 النسوی که در فهرست مخطوطات فارسیه مولفه ریو (Rieu) ص ۸۷۰ مذکور

(۱) رک به بیت ابن الهباریه در هجو او در زبدة النصرة ص ۶۵ س ۴

مفاخر آن بودند، محمد از اعیان افراد فقه و ابو سهل از اعیان افراد طب بوده
 « و ما منها الا ادیب شاعر آخذ باطراف الفضائل »، نامش را در یتیمه (مثل
تمه صوان الحکمة) «بکر» ولی در معجم الادباء و بغیة وع و کنف الظنون
 «سعید» نوشته است، در معجم البلدان (وع) فقط دو مصنفاتش را ذکر می کند
 که یکی از آنها اختصار کتاب المسائل الحنین است، و حاجی خلیفه می گوید:
 رتبه (یعنی کتاب المسائل) الشیخ ابو سهل سعید بن عبد العزیز النبیل
 علی ثلاثة فصول بالتجريد عن السؤال و الجواب الاوّل فی تعريف الامور
 الطیبة و الثانی فی قوی الادویة و الثالث فی النبض، وله انتخاب^۲ اقتضاب
 المجموع علی طريقة المسئلة و الجواب هو علی ترتیب الاصل لکنه مختصر؛ بقول
 یاقوت وی در سنه ۴۲۰ هـ فوت کرد^۳، صاحب بغیة الوعاة می گوید «مات فجأة
 سنة عشرين و اربعمائة عن سبع و ستین سنة»

ص ۱۰۲ س ۱۰، یوبه نامه، یوبه آرزو مندی بود (لفت فرس از
 اسدی طوسی طبع کُننگن ص ۹)

ص ۱۰۳ ح ۸، در معجم الادباء ۴۷۶:۵ ببعد ابو عیسی کنیت
 احمد بن علی بن یحیی المنجم است و ابو احمد کنیت برادرش یحیی

ص ۱۰۴ س ۱۱، الحکیم ابو القاسم الحسین بن الفضل الراغب
خوانساری در روضات الجنات (ص ۲۴۹) می گوید: و کانت وفاته کما فی تاریخ
 اخبار البشر معبرا عنه بالشیخ ابی القاسم الاصفهانی أحد الحفاظ سنة خمس و

(۱) رک به ص ۳ ح ۱۱ (۲) رک به کنف الظنون ۱:۱۲۹ (۳) برادرش محمد
 بقول سماع در حدود سنه ۴۴۰ هـ فوت کرد@

بیغداد رفت و از شهور سنهٔ سبع عشره و خمسانه در عراق مقصّر بود و پسرش محر (کذا) الدین محمد در اعمال ری متصرف بود از انجا انتقال نکرد تا سنهٔ ثلث و ثلثین و خمسیه نگاه بدر و پسر بحضرت آمدند و هر دو در مصاف الخان صینی که با سلطان سنجر رحمة الله علیه بود شهادت یافتند در صفر سنهٔ ست و ثلثین و خمسیه، (نیز رک به راحة الصدور ص ۱۷۲)

باز در همین تاریخ بیهق (بر ورق ۱۵۴ الف) بیهقی می گوید که شرف الدین از شعرای ذولسانین بیهق بود، یاقوت در معجم الادباء (۲۱۴:۵) نبذی از احوال شرف الدین را از روی کتاب الخریده درج کرده است و گفته که شرف الدین تا آخر در ری مقیم بود و در سنهٔ ۵۳۳ هـ همراگ سلطان سنجر با کفار خطائیه جنگ کرد و کشته شد، اما یاقوت از سوء اتفاق شرف الدین بیهقی را با ظهیر الدین بیهقی مصنف تمه صوان الحکمة ملتبس کرده گمان می کند که صاحب خریده ذکر ظهیر الدین بیهقی کرده است،

ص ۱۰۱ س ۱، الحکیم 'ابو سهل النیل النیسابوری' برای شرح احوالش رک به یتیمه الدهر: ۴، ۳۰۸، و معجم الادباء ۴: ۲۴۰، ع ۱: ۲۵۳، و سبکی (بذیل سعید بن عبدالعزیز) ۳: ۱۶۸، و بغیة الوعاة ۲۵۵، و حاجی خلیفه ۲: ۴۲۵، و چهار مقاله ۲۳۱؛ در کا و نب (ورق ۵۸ ب) نیز ترجمه اش را دارد، بقول ثعالی او و برادرش^۲ ابو عبدالرحمن محمد از حسنات نیسابور و

(۱) میدانی دو بیت نیل را در مجمع الامثال (طبع قاهره سنه ۱۲۱۰هـ) ۲: ۱۴۵ (بذیل مقتل الرجل بین فکیه) آورده است، (۲) ترجمه اش در دبیة القصر ۱۸۲ و سعلانی (۵۷۴b) نیز موجود است @

و شرف الدین ظهیر الملک ابتداء بنیابت پدر تادیب سید اجل عماد الدین مجیبی
تیمار می داشت پس قصیده گفت عمید خراسان محمد بن منصور را مطلع آن
اینست: شعر

لنا فی ضیاء الراحلین اذا شطوا ودائع من روح الحیوة لها قسط
عمید خراسان در باب وی اکرام و انعام فرمود بواسطه آن اکرام مرکبی و جامه
و غلامی بدست آورد و بخدمت ملک جهان الدین بوری برس بن الب ارسالان
پیوست یکچند عارض بود چون^۱ ملک بوری برس را برادرش ملک
ارغو (کذا) بر در مرو بکنار دیه^۲ در بجه هزیمت کرد ظهیر الملک جامه
خلق در پوشید و بزینهار برادر خویش شمس الائمه شد و اندر مدرسه وی
بسرماجان متواری همی بود تا که آن فتنه تسکین پذیرفت، اول عمل او که
خطیر بود در عهد سلطان سنجر رحمة الله علیه عمل هراة بود و از آنجا
بوزارت امیر اسفهلار عز الدین طغرلیک اثر ترقی یافت و از آنجا باستیفاء
مملکت رسید، و مردی جواد بذول بود روزگار داد او نداد و او گوید در
شکوی الزمان:

تراجمت الامور علی قفاها کما تتراجع البغل الجموح
و تستبق الحوادث مقدمات کما تتقدم الکبش التّطوح

آخر اعمال وی سفر عراق بود که اعمال عراق و بغداد بوی تفویض کردند، و

(۱) رک به آج ۱ ص ۷۹۹، بوری برس در سنه ۴۸۸ هـ هزیمت خورد و بحکم برادرش
ملک ارسالان ارغون وی راخیه کردند، (۲) اصل: در بجه، برای در بجه که بر دو میل بود
از مرو رک به معجم البلدان ۵۷۲:۲

زائد از یک صد ابیات انتخابی ابو الفرج را آورده است و فصالی از رساله
 هزلیّه او که مترجم است بالوساطة الخ، (رك به ع ۱: ۳۲۷)، آنچه در ع
 ۱: ۳۲۳ (س ۲۸ تا ۳۲) نقل کرده است از تتمة الیتیمه است، نه از
یتیمه الدهر، ----- ذکر ابو الفرج را ابن اسفندیار (ترجمه استناد
 برآون ص ۷۷ و ۴۴) هم دارد،

ص ۹۵ س ۵، کتابه فی المشق، رک برسائل الشیخ الرئیس، الجزء
 الثالث، نشر میکائیل بن یحیی المهرنی لیذن سنه ۱۸۹۴ ص ۱-۲۷،
 ص ۹۸ س ۷، الهُو هویة، دکتر مرجلیوٹ می فرماید که صوابش
الهُو هویة است، الهُو بمعنی الاتحاد بالذات است، رك به ذوزی (Suppl. II 767)
 و به تهانوی که در کشف اصطلاحات الفنون ۲: ۱۵۴ کلامی مبسوط تر دارد درین
 باب، اما بظاهر مآل الهُو هویة الخ نیز قریب است به الهُو هویة الخ، برای
الهُو و الهُویة، رك به کتاب التعریفات للجرجانی (طبع مصر سنه ۱۳۰۶)
 ص ۱۱۳

ص ۹۸ س ۱۲، شرف الدین ظهیر الملک علی بن الحسن البیهقی،
 مرآف تتمه (ابو الحسن بیهقی) ترجمه اش را در تاریخ بیهق (ورق ۱۳۱ ب
 ببعد) نیز دارد و اقتباس ذیل از آنجا است: شرف الدین ظهیر الملک
 ابو الحسن علی بن الحسن البیهقی پدرش علی غازی سجستانی بوده است و مولد و
 منشاء او سبزوار و او از فحول افاضل بیهق بود و تأدیب سید اجل عزیز
 و برادرش سید اجل زاهد عماد الدین یحیی رحمهم الله بوی مفوض بود.....

(سور)، و حاجی خلیفه ۲: ۱۵ (بذیل زیج شامل) آن را از مصنفات ابوالوفاء بوزجانی شمرده است، علاوه بر منازل مذکوره کتاب الکامل (که غالباً همان المجسطی است که ابن الفطی ذکرش را آورده) در نسخه ناتمام پاریس موجود است و کتاب الهند که منسوب بدوست (در عربی و فارسی) در ایاصوفیا (سور)، از روی فهرست رامپور می توانیم دو سه رسائل صغيرة الحجم را درین فهرست افزود (۱) رسالة فی الحساب (فهرست ۱: ۴۱۴) عدد صفحات ۱۳، (۲) قانون جزء التالیف لاقایدس (فهرست ۱: ۴۱۷) عدد صفحات ۸، (۳) المدخل الحفظی الی صناعة ارنطاطیقی (فهرست ۱: ۴۱۸) عدد صفحات ۱۰، بظاهر این همان رساله است که در فهرست ابن ندیم بنام کتاب فیما ینبغی ان یحفظ قبل کتاب ارنطاطیقی مذکور است،

ص ۸۱ س ۱۰، العدلی، غالباً همین لفظ را در نسخ آئین اکبری به عدنی مصحف کرده اند رک به ترجمه آئین از Jarrett ج ۲ ص ۱۱ نمره ۵۹
ص ۸۳ س ۴، ابو الحسن الخ، در کتابخانه حمیدیه استنبول (فهرست طبع استنبول سنه ۱۳۰۰ هـ) ص ۴۵ نسخه از «ترجمه مدخل کوشیار» بزبان ترکی موجود است و نام مترجم محمد بن خسرو المیخالجی،

ص ۸۵ س ۸، ابو الفرج علی بن الحسین بن هندو، در نسخه مطبوعه یتیمه الدهر ۳: ۲۱۲ (بذیل ابو الفرج بن هندو) نسب این حکیم را خلاف مآخذ دیگر «الحسین بن محمد بن هندو» نوشته است اما در تمه الیتیمه (ص ۵۴۰ ب) بعینه مثل بیهقی می نویسد و همان صوابست، در تمه الیتیمه

ص ۵۶ س ۲، عزیز الدین الفقاعی الریحانی، او بود واقف خزانة کتب عزیزیه در جامع مرو که یاقوت (در معجم البلدان ۴: ۵۰۹) ذکرى ازو آورده است، بقول یاقوت نامش عزیز الدین ابو بکر عتیق الریحانی بود یا عتیق بن ابی بکر، «و کان فقاعیا للسلطان سنجر و کان اول امره بیع الفاکهة و الریحان بسوق مرو ثم صار شرابیا له و کان ذامکانه منه»

ص ۵۹ س ۵، قباء و دارى، صوابش قباء و ذاری است، رک به ص ۱۸۵

ص ۷۶ س ۹، الحکیم ابو الوفاء البوزجانی، برای شرح احوال ابن حکیم رک به ابن ندیم ۱: ۲۸۳، ق ۲۸۷، و فیات ۲: ۸۱، ابن العبرى ۳۱۵، براکین ۱: ۲۲۳، سوز ص ۷۱ (و مواضع دیگر دران کتاب بامداد فهرست مطالب)، ۱۱: ۱۱۲ (و مواضعی که براکین و سوز نشان داده اند)، نسبش بقول ابن ندیم این طور است: محمد بن محمد بن بجیب بن اسمعیل بن العباس، مولدش در بوزجان بود که موضعی است میان هرات و نيسابور در مستهل رمضان سنه ۳۲۸ هـ و وفاتش بقول ابن خلکان (بحواله ابن الاثیر) در سنه ۳۸۷ هـ، برای اسانده او رک به ابن ندیم و برای مصنفاتش به سوز و براکین، المنازل را که در متن مذکور است ابن ندیم این طور ذکر کرده است: «کتاب ما یحتاج الیه العمال و الکتاب من صناعة الحساب و هو سبعة منازل» نسخه نا تمام ازو در لیذن موجود است و ظاهرا در قاهره نیز، نام زیحی (که بقول سوز اکتون ناپید است) کتاب زیح الواضح بود (ابن ندیم)، الزیح الشامل که در فلورنس و پیرس و هوزة برطانیه موجود است غالباً از زیح الواضح مستخرج است

« الحمدوني بفتح الحاء و سكنون الميم و ضم الدال المهملتين (كذا) و في اخرها النون هذه النسبة الى حمدويه و هو اسم بعض اجداد المنتسب اليه و هم جماعة » و بعدش درين ترجمه هرجا الحمدوي نوشته است گويان نزد او الحمدوني و الحمدوي يك چيز بود و هر دو قرين صواب، هين طور يك شخص را ابن خلکان (نمره ٨٥٢ ص ١٣٧ س ٨) « ابو علي اسمعيل بن ابراهيم بن حمدويه البصري الحمدوي الشاعر » مى نويسد و همان شخص را طبرى ١٥١٤:٣ و ابو علي القالى در امالى ١: ٢٣٥ (=العقد طبع سنة ١٣٢١ هـ ج ٣ ص ٢١٩-درين موضع و در همه مواضع ديگر) الحمدوني، نوشته اند،

الثعالي در ترجمه العميد ابو سهل الحمدوي مى نويسد: سليل الرياسة و غدى السيادة و بدر الارض و شمس الفضل و عمدة الملك و بحر الادب و طود الكرم من ارتفع محله عن الوزرة الكبرى و هى الرتبة العظمى فرغب عنها و قد رغبت فيه و صد عنها و قد تصدت له و نظر فيها ايام الفترة بموخر عينيه فهذبها و سردها و رمها و زمها ثم حاد عنها و عافها... و من خصائص فضله و بدائع مجده انه الى الرى و سائر بلاد الجبال و هى فى سعة المملكة كالعراق و الملوك يخدومونه و الصدور يقبلون ارضه،... ثم هناك من النفس الامارة بالخير و اليد الفيضة بالتبيل و الخلق الذى لو مزج بالبحر لثنى ملوحته و صفا كدورته و من الطلاقة التى يترقق فيها ماء الكرم و تقرأ منها صحيفة حسن الشيم ما يجمع الاهواء على محبته و يؤلف الآراء فى موالاته و مشايعته، (تمة التيممة ص ٥٦٩ الف)،

ص ۵۵ س ۳، العمید ابو سهل الحمدونی، در هر چهار نسخ تممة
 صوان الحکمة الحمدونی را بنون نوشته است نیز در تب و د، اما در تممة الیتیمه
 للعالی ص ۵۶۹ الف « الحمدوی » نوشته است در عنوان ترجمه وی این طور:
 «الشیخ العمید ابو سهل احمد بن الحسین الحمدوی» (رک به حواشی
 راحة الصدور ص ۴۷۹ بحواله مرزا محمد قزوینی)، در همین نسخه تممة الیتیمه
 (ص ۵۷۳ ب) اقتباسی دارد از قصیده الشیخ العارض ابو الحسن مسافر بن
 الحسین در مدح «الشیخ العمید ابی سهل الحمدوی» که مطلعش اینست:
 یا ما لهذا القلب لا یرعوی و قد درى ان قد هوی من هوی
 و در اثنای آن میگوید:

فاحمد الله و من بعده فاحمد بن الحسن الحمدوی
 و هم چنان بر ص ۵۷۹ الف اقتباسی دیگر دارد از قصیده ابو الفتح المظفر
 بن الحسن الدلیغانی « فی الشیخ العمید ابی سهل الحمدوی ادام الله عزه » که
 درو ابو الفتح می گوید:

و المجد یحمد فعل احمدیه فی کل ما یاتی و ما یندر
 الحمدوی المکتفی بنسدى کفیه اما امساک المطر

(کذا بضبط الاصل بهر دو موضع) و این همه افاده می کند که معاصران
 ابو سهل وی را الحمدوی گفته و نوشته اند؛ اما در کتاب الانساب (ق ۱۷۵ ب)
 سمعی می گوید:

(۱) نقل روتوغرافی این نسخه در کتاب خانه کلبه پنجاب موجود است ⑤

(حاشیه ص ۴۴۵۳) ۱۶ (۸۶)، ۲۲ (۴۲۵)، ۲۳ (۴۵)، ۲۴ (۷۱)؛
 ۳۳ (۳۷)، ۳۴ (۲۴)، ۳۶ (۲۶)، ۳۸ (۸۳) — بظاهر در فهرست خود
 بر اکلن نام نمره ۵ را الحکمة العروضية نوشته است بجای المجموع. (رک به
 ع ۱۸:۲ س ۲۷)، و نمره ۱۶ را فی احکام الادوية القلبية، و نمره ۲۴ را
 الاجسام الساوية، و نمره ۳۳ را فی حدود الاشياء و رسومها — جزو صالحی
 از مصنفات شیخ در کتاب خانة ریاست رامپور موجود است رک به
 فهرست کتب عمریه ج ۱ بذیل حکمت و طب و متفرق و جلد ۲
 حصه اول بذیل حکمت، اکثر این نسخ خطی هست — فهرستی که در د درج
 نموده است بلحاظ اسماء و ترتیب کتب از فهرست متن آ متفاوت است؛

ص ۴۶ س ۱۳، بیان ذوات الجهة، در ع (۱۹:۲ س ۱۳) بظاهر نام
 این کتاب را مقالة فی عکوس ذوات الجهة نوشته است؛

ص ۴۷ س ۷، السیدة و ابنها الملک مجدالدولة، ص ۴۷ س ۱۲،
 کدبانویه؛ ص ۴۸ س ۱، شمس الدولة؛ ص ۴۹ س ۱۲، ابن شمس الدولة؛ ص ۵۰
 س ۱، علاء الدولة؛ — رک برای تراجم همه اینها بشرح مجانی الادب ص ۸۹۷ ببعد؛
 ص ۵۲ س ۱۱، ابو منصور الحمان، بظاهر وی محمد بن علی بن عمر
 المعروف بابی منصور بن الجبان است که ترجمه اش در معجم الادباء ۷: ۴۵
 موجود است نیز در بغية الوعاة ص ۷۹ س ۱۱ نقلًا از معجم الادباء؛

(۱) حاجی خلیفه دانش نامه و کتاب العلائق را علی حده علی حده ذکر می کند اما حقیقه یک
 کتاب است که این دو نام دارد — جزو منطق و الهی و طبیعی ازین کتاب بنام «مایة دانش علائق»
 مشهور بحکمة العلائق (و این نام بظاهر از ع ۱۹:۲ س ۳ مأخوذ است) در سنة ۸۱۳۰۸ در
 مطبع فیروز دکن بچاپ رسید @

۱ [ابضاً] فی النفس، نکت المنطق، ۲ رساله همج الرعاع الی ساکن القلاع*
 ۲ رساله فی ذمّ ماضع الخرا، تدبیر المنزل، تدبیر المسافرن، کتاب لسان العرب،
 دستور طبّی، دفع النعم* [عن الموت]° فی ماهیه الحزن، رساله الفردوس،
 شرح مسایل الحنین بن اسحق، ۲ رساله فی الباء، ۲ مقالة فی السکنجین، رساله
 فی الفصد، ۲ مسئله فی القضاء والقدر، رساله الی ابی طاهر بن حنبل، رساله
 الی ابی طاهر المتطبّب فی معنی السراج، ۲ مقالة فی حفظ الصحّة، کتاب الحکمة
 العرشیة^۱ [تمت]

این فهرست مصنفات شیخ که از روی مم (وک وب) درج نموده شد مشتمل است بر ۱۱۹ کتب و رسائل^۲، بخلاف آ که قریباً ۴۳ را دارد، و بخلاف ع (۵:۲) که فقط ۴۸ و ق که فقط ۴۷ را دارد (در ق خطب و فی انه لا يجوز ان یکون شیء واحد جوهریا و عرضیا را یک کتاب ساخته است بعنوان خطبة فی انه الحج)، — — — رک به براکین ۱: ۵۳: ۴۵ بعد برای شرح بعضی احوال مصنفات شیخ رئیس؛ عددی که در سطور آینده محدود به قوسین است دال است بر عددی که بذیل آن احوالش در براکین یافته می شود و عددی که خارج است از قوسین عدد فهرست متن بیبقی را ظاهر می کند:

۲ (۴۲)، ۴ (۷۰)، ۵ (۶۴)، ۸ (۸)، ۹ (۸۲)، ۱۱ (۱۸)، ۱۴

(۱) رک به صفحه ۱۸۹ ح ۱۱۱، (۲) فقط در ب: فی المنطق — در مم این کتاب را بعد رساله همج الخ مکرر درج نموده است، (۳) فقط در ک ندارد، (۴) مم ک و ب: ماضع، (۵) از روی گ، نیز رک به عنوان همین رساله که Mehren در سنه ۱۸۹۴ نشر نموده (در مم رفع بجای دفع)، (۶) فقط در ب، (۷) صاحب خزانه الادب (۴: ۴۶۷) می گوید که عدد مصنفات شیخ قریب به یکصد بود. ⊕

عشر مسائل، اجوبة عشرین مسائل، اجوبة عشرین مسائل اخرى، كتاب الى
 ابى سعيد بن ابى الخير، كتاب آخر ايضا اليه، ارجوزة في المنطق، رسالة
 في القوى الجسمانية، رسالة الى ابى الفضل، رسالة في الشراب مجدول، رسالة
 في الشراب غير مجدول، رسالة في التفاح، رسالة في الموسيقى سوى الشفاء،
 رسالة الى البرقي، رسالة الى ابى الحسن سهل بن محمد في امر مستور، رسالة
 الاضحوية، رسالة الى ابى عبيد الجوزجاني في الانتقاء عما نسب اليه من معارضة القرآن،
 جواب كتاب الى بعض المتكلمين، كتاب التعبير، كتاب القبولنج، [f. 100a]
 فصول طبية عجت في مجلته، رسالة الى ابى الفرج الهمامي، رسالة في الرد
 على مقالة لابي الفرج، رسالة في اثبات المبدأ الاول، رسالة في الفيض الالهي،
 رسالة في النبض بالفارسية، كتاب البر والاشم، تفسير بعض سور كلام الله تعالى*،
 رسايل وكتب، كتاب الى ابى القسم الفضل بن محمود، تعليقات في المنطق،
 كتاب الى ابى الفضل مافيد بن ابرامرد، قصايد له، المعاني في المنطق،
 كتاب يوصف ظفر الامير عضد الدولة، الاملاء في المنطق، رسالة في معنى حقيقة
 'و اضرب لهم مثل الحيوة الدنيا كماء'، رسالة في كيفية انشقاق القمر، رسالة
 في كيفية اصحاب الكهف، رسالة في النفس، رسالة [ايضاً] في النفس، رسالة

(۱) فقط در ک ندادرد (۲) مم: مجدوال ک و ب مثل متن، (۳) مم ک و ب:
 الاضحوية، اما رک به س ۳۳ ح ۲ (۴) مم ب: جرى ک: جرى (۵) مم ک ب:
 الفرح تصحيح از روى ع ۱: ۲۳۹ س ۲ (۶) ب: القرآن العزيز، در ک لفظ تعالى را ندادرد
 (۷) ک: رسالة (۸) مم: ما فيد بن ابرامرد، ب: ما فيد بن ابرامرد، ک مثل متن،
 (۹) فقط ب: کات المعاني (۱۰) قرآن مجيد ۱۸ (الكهف): ۴۳، (۱۱) از روى ب، —
 در ک في النفس را فقط يک بار نوشته است اما در مم و ب سه رساله همين نام دارد ⑤

فی المنطق، ^۱ کتاب بیان ذوات الجہمة، رسالۃ فی السیاسة، الموجز الصغیر
 فی المنطق، ^۲ کتاب التحفة، رسالۃ فی ^۳ محری الاقسام* (؟)، رسالۃ فی علۃ
^۴ قوام الارض فی حیّزہ، فی التناہی واللاتناہی، الجمل من الادلۃ المحقّقة
 لبقاء النفس الناطقة، ^۵ الرسالۃ الموسومة بالطیر*، کتاب زبده القوی حیوانیۃ،
 رسالۃ فی ان علم عمرو غیر علم زید، مقالۃ فی القوی الانسانیۃ و ^۶ ادراکاتہا،
 مقالۃ فی خطأ من قال ان ^۷ الکمیۃ جوہریۃ و من قال ان شیئا ^۸ هو جوہر
 و عرض معاً، کتاب المعاد، رسالۃ النیروزیۃ، ترجمۃ کتاب المعاد بالفارسیۃ،
 کتاب العلائق، کتاب الادویۃ القلبیۃ، ^۹ تدارک انواع الخطأ، ^{۱۰} الحدود،
^{۱۱} رسالۃ فی الهندیا، ^{۱۲} رسالۃ فی المشق، رسالۃ فی الحدیث، کتاب فی الشعر،
 رسالۃ الی ابی القاسم الکرمانی، ^{۱۳} رسالۃ فی ^{۱۴} النفس الفلکی، کتاب الهدایۃ،
^{۱۵} رسالۃ فی معرفۃ الاجرام السماویۃ، عہد ^{۱۶} عہدہ لنفسہ، رسالۃ حی بن یقظان،
^{۱۷} رسالۃ فی الاخلاق، فی اقسام العلوم، فی اقسام الحکمة، فی ^{۱۸} الراویۃ، رسالۃ
 العروس، اجوبۃ ابی الریحان البیرونی انفذها الیہ من خوارزم*، اجوبۃ

(۱) فقط در ک این لفظ را ندارد (۲) ک: رسالۃ (بجای کتاب) در ب این کتاب را بعد
 الموجز الکبیر فی المنطق آورده است (۳) کذا در م و ب: ک، تجزیم الاجسام، کشف الظنون
 ۱: ۴۴۴ س ۳: تجزی الانقسام (۴) در عقود الجواهر (بیروت سنۃ ۱۳۲۶ هـ) س ۱۳۷ علاوه
 برین رسالۃ فی قیام الارض وسط السماء نیز مذکور است (۵) فقط ب: رسالۃ فی (بجای ق)؛
 (۶) فقط ک: رسالۃ الطیر (۷) فقط ب: ادراکات (۸) م: کمی، ب: کمیۃ — «مقالۃ... معاً»
 یک رسالہ است در ب اما در عقود س ۱۳۸ قی خطا من قال ان الکمیۃ جوہر را رسالۃ علیحدہ از
 فی خطا من قال ان الشیء جہر و عرض شمرده است (۹) فقط ک: واحدا هو (بجای هو)؛
 (۱۰) در ب لفظ کتاب را در ابتدا افزوده است (۱۱) م: همس، ک: نفس؛ ب و
 کشف و عقود مثل متن (۱۲) کذا در م و ک: ب: عہدہ — رک ب س ۶۱ ح ۷؛
 (۱۳) م: الراویۃ؛ ک و ب مثل متن ©

ص ۳۹ س ۱، خرمیثن، المرو الروفی صاحب آداب الحرب و الشجاعة
(نسخة موزة برطانیه ص ۱۰۰ ب) می گویند در حکایتی که متعلق است به
امیر ظفرل بک و جعفر بک: بیخارا دهبی است که آنرا خرامتین (کذا) گویند
و آن دبه ازان تیر اندازان است؛

ص ۴۱ س ۶، الحد الاوسط، وک به کشاف مصطلحات الفنون للتهانوی

۲۸۶:۱

ص ۴۵ س ۲، ابو الحسن السهلی، کذا ایضاً در مم ک و ب اما در
بیمة الدهر ۴: ۱۶۵ دی را «الشیخ الوزیر ابی الحسین احمد بن محمد السهلی»
نوشته است؛

ص ۴۶ س ۶، و هذا فهرست الخ، در مم (و ک و ب) بجایش سطور ذیل را دارد:
[f. 99a] ' و هذا * فهرست مصنفاته کتاب المجموع، کتاب الحکمة القدسیة،
کتاب الشفا، کتاب الحاصل و المحصول، ^۲ کتاب اللواحق، ^۳ کتاب القانون،
^۴ کتاب الانصاف و الانتصاف، کتاب النجاة، کتاب التعایقات، ^۵ کتاب المباحثات،
^۶ کتاب الاشارات، ^۷ کتاب عیون الحکمة، کتاب الحکمة المشرقیة، مقتضیات
^۸ الکتب (کذا) السبعة، اشارة الى علم المنطق، ^۹ کتاب الاوسط الجرجانی،
الجدل الملحق بکتاب الاوسط، الاستبصار، ^{۱۰} کتاب المبدأ و المعاد، رسالة فی
تعقب الموضوع الجدلی، کتاب المبهجة، رسالة فی اثبات النبوة، الموجز الكبير

(۱) فقط مم: بهذا (۲) فقط در ب کتاب اللواحق مقدم است بر کتاب الحاصل الخ،
(۳) فقط در ک این لفظ را ندارد (۴) ک ب، الکتب، اما رک به ص ۲۲ ح ۹، در
صبح الاعشى ج ۱ ص ۴۷۶ س ۶ غالباً همین کتاب را «المقتضبات» نوشته است (۵) فقط
مم: الجرجانی (۶) فقط ب: الجدری (۷) ب: المبهجة ⑤

ص ۲۴ س ۱۰، و منه اخذ الطب الخ، در کب (ص ۸۰ ب) می گوید:
و منه [یعنی من یحیی النجوى] فیما اقدر اخذ خالد بن یزید بن معویة القلیل
الذی کان یدعیه من مطالعة هذا الشان،

ص ۲۵ س ۵، یعقوب الخ، رساله از مصنفات کندی در عقل و نفس
در کتاب خانه رامپور موجود است (فهرست کتابخانه مذکور ۱: ۲: ۸۲۳)

ص ۲۶ س ۵، کتاب الابانة عن علل الدبانة را در کب (f. 95a)
از مصنفات ابو الحسن محمد بن یوسف العامری تلمیذ ابی زید احمد بن سهل
البخی شمرده است و فصلی از کتاب الامد علی الابد که تصنیف ابو الحسن
مذکور است نقل کرده که در آنجا العامری مصنفات عدیده خود را شمرده است
ابن طور: و بعد فان الله تعالی لما وفقنی تصنیف الکتب المقتنة فی ابصاح المعانی
العقلية.... و یسرلی التالیف فی الابانة عن علل الدبانة و فی الاعلام بمناقب الاسلام
و فی الارشاد لتصحیح الاعتقاد الخ،

ص ۲۹ س ۱، کتاب الشوامل والهوامل، در کب (ورق ۱۱۵ ب)
می گوید: و اياه (یعنی ابن مسکویه) قصد ابو حیان التوحیدی بمسائلة التي یسمیها
الهوامل فاجابه منها بالاجویة التي سماها الشوامل،

ص ۳۵ س ۱، خلف بن احمد، ترجمه اش را در دمیة ص ۱۷۵

نیز دارد،

ص ۳۸ ح ۳ س ۱۱ ترجمه شیخ را در حبیب السیر ۲: ۴: ۵۹ یبعد

نیز دارد،

فی الموسیقی و کتاب فی الإیقاع و احصاء (۱) اصناف الإیقاعات و رسالة فی درجۃ الادویة و فی تقویم اللسان فی المنطق و تحصیل السعادة و شرح کتاب السیاسة لارسطو و فلسفة ارسطو و افلاطن و اتفاق ارای الحکیمین و کتاب فی العقل و کتاب التحلیل و مختصر المنطق الشعری و مختصر انوار و طبیقا الأولى و اوسط الکبیر و کتاب التذاکیر و رسالة فی الجهة التي بها [کذا] و فی ع ۱۳۹: ۲ س ۱۷: یصح علیها [القول علی احکام [ع: بحکام] النجوم و شرح رسایل زینون و للشیخ الیونانی و آراء المدینة الفاضلة و رسالة فی السیاسة [فهرست مصنفات الفارابی در م و ب مطابق است به آ]،

ص ۱۸ س ۱، قباء و ذاری، رک برای نوب و ذاری به Dozy's
Supplément ج ۲ ص ۷۹۳ و *Lands of the Eastern Caliphate*
 ص ۴۶۶، و ترکستان ص ۲۳۵، نیز به ثمار القلوب للثعالی ص ۴۳۲ س ۳،
 سمعی (در کتاب الانساب) گوید که الوداری بفتح و اؤ است « و قيل بکسر الواو »
 ص ۱۹ س ۴، و این من المشتاق الخ، این مصراع از متنبی است، رک
 به دیوان (طبع بیروت سنه ۱۸۸۲) ص ۵۰۵ س ۶،

ص ۲۳ س ۱۱، ابو الفتوح المستوفی النصرانی، ابن الاثیر ۱۰: ۵۵
 ذکرى از « ابو الفتوح الطوسی صاحب نظام الملک » می کند بذیل حوادث
 ۴۷۷، همین ابو الفتوح را ذکرى در قصیده هجویه ابن الهباریه (زبده النصره
 ص ۶۴ س ۱۳) نیز آمده است، ملاقاتش با بیهقی محال نیست اما قطعاً نمی توان
 گفت که مذکور در تمه همان صاحب نظام الملک است یا غیر او،

در همین کتاب (تاریخ بیهقی ورق ۱۲ ب) سطور ذیل را نیز دارد:
 و خواجه ابو الفضل البیهقی که دبیر سلطان محمود بن سبکتگین بود، استاد
 صناعت و مستولی بر مناکب و غوارب براءت، تاریخ آل محمود ساخته است،
 پارسی، زیادت از سی مجلد، بعضی در کتب خانۀ سرخس بود بعضی در کتب خانۀ
 مدرسۀ خاتون مهد عراق رجمها الله بنیسا بور،

ص ۱۳ س ۱۰، ناحیة یقال لها خیار، این ناحیه مذکور نیست در
 معجم البلدان، البته فخر مدبر در آداب الحرب والشجاعة (نسخۀ موزه برطانیة)
 بر ص ۶۱ ب قول مهتر رشید را نقل می کند (که معاصر سلطان ابراهیم
 غزنوی و سلطان ملک شاه سلجوقی است) که می گوید: «در ولایت غزنین
 چهار ناحیتست که آنرا انواع (کذا) و خیار و لمغان و شاه بهار خوانند و
 آن نواحی اقطاع و انعام ترکان و ترکجکان (ترک یچکان) است، امرود باشد
 در آن نواحیت (کذا) که یک منی و منی پنج سیر و منی ده سیر باشد و آنرا
 پیل امرود خوانند» و نیز صاحب طبقات ناصری ص ۱۷ ذکری از درۀ خیار
 می آورد و می گوید که در عهد سلطان عبدالرشید غزنوی الپ ارسلان
 سلجوقی از طرف طخارستان بقصد غزنین در آمد و سلطان مذکور طغرل را بر
 لشکر سالار کرده «بطرف الپ ارسلان فرستاد» در پیش درۀ خیار الپ
 ارسلان را بشکست»

ص ۱۷ س ۳، جوامع کتب المنطق، بین نمرة ۴ و ۶ فقط در ک افزوده است:
 و غرض ما بعد الطبیعة و عیون المسایل و کتاب الفصول و کتاب المدخل

مخارج صرف کنند رکنی از ارکان سعادت آخرت حاصل کرده باشد بدینوجه هم در دنیا بی آفت بود هم در عقبی آمیدی فسیح بود برحمت حق تعالی و من منظومه قوله:

جرمی قد اربی علی العذر فلیس لی شیء سوی العبر
فاسر [فاشتر؟] منی خاطری کله لانفق الايام فی الشکر

و اورا از جهت^۲ مهرزنی قاضی در غزنی حبس فرمود و بعد ازان^۳ طغرل برار^(۴) که غلام کریخته محمودیان بود ملک غزنی بدست گرفت^۵ و سلطان^۶ عبد الرشید را بکشت و خدم ملوک را با قلعه فرستاد و از جمله یکی ابو الفضل بیهقی بود که از زندان قاضی^۷ با حبس قلعه فرستاد ابو الفضل دران قلعه می گوید:

کلما مرّ من سرورک یوم مرّ فی الحبس من ملالی* یوم
ما لبوسی و ما لنعمی دوام لم یدم فی التعمیم و البوس قوم

پس اندک مایه روزگار برآمد که طغرل برار^(۴) بر دست^۸ نوشتگین ژوین دار* کشته آمد و مدت استیلای وی پنجاه و هفت روز بیش نبود و ملک با محمودیان افتاد و بر ولی نعمت بیرون آمدن مبارک نیاید و مدت دراز مهلت ندهد، و من سلّ سیف البقی قتل به^۹ و توفی الشیخ ابو الفضل محمد بن الحسین | البیهقی الکاتب فی صفر سنة سبعین و اربعمائة

(۱) اصل: السكر، (۲) گویا این قصه مثل قصه^{۱۰} مین بن زائده بود که بلاذری در فتوح البلدان (طبع یورپ) ص ۴۶۲ آورده است، (۳) رک به طبقات ناصری ص ۱۷ و گزیده ص ۴۰۳؛ «غزنیان او را طغرل کافر نعمت خوانند» (گزیده) (۴) در یکم شوال سنه ۴۴۴ هـ، (۵) سلطان عبد الرشید از سنه ۴۴۱ تا ۴۴۴ هـ فرمانروائی کرد (۶) اصل: ما (۷) اصل: الحبس من لالی (۸) اصل: نوشتگین روی دار رک به طبقات ناصری ص ۱۸ (۹) بیهقی قریباً ۸۴ سال قری عمر یافت از آنکه خودش در ذوالحجه سنه ۴۵۰ هـ می گوید که «عمر من بشصت و پنج آمده» (تاریخ مسعودی طبع کلکته سنه ۱۸۶۲ ص ۲۰۷) ❀

نعوذ بالله من هذه الحالة و^۱ چون غلات در رسید در سنه اثنی و اربعهائے آن
علت و آن آفت زائل شد

و خواجه ابو الفضل بیهقی گوید:^۲ نشاید خدمتگار سلطان را نقد
ذخیره نهادن که این شرکت جستن بود در ملک چه خزانه بنقد آراستن
و ذخیره نهادن از اوصاف و عادات ملوک است، و نه ضیاع و عقار
ساختن که آن کار رعایا بود، و خدمتگار سلطان درجه و رتبت دارد میان رعیت
و میان سلطان، از رعیت برتر بود و از سلطان فروتر، سلطان مانندگی نباید کرد در
نقد ذخیره نهادن و^۳ رعیت مانندگی نباید جست در ضیاع و مستغلات ساختن،
اندر خدمت سلطان بموسمی قناعت باید کرد، و ازان خرجی بروفق می کرد، و
جاه و نفاذ امر و خرجی متوسط، از خدمت سلاطین بیش طمع نباید داشت و
بدین جاه کسب دنیا نباید کرد تا مانند [مانند؟] که اگر جاه را سبب کسب دنیا
سازد هم جاه زائل شود هم مال، و روا بود که جان را آفت رسد، و هر کجا که
دار الملک بود باید که آن کسی را سرای معمور بود تا برسر رعیت نزول نباید
کرد، و اگر هر جای که پادشاه آنجا نشیند و آنجا شود کوسفندی چند دارد
مصلحت بود که هر که کوسفند ندارد در خدمت سلطان در مروت و ضیافت
(ص ۱۰۳ الف) بروی فرو بسته باشد و اگر تواند چنان سازد که خرج وی از مرسوم
زیادت آید تا هم مروت بود هم دفع آفت، و امانت بورزد در گفتن و نوشتن تا
از سیاست و عزل ایمن بود، و اگر این جاه خویش در اغاثت ضعفاء و اعانت

(۱) کذا ایضاً در یمنی ۱۲۸۰۲ (۲) ظاهراً این عبارت مأخوذ است از زینة الکتاب
مذکور بر ص ۱۷۹ س ۱۷ (۳) آ: برغت @

۱ کتاب یحیی بیارد گوید جمله گورها باز کردند و استخوانها دبرینه مزدگان بکار بردند و بجائی رسید حال که مادران و پدران فرزندان را بخوردند و امام ابو سعید (کذا) خرگوشی در تاریخ خویش اثبات کند که هر روز از محله وی زیادت از چهار صد مرده بگورستان نقل افتادی و این قحط نبود که طعام عزیز نبود بلکه علت جوع کلبی بود که بر خلق مستولی شده بود، در کتاب یحیی بیارد که درین ایام طبایخ بود که در بازار چندین من نان بر دکان نهادی که کس نخردی و هفده من نان بدانگی بود مردم بیشتر چندانگک طعام می خوردند سیر نمی شدند او^۱ عبدالکافی زوزنی گوید درین قحط این ابیات شعر

لا تخرجن من البیوت لحاجة او غیر حاجة

والباب اغلقه علیک موثقا منه وناجاة

لا تقتنصک الجائعون^۲ فیطبخوک بشور باجاة*

(۱) از مراجعت یحیی معلوم می شود که بیشتر مطالب این صفحه موجود است در آن کتاب اما تفاوت هست میان عبارات یحیی و عبارات منقوله متن^۱ عتی ذکر باز کردن گورها ندارد و راجع به استخوانها دبرینه فقط این قدر گفته است، و شاق بهم الامر فجعلوا یقتبمون رمام العظام علی رؤس الکناسات تملایها^۲ و بجای آنچه در متن منسوب کرده است به خرگوشی در یحیی گفته است: و حکمی عن الاستاذ ابی سعید عبد الملک بن عثمان الواعظ... انه نقل الی دار کان یسکنها المرضی و الزمینی من الفقراء و ابناء السبیل فی یوم واحد من ایام هذه السنة اربعائة میت عن برح الجوع والمخصة علی ان یوعز بتکفینهم ودفنهم فآی خبازه الذی کان یتیم جرایات المذكورین من جهة و هو فی جیره ینکر انه قد بقی فی هذا الیوم بمینه مما کسد علی البیع اربعائة مناخیز^۳ (۲) بقول سمائی (۱۹۵ ب) اوست ابو سعید عبد الملک بن ابی عثمان محمد بن ابراهیم الخرگوشی، و صنف فی علوم الشریعة و دلائل النبوة و فی سیر العباد والزهاد کتبا... و سارت تلك المصنفات فی بلاد الملین [و صنف؟] تاریخ نساپور و علایها الماضین منهم والباثین و كانت وفاته سنة ۴۰۶ و زرت قبره غیر مرة^۴ — خرگوش سکه بود نساپور^۵ (۳) آ: خردی^۶ (۴) وی ابو محمد عبدالله بن محمد العبد لکانی است که ترجمه اش در یتیمه الدهر ۳۲۴: ۴ و دمیة ۲۷۳ و ترجمه پدرش ابو الحسن العبد لکانی در تمة البتیه (ورق ۵۰۸ هـ ب) موجود است^۷ (۵) یحیی: فیطبخونک بشور باجاة ⊗

دست مَرکسی و تمام ندیدم؛ و با فصاحت و بلاغت احادیث بسیار سماع داشته است؛
 قال نا^۱ ابو عبد الرحمن السلمی فی سنة احدى و اربعمئة قال نا جدی اسمعیل
 بن نجید نا عبد الله بن حامد نا ابوسر [بشر] اسمعیل بن ابراهیم الحلوانی
 نا^۲ علی بن داؤد القنطری نا وکیع بن الجراح انه قال اذا اخذت فألا من القران
 فاقراً سورة (ص ۱۰۲ الف) الاخلاص نكث مرات اوالمعوذتین و فاتحة الكتاب
 مرّة ثم خذ الفأل؛ و خواجه ابو الفضل گوید در سنهٔ اربع مائة در نيسابور
 شست و هفت نوبت برف افتاد انگاه سيد^۳ ابو البركات العلوی الجوری بن نامہ
 نوشت این دو بیت اندر انجا

هنيئاً لكم يا اهل غزنة قسمة^۴ خضتم بها فجزا و نلتم بها عزاً*
 دراهمنا^۵ تنجي اليكم و تلجكم يردّ الينا هذه قسمة^۶ ضيزى
 و آن قحط که در سنهٔ احدى و اربعمئة افتاد در نيسابور ازین سبب بود که
 غله را آفت رسيد از سرما و این قحط در خراسان و عراق عام بود و در
 نيسابور و نواحی آن سخت تر؛ آنچه بحساب آمد که در^۷ نيسابور هلاک شده بود
 از خلايق صد و هفت هزار و کسری خاق بود چنانکه ابو النصر العتبی در

(۱) برای ترجمه محمد بن الحسين بن محمد بن موسى ابو عبد الرحمن السلمی النيسابوری رك به
 سمعان f. 303a و سبکی ۶۰:۳ و لسان الميزان ۱۴۰:۵ ابو عمرو اسمعیل بن نجید بن
 احمد بن يوسف بن خالد السلمی جد مادری ابو عبد الرحمن است و سمعان ترجمه او هم دارد؛
 وفات سلمی در سنهٔ ۴۱۲ هـ واقع شد؛ و قبرش در نيسابور است؛ (۲) اصل: محمد، تصحيح
 از روی سبکی ۶۰:۳ و ۲۸۳ س ۲؛ (۳) رك برای احوالش به سمعان f. 463b
 س ۳ و تهذيب التهذيب ج ۷ ص ۳۱۷؛ (۴) یعنی ابو البركات علی بن الحسين العلوی (رک)
 برای ترجمه اش به بقیة الدهر ۴:۳۰۰ و تنمة البقیة س ۵۴۸ الف؛ در تنمة البقیة آیات
 مندرجه متن را نیز دارد؛ — الجور محطه بوده است در نيسابور (سمعان ورق ۱۴۱ ب)؛
 (۵) آ: خضتم الخ؛ تنمة البقیة: خضتم بها فی الناس من هذه الدنيا؛ (۶) آ: تحي؛
 (۷) آ: مزأ؛ (۸) رك به كتاب الیمنی برهامش الفتح الوهمی ۱۲۵:۲ @

ترجمه اش را در تاریخ بیهق (ورق ۱۰۱ ب بعهد) نیز آورده است و از اینجا در ذیل نقل کرده می شود:

(۱۰۱ ب) الشيخ ابو الفضل محمد بن الحسين الكاتب البیهقی او دبیر سلطان محمود بود بنیابت ابو نصر بن مشکان^۲ و دبیر سلطان محمد بن محمود بود^۳ و دبیر سلطان مسعود^۴ انگاه دبیر سلطان مودود^۵ انگاه دبیر سلطان فرخزاد^۶ چون مدت مملکت سلطان فرخزاد منقطع شد انزوا اختیار کرد و بتصانیف مشغول گشت^۷ و مولد او دیه^۸ حارث آباد بوده است و از تصانیف او کتاب زینة الکتاب^۹ است و دران فن مثل آن کتاب نیست^{۱۰} و تاریخ ناصری از^{۱۱} اول ایام سبکتکین تا اول ایام سلطان ابراهیم روز بروز را تاریخ ایشان بیان کرده است و آن همانا سی مجلد^{۱۲} منصف زیادت باشد ازان مجلدی چند در کتاب خانه سرخس دیدم و مجلدی چند در کتاب خانه مهد عراق رحمة الله و مجلدی چند در

(۱) چنانکه معلوم است سلطان محمود از سنه ۳۸۹ هـ تا ۴۲۱ هـ فرمانروائی کرد (۲) آ: مسکان، این نام را در تدمر التیمه مشکان ضبط کرده است — الشيخ العمید ابو نصر بن مشکان در سنه ۴۳۱ هـ وفات کرد و ابو الفضل تا هنگام وفات ابو نصر پیش او نوزده سال در دیوان رسائل صرف کرده بود پس ظاهر است که ابتدای نیابت ابو الفضل در دیوان رسائل در حدود سنه ۴۱۲ هـ بود، (۳) وی اولاً از سفر تا شوال سنه ۴۲۱ هـ و ثانیاً از سنه ۴۳۲ هـ تا ۴۳۳ هـ بادشاهی کرد، (۴) از سنه ۴۲۱ هـ تا ۴۳۲ هـ، (۵) از سنه ۴۳۳ هـ تا ۴۴۰ هـ، (۶) از سنه ۴۴۴ هـ تا ۴۵۱ هـ، (۷) در کوفه بیهق، (۸) تاریخ ناصری از حوادث سنه ۴۰۹ هـ آغاز می شود بتصریح خود مصنف آن، و چون سبکتکین در سنه ۳۸۷ هـ فوت کرد تاریخ عهد سبکتکین درین کتاب شامل نتواند بود، بقیاس بارلولد ابو الحسن تاریخ محمود و راق را که بر حوادث سنه ۴۰۹ هـ ختم می شد درین حساب شامل تاریخ ناصری کرده است و موافق باقیاش این که همین ابو الحسن در موضع دیگری از تاریخ خود (رک ب ص ۱۸۴ س ۳ ازین حواشی) گفته است که ابو الفضل «تاریخ آل محمود» ساخته است زمانه فرمانروائی ابراهیم بن مسعود از سنه ۴۵۱ هـ تا ۴۹۲ هـ بود (رک ب آنچه بارلولد می گوید در باب تاریخ ناصری در ترکستان ص ۲۲ ح ۲ و در ۱۱ ص ۵۹۳)، (۹) بر ص ۱۸۴ س ۴ این لفظ را ندارد، در تاریخ بیهق این لفظ مکرر آمده است مثلاً بر ۱۲۷ ب: «مدایح او تازی و پارسی مجلدی مبضف (کنذا) منضم است» و بظاهر اشاره است به قطع کاغذ که آن را صاحب صبح الاعشی ۳: ۵۱ س ۱۵، «قطع النصف» گفته است، (۱۰) این کتابخانه در نسا بور بود چنانکه بر ص ۱۸۴ س ۳ می آید. @

در دیباجه کتاب گفته است که مولد علی بن سهل بین سنه ۵۷۷۰ هـ و سنه ۵۷۸۰ هـ بود و وفاتش بعد سنه ۵۸۵۰ هـ (که تاریخ اتمام فردوس الحکمه است)؛

ص ۹ س ۲، مدینه مرو، رک به دیباجه فردوس الحکمه ص و س ۱۴، در آن موضع مدینه مرو از اعمال طبرستان محبوب شده است اما ندانم که سند این قول چیست؛

ص ۹ س ۱۴، وله تصانیف الخ، برای کتاب الدین و الدوله از همین حکیم (که به تہذیب و ترجمه دکتر منکانا در سنه ۲۳-۱۹۲۲ شائع شد) رک به دیباجه فردوس الحکمه ص ط و به مقاله دکتر مرجلیوت در Proceedings of the British Academy, Vol. XVI, 1930, p. 165. راجع بآن کتاب؛

ص ۹ ح ۱ س ۱۴، بر دست معتصم اسلام آورد؛ نگارنده دیباجه فردوس الحکمه ص ط از روی کتاب الدین و الدوله (طبع المقتطف ص ۱۴۴) می گوید که علی بن ربن بر دست متوکل اسلام آورده بود؛

ص ۱۳ س ۱، ابوریحان، پروفیسر کرنگو عکسی از دو ورق از اول و آخر کتاب بیرونی که در تحدید نہایات الاماکن و بخط خود بیرونی در کتابخانه سلطان محمد فایح موجود است در مجله Islamic Culture Vol. VI. No. 4. p. 534 شائع کرده است؛ در اینجا بیرونی خود را ابو الریحان می نویسد نه ابو ریحان، نیز رک به تمة صوان الحکمه ص ۶۲ حاشیه ۱؛

ص ۱۳ س ۱۴، ابو الفضل محمد بن الحسن البیهقی الکاتب، علی بیهقی

(۱) کذا در آک و ب، کاتب مم بظاہر الحسین نوشته بود اما این لفظ قدری محو شده است در آن نسخه؛ در تاریخ بیہق بر ورق ۱۰۱ اب الحسن، نوشته است و بر ورق ۱۰۳ اب الحسن، و غالباً صواب همین الحسین است ⑤

حواشی و زیادات

ص ۴ س ۶، و قال من شرب الخ، در کب (ص ۶ ب) در ذیل اقوال
بقراط می آرد؛ و قال اربعة اشياء تهدم البدن دخول الحمام على البطنة والجماع
على الشبع و اكل القديد الجاف و شرب الماء البارد على الريق،

ص ۶ س ۱۰، ان المعتضد الخ، رك به 'تاریخ مسعودی ص ۸۴۰'

ص ۹ س ۱، علی بن ربن الطبری، برای شرح احوال ابن حکیم رك به
دیباچه فردوس الحکمة (طبع برلین سنه ۱۹۲۸)؛ مصنف خود در فردوس الحکمة
(ص ۱ س ۱۱) گفته است: «وكان ابی من ابناء كتاب مدينة مرو و ذوی الاحساب
و الاداب بها و كانت له همة فی ارتیاد البر و براعة و نفاذ فی كتب الطب و الفلسفة
و كان يقدم الطب علی صناعة ابائه و لم یکن مذهبه فیہ التمدح و الاکتساب
بل التاله و الاحتساب فلقب لذلك برین و تفسیره عظیمنا و معامننا» و بر ص ۲
س ۱۵ در اثنای ذکر تالیف کتاب فردوس الحکمة اشاره می کند بکتابت
مازیار: «اجتمع ذلك لی فی عدة سنین و بعد تعب و سهر مع اشغال و ازعة
مما كنت اتولى من كتابة ملك بلادی» و در س ۱۹ می گوید: «فالما شارفت
الفراغ منه عرض لی حادث من الدهر ازعجنی عن بلادی الی مستقر الملك
الاعظم و امرنی بملازمة بابه فی بعض اعماله فعاق ذلك ایضا عما اردت الی الوقت
الذی اذن الله تعالی فی اتمامه فی مدينة سمرن رای و ذلك فی السنة الثالثة
من خلافة... جعفر الامام المتوکل علی الله امیر المؤمنین» مصحح فردوس الحکمة

(۱) = معجم الادباء ۶: ۳۱۰ (۲) یعنی میان ۲۳ ذوالحجّة سنه ۳۳۴ هـ و ۲۲ ذوالحجّة سنه ۳۳۵ هـ

۱ [هو] سبب کَلِّ مذلَّةٍ و اصل کَلِّ حاجة و الجاذب الی کَلِّ بلیَّة و الطالب

لکَلِّ خطیئة و ان تیسر الخلاص منه علی اسهل وجه و افضل حال الی

99a [f. 99a] خیر معاد و احسن مالِ بِمَتَّكَ و فضلك یا ذا المَرِّ و الافضال!

فان رأیت ان توافقنی فی استعماله فحُفِّفْ رَحْلَكَ و تَمِّمِ ذَبْلَكَ و أَزِحْ

عَلَّتَكَ * و قَصِّرْ اَمْلَكَ و طَهِّرْ خُلُقَكَ و نَقِّ طَرَقَكَ * تَبْلُغْ و تَسَلِّمْ و تُتَّقِ و

لا تَنْدَمْ * و السَّلامُ *

(۱) در آ و مَم ندارد از روی کَبَبِ نَبِّ (۲) آ، ارجِ عَلَّتَكَ مَم کَبَبِ مَثَلِ مَثَلِ، نَبِّ نَجِّ: ارجِ عِبْدَكَ نَدِّ: ارجِ قَلْبَكَ، (۳) مَم، نَقِّ طَرَقَكَ، کَبَبِ: نَقِّ طَرَقَكَ، بَبِ: رَاقِ طَرَقَكَ (اما کَلِّ اول قدری محو شده است) نَبِّ: شَطْرَ طَرَقَكَ — شاید که سوابش: نَقِّ ظَرَفَكَ باشد، (۴) آ: تَدُولاً لَنْدَمْ، نَبِّ: تَدُقْ و لا تَنْدَمْ، کَبَبِ: تَدُقْ و لا تَنْدَمْ، بَبِ: تَدُوقْ و لا تَنْدَمْ *

ولا محبوبة* و هذه الاحوال اعنى اللذات كلها كما ترى حاجات و الحاجات
 آلام، و لو كانت فيها فضيلة لها^۱ استغنت الملائكة المقربون [المكرمون]^۲
 عنها و لا تُزهت^۳ منها و كل اللذة^۴ في ان لا يولم جوع^۵ و لا يؤذى
 عطش و لا يتعب مشى* و لا يؤذى حرّ و لا برد و لا ينقص^۶ (f. 98b) 98b
 العيش^۷ حرد و لا غضب^۸ و لقد صحبت من اذا جاع صبر طويلا ثم اذا قدم اليه
 الطعام بكى ثم اكل، و كان يقول:

اللهم انت خلقتني و انت اخرجتني و بالخطاب اكرمتني فهب لي ما وعدتني
 و كان هذا الكلام شكاية من هذا الصديق عن الم^۹ الحاجة، نعم من
 عرف كنه الم-الشيء فان تألمه به يكون اشد و^{۱۱} اكثر و اتم و ابلغ^{۱۲} و قد
 كتبت اليك [يا اخي] هذه المباشرة منبها لك و عالما بانك تتنبه بادنى اشارة
 و تحريك لسان* و انا^{۱۳} منذ زمان* استعمل هذا الدعاء و اقول:

اللهم انى اسألك غير متحکم عليك ان^{۱۴} تكفينى مؤنة هذا الجسد الذى

(۱) آ: استغنت، ك مثل متن، (۲) در آ ب ندارد، اما در ك اين كله را در
 بين السطور افزوده است و در م و ب هم دارد (۳) در ب ندارد، (۴) آ: تزهت،
 م: ره، ك مثل متن، سج: تزهت، ب: ره، ن: تزهت، ب: ره، (۵) آ: لذة، م: ك
 ب ب مثل متن، (۶) آ: يودى، (۷) آ: نق مشى، تصحيح از روى م و ب و ب، ب،
 يتم شى، (۸) آ: جرد، (۹) آ: احوجتى، ك ب: احوجتى، م مثل متن، (۱۰) ب:
 الحاج، ك ب مثل متن، (۱۱) كذا در آ و ك و ب و نده، اما در ب: اكبر، (۱۲) در
 ب ندارد، آنچه محدود است بقوسين از روى م ك ب افزوده شد، — در آ المباشرة (بجای المباشرة)
 تصحيح از روى ك (كه در حاشيه، ذلك، وارد بجای، هذه، و از روى ب (كه، هذه، را
 حذف کرده است)، بجای تنبه در ك منته نوشته است و در بين السطور سه، را افزوده، و
 در م و ب منته، (۱۳) آ: منذر بان، ك ب مثل متن، — ب: منذ زمان، (۱۴) آ: يكفينى،
 ك مثل متن @

و تَرْقِيكَ الدَّرَجَةَ الْعُلْيَا، الْعَلَّكَ قَدْ أَنْخَدَعْتَ بِلِ [قَدْ اغْتَرَزْتَ] * بِمَبَاشِرَةٍ
 هَذِهِ اللَّذَاتُ الَّتِي كُلُّهَا فِي الْحَقِيقَةِ آلَامٌ وَ أَيْ آلَامٌ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّذَاتِ
 الدُّنْيَاوِيَّةَ كُلُّهَا فِي أَكْلِ الطَّيِّبِ وَ شَرَبِ الْعَذْبِ وَ لِبَسِ اللَّيْنِ وَ رُكُوبِ الْهَمَلِجِ
 [المهمليج] وَ قَهْرِ الْعَدْوِ وَ التَّمَتُّعِ بِالْحَسَنَاءِ وَ هَذِهِ كُلُّهَا حَاجَاتٌ مُتَعَبَةٌ وَ
 خُصُوصًا لِلْعُقَلَاءِ وَ ضُرُورَاتٌ مَزْعُجَةٌ لِلْمَتَّقِينَ مِنَ الْعُلَمَاءِ، لِأَنَّ الْأَكْلَ وَ الشَّرْبَ
 إِنَّمَا هُوَ لِدَفْعِ الْمِ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ، وَ اللَّبْسَ أَيْضًا لِدَفْعِ الْمِ الْحَرِّ وَ الْبَرْدِ، وَ الرُّكُوبَ
 لِمَنْعِ تَعَبِ الْمَشْيِ، وَ قَهْرِ الْعَدْوِ لَطَلْبِ التَّشْفِيِّ مِنَ الْمِ الْغَيْظِ، وَ التَّنَاحِجِ إِنَّمَا هُوَ
 طَلْبُ لَذَّةٍ بَدَنِيَّةٍ بِمَبَاشِرَةٍ عَضُوِّ حَقِّهِ (f.98a) أَنْ يَسْتَرَّ وَ يَسْتَحْيَا * مِنْ

98a

كَشْفِهِ وَ خُصُوصًا مِنَ الرَّجْلِ الرَّزِينِ الْعَاقِلِ الَّذِي يَكْرَهُ أَنْ يَكْشِفَ عَنْ
 سَاعِدِهِ * مِثْلًا، ثُمَّ فِي تِلْكَ الْحَالِ يَحْتَاجُ إِلَى كَشْفِ عَضْوِهِ الْمَسْتَوْرِ، وَرَبَّمَا دَعَاهُ
 اسْتِلْذَازُهُ إِلَى كَشْفِ مِثْلِ ذَلِكَ الْعَضْوِ * مِنَ الْمَفْعُولِ فِيهَا 'أَخْسَ هَذِهِ اللَّذَّةُ
 عِنْدَ الْعَاقِلِ الْمَتَّقِظِ وَ مَا أَهْوَنَهَا عَلَيْهِ وَ مَا 'أَقْبَحُهَا عِنْدَهُ وَ مَا أَفْضَحُهَا لَدَيْهِ
 هَكَذَا ثُمَّ 'لَاخْلَافٌ أَنْ * الْحَاجَةُ غَيْرُ طَيِّبَةٍ وَ لَا لِذِيذَةٍ ' وَ لَا مَطْلُوبَةٍ

١٠

(١) آ، الملك؛ (٢) آ: اصحده بل امردت ك ب مثل متن، بزيادت وقد؛
 (٣) آ: بمباشرة، ك ب مثل متن، (٤) آ: الهملج، ك و ب و ب مثل متن، د، باد ياي
 تيز رو — اما الهملج بمعنى الهملج يا الهملج در لغات مذكور نیست، (٥) آ: متمه، م ك مثل
 متن، ب، متمه — از «والتمتع» تا «قهر العدو» را در ب ندادند، (٦) آ: للمتقين؛
 (٧) آ: حقها ان تستر و يستحيا ب حقها ان تستر و نسحى (٨) ب: ان تكشف و خصوصاً
 من الرجال العقلاء الذين يكرهون ان يكشفوا عن سواعدهم (٩) ب: و يضطر الى كشف
 متله — در آ استلذاته (بجای استلذاده)، (١٠) آ ب احسن نند: احسن من مم ك ب صح:
 اخس (١١) آ: اقبحها، ك مثل متن، (١٢) در ب ندادند، (١٣) ب: في ذاتها ⑥

- 97a الملك 'العالم العادل' * خوارزمشاه (f.97a) اتسر^۲ [بن محمد] بنخوارزم مدّة
 فصّف بنخوارزم الخفّی العلامی، و الطبّ الملوكی، و كتاب الذخيرة، و
 كتاب الاغراض، و كتاب یادكار، و كتابا اخرى في الحكمة، و كتابا في الردّ
 على الفلاسفة، و كتاب تدبير يوم و ليلة باسم القاضي ابى سعيد الشارعی،
 ۴ [و كتاب وصیت نامه]، و سارت بتصانيفه الركبّان و هی كتب مباركة، و ۵
 سمعت^۶ من اتق به انه كان لطيف المعاشرة حسن الاخلاق كريما في ذاته،
 و من فوائده رسالة له^۷ اوردها^۸ بتامها و ختمت بها الكتاب، و هی:
 مالی اراك يا اخي! ايديك الله و اباي بتوفيق! شديد السكون الى هذه الدنيا
 الزائلة و الدار الفانية، كثير الميل الى تربية هذا الجسد المظلم الكثيف الذي
 هو^۹ اجمع مركب و اخبث ممكن للنفس، سهل^{۱۱} [الانقياد] لقوتك الغضبية
 ۱۰ و الشهوانية (f.97b) اللتين^{۱۲} تجرّك^{۱۳} احديهما الى السبعية و الاخرى الى
 البهيمية صعب^{۱۴} المقادة عسر الاجابة لقوتك العاقلة التي^{۱۵} تؤدبك جنة الهاوي

(۱) درگ ندارد، اما در مم و ب دارد (۲) اتسر در سنة ۵۵۲۲ و جانشین بدر خود
 قطب الدين خوارزمشاه ابو الفتح محمد و در سنة ۵۵۳۵ مطلق النان شد و در سنة ۵۵۵۱
 بمردها — آنچه محدود است بقوسين از روى مم و ك و ب نوشته شد (۳) آ: یادكار، ك ب
 مثل متن (۴) از روى مم و ك و ب نوشته شد (۵) آ: سار، (۶) كذا بخذف
 'من، در آ و مم و ك و ب' (۷) آ: آورد بها، ك ب مثل متن (۸) فقط ك: بتامها
 (۹) آ: تربه، ك: تربية، ب: تربية، (۱۰) آ مم: اجمع، (۱۱) از روى مم و ك و ب
 بياض در آ (۱۲) آ: بجرک، ك ب: بجرک، ب: بجرک، (۱۳) آ: احد، ك مثل متن
 (۱۴) آ: المقادة، مم ك مثل متن (بدون حركات)، ب: المقادة (۱۵) آ: بودك، مم: توويك،
 ك: توويك (و بزير آن 'تودك')، ب: توويك، ب: بودك، — در همه نسخ تنه اين فعل
 را بدون صلة الى، نوشته اند كه مترفع است درين محل با آداة يا آواه

96b عجائب الزمان * (f.96b) و من لم يره لا يقبل خبره^۲، و قيل ان في ناحية زاوه ضرير يقال له ابراهيم يستخرج الطوالع و التقاويم و غيرهما من الاعمال^۳، و بين و بين^۴ ظهور الدين^۵ مباحثات مذكور في^۶ كتاب عمرائس النفايس من تصنيفي^۷ و الأن في هذه الايام سألتني عن الكلام المفصل في الكيية^۸ [فانشات رسالة اليه في الكيية] لا يجتمعل الموضوع بيانها، و طالعه الجوزاء و عطارد في الجدى و المشتري في الدلو و القمر في الثور والله اعلم،

۱۱۱- الامير السيد الامام زين الدين^۹ [اسماعيل

بن الحسن] الحسيني الجرجاني^{۱۰} الطيب [دره نمه ۱۰۷]

۱۰- آحيا الطب و سائر العلوم بتصانيفه اللطيفة و رايته بسرخس في شهر سنة احدى و ثلثين و خمسمائة و قد^{۱۳} بلغ من العمر اطوره* و قد ارتبطه

(۱) ب: الاكابر الخ؛ ب: الاركان وهذا من العجائب، (۲) منتهای ترجمه اش در ب؛ (۳) آ: زاوية؛ م: زاوه؛ ب: زاوه؛ تصحيح از روی گ؛ زاوه از رساتيق نيسابور است و كوره از كوره های آن؛ رك به معجم الادب. ۲: ۹۱۰ و Lands of the Eastern Caliphate ص ۳۵۶ (۴) منتهای ترجمه اش در گ؛ در م و ب بقیه این ترجمه را دارد، (۵) یعنی علی بن شاهك صاحب این ترجمه، رك به حواشی و زيادات، (۶) آ: ماحات؛ (۷) مذكور است در معجم الادب. ۵: ۲۱۲؛ ۸: ۸ (۸) در آ ندارد؛ از روی م و ب نوشته شد، (۹) در گ ندارد، اما در ب دارد؛ (۱۰) از روی م گ ب غ ب؛ بیانی در آ برای شرح حال حكيم و مصنفات او رك به حواشی و زيادات آخر همین كتاب؛ (۱۱) در گ ندارد؛ در م بعدش و در ب بجایش نوشته است: مقیم بیلده خوارزم (۱۲) ای بلغ اقصاء (اقرب)؛ در آ: اطوره و در ب: اطوره (بجای اطوره) ⊗

وله اشعار كثيرة فصیحة ذكرت طرفاً منها فی تصنیف المعنون بدرّة الوشاح

اعنی تنمة وشاح دمية القصر

۱۱۰- الامام الفيلسوف* علی بن شاهك القصارى

الضرب البيهقي [دره نمبر ۱۰۶]

- ۵ اصابه الجدرى وهو ابن نع سنين فعمى وتعلم القرآن وحفظه ثم
- 96a (f. 96a) حفظ* اصول الادب و فروعه و^۲ بالغ في تحصيل النحو و علله ثم*
- حفظ الادعية الكثيرة و الاخبار ثم اشتغل بتحصيل الحكمة بلا مرشد ولا
- استاذ و كان يقرأ عليه واحد فصلا من المنطق و هو يحفظه و يكرره
- و يتفكر فيه حتى يقف على حقائقه فحصل المنطق و الطبيعي و الالهي ثم اشتغل
- بتحصيل الرياضيات* و يقرأ واحد شكلا و هو يحفظه و يتخيله حتى يحصل له
- المقصود^۷ ثم اشتغل بعد ذلك بالاعمال* النجومية [فكان^۸] يستخرج الطوالع
- و يحاسبه و يحفظه حتى يكتب المقصود واحد من المتصلين به و استخراج في
- تلك السنين تقاويم* الكواكب^۲ و طوالع السنين* و كان يهدي^۹ التقاويم

(۱) در ك ندارد، اما در ب دارد — برای شرح احوال امام علی بن شاهك رك به

حواشی و زیادات آخر همین کتاب (۲) در ب ندارد، در آ: حفظه بجای حفظ، و در ب

حفظ هر دو جای (۳) در ب ندارد (۴) آ: استاد، (۵) ب: بالرياضات (۶) ب:

حاصل، م م ک ب: محصل (۷) ب: و كذلك حصل الاعمال (۸) م م ک ب: فكان

الخ، ب: حتى استخراج الطوالع و قوم — در آ: استخراج، و بحاسبه، و كتب، و المتصلين

نوشته است، آ و ک هر دو ضمیر مذكر نوشته اند در بحاسبه و يحفظه (۹) ب: تقاويم

(در آ حد نوشته است بجای جاد) ⊗

عن فوائد غریبه و نکت عجیبه و [لكل واحد غرض صحيح ليس لسواه*]
 و قال ايضا: الله تعالى نسق الكون و ربه احسن تنسيق و ترتيب و

رکب الاجسام^۱ من مبادئها افضل تركيب*

و قال في مبادئ كتابه في البواسير: من ساعده حسن فطرة و ذكاء

۵ فطنة و رغبة* في اقتناء الفضائل و اقتباس الفوائد و ابتلي ببعض الامراض

المزمنة و طال معالجته اياها و اتصل التجارب بما عنده من فتاوم^۲ و كان

له^۳ [معرفة] باحوال مزاجه الاصلی و العارضی الغریب و طباع الاغذية التي

95b يتناولها ثم ظفر بتصنيف جامع خاص بمداواة^۴ علته امكنه (f. 95b) ان

يستقل بعض تدبير مزاجه و الاحتراز^۵ عن ترید* عارضته مع انه لا يأمن

۱۰ الخطاء و الزلل فان لم يكن الصناعة له ملكة فقلما يتيسر له^۶ التصرف فيها،

ثم قال: من العلل ما لا يمكن الاستغناء فيها^۷ [عن] الطبيب الحاضر المراقب

لظهور العلامات الدالة على ما يحتاج الطبيعة اليه من معاونته و^۸ معالجته

و^۹ ليبادر الى تدبير ما يحدث بالمریض ساعة فساعة و هي العلل^{۱۰} الحادة فتالیف

الكتب فيها غير^{۱۱} مجد^{۱۲} الا للطبيب*

(۱) در مم و ک نلارد، ب: و (بجای من)، (۲) آ: نظره و ذكاء فطنه و رغبة تصحيح

از روی مم ک ب، (۳) آ: فاوهم، مم ک ب مثل متن، (۴) در آ و ک ندارد، از روی ب

و د نوشته شد، (۵) آ: عليه، (۶) آ: شنتل، ک: سقل، مم ب: استقل، (۷) آ: ان ترید،

ک: عن ترید، ب: عن ترید، (۸) آ: التصريف، تصحيح از روی ک و ب و د، (۹) از روی

مم ک ب، يمان در آ، (۱۰) آ مم: لظهور، (۱۱) آ: معالجت، ک ب مثل متن، (۱۲) آ:

لبار، تصحيح از روی ک ب، (۱۳) آ: الجاده، مم ک ب مثل متن، (۱۴) آ: مجد، ب،

مجد تصحيح از روی ک

۱۰۸- الامام ظهیر الدین عبد الجلیل بن عبد الجبار

الامام المفتی *

ابوه وعمّه امامان من فحول الائمه و قد زجی^۲ فی تحصیل اجزاء الحکمة*
 عمره و ساعدته العلوم الرياضیة مساعده جمیلة مع ما انه فاز من المعقولات
 بحظ وافر وله اخلاق مهذبة و زمان موقوف على الافادة و الاستفادة ه
 و العمل الصالح و الرياضة و تلاوة القرآن^۳ و ستظهر من فضله آثاره
 ان شاء الله تعالی *

۱۰۹- الحکیم ابو سعید محمد بن علی المتطبب المعروف ابوه

بالحکیم علی الطحان [درة نمره ۸۵]

۱۰. كان يهتمى المنشأ و نيسابورى المولد و له طبع و قاده و تصانيف كثيرة و زجى
 ايامه ببلخ و توفى (f. 95a) بها فى شهر سنة ست و ثلثين و خمسمائة 95a
 قوله فى بعض تصانيفه: ان [كثرت] التصانيف فى الصناعات الطبيّة
 مبسوطة و مختصرة فلكل جامع نظم و ترتيب مفرد و [كل مجموع لا يخلو

(۱) ك: ظهير الدين الخ، ب: مثل متن، ن: ظهير الدين عبد الجبار المفتي (كه غلط است)

— براى شرح احوال امام و احوال پدر و عم او رك به حواشى و زيادات آخر هين كتاب،

(۲) آ: وحي الخ، م: مثل متن، ب: زجى، ن: اشتغل بحصيل الحکمة طول، (۳) در ن: ب

ندارد، در ب: «ان شاء الخ» را ندارد (۴) ترجمه اش را در ن: ندارد و ذکرش در مظان

يافته نشد (۵) آ: سلخ، ك: سلخ، م: ب: بلخ، (۶) از روى م: ك: ب: يياض در آ

(۷) آ: مجامع، تصحيح از روى م: ك: ب (۸) از روى م: ك: ب، از آ افتاده است ۵

العشاء الى سهيل* و اهرت من ديارى الى جنبه هرب عديل* ولو كان
 الليل طويلا ركنت مقمرا* لقصدت قبلة اقباله حاجا و معتمرا، و حصلت
 غايات المعنى فان مناخ الركب معنى، و هو بمحمد الله صدر افاضل خوارزم
 و خراسان و بين صنابير الافاضل كال جفنة بين آل غسان، يقرأ الامائل
 من صحائف لطائفه سور الكرم، و يعاين الافاضل في ونائل فضائله
 صور الحكم و الارض مع سهولها و وعورها لمن قصد حضرته دلول و بسبب
 عواطفه دنا

من داره الحزن ممن داره صول*

94b (f. 94b) و قد ذكرت طرفا من حكمه و فوائده في المجلد الرابع من

١٠ كتاب مشارب التجارب و غوارب الغرائب في التاريخ

(١) آ: هربت... جنبه هرب عديل، ب مثل آ اما عديل، بجاي عديل، نوشته است، ك مثل متن
 (بجز اين كه جنبه، نوشته است بجاي جنبه و عديل بدون ضبط) — از عديل غالبا العديل بن الفرج
 الشاعر العجلي مراد است كه از حجاج بن يوسف كريفته يلد الروم رفته بود رك به اغاني
 (طبع دوم) ١٢:٢٠ بيد (٢) ماخوذ است از مثل مشهور «ان الليل طويل و انت مقمر»
 مجمع الامثال قاهره سنة ١٣١٠ هـ ١:٣٠ (٣) آ: فلة ب مثل متن (٤) آ: السى
 ك ب مثل متن، ك: المني (٥) آ: مناخ، م ب مثل متن (٦) آ: مم: حفنه، ك: حفنه
 ب: حفنة (٧) آ: ردابل، م: ودابل، ك: ودابل، ب مثل متن و در حاشية ب: الوذيله بطة
 من الفضة، (٨) از قصيدة حنيدج بن حنيدج الرى كه مطلعش اينست:

في ليل صول تناهى العرش و الطول كائنا ليله بالليل موصول

و درين قصيده مى گويد:

ما أقدّر الله أن يدين على شحط

حتى يرى الربيع منه و هو مأهول

(جاسه ص ٧٩٤ و معجم البلدان ٤:٣٥٠) @

فی اکتساب الشرف و اصبح ابن 'مجده العلوم و کسدت^۲ بنتائج خواطره
اسواق^۳ آبنات [الصدق*] و صارت^۴ رسائله هدايا لوفود يسير بها ركب^۵
بعد ركب و فرائد فوائده* كالغيث المدرار انهل سكباً على سكب و هو
ما قنع من حقائق العلوم [م]

ه

بمقدودين من بري الفريخ*

و ما فضل^۶ مشهد الغلام على رأی (f. 94a) الشيخ و شئت الفضائل بمكانه
94a ملتئم^۷ و سواه^۸ نال عقيل نعم* [؟] ولولا ان عهدی^۹ بالتضال قديم و^{۱۰} انا باكناف
عسيب لا باكناف الحجاز مقيم*^{۱۱} و من غير نظر في النجوم سقيم*^{۱۲} لما اكرت

(۱) آ: ب: نجمة؛ (۲) آ: سناح؛ ك: ستاح؛ ب: تقاح؛ (۳) آ: بياض؛ م: ك مثل متن،
— در د مطالب قريباً يك ورق تنقه را ندارد؛ رك به ص ۱۱۳ حاشیه ۴ (ذره مطبوعه)،
(۴) رك به مقدمه حدائق السحر (مذكوره در ح ۳ ص ۱۶۶) ص نب برای تاليفات و طواط،
(۵) ب: فوايد موايده، م: ك مويد متن، — احتمال دارد كه اين تلميح است به فوائده علانيه كه از
مصنفات و طواط است (رك به مقدمه حدائق ص نو نمره ۱۳)؛ (۶) آ: مقدودين من برى الوبح،
م: ك: عتدودين من برى الوبح؛ ب: عتدودين من برى الرنح، تصحيح از روى لسان العرب
ج ۴ ص ۱ س ۱۳، (۷) آ: مسهد؛ ك مثل متن — اشاره ايست بقول امير المؤمنين علي بن ابى طالب
عليه السلام، رأى الشيخ احسن من جلد النلام؛ رك به كتاب المقدمه (قاهره سنه ۱۳۲۱ هـ) ج ۱
ص ۲۱ س ۶ و ص ۱۷۰؛ (۸) م مثل متن، ك: ب: نال عقيل سندر؛ (۹) آ: م: بالتضال؛
ك: بالتضال؛ ب: بالتضال؛ (۱۰) ظاهراً اشاره ايست به مصراع امرء القيس (و انى مقيم ما اقام عسيب)،
ذكر اكناف الحجاز در ابيات حنين و تشوق عرب بسيارى آيد رك به معجم البلدان ۲: ۲۰۷
و اغاني (طبع دوم) ۱۲: ۲۳۳، (۱۱) ماخوذ از قرأت مجيد ۳۷: ۸۶، (۱۲) ماخوذ است
از قول جرول بن اوس الحطيشه:

و اكرت النساء الى سهيل او الشعرى فطال بي الانا

(لسان العرب ۲۰: ۸۵)

برای شرح این بیت رك به ديوان حطيشه (ليزرک سنه ۱۸۹۳) ص ۹۱ و ۹۵ — آ: ك:
اكرت (بجای اكرت)، م: اكرت، آ: سهيل (بجای سهيل) ⊗

والمعلم مفيض الفضائل النظرية، و^۱المؤدب موجد الفضائل الخلقية،
و^۲الطبيعة أمة * للنفس والنفس أمة للعقل*^۳

936 ۱۰۷-^۴الامام الامير الاجل الاعز رشيد الدولة [f.93b] و الدين

سعد الاسلام و المسامين، ذو المناقب و المكارم، عزيز الملوك و السلاطين،

افصح الممالك صاحب^۵ اليبانين افتخار خوارزم و خراسان

سلطان^۶ الندماء و الافاضل ملك الكتاب، امير امراء

الكلام، ابو المفاخر محمد بن^۱ [محمد بن]

عبد الجليل العمري^۷ الكاتب البخاري

الخوارزمشاهي [درة نمرة ۱۰۴]

1۰ قد اعتلى مناكب المناقب و امتطى غوارب المراتب و^۸ حاز قصب السبق

(۱) آ: المورب، ك ب مثل متن، (۲) آ: الطبيعة أمة، مم مثل متن، (۳) برأى شرح احوال رشيد الدين المعروف بوطواط رك به معجم الادباء، ۹۱:۷ و جهانكشای جوينی ج ۲ (بامداد فهرست آن كتاب ص ۳۰۶)، لب اللباب عوق ۱: ۸۰، بید (و مواضع ديگر بامداد فهرست آن كتاب) و تاريخ كزیده ص ۸۲۷، و حاجی خلیفه بذیل حدائق السحر^۱ و مجمع الفصحا ۱: ۲۳۲ و براكلن ۱: ۲۷۵ (و ۱۵۳ و ۲۰۲)^۲ و تركستان ۳۳ (و مواضعی كه در ح ۴ نشان داده است) و مقدمه حدائق السحر (طبع مطبعة مجلس، طهران) رشيد الدين بقول ياقوت در سنة ۵۷۳ هـ وفات كرد - در ك عنوان ترجمه مختصراً اين طور آورده است: الامير الامام رشيد الدين صاحب اليبانين ابو المفاخر محمد بن عبد الجليل العمري الكاتب، ب از ك هم مختصر تر است و «الامير» و «صاحب اليبانين» را ندارد اما د قريبا مطابق است به آ (۴) ك: البساتين، (۵) د: العلماء، (۶) از روی ك و د، و معجم الادباء (۷) آ: الكاتب (۸) آ، حل، ك ب مثل متن *

١٠٥- الامام ابو زيد النوقاني [دُرَّة نمرة ١٠٢]

كان عالماً بالعلوم الرياضيّة و المعقولات وله تصانيف كثيرة في المساحة و الحساب و رسائل في المعقولات و من فوائده: ^٢ اتَّخَذَ (f. 93a) الحَقِّ 93a بدلاً من كل شيء * ^٣ من اطَّلَعَ على الاربعين ^٤ يَعْرُوهُ كل سنة عِلَّةٌ جديدةٌ و من بلغ الخمسين في كل شهر و من بلغ الستين في كل يوم و من ه بلغ السبعين في كل ساعة * السلطان كالسوق يُحْمَلُ اليها ما ^٦ زَكَ فيها اما الخير و اما الشر *

١٠٦- الحكيم الاديب عبدالواحد القايني المقيم بالترى

[دُرَّة نمرة ١٠٣]

١٠ ارتبطه الملك ^٨ استندار بناحية ^٩ كجور و كلار و له رسائل لطيفة و وجدت فيها قوله و لا ادري ممن اقتبس انوار ذلك الكلام: الفيلسوف هو الذي ^{١١} يقتنى الحكمة على التهذيب، الكامل هو الذي يقدر على افاضة الخير على غيره،

(١) آ: النوقاني، ك: النوقاني، ب: النوقاني، د: النوقاني - نوقان قصبه طوس است (الشتبه ص ٣٤) - صاحب ابن ترجمه را در مظان مذکورى نياقم - تراجم نمرة ١٠٥ تا ١٠٧ را در نَب نَدارد، (٢) آ: احمد، ك: ب مثل متن، (٣) در د فقط اين يك مقوله را دارد، (٤) آ: يعروه، ك: مثل متن 'ب: بعتريه، (٥) آ: كالسوق، ك: ب مثل متن، (٦) آ: زكى، ك: ب مثل متن، (٧) ترجمه اش در جائى ديگر بنظر نامد، (٨) رك به Rabino's Mazendran p. 145 براى استنداروبه Lands of the Eastern Caliphate p. 373 براى كجور و كلار، (٩) كذا ايضا در ك: ب، (١٠) آ: و حذب، ب: و حذب، ك: مثل متن، (١١) آ: نفسى، ك: تقنى، ب: تقنى

^١ وقالت*: معاشر الناس! في هذا البيت قرمطي^١، فدخلوا الدار واخذوه وقتلوه فلما اخرجوه مقتولا عرفه اولياء السلطان فلاموا الغاغة و ما نفع اللوم ولا الخذر من القضاء^٢ المحتوم ولا تاخير للاجل المسمى ولا^٣ مفر من العواقب^٤،

و من كلماته: القدر من سر الله الاعظم* كل (f. 92b) ما يصح جانباً و يفسد جانباً* آخر فليس يحسن* كل ما يزيد في العلم ينقص من الجهل*

وقال: الغاية اما ناموسية و اما طبيعية و اما صناعية و اما اتقاقية فالناموسية^٥ هي التي تبلغ اليها^٦ بالراى الثاقب، و الطبيعية ما يبلغ اليها^٧ [الطبيعة] في زمان، و الصناعية هي مقصود الصناعة كالكن للبيت، و الغاية التي^٨ بالبحث و الاتقاق هي التي^٩ يصادفها الانسان من غير قصد* وقال: لكل علم موضوع و^{١٠} مبادئ و مسائل، فالموضوع هو المنظور فيه، و المبادئ المبرهن عنها، و المسائل^{١١} المبرهن عليها*

(١) در نَب ندارد، (٢) آ: الخقوم، (٣) آ: من، كَب بَب مثل متن (٤) منتهای این ترجمه در د و نَب، (٥) آ: حاننا... حاننا، كَب مثل متن، نيز بَب اما بدون وار عاطفه، (٦) آ: الغاية، كَب مثل متن، بَب: الغاية، (٧) تكميل لفظ از روى كَب بَب، (٨) كَب بَب: تلغ، (٩) بَب: الراى، (١٠) از روى كَب بَب، (١١) آ: بالبحث، كَب مثل متن، بَب: نالحت، (١٢) آ: يصادفها، (١٣) مَم، مباد، كَب: مباد، بَب: مبادى، (١٤) آ: مبرهن، كَب بَب مثل متن ⑤

و صَنَّفَ كِتَابًا فِي ذِقَاتِ الْمَخْرُوطَاتِ مَا سَبَقَهُ بِهَا أَحَدٌ * وَكَانَ بَيْنَ كِتَابِ
 قُطْبِ الزَّمَانِ مِنْهُ أَصْلٌ وَالْأَعْمَالِ الَّتِي تَعْلُقُ بِالْحَيْلِ وَالْإِتْقَانِ وَغَيْرِ ذَلِكَ
 تَسَاعُدُهُ * مُسَاعِدَةٌ عَظِيمَةٌ وَالْإِمَامُ عَمْرٌ [بْنُ إِبْرَاهِيمَ] الْخَيْمِيُّ يُعْتَرَفُ بِتَبَرُّزِهِ *
 وَمَتَانَتِهِ فِي تِلْكَ الْعُلُومِ، وَاتَّفَقَ أَنَّهُ أُرْتَحِلَ إِلَى أَصْفَهَانَ بِسَبَبِ الرِّصْدِ الَّذِي أَمَرَهُ
 ٥ مَلِكُ شَاهٍ فَبَقِيَ فِيهَا إِلَى أَيَّامِ السُّلْطَانِ مُحَمَّدٍ * وَلَمَّا اتَّفَقَ أَحْرَاقُ أَصْحَابِ
 الْجِبَالِ وَالْقِلَاعِ مِنَ الْبَاطِنِيَّةِ وَأَقْبَلَ السُّلْطَانُ مُحَمَّدٌ عَلَى ذَلِكَ رَأَى الْمَعْمُورِيَّ
 92a تَسِيرَ (f. 92a) دَرَجَةَ طَالِعِهِ الَّتِي هِيَ الْهَيْلِاجُ مُتَّصِلَةٌ بِجَرْمِ نَحْسٍ * وَشَعَاعِ
 نَحْسٍ فَخَافَ ذَلِكَ الْإِتِّصَالَ فَمُخْرِجٌ مِنْ دَارِ السُّلْطَانِ ١١ وَكَانَ فِيهَا مُحْتَرَمًا مَكْنِي
 الْمُؤَنَّةِ * وَدَخَلَ دَارَ صَدِيقٍ لَهُ وَأَتَى فِي زَاوِيَةِ بَيْتِهِ فَلَمَّا أَخَذُوا بِاطْنِيَّةِ وَ
 ١٢ جَرَّوهُ إِلَى مَوْضِعِ الْأَحْرَاقِ ١٣ عَلَّتِ النَّسْوَانُ وَالصِّبْيَانُ ١٤ السُّطُوحَ لِلنَّظَرِ إِلَيْهِ *
 ١٠ فَعَثُرَتْ أَمْرَاءٌ عَلَى سَطْحِ ذَلِكَ الْبَيْتِ الَّذِي فِيهِ الْمَعْمُورِيُّ فَغَضِبَتْ الْمَرَاةُ وَصَاحَتْ

(١) نَب: وَكُتِبَ فِي الْمَخْرُوطَاتِ مَا سَبَقَهُ أَحَدٌ إِلَيْهِ، مِمَّ كَبَّ بِ مِثْلِ مَتْنٍ أَمَا بِحَدْفِ كَلِمَةِ «بِهَا»،
 (٢) مُتْرَجِمٌ فِي عَمْرٍ ١٧٠ (٣) آ: يَتَعْلَقُ بِالْحِسَابِ وَالْإِتْقَانِ... بِسَاعِدِهِ، تَصْحِيحٌ مِنْ رَوِيِّ
 كَبَّ، (٤) مِنْ رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ، (٥) آ: يَعْرِفُ بِرَبْرِهِ، كَبَّ وَنَب مِثْلُ مَتْنٍ،
 (٦) مِنْ رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ، (٧) آ: إِمَامٌ،
 (٨) كَذَا أَيْضًا فِي كَبَّ وَبَبَّ، وَنَب (دَرِينِ مَوْضِعٍ وَدَرِ سَطْرِ آيِنْدِهِ)، سُلْطَانُ مُحَمَّدِ بْنِ مَلِكُ شَاهٍ
 مِنْ رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ، (٩) آ: إِمَامٌ، كَبَّ وَنَب مِثْلُ مَتْنٍ،
 (١٠) آ: تَسِيرَ الْخَيْمِيُّ، نَب: سِيرَ دَرَجَةَ طَالِعِهِ مُتَّصِلَةٌ بِنَحْسٍ، (١١) فِي رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ،
 (١٢) فِي رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ، (١٣) فِي رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ، (١٤) فِي رَوِيِّ كَبَّ، فِي آ وَب نَدَارِدُ،
 نَد: حَالَتْ أَسْبَابُ غَابَتْ (١٤) كَبَّ مِثْلُ مَتْنٍ، نَب: نَحْسٌ لِلْفَرْجَةِ، دَر: بِرَبَامِ آنْ خَانَةِ بَتْفَرَجِ أَمْدَنْدُ

معنى فى تلك الدار الآستور، وكان عبدالرحمن ياكل اللحم فى كل * اسبوع ثلاث مرات و يتغذى كل يوم بـ بجر دقین و بعثت اليه زوجة الامير لاجى آخر بك الكبير * الف دينار فردّه ايضا و كان يلبس لباس الزهاد و لا ياكل الا طعام الابرار، و الحكيم الحسن السمرقندى من جملة تلامذته، وله كتاب فى ميزان الحكمة و هذا الميزان منسوب الى ارشميدس، و عرض عليه طالع من استخراجى فكتب عليه:

اما الحساب فقد حفظ اجزاءه بالموازين، و اما الاعمال فقد الف بينها و بين المؤامرات، و اما الاحكام فقد جمع فيها بين المنقول و المسموع و المطبوع و الله تعالى يصرف عنه (f.91b) عين الكمال و من سعادة هذا الطالع ان مستخرجه كامل فى تلك الصناعة متصف و السلام * ١٠

١٠٤- الفيلسوف محمد بن احمد المعمورى^{١١} البيهقى [دره نمره ١٠١]

كان^{١١} تلو بنى * موسى فى الرياضيات^{١٢} و كان بيهقى الاصل و المولد *

(١) از نب افتاده است، ب، فى كل، ك مثل متن، (٢) آ: بجر دقین، ب، بجر دقین (و یش ازو: بكل يوم) نب: بجر دقین، (٣) آ: حولاحى... بك الكبر... مم مثل متن، ك: لاجى اخذ بك الكبير، ب: لاجى اخر بك، نب: لاجى آخر بك، سج: لاجى آخر بك (٤) نب: فردها، ك ب مثل متن، (٥) آ: د: الحيت، مم ك ب ب مثل متن، (٦) براى ميزان الحكمة رك به ص ١٦٦ ح ١، و سوتر ٢٢٦، و ١١ و ٢٢٨: ١٠٩٣٨، (٧) آ: اجزا، ك: اجزاء، ب اجزاء، (٨) اى صار منموتا متواصفا بمدحا بكماله فى تلك الصناعة- ك ب: منصف، مم: منصف، (٩) براى شرح احوالش رك به حواشى و زيادات (١٠) آ: البهقى (و بنهقى در سطر بعد)، ك مثل متن، (١١) آ: تولى، ك ب مثل متن، - براى بنى موسى رك به سوتر ص ٢٠، (١٢) در نب ندارد، آ: تولد (بجای المولد) تصحيح از روى ك ب @

۱۰۳- الحکیم ابو الفتح عبدالرحمن الخازن*

كان غلاماً^۲ محبوباً رومياً لعلی الخازن المروزی و حصل علوم الهندسة و کمل^۳ فیها و المعقولات ما وافقت طبعه مع جهده فی تحصيلها و هو الذی صنّف^۴ الزیج المعنون بالمعتبر السنجری* و جمیع ما فیہ من الاوساط و التعدیلات فیہ بحث الا فی تقویم عطارد^۵ خصوصاً فی حال رجوعه فانه موافق^۱ للرؤية و الامتحان

و كان تقی الجیب عن الاطماع الخسیة و بعث السلطان الاعظم سنجر

الیه الف دینار^۶ علی (f. 91a) ید الامیر الامام شافع الطیب* فردّه و قال 91a
لا احتاج الیه و بقی لی عشرة دنانیر و یکفینی کل سنة ثلثة دنانیر و لیس

(۱) ک: ابو الفتح الخ^۱ برای شرح احوال حکیم رک به برآکت ۱: ۴۹۴ و سوئر ۱۲۲ و ۲۲۶ و تلبو ۱۷۹، ۱۱۰، ۲۱۱: ۹۳۷ آنچه حاجی خلیفه بذیل زیج السنجری نوشت است ماخوذ است از شهرزوری که خود از یهقی نقل است - در مکتبه محمديه که در مسجد جامع بمبئی واقع است نسخه سيار نسیه از میزان الحکمة موجود است، عدد اوراق آن نسخه ۴۷ (۱۱" x ۷") است و بر هر صفحه ۳۱ سطر، و تاریخ تحریر غره ربیع الآخر سنه ۵۰۸۵ ه و نام کاتب ابو نصر احمد بن محمد الطارنی که در بادر هرمز این نسخه را نوشته، و بر صفحه اول نام مصنف بصورت ذیل درج است: السيد عبد الرحمن الخازنی مولى الشيخ العمید الماضی ابی الحسن علی بن محمد الخازن، (۲) آ ک سج: محبوباً، ب مثل متن، نب ند مثل متن، ت: مجنوناً (i) (۳) در آ ناقصاً نوشته است، مم ک ب مثل متن، (۴) آ: الریح، برای شرح حال این زیج رک به تلبو ص ۱۷۹ - در فهرست کتابخانه مجديه (استنبول سنه ۱۳۰۰ ه) س ۴۶ الوجیز فی الزیج السلطانی از ابو الفتح عبد الرحمن الخازنی مذکور است که غالباً از همین حکیم است (۵) در نب ندارد، (۶) آ: الرویة، نب: للرؤية، ک و غ مثل متن، ب: للرؤية (۷) در نب ندارد، مم ک ب: علی یدی الخ^۱ ترجمه امام شافع بن عبدالرشید (م. ۵۴۱) تلبیذ غزالی در کتاب سبکی (۴: ۲۲۵) موجود است، اما چون سبکی وی را طیب نوشته است نتوانم گفت - که او مراد است یا غیر او ⑤

احسن من سفر العقل في الملكوت الاعلى * من انطع في نص خاتم استعداده
نقوش الحقائق فقد ذاق اللذة القصوى

۱۰۲- الفيلسوف محمود الخوارزمي * [درة نمره ۹۹]

كان والده وزير قسر و هو زكي استولى على خوارزم وكان محمود
اديباً فاضلاً كاملاً استفاد من الحكيم * أبي البركات، و رأته بررد في شهر
سنة تسع عشرة وخمسة فاستولى * عليه نوع من السوداء فذبح ليلة من
ليالي الشتاء شخصه * بسكين القلم

و من فوائده قبل جنونه قوله: اذا استرشد البصير عن * المكفوف
90b ضل و هلك * و قال: من اراد من الوهم مطابقتها (f. 90b) للعقل في
10 جميع الاحوال كان كسميع * استخبر من اصم او سمع اراد ان يسمع الاصم
جميع ما يقوله السميع * للابصار غشاوة و للقلوب قساوة جلاءها و رفعها
بالاخلاق الجميلة * الحكمة طعام كان اغذى و امرى على الشعب *

(۱) فقط ب: محمود بن الخوارزمي - رك برای ترجمه خوارزمی به معجم الادباء ۱۴۶۰: ۷
ياقوت وی را «محمود بن عزیز المارینی ابو القاسم الخوارزمی الملقب شمس المشرق» نوشته است
و گفته که زنجیری وی را جاحظ نال خواندی بسبب كثرت حفظ و فصاحت لفظ او، بقول
ياقوت وی خود را در اوائل سنه ۵۲۱ هـ بکشت (۲) هم آک: قسر، ب مثل متن، نب: مسر
صح: قیصر، ند: قیصر، (۳) نب: من تلامذه (۴) یعنی صاحب ترجمه نمره ۹۳ (۵) نب:
و استولی (۱) آ: فذبح الخ، ب: فذبح فی ليله الخ، نب: فذبح نفسه فی بعضی لیلای الشتاء
(۷) در د این اقوال را ندارد و در نب فقط مقوله دوم را دارد (۸) آ: استرشد
البصر عن * ک مثل متن، (ب من بجای عن) (۹) آ: استعرج *

و هو يقول لى: ^١ انا فى * عقوبة شديدة بسبب ^٢ رغبتي فى المقام بالحضرة و ما كان لى سوى هذه الرغبة الثفات الى الدنيا
و من كلماته: يتغير الدار و لا يتغير مالك الدارين * و قال الشرير
يباهى بالشر و الخير يستحيى من الخير فما أبعد أحدهما عن الآخر

٥ ١٠١- الامام محمد الحارثان السرخسي [درة نوره ٩٨]

طاف ^٤ وساح * و مسح اكثر الاقاليم باقدامه طلبا للحكمة البالغة و كان
فى الادب تلو الجوهري و ابن فارس * ^٦ و قد * جرى بينى و بينه ^٧ كلام
فى انه يجب ان يتقدم على التصديق تصوران او ^٨ ثلث (f. 90a) تصورات * 90a
و قد ذكرت ذلك فى كتاب ^٩ [شرح] التجة من تصنيفي
و من فوائده: الملك ^{١١} الحى القيوم اول فكر العارفين و آخره * لا سفر ١٠

(١) آ: اناى، ك: ب مثل متن، (٢) آ: رعنئ، ك: ب مثل متن، (٣) آ: الحارثان،
ك: ب مثل متن، د: بن الحارثان، ك: بن على الحارثان، - در خريده القصر (فهرست ليذن
٢: ١: ٢١٩) نام و نسبش اين طور نوشته است: ابن الحارث السرخسي ابو على محمد بن
على الحارثان [كه تصحيح الحارثان است] بقول صاحب خريده ابن حكيم در ٥٤٥ هـ وفات
كرد، در كا چند ابيات حكيم را آورده است و گفته: و له تصانيف كثيرة فى الحكمة و المساحة
و الحساب، (٤) آ: رشح، تصحيح از روى ك: ب، (٥) ن: الجوهري، - براى
ابو نصر اسمعيل بن حماد الجوهري كه در آخرمأة چهارم وفات كرد و ابو الحسين احمد بن فارس
بن زكريا القزوينى الرازى (م ٣٩٥٠) رك به معجم الادب ٢: ٦٦ و ٢٦٦، و براى
١٢٨٠١ و ١٣٠، (٦) ن: قال الظهير قد، (٧) ك: الكلام، ب: ن مثل متن،
(٨) ب: ن، تلاته، (٩) ن: قال و، (١٠) از روى ك: ب و ن، (١١) آ: الحى
م: ك، الحى، اما ب و ن و كا مثل متن، د: حى ⑤

قوى الحس و التخمين صبورا على التعب و التعب في درك الحق من
 الامور، كتما، 'متحملا لها' * [كذا] يسمعه من المرضى، و هذه الاوصاف
 موجودة في الاعز بهاء الدين و نجيب الدين ابى بكر ابقاها الله تعالى *

۱۰۰- الحكيم ناصر الهرمزدى المايث ناباذى* [دره نمره ۹۷]

كان سليل الاكاسرة عالما باجزآء علوم الحكمة جليلها و دقيقتها مع
 طبع و قاده في الشعر العربي و الفارسي، و ذكرت طرفا من اشعاره. في كتابي
 المعنون بوشاح دمية القصر و قد (f.89b) اختلف مدّة التي تم الى 89b
 قطب الزمان، و مات حتف انفه في داره بنيسابور و قد دعاه ملك الوزراء
 طاهر بن فخر الملك الى مرو للارتباط بالحضرة فرأيته في منامى بعد موته

(۱) م م ك: محتلا لها، ب: محتلا ما (که مطابق تر است بقول اهل لغه که احتمال و تحمل را بدون صله لام ثبت کرده اند)، (۲) آ: هذا، ك ب مثل متن، (۳) رك به س ۱۵۶ نمره ۹۸، (۴) كذا در م م اما در ك ب ندارد، (۵) آ: الهرمزدى البارامادى، ك: الهرمزدى المايث ناباذى، ب: الهرمزدى المايث ناباذى، غ (ص ۷۷) و ك: الهرمزدى، برأى مايث ناباذ که ظاهرا از محال خوف بودرك به جهانگشای جوبنى ۱۳۴۲: ۸ حاشیه ۸ در م م «المايث ناباذى» نوشته است، - حکيم ناصر در مظان مذکور نیست بجز این که در کاسى گوید: عرف بالطب و الحساب و اکبر علی تحصیل العلوم فافتسته المنايا انضر ما دآن سیابا [کان شیابا] و اجمع اداپا [اجمع آدابا]، بعدش سه آیات اورا آورده است، (۶) آ: ابى، م م ك ب مثل متن، (۷) مترجم در نمره ۷۰، (۸) ناصر الدين طاهر پسر فخر الملك (مقتول در ۵۰۰ هـ) بود و وزير سلطان سنجر سلجوقى (۵۱۱-۵۰۲) و سلطان سلیمان (در ایام اسار سنجر بدست غزان) تا بیست سال اقتباس تاریخ بیهق در اورینشل کالج مکزین ماه نومبر سنه ۱۹۲۸ ص ۷۹، و فائش در شوال سنه ۵۰۴۸ بود (ابن الاثیر ۱۱: ۸۲) ⑤

٩٩- نجيب الدين ابو بكر الطيب التيسابورى

[دُرّة نمره ٩٦]

تمتک بجبال الاخلاق الجميلة و حظّ رحاله^٢ بمربع الفضيلة، و قال
الاجلّ عزيز الدين * افضل الممالک ابو الفتوح على بن فضل الله الطغرائى؛
کلّ مريض مرّ هذا الفاضل على دب داره فضلاً^٣ عن معالجته فقد فاز بالشفاء،^٥
و قال الحكيم ابو الخير فى كتاب امتحان الاطبا انه يجب ان يكون
الطيب حسن^١ القد، صحيح الاعضاء، متناسبة^٤ [فى] مقدارها حسنة فى شكلها
اقوية فى وضعها، معتدل المزاج، ناعم الكف، (f. 89a) و ان يكون الفرج
بين اصابعه واسعة، و لونه مائلاً الى البياض مشوب الحمرة، معتدل الشعر
فى الكثرة والقلة و السبابة و الجمودة، اشهل العين، يخالط نظره دائماً سرور و
فرح و فيه بشاشة و طلاقة، فاما فى نفسه^{١٢} فان يكون ذكياً ذكوراً جيداً^{١٣} التصور

(١) ذکرش در ترجمه نمره ٧٤ و ٨٧ هم آمده است و در هر دو جا مصنف ازوى راوى ست اما ترجمه اش را جان ديگر نياقم، (٢) ک (و مم): بحبل، ب: بحبل، (٣) آ: بمرتع، ک: بمرتع، ب: بمرتع، (٤) فقط ب: عز الدين، (٥) آ: الطمران، ک: ب، الطمرانى، رک به لب الباب عوفى (١٧٢:٢) براى آيات روحى و لوالجى در مدح او، و به معجم الادباء، (٥: ٢١٥) براى ذکر عزيز الدين المتوفى، وى غير حسن بن على بن محمد طغرائى (شاعر شهير صاحب لامية المعجم) است، احتمال دارد که ابو الفتوح على همان عزيز الدين وزير طغرل است که در حدود ٨٤٥ هـ کشته شد، رک به زبدة النصره ٣٠٢ بيمد و راحة الصدور ٣٣١ و ٣٥٠ بيمد - نيز رک به حواشى و زيادات (٦) آ: من، مم: ک ب مثل متن، (٧) رک به ص ١١ حاشيه ٤، (٨) آ: البعد، (٩) از روى مم: ک ب، (١٠) آ: فوته، تصحيح از روى ک: ب، (١١) آ: البساطة، تصحيح از روى مم: ک ب، (١٢) ک: بان، ب: ان، (١٣) آ: الصور، مم: ک ب مثل متن @

۹۷- الامام الفريد* عمر بن غيلان البلخي^۲

[دُرّه نمره ۹۴]

افضل حکماء^۲ الحضرة وله محصول^۱ من الحكمة کامل^۱ و کَانَ الحکمة
عنده^۳ عادت بحقوقه مستحقها* و رايته^۴ [بوما] مشکياً عن واحد من
الافاضل فقال: ان الشير لا يميز بين من يعرب من شره^۵ و بين من يقابل*
شره بشره*

88b ۹۸- الاجل الاعز* بهاء الدين محمد بن محمود بن (f.88b)

يوسف ابن آخ^۴ البديع [دُرّه نمره ۹۵]

طبيب مبارك^۱ اُعلى ذكره السلطان الاعظم سنجر^۲ [بن ملكشاه] و
^{۱۰} فاز منه بقربه* و ^{۱۱} [امر] امة و خلعة* و كان مقدم الاطباء، عالج السلطان
[مراراً] بعد ما اشتدت علته و ^{۱۲} ضعفت قوته وله شأن عجيب في المعالجة و
تجربة لطيفة^{۱۳} [و كان من احسن الناس وجهاً]

(۱) فقط در ک ندارد (۲) ذکر این امام را در مظان نیاثم^۳ (۳) یعنی مرو، رک به نمره ۱۰۰ (۴) آ: عادة محفوه مستحقها، ک (و مم): عادت بحقوقه مستحقها، ب: عادت لحقده مستحقها، تصحيح قباسی است، (۵) از روی مم ک ب (۶) آ: هو من يقال تصحيح از روی مم ک (۷) کذا در آ، در ک ب ندارد، ذکر ابن طیب را در مظان نیاثم اما رک به س ۱۵۸ س ۳ (۸) مم: البدیع الزمان، ک ب: بدیع الزمان — گان غالب است که این بدیع مذکور است بر س ۱۴۲ س ۷ (۹) از روی مم ک ب (۱۰) آ: فاذا منه بقربه مم: فاز بقربه، ک: فاز بقربه ب: فاز بقربه (۱۱) کذا در ک ب: کرامته و حلمته، (۱۲) آ: ضعف ک ب مثل متن (۱۳) از روی مم ب (در ک و جوهها بجای وجها) ⑤

أَنَّ بَرَكَبَ غَيْرِهِ أَدْوِيَتَهُ وَ عَقَاقِيرَهُ * وَقَالَ: خَيْرَ الْعَمَلِ مَا أُصْدِرَ عَنْ نِيَّةٍ *
فَاضَ بِالْعِلْمِ نَهْرُهَا * مَنْ سَلِمَتْ مِنَ الرِّذَائِلِ نَفْسُهُ فَقَدْ أَقْلَ نَحْسَهُ *
وله بيت قديم في الإمامة و تقدّم الاصحاب،

۹۶- عين الزمان الحسن القطان المروزي [دُرّه نمرة ۹۳]

- كان من تلامذة^۴ الاديب ابى العباس اللؤكري^۵ وكان طبيبا حكيما مهندسا
اديبا له طبع في الشعر و له (f. 88a) تصانيف منها كيهان^۶ شناخت
في الهيئة، و^۱ كتاب في العروض و كتاب^۷ الدوحة في الانساب، و^۸ رسائل^۹
في الطب، و أكثر معالجاته يؤل الى تقليل الطعام و تلطيفه و ربما ينهى المريض
عن الدواء الغذائى فضلا عن الغذاء، و من فوائده: ام الفضائل النفسانية الحكمة
و^{۱۰} ظنرها المزاج المعتدل و ابوها الاستعداد الكامل و ابنها السعادة العظمى *
[و قال:] الرّثاء اخس الاعمال * الاحتمال ازكى السير *

(۱) آ: مصدر، ك ب مثل متن. (۲) آ: اقل حسب، تصحيح از روى ك ب
(۳) ترجمه اش را در مظان نياتم اما ذكرى ازو در جهانكشاي جوينى ۲: ۵ (و حاشيه ۴ و ۶)
موجود است، نیز رك به حدائق السحر (طبع مطبعه مجلس طهران) مقدمه مصحح س ظ در
ب نامش الحسين درج است، كه غلط است - نیز رك به حواشى و زيادات آخر همین كتاب،
(۴) در ك ب ندارد، (۵) آ: سباحت، تصحيح از روى ك و ب و غ و د - ذكرى
ازين كتب را در كشف نياتم (۶) ميرزا محمد تروينى بحواله المعجم فى معاير اشعار العجم
(س ۹۱) مى گوئند كه حسن قطان واضع است دو شجره اخرب و اخرم را براى تسهيل
استخراج اوزان بيست و چهارگانه رباعى (جهانكشاي جوينى ۲: ۵ ح ۴)، ظاهرا اين دو
شجره درين كتاب بوده باشد (۷) ك ب: الروح، مم مثل متن (۸) فقط در ب: رساله
(۹) آ: طيرها (۱۰) از روى ك ب

من فوائده ما كتبه الى بعض تلامذته ان * الرياضيات تسمى التعاليم الاربعة
و انما كانت اربعة لان موضوعها الكمية وهي إما^٢ ان تكون * متصلة او
منفصلة، والمتصلة^٣ متحركة او غير متحركة*، و المتحركة هي الهيئة، و
غير المتحركة * هي الهندسة، والمنفصلة إما ان يكون^٤ لها نسبة تاليفية و هي
الموسيقى، او لا يكون و هي الاعداد؛

و قال: كمال النفس ادراك المقولات، و جبال النفس الهندسة [و الهيئة
و العدد و الموسيقى، و الهندسة] صقال النفس، و صدأها تناول اللذات
87b الحيوانية*، (f.87b)

٩٥- الامام احمد بن حامد النيسابوري [دوره نمرة ٩٢]

١٠ كان من رسا طوده في الرياضيات و قد رايت في آخر عمره و استفتت
منه فقيل له: لم لا^{١١} تشتغل بالاعمال النجومية؟ فقال: ما احتاج اليه من
^{١٢} محويلى و تسيير* طالعى يكفينى غيرى مؤنته بدرهم معدودة، و ما لا^{١٣} احتاج
اليه و يحتاج اليه غيرى يكفى هممه بعض^{١٤} تلامذ[نى] و هل يضّر الطبيب

(١) آغ: يسي ك ب مثل متن، (٢) آ: ان يكون، ب: تكون، (٣) ب: اما ان
يكون متحركة او ساكنة، (٤) آ: المتحرك... غير المتحرك، ك ب غ ب مثل متن،
(٥) در ب ندارد، (٦) در آ ندارد، از روى م م و ك و غ نوشته شد، در ب «و العدد» را ندارد،
در ب «ادراك... النفس» را ندارد، (٧) در ب ندارد، آ: صداها تناول الخ، ك ب:
صداها الخ، (٨) ذكرش در مظان يافته نشد - تراجم نمرة ٩٥ تا ١٠٠ را در ب ندارد،
(٩) آ: طوره، تصحيح از روى م م ك ب، (١٠) آ: سفند، تصحيح از روى ك ب،
(١١) آ: يشتغل، ك ب مثل متن، ب: تستغل، (١٢) آ: محويلى و تسيير، تصحيح از روى م م
و ك و ب، (١٣) آ: يحتاج، ك ب مثل متن، (١٤) تكميل لفظ از روى م م ك ب

و 'اکرم الاصل' ^۲ و ان * يكون له اولادٌ ذكورٌ و اناثٌ حسانٌ عفيفاتٌ و يكون له اخوانٌ يساعدونه على ما يهواه و يكون له الغنى و التجمل ^۳ و الثروة و هو في الاستمتاع لا في القنينة * و ان شئت جمعت هذا الكلام في المقولات، اما في الجوهر فان يكون كريم الاصل، و في الكرم ان يكون ^۴ 'جزل العطاء' و في الكيف ان يكون له اليسار و الاقتدار، و في الاضافة الرأسة، و في الاين ^۵ المكان ^۶ 'الايق المبهج' * و في متى الوقت الطيب، و في الوضع الهيئة الحسنه، و في الفعل نفاذ الامر، و في الانفعال السماع الطيب *

و لا ادري ان هذا الكلام له ام لغيره

۹۴- الفيلسوف بهاء الدين ابو محمد ^۷ الخرقى [دره نبره ۸۲]

۱۰. (f. 87a) كان من ^۸ حکماء مرو * وله تصانيف في ^۱ علم الهيئة و المقولات و حمله ^۱ الملك العالم العادل * خوارزمشاه الى خوارزم للاستفادة منه، وله تصانيف ^۱ ايضا في التاريخ، و كان حسن الاخلاق، ^۱ و مما رايت

(۱) آ: کرم تصحيح از روى ک و د (۲) ک: فان، ب: نان، (۳) در مم و ک و ب ندارد (۴) آ: جزل، ک مثل متن ب: جزيل، (۵) آ: الايق النهج، تصحيح از روى ک و ب و غ، (۶) در ب ندارد (۷) آ: د: الحرقى، غ: (ص ۷۸): الحرقى اما در حاشيه الحرقى (و هو الصواب) تب: الحرقى، ک: الحرقى ب: الحرقى - براى ماخذ احوالش رک به حواشى و زيادات آخر همين کتاب ترجمه اش که در د است از سطر اول متن يهقى نگذشته است، (۸) تب: الحكماء، (۹) در مم و ک و ب بعدش افزوده است: اتسز - خوارزمشاه اتسز که از ۵۲۱ تا ۵۵۱ فرمان روانى کرد خرقى را در سنه ۵۳۶ هـ همراه خود بخوارزم برد رک به ابن الاثير ۱۱: ۴۰ (۱۰) تب: و من كلامه *

والسلطان مسعود و قُرْبَ حَيْنِهِ^۱ اسلم في الحال و كان من قبل يهوديا
فنجأ من القتل و خلع عليه السلطان و حن اسلامه^۲،

و من كلمات^۳ [الحكيم - ظ] ابي البركات: الخطيب هو الذي^۴ يصدر عنه الخطابة^۵ و
من شرطه ان يكون متسكاً متعمقاً فصيحاً بليغاً يقدر على^۶ استمالة السامعين و
استدراجهم و يعرف اخلاق الناس و يكلمهم على قدر عقولهم و يكون قوی^۷ العزم

على الامر لا ینفعل من^۸ المغضبات^۹ و المخطوب هو السامع و قد يكون خصماً
و قد يكون نظاراً^{۱۰} و المخطوب به الضمير و التمثيل^{۱۱} و المخطوب فيه المشوريات
[و المناقریات و المشاجریات فيجب ان يعرف الخطيب في المشوريات] الخیر

من الشرّ و خیر الخیرین و شرّ الشرّین^{۱۲} و الخیر الحقیقی اربعة، العقّة و الشجاعة
و الحکمة و^{۱۳} العدالة و سعادات الدنيا (f. 86b) لطف الحواس و جودة
المشورة في الآراء و البرآة من الخطاء و الزلل و^{۱۴} الانبجاح في الطلب *

(۱) در مورّخین اختلاف است در وجه اسلام آوردن ابو البركات، واقعة مذکوره متن را در ق و ع ندارد، اما رک به ق ۳۴۳ و ع ۱: ۲۸۰ برای در روایات مختلفه راجع باسلام آوردن ابو البركات، در ق (ص ۳۴۶) روایتی دارد که اسلامش را واقعة عهد محمود (م ۵۲۵۰) قرار می دهد، (۲) منتهای ترجمه حکیم در تب، (۳) بیاض بالاصل، ک ب: و من کلماته (بجای و من ... البركات) مم مثل متن، (۴) آ: یصد، تصحیح از روی ک و ب و د، (۵) آ: اشتقاله، ک ب مثل متن، نیز رک به د، (۶) آ: المزیز، تصحیح از روی ک ب، (در ب الامور بجای الامر)، (۷) آ: الغضبات، ک مثل متن، ب: الغضبات، د: معصیات، (۸) ترجمه و المخطوب تا المشاجریات س ۸ را در د ندارد، (۹) آ: التثل، تصحیح از روی ک و ب، (۱۰) در آ ندارد، از روی مم و ک و ب نوشته شد، (۱۱) آ: استدابه، تصحیح از روی ک و ب و د، (۱۲) آ: الانبجاح في الطلب، مم ک ب مثل متن، د: و روا کردن حاجات در طلب (اما مراد بیعتی از کامیابی است در طلب) *

غیر. ذلك^۱ و عاش تسعين سنة شمسية^۲ و اصابه الجذام فعالج نفسه فصح و
عمى فبقى اعمى مدة^۳ و قد آتهمه^۴ السلطان محمد بن ملكشاه بسوء علاجه و
سوء تدبيره فحبسه مدة^۵ و في شهور سنة سبع و اربعين و خمائة اصاب
السلطان مسعود بن محمد بن ملكشاه قولنج بعد ما افرسه اسد فحمل من
بغداد الى همدان ابا البركات فلتمائس الناس من حياة السلطان خاف ابو البركات
على نفسه و مات ضحوة^۶ و مات السلطان بعد العصر و حمل تابوت ابي البركات
الى بغداد (f. 86a) مع الحجاج^۷.

86a

ولما أخذ ابو البركات في مصاف المترشد بالله^۸ [امير المؤمنين]

(۱) ک ب مثل متن، ع (۱: ۲۸۰)، و عاش نحو ثمانين سنة، (۲) ق (ص ۳۴۵)،
اته عمى و طرش و برص و تجذم، (۳) غياث الدين ابو شجاع محمد بن ملك شاه از سنة ۴۹۸ هـ
(= ۱۱۰۴ع) تا سنة ۵۱۱ هـ (= ۱۱۱۷ع) سلطنت کرد، (۴) آ: اصابه (۵) برای
سلطان مسعود رك به ح ۱۰ س ۱۲۹، راوندی (راحة الصدور ۲۴۵) هم می گوید که
ابو البركات از بغداد برای معالجت سلطان مسعود رسیده بود اما تاریخ وفات سلطان شب غره
رجب سنة ۵۴۶ هـ نوشته است بخلاف ابن الاثير (۱۱: ۷۲) و ديكران که مثل بهتقی سنة ۵۴۷ هـ
نوشته اند، بقول ابن الاثير «كان مرضه حتى حادة نحو اسبوع»، اما راوندی بیش از «اندك مايه
رنجی» نوشته است، (۶) آ: افرسه، ک ب مثل متن، (۷) در ق این واقعه مذکور نیست،
و ابن التفتلی ظاهراً هجوم امراض مختلفه را سبب موتش قرار داده است (۸) از روی ک،
در آ و ب ندارد؛ زمانه خلافت المترشد بالله سنة ۵۱۲ هـ (= ۱۱۱۸ع) تا سنة ۵۲۹ هـ (= ۱۱۳۵ع)
بود؛ مصافق که در متن مذکور است در سنة ۵۲۹ هـ واقع شد، برای شرح حالش رك به سبکی
۲۹۲: ۴ (که ناقل است از ابن السمانی اما در متن سبکی در س ۱۷ بجای محمود که در سنة ۵۲۵ هـ
وفات یافته مسعود باید خواند چنانکه در سطور آینده می آرد) و ابن الاثير ۱۱: ۱۰ در آخر
همین سال خلیفه مذکور کشته شد بدست باطنیان ☉

مَا فَعَلَ! و «فعل في وقت له حرمة و في مكان له حرمة» و يقول الفلاس
انه لطيف لذيد العشرة و اللجبان و ادع و لعديم الحس و التميز عفيف و
للعي حليم* و ربما يذكر^٢ عليه (٢) فيقول: الحسد لازم للعلماء فانما يخوف الحسد
و شره احكم بترك العلم †

٩٣- الفيلسوف اوحده الزمان ابو البركات بن ملكا الطيب

[دره نمره ٨١]

فيلسوف المراقين و من ادعى انه^٦ نال رتبة ارسطو و كان له خاطر
و قاد و له تصانيف كثيرة مثل^٧ كتاب المعبر و^٨ كتاب النفس و التفسير و

(١) در آ: قریباً تمام این عبارت را بدون نقاط نوشته است^١ ک مثل متن - و آده
موادعه تازکة العداوة ای صالحه و سألله لان الصالحة متاركة (اقرب الموارد)، (٢) آ: بذكر
علة^٢ ک: بذكر عليه ب، بذكر عليه^٣ (٣) آ: سره^٤ ک: سره ب، شره^٤ (٤) در گ و ب
بعد «الملک» نسبتش «الفندادی» را افزوده - برای شرح احوال اوحده الزمان ابو البركات
هبة الله بن علی بن ملکا البلدی رک به ق ٣٤٣، و ع ٢٧٨:١ و ابن العبری ٣٦٤ و
براکلت ١: ٤٦٠ و سوتر ١٢٣، ترجمه اش را در نب دارد اما در ابتدای ترجمه قصه مبدأ
تلم و تلمذ او باب الحسن سعید بن هبة الله افزوده است (که مختصر تر است از آنچه در
ع ٢٧٨:١ دارد)، در نسخ نهمه در خلال این قصه حال اسلام آوردن ابو البركات درج شده
است که ظاهراً مبنی است بر تغلیطی در اصل و همین نوع تغلیط در عنوان ترجمه اش یافته
می شود از آنکه در نب و نبج نوشته است «و کان ابتداء تلمه انه کان یسال ابالحسن
ابو البركات سعید بن هبة الله الخ» بجای «ابو البركات» و کان ابتداء تلمه انه کان یسال
ابا الحسن سعید الخ» - در گ دو ابیات حکیم را دارد و چند ابیات در هجو او^٥ (٥) آ:
من ما، ک ب مثل متن، (٦) آ: تال، ک ب مثل متن، (٧) در کشف (٢: ٤٦١) نامش
«معتبر فی المنطق» و در براکلت «المعتبر فی الحکمة» است، اما رک به ق ٣٤٣،
در ع می گوید، و هو اجل کتبه و اشهرها فی الحکمة و بر ١٤٠١ اقتباسی ازین کتاب دارد،
پیتهی کتاب المشتهر فی نقض المعتبر در نقض همین کتاب نوشته (معجم الادیاب ٥: ٢١٢ س ١٨)،
(٨) گمان می شود که این کتاب النفس از ارسطو است و ابو البركات تفسیری بر او نوشته اما
در ذیل کتاب النفس ارسطو حاجی خلیفه ذکر می ازمین کتاب نیاروده است †

۹۲- الحکیم^۱ ظهیر الحق محمد بن مسعود الادیب الغزنوی

[دُرّه نمبر ۸۰]

- صنّف کتابا و سماء^۲ اَحیاء الحق و سلك فيها طریقا غیر طریق ارسطو و ابی علی و استند فیها بمسائل استخراجها و بعث هذا الكتاب الى السيد اشرف* الغزنوی، و كان ذلك الحکیم ادیباً فاضلاً مهندساً طیباً^۳ یجیل لنفسه رتبة الاعتراض علی المتقدمین و الاستعداد، و اما کلامه فی احياء الحق من تصنيفه فکلامٌ من تأمله عرف^۴ فيه رتبته، (f. 85a) و كتب الى السيد 85a اشرف تأمینه^۵ فضلاً فيه: يجب ان يعرف الخطيب في المنافرات الفرق بين المدح^۶ و المثلق* و فی المشاجرات الفرق بين الظالم و المظلوم، و اعلم ان الظلم انما يصدر عن المتهتك المعروف بالجور و المظلوم هو الوحيد و المتكسر؟ [المتكسر؟] ۱۰ و الضعيف، و شكل المشاجري شكل السبع و شكل الشاكي كالباعي، و الخطيب يقدر علی تعظیم الذنب و التحقيره^{۱۲} بان يقول: «هو اول من فعل» و^{۱۳} ما أكبر

(۱) برای تذکره احوالش رک به حواشی و زیادات آخر همین کتاب (۲) مذکور نیست در کشف الظنون و براکت و سوتر، (۳) ب: السيد الامام الاشرف، در سطور آئینده نیز فقط در ب وی را الاشرف نوشته است (۴) آ: تخیل، ب: بحیل (۵) ب: الاستعداد (۶) در ب ندارد (۷) شاید که وی سید اشرف غزنوی ست که از شعرای مشهور عهد سنجری بوده است رک به راحة الصدور ص ۱۸۷ (که وی را «سید امام اشرف ذر الشهادتين الحسن بن محمد الحسين» نوشته است) و به اباب الالباب ۲: ۲۷۰، و فهرست مخطوطات فارسیه از ریو ص ۱۹۹۹ (۸) آ: فضلا، (۹) آ: محب، نیز «الخطب، المسافرات، المکسل، المصرة، در ص ۱۰، در ب «الوجید و المتکل» نوشته است بجای «الوجید و المتکسل» ک مثل متن، (۱۰) آ: لتملق، ک ب مثل متن، (۱۱) آ: بحضره، ک ب مثل متن، (۱۲) آ: فان، ک ب مثل متن، (۱۳) در ک ب ندارد @

بحسب العلم والعمل وهو اشرف الرئاسات والى رئاسة بحسب الاجماع والى
رئاسة بحسب الغنى والى رئاسة بحسب الكرامة والى رئاسة بسبب التغلب،
والقسم الاول اشرف الرئاسات وهى ان يكون رئاسة العاماء لاعلمهم ورئاسة
الجمتد لاشجعهم ورئاسة كل صنعة لمن هو اعرف تلك الصنعة فيكون رئيس
اهل العصر^٢ [الرئاستين] رئاسة الصورة ورئاسة المعنى، والرئاسة التغلبيّه
اخس الرئاسات، فهذه بسائط الرئاسة وقد يتركب من بسائط الرئاسة رئاسة
كما فى زماننا^٣،

و سألته يوما عن خلق رجل كان حاضراً فقال فيه ما قال ثم اتبع كلامه
فصلاً لطيفاً فيه: خلق الصبي أن يكون منقلب العزيمة مفراطاً غضوباً لجوجاً
محياً^٤ (f.84b) ° للجهال دون النافع و ينخدع بسرعة و لا يمتد بصداقته و
عداوته على طباع الزهرة، و الشيخ بضده، و الشاب متوسط في جميع الامور،
و خلق القوى قوة العزم على الامر و خلق النسيب^٥ التشبه بالآباء * و خلق
الغناء^٦ التتم و بذاء * اللسان و الظن بكل احد انه يحسده، و متقادماً العهد
ابذل و جديد العهد اسوأ [أ] ادبا:*

(١) آ: صنعة، ب: مثل متن (٢) تكليل لفظ از روى ب (٣) در د ترجمه حكيم برين
عبارت ختم است (٤) آ: عسوبا، ب: عسوتا، تصحيح قياسي است (٥) كذا در آ ب
للجليل؟ (٦) ب: النسب، مراد از نسب شخص ذو نسب است (٧) آ: الشبه بالآباء
ب: مثل متن (٨) آ: لنين، ب: الننا (٩) آ: التتم و ندا، ب: التتم و بلا تصحيح
قياسي است (١٠) ب: ابذل @

انفصاعها و قلت فيه من قصيدة فيها:

لقد صَجِبَ العلمَ الرِّصينَ و اهلَه

لذلك سَمِيناهُ في الناسِ صاحباً

و قد ذُكرتْ كمال فضائله في مسألة الوجود الذي تكلمنا فيه في كتابي المعنون

٥ بـعرائس الفئاس وله التي رسائل و فوائدها منها استفدت كافي عاينت فيها
83b عين الحيوة و وردت، و من الفوائد التي جرت (f. 83b) بيننا و كتبتها

اليه: الحسد حزن على حسن حال يكون المستحق، و المنافسة حزن على حسن

حال يكون لغير المستحق، و هي [لكبار] الهم، و الفضيلة قوة جذابة للخير،

و الكرم [انفاق] الهال الكثير بسهولة من النفس، و السخاء فضل يكون

١٠ المرء بها نبيلاً بالتوسع* في الهال و البخل ضدها، و المروءة فضيلة يكون المرء بها

نبيلاً بالتوسع في الطعام و النذالة ضدها، و كذا الهمة فضيلة يكون المرء بها فعالاً

لمجاهد الامور و السفالة ضدها، و الشهامة فضيلة يكون المرء بها حسن الروية

في الامور و البلاهة ضدها، و الحلم فضيلة يكون المرء بها غير متفعل من

المغضبات و السفاهة ضدها، فاجاب بما يليق بفضله

١٥ و كتبت اليه في فصل منه: الرئاسة تنقسم (f. 84a) الى رئاسة

(١) آ: لداك، ب: مثل متن، (٢) آ: نكلنا، ب: مثل متن، (٣) آ: براس، (٤) در د

اين ها را از كلمات امام صاحب بن محمد شمرده است اما از عبارات آ بوضوح مي بينند كه كلمات

متدرجه متن از خود بيهقي است هر چند موجب تعجب است كه مصنف فصول خود را درج مي

كند بحطلي كه توقع اين بود كه كلمات مترجم را بيارد، (٥) آ: المناسف، ب: مثل متن، (٦) آ: لكنا

(٧) آ: جزابة، (٨) بياض بالاصل، ب: مثل متن، نيز رك به د، (٩) آ: بلا بوسع، ب: مثل متن @

خسائفة، و عن حکمه ما کتبه الی: لا شیء من لذات الدنيا الا و یورث
 ' [حزننا] * اذکر ما انت صائر الیه حق ذکره * نحن فی يوم من الغرور
 و لا نثق * بغده * الزهاد [١٠] فی اللذات الناقصة مفتاح الرغبة [١] فی السعادة
 83a الکبری * [من الاخلاق] لسیئة مغالبة الرجل علی کلامه (f. 83a)
 و الاعتراض فيه * لا تصادقن شریرا فان شره یتبعک و ان قطعتہ اصابک شره *

٩١- الامام^٧ صاحب بن محمد البخاری * [دره نمره ٩١]

فاضل^٨ اشتدت فی علوم الاسلام عراه و تأکد فی دقائق الحکمة قواه
 و لکن دعواه تیزد زیادة غیر محصورة علی معناه و له حفظ قویت و نائقه و خاطر.
 استحکمت قواعدہ و له تصانیف اعتدل قوامها و توثقت عراها فلا یخاف

(١) بیاض در آ از روی ک ب نوشته شد (٢) آ: بحق تصحیح از روی ک
 (٣) آ: و لا یثق ک: لا نثق ب: لا نثق (٤) در د فقط این یک مقوله را دارد،
 (٥) در ک بدش یک ورق را ندارد یعنی جمله عبارت را از فی تا تصنیفه س ١٤٩ س ٧
 در ب لفظ فيه را ندارد (٦) آ: تبک، ب: تبمک، (٧) ب: صاحب محمد البخاری
 ب (و دیگر نسخ زمه): صاحب ابو محمد البخاری هو من تلامذة ابی سلیمان
 السجری - الجرجانی (مترجم در نمره ١١١) کتاب الاغراض الطیبه را بنامش نوشته بود رک ٥
 کشف ١: ١٢٦ و از اینجا مستفاد می شود که «مجد الدین ابو محمد صاحب بن محمد البخاری»
 وزیر اتسز بن خوارزم شاه بود، یقین معلوم نشد که صاحب فتاوی مجد الدین البخاری الحنفی
 (کشف ٢: ١٧١ س ٦) همین است یا غیر این (٨) آ: امتدت ب: تب: اشتدت - عری یعنی
 ناحیه و جناب و ساحت است و عری جمع عروة (٩) ب مثل متن، ب: حسنه مفیده (بجای
 اعتدل الخ)، حقیقة ترجمه صاحب در زمه برین الفاظ ختم شده است اما در ب و دیگر نسخ
 زمه که زیر نظر دارم حکایتی که متعلق است به سعید بن هبة الله و ابو البرکات (رک ٥ ع
 ٢٧٨: ١) باین ترجمه ملحق شده (١٠) آ: توثقت، ب مثل متن

خلال ديار الهندسة و المقولات و أتى على طريقها و تولدها* و رأيت له رسالة
الى الامام الاوحد الرشيدى فيها: هذا زمان فقدنا فيه ما كان يوحشنا^٢ [فقدناه
و وجدنا] فيه^٣ [ما يضرنا] وجوده* ثمرة العلم حلوة و النفقه فيها مستخلفة*
الرأى الصائب اعم منفعة و اقل عند نازلة مضرة و نقصانا* ما اصب من الدنيا
شيئا الا احتاج ذلك الشيء الى شئ آخر (f:82b) فصاحب الدنيا ابدا
فقير محتاج*

٩٠- الامام الاوحد* ابو المعالى مجدود بن ابى نصر

ابن محمد الرشيدى النيسابورى من اولاد هرون الرشيد

الخليفة رحمه الله* [دره نمره ٩٠]

١٠ كان فاضلا كلامه فى الأفهام^{١٠} كالزلال عند الأوام، اذا خاض^{١١} [ببحر]
الادب* فقد عمى الادباء لكنة الإرتاج و إن تفوه بعلوم الحكمة انقطع غيره
عن الحجاج و حصر عن الجواب و^{١٢} تعقد فى الخطاب، و كان ملجأ الافاضل و
ملازم فى مدته عمره، و مات فى الثالث من ربيع الاول سنة ثمان و ثلاثين و

(١) ابو على طريقها و تولدها* ك: أتى على طريقها، در ب نداد، تصحيح قياسى است، (٢) مترجم
در نمره ٩٠ (٣) بياض بالاعل، از روى ك ب نوشته شد، (٤) در آ نداد، از روى ك ب نوشته
شد، (٥) آ: الشى، (٦) در ك ب نداد، (٧) آ ك: محسود، تصحيح از روى ب، د: مجدالدين -
براى شرح احوال او رك به حواشى و زيادات، (٨) ك ب: هو نيسابورى من، (٩) ك ب: و كان،
(١٠) آ: كالذلال، ك ب مثل متن، (١١) آ: فى... الادب، ك ب مثل متن و د مويده آن،
(١٢) آ: تعقد، ك: تعقد، ب: تعقد، مصنف ظاهرا تعقد را بمعنى عقد استعمال کرده است ⑤

النيسابوري تلميذه و هو ^۱ممن حمل تصانيفه الى خراسان و لابن الحسن محلّ
معمور في معقولات الحكمة و تصنيفه في التشریح و ^۲المغنى في الطب يدل على
كلاه في صناعته، و من كلماته ما حدّثني عنه الحكيم عبد الوهاب قوله: من
اعتذر من غير ذنب اوجب ^۳الذنب على نفسه ^۴التواني في المصالح ^۵ينتج
الهلاك ^۶اشقى العاجزين من جمع عجزا الى عجزه، و تمثّل بقول الشاعر:

82a (f. 82a) ^۷و عاجز الرأي مضياع لفرسته

حتى اذا فات امر عاتب القدرا ^۸

ما يكنز احد الا لنقصان ^۹يجمده في ذاته ^{۱۰}الحياء شعبة من الهيبة ^{۱۱}اذا
كان لك عند ^{۱۲}[امر يد] فالتمس احياءها باماتها ^{۱۳}

۱۰ ۸۹-الحكيم على ^{۱۴}المنادلي * النيسابوري [دره نمره ۸۹]

كان حكيمًا حسن ^{۱۵}الرؤاء و البهجة عالما بدقائق علوم الحكمة و جاس

(۱) ك ب من، (۲) در ع ۲۵۵۰۱ فهرستی از مصنفات حکیم که نه کتاب را شامل است
دازد، و ازین جمله براکتن سه کتب را ذکر کرده است، منتخبات کتاب خلق الانسان در بیروت
بچاپ رسیده در سنه ۱۳۳۰ هـ (معجم المطبوعات عمود ۱۰۲۷)، در مکتبه مشرقیه یشاور مقاله رابعه
از کتاب الانتاع موجود است که بقول صاحب فهرست مکتبه تحریر سنه ۱۴۸۱ هـ است، (۳) آ: حسن،
ک مثل متن، (۴) رک به کشف و براکتن (محل مذکور)، (۵) در ک ب ندارد، (۶) آ: الوافی،
ک ب مثل متن، (۷) آ: سج، ک: یبتح، ب: بنتح - این مقوله را در د ندارد، (۸) این بیت را
راغب اصفهانی در محاضرات الادبیه (طبع سنه ۱۹۰۲) ص ۸ بدون تعیین اسم شاعر آورده است،
(۹) آ: بکر، ک: بکنز، ب: بکتر، (۱۰) آ: نخده، ک: جده، (۱۱) بیاض در آ: ک: امرید،
صاحب د هم ترجمه «امر» کرده است (و فی الجمله ترجمه نادرست کرده است این فقره را) تصحیح
قیاسی است - در ب این فقره را ندارد، (۱۲) آ: النادلی، فقط ک: بن النادلی، ب: المنادلی،
د: المنادی - ترجمه حکیم در مظان یافته نشد، (۱۳) آ: الدوا، ک ب مثل متن ⊗

من تناوله و بقيت النسخة في ايدي اطباء خراسان،

و سمعت ان مرسوم ابن التاميد ببغداد يزيد كل سنة على عشرين الف

دينار و كان ينفق جميع ذلك على طلاب العلم و الغرياء و غيرهم، و كان نصراني

الملة، و توفي في شهر سنة تسع و اربعين و خمسمائة*.

و [من] حكمه و كلماته ما حكاها لى ابو القتوح* الطوسي النصراني

قوله: العالم الذي هو غير معلم [كتمول] بجيل* ان كان لك حظ من

الدنيا اتاك (f.81b) مع ضعفك و ان كان لك منها^ا بلاء لم تدفعه* عن 81b

نفسك بقوتك* ربما ياتي الخير من جهة الخوف و الشر من جهة الرجاء*

من اشتغل بامر قبل زمانه فرغ منه في زمانه*

۸۸- [ابن الحسن] الطيب البغدادي [درة نوره ۸۸] ۱۰

كان طبيبا^{۱۱} [فاضلا] كاملا^{۱۲} [و] له تصانيف كثيرة و كان^{۱۳} عبد الوهاب

(۱) آ: الاطباء، ك ب مثل متن، (۲) كذا در آ و ك و ب و غ (ص ۷۸)، اما سن را باعداد

نوشته است نه بحروف، در كا ذكر ابن التليذ را ندارد، چنانكه در حاشيه اول ترجمه ابن حكيم نوشته

ام اين تاريخ مطابقت ندارد با آنچه در ماخذ ديكر ثبت است، (۳) در آ ندارد از روى ك و ب نوشته شد،

(۴) در ك و ب ندارد، (۵) ك ب، ابو الفتح، براى ابو القتوح رك به ص ۲۳ س ۱۱ و حواشى و زيادات

راجع بان صفحه، (۶) آ: حظه، ك ب مثل متن، (۷) ك، ضمها، ب مثل متن، (۸) آ: ملالم يدفعه،

ك: بلا لم تدفعه، (۹) آ الرجال، تصحيح از روى ك ب، (۱۰) يياض در آ، از روى ك ب نوشته

شد، در آ در سطور آينده وى را ابن الحسن نوشته است، ده، ابو الحسن - براى شرح احوال

ابو الحسن سعيد بن هبة الله بن الحسين (او الحسن) الطيب البغدادي رك به براكلن ۱: ۴۸۵

(و مواضعى كه او نشان داده است)، بقول ابن ابى اصيمه مولدش ۲۳ جادى الآخرة سنة ۴۳۶ هـ

و وفاتش در ۶ ربيع الاول سنة ۴۹۵ هـ بود - تراجم نمره ۸۸ تا نمره ۹۰ را در ن ب ندارد،

(۱۱) در آ و ب ندارد، از روى ك نوشته شد، (۱۲) پنج آيات ابن حكيم را در كا دارد

اما ترجمه اش نه نوشته است ⑤

و'الطبیعیات ما عرفت به ان له وراء الطب غایة، و حکى لى نجیب الذین
 ابو بکر الطیب النیسابوری انه لما فرغ السلطان الاعظم* من مصاف قراجه
 حضر ابن التامیذ مجلس السلطان و قال انا ازیل صممک و کتب نسخة حب
 فیها مثقال من السقمونیا و مثقال و نصف من [التربد و مثقال من ایارج
 ۵ اوغادیا و مثقال و نصف من] شحم الحنظل و مثقال من الزنجبیل و مثقال
 81a و نصف (f. 81a) من ایارج فبقرا و [نصف] مثقال من الریوند [الصینی
 و مثقال] من الجاوشیر و 'السکینج' فقال بدیع الزمان الطیب: السلطان
 'یشرب شریة من الترنجین مع فلوس الخیار شنبر و 'یخدمه الاسهال عشرين
 نوبة فلو تناول [من] هذا الحب من یحبس طبیعته عن الاطباء؟ فخاف السلطان

(۱) ک و د مثل متن، نب، الحکمة (۲) آ: بحیب الخ، برای ترجمه اش رک به نمره ۹۹
 — در ب و د باقی ترجمه ابن التلمیذ را ندارد بجز این که در ب قرة دارد که راجع بمرسوم اوست
 (رک به ص ۱۴۳ س ۱) و در د مقوله اخیر را (ص ۱۴۳ س ۸) (۳) آ: عرف الخ، تصحیح از
 روی ک، مراد از سلطان اعظم سنجر است چنانکه گذشته رک به ح ۱ س ۱۲۰، (۴) آ: مزاجه،
 تصحیح از روی ک، — از مصاف قراجه مقصود مصنف از جنک دیور است که در سنه ۵۲۶ هـ میان
 سنجر و مسعود واقع شد، صاحب فارس اتابک قراجه الساقی همراه مسعود بود و درین جنک اسیر و
 قتل شد، رک به زبدة النصرة ص ۱۵۸ ببعد، (۵) در آ ندارد، از روی ک و ب نوشته شد
 (۶) از روی ک، در ب لفظ متقال مکرر است، (۷) آ: السکینج، تصحیح از روی ک
 و ب، (۸) در اول وهله کمان کرده بودم که وی ابو القاسم هبة الله بن الحسین
 بن احمد البغدادی بديع الزمان است که او را البديع الاسطرلاب نیز گویند و ترجمه
 اش در ق ۳۳۹، و معجم الادباء ۲۴۱:۷، و غ ۲۸۰:۱ و ابن العبری ۳۶۶، و فوات
 ۲: ۳۱۳، و سوتر ۱۱۷ (که ترجمه اش را از روی کتب مذکوره و مآخذ دیگر که نشان داده
 است می نویسد) موجود است، بقول ابن ابی اصیبه او طیب هم بود و باین تلمیذ معادقت داشت،
 و تاریخ وفاتش سنه ۵۳۴ هـ است (سوتر) اما چون مکرر نظر کردم بندهم رسید که غالباً مراد
 مصنف از آن بديع است که در نمره ۹۸ مذکور است، اما آن بديع الزمان بن یوسف طیب
 ندانم که کیست، (۹) آ: شرب، تصحیح از روی ک و ب، (۱۰) آ: بخدمه، ک: بخدمه ⑤

۸۷- الحکیم ابو الحسن ابن [التلمیذ] الطیب البغدادی

[دُرّه نمبر ۸۷]

حکی لی بعض افاضل نيسابور و هو الامام الحکیم الكامل ابو بکر بن
 عمروہ^۳ رحه (f. 80b) اللہ و كان ذلك الامام عالمًا بالذهب و الخلاف
 80b و عالمًا بجميع اجزاء علوم الحکمة و زرعًا متدينًا كاملًا في جميع ما يكمل
 به الانسان في هذا الزمان، و قد مات باستراياد عند انصرافه من بغداد في شهر
 سنة ثلاث و خمسين و خمسمائة - اني دخلت على ابن التلمیذ* يومًا فلما عرف
 اني حصلت بعض علوم الحکمة غير درسه و اورد فيه من دقائق المنطق

(۱) کمان غالب است کہ مترجم امین الدوله ابو الحسن هبة الله بن ابی العلاء صاعد بن
 ابن ابراهيم بن التليذ است کہ ترجمه اش در ق ۳۴۰ و معجم الادب ۲۴۳:۷ و ع ۲۵۹:۱
 و وفیات ۱۹۱:۲ و ابن العبری ۳۶۳ و یاقعی ۳۴۴:۳ و براکف ۴۸۷:۱ موجود است،
 اما آنچه بیہقی در ترجمه اش نوشته است درین مآخذ یافتہ نشد الا قدری قبل و تاریخ
 وقاش نیز کہ نزد بیہقی در سنہ ۵۵۴۹ است مختلف بود از آنچه درین مآخذ درج نموده اند
 (یعنی سنہ ۵۶۰)، [در ب بعد «ابو الحسن» علامت حذف ثبت نموده و بر حاشیہ «هبة الله» نوشته]
 در حاشیہ ترجمہ ابن حکیم در نب عبارت ذیل نوشته است: فی النازیح الکبر توفی هبة الله ابن
 صاعد یعنی ابن التليذی صفر سنہ سین و خسمانہ و قد فارب المائہ و دهنہ بحالہ و فی کبر اوحد
 الرمان و بواضع امن الدوله ابن تلمیذ فعول البدیع هبة الله الاصطرابی:

ابو الحسن الطیب و مقصدہ ابو البرکات فی طرفی نغص
 فهدا بالسواصح و الثریا و هذا فی الکبر فی الحفیض

(برای ابن ابیات رک بہ ابن العبری ۳۶۵ و ع ۲۶۰:۱ احتمال دارد کہ از تاریخ کبیر
 تاریخ الاسلام ذہبی مراد است از آنکہ تاریخ دول اسلام ذہبی را تاریخ الصغیر می گویند، رک
 بہ ۱۱ ص ۹۹۵) و عبارت ذیل روضۃ المناظر (نسخہ مکتبہ کلبیہ ینجاب بنذیل حوادث سنہ ۳۶۶ هـ)
 موید این احتمال اعنی: «کلام الذہبی فی تاریخ الکبیر»؛ (۲) از روی ک و ب و نب، در آ بیاض
 دارد درین موضع اما در سطور آیندہ «ابن التليذ» می نویسد، (۳) نب: انه دخل علیہ - در آ
 اصرافہ (بجای انصرافہ) نوشته است، ک مثل متن اما الحکمیہ (بجای الحکمة)؛ ب: جمع الاجرا
 الحکمیة (بجای عالم... الحکمة)، (۴) ک ب: الحکمیة ⑤

وكان يصتف تفسيراً و يأول* الآيات على قوانين الشريعة والحكمة و غيرها* آقلت له*: هذا عدول عن الصواب، لا يفسر القرآن إلا بتأويل السلف^٥ من الصحابة* و التابعين و الحكمة^٦ [امر] ه[و] [بمعزل عن تفسير القرآن و تأويله خصوصاً ما كنت تأوله* و لا أجمع بين الشريعة و الحكمة احسن^٩ [مما] جمعه^{١٠} الامام الغزالي رحمه الله* فامتلاً^{١١} من (f. 80a) ذلك* غضباً،

و^{١١} قد مات بشارستانه مسقط رأسه في شهر سنة ثمان و اربعين و خمسمائة و كان مقرباً من سرير السلطان الاعظم سنجر^{١٢} [بن ملكشاه] و صاحب سره، و من^{١٣} كلماته قوله: لا تعب انساناً بما لا^{١٣} [يمكنه] ان يعلم* الصبر

عماً^{١٤} محب و يضرك أشد من الصبر على ما^{١٥} تكرهه* املك نفسك في مواطن النوائب بالصبر* و قال في العالم العلوي: الشيخ ابي من الشاب و الوالد اشب

١٠ من الولد* من شرط المصتف ان يجتري عن الزيادة على ما^{١٦} يجب و النقصان ممّا^{١٧} يجب و تقديم ما^{١٦} يجب تاخير و تاخير ما^{١٦} يجب تقديم* الانحاء التعاليمية التقسيم و التحليل و التحديد و البرهان*

(١) ك ب تفسيراً و تأول* — در معجم البلدان در محل مذکور شرح سورة يوسف رادر مصنفات شهرستان شمرده است شاید که آن مراد باشد، (٢) ک ب مثل متن، ب نج قواعد الشريعة و الحكمة، ند: قوانين الفلسفة و الحكمة، (٣) ب: فقال له الظهير، (٤) آ: بالانواع، ب: تأويل، ب: ما ريل، ب مثل متن، (٥) ند: و، در باقی نسخ نزده ندارد، (٦) از روی ک و ب، در آ ندارد، (٧) آ: ما کتب تأويله، ک: ما کنت تأوله، ب: ما کنت تأوله، ب: ما تأوله انت، (٨) آ: يجمع، ک ب: يجمع، (٩) از روی ک و ب و غ و ب، (١٠) آ: الامام الغزالي الخ، ک: الامام الغزالي رضی الله عنه، (ب مثل ک اما بائيات علامت تشديد)، ب: الغزالي، (١١) در ب ندارد، (١٢) این کلمات را در د و ب ندارد، (١٣) از روی ک و ب، (١٤) آ: يجب ک مثل متن — این فقره از ب افتاده است، (١٥) آ: بکرهه، (١٦) آ: يجب، (١٧) آ: يجب ⑤

مجلس^۱ و [حضر المجلس] الامام ابو منصور^۲ العبادي و موفق الدين احمد الليثي و شهاب الدين الواعظ^۳ الشفوركاني و غيرهم من الافاضل، فقلت له^۴ حين ذكر اقسام التقديمات: هذا المنفصل حقيقي ام غير حقيقي فانك تقول المتقدم اما بالذات و^۱ اما بالوجود* و اما بالطبع و اما بالمكان و اما بالزمان و اما بالشرف، فقال: فرق بين^۵ التقدم بالذات و^۶ التقدم بالوجود، و أخذ يقرر ذلك^۷ تقريرا (f. 79b) و انا^۸ اقول: انت^۹ بحسب عن^{۱۰} مطلب ما في غير^{۱۱} مواضع النزاع و تعرض عن مطلب هل المركب^{۱۲} و لم في موضع النزاع* انا لا اسألك و لا اقول: ما الفرق بين المتقدم بالذات و بين المتقدم بالوجود* و لكني اقول: لم قلت ان اجزاء الانفصال في حصر^{۱۳} التقديمات محصورة و هي منفصلة^{۱۴} حقيقية، فطال التكرار و انقطع بسبب التكرار الكلام،

(۱) از روی ک و ب، بیاض در آ، نب: و حضر (۲) آ: العبادي ک: العبادي نب: العبادي، برای این نسبت رک به مشبه ذهبی ص ۳۳۳ — برای ترجمه المظفر بن ازدشر بن ابی منصور العبادي ابو منصور الواعظ المعروف بامير رک به زبدة النصرة ۲۱۶، و معجم البلدان ۵۹۹، ۳ و ابن خلکان ۹۷، ۲ و سبکی ۴: ۳۱۰ و ابن الاثير ۱۱: ۵۳ و ۶۰ و ۷۰ مولدش در سنه ۴۹۱ هـ و وفاتش بقول ابن خلکان و سبکی در سنه ۵۴۷ هـ و بقول ابن الاثير در سنه ۵۴۶ هـ بود ابو منصور عبادي که او را خوارزمشاه در سنه ۴۳۶ هـ بخوارزم برد (ابن الاثير ۱۱: ۴۰) غالباً چ د این مظفر بود، در تاريخ ييهق (f. 148b) از «امير قطب الدين ابو منصور عبادي» غالباً هم وی مراد است، در د ابو الحسن عبادي نوشته است (بجای ابو منصور عبادي) که شخصی ديگر است رک به سبکی ۴: ۳۱۰ (۳) ک: الشفور قاي نب: الشفور قاني (۴) آ: حتى تصحيح از روی ک و نب (۵) نب: التقدم ک و ب مثل متن (۶) در نسخ نزاهه این قسم آخر الاقسام است، (۷) نب: تقدم، (۸) فقط در نب ندارد (۹) بندش در نب افزوده است: له، (۱۰) آ: بحسب (۱۱) فقط در نب: مطلب (۱۲) در ب: التقدم (بهر دو جای بجای المتقدم) نب: و انا لا اسالك ما الفرق بين ما بالذات والوجود، (۱۳) فقط در ب: التقديمات، درین موضع و درس ۳ (۱۴) فقط در ک: حقيقه

و الاثمار و منها قصة موسى و الخضر و منها كتاب المناهج و الآيات*
 [و كان بهجتن رای ابی علی فی کتاب المناهج و الآيات] و قرأ*
 علی من هذا الكتاب فصولا فی منزل^۶ مرز توان* فقلت له: ^۷ يجب ان
 79a يبحث (f.79a) [عن] کل فصل و اعتراض، فلم يساعد^۸ الوقت و ازف
 ۵ الرحیل و تصانیفه تزید علی عشرين مجلدات و هو لا یسلک فیها سبیل
 الحکماء^۹ و رأیت له* مجلسا مکتوبا عقده^{۱۱} بخوارزم فیہ اشارات الی اصول
 الحکمة فتعجبت منها^{۱۲} و قد* جمعی و آياه الامام ابو الحسن بن حمويه فی

۱۱: ۴۶۳ (بذیل الشہرستانی) شہرستان کہ امام محمد بدان منسوب است بلیدہ بود در
 خراسان بسہ میل از نسا بر کنار ریک زاری کہ میان خوارزم و نیشاپور است (معجم البلدان)،
 (۸) ازین مصنفات فقط کتاب الملل مذکور است در کشف و براکلت، بجای اینها براکلت
 ذکری می آرد از تاریخ حکماء الفلاسفہ و مصارعة الفلاسفہ (کہ در کشف بنام مصارعات مذکور
 است) و نہایۃ الاقدام (کہ الآن زیر طبع است در اروپا) و جلد اول ازو شایع شدہ در
 کتابخانہ رامپور (فہرست ۱: ۴۰۴) نسخہ از مصارع المصارع موجود است کہ ردیت از طوسی
 بر مصارعة الفلاسفہ شہرستانی در معجم البلدان چند مصنفات دیگر را از ہمین مصنف شمرده است،
 نیز رگ بہ تاریخ ابی الفداء ۳: ۲۷، در نَب کتاب الملل مذکور نیست و در د العیون و الابصار نوشته
 است بجای العیون و الاثمار، اما ک مطابق متن است، رگ بہ اورینتل کالج میگزین ماہ نومبر
 سنہ ۱۹۳۱ برای فہرست مصنفات شہرستانی @

(۱) آ: خضر، ک: نَب: الخضر، (۲) ک: ب: المناهج فی الآيات (اما «و» بجای «فی» در مابعد)،
 د و مفتاح السعادة: المناهج والبیات، نَب: (ند): المناهج فی الآيات، ابن خلکان: المناهج والبیان،
 ابوالفداج ۳ ص ۲۶: المناهج، (۳) از روی گ و ب و نَب و د موید آنت، (۴) نَب: وقال الظہیر
 قرأ (بجای وقرأ)، (۵) ک: مررتوان، ب: مرز توران، نَب: مرر فوان، حج: مرز فوان، ند: مرز خوان،
 (۶) آ: بح: (۷) از روی گ و نَب: ب: من، (۸) نَب: القول، ک: ب: مثل متن اما در
 ب: ساعدنا (بجای یساعد)، (۹) نَب: ب: مجلدة، (۱۰) نَب: و قدرایت، (۱۱) نَب: لخوارزم
 ترجمہ زہد، از برای خوارزمشاه، ک: ب: مثل متن، (۱۲) نَب: قال الظہیر الیہتمی و قد
 (بجای وقد)، (۱۳) آ: حمویہ، ک: حمویہ، ب: حمویہ، نَب: حمویہ، حمویہ—احتیال دارد
 کہ وی علی بن محمد بن حمویہ بن محمد بن حمویہ ابو الحسن است کہ بقول سبکی (۴: ۲۸۱)
 با امام ابو حامد الغزالی در طوس مصاحبت داشت @

وكان^۱ هو من تلامذة^۲ الأديب أبي العباس* اللوكري^۳، ورأيت له رسالة إلى
القاضي عمر الساوي* فيها: أفضل الجود ان لا يضنَّ بالحقوق على اهلها*
من منع ماله ممن يحمده ويشكر له أخذه من يذمه* خذلان الاعوان
عارٌ و مواساتهم فضيلة*

۵ ۸۶- الامام محمد الشارستانی* [دره نمره ۸۶]

له تصانيف كثيرة منها كتاب العال و النحل و منها كتاب العيون

(۱) درگ و نب نداد، اما در ب دارد. (۲) فقط در ب نداد. (۳) و كان له رساله الى ابن
سهلان، درگ و ب عمر بن سهلان الساوي (بجای عمر الساوي) برای ترجمه قاضي رك به نمره ۷۴،
(۴) ك: فضل، ب: مثل متن، (۵) ك: من ندمه، ب: من يديه، (۶) آ: عار، ك و ب: و نب مثل متن،
(۷) ك: الامام تاج الدين محمد بن عبد الكريم الشارستانی، د: الامام ابو محمد الشهرستاني،
ب: تاج الدين عبد الكريم الشارستاني، ح: سعد عبد الكريم الشارستاني (و بر حاشیه:
التاج [كذا] الدين)، ن: تاج الدين اميه بن عبد الكريم الشارستاني، سبكي (۷۸: ۴) وى را دمجد
بن عبد الكريم بن احمد ابو الفتح المعروف بالشهرستاني، نوشته است و در ترجمه اش گفته كه ابن
سعماني مى گويد كه بقول خود شهرستاني مولدش سنه ۴۷۹ هـ بود: [اما سنه ۴۶۷ هـ در ابن خلكان
و ابو الفدا (طبع مصر ۱۳۲۵ هـ بذيلى حوادث سنه ۵۴۸ هـ) و سنه ۴۶۹ هـ در ياقوت و براكلن]
وى در سنه ۵۱۰ هـ يبنعداد آمد (بقول براكلن ۴۲۸: ۱ شهرستاني درين سال حج کرده
بود و بهنگام مراجعت وارد بندا شد) و سه سال آنجا مقيم مانده و مجالس و عظ منقذ کرده
و قبول عام حاصل نموده، بقول سبكي: كان اماما مبرزاً مقدماً فى علم الكلام والنظر و كان
لعلمه يلقب بالافضل، ابن السعماني مى گويد: كان متبهاً بالليل الى اهل القلاع يعنى الاسميلىة
والدعوة اليهم والنصرة لطاماتهم، اما سبكي بر ابن السعماني تنقيد کرده است و گفته: وما ادرى
من اين ذلك لابن السعماني فان تصانيف ابن الفتح دالة على خلاف ذلك، و كيان مى كند كه
اين عبارت در كتاب ابن السعماني الخافى ست، اما قول صاحب الكافي [مترجم در سبكي ۳۰۵: ۴]
در آخر ترجمه ضم کرده است كه فى الجمله مويد قول ابن السعماني ست - براى ترجمه شهرستاني علاوه
بر كتب مذكوره بالا رك به معجم البلدان ۳: ۳۴۳ و ابن خلكان ۱: ۴۸۲، و مرآت الجنان يافعى
۳: ۲۹۰ و مفتاح السعادة ۱: ۲۶۴، و براكلن ۱: ۴۲۸ (و مواضعى كه وى نشان داده است) و

و قال ايضا:

ابو مضرٍ أودى و أوصى بأنعم^١ يكلمن عنه بعد أخفات صوتهِ
 لقد دفنوا منه سقى الله قبره^٢ ففى عيشة معروفة* بعد موته
 و من كلماته: ان لم تصل مالك الى المساكين فلا تطلع* عنهم رحمتك* من
 لم يقنع لم يزد. المال ثروة بل يزيد فقرًا*^٣ القليل مع العافية خير من الكثير
 مع التواضع*^٤ [و قال:] كمال السخاوة قطع الطمع عما في ايدى الناس مع بذل
 ما في يدك*^٥ (f. 78b)

٨٥- الامام الاجلُّ أسعد الميهنيّ [دُرّة نمره ٨٥]

كان مدرّس المدرسة النظامية ببغداد و محظوظًا في دارالخلافة^٥ [و كلمًا

١٠ حضر دارالخلافة] خرج^١ [لتوقيع الاسمي]:

رُفِعَ اليَنا حضور أسعد الميهنيّ

(١) ك ب غ خافت صوتهِ، (٢) آ: عيشه معروفيه، ك: عيشة معروفة ب مثل متن، (٣) آ: يصل... يطلع غ مثل متن، (٤) آ، القليل، (٥) فقط ب: التواضع، (٦) از روى ك و ب، (٧) ك ب غ: يدك، (٨) آ نب (بهر دوجای): الميهني، در ك و ب وى را «الاسعد الميهني» نوشته اند. — برای شرح احوالش رك به ابن خلكان (٦٧:١) و معجم البلدان (٣:٣٤٤) و سبكي (٢٠٣:٤) و كزیده س ٨٠١، نسبتش در سبكي ابن طور است: اسعد بن محمد بن ابى نصر ابو الفتح، وى بلاهور هم آمده بود، در علم خلاف فرد بود، قال ابو سعد بن السمان: برع في الفقه وفاق أقرانه في حدة الخاطر و الاعتراض و جرى اللسان و قهر الخصوم، بعد سنة ٥٢٠ هـ در همدان بمرد (سبكي)، بقول يافعي وى در سنة ٥٢٧ هـ وفات كرد، (مرآة ٣: ٢٥٢)، (٩) آ: المدرس ك مثل متن، در ب صورت فقره ابن طور است: كان مدرّسًا بنظامية بغداد محظوظًا بالخ (در ب هم «محظوظًا» نوشته است) (١٠) يياض بالاصل، از روى ك و ب و نب نوشته شد ⑤

۸۴- الحکیم الفرید ابو امّضر محمود بن [جریر] الضبی*

[اصفهان] [دوره نمره ۸۴]

كان حکیمًا متجملًا^۱ [بالحکمة] عارفاً بالهندسة ارتبطه الوزير صدر
(f. 78a) الدین محمد بن فخر الملک وکان ذلك الحکیم سخياً منفاقاً صاحب
اخلاق مرضیة و توفی بمرور فی السابع^۲ عشر [بن] من شوال سنة ثمان و
خمسائة، وراثه ذوالفضائل احمد^۳ الأخیکنی بقوله:

ابامضر من اللعاقه اذا شتوا و ما صابهم ظل اصطناع و ابل
ابامضر من للوزير بمؤنس له شیم مرضیة و شمائل

(۱) آ: مضر، ک: ب: نصر غ: مضر - برای ترجمه ابن حکیم رک به معجم الادب، ۷: ۱۴۵ (و بنیه ص ۳۸۶ سیوطی ترجمه اش را از یاقوت نقل کرده است) بقول یاقوت وی ملقب بود بقرید العصر و مدتی در خوارزم مقیم بود و جماعتی از اکابر در لت و نحو بتلد او کامل شده بودند و امام زنجیری از جمله آنها بود در خوارزم منب معتزله را وی داخل و شائم کرد، وی مصنف کتاب زاد الراكب بود در اشعار و حکایات و اخبار نیز رک به ح ۰۶ (۲) آ: الضبی ک: حریر الضبی غ: حریر الضبی ب مثل متن، د: جریر الضبی، تصحیح روی معجم الادب، محل مذکور (۳) آ: متحلاً تصحیح از روی ک و ب و غ (۴) از روی ک در آ و ب ندارد (۵) ابوالحسن صدر الدین محمد بن محمد نظام الملک بعد قتل پدرش فخر الملک بن نظام الملک در سنه ۵۰۰ هـ بوزارت سنجر ناز و در سنه ۵۱۱ هـ کشته شد، قصه قتل او مفصلاً در زبده النصره ص ۶۵ بعد مذکور است، نیز رک به تاریخ بیهق (اقتباس در اورینتل کالج میگزین ماه نومبر سنه ۱۹۲۸ ص ۷۹) (۶) آ: عشر ک: عشرين در ب «فی السابع» تا «شوال» را ندارد، در معجم الادب گفته است، «مات بمرور سنه ۵۰۷ هـ» اما صاحب بنیه از روی همین کتاب نوشته است «مات بمرور بعد سنه سبع و خمسمائة» پس غالباً لفظ «بعد» از نسخه معجم الادب مطبوعه افتاده است، (۷) آ: الاخیکنی تصحیح از روی ک و ب احمد مذکور است در خریدة القصر تألیف عماد اصفهانی و فانش در سنه ۵۳۳ هـ واقع شد (فهرست لندن طبع دوم ج ۲: ۲۱۸: ۱) برای آیات زنجیری در مرثیه حکیم رک به معجم الادب، محل مذکور، (۸) آ: اللعاقه ک و ب مثل متن (۹) آ: الوزير، ک: غ: للوزير @

۸۳- الحکیم^۱ علی بن محمد الحجازی القابلی^۲ المقیم ببیهق

[دره نمره ۸۳]

كان طبيبا وقورا فيه آداب الاطباء مجموعة، وله اخلاق جميلة، وكان عارفاً بظواهر المعقولات، وله رسائل في الطب و المعالجات وقد صنف باسم السلطان الاعظم سنجر كتابا في مفاخر الاتراك و صنف باسم الملك العادل العالم خوارزمشاه^۳ اتسر بن محمد كتابا في الحكمة، و عاش تسعين سنة و مات في سنة ست و اربعين و خمائة و كان [من] تلامذة الامام عمر^۴ [الختيامي]

(۱) ترجمه اش در کتابی بنظر نیامد الا در تاریخ بیهق (f. 141b) که نفس آن اینست (باضافه نقاط که در نسخه اصل کم دارد): «مولد او از شهر قاین بود و چون قاین خراب شد بانيسابور انتقال کرد و آنجا بامام عمر خيام و غير او اختلاف داشته است در طب و غير آن يس امير رئيس اجل شهيد شمس المعالي ابو الحسن علی بن الحسين بن المظفر الجشمي رحمة [کذا] الله او را در ناحيت ارتباط کرد و بمعالجات او بيماران تشفي جستند و او از مجالس ملوک حظوت و نواخت و خلعت بسيار يافت و او را تصانيف است چون کتاب مفاخر اتراک که بنام سلطان اعظم سعید سنجر ساخته است و در طب او را رسایل بسیار ست و عمر او بصد سال شمسی نزدیک رسید و توفي في القبة في شهر سنة ست و اربعين و خمسين و له عقب بقصة فريومد من ام ولد تركية» — باز بر [f. 154a] می گوید: الحکيم علی بن محمد الحجازی القابلی اگرچه بطلب علم مشهور بود او را شعر نازی و یارسی بسیار ست و یارسی او اینست که شعر: اسباب مقام سازم و بر سفرم وز ساختنش نبود جز درد سرم من بر دم رنج و دیگری بردم زین حسرت و رنج می بسوزد جگر

(۲) فقط ک: «موالقیم» (۳) از مصنفاتش حاجی خلیفه ذکر می ناورده است (۴) آ: تلک، ک و ب مثل متن (۵) اتسر از سنه ۵۲۱ هـ (= سنه ۱۱۲۷ ع) تا سنه ۵۵۱ هـ (= سنه ۱۱۵۶ ع) فرمانروائی کرد (لین بول ص ۱۷۶) برای تذکره احوالش رک به ترکستان ص ۳۲۳ بیعد، (۶) در تاریخ بیهق (رک به ح ۱ ص ۷ هین صفحه) گفته است که عمرش بصد سال شمسی نزدیک رسید، (۷) بیاض بالاصل، از روی ک و ب نوشته شد ⑤

الطرف الاعلى هو الحق^۱ [تعالى] و الطرف الاسفل هو الانسان^۲ و قال:
المحاكاة الذّ من حقيقة^۱ [الكفى]^۲

۸۲- الحكيم^۲ الامام ابو الحسن الأبري^۱ [دوره نمره ۷۵]

كان امام الجامع القديم بنيسابور و كان كدوداً في تحصيل الحكمة
مستفيداً طول عمره حافظاً للقرآن عالماً^۲ بوجوه قراءته و حمل معه محمداً و
محموداً ابناه و قصد غزنة فحسده حكماء غزنة و قالوا للسلطان^۳ مسعود بن
ابراهيم: يجب أن^۱ [ينخرط ذلك] الفقيه في سلك القراء^۴، فكان يحضر صباح
كل يوم دار السلطان لقراءة القرآن حتى قضى نجه، و كتب عن غزنة الى
بعض اصدقاء^۱ [بـ] نيسابور:

لو قنعنا بما رزقنا الله تعالى بنيسابور لما^۱ قاسينا الغربية* و الحرمان ۱۰
فن لم يقنع بما عنده لم يرزق الا الحرمان*
و ابنه محمود كان (f. 77b) طبيباً عجيولاً و عارفاً بالهندسة و صار في
دولة^{۱۱} السلطان الاعظم من^{۱۲} احظى الحكماء و الاطباء لديه و اعزهم عليه

(۱) از روی گ و ب، (۲) ترجمه اش را در مظان نیام، (۳) آ: بوجوه، گ مثل متن،
(۴) یعنی مسعود تاك غزنوی که از سنة ۴۹۲ ه تا سنة ۵۰۸ ه فرمان روا بود، (۵) آ:
حج، گ: حجب، (۶) یاض بالاصل، از روی گ و ب نوشته شد، (۷) گ ب: و كان،
(۸) آ: او، (۹) آ: قاسينا الغزنة، ب: قاسينا الغزنة، گ مثل متن، (۱۰) آ: گ: فان،
تصحیح قاسی است، (۱۱) آ: سلطان، یعنی سنجر که از سنة ۵۱۱ ه تا سنة ۵۵۴ ه
فرمانروائی کرد،^۱ رک به ترجمه نمره ۸۳ و ۸۶ و ۸۷ و غیرها من المواضع في هذا الكتاب،
(۱۲) آ: گ: احظى ⑤

بسبب انفاقك فإن مالك ينقص و بخلك لا يزول عنك فإن التكلف لا يزيد
 العادة و لا الامر الطبيعي* و قال: الزاهد ينسلخ من صورة الانسانية و
 76b يستوحش من الناس* و قال: العقّة وسط بين رذيلتين (f. 76b) [بين] الشّر
 و الحمود* و رأيت بخطه في السياسات: الطرف الاشراف هو الرئيس من كلّ
 وجه و الطرف الأخرى هو المرؤس من [كل وجه] و الوسائط كلّ واحد
 منها رئيس من وجه و مرؤوس من وجه*

۸۰- الحكيم ابو الهيثم البوزجاني [دُرّه نمرة ۷۳]

لم أره اثرًا في الحكمة سوى قصيدة له فارسيّة شرحها عمّاد [بن]
 1 سرح النيسابوري و لابي الهيثم ذكر في عوام الحكماء لم يبلغ اليّ منه تصنيف
 1۰ و لا كلام يعرف بهما طرف من مرتبته في العلم

۸۱- عبد ايشوع بن يوحنا* المتطبّب [دُرّه نمرة ۷۴]

كان حكيماً كاملاً في الحكمة و الغالب عليه الطبّ و من حكمه قوله:
 من لم يعرف نفسه فكيف يوثق به في علم من العلوم* و قال: النفس علامة
 77a اذا اقبلت على العلوم و عمّالة اذا اقبلت على السياسات* في الالهيات: (f. 77a)

(۱) از روی ک و ب، (۲) آ: الشرة - در ب صورت قره اینست: بن الرذيلين الشرة
 الخ، (۳) در ک و ب ندارد، (۴) آ: الحورجاني، د: الجورجاني، ک مثل متن، غ: البوزجاني،
 در ب نام حکيم ابن طور نوشته است: الحكم أبو علي بن الهيثم البوزجاني - ذکر ابن حکيم در
 کتاب بنظر نيامد، (۵) از روی ک و غ، (۶) ب د: سرح، (۷) فقط ب: اللما، (۸) آ:
 عند السوع بن يوحنا ک مثل متن، ب، عبد السوع - ذکرش در کتاب بنظر نيامد ⊗

مدحك بما فيك فانت اعلم بما فيك من غيرك فلا تبتهج به و من مدحك
بما ليس فيك فقد خدعك* اذا كثر فكرك في الامور الدنياوية صار فكره
في العلوم عقيماً*

۷۹-الحكيم ابو سعيد* الارموي [دره نمره ۷۲]

- ۵ كان حكيمًا قد اتمطى غوارب* الحكمة و متبحرًا في الادب
[صاحب نظم] و نثر، [و] له تصانيف منها كتاب (f. 76a) في الالهى و 76a
رسالة في المنطق و شرح المقالة الاولى و الثانية من كتاب اوقليدس،
و حكى لى من اثنى به انه كان يؤدب في دار فخر الملك اولاده
فاجتمع له تسع مائة دينار نيسابورية فقال ان بلغ الهال الف دينار ازويت و
اقلت على العلم و اعرضت عن مخالطة ابناء الدنيا فلما بلغ الهال تسعمائة
و تسعين ديناراً مات ذلك الحكيم حتف انفه و كان ذلك الهال رزق غيره،
۱۰ و من كلمات ذلك الحكيم انه قال يوماً لبخيل: لا تجتهد في ازالة بخلك

(۱) گ ب: ابو سعيد، — ذکرش در کتابی بنظر نامد، (۲) آ: امطى غوارب، گ مثل متن
ب: امطى غوارب، (۳) بیاض در آ از روی گ و ب نوشته شد و د موبدان است، (۴) از
روی گ و ب، (۵) این تصانيف را در کشف ذکرى نيست، (۶) آ: ابق، (۷) يهقى در تاريخ يهقى
دستور الوزراء، اولاً وزير برقارق شد در آخر عهد او، و بعد وفاتش وزير محمد و پس ازان
وزير سنجر، و در سنه ۵۰۰ هـ تمل شد (رک به اقتباس تاريخ يهقى در اورينتل کالج ميگزین
ماه نومبر سنه ۱۹۲۸ ص ۷۸ يمد، و فرورى سنه ۱۹۲۹ ع ص ۸۶ و به آ بديل فخر الملك)
(۸) آ، مخالطاً، گ مثل متن ب: مخالطه، (۹) این کلمات را در ذ ندارد

حکیمًا استولی^۱ علیه غرائب الحکمة، و من کلماته قوله: من أكثر استماع^۲ الحکمة اوشک ان يتکلم بها^۳ الکريم هو الذى لا یزيله عن غریزته نعمة^۴ و لا * محنة^۵ *

۷۷- ابو علی^۶ الاخلاطی [دره نمره ۷۰]

۵ [کان] حکیمًا حافظًا لاصول الحکمة بارعًا فيها شارحًا لمشکلاتها، و من کلماته قوله: الانصاف حکم^۷ عدل^۸ * یسی^۹ الظن بالفقیر من کان ظنه به قبل فقره حسنًا * (f. 75b) اللئیم لا ینصح احدًا الا للحاجة او خوف^{۱۰} *

۷۸- الحکیم ابو سعید^{۱۱} التبریزی [دره نمره ۷۱]

۱۰ مر بیهق فی الايام الماضیة فی عهد^{۱۱} والدی رحمه الله و کان^{۱۲} مبرزًا فی الحکمة خصوصًا فی المعقولات، و من کلماته: اذا حسنت ظنک بالایام اهلکتک^{۱۳} الغنی من لم یکن فی قید الحرص اسیرًا^{۱۴} من استطال علی الاخوان لم^{۱۵} یفز بصفاء مودتهم^{۱۶} المسرور المبتهج بأن یمدحه احد کادح نفسه^{۱۷} من

(۱) در آ « علی » نوشته است و بعدش بیاضی بقدر یک لفظ دارد تصحیح از روی ک و ب، (۲) فقط ب: استماع، (۳) آ: یزیل، تصحیح از روی ک و ب، (۴) ک، او، ب مثل متن، (۵) ک مثل متن، ب: الخلاطی، در د بعد الاخلاطی افزوده است، متفلسی (که شاید تصحیف تغلیبی باشد)، (۶) در آ ندارد، از روی ک و ب نوشته شد، (۷) در د این فقره را ندارد، (۸) آ: بشی، ک: سی، ب: لا یسی، (۹) آ: تصح، ک: ینصح، (۱۰) ک: ب: التبریزی، د: التبریزی، غ مثل متن، فقط در ب: ابو سعید (بجای ابو سعید) (۱۱) والد بیهقی در جادی الثالث سنه ۵۱۷ ه قوت شد (معجم الادب، ۵: ۲۰۹)، (۱۲) آ: مترا، تصحیح از روی ک و ب و غ و د، (۱۳) در د ازین کلمات فقط کلمه آخر را دارد، (۱۴) آ: اسطال، (۱۵) آ: یقر، تصحیح از روی ک و ب *

يُدلُّ على الكثير^١؛ لا تطع فيما لا يكون ولا تيأس مما يمكن أن يكون^٢؛
الخوف أمر^٣ ليس لاحد استقامة^٤ إلا به* فمن لم يخف الله خاف من كل
واحد^٥ ومن لم يخف^٦ عار الرذائل لم يكتسب الفضائل^٧؛

75a

٧٥- الحكيم^٨ عبد الله (f. 75a) الارموي^٩

هو الطيب ببغداد وكان حكيمًا حلوا الشائل حسن الآداب، ومن
حكيمه قوله: ^١يزيد في طيب* الطعام مؤاكلة الكرم* الحاجة مع المحبة خير
من النفي مع العداوة* حفظ العلوم كاللقاء البذر والتفكر في معانيها كالسقي^٢؛

٧٦- الحكيم الجليل ابو الحسن^٣ الأردى [درة نمره ٦٩]

كان طيب السلطان^٤ مسعود بن محمد بن ملكشاه وكان طيباً فاضلاً

(١) آ، تدل، (٢) ابن مقوله را در نَب نداد، (٣) آ: رمز، که مثل متن در ب نداد، (٤) آ: الامة، تصحيح از روی گ ب (٥) گ ب: عيب، که بر حاشیه به عاب تصحيح نموده است، (٦) بجای الخوف امر الخ در نَب صورت مقوله اینست: من لم يخف الله خاف من كل احد و من خاف الله لم يخف من احد^٧ (٧) ذکرش در کتاب دیگر بنظر نیامد و ترجمه اش را در د و نَب و گآ هم نداد، در نَب نه فقط این ترجمه را بل جمله تراجم را از نمره ٧٦ تا نمره ٨٤ مرفوع القلم کرده است (٨) آ: برید فی طیب، که: یزید فی طیب (٩) آ: الارموی د: الارموی، در ک و ب مثل متن - در ع ١: ٢٩٧ بیصد چند کس از اطباء عراق مذکورند که ان نسبت دارند، ممکن است که از آنها مترجم در متن ابو الحسن علی بن هبة الله بن اردی باشد، رک به ع صفحه مذکور (١٠) غیاث الدین مسعود از سنه ٥٥٢٧ تا ٥٥٤٧ در عراق و کردستان فرمان روا بود (این بول ص ١٥٤) برای شرح احوالش رک به راحة الصدور ٢٢٤، بیصد و ابن الاثیر ١١: ٧٢ نیز به حواشی ترجمه نمره ٩٣، در د محمود بن مسعود بن محمد بن محمد ملکشاه نوشته است اما ک و ب موید متن @

المشکل علی*، فقال لی: عد الی شکل کذا^۱ [من مقالة کذا]^۲ حتی یتبین
 لک ذلك الشكل، فنیهت و توضأت و* صلیت و تأملت^۳ هذا الشكل المرجوع
 الیه فتبین لی و عامت^۴ ما کنت اجهله*،

و للفاضی عمر^۵ تصانیف کثیرة منها البصائر التصیریة فی المنطق،
 و کتاب آخر فی الحساب، و رسائل متفرقة، (f. 74b) وله تصانیف آخر
 أحرقت مع بیت کتبه بساوة^۶ و بعد وفاته حداداً له*^۷ و کنت اختلف
 الیه^۸ فأراه بجزاً مواجاً^۹ من العلوم*، و ممّا کتبه الی^{۱۰} [فی] رسالة له: کن
 [من الزمرة]^{۱۱} المتسلخین عن جلدة النسب و الالقاب، الواضعیین عن^{۱۲} اکتافهم
 أوزار الاعقاب، النافضین عن احوالهم^{۱۳} عبّرة الدهور و الأحقاب^{۱۴} فهذه عادة
 قد افلح من زکاها و قد خاب من دساها*^{۱۵} و قال: [لیس]^{۱۶} المحسن^{۱۷} من
 توخى بالاحسان المحسن* دون المسیء*^{۱۹} اتق من الشرّ الیسیر^{۱۱} [فان الیسیر]

(۱) از روی ک در آ و نب ندارد (۲) نب: فلما انتهت، در ک: ففتبت و ب: فاشبت
 (بجای فنیهت) (۳) نب: الشكل فانتحل معی، (۴) رک به براکن ۱: ۴۵۶: ۴۴ نمرة ۴۴، و کشف الظنون
 ۱: ۵۵۵، و د س ۸۹، (۵) این کتاب در سنة ۱۷-۱۳۱۶ هـ در مطبعة امیریه بولاق بطبع
 رسید، نیز رک به معجم المخطوطات عمود ۱۲۳ و به بنداری (لیثن سنة ۱۸۸۹ع) ص ۲۶۸
 در ع ۲: ۱۷۱ کتابی از ابن سهلان بنام البصره مذکور است اما نتوانم گفت که همین بصائر
 است یا غیر آن، شهرزوری (در ترجمه شیخ شهاب الدین مقتول رح) می گوید که وی شنیده
 بود که شیخ شهاب الدین مقتول بصائر را بر ظهیر فارسی خوانده بود، «والله اعلم بذلك
 ألا ان کتبه تدل علی انه فکر فی البصائر کثیراً»، (۶) در نب ندارد ک و آ مثل متن، ب: بعد وفاته،
 (۷) تب: و قال الظهیر البهقی (بجای و) (۸) آ: فراه، ک ب مثل متن، (۹) در نب ندارد
 آ ک مثل متن، ب: فی العلوم، (۱۰) از روی ک و نب، (۱۱) کذا ایضاً در ک، ب: نب، المتسلخین،
 (۱۲) آ: نب: اکتافهم، ک ب مثل متن، (۱۳) آ: عبیره، ک: عبیره، تصحیح از روی ب نب
 (۱۴) کذا ایضاً در ک، ب: و هذه، (۱۵) این مقوله را در د و نب ندارد، در ک: قالوا
 (بجای قال)، (۱۶) از روی ک ب، (۱۷) آ: للمحسن، ک و ب مثل متن، (۱۸) از ک و
 ب افتاده است، (۱۹) این مقوله را در نب ندارد @

۷۴- القاضی الامام الفیلسوف زین الدین 'عمر بن

سهلان السّویّ [دُرّة نمره ۶۸]

- سردّ الشریعة و الحکمة فی نظام^۲ و کان من ساوة فارتحل الی نسابور و توطن بها و تعلّم* و کان یأکل من کسب یدیه و یرتفق بالنسخ و یربع نسخة من کتاب الشفاء^۱ بخطّه بمائة دینار^۷ و حکى لی (f. 74a) ۵
- الاجل نجیب الدین ابو بکر الطیب النسابورى انّ القاضی عمر قال له: طالعی المیزان و کان یوماً من الايام قران الراس و الزهرة علی درجة طالعی قلت افوز فی هذا الیوم بخطّ جسیم و کان قد* أشکل علی^۸ شکل من* المقالة العاشرة من اوقلیدس^۹ ففلبنی النوم فتمت فرأیت فی المنام شیخاً قیل انه اوقلیدس^{۱۰} التجار^{۱۱} قلت له: اسألك عن شیء، فقال: سل، فسألته عن الشكل ۱۰

(۱) ک ب: لسان الحق عمر،-- ترجمة ابن سهلان را در نب دارد و در کآ چند ابیات او را، در ع ۲: ۱۷۱ و ۱۸۴، و براكنت ۱: ۴۵۶ نمره ۴۴ نامش مذكور است، در بجانب المخرقات قزوینی (طبع كوتنجن سنة ۱۸۴۹ع) بعضی اقوال او درج است علی الخصوص بر ص ۹۸ از ع ۲: ۱۸۴ س ۲۳ مفهوم می شود که ابن سهلان در طب شاکرد السید الایلاتی محمد (المتوفى سنة ۵۳۶هـ رک به ترجمه نمره ۷۳) بود، نیز رک به حواشی و زیادات (۲) فقط در نب: نظام واحد، (۳) نب: و ترک قضا بلدة ساوة و آثر العزلة علی الصعبة و اختار العطلة علی الشغل و توطن بنسابور و تعلّم بها، (۴) آ: نق؛ تصحیح از روی ک و نب، (۵) آ: یتبع، (۶) آ: بخط، ک مثل متن، (۷) نب: قال، در آ الاحل (بجای الاجل) و ابن (بجای ان)، تصحیح از روی ک، در ک هذا (بجای فی هذا) -- برای ترجمه نجیب الدین رک به نمره ۹۹، نیز به نمره ۸۷، (۸) در ک ب ندارد، (۹) ک: مت شکل، (۱۰) آ: فلبنی، ک ب مثل متن، (۱۱) آ: النصار، (۱۲) نب: فساله عن الشكل

مثل کتاب^۱ [للواحق] و مثل کتاب دوست نامه و کتاب سلطان نامه و کتاب^۲ [فی اعداد الوفق] و کتاب [الحيوان و غیر ذلك] و له رتبة عالية في الافادة و الانصاف و التمييز* و كان مباركا حسن المعالجة و كان مفيا بياخرزم ارتبطه 73b علاء الدين^۳ بن قهاج يبلخ و قتل* في^۴ مصاف كورخان بقطوان (f. 73b)،
 ۵ و من^۵ كلماته: انفس الحيوانات ساجدة للانفس الانسانية التي هي خلائف الارض و^۶ اجازت على الصراط الاول فاذا كملت بالعلوم فهو^۷ جوازها على الصراط الثاني*^۸ الانخداع في صنغار الامور من علو^۹ الهمة و الحرص على المحقرات من الفضائح*^{۱۰} الفلسفة علم الكل و صناعة الصناعات كما^{۱۱} يقال اميرالامراء و المتفلسف^{۱۲} المتشبه بالمبادى* على حسب الطلاقة
 ۱۰ و قد اختلف شرف الزمان الى الامام عمر الخيامي و الى غيره*^{۱۳}

(۱) بياض در آ از روی ک و ب نوشته شد، (۲) در آ ندارد، از روی ک و ب نوشته شد، در د الوفق، را به وقوف، مصحف کرده است، برای علم اعداد الوفق رک به مفتاح السعادة ۱: ۳۳۱، (۳) نب: و كان منصفاً، (۴) آ و ک مثل متن (اما قهاج بجای قهاج)، نب: فوات بلخ و قيل، — برای علاء الدين بن قهاج رک به حواشی و زيادات آخر همین کتاب، (۵) برای احوال این مصاف که بین کور خان قراخانی و سلطان سنجر در سنه ۳۶ هـ (= سنه ۱۱۴۱ ع) واقع شد رک به کامل ابن الاثير ۱۱: ۳۹، يبعد و Turkestanp. 326، نیز رک به حواشی و زيادات آخر همین کتاب، (۶) در نب ندارد، آ: بوطوان، ک: بقطران، ب: بقصران، تصحيح از روی کامل، قطوان موضعيت بسمرقند (معجم البلدان ۴: ۱۳۹، نیز رک به ترکستان ص ۱۲۹)، (۷) کلمات حکيم را در نب ندارد، (۸) آ ک: حازت، ب مثل متن، (۹) آ: حوارها، ک مثل متن، (۱۰) آ: الاخداع، ک مثل متن، صاحب د این فقره را ترجمه نکرده است، (۱۱) آ: الحكمة، تصحيح از روی ک، (۱۲) آ: قال، تصحيح از روی ک، (۱۳) آ: المتشبهه بالمادى، ک ب مثل متن، (۱۴) نب: و هو من تلامذة ابى على بن سينا، غ مثل متن @

و من حکمه قوله: اذا اردت ان تعرف مثلاً لترتيب الوجود فانظر
الى الخليفة ينصب السلطان و السلطان ينصب الوزير و الوزير ينصب الامير
و الامير* ينصب الوالى و الوالى ينصب القاضى و القاضى ينصب المزكى
و العدول^۳ فترفع الرعية المظالم الى القاضى و القاضى (f. 73a) الى الوالى 73a
و الوالى الى الامير و الامير الى الوزير و الوزير الى السلطان و السلطان الى
الخليفة الذى اثر خلافته^۴ بين* و قال: السعادة الخيالية الذم من لذة الملك
فكيف السعادة العقلية*^۵

و كان القاضى^۶ عبدالرزاق* ببخارى^۷ بدر[س] فى مسجد محلته الطب
و الحساب^۸ حتى توفى بها و كان^۹ محترماً مكرماً

۱۰ ۷۳- السيد الامام الفيلسوف شرف الزمان محمد^{۱۰} الايلاقى

[دوره نمرة ۶۷]

اجتمعت فيه الفضائل باسرها العلمية و العملية و له^{۱۱} تصانيف كثيرة

(۱) آ: يعرف الخ، ازك «ينصب الامير و الامير» افتاده است^۱ (۲) رك به حواشى و زيادات
برای اين لفظ، (۳) آ: مرفوع، ك: تترتفع، (۴) آ: بين ك ب مثل متن، (۵) در ك ندارد،
(۶) تكميل لفظ از روى ك و غ، (۷) آ: متى ك مثل متن، (۸) آ: محترماً ك مثل متن،
(۹) ك ب: بن الاديب الايلاقى، نیز رك به ج ۴ ص ۱۲۴ — برای تذكرة احوال ايلاقى
رك به ع ۲۰: ۲ كشف الظنون (بديل فصول الايلاقية) براكلت ۱: ۴۸۵، فهرست بانكى پور
ج ۴ (مخطوطات طيبة عرييه) ص ۶۱ — در تب او را «السيد محمد بن ايلاقى» نوشته است^{۱۲} و در
كشف الظنون «شرف الدين السيد محمد بن يوسف الايلاقى» و در براكلت «محمد بن على الايلاقى»،
(۱۰) در فهرست رامپور (۱: ۴۹۷) معالجات الايلاقى را كه در كتابخانه رامپور موجود است
از مصنفات اين مصنف شمرده^{۱۳} و نسخه كه بنام طب ايلاقى در فهرست مكتبه يشاور (ص ۳۰۳)
درج است ظاهراً از همين مصنف است^{۱۴}

و من کلماته: اجعل نفسك كالمفارقة حتى لا يؤذيك مفارقتها* و قال:
 الصبر على مقاساة ما تكرهه^۲ [ایسر و اهون . من دفع ما تكرهه] * و قال
 من طلب لذّة عقلیة فلیس له ان یطلب لذّة حسیة^۳ تمنعه عنها^۴ حتى
 لا یكون كمن باع الذهب بالخزف^۵

۷۲- القاضی الفیلسوف^۶ مجد الافاضل عبدالرزاق الترمذی*

[دره نمبر ۶۶]

كان من تلامذة الادیب^۱ ابی العباس* و كان ماهرًا فی صناعة الهندسة
 (f. 72b) عالماً بالمعقولات و لم یکن له خاطرٌ وقادٌ و كان لا یعدل عن
 ظواهر الكتب و قد جرت بینہ و بین^۲ الامیر السید شرف الزمان محمد*
 الایلاقی مناظرات لم یتعرض فیها القاضی^۳ عبدالرزاق* الا لظواهر الكتب^۴
 و كان حافظاً [لا] کثر کتب^۵ ابی علی* عالماً بمطالب مصنفاته لکن لم
 یتعمق فی المعقولات مثل ما تعمق فیها علماء دهره^۶ و بینی و بینہ مکاتبات
 مذکورة فی کتاب عرائس النفايس من تصنیفی!

یوسف بن ایوب الهمدانی البوزنجردی در سنه ۴۴۰ ه یا ۴۴۱ ه در بوزنجرد و وفاتش در سنه ۵۳۵ ه
 بود در بامیان قبه بادغیس اما وی را در مرو دفن کردند نیز رک به معجم البلدان ۱: ۷۰۶ (۷) ❀

(۱) آ: بودیک'ک: بودیک' (۲) در آ ندارد از روی ک و ب نوشته شد و د موید
 آن است در آ بکره نوشته است (بجای تکرهه) (۳) آ: بمنها'ک: بمنها' تصحیح قیاسی
 است (۴) آ: کن' تصحیح از روی ک' (۵) آ: محمد الافاضل الخ، د مثل متن'ک ب:
 عبدالرزاق الصغنائی، غ: الصغنائی [الصغنائی] ذکرش در مظان یافت نشد حتی در نب'
 (۶) یعنی اللوکری مترجم در نمبر ۰۶۹ (۷) ک: الامام... محمد بن الادیب (بجای محمد) — یعنی صاحب
 ترجمه نمبر ۷۳ (۸) ک: الامام، (۹) از روی ک و ب (۱۰) ک: ابی علی اعلی الله درجه ❀

ينتهي اليه او الى غيره كان من الغفلة اشتغاله بعمارة السجنة*
 و مات هو بسرخص في شوال سنة تسع و ثلثين و خمائة بعد ما
 اصابه الفلج و كانت خاتمة عمره على التوبة و الاقامة^٢ [رحمة الله عليه]
 و قال: ^٣أُذِّيتُ تعزيتي و طابت* نفسي بالموت،
 و صلى عليه الامام الاجل محمد الزيادي بسرخص مع ساير الائمة (f. 72a)، ٥

٧١- الفيلسوف الأوحده أبو الفتح بن أبي سعيد الفندورجي*

[درة نمره ٧٩]

كان حافده ناصح الدولة و من تلامذة قطب الزمان و انتهى
 في الحكمة الى غاية لم ير واحدا في تلك الأدوار مثله، و كان حسن الاخلاق
 و الشامل، و له تصانيف في الآثار العلوية و كتاب في تفاصيل الحيوانات،
 و ترهد في آخر عمره و اعتكف في مدرسة الامام شيخ المشايخ يوسف الهمذاني، ١٠

(١) آ: السخن، (٢) از روى ك، (٣) آ: ادت عربى و لابت ك: ادت تعزيتي
 و طابت - شايد كه امام محمد زيادى كه در آخر ترجمه مذکور است همانست كه بنام ابو محمد
 زيادى در ابن الاثير ١١: ٤٠ س ٩ مذکور است (٤) آ: اب الفتح... المدورجى د:
 أبو الفتح... العبدواجى ك: ابو الفتح... الفيروزجى، اما شك نيست كه صوابش الفندورجى
 است كما في كتاب الانساب للسماعى و معجم البلدان، (درب الباب اين لفظ را بفتح فاء ضبط
 کرده است) و اين فندور قريه ايست بنواحى نيسابور - ترجمه ابو الفتح را در نبد نادر
 (٥) بظاهر اين ناصح الدوله همان كس است كه سماعى (بذيل الفندورجى) در حق او مي گويد:
 الناصح الفندورجى كان من خواص نظام الملك، يترك به قصيده ابو يعلى ابن الهبارية در
 زبدة النصرة ص ٦٤ س ١٢، او دران موضع الفندورجى بايد خواند بجاي الفندورجى،
 (٦) يعنى مترجم در نمره ٧٠ (٧) ك: تصانيف، (٨) اين مدرسه غالبا در مرو بود چنانكه
 از كلام سماعى در كتاب الانساب (بذيل بوزنجردى) مفهوم مى شود، بقول سماعى مولد ابو يعقوب

تقل المرور^{۶۰} الى [غير] سروره اهون من نقل^۱ المهموم الى غير^۲ همته * قد احسن اليك من لا يسي الظن بك *

۷۰- الفيلسوف قطب الزمان محمد بن ابى طاهر^۳ الطبسى المرو[زى]

[دره نمرة ۷۸]

(f. 71b) هو من تلامذة الاديب^۴ ابى العباس * و ابوه من حکام

قرى مرو و أمه خوارزمیة، و كان حکيما كاملا فى اجزاء علوم الحكمة صاحب خاطر وقاد^۵ ارتبطه الوزير^۶ نصير الدين محمود بن المظفر بن عبد الملك بن ابى توبه ثم صار محروما محتاجا،

و من كلماته: الناس محبسون^۷ [فى] سجن يخرج منهم واحد بعد

واحد بلا^۸ تعيين و يهلك فاذا اخرج واحد و الآخر لا يدري ان التوبة

(۱) آ: المهموم (۲) آ: همة ك: همة تصحيح قياسي است (۳) كذا در ك و ب و معجم الادباء ۵: ۲۱۰ آ: الطبسى، د: الطبى، ظاهرا صوابش الطبسى است در سبكى ۴: ۲۰۷ بعد لفظ الطبسى (و طيس) را دارد اما آن غالباً تصحيف الطبسى (و طيس) است — قطب الزمان از اساتذة ييهقى ست رك به معجم الادباء ۵: ۲۱۰ در آن موضع وى را «قطب الدين محمد الروزى الملقب بالطبسى النصيرى» نوشته است مراد از النصيرى ظاهرا منسوب به نصير الدين وزير است كه ذكرش در متن س ۷ آمده است ييهقى در سنة ۵۳۰ هـ براى تحصيل علم حكمت در خدمتش برخس رسيد و در سنة ۵۳۲ هـ همراه او به نسا بور نقل كرد و قطب الزمان همانجا در سنة ۵۳۶ هـ مفلوج شد، — ترجمه اش را در ن ب ندارد (۴) يعنى اللاوكرى مترجم در نمرة ۶۹ (۵) آ: ارطبه ك مثل متن (۶) براى ترجمه اش رك به زبدة النصرة س ۲۱۸ يبعد و مواضع ديگر (يامداد فهرست آن كتاب ص ۳۱۶)، و سبكى ۴: ۳۰۸ و لب اللباب عوفى ۱: ۷۵ و آثار الوزراء سيف الدين حاجى ذكرش در راحة الصدور ص ۱۶۷ هم آمده است و ولدش در سنة ۴۶۶ هـ و وفاتش در سنة ۵۰۳ هـ واقع شد (سبكى) در آ عبد العزيز (بجای عبد الملك)، تصحيح از روى ك و ب و سبكى، نام و القابش در ديلاجة بسائر نصيره اين طور نوشته است: مولانا الاجل السيد نصير الدين ظهير الاسلام بهاء الدولة كان الملك عين خراسان ابو الزاسم محمود بن ابى توبه (۷) از روى ك و ب افزوده شد (۸) آ: معين تصحيح از روى ك

مرو، و له^۱ تصانیف كثيرة منها^۲ بيان الحق بضمان الصدق، و قصيدة مع شرحها بالفارسية، و رسائل أُخر، و تعليقات و مختصرات، و ديوان شعر،

و سمعت من أئق به انه قال* في آخر: عمره «يشت من زيادة في

عامي و معرفتي فلا زيادة لي على ما حصلت و صرت عاجزا بسبب الضعف و

عدم البصر^۳ و اشتقت الى العقبى»، كان يقول ذلك غير مرّة (f. 71a) حتى^۴

ظهرت لتلامذته و من* حوله شدّة شوقه الى الدار الآخرة فانفق انه تناول

يوما الرأس المشويّ و دعاه^۵ واحد من تلامذته الى الحمام فكان ذلك

سبب مرض موته، و كان بعض تلامذته^۶ يعالجه و^۷ هو يقول: «خَلِّي و ربي

فان شفاني فله الامر و ان امانتي فله الحكم، فانا لا أختار الا ما اختاره

الله تعالى»^۸، و له شعر^۹ متين ذكرته في وشاح دُمّية القصر،

و من حكّمه^{۱۰}: العلم يعلى الهمة و^{۱۱} يفيد المحاسن و يبسط [اللسان] *^{۱۲}

جنّب كرا [متك] الادنياء و السفلة * لا تنفع بمشورة من لا [تجر] به له *^{۱۳}

(۱) در نَب ازینها فقط دیوانش مذکور است (۲) ركَ به حواشی و زیادات، حاجی خلیفه و براکلیت ذکر می آرونه کرده اند (۳) آ: قصده، ک مثل متن (۴) صاحب اقام جهل و شش ایات لوکری را درج کتاب خود کرده است و گفته: و اما شعره المروض فی مجلس [مجلس] المجال فعرض عنی محبوب دوتی الا ما ائتت [اثبت] ها هنا (۵) نَب: و کان قول در ک لفظ 'قال' را ندارد (۶) آ: قَا يَا نَبْتُ، ک: قال یاست (۷) آ: اسبقت، ک و نَب مثل متن (۸) آ: و حتی (۹) نَب: ظهر ان (۱۰) در ب و نَب ندارد (۱۱) نَب: بعض (۱۲) نَب: فَمَا لِحَبِهِ، نَب: بقول له (۱۳) نَب: متنهاى ترجمه اش در د (۱۴) متنهاى ترجمه اش در د (۱۵) متنهاى ترجمه اش در نَب (۱۶) در آ فقرات آتیه این ترجمه را ناقصا نوشته است و آنچه محدود است بقوسین آن را ندارد تصحیح و تنمیم الفاظ از روی ک و ب (۱۷) آ: بعد، ک: بقید (۱۸) آ: جنت *

فخاف خازنُ السلطانِ الأعظمِ و هو أَخَصِيٌّ يقالُ * له سعادة الخازنِ ظهورَ
 حياته في الخزانة بسبب هذا الميزان فكسره و فتت أجزاءه، و لما سمع
 الحكيم المظفر مرض و مات أسفاً و من كلماته قوله: نسبة اللذة الحسية
 الى اللذة العقلية كنسبة المتنسم الى المتطعم * * و قال: المعلم أبو روحاني
 ۵ و الوالد أبو بشرى * * و قال: علم المهندس سبب للبناء فالمهندس بعلمه
 هو الاصل و يتلوه الباني ثم الأجير فيأمر المهندس الباني و الباني الأجير
 70b و الأجير يتصرف في الماء و الطين * * (f.70b) يجب ان يكون الملك
 سخياً * على نفسه و على رعيتيه،

۶۹- الاديب الفيلسوف ابو العباس اللوكرى [دره نمره ۷۷]

۱۰ كان تلميذ بهمن يار و بهمن يار تلميذ ابى على * و من الاديب
 ابو العباس انتشرت علوم الحكمة بخراسان و كان عالماً باجزاء علوم الحكمة
 دقيقها و جليلها و كف بصره في شيخوخته و كان من ارباب البيوتات بكورة

(۱) يعنى سلطان سنجر كه ملقب بود بالسلطان الاعظم رك به ابن خلکان ۱: ۲۱۷ و
 مرآة الجنان يافعى ۳: ۳۰۰ نیز رك به راحة الصدور ص ۱۶۷ (۲) در نب ندادرد (۳) آ:
 حصی فقال، ك مثل متن، (۴) آ، كنسبة المنجم الى المتعلم، تصحيح از روى ك و نب (باقى اقوال
 را در نب ندادرد) (۵) آ: سرى ك مثل متن (۶) درين مقوله در آ الاخير (بجای الاجير)
 الثاني (بجای الباني) والاجر (بهر دو جای بجای الاجير) نوشته است و اكثر نقاط را درج نكرده
 تصحيح از روى ك (۷) آ: صح... سخنا تصحيح از روى ك (۸) لوكر قرية بود بمرو
 (رك به معجم البلدان ۴: ۳۷۰) كه بزمان سمانى خراب شده بود (كتاب الانساب ورق ۴۹۶)
 - ترجمه لوكرى در نب و كا (رك به حواشى و زيادات) دارد در مختصر الدول ص ۴۴۲
 ذكرى از كتاب اللوكرى في الحكمة كرده است كه بظاهر تصنيف صاحب همين ترجمه است (۹) يعنى
 مترجم در نمره ۴۹ ك: و بهمنيار تلميذ الشيخ الرئيس نور الله ضريحه، (۱۰) در نب ندادرد

بقی ممکن موجوداً، لذلك قال الله تعالى: و هو معکم * و قال: نعم المعین للطلاب علی تصفیه الباطن و تزکیة النفس مصاحبة أقوام طهروا بواطنهم من ذنابل الاخلاق و هم اقوام لا یسقی بهم جلیسهم * و قال: هل رأیت قط دباغاً و کتاساً بزاحمان الملوک؟

۶۸- الفیلوف ابو حاتم المظفر^۲ الاسفراری^۱ [ذره نمرة ۷۶] ۵

كان حکيماً معاصراً^۳ للفيلسوف عمر* الخيامي و بينها مناظرات و لكن المظفر عنه بعيد و الغالب علی المظفر علوم الهيئة و علم الانتقال^۴ و الحيل* و كان (f. 70a)^۱ حانياً رؤفاً بالاستفیدين علی خلاف طبيعة الخيامي، و للمظفر^{70a} تصانيف كثيرة في الرياضيات و الآثار العلوية^۵ و غير ذلك* و هو الذي عمل ميزان^۶ [ارشميدس] الذي يعرف^۷ به الفس و العيار و صرف عمره في ذلك^۸ مدة^۹ ۱۰

(۱) قرآن مجید ۵۷ (سوره الحديد): ۴، (۲) آ: الاسفراری، ک مثل متن، — برای شرح احوال امام ابو حاتم مظفر بن اسمعیل اسفراری رک به ترجمه چهار مقاله ص ۷۱، و سوتر ص ۱۱۴ و ۲۲۵ یعد وی در سنه ۵۰۶ هجری بمیت خیام در بلخ بود (چهار مقاله) و از کلام خازنی در فصل رابع میزان الحکمة که در سنه ۵۱۵ هجری تصنیف شد پیدا است که ابو حاتم بوقت تحریر آن کتاب فوت شده بود رک به حواشی و زیادات آخر همین کتاب (۳) فقط نب: للخيامي (۴) فقط در نب ندارد (۵) ب نب: علم، (۶) آ: حانیا، ک مثل متن، (۷) آ: طبیة، ک: طنبعة، — رک به ص ۱۱۲ س ۴ و ۹ برای ذکر طبیعت خیامی (۸) از انجمله است اختصار لاصول اقلیدس که در یرس موجود است (سوتر) و آثار علوی که او بنام ابو المظفر علی فخر الملک بن نظام الملک (مقتول در سنه ۵۰۰ هجری) تصنیف کرده بود و محمد بن مسعود السعودی در فصل دوم مقدمه رساله در معرفت عناصر و کائنات الجوی ذکر وی از او آورده است و در باب هفتم آن رساله چند ورق از ان نقل کرده (رک به اورینتل کالج میگزین ماه مئی سنه ۱۹۲۸ ع ص ۴۲ و ۶۲) (۹) رک به حواشی و زیادات آخر همین کتاب (۱۰) بیاض در آ تکمیل لفظ از روی ک، ❖

بکلام الحکماء ^۱فصلب سبب عداوة کانت بينه و بين الوزير ابى القاسم
^۲الانسابادى، و من کلماته قوله:

من ادرك وجود الحى القيوم تبارك و تعالى لزمه شوق عظيم اليه
 لا يتصور عنه العبارة و طلب تام و العقل ايضا يلتذ بادراك وجود الحق تعالى
 و لكن ليس هو من التناذير بكماله و ادراك جلانه تعالى بل هو التناذير به من
 حيث انه معلوم كما يلتذ بسائر المعلومات و لعمري انى لا أنكر التفاوت
 بين اللتناذيرين من حيث شرف احد المعلومين لكن التناذير العقل بذلك
 كالتناذير البصر بادراك مشموم طيب من لونه و ^۳هيئته و قال: كل ما

في الوجود الممكن فان و لا بقاء الحقيقية الحى القيوم كما ان الصورة التى

تترآى ^۴فى المرآة فانية فى الحقيقة و لا بقاء الا للصورة الخارجة و قال:

69b اشراق الارض بنور الشمس يستدعى (f. 69b) نسبة مخصوصة بين الشمس

والارض لو بطلت تلك النسبة ^۵بط [ل] استعدادها لقبول نور الشمس،

و الله تعالى كان موجوداً و لم يكن معه شئ اذ ليس لشيء مع وجوده رتبة

^۶المعية و لكنّه مع كل شئ بالتقدير و الحفظ و لولا معيته مع كل شئ لما

(۱) رك به سبكى محل مذکور برأى شرح حال مطلوب شدن ابو المالى! (۲) آ:

الانسابادى 'ك، الانسابادى' ن: الانسابادى 'د: الاسترابادى' راحة الصدور ص ۱۷۰،

انسابادى' تاريخ يهق (f. 151a) الانسابادى' بقول صاحب زبدة النصرة ص ۱۲۴

انسابادى ضيعه بود در اقليم الاعلم' نیز رك به معجم البلدان ۱: ۳۷۹، ۲: ۵۶۹ - برأى

احوال وزير' ابو القاسم رك به حواشى و زيادات آخر هين كتاب' - منتهى ترجمه ابو المالى

در ن، (۳) آ: هيئه 'ك مثل متن' - منتهى ترجمه ابو المالى در د' (۴) آ: بقاء، (۵) آ:

ل، 'ك غ مثل متن' (۶) تكليل لفظ از روى ك' (۷) آ: للعبة' تصحيح از روى ك' ۵

وضع الحلال، بین الورقین^۲ و قال*: ادع الازکیاء حتی اوصی^۱ فوصی فقام و صلی* و لم یاکل و لم یشرّب فاما صلی العشاء^۲ الاخیره سجد و کان یقول فی سجوده: « اللهم تعلم انی عرفتك علی مبلغ امکانی فاغفر لی فان معرفتی ایاک و سلیتی الیک» و مات^۵.

۶۷- ابوالمعالی عبد الله بن محمد المیانجی [دوره نمبر ۶۵] ۵

کان من تلامذة الامام^۷ عمر الحیّام* و تلامذة الامام* احمد الغزالی و صنّف کتابا سّما^۹ «زبدة الحقائق و خلط» فیہ کلام الصوفیة (f. 69a)

(۱) آ: الورقین^۱ ک: الورقین^۱ نب مثل متن^۱ (۲) آ: قال الخ^۱ ک مثل متن^۱، نب: و قام و صلی و اوصی^۱ در ک «وقام» (بجای تمام)^۱ (۳) نب: الآخرة^۱ ک مثل متن^۱ (۴) در نب ندارد، (۵) بعدش در نب سیزده ابیات خیام را از سه قصاید مختلفه او نقل کرده است (۶) آ: المساجی تصحیح از روی ک و نب^۱ - برای شرح احوال ابوالمعالی عبد الله بن ابی بکر محمد بن علی بن الحسن بن علی میانجی رک به زیادة النصرة ۱۵۱، معجم البلدان ۷۱۰: ۴ (درین موضع یاقوت می گوید که وی شرح احوال میانجی در اخبار الادب^۱ درج کرده است اما ترجمه وی در معجم الادب^۱ نسخه مطبوعه موجود نیست) و ۲۳۵: ۱ و سبکی ۲۳۶: ۴ و مرآة الجنان ۳: ۲۴۴ و نفعات الانس (طبع کلکته) ۴۷۵^۱ و حیب السیر ۲: ۴: ۱۰۲^۱ و حاجی خلیفه ۲: ۶۶^۱ و مجمل الفصحا ۱: ۳۴۰^۱ و براکلن ۱: ۳۹۱^۱ از خریده القصر (فهرست لیڈن ۲: ۲۱۶) معلوم می شود که وی میانجی الاصل و همدان الاهل بود^۱ بقول سماعی (منقول در طبقات الشافعیة محل مذکور): صلب عین القضاة ابوالمعالی ظلما ببلدة همدان ليلة الاربعاء السابع من جمادى الآخرة سنة خمس و عشرين و خمسمائة^۱ (برای شرح احوال بدر ابوالمعالی رک به سبکی ۴: ۸۷)^۱ (۷) نب: الحیّام^۱ (۸) یعنی احمد بن محمد الغزالی اخو ابو حامد رح^۱ قال السماعی توفی احمد الغزالی فی حدود سنة عشرين و خمسمائة^۱ (سبکی ۴: ۵۴)^۱ (۹) ک: و سماء^۱ (۱۰) رک به براکلن و کشف (عمواضی که مذکور است در ح ۶)^۱ و ریو س ۴۱۱ برای نسخه از مکتوبات عین القضاة @

كل كبير ملهم^١، وقد دخلت على الامام في خدمة^٢ والذى رحمه الله في سنة
سبع و خمسين^٣ فسألني عن بيت^٤ في الحاسة وهو:
ولا يرعون اكناف الهونينا اذا حلوا ولا روض الهدون^٥

فقلت: الهونينا تصغير لا تكبير له كما الثريا والحميا والشاعر يشير الى
عز هؤلاء و منعتهم يعني لا يسقون اذا حلوا مكانا الى التصير و لا الى الامر
الحقير بل يقصدون الأشد فالأشد من معالى الامور، ثم سألتني عن انواع

68b الخطوط القوسية، فقلت: انواع الخطوط (f. 68b) القوسية اربعة، منها

محيط دائرة^٦، [و منها قوس نصف دائرة^٧ و منها قوس اقل من نصف دائرة^٨]
و منها قوس اعظم من نصف دائرة^٩ فقال لوالدي: شئت ان اعرفها من اخزم^{١٠}،
و حكى لي^{١١} اخته الامام محمد البغدادي انه كان يتخلل بخلال من ذهب
و كان يتأمل الاهليات من الشفاء فلما وصل الى^{١٢} الى فصل الواحد و الكثير

(١) آ: والذي، والد مصنف (امام زيد) در ٣٠٥٠ هـ كور شه بود (تاريخ بيهق 57b. E) پس
در هنگام ملاقات وی باخيام که مذکور است در متن وی محروم بود از بصارت، (٢) کذا در آ ک د
اما در فردوس التواريخ (منقول در حواشی چهار مقاله): خمس (بجای سبع) (٣) آ: لی،
(٤) رک به کتاب اشعار الحیاسة طبع بون سنه ١٨٢٨ ع من ١٥ (٥) آ: بکسر، ک:
تکبیر، اما رک به د (٦) آ: منهم، ک مثل متن، (٧) ک: سمون، (٨) در آ
ندارد، از روی ک نوشته شد و د موید آنست (٩) آ، اخزم، ک مثل متن، — ابن
عبد ربّه گوید: الشئنة الطیبة و اخزم فعل معروف، و هذا مثل للعرب (العقد طبع قاهره
سنه ١٣٢١ هـ ج ١ ص ١٥٧)، (١٠) الحتن کل من کان من قبل المرأة مثل الاب و الاخ...
هكذا عند العرب و اما العائمة فتحت الرجل زوج ابنته (لسان العرب ١٦: ٢٩٤) امام محمد بغدادی
داماد خیامی در نیشابور بوده و وطواط بنام او رساله دارد رک به رسائل رشید ١: ٦٧ (از
حدائق السحر طبع طهران، مقدمه مصحح ص خ) (١١) در فن ثالث از کتاب شفا طبع
مطبعة دار الفنون سنه ١٣٠٣ هـ ص ٤٢٩

أضمر^۱ بسبب [ذلك] بغض الامام عمر*^۲ و كان لا يحبّه*^۳ و كان السلطان ملكشاه ينزله منزلة الندماء و الخاقان شمس الملوك ببخارى يعظمه غاية التعظيم و يجلس الامام عمر* معه على سريره^۴
 و حكى الامام عمر يوماً لوالدى و قال: انى كنت يوماً بين يدى السلطان ملكشاه و دخل عليه صبى من اولاد الامراء و ادى خدمة مرضية^۵ فتمجبت من حسن خدمته فى صغر سنه، فقال لى السلطان: لا تعجب فان فرخ (f. 68a) الدجاجة اذا تنفقت بيضه يلتقط الحب بالاعليم و لكنه لا يهتدى الى بيته سيلا و فرخ الحمامة لا يلتقط الحب الا بتعليم الزرق مع ذلك يصير حماماً هادياً^{۱۱} يطير من مكة الى بغداد، فتمجبت من كلام السلطان و^{۱۲} قلت:

(۱) آ: بسبب بعض الخ، نب: بغضه، ك مثل متن، (۲) درك ندارد، (۳) در نب ندارد (۴) ملكشاه از سنة ۴۶۵ هـ تا سنة ۴۸۵ هـ (سنة ۱۰۷۲ع تا سنة ۱۰۹۲ع) حكرانى كرد (۵) صاحب زبدة التواريخ، نامش در ذيل حوادث سنة ۴۶۵ هـ شمس الملوك صاحب طبناج نوشته است اما بنديرى (ص ۴۵ سطر آخر) در شرح حال همين حوادث او را «شمس الملك تكين بن طفناج» خوانده، در جاهاى ديگر در زبدة التواريخ وى بنام «شمس الملك» يا «الخان شمس الملك» مذكور است (مثلاً بر f. 36b و f. 37b) براى ذكرش رك به *Turkestan* ص ۳۱۴ تا ۳۱۶ بارنولد نامش را شمس الملك نصر (و لين پول ص ۱۳۵: شمس الملك نصر تال) نوشته است و قول لين پول و هاورث (Howorth) در *J. R. A. S.* (1898 p. 488) هر دو وفاتش در سنة ۴۷۲ هـ (سنة ۱۰۷۹-۸۰ع) واقع شد، (۶) نب: تحطه، (۷) اين حكايه را از اینجا تا «اعرفها من اخزم» (ص ۱۱۶ س ۹) در نب ندارد (۸) آ: يتعجب، (۹) آ: تنفكات، ك: نفكات، (۱۰) آ: الرق، ك: الزرق، رك به كتاب الحيوان (طبع قاهرة سنة ۱۹۰۶ع ج ۳ ص ۴۷)، (۱۱) ك: تطير (و در ما قبل «ملتقط» و «بصير»)^{۱۲} (۱۲) آ: قلب، تصحيح از روى ك

و دخل عليه يوماً الامام حجّة الاسلام محمد [بن محمد] الغزالی [رضی الله عنه]*
 و سأله عن تعيين جزء من اجزاء الفلك^۲ للقطبیّة دون غيرها مع^۳ أنّ الفلك*
 متشابه الاجزاء^۱، و انا قد ذكرتُ ذلك في كتاب^۴ عرائس النفائس من تصنيفی،
 فاطال الامام عمر* الكلام و ابتداءً من^۵ أنّ الحركة من مقولة^۶ كذا و ضنّ
 بالخوض في محلّ النزاع و كان من دأبه ذلك الشيخ المطاع حتّى قام
 قائم الظهيرة و اذن المؤذن* فقال^۷ الامام الغزالی [رضی الله عنه]:
 ۱۱ جاء الحق و زهق الباطل و قام

و دخل الامام عمر يوماً* (f. 67b) على السلطان الاعظم^{۱۲} سنجر 67b

و هو صبیّ و قد اصابه^{۱۴} الجدری^{۱۵} فخرج من عنده فقال له الوزير
 مجیر الدولة*: كيف رأيتَه و باي شيء عالجته؟ فقال^{۱۶} له الامام* عمر: الصبیّ
 مخوف^{۱۷} ففهم ذلك خادم حبشی و رفع* ذلك الى السلطان فلما برأ السلطان

(۱) نب: حجّة الاسلام الغزالی عليه يوماً آتجه محدود است بقوسین از روی ک
 نوشته شد (۲) آ: القطبیه، نب: القطبیه، ک: مثل متن (۳) نب: کونیه (۴) ابن ابرادی
 ست مشهور در کتب حکمیة، رک: به میندی (طبع کاپنور سنه ۱۸۷۱ع) ص ۶۹
 (۵) مذکور است در معجم الادباء ۵: ۲۱۲ س ۸ در فهرست مصنفات یبھی (۶) نب:
 قتال الحیامی (۷) در نب ندارد، (۸) رک: برای بحث این مطلب به شمس بازغه (طبع مطبعه
 مصطفائی دهلی سنه ۱۲۸۸هـ) ص ۶۸ س ۱۵ (۹) نب: اذن الظهر (۱۰) فقط در ک:
 (۱۱) قرآن مجید ۱۷: ۸۳، (۱۲) ک: فی حضرة (بجای علی) (۱۳) سلطان سنجر از سنه ۵۱۱هـ
 تا سنه ۵۰۲هـ = ۱۱۱۷ تا ۱۱۵۷ع) فرمانروای کرد، (۱۴) نب: جدری، — رک: به راحة الصدور
 ص ۱۶۷ س ۶ و ۷ (۱۵) ک: فقال له الوزير مجیر الدولة نب: فلما خرج سألہ الوزير در
 آ: مجیر نوشته است بجای مجیر — برای وزیر مجیر الدولة ابو الفتح علی بن الحسین الأردستانی
 الطفرانی وزیر سنجر از سنه ۴۹۰هـ تا سنه ۴۹۷هـ رک: به البنداری ص ۶۱ س ۱۷، حبيب السیر
 ۴: ۲: ۱۰۰ و Zambaur ص ۲۲۴ (۱۶) نب: فقال عمر عمر (۱۷) نب: فرقع خادم
 حبشی — مراد از خادم خواجه سرا ست، رک: به سماعی t. 148a س ۲

الوزير و هو عبدالرزاق بن الفقيه الاجلّ ابی القاسم عبدالله بن علی^۲ ابن
 اخ نظام [الملك] * وكان عنده امام القراء ابو الحسن الغزال وكانا يتكلمان في
 اختلاف القراء في آية: فقال شهاب الاسلام: * على الخبير سقطنا،
 فسئل الامام عمر عن ذلك *، فذكر^۸ وجوه اختلاف القراء * وعلل كل
 واحد و ذكر الشواذ و عللها و فضل وجهها واحدا^{۱۱} على سائر الوجوه *،
 فقال^{۱۲} امام القراء ابو الحسن الغزال: * كثر الله في (f. 67a) العلماء مثلك! 67a
 اجعلني من ادمة اهلك و ارض عني فاني * ما ظننت ان^{۱۴} واحدا من
 القراء في الدنيا يحفظ ذلك و يعرفه * فضلا عن واحد من الحكماء
 و اما^{۱۵} اجزاء الحكمة من الرياضيات و المعقولات فكان ابن^{۱۶} بجدها

(۱) وفات عبدالله در سنه ۴۹۹ هـ بود؛ رك به اورينتل كالج ميكرين ماه فروري سنه ۱۹۲۹ م ۸۶،
 (۲) آ، بن اخ نظام، ك: اخ نظام الملك، — عبدالرزاق برادرزاده نظام الملك بود، (۳) آ (درين
 موضع و در سطر ۶): الغزال، ن: الغرالي، تصحيح از روى ك: — بظاهر مراد است
 از امام علي بن احمد بن محمد ابو الحسن الغزال كه ترجمه اش در بنية الوعاة م. ۳۲۸ موجود
 است، (۴) آ: القراء، ك مثل متن، ن: القراء، (۵) ن: الوزير، (۶) آ: الخبير، ك مثل متن،
 (۷) ك: نسيل الخ، ن: فسأل عنها الجياني، (۸) ك: وجوه الاختلاف، ن: اختلاف القراء
 (۹) ن: واحد منها، (۱۰) الشاذ هو ما خالف رسم الامام (ابن الجزري در النشر في القراءات العشر
 طبع دمشق سنه ۱۳۴۵ هـ ج ۱ ص ۴۲) و في الاتقان « الشاذ من القراء ما لم يصح سنده
 كقراءة ملك يوم الدين بصيغة الماضي و نسب يوم، و اياك تبعد بصيغة مخاطب المجهول »
 (تيمانوى بديل الشاذ) اين عبارت موجود است در اتقان طبع قاهره سنه ۱۳۱۸ هـ ج ۱ ص ۷۹،
 (۱۱) در ن: ندارد، (۱۲) ن: الغرالي، (۱۳) در ن: ندارد، در آ: ادمه و در ك: ادمه
 نوشته است بجای ادمه كه معنى قرابت دارد كما في اقرب الوارد (۱۴) ن: احدا محفظ ذلك
 من القراء، (۱۵) آ: اجزا، (۱۶) آ: بجدها، ك مثل متن @

۶۶- الدستور الفيلسوف حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيام

[دوره نمره ۶۴]

كان نيسابوري الميلاذ والآباء و الاجداد وكان تلو ابى على في اجزاء علوم الحكمة الا انه كان سيى الخلق ضيق العطن و قد تأمل كتابا باصفهان سبع مرّات و حفظه و عاد الى نيسابور^۱ و أملاه*^۲ فقبول بنسخة الاصل* فلم يوجد بينهما كثير تفاوت

و طالعه الجوزاء و الشمس و عطارد على درجة الطالع في ح من الجوزاء و عطارد (f. 66b) صميمي و المشتري من التثليث ناظر اليهما*

و له ضنة بالتصنيف و التعليم^{۱۱} و لم [أزله] تصنيفا الا مختصرا*
 ۱۰. في الطبيعيات و رسالة في الوجود و رسالة في الكون و التكليف^{۱۲} و كان عالما باللغة و الفقه و التواريخ، و قيل دخل الامام عمر يوما على^{۱۳} شهاب الاسلام

(۱) برای شرح احوال خيام رك به ترجمه چهار مقاله ص ۱۳۴ ببند و سوتر ۱۱۲ (و مواضع دیگر در آن کتاب از روی فهرست آن) و ۲۱۱: ۲۵۷ (بندیل هندسه) ترجمه اش را در کام دارد (۲) آ: الخلق ك مثل متن (۳) ك: الخيامي (۴) آ: اجراء ك و نب مثل متن (۵) در ك ندارد (۶) رك به نمره ۶۸ كه بیهقی آنجا مکرراً همین طور گفته است (۷) فقط نب: حفظها (۸) فقط نب: فاملاه (۹) صاحب د در ترجمه این عبارت تصرّف کرده است، رك به د ص ۸۳ س ۳ ببند (۱۰) در نب ندارد (۱۱) نب: وله مختصرا آنچه محدود است بقوسین از روی ك نوشته شد (۱۲) این فهرست مصنفات خيام مكمل نیست، رك به ترجمه چهار مقاله ص ۱۳۸ و سوتر ص ۱۱۳ (۱۳) برای ترجمه الشهاب الوزير (وزير سلطان سنجر) رك به سبكي ۲۵۴: ۴ و حبيب السیر ۲: ۴۰: ۱۰۰، نیز رك به اورینتل كالج ميكنين (ماه نومبر سنه ۱۹۲۸ع ص ۸۰ و فروری سنه ۱۹۲۹ ص ۸۶) برای اقتباسی از تاريخ بيهق راجع بان خانواده بقول سبكي ولادت شهاب وزير در ۴۵۹ و وفاتش (بحواله سماع) در ۱۹ محرم سنه ۵۱۵ بود*

ابی علی؛ فقال له الامام عمر: ابو البركات* لم يفهم كلام ابی علی و لیست له رتبة الادراك لكلامه فكيف يكون له رتبة الاعتراض عليه^٥ و ايراد الشكوك علی كلامه؟* فقال له الملك علاء الدولة: من المستحيل ان يكون حدس أقوى من حدس ابی علی أم^٦ من الممكن؟* فقال الامام عمر: ليس من المستحيل، فقال له الملك علاء الدولة*: ساواك^٧ عبد غيرك، انت^٨ تقول لیست له رتبة الادراك و الاعتراض^٩ [و غلامی الدواتی يقول له رتبة الادراك و الاعتراض] و الزيادة، فتكلم بما يزيد به كلامك علی كلام مملوك و لا تميل الى سفاهة، غلامی أقدر علیها منك،^{١٠} فقتشور الامام عمر، فقال له الملك علاء الدولة*: الحكيم يهجن كلام غيره بالبرهان و الجدلي^{١١} السفیه بالوقیعة* و البهتان فاطلب اعلى (f. 66a) الدرجتين و لا^{١٢} تقنع باخس الرذيلتين،^{١٣} فقام الامام عمر* ١٠
ملجماً بالسكوت،

و من^{١٤} كلمات الملك [علاء] الدولة فی تصنيفه المسمى* مهجة التوحيد: من لا يكمل في^{١٥} صناعته التي* يليق به فليس له ان يطلب صناعة^{١٦} اخرى^{١٧} فان [من]* رضى بالناقص و النقصان صار محجوباً عن نيل الكمال في جميع الاحوال،

(١) ك: ابی علی بن سناء، (٢) ن: الخيامی انه، (٣) آ: بكلام، (٤) در ك ندارد، (٥) در ن ندارد، (٦) ن: ممکن، (٧) آ: عبد، ك: ن، عند: تصحيح از روی غ' (٨) آ: يقول، (٩) در آ ندارد، از روی ك و غ و ن نوشته شد، (١٠) در ن (تقط): شوش، (١١) ن: بالفه و الوقیعة، ك مثل متن، (١٢) آ: يقنع، (١٣) آ: فقال الخ، ك مثل متن، ن: فقام الخيامی، (١٤) ن: كلامه في - در آ لفظ علاء را ندارد، (١٥) ن: صناعة، ك مثل متن، (١٦) آ: الاخری، ك مثل متن، (١٧) آ: فان، ك مثل متن، ن: من، *

كان من المعمرين^۱ و حکى لى واحد من تلامذته بالزى انه قال*^۲: بالهمة العلية الصادقة يتال المرء مطلوبه لا بالكد^۳ وكان يقول لمن حضره^۴ [ه] للاستفادة: کن صاحب صناعة و لا تكن ذواقاً فان الذواق لا يشبع

۶۵- الملك العالم العادل^۱ عضد الدنيا والدين* علاء الدولة فرامرز

بن على بن فرامرز ملك يزد [دره نمبر ۶۳]

كان ملكاً عالمًا عادلاً^۱ رأيتُهُ بخراسان سنة ست عشرة و خمسمائة وكان عرض على والدى تصنيفه الذى* سماه^۲ مهجة التوحيد وكان^۳ يذب عن رأى الحكيم ابى البركات^۴ بن ملكا الطيب البغدادى* و^۵ يقرر قوله فى مسألة العالمية وكان ملكاً متخلقاً باخلاق الحكماء^۶ مستعداً للملك* قال يوماً^۷ للإمام عمر (f. 65b) الخيام* ما تقول فى اعتراضات الحكيم ابى البركات على كلام

(۱) نَب: و من كلامه، (۲) آ: بالهمة، تصحيح از روى ك و نَب، (۳) آ: بالكذب، تصحيح از روى ك و نَب، (۴) آ: حضر، ك: حضره، (۵) آ: وان، (۶) ك: عضد الدين الخ، در آ درد» نوشته است بجای يزد— ذكر صاحب اين ترجمه را يبهقى عرضا در تاريخ يبهقى (f. 131a) آورده است اين طور، و خواجه احمد بن الحسين الذارى بخدمت ملك عالم عادل عضدالدوله والدين فرامرز بن على شاه يزد دوست [بيوست] و در خدمت وى ملخ [بيلخ] رفت و آنجا جان بقباض الارواح تسليم كرد فى شهر سنه ست عشرة و خمسمائة، پدرش امير على در چهار مقاله ص ۴۱ بيعد مذکور است، وى از مقربان ملك شاه بود و از اولاد شاهان كاكويه (رك به لين پول ص ۱۴۵، براى نَب او) و در سنه ۵۴۸۸ در مصافى كشته شد (ماخوذ از ترجمه چهار مقاله) (۷) نَب: وله كتاب، (۸) مذکور است در كشف، ظاهراً از روى ترجمه، (۹) آ: نذب، ك: نذب، نَب نذب، (۱۰) در نَب ندارد— آ: ملك (بجای ملكا) ك: بن ملكا البغدادى، (۱۱) آ: يقرر ك: يقرر نَب: يقرر، (۱۲) در نَب ندارد، (۱۳) ك: للإمام حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيام نَب: للخيامى، در آ الخيام بجای الخيام نوشته است

هذا بيع و يشرى و العلم لا يشتري و لا يباع و ما بي حاجة الى قبول تلك الاموال و افاضة علمي على اهل بلدي اولي فاننا ادعو للسلطان بالخير و اريج نفسي من ريق المنّة، و من كلماته: الطبيب الحقيقي من عالج بالفضائل نفسه و رأى مضرته في الرذائل ثم يهبط بعد ذلك الى معالجة الاجسام فمن لا يهبط من معالجة النفس الى معالجة الجسد فهو اسفل السافلين^٢،

٦٤- الاستاد الحكيم* المختص ابو الحسن على النسوي

[دره نمره ٦٢]

كان من حكماء الري و له^١ الرّيح الذي يقال له*^٧ الرّيح الفاخر و كان حكيماً مهندساً ذا اخلاق رضيّة، و قد قرب عمره من مائة سنة و قواه سليمة الا ان الضعف منعه عن المشي في الاسواق^٨ [فلزم بيته] و قيل انه كان من
١٠
56a مجلة تلامذة^٩ كوشيار (f. 65a) و ابى^{١٠} المعشر و في ذلك نظر الا انه

(١) كذا در آك، نب: بلدي، (٢) آ: مضربه، ك و نب مثل متن، (٣) بدش در نب افزوده است: و قيل انه ادرك ابا علي بن سنا و استفاد منه، ابن اب اصيحه نیز قياساً تلمذ ابن اب صادق را با بن سينا اقرب الى الصحة قرار داده است، (٤) در نب ندارد، (٥) آ: المختص، ك مثل متن، - براي شرح احوال حكيم ابو الحسن على بن احمد النسوي رك به سوئر ص ٩٦ و مواضع ديكر دران كتاب (رك به فهرست سوئر) بقولش نسوي بعهد مجد الدوله بويهى (م. سنه ٤٢٠) و جانشينان او موجود بود، نیز رك به حواشى و زيادات آخر همين كتاب، نقل روتوغرافى از تفسيرى كه او بر كتاب الماخوذات ارشيدس نوشته بود (كشف ٢٩٧:٢ بذيل كتاب الماخوذات، براكلت ٥١١:١) و خواجه نصير الدين طوسى تهذيبش کرده در كتابخانه كلبه پنجاب موجود است، و نسخه از كتاب التجريد او (در فن هندسه مشتمل بر شش مقاله) در رامپور (فهرست رامپور ٤١٧:١) (٦) آ: الرّيح الخ، در نب ندارد، (٧) ذكرش را در مظان نياقم، (٨) در آ ندارد، از روى ك و نب نوشته شد (٩) مترجم در نمره ٤٣، (١٠) نب: معشر، ك مثل متن

أشتهى تناول تلك الفواكه و ارحت نفسى من تناولها و دفع مضارها فان
 المضرة ربما تنتهى الى حد لا تدفع، وكان حن المبيشة فأصاب عميد
 خراسان محمد بن منصور قولنج أعيا^٤ دواؤه^٥ كل طبيب فبعث اليه عميد
 خراسان مركوبه و غلمانته و كلفه المصير اليه و التمس في اول درجة
 من السرطان و بين تلك القرية و بين نيسابور اثنا عشر فرسخا فلما هم
 64a الحكيم (f. 64a) ابو القاسم بالمسير الى نيسابور^٧ آذاه الحر و سرعة الحركة
 و جراح ذلك المركب و العطش، فقال لمن معه من تلامذته: نجا عميد خراسان
 و هلك، و كان الأمر كما قال، فلما وافى نيسابور و عالج عميد خراسان
 و صح العميد مريض ابو القاسم و سقطت قوته و قد نيف على^٨ الثمانين و قضى نحبه،
 ١٠ و قيل ان السلطان بعث اليه خواصه و دعاه الى خدمته فقال: القنوع بما عنده
 لا يصلح لخدمة السلطان و من أكره على الخدمة لا ينتفع بخدمته كالبلابى
 الذى يكره على الصيد و بعث اليه سلطان غزنة و هو السلطان الكريم^٩ ابراهيم
 مالا عظيما مع^{١١} المحفة و المراكب و دعاه الى حضرته بلطائف فاجاب و
 64a قال السلطان يطلبنى لعامى^{١٢} فانفق على^{١٣} ماله لانفق عليه (f. 64a) عامى و

(١) آ: اشتها، (٢) آ: ينتهى، (٣) براى شرح حال وى رك به حواشى و زيادات آخر
 هين كتاب (٤) آ: دداوه، ك و نب، مثل متن اما بر حاشيه ك نوشته است: داوروه، (٥) آ:
 كلفه، (٦) دار عميد خراسان در نيشابور بود، رك به وفيات الاعيان ٢: ٧٢ س ٥٠، و تركستان
 (پارنولت) س ٢٢٨ يعمد، (٧) آ: اداوه، (٨) البانين، ك مثل متن، (٩) آ: يكره،
 (١٠) ظهير الدين ابراهيم بن مسعود اول بن محمود غزنوى مراد است كه از سنه ٤٥١ هـ تا
 ٤٩٢ هـ فرمان روائى كرد، (١١) ك، المحفة، (١٢) آ: فانفق، ك و نب مثل متن ⑤

۶۳- الحکیم ابو القاسم عبدالرحمن بن علی^۱

بن * ابی صادق^۲ المتطبب [دره نمبر ۶۱]

نال فی الحکمة^۳ و اجزائها * مرتبة عظيمة خصوصاً فی الطب^۴ و تصانیفه فی شرح مسائل حنین و فصول بقراط علق مضمنة الحکماء و الاطباء *

- و كان حسن الشائل نيسابورى الاصل و الميلاذ و هو الملقب ببقرات الثاني^۵ و حكى لى من رآه انه انتقل* فى آخر عمره الى بعض متنزهاة نيسابور و هى قرية ابروستانه* و لزوم مكانه و اختار الاتزواء فدخلت يوما عليه و بين يديه اطباق^۶ (f. 63b) من الفواكه الصيفية فقال لى الحکيم ابو القاسم: 63b
قم و طف فى ذلك الباغ فانى [تخيلت] ان لا فرق بين^۷ الاطبا [ق] و الفواكه التى بين يدي فان الفواكه تضررنى فقتعت منها بالرائحة و تطيب الهواء كما ۱۰
قتعت من اللخالخ بذلك فكما انك لا^۸ تشهى تناول^۹ اللخالخ فكذلك انا لا

(۱) برای تذکره احوال ابن حکیم رک به ع ۲۲:۲، کشف الظنون ۲: ۱۹۴ و ۴۲۴،

براکت ۴۸۴:۱، فهرست مخطوطات طیبه در بانکى یور س ۱۷۹، در ع می گوید: ابن ابی صادق هو ابو القاسم عبد الرحمن بن علی بن احمد بن ابی صادق النيسابورى، در نب کتیش ابو قاسم است، تاریخ وفات حکیم معلوم نشد، بقول صاحب ع او در سنه ۴۶۰ هـ موجود بود (۲) در نب ندارد، (۳) در نب ندارد، — برای نسخ هر دو کتب رک به براکت بموضعی که نشان داده شد در ح ۱، در بانکى یور و رام یور (فهرست ۱: ۴۸۷) بهر دو جا نسخه از شرح مسائل حنین موجود است^۱ این طیب مصنفات دیگر هم دارد، رک به ع، (۴) نب: و قبل (و انتقل؟)، (۵) آ: مترهات ک و نب مثل متن، (۶) آ: و سى قرية ابروستانه، نب: بقره، (۷) بیاض در آ، از روی ک نوشته شد، (۸) آ: الاطبا، ک مثل متن، (۹) نب: نطسب، (۱۰) آ: اللخالخ، (۱۱) آ: يشهى، (۱۲) آ: اللخالخ، ک مثل متن @

و الشرع تظاهر و يفتقر احد هما الى الآخر* فمن لم يتخصّص بالشرع و
 عبادة الله تعالى فليس بانسان* الغرض من العبادة تطهير النفس و اجتلاب
 26b صحتها* (f. 62b) للانسان امراض لا يمكن ازالتها الا بالشرع* الانسان
 مفلطور على اصلاح النفس*

ه قال: ان النظر في العواقب من خاصية الانسان و الباري تعالى لم يخلق
 له هذه الخاصة الا لامر يجعله له في العقبى و الا كان وجود هذه القوة فيه
 معطلا و لو لم يكن للانسان عاقبة ينتهي اليها غير هذه الحياة الخسيسة الملوثة
 نصبا و حزنا و لا يكون بعدها حال مغبوة لكان اخس الحيوانات احسن
 حالا منه و كانت هذه القوة فيه عبثا و قد تبهه الله تعالى على بطلان ذلك حيث
 ١٠ قال: أَفحسبتم انما خلقناكم عبثا و انكم الينا لا ترجعون و احكام
بنية الانسان ثم هدمها من غير معنى سوى ما يشاركه فيه البهائم مع ما يشوبه
 63a من التعب و الهم (f. 63a) الذي قد اعنى عنه البهائم سفه كالتى تقضت
غزلهما من بعد قوة انكنا تعالى الله عن ذلك، و قال النبي عليه السلام: الدنيا دار
ممر لا دار مقر و قد اخلقتم للابد و لكنكم تنقلون من دار الى دار حتى
 ١٥ يستقر بكم القرار

(١) آ: عاده، ك مثل متن، (٢) آ: اجلاب، (٣) رك. به تفصيل طبع ١٣٢٣ هـ ١١٠٠.
 (٤) قرآن مجيد ٢٣ (سورة المؤمنين)، ١١٧، (٥) آ: سفه، تصحح از روى ك.
 (٦) قرآن مجيد ١٦ (سورة النحل): ٩٤، (٧) ك: ولا، (٨) آ: خلقتهم، ك مثل متن،
 (٩) آ: ينقلون ⑤

تصانیفه و له تصانیف کثیره منها اغزّة التنزیل و درة التاویل و کتاب الذریعة*
 و کتاب کلمات الصحابة* و کان حظه من المعقولات اکثر^۲، قال فی مبدأ
 کتاب تفصیل النشأتین و تحصیل السعادتین* من تصنیفه: ^۱الذین ینطقون
 و لکن عن (f. 62a) الهوی و یتعلمون و لکن ما یضرمهم و لا ینفعمهم و
 62a یعلمون و لکن ظاهراً من الحیوة الدنیا و یجادلون^۷ و لکن* بالباطل
 ۵ لیدحضوا به الحق و یحکمون و لکن حکم الجاهلیة ینعون^۷ و یدعون و لکن
 مع الله ایها آخر^۸ و ان کانوا بالصور المحسوسة ناساً فهم كما قال امیرالمومنین علی
 بن ابی طالب رضی الله عنه «^۹ [یا] اشباه الرجال و لا رجالا» و قد عبر البحتری
 عن ذلك حيث قال:

لم یبق من جل هذا الناس باقیة. یناطها الوهم الا هذه الصور
 ۱۰ قال: الانسان مستصلح للذارین لکل شیء هداية الى مصالحه بین العقل

ابو القاسم حسین بن محمد بن الفضل المعروف بالرافع الاصبهانی اما بر ۱: ۴۸۳
 (بذیل درة التاویل): حسین بن محمد بن الفضل الرافع الاصبهانی، — برای ترجمه اش رک به بیه
 و مفتاح السعادة ۱: ۱۸۳ و کشف (بواضعی که نشان داده شد) و براکت ۱: ۲۸۸، و
 معجم المطبوعات عمود ۹۲۱، بقول سیوطی «کان فی اوائل المائة الخامسة»، اما براکت و فائش
 را در سنه ۵۰۲ ضبط کرده است، نیز رک به حواشی و زیادات آخر همین کتاب

(۱) رک به کشف ۱: ۴۸۳، (۲) در نب ندارد، — برای این کتاب رک به براکت،
 (۳) غیر مذکور در نب و کشف و براکت، (۴) منتهای ترجمه اش در نب (۵) برای این
 کتاب رک به براکت موضع مذکور، این کتاب در بیروت و در مصر (دوبار) بچاپ رسیده است
 (معجم المطبوعات)، (۶) رک به تفصیل النشأتین طبع مصر سنه ۱۳۲۳ هـ، ۳ و ۴، (۷) درگ
 ندارد (۸) آ. اشباه، تصحیح از روی ک و طبع مصر (۹) دیوان بحتری (طبع قسطنطنیه
 سنه ۱۳۰۰ هـ ج ۲: ۱۸۲، (۱۰) ک: وقال — بعضی ازین اقوال (تا اصلاح النفس ص ۱۰۶ س ۴)
 مأخوذ است از عناوین ابواب تفصیل النشأتین رک به نسخه مطبوعه (۱۳۲۳ هـ) ص ۳۰ و ۵۴
 و ۶۷ و ۷۳ و ۸۵ و ۸۷ و ۹۲

٦١- أبو سعد* محمد بن محمد الغانمي [درة نمره ٥٩]

صنف كتاباً و سماه [قراضة] الطبيعيات و له تصانيف أخرى و من
كلماته في الحكمة قوله: اقتع بالقليل النافع الذي لا يتبعه شرٌّ*^٢ و سئل عما إذا
يحدث المخروط، فقال عند اوقليدس يحدث من مثلث قائم الزاوية إذا ثبت
احد ضلعيه المحيطين بالزاوية القائمة و ادير سطح المثلث الى ان يرجع الى
الموضع الذي منه ابتداء بالحركة فان سطح المثلث في دورانه يرسم
(f. 61b) جسماً مخروطاً و عند ابولونيوس يحدث عن دائرة في سطح و
نقطة في اعلى من ذلك السطح يوصل بين النقطة و بين محيط الدائرة بخط
مستقيم و يدار الخط على محيط الدائرة و النقطة ثابتة الى ان يرجع الخط
الى النقطة من محيط الدائرة التي منه ابتداء بالدوران ١٠

٦٢- الحكيم ابو القاسم الحسين بن الفضل* الراغب

[درة نمره ٦٠]

كان من حكماء الاسلام و هو الذي جمع بين الشريعة و الحكمة في

(١) د: ابو سعيد، آ و ك مثل متن، - ذكرش را در مظان نيافتم حتى در نب، احتمال
دارد كه او از خانواده غانمي ست كه از هرات بود، رك به سماك (f. 406a) بنديل الغانمي،
و فهرست ليثن طبع تال ج ٢ قسمت ١ س ٢١٧ س ١٨ (٢) بياض در آ، از روى ك
نوشته شد، اين كتاب در كشف مذکور نيست، (٣) آ: سر، (٤) ك: يحدث، (٥) ك: يحدث،
(٦) ك: المحيط، (٧) در ك ندارد، (٨) آ: انولو هوس، ك: انولوسوس، د: ابو لونيوس،
(٩) ك: ابو القاسم الحسن بن الفضل، نب: ابو الفيل بن فضل، د مثل متن اما المفضل بجاي
الفضل، بنية الرعاة س ٣٩٦: المفضل بن محمد، كشف الظنون (٤٨٧:٢) بنديل مفردات الفاظ القرآن،

ما يصدر عنه عن غرض ولا طبيعة اذ هو عن الغرض في رتب رفيعة، ومنها:
 فيا ايها العظيم الجواد على التحقيق ما احسن ما هديت السيل و دلت
 على الطريق فلولم يكن جودك على هذا المثال والاحكام ما كان يليق بك يا ذا الجلال
 والاکرام*، و قال: ^٢ القلم الحقيقي عبارة عن العقل* و اللوح ^٣ عن النفس
 و الفلك ^٤ الاطلس ^٢ عن العرش و الفلك المكوكب* ^٢ عن الكرسي و الافلاك ^٥
 السبعة ^٢ عن السموات و الاقاليم السبعة ^٢ عن الارضين و اعلى عليين العرش
 و اسفل السافلين المركز،

61a ٦٠- ابو عيسى (f.61a) يحيى بن علي المنجم

[دره نمره ٥٨]

- ١٠ له تصانيف [و من تصنيفه كتاب] في اثبات نبوة نبينا محمد المصطفى
 عليه السلام من طريق البرهان المنطقي، و من كلماته: لا يعذرک الا من
 يريد نضحک* ^{١١} و قال: الحق اولی من العادة* لا تعب و لا تهجن كلاما
 لا برهان لك على تهجينه* ^{١٢} تؤثر القليل القافي على الكثير الباقي،

(١) آ: انها، (٢) نب: العلم العقل، (٣) در نب: ندارد، (٤) نب: الاعظم، (٥) نب:
 التواب، (٦) نب: الارضون، (٧) نب: سافلین، (٨) آ: بن يحيى، تصحيح از روى ك،
 شايد كه او يحيى بن علي بن يحيى المنجم النديم (م. سنه ٣٠٠) مولى المتضد بالله عباسى باشد كه
 مترجم است در ق ١٣٦٤، و برآكلت ١: ٥٣٢، اما كنيث نديم در ق س ١٢٢ س ٢ ابو احمد
 است نه ابو عيسى، (٩) از روى ك، در آ ندارد، (١٠) آ: لا بويد، ك مثل متن و د
 مؤيد آن، (١١) در د ندارد، (١٢) آ: يوتر ك مثل متن و د مؤيد آن ⑤

۵۸- ابراهیم بن عدی الحکیم [دره نمبر ۵۶]

۲ کان صنویجی بن عدی* و ابراهیم کان اخص خواص^۳ ابی نصر الفارابی
 و ملازما له^۴ و مدون تصانیف ابی نصر* و لبراهیم تصانیف کثیره^۵ فی النفس
 و سائر العلوم*^۶ و ذکر فی بعض تصانیفه*: التقسیم هبوط و التحلیل صعود*^۷
 ۵ و قال: [التقسیم و التحلیل خادمین للحدّ و البرهان، فخدمه^۸ التقسیم
 بتکثیر الوسائط و خدمه^۹ التحلیل بالانتقاد كما ان حدّ الانسان^{۱۰} یحلل الى
 حیوان و ناطق*^{۱۱} و قال: کل محدود متصور و لیس کل متصور محدوداً^{۱۲}

۵۹- الحکیم ابو الحسن علی بن احمد الجشوبی (۱)

[دره نمبر ۵۷]

من قدماء الحكماء^{۱۰} و له تصانیف کثیره و من (f. 60b) تصانیفه
 ۱۱ یوبه (۱) نامہ فیها: القادر العالم البصیر من ایّ جهة توهمتہ فهو^{۱۲} واحد
 من^{۱۳} الربح و الخسران بری و من کلّ ما تعرف^{۱۴} اسمه غنی، لا یصدر

(۱) وی مذکور است در غ ۱۳۹: ۲ س ۱۹ و بظاہر در ق س ۳۶۳ س ۱۴ و ۱۵
 (۲) نب: الصنویجی، ک غ: کان صفوی الخ، - برای یحیی رک به س ۹۰، ترجمہ نمبر ۴۸، (۳) ترجمہ
 اش بر ص ۱۶ آمده است، (۴) در نب ندارد، (۵) نب: قال، (۶) در آ ندارد، از روی ک
 و نب نوشته شد (اما در نب خدمه بجای فخدمه)، (۷) آ: تحلل، ک: نب: تحلیل، (۸) آ:
 محدود، ک: محدود، نب: محدود، (۹) کذا در ک و غ: آ: الحسول، نب: الجوشی، د: الحشوی،
 ترجمہ اش را در نب دارد اما ذکرش را در کتابی غیر ازان نیافتہ، (۱۰) از «وله» تا
 «والاکرام» (ص ۱۰۳ س ۴) را در نب ندارد، (۱۱) کذا در آ و ک، (۱۲) آ: و آجد
 فهو، ک مثل متن، (۱۳) آ: الربح، (۱۴) آ: (ناقصاً) نب: ⑥

۵۷- الحکیم ابوسهل النیلی نسابوری [دُرّه نمبر ۵۵]

هو بکر بن عبدالعزیز التیلی، کان حکیمًا فاضلاً* الغالب علیہ علم الطبّ و قد شرح مسائل حنین فی مجلّدات^۲ مبسوطه و کان نسابوری المولد و المنشأ* عارفاً باجزاء علوم المعقولات^۳، ماهرًا فی المعالجات^۴ و من اشعاره قوله:

قد رَضْتُ بِالْأَسِّ نَفْسِي فَعَلَ اللَّيْبُ الْحَكِيمِ
أَقْنَعْتُهَا بِكَفَافٍ وَ فِيهِ كُلُّ النَّعِيمِ
فَمَا يَدُ الْكَرِيمِ عِنْدَ [ي] وَ لَا لِلْيَمِيمِ

[و] قوله:

يا من تكلف إخفاء الهوى جلدًا انّ التكلف يأتي دونه الكلف
و للمحبّ لسانٌ من ضارته بما يُجِنُّ مِنَ الْأَهْوَاءِ يَعْتَرِفُ
و من كلماته قوله: الصّدق دعامه العقل* و قال: الصّدق أمانة* لا خير في
قول (f. 60a) لا يصدّقه فعل* من لا يعرف من مبدأ المرض كيفية
البحارین فليس بطبيب* الطيب لا يكذب لانّ الكذب خيانة و الطيب
عن الحيانة بمعزل*

(۱) آ: النیلی تصحیح از روی ک- برای شرح احوال حکیم رک به حواشی و زیادات
آخر همین کتاب، (۲) ذر تب ندارد، (۳) منتهای ترجمه اش ذر تب، (۴) آ: د: رضیت،
ک: رضیت، تصحیح از روی یقینة الدمع (۴: ۳۰۸) و غ، (۵) یقینة: قنعتما، غ مثل متن،
(۶) آ: عند، ک و غ مثل متن، (۷) آ: نحن، ک: نحن، کآ: نحن* ⑤

الاعظم سنجر و كان 'السلطان' مشغولاً بكتبه بسبب حن اعتقاده فيه
وكان ابو الفتح عارفاً باجزاء علوم الحكمة،

و حكى لي والدي رحمه الله انه كان ^٢ بناحية بيهق ^٢ علوي متكلّم

يقال له السيد ^٤ عليك بن زيد الحسني ^٥ السلقي وكان نيسابوري الاصل وكان

يحفظ ظواهر ^٦ علم الكلام فحسب فدخل يوماً على الحكيم (f. 59a)

ابي الفتح و الحكيم ابو الفتح يتخيّل انه من حدّاق بيهق و فضلاًها فاستنطقه

ابو الفتح ققرأ من طريق المطايبة ذلك العلوي ^٧ فضلاً من ظواهر الكلام و

^٨ اعاده ثلاث مرّات كما يكرّر المسائل في المدارس فعلم ابو الفتح قلّة بضاعته و

مرتبته فقال له: يا سيّد بهم عرفت انك انسان؟ فقال السيّد: لم أقرأ ^٩ ذلك في

كتابي، فضحك الحاضرون و خرج السيّد [١٠] و قال: هذا الحكيم يسألني عن

غوامض المخروطات و يقول بهم عرفت انك انسان و انا متكلّم لا علم لي

بالمخروطات، فقال له [والدأي: و لا بالمبسوطات يا سيّد] ^{١١}

و من كلمات الحكيم قوله: يكتبني اللبيب بادني تفسير و تلويح خير

مفاتيح الأمور الصّدق ^{١٢} أن تفعل ما لا تقول خير من أن تقول ما لا تفعل*

فان (f. 59b) فضل الفعل على القول مكرمة و نقصان الفعل من القول عار ^{١٥}

(١) تكيل لفظ از روى ك، (٢) آ: يناجيه، ك: ناچه، (٣) آ: العلوي ك

مثل متن، (٤) برای تلفظ این اسم رك به كتاب المشبه (للذمبي) ص ٣٧١—در نب از

يقال تا السلقي را حذف کرده است، (٥) ك: السطقي، (٦) آ: علوم، ك: مثل متن،

(٧) آ: فضلاً، ك: مثل متن، (٨) آ: اعاده، (٩) نب: هنا، (١٠) از روى ك و نب،

در آ ندارد، (١١) منتهای این ترجمه در نب، (١٢) آ: ان فعل ما لا بقولي خير من ان

يقول ما لا يفعل ⑤

الى اولياء السطان فاذا مريض الظهير او مرض واحد من اولاده انزل
ظهير الملك الازاك في دار ميمون حتى أزعجوه وصيروه مضطراً الى رفع الحال
الى العامل فعند ذلك يرتبطه ظهير الملك حتى يبالغ مرضه و يحاوره
و يجالسه مدة^٥

- و من حکم ميمون قوله: ان نأت حاجة برأى خطأ فلا يشجعناك
ذاک على معاودة الخطاء^٧ [و مجانبه الصواب فان سلامة عواقب الخطاء]
زاد^٨ [العاقلة من انا نزل (f.58b) عليه بلائ لم يدهشه عن طالب
58b الحيلة و هذا هو الحزم و العاجز هو الذي يدهش في البديهة و لا يعد
لما لم يأت عدة^٩ لا ينفع القول و ان كان حكمة و صواباً مع سوء الاستماع^{١٠}
و سمعت ان ميمون التجيب كان و اسطى الاصل^{١١} خوزي المولد مقيماً
١٠ بهوراة

٥٦- الحكيم ابو الفتح كوشك^{١٢} [دره نمره ٥٤]

كان حكيماً^{١٣} صاحب خاطر قوي و رأيت كتبه في خزانه السطان

(١) ك: يرتبط، (٢) ك: مرضه، (٣) ك: بحاره، (٤) ك: مرة، (٥) آ: حكمة، ك
مثل متن، (٦) آ: معاودة، ك: معاودة، (٧) در آ ندارد و بياض هم ندارد از روی ك
نوشته شد، نيز رك به د س ٧٢ س ١١، (٨) در آ: ناقصاً نوشته است تكميل لفظ از روی ك
كرده شد، (٩) ك: هي، (١٠) آ: الجيب، ك: مثل متن، (١١) آ: خوري، ك: مثل متن،
(١٢) ذكر ابن حكيم را در مظان نيانم، (١٣) آ: صاحب حكيم صاحب (بجای صاحب)، در نب
در سطور آينده ضمير متكلم را كه راجع به مصنف كتاب برد حسب معمول خود به ضمير غائب
مبتدل كرده است «و كانت» (بجای رأيت) و «حكي» (بجای حكى لى والدى رحمه الله) و
«فقال له بعض الناس» (بجای فقال له والدى) نوشته

١ یدرس کتب ابی نصر و لا یخوض فی تصانیف ابی علی، و له تلامذة حکماء
 و فضلاء ٢ یأتی ذکرهم، و نازعه یوماً خطیب هراة و قال: انا أدعو علیک بین
 الخطبتین، فقال له الادیب: تیقت ان الله تعالی ٣ لا یتجیب * دعاءک لانک تقول
 کل جمعة فی مدة عمرک: «اللهم اصلح الامیر فلان بن فلان!» و الله تعالی ما اصلحه
 و ما استجاب دعاءک فيه، و من کلماته الحکمیة * الموت هو الفطام الثانی *
 ان اطعت عقلک فقد استخدمک ٤ [صدیقک و ان اطعت شهوتک و غضبک فقد
 استخدمک] عدوک * الهو هویة [لا-؟-ظ] تعرف حقیقتها بالحد و یدرک
 ذوقها بتزکیه النفس،

٥٥- الحکیم ٧ میمون بن ٨ مجیب الواسطی [ذرة نمره ٥٣]

١٠ (f.58a) کان طیباً فاضلاً حکیماً و سمعت انه ٩ کان یحفظ المنطق
 و الطبیعیات و الالهیات من کتاب الشفاء و قل ما یخالط ارباب الجاه و الهال
 و کان ١١ شرف الدین ظهیر الملک علی بن الحسن البیهقی ١٢ [عامل] هراة مده
 و یشاق الی ١٣ مجاورة الحکیم میمون و میمون عزیز النفس قلیل الاختلاف

(١) آ: تدرس، (٢) هیچ ذکرى از تلامذة حکیم اساعیل بتصریح تلمذ ایشان بحکیم در صفحات
 آینده نیامده است، (٣) آ: لم یتجیب ک مثل متن، (٤) آ: کلماته الحکمیة، — این کلمات را در نب
 و د ندارد، (٥) آ: النظام، تصحیح از روی ک، (٦) در آ ندارد، از روی ک نوشته شد،
 (٧) رک به کامل ابن الاثیر (ج ١٠ ص ٤٠) برای تذکره ابن حکیم، وی از اعیان منجمین عهد
 ملک شاه بود که از سنه ٤٦٧ ه در رصد ملک شاه بامنجان دیگر مثل خیام و ابو المظفر اسفزاری
 مشغول رصد بود، (٨) کذا در آ و ک درین موضع (اما رک به آخر ترجمه)، د: النجیب، تب
 النجیب، (٩) در ک ندارد، (١٠) آ: الطبیعیات، (١١) برای احوالش رک به حواشی و زیادات
 آخر همین کتاب، (١٢) بیاض در آ، از روی ک نوشته شد، (١٣) مجاورة؟ — در ک ندارد ⑤

٥٣- ابو الحسن^١ الانبیری (؟) الحکیم [دُرّه نمبر ٥١]

كان حكيماً و الغالب عليه علم الهندسة و كان الحکيم عمر^٢ الحيام
يستفيد منه و هو يقرّر له المجسطي فقال بعض الفقهاء يوماً^٣ للانباري: ما تدرّس
فقال أفسر آيةً من كتاب الله تعالى، فقال الفقيه: و ما تلك الآية؟ فقال
الانباري: قول الله تعالى^٤ أو لم يروا الى السماء فوقهم كيف بنيناها فانا افسر
كيفية بنائها، و نقل عنه^٥ قوله: الساعي^٦ عاش^٧ و إن قال قول^٨ النصيح^٩
اذا هممت بشئ فسوف^{١٠} * اذا صدق يقبله منك العدو و الكذب يردّه عليك
نفسك^{١١} * كن للهونا عند النوازل تاركاً و كن لاعدائك من الشهوانية
و الغضبية^{١٢} * غلواً و كن للصدق [مؤثراً] حتى يصدق فكرك (f.57b)
ورؤياك و تسلم من غوائل الكذب

٥٤- الاديب الحکيم اسماعيل الهروي [دُرّه نمبر ٥٢]

كان حكيماً ادبياً فاضلاً [له] اشعار و تصانيف في الحكمة و كان

(١) كذا در ك، آ، الابري، ن: الابري، اما رك به حاشيه نمبر ٣ و ٤ در ذيل،
ذكرش در كتابي بنظر نيامد، (٢) ك: الجامي (٣) كذا در ك، آ: للاناري ن: للاناري،
(٤) كذا در ك، آ: الابري (٥) قرآن مجيد: ٥٠ (سورة ق): ٦، در طبع فلوگل:
اقلم ينظروا (بجاي اولم يروا)، (٦) آ: قول، ك مثل متن - اين اقوال را در ن: ندارد،
(٧) آ: عاش، (٨) آ: النصح، تصحيح از روى ك (٩) در د اين قره را ندارد، (١٠) آ:
علوما، ك: غلوا، (١١) از روى ك، بياض در آ، (١٢) ذكر اين حكيم را در مظان نياقم
الا در ن: ﴿

و ترتیب المبدعات و كانت في الخزانة النظامية بنيسابور منها نسخة فاخذها
 56b جمال الملك بن نظام الملك (f. 56b) و لا ندري أطارت بها العنقاء ام
 ادركها الفناء، و كان هذا الكتاب معشوق كافة الحكماء، و كان ابو علي يقول
 للمعصومي هو مني بمنزلة ارسطو من افلاطون، و رايت رسالة في عالمية
 الله تعالى منسوبة الى المعصومي و لم يتحقق لي انها له او لغيره و الغالب على
 ظنّي انها له، و الله اعلم،

و من كلماته قوله: ليس لتكبر مادح و لا لغدار حبيب و لا لملك
 ظالم استقامة ملك، السلطان و المتمول و الشاب [سكارى] يدعوهم [سكار] هم
 الى غير المنافع، العلماء اذا اجتمعوا طالع بعضهم بعضا و عرف بعضهم*
 10 فضيلة بعض و الجهال لو اجتمعوا طول اعمارهم لما عرف بعضهم [جهالة]
 بعض، العجلة شجرة لا تنجتنى منها الا ثمار الندامة و طلعتها يشبه
 57a رؤس الشياطين، داب الحكيم التروية في (f. 57a) الجواب بعد
 استيعاب الفهم، ليس بانسان من تكلم بغير روية سابقة،

(1) ذكر جمال الملك ابو جعفر محمد بن نظام الملك و اولادش در تاريخ بيهقي نسخة موزة
 برطانيه (f. 41b) موجود است، رك به اورينتل كالج ميكرين (نومبر سنه 1928ع ص 78 و
 فروري سنه 1929ع ص 88) كه اقتباسي دارد از تاريخ مذکور در احوال نظام الملك و اولاد او،
 ابن الاثير (10: 50) نامش «جمال الملك منصور» نوشته است و البنداري «جمال الملك
 ابو منصور» عميد خراسان وى را بحكم ملك شاه زهر داد و وى در رجب سنه 475 هـ بمرد،
 (البنداري ص 73 پند) (2) آ: بدرى، ك مثل متن، (3) آ: ايضا، تصحيح از روى ك'
 (4) كدا در آ و ك' (5) د: عند ك' مثل متن، (6) در آ ندارد، از روى ك' نوشته شد،
 (7) تكميل لفظ از روى ك' (8) در د اين قفره را ندارد (9) در ك ندارد، (10) بياض در
 آ، از روى ك' نوشته شد، (11) آ: محني، ك' مثل متن، (12) آ: طاحها، ك' مثل متن @

حزن هلاك الولد لانه متيقن بهلاك شخصه و^١ يتخيل بقاء جزء منه
و هو الولد؛ الانسان حريص على طلب ما يتعدّر ادراكه و يعسر^٢

٥٢- أبو عبد الله المعصومي الحكيم [درة نمره ٥٠]

٢ قيل هو احمد و قيل هو محمد بن احمد، كان افضل تلامذة ابي علي و
هو الذي صنّف ابو علي باسمه^٣ كتابه في العشق و قال: «سألت اسعدك!^٤
يا ابا عبد الله الفقيه المعصومي»، ولما^٥ اجاب ابو علي عن أسولة ابي ربحان
اعترض على تلك الاجوبة ابو ربحان و تقوّه بكلمات متضمنة لسوء الادب
و السفاهة* فامتنع ابو علي عن مناظرته فاجاب المعصومي^٦ عن اعتراضات
ابي ربحان و قال: لو اخترت يا ابا ربحان لمخاطبة الحكيم^٧ الفاظ غير تلك
الالفاظ لكان اليق بالعقل و العلم،

١٠

و صنّف المعصومي كتاباً في^٨ المفارقات و اع[د]اد العقول و الافلاك

(١) ك: خليل، (٢) ترجمه اش بجملاً در برآنگات ١: ٤٥٨ موجود است و در تب و
كا، در كشف الظنون ١: ٥٥٨ نام و نسبش اين طور نوشته است: الفقيه ابي عبد الله محمد بن
عبد الله بن احمد المعصومي، در كا (f. 187a) مي گويد: الفقيه المعصومي قتلہ السلطان محمود
فيمن قتلهم من منتجى علم الاوائل، (٣) آ: و قيل ك مثل متن، (٤) آ: كتابه - ابن
كتاب^٥ مذکور است در ع ٢: ٢٠ و كنف ١: ٥٥٨، (٥) آ: المقية، (٦) رك به س ٢٩
س ١٠، (٧) آ: او سفاهة، ك مثل متن^٨ (٨) آ: و (بحاي عن) تصحيح از روى ك،
(٩) آ: الفاظ، (١٠) در برلين (فهرست مخطوطات عربيه ج ٤ س ٣٩٣ نمره ٥٠٥٨)
رساله ايست كه پنج ورق دارد مصنفه حكيم ابو عبد الله المعصومي موسوم به «رسالة في اثبات المفارقات،
(١١) در رساله^٩ كه در برلين است مي گويد: المفارقات اربع مراتب مختلفة الحقائق آ الموجود الذي
لا سبب له و هو واحد، ٢ و العقول الفعالة و هي كثيرة النوع، ٣ و النفوس السايوة و هي
كثيرة بالنوع، ٤ و النفوس الانسانية و هي كثيرة بالاشخاص، - در ترجمه ت اينها را جواهر
مجرده خوانده است ⑤

اعان ابا على على اجمع كتاب الشفاء^٢ و الحق بآخر النجاة و الرسالة العلائقية طرفاً من العلوم الرياضيه*^٣ و فسر مشكلات القانون* و شرح رسالة حتى بن يقظان^٤ و صنف بالفارسية كتاب الحيوان و منه نسخة بجزارة النظاميه بنيسابور* و لم يوجد في تلامذة ابى على اقل بضاعة منه^٥ و سمعت بعض اساتذتي انه قال: الحكيم ابو عبيد* كان في مجلس ابى على (f.55b) شبه زريد لا شبه تلميذ مستفيد^٦ و من كلمات ابى عبيد قوله: ثلثة اشياء القليل منها خير من الكثير، صحبة السلطان و النساء و الهال*^٧ و قال: من الذي صحب السلطان فد[امت] له [منه] السلامة*^٨ و قال: معرفة الانسان مجزه عن كمال معرفة الله تعالى غاية علم الانسان و تلك معرفة برهانية*^٩ [و قال:] لوجود خير اي وجود كان و الخير مطلوب*^{١٠} و قال: الانسان [يعلم] انه لا يبقى بالشخص بل^{١١} بال[نوع] و بقاءه بالتوالد فاذا هلك له ولد فهو يجزع على انقطاع بقاء^{١٢} شخصه ما و يعلم ان شخصه لا يبقى و انما يبقى نوعه بالتوالد و التناسل [و^{١٣}] لذلك قيل: لا حزن اعظم من

(١) آ: جمع، ك و ن ب و د مثل متن^١ (٢) در ن ب ندارد—در آ و د العلائيه بجاي العلائيه، ك مثل متن^٢—مراد از رساله علائيه دانش نامه علائيه ست كه بعضى ملحقات از ابو عبيد دارد (چهار مقاله ٢٥٤)، براى ملحقات نجات رك به كشف الظنون ٥٨٥، ٢ (٣) ن ب: فسر مشكلاته و مشكلات الخ؛ (٤) در ن ب ندارد—ك: في الحرائه (بجاي بجزارة) (٥) ن ب: و قيل، (٦) آ: على شبه ك مثل متن، (٧) در ن ب از بن كلمات فقط قرة ناك را دارد (٨) در د هم ندارد—آ: قد... له... السلامة، تصحيح و تكميل الفاظ از روى ك^١ (٩) از روى ك، بياض در آ (١٠) در آ ندارد، ك: تعلم، (و د مويد متن) (١١) آ: باع، تكميل لفظ از روى ك (١٢) ك: شخصه (١٣) از روى ك ⊗

الموجودات نازلة سلسله الترتيب، وله كتاب في النفس، و رسائل آخر*^۱
 و كان قصير العمر مات في سنة اربعين و اربعمائة بعد موت ابي علي
 بانتي عشرة سنة، و من كلماته و* اقاويله— و كان عارفاً بعلوم العرب
 كاعلام في صناعة الاستيفاء— قوله: لا تتفكر في الامور المستقبله فانك لاتدرى
 ما ياتيک منها و ما لا ياتيک^۲؛ اذا عادي^۳ بعض اعدائك بعضا كان في اشتغال
 بعضهم ببعض شاغل عنك، و اذا تنازعت القوة الشهوانية (f. 55a) و الغضبيه
 فرغت [من] اذيتها*؛ لذلك قال ارسطو: اصلح الشهوانية بالغضبيه
 و الغضبيه بالشهوانية؛ اذا اصابك شر فقل ربما يكون اُردى منه و لعل الذي
 كرهت من [هذا] الامر داع الى ما هو خير منه،

۱۰- ۵۱- الفقيه الحكيم ابو عبيد عبدالواحد الجوزجاني

[دره نمره ۴۹]

كان من خواص ابي علي^{۱۱} و اجلاس مجلسه* و ندمايه و خدمه و هو الذي

(۱) نب، يائي و عشرين^{۱۲} د و ترجمه ت: بيست و دو، اما صواب آنست که در متن است (ر
 ک مطابق است بدو)، (۲) درک ندارد، درک « و من اقاويله» را بعد « و کان... الاستيفاء»
 می آرد (۳) منتهای ترجمه حکيم در نب، (۴) آ: يبيض، تصحيح از روی ک،
 (۵) آ، ادستجا، تصحيح از روی ک، (۶) ک: ارسطوطاليس، (۷) آ: ادري، ک
 مثل متن (۸) از روی ک، يبيض در آ (۹) برای شرح احوال حکيم ابو عبيد عبدالواحد
 بن محمد الجوزجاني رک به کشف الظنون ۲: ۵۸۵، براکت ۱: ۴۵۳ و ۴۵۵ (نمره ۳۵)،
 و چهار مقاله ص ۲۵۳ بييد، نیز رک به سوتر ص ۱۷۲، براکت شرح قصيده عينا (= نفسه)
 شيخ را بدو منسوب کرده است اما درين تأمل است ازآنکه در ديباچه اين شرح (نسخه برلين) فقط
 عبدالواحد بن محمد مذکور است و نسبتش مذکور نيست و ذکرى از تلمذ او بشيخ نيست و احتمال
 دارد که شارح اين قصيده عبدالواحد بن محمد مدرس کوتاهيه باشد که شرح نفايه برای سلطان مراد ثاني
 نوشته بود و منظومه في الاصطراب (حاجي خليفه ۲: ۶۱۱ و ۵۴۶)، (۱۰) آ: الجوزجاني،
 تصحيح از روی ک و نب، () آ و ک: اجلاس مجلسه، تصحيح قياسي ست در نب ندارد

کَلَّ حَكِيمٌ طَلِبَ زِيَادَةً عَلَى حَاجَتِهِ مِنَ الْهَالِ^۱ فَلَهُ عِلْمُ الْحِكْمَةِ^۲ وَ لَيْسَ * لَهُ ذَوْقُهَا *^۳
لَا تَحْزَنُ بِسَبَبِ أَمْرٍ قَدْ وَقَعَ وَ اجْتَهَدَ فِي إِزَالَتِهِ وَ دَفَعَهُ وَ أَحْذَرُ عَمَّا لَمْ يَقَعْ
وَ لَا تَحْزَنُ^۴ وَ اعْلَمْ * أَنَّهُ لَا بَدَّ مِنَ الْمَقْدُورِ *^۵

و مات بهمین یار فی شهور سنه ثمان و خمسين و اربعمائه بعد موت ابی

علی بثلاثین سنه ۵

۵۰- الحکیم ابو منصور الحسین بن طاهر بن زبيله [دره نمره ۴۸]

كان اصفهانی الاصل والمولد و هو [من] خواص تلامذة ابی علی و

54b من بطانته [و قيل] انه^۱ ايضاً (f.54b) كان مجوسى الملة و^۲ لكن لم

يتحقق^۳ الى ذلك و كان عالماً بالرياضيات و ماهراً في صناعة الموسيقى

۱۰ [و من تصانيفه الاختصار من طبيعيات الشفاء] و شرح رسالة حنّ بن

يقظان^۴ و قال: الحى عبارة عن النفس الكليّة و اليقظان عبارة عن العقل

لانه اشبه بالحي من النائم و هو^۵ فائض عن* النفس و هو اشارة الى ترتيب

(۱) نب: فليس له ك مثل متن^۱ (۲) آ: فليس (۳) آ: يقم ك مثل متن^۲ (۴) آ: فاعلم ك مثل متن^۳ (۵) نام و نسب حكيم در نسخه الكافي في الموسيقى كه تصنيف اوست و در موزة برطانيه محفوظ است «ابو منصور الحسين بن محمد بن عمر بن زبيله» نوشته است (مرزا محمد در حواشى چهار مقاله) و حاجى خليفه (۵۴۹، ۱) نامش را همين طور مى نويسد نيز براكلت بر ۴۵۸:۱ (اما بر ص ۴۵۵ نمره ۲۶۵ «الحسين بن طاهر بن زبيله» نوشته است) —
برای شرح احوال حكيم رك به براكلت (مواضع مذكوره) و چهار مقاله ص ۲۵۳ نيز رك به ع ۱۹۰۲ ص ۱۹ (۶) از روى ك و تب^۴ در آ ندارد (۷) ينى مثل بهشتيار مترجم در نمره ۴۹ (۸) در تب ندارد (۹) از روى ك و در تب مثل آن در آ ندارد و بياض هم ندارد (۱۰) از «و قال» تا «رسائل اخر» (ص ۹۳) را در تب ندارد (۱۱) آ: قابض على، تصحيح از روى ك ⑤

۴۹- الفيلسوف بهمن يار الحكيم [دره نمبر ۴۷]

كان تلميذ^۲ ابي علي وكان مجوس^۱ الملة غير ماهر في كلام العرب
وكان من بلاد آذربايجان^۳ و^۴المباحث التي لابي علي اكثرها مسائل بهمن يار
[وكان بهمنيار] يبحث عن غوامض المشكلات^۵ و من تصانيف بهمن يار
^۶كتاب التحصيل و كتاب^۷ الزينة في المنطق* [و كتاب البهجة والسعادة] و

كتاب في^۸ الموس^۹ [يقى] و^{۱۰}رسائل كثيرة* و من يحكمه قوله:

الهال محروس و العقل حارس* و العقل انيس في الغربية* الصدق معشوق

- 54a العلاء* اذا اصابك هم فاقمع الحزن بالحزم (f. 54a) و قرغ العقل للحيلة
و طلب الخلاص* اللذات العقلية شفاء لا^{۱۱} يعقبه داء و صحة لا يلزمها سقم*
من تعلم العلوم العقلية و لم يتخلق باخلاق اربابها كان جاهلا بمقائق العلوم*
يظهر اخلاق الحكماء على من تعلم الحكمة كما يظهر آثار الربيع على البستان*

(۱) برای شرح احوال ابو الحسن بهمنيار بن المرزبان (که او را در چهار مقاله من ۸۲ کيارئيس بهمنيار نوشته است) رک به براکت ۴۵۸:۱، و چهار مقاله من ۲۵۲ و ۱۱۱:۵۷۸، درع دو بار ذکرش عرضا آمده است^۱ (۲) آ، ابو^۲ (۳) نب: المباحث النامضة، اين کتاب مذکور است بر من ۲۷ س ۹^۳ و بظاهر درع (۲: ۱۹ س ۱۹) بنام المباحث بسوال تلميذه ابن الحسن بهمنيار بن المرزبان و در براکت ۴۵۵:۱ نمبر ۲۵ (۴) در آ ندارد^۴ از روی گ نوشته شد^۵ نب: و كان^۵ (۵) از اینجا تا «رسائل كثيرة» (س ۶) را در نب ندارد^۶ (۶) مذکور است درع ۲: ۲۰۴ و کشف الظنون ۱: ۱۶۲، دو نسخ خطی از اين کتاب در کتابخانه رامپور موجود است^۷ رک به فهرست کتب عربيه ۱: ۳۷۹، (۷) آ: الزينة الخ^۷ ک: الزينة د: الزينة در منطق^۸ (۸) فقط در گ، (۹) آ: الموس تصحيح از روی گ^۹ (۱۰) سه تا از رسائل بهمنيار در کتابخانه رامپور موجود است (فهرست ۲: ۷۹۱: ۷۹۱) (۱۱) نب: يعقبها^{۱۰}

نیسان و فی هذه الليلة کلّ^١ [سنة] تنزل نارٌ من الانیر بحيث براها الناس و
تشتعل قنادیل القيامة من غیر ان یکون کوةٌ و لا فرجة فی^٢ [سقف ذلك
البيت بل تغوص النار فی] السقف من غیر ان^٣ تحرق الخشب ثم توّقد^٤
السرج و المشاعل فاذا طلع الفجر انطفأت و قد صنّف ابو زکریاء یحیی بن
عدی تلمیذ ابی نصر الفارابی فی ذلك کتابا و بین الامر الطبیعی فی ذلك

٤٨- ابو زکریاء یحیی بن عدی [دره نمره ٤٧]

كان حکيما كاملا^٧ و هو* افضل تلامذة ابی نصر و له تصانيف
(f. 53b) كثيرة و^٨ كان يشرح* كتب ارسطو و^٩ يُلخص تصانيف*
ابى نصر،^{١٠} و من کلماته: العاقل مع خشونة العيش عند العقلاء أسر منه مع
تلتین العيش مع السفهاء* العاقل لا يفتّر بالمرتقى السهل اذا كان المنحدر
وعرا* لم يعرف الحق من لم^{١٢} يفصله من الباطل*

(١) از روی نب، بیاض در آ، (٢) در آ ندارد، از روی ک نوشته شد، نب: بنقف
فی ذلك البيت بل غوص النار (٣) آ، يحرق، (٤) آ و ک: يوقد، نب: يوقد، (٥) آ،
عبدي، (٦) برای شرح احوال ابو زکریاء یحیی بن عدی بن حمید بن زکریاء التکرینی المنطقی
نزیل بغداد رک به فهرست ١: ٢٦٤ ق ٣٦١ ع ١: ٢٣٥ مختصر الدول ٢٩٧، براکلن
١: ٢٠٧، سوتر ٥٩، وفاتش در ذی قعدة سنة ٣٦٤ هـ (و بقول در سنة ٣٦٣ هـ) واقع شد و
عمرش ٨١ سال ششبه، فهرستی مطول از مصنفاتش در ق درج است اما الآن هیچ یک
از آنها پیدا نیست (براکلن)، ترجمه اش در کب و کا هم موجود است، (٧) آ: هو، نب:
من، ک مثل متن، (٨) نب: شرح، (٩) نب: لغص مصنفات، (١٠) بجای این کلمات
در نب کلمه دیگر را دارد، (١١) آ: تلین، ک: تلین، (١٢) آ: فصل، تصحیح از روی ک

۱ مامون بن محمد* و كان ابو سهل نصراني الملة^۲ الا انه كان* لا يحضريع
 النصرارى و يتعبّد في منزله^۳ و من حكمه قوله: اكرم الناس من له حسب
 يعينه على الشرف و جود يعينه على المكارم و نجدة^۴ تعينه على العز^۵
 و خير العاقل مرجو على كل حال و شر الجاهل مخوف على كل حال^۶ العاقل
 يعدّ نفسه فريدا من تخليط اهل زمانه^۷ انسان لا عقل له و لا علم كتمثال^۸
 لاروح له^۹ و قد صنف ابو سهل كتابا في النفس ثم ترجمه فقال فيه:
 من (f. 53a) يرض بما عنده من اسباب المعاش لم يرض باضافة مال غيره الى
 ماله فان غريزة الانسان لا تشبع^{۱۰} و قال*: كيف اعدل عن حكم المسيح
 و النار نازلة في^{۱۱} كنيسة القيامة في المسجد الاقصى، [و قصة] تلك النار
 ان الليلة التي رفع الله فيها عيسى^{۱۲} [عليه السلام] الى السماء ليلة النصف من

(۱) آ: مامون محمد، ك: مامون، دز: نب ندادرد، (۲) در: نب ندادرد، (۳) از «من» تا «لا تشبع» (س ۸) را در: نب ندادرد، (۴) آ «يعينه» در موضع اول و «يعينه» در دوم و سوم، (۵) ك: علم له، (۶) متهاي اين ترجمه در: د، (۷) نب: و كان يقول، (۸) رك به Le Strange's Palestine etc. p. 202 (۹) بياض در آ از روى ك و نب نوشته شد، — براى قصة ابن آتش رك به مروج الذهب ۳: ۴۰۵، بقول Le Strange شرح احوال ابن آتش از لا يك نفر زائر مسيحي در سنه ۸۶۷ع نوشته بود و يك سال بعد ازان مسعودى، اما بقول مسعودى عيد كنيسة القيامة (القيامة) در ينفج ماه تشرين اول (اكتوبر) واقع مى شود و از روى The Golden Bough Part VII. Vol. 1 p. 128 آتني مذكور متن يك روز قبل از يكتنبه ايسر (Easter Sunday) يعنى بروز هفته روشن مى شد، نیز رك به كتاب الحيوان جاحظ (م. ۲۵۵) جلد ۶ ص ۶۲ س ۳، — براى حواله G. B. و جاحظ منت كس ذاكتر نزن (سابقا استاذ كلية على كوه) هتم، (۱۰) از روى ك

عند الجِدَّةِ، و لا تلم احداً على فعلٍ يُمْكِنُ ان يعتذر منه، و لا ترفع شكايَتِكَ
إلا الى مَنْ ترى نفعه عندك حتى تكون حكيماً كاملاً؛ العاقل لا يكلف
نفسه ما لا يطيق، و لا يسعى فيما لا يدرك، و لا ينظر فيما لا يعنيه، و لا ينفق
إلا بقدر ما يستفيد، و لا يلتمس الجزاء إلا بقدر ما عند صاحبه من
الاستطاعة؛ (f. 52b) ٥

٤٧- الحكيم العالم ابو سهل الميحيي [دوره نمره ٤٥]

كان حكيماً استولى عليه الطب و تصانيفه في الطب كثيرة مفيدة و قد
ارتبطه خوارزم شاه مامون بن محمد و مولد ابى سهل^١ من جرجان* و
قد نشأ و تعلم ببغداد و صنف كتاباً لطيفاً في التعبير لخزانة خوارزم شاه

(١) آيزري، ك مثل متن، (٢) آ، بكون، ك، بكون، (٣) آ، بغير، ك مثل متن،
(٤) در نب چند آيات حكيم را آورده است كه در ع ٣٢٤:١ (س ١٧ و ١٨ و ٢٣ و ٢٤ و
٢٨ و ٢٩) نیز درج است، (٥) برای شرح احوال حكيم عيسى بن يحيى ابو سهل رك به ق
١٤٠٨ ع ١: ٣٢٧، مختصر الدول، ٣٣٠، كشف الظنون ٢: ٣٧٠، براكلت ١: ٢٣٨، سوتر
٧٩، چهار مقاله ٧٦، بيد و ١٣٥، در ع می گوید: و قبل ان الميحي هو معلم الشيخ الرئيس
صناعة الطب، در كآ (f. 178b) می گوید كه او تلميذ يحيى بن عدى بود و بر f. 179b بيد
آيات عديده ازو آورده، در ق می گوید: مات في سن الكهولة و قد استكمل اربعين سنة، صاحب
چهار مقاله (ص ٧٨) می گوید كه ابن سينا و ابو سهل را سلطان محمود از مامون بن مامون
شاه خوارزم (مقتول در سنه ٤٠٧ هـ) طلب كرد و اينها فرار شدند و در بيابان خوارزم
ابو سهل از تشنگي بمرد، ابن ابى اصبه، در حق كتاب الهات في الطب می گوید: هو من اجود
كتبه و اشهرها، اما رك به حاجي خليفة ٢: ٣٧٠، برای قول مجوسي در تنقيح اين كتاب،
(٦) تب: بجرجان، ك مثل متن، (٧) در ع نامش تبخير الرؤيا است ⑥

مرضى او على سفر^۱ و قال تعالى: فمن كان [منكم] مريضا او به اذى من
 رأسه و معالجات النبي عليه السلام معروفة و جمعه واحد من الاطباء
 و صنف منه كتابا^۲ فاستغفر المتكلم^۳ و قال: كان واحد من المتكلمين في جوارنا
 و عرض له خناق فعدته فقال لي: ما ينفعني من طريق الطب؟ فقلت له:
 ينفعك ماء الشعير الفاتر مع ماء الزمانين^۴ و رب التوت^۵ و خل الجوز و
 ماء الهندباء مع فلوس الخيار شبر و فصد القيضال و غير ذلك، فقال: ما يضرتني؟
 فقلت: ما فيه حرارة^۶، فقال: كيف يكون العسل المصفي لي و العصيدة^۷ التمرية؟
 فقلت: نعوذ بالله^۸ فيه هلاكك، فقال لتلامذته: اخالف رأى الاطباء عقيدة^۹
 و مذهبا^{۱۰} و لا غفر الله لي * (f.52a) ان خالفت عقيدتي و اطعت طبيبا
 فقمتم^{۱۱} [من] عنده فتناول العسل و العصيدة * و مات قبل غروب الشمس^{۱۲}
 اقول و لم اجد في شرف علم الطب و فوائده كتابا مثل كتابه المعنون
 بالفتح * و كان ابو الفرج من كتاب السيدة بالرى^{۱۳} و غيرها *
 و من كلماته قوله: ^{۱۴} انما المرء حيث يجعل نفسه * و قال: عظم العلم في ذاتك
 و صغر الدنيا في عينك، و اخرج من سلطان شهواتك^{۱۵} و كن ضعيفا عند الهزل قويا

(۱) معلوم نيست كه مراد حكيم از چه كتابت اما حاجي خليفه (۲: ۸۸) چند كتب اين فن را شمرده است، نیز رك به مفتاح السعادة ۲: ۲۳۷، و براكلت (فهرست مطالب ص ۶۴۲)
 (۲) ك: التوت، (۳) آ، التمره، ك: التمرية، (۴) آ: فيك، ك مثل متن، (ه) تب:
 لا غفر لي، (۶) از روی ك نوشته شد، يياض در آ، (۷) تب: ذلك، (۸) تب: و كتاب
 المفتاح نافع جدا، (۹) برای ترجمه حالش رك به شرح مجانی الادب ص ۸۹۷، (۱۰) در تب
 ندارد، (۱۱) در تب فقط اين دو فقره را دارد

بن سوار^۱ و 'الابی الفرج کتاب کامل معنون بکتاب انموذج الحکمة و کتاب
 آخر فی فوائد علم الطب معنون بالمفتاح و الرسالة المشوقه و کتاب النفس
 51a و رسائل و (f.51a) دیوان و کتب آخر*^۲ و ذکر ابو الفرج فی
 کتاب المفتاح ان متکلماً کان فی جوارنا و صّف کتابا فی ابطال علم الطب
 ۵ و حتّ تلامذته علی درسه فمرض له صداع^۳ فبعث تفسرته الی الحکیم ابی الخیر
 فقال الحکیم ابو الخیر لرسوله: قل له ضع تصنیفک فی ابطال علم الطب تحت
 و سادتک^۴ و ضع علیها رأسک*^۵ فانه لا حاجة لک الی الطیب و الطب
 فمالجه^۶ واحد^۷ [من] الاطباء*^۸ حتی اعترف بطلان کلامه و مزق تصنیفه
 و تاب ثم عاجلناه^۹ فشفاه الله تبارک و تعالیٰ قال ابو الفرج: قلت له یوما قال
 رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم: العلم علمان علم الابدان و علم الادیان، تقدم
 ۱۰ علم الابدان لان العبادات انما تصدر ممّن صحّ جسمه و ثبت عقله، قال
 51b الله تعالیٰ (f.51b)^{۱۰} و لا علی المریض حرج و قال تعالیٰ: و ان کنتم

(۱) نب: وله مصنفات كثيرة، — در د از کتب مذکوره متن فقط دو را می آرد یعنی
 انموذج و مفتاح را، و حاجی خلیفه و براکات فقط مفتاح را، البته درع پنج کتب او مذکور
 است، ازینها مفتاح الطب در ده باب است، ملتقطات من الرسالة المشوقه فی المدخل الی علم الفلسفه
 در رامپور موجود است، رک به فهرست رامپور ۱: ۲: ۸۱۹، نیز نسخه از کتاب الکلم الروحانیة
 من الحکم اليونانیة (فهرست مذکور ۱: ۲: ۷۴۸)، (۲) ابن حکایت را درع ۱: ۳۲۳
 بجواله مفتاح مختصراً می آرد، (۳) درک و نب ندارد، (۴) نب: احد من الاطباء، در آ
 بیانی دارد بجای لفظ من، (۵) آ: صرف، تصحیح از روی ک و نب، (۶) آ: و شفاه
 ک مثل متن، (۷) آ: صدق، نب: صدر، ک مثل متن، (۸) قرآن مجید ۲۴ (سوره التور):
 ۱۶، ۴ و (النساء): ۶۰ (= ۹۰: ۵)، و ۲ (البقره): ۱۹۲

۴۵- ابو الصقر عبدالعزیز بن عثمان^۱ القیسی الطاشمی [دره نمبر ۴۳]

لم یصنف (f. 50b) فی النجوم احسن و^۲ ایقن من^۳ مدخله فهو 15b

فی کتب النجوم مثل کتاب الجہاسۃ بین الاشعار و من کلماته قوله:
ثق بمؤدۃ من ینکرک لعلک فان علمک لا یزول عنک و المال و الجاہ
زائلان^۴ و قال: کن عالماً بجاهل و ناطقاً کصامت^۵ و قال: عظم فی
اعین الناس من صغرت دنیا فی عینہ^۶ و له تصانیف فی اثبات صناعة احکام
النجوم و نقض لرسالة^۷ عیسی بن علی فی ابطال احکام النجوم

۴۶- الحکیم الادیب ابو الفرج علی بن الحسین بن ہندو [دره نمبر ۴۴]

کان ادیباً فاضلاً حکیماً^۱ مقتبساً من فوائد الحکیم* ابی الخیر الحسن

(۱) برای ترجمه اش رک به معجم البلدان ۴: ۳۵۱ و سوتر ص ۶۰ و علم الفلک ص ۲۱۱
(و مواضعی که سوتر و نلینو نشان داده اند) ابن ندیم در فهرست (۱: ۲۶۵) بذیل اقلیدس
می گوید: واحد غلمانہ [علمائہ] فی زماننا ابو الصقر القیسی و یقرأ علیہ الجسطی فی زماننا، در ق
(ص ۶۴ س ۸) بعد نقل این عبارت افزوده است: فی زماننا هذا یعنی سنه سبعین و ثلاثاثة، اما
در فهرست ج ۱ ص ۲ می گوید: الی عصرنا هذا و هو سنه سبع و سبعین و ثلاثاثة الهجرة
ابن خلکان هم ذکرش را در ترجمه سیف الدوله کرده است، رک به ترجمه دیبلان ۲: ۳۳۵ -
در نب ترجمه اش را ندارد، (۲) آ: القیسی د: القیسی، تصحیح از روی ک، (۳) کدا در آ
و ک، (۴) برای احوال ابن کتاب رک به کشف ۲: ۴۱۰ و علم الفلک ص ۷۸، (۵) آ:
یکرمه، ک: نکرمک، (۶) آ: نزول، (۷) آ: نقص، ک: نقص، (۸) معلوم نیست که مراد از
عیسی بن علی کدام کس است، (۹) آ و ک: ابو الفرج (اما در ک در سطور آئینده ابو الفرج می
نویسد) نب: ابو الفرج (بهر موضح) - برای احوال ابن حکیم رک به دمیة القصر ۱۱۳، معجم الادبایہ
۱۶۸: ۵ و ع ۱: ۳۲۳، بعد، قوت الوقت ۲: ۴۵، براکلف ۱: ۲۴۰، در کشف (۲: ۴۸۰)
بذیل مفتاح العلب) تاریخ وفاتش سنه ۴۱۰ ه نوشته است که غالباً درست نیست از آنکه بقول یاقوت
شخصی او را بعد سنه ۴۱۰ ه در جرجان دیده بود، بقول الکتبی او در سنه ۴۲۰ ه فوت
کرد، - نیز رک به حواشی و زیادات، (۱۰) نب: من تلامذتہ - رک به ع ۱: ۳۲۳ س ۴

تصانیفه کمثل 'معرفة الاضطراب و عمله و غیر ذلك' و خالفه بعض
 المهندسين في تقويم الرياح فاستخرج جدولاً و سماه 'اصلاح تعديل الرياح'
 و مما نقل عنه قوله: انا طلبت رجلاً امرأً واحداً ناله اسعدهما جداً
 من لم يعرف عيوبه لم يكن مشفقاً على نفسه

۴۴- محمد بن أيوب الطبري، [دره نمره ۴۲]

صاحب 'الريح' مع امثلة الاعمال النجومية، و كان صاحب دولة و حظاً،
 و رأيت له رسالة الى بعض اكابر الرّي فيها: المروّة و الصبر يقويان الضعيف
 و يستحلان العسير و يثمران نيل المطلوب و يُخففان صاحبه عن ثقل
 كل مؤنة

استمدخل في علم النجوم اگرچه حاجی خلیفه ذکر اینها بصورت دو کتاب علی حده آورده در
 کشف الظنون ۲: ۳۸۶ و ۴۱۱ (رک به چهار مقاله ص ۲۰۳ و براکلت ۱: ۲۲۲) نسخه
 از مجمل الاصول در رامپور موجود است فهرست کتابخانه رامپور ۱: ۴۲۹

(۱) براکلت نامش را کتاب الاضطراب می نویسد در گ علمه بجای عمله که غالباً
 غلط است (۲) غیر مذکور در کشف الظنون و براکلت، (۳) ترجمه اش را در نب
 ندارد، در کشف (۱: ۶۵) نوشته است که محمد بن ایوب الطبری صاحب کتابی است در
 اختیارات و بر ۱: ۵۴۰ گفته که ابو جعفر محمد بن ایوب الطبری کتاب شش فصل (در
 اضطراب) نوشته است ترجمه این محمد بن ایوب ابو جعفر الطبری در سوئر ص ۱۴۴
 موجود است اما صاحب تنه (م. ۵۶۵) ذکرش بصیغه ماضی کرده است (کان صاحب دولة)
 پس اگر سوئر ذکر همین مصنف را می کند این قول او که طبری در سنه ۵۶۳۲ موجود
 بود درست نمی توان شد (۴) آ: الریح 'ک: الریح' — غالباً نام این زنج المفرد بود، رک
 به ترجمه آئین اکبری از Jarrett ج ۲ ص ۱۲ نمره ۸۲ (۵) آ: المر 'ک مثل متن

و ان كانت اخلاقه اخلاق المجانين قوله: كن اما مع الملوك مكرما و اما مع
الزهاد متبلا* و اقول: هذا كلام رصين حوله من الحكمة حصن حصين
و لكنّه رمية من غير رام*^۲

۴۳- ابو الحسن كوشيار بن لبان بن

باشهرى الجبلى* [دره نمره ۴۱]

بروى لبار و يروى [لبان و] لبار بلغة الجبل الاسد* كان مهندسا

معلم^۴ اياه (f. 50a) داخلايوت هذا لفرّ من ابوابه و كفاه^۵ معرفا زبيجه

المعنون^۶ بالبالغ^۷ ثم زبيجه المعنون بالجامع^۸ ثم مجمله^۹ فى علم النجوم ثم سائر

(۱) آ: رضين، (۲) در نب ندارد، (۳) براى شرح احوالش و احوال مصنفاتش
رك به سوئر ص ۸۳، و ترجمه چهار مقاله ص ۱۳۰ (و مواضعى كه در آنجا مذكور است)
و ترجمه ابن خلكان (ديبلان) ۵۸۱: ۱ و ۵۸۲، بقول سوئر او در حدود سنه ۳۶۰ - ۴۲۰
موجود بوده است، در قول حاجى خليفه كه وفاتش را در سنه ۴۵۹ هـ ضبط كرده نظر است
(استاذ براؤن و سوئر) - در نب ترجمه اش را ندارد (۴) آ: ماسهرى الجبلى ك:
ماسهرى الجبلى، د: باشهرى كبل، (۵) در دره ندارد و آنچه محدود است بقوسين آن را
در آ ندارد از روى ك نوشته شد، در آ لبار (بجاي لبان) و الحبل (بجاي الجبل) نوشته
است، تصحيح از روى ك، در ك اهل الجبل (بجاي الجبل) (۶) معرفا ك: معرفا،
(۷) آ: بالغ ك: بالبالغ - در كشف الظنون طبع استبول (۲: ۱۵) نام اين هر دو زبيج را
« زبيج الجامع و السالم [كذا مصحفا] » و احوال آنها را مختصرا از روى مجمل كوشيار نوشته است
براكلت (۱: ۲۲۲) مى گويد كه عمر بن ابى طالب المنجم التبريزى در سنه ۴۸۳ هـ زبيج جامع
را بفارسى ترجمه نموده و نسخه از او در ليژن محفوظ است، حاجى خليفه ب علاوه از زبيج مذكور
زبيج كوشيار را ذكر كرده است و گفته كه در هشت فصل است و اين هم گفته كه محمد بن عمر
بن ابى طالب التبريزى او را بفارسى ترجمه نموده، نيز اين كه كوشيار زبيج را در سنه ۴۵۹ هـ
رصد كرده، اما ميرزا محمد قزوينى (در چهار مقاله) بحواله نسخه مجمل كه در موزه برطانه موجود است
نوشته است كه كوشيار مابين سنه ۳۴۲ و ۳۸۳ بقيد حيات بود و لهذا حاجى خليفه سن رصد را
درست بيان نموده است، (۸) در چهار مقاله نامش مجمل الاصول كوشيار است و بظاهر همين

وكان مرجعه في ذلك التهذيب الى الزيج^١ الارجاني و وجدت نسخا كثيرة
 من الزيج^١ الارجاني بخطه، و من كلماته قوله في بعض كتبه: ليس الجصاص
 كالباقي و لا الباقي كالمهندس فالهندس^٢ بطليموس و الباقي هو البتاني و مرتبتي
 49b مرتبة الجصاص * (f. 49b) و قال: قطع الكلام بعد افتتاحه سخط
 و السخط دناءة * ٥

٤٢- ابن اعلم [كذا] الشريف البغدادي [ذره نمره ٤٠]

هو بغدادى المنشأ و المولد و كان شريفا من اولاد جعفر الطيار^٥ و
 به زق * فصنف الزيج المنسوب اليه و اتفق المهندسون بأسرهم على ان
 تقويم المريخ من زيجه^١ [اصح و اقرب الى التحقيق و لكنّه القى زيجاً
 ١٠ الذى له] ^٧ يوما في الهاء * فلم يوجد منه الا نسخة^٨ سقيمة، و كان عالما
 بالهندسة و اجرائها عارفا^٩ بالقانون الفيثاغورى من الموسيقى و مما نقل عنه

(١) آ: الارحان، د: ازحای، تصحیح از روی ک— آرچانی و آرچانی و آرچانی هر سه
 مضبوط است، ذکر این زيج هیچ جا بنظر نیامد شاید که صاحب این زيج مترجم است در
 سوترس ١٧ (٢) آ: بطيموس (٣) ک مثل متن، نب (مثل ق): الاعلم (بجای اعلم)،
 — برای شرح احوال علی بن الحسن (او الحسين) ابوالقاسم العلوی المعروف بابن الاعلم
 الشريف الحسيني رک به ق ٢٣٥ و ٢٢٦ (=مختصر الدول ٣٠٤) و سوترس ٦٢ (و مواضعی
 که نشان داده است درو)، وفاتش در ٨ محرم سنه ٣٧٥ هـ شد در منزل عیلة هنگام مراجعت از
 حج، (٤) در نب ندارد (٥) و به و به زق، ک: و به زق، نب: و به روی (٦) در آ ندارد،
 از روی ک نقل شد، و نب في الجمله مطابق است بدو، د نیز مضمون قهره را دارد، (٧) نب:
 بالآ. یوما (٨) در ق ذکرى از سقم نسخه نیاورده است و گفته که این زيج ماصران
 او را معمول به بود و بعد زمانش تا وقت تحریر همچنان معمول به هست، (٩) رک به
 ق س ٢٥٨ س ١٢ و ٢٥٩ س ٣ ⑤

اعنایه ازلتیه فبرز فی علم الحیل و الاتقال و الاکر المتحرکه و آنک الصنائع
 عديم المثل مشاراً اليه قتعلم الادب علی * کبرسنه [و] صنف الكتب و
 اختلف اليه نفر كثير من المستفيدين * و كان جميل الهيئة

و من کلماته فی رساله له: ان اعتذر اليک معتذراً فقبله بوجه (f. 49a)

طليق إلا ان يكون ممن قطيعته غنم * سلاحك على اعدائك ان يكون
 الحجة معك في كل امر * و قال: من اراد السلامة فلا يظهرن حب السلامة
 من نفسه حتى يجترى عليه خصمه و عدوه *

۴۱- الحكيم ابو محمد العدلي^{۱۱} القابلي [دره نمرة ۳۹]

صاحب الزيج العدلي^{۱۲} و كان مهندساً كاملاً لم يكن له في المعقولات نصيب

و كان اديباً ماهراً، و له تصانيف منها الزيج العدلي، و منها كتاب في المساحة،
 و منها كتاب الجبر و المقابلة، و هو قد هذب الزيج^{۱۳} البتاني احسن تهذيب

(۱) فقط درک: عنایه الیه، (۲) نب: الاکراء، (۳) نب: صار مشاراً اليه و تعلم الخ، ک: تلك ... فی، (۴) از روی ک و نب، (۵) برای مصنفات حکیم رک به مآخذ مذکوره در حاشیه ه، از مصنفات او مقاله بنام تزیین کتاب ارشمیدس فی الماخوذات بود رک به التوسطات طوسی: دیباجه تحریر کتاب ماخوذات ارشمیدس (نقل روتوغرافی موجوده کتاب خانه کلیه پنجاب)، (۶) نب: للاستفادة (بجای عبارت متن)، (۷) نب: طليق، (۸) نب: تكون قطيعه رجم، (۹) در نب ندارد، (۱۰) ترجمه اش در نب و مظان دیگر یافته نشد، مصنفاتش را در کشف الظنون ذکرى نیست، (۱۱) آ: القابلي، نب: القابلي، تصحيح از روی ک، (۱۲) رک به حواشی و زيادات آخر همین کتاب، (۱۳) یعنی محمد بن جابر الحرانی مترجم بر ص ۱۵، زيجش در رومه طبع شده (علم الفلك ص ۴۲)، بقول ابن ندیم (۲۷۹۰۱) کتاب الزيج در دو نسخ بود که تائيش از اولش بهتر بود، برای سنين اين رصد رک به ق ۲۸۰ بیعد، حاجی خلیفه (۱۴:۲) بحواله زيج ایلخانی نوشته است که رصد بتانی در حدود شام بود (نیز رک به براکلت ۱: ۲۲۲) ❀

و علوم الطب، و لم یبق الا تسلیم النفس الی خالقها و بارئها ثم توجه تلقاء القبلة بعد ما قاسی السعال ^{بأسبوع} و قال: الیک المرجع و المصیر ^{یارب} الیک توکلت و الیک ^{أنیب} و مات ^[رحمه الله].

48b و من ^{كلماته} قوله ابدل لمعارفک ^[معروفک] و (f.48b) للمستعد

۵ عامک و احرس عرضک و دینک ^{اذا وجدت كلاما حسنا لغيرك فلا تنسبه}

الی نفسك و اکتف باستفادتک منه فان الولد ^{يلحق بابيه} و الکلام بصاحبه

و ان ^{نسبت} الکلام الحسن الذی لغيرک الی نفسك فينسب غيرک نقصانه و ردائله

الیک ^{الانسان مجبول} علی ان يتبعه ممن دنامته و يدنو ممن ^{يتبعه عنه}

موعظة الحكماء و ان قلت منفعتہ عظيمة ^{اذا}

۴۰- الحکیم ابو سهل الکوهی ^[دره نمره ۳۸]

كان في ابتداء امره ^{ممن يلعب في الاسواق بالقوارير فادركته}

(۱) نب، اسوفا (۲) در نب ندارد (۳) ائت (۴) از روی ک و نب

(۵) در نب فقط دو و در د فقط سه اقوال آخر را دارد (۶) از روی ک (۷) ک، ملحق،

(۸) آ: نسبت (۹) نب: يتبعه (۱۰) در نب بعدش افزوده است: و اعلم ان ابن الهيثم

والکندی و الرازی لهم المصنفات الكثيره متفنه و لابن الهيثم رساله لطيفه نمن فيها ان جميع

الامور الدنياويه و الدنيه هي نتائج العلوم الفلسفيه (این رساله لطيفه مذکور است در ع ۹۶:۲

س ۸) (۱۱) برای شرح احوال حکیم ابو سهل و یحیی بن رستم الکوهی رک به فهرست

۱: ۲۸۳ ق ۲۰۱، مختصر الدول ۳۰۷، و براکن ۱: ۲۲۳ و سوتر ص ۷۰، ابن ابی اصیبه

(۱: ۲۲۴) می گوید که عبارت جميع کتب ابو سهل را حسب درخواست او سنان بن ثابت بن

قره اصلاح کرد، نسبت او بحیال طبرستان است نه به قوهستان (رک به فهرست) در سه ۲۷۸

ابو سهل در رصد گاه شرقی بغداد برصد مشغول بود @

الاميرُ مطلوبه و ما قصر فيه * و اقام عنده ثلث سنين، فلما عزم الاميرُ على
الانصراف قال له ابو علي: خذ اموالك بأسرها^٢ فلاحاجة * لي اليها و انت
احوج اليها مني عند عودك الى مقرّ ملكك^٣ و مسقط رأسك * و اني قد
جربتك بهذه الاجرة فلما علمت أنه لا خطر ولا موقع للمال عندك في
طلب العلم بذلت مجهودي في تعليمك و ارشادك و اعلم أن لا اجرة ولا
رشوة ولا هدية في اقامة الخير، ثم ودّعه و انصرف،

و كان ابو علي^٤ ابن الهيثم * ورعا^٥ متعبدا معظما لآوامر الشريعة،

و كان يقول في بعض رسائله: تخيلنا اوضاعا ملائمة (f.48a)

للحركات الساوية^٦ فلو تخيلنا اوضاعا اخرى^٧ غيرها ملائمة ايضا لتلك الحركات
لما كان^٨ عن ذلك التخيل * مانع^٩ لانه لم يقم البرهان على انه لا يمكن أن
يكون سوى [تلك] الاوضاع اوضاع^{١٠} اخرى^{١١} ملائمة مناسبة لهذه الحركات * و طول
الكلام، و هذه الرسالة آخر تصانيفه،

و اتفق انه قد * عرض له اسهال دموي و كلما تناول

شيئا من القابضات مثل رب السفرجل و قرص التبشير وغير ذلك

فأيس^{١٢} عن نفسه و قال: ضاعت الهندسة و^{١٣} بطلت المعالجة^{١٤} ١٥

(١) آ: ابا (٢) ك: بلا حاجة (٣) در نب نادر (٤) آ: تعليمك و ارشادي
نب: تعليمي و ارشادي ك: مثل متن (٥) نب: انه (٦) نب: زاهدا: (٧) نب: للحركة،
(٨) نب: ولو (٩) آ: ذلك التخيل نب: منه ك: مثل متن (١٠) از روى ك: نب: ذلك،
(١١) ك: اخرى نب: مثل متن (١٢) آ: فا نب: راد، تصحيح از روى ك: (١٣) ك:
فأيس، نب: مثل متن (بدون اعراب) (١٤) آ: يطلب، ك: و نب: مثل متن ⑤

٥
 ١٠
 47b

١ قد صَفَّ كتاباً^١ في الحِيلِ و* يَبِّينُ فيه^٢ حيلةَ اجراء* نيل مصر عند نقصانه
 في المزارع^٣ وَّحَمَلَ الكتابَ و قصد قاهرة مصر و نزل في خانٍ فلَمَّا القى
 عصاهُ قيل له انَّ صاحبَ مصرَ الملقَّبَ بالحاكمِ على البابِ يطلبُكَ فخرج ابو على
 و معه كتابه و كان ابو على قصير القامة و على باب الخانِ دُكَّانٌ فصعد ابو على
 الدَّكَّانَ (f.47a) و دفع الكتابَ الى صاحبِ مصر* و صاحبِ مصر
 راكِبٌ حماراً مصرياً مع آلاتٍ مَقْضُنةٍ فلَمَّا نظر صاحبِ مصر في الكتابِ قال له
 اَخْطَاَتَ فَاِنَّ مؤنةَ هذه الحيلةِ اَكثرُ من منافعِ الزَّرْعِ و امر بهدمِ الدَّكَّانِ
 و مَضَى فحاف ابو على^٤ [على] نفسه و هرب حينَ جَزَّ اللَّيْلُ و اقام بالثَّامِ
 عند امير من امراءِ الثَّامِ^٥ فادرَّ عليه^٦ ذلك الامير و اجرى عليه
 اموالاً كثيرةً، فقال له ابو على: يكفيني قوتُ^٧ يَوْمٍ و تكفيني جاريةً و خادمٌ
 ١٠ فما زاد على قوتِ^٨ [يومي] ان امسكته كنت خازنك و ان انفقته كنت
 ١ قهرمانك و* وكيملك و انا اشتغلت بهذين الامرين فمن الذي يشتغل بامري
 و عامي؟ فما قبل بعد ذلك الا^٩ نفقةً احتاج اليها* و لباساً متوسطاً^{١٠} و قد
 قصده من (f.47b) امراءِ سمنان اميرٌ يقال له^{١١} سرخاب متعلماً، فقال له
 ابو على: اطلب منك للتعليم اجرةً و هي مائة دينارٍ في كلِّ شهرٍ فبذل ذلك

(١) در نَب نداد، (٢) نَب: الحيلة في اجراء، (٣) در ق (ص ١٦٦) ابن حكايت
 مختلف است از متن، (٤) نَب، الخليفة، (٥) از روی ك، در آ و نَب نداد، (٦) آ،
 فادت، نَب: فادر، ك، فادر، (٧) در ك نداد، (٨) ك: اجري، (٩) نَب: يوم يوم،
 (١٠) آ، فلما، ك و نَب مثل متن، (١١) از روی ك، نَب: يوم، در آ نداد، (١٢) نَب: قوت
 يوم، (١٣) در نَب زيادات دارد درين موضع، (١٤) آ، سرخاب، ك و نَب و د مثل متن @

بِحَقِّ الْمُؤَدَّبِ، * لَا تَحَدَّثْ مَع مَنْ [۷] بَرَى حَدِيثَكَ غَنَمًا إِلَّا
عِنْدَ الضَّرُورَةِ، * أَنْ غَلَبَكَ غَيْرَكَ فِي الْكَلَامِ فَلَا يَغْلِبُكَ أَحَدٌ فِي السُّكُوتِ، *
ان كان السفه عندك (f. 46b) [مذموما] فحَقِّقْهُ بِتَرْكِ الْمَكْفَأَةِ، * لَا تَجَالِسْ
46b أَحَدًا بِغَيْرِ طَرِيقَتِهِ فَإِنَّكَ إِنْ لَقَيْتَ الْجَاهِلَ بِالْعِلْمِ وَالْمَاجِنَ بِالْجِدِّ فَقَدْ آذَيْتَ
جَلِيسَكَ وَأَنْتَ مُسْتَعْنٍ عَنِ إِيْذَانِهِ، *

۳۹- الحکیم بطلمیوس الثانی ابو علی بن الهیثم

[دره نمره ۳۷]

كان تَلَوَّ بِطَلْمِيُوسٍ فِي الْعُلُومِ الرِّيَاضِيَّةِ * وَالْمَعْقُولَاتِ وَتَصَانِيفِهِ
[أَكْثَرَ] مِنْ أَنْ تُحْصَى وَ لَهُ فِي الْأَخْلَاقِ رِسَالَةٌ لَطِيفَةٌ مَا سَبَقَهُ بِهَا أَحَدٌ وَ

(۱) از روی ک، در آ ندارد، (۲) آ: عنا، (۳) برای شرح احوالش رک به
ق ۱۶۵، وع ۱۹۰۲، و ابن صاعد ۱۶۰ و براکت و ۴۶۹:۱ (و مواضعی که او نشان داده
است)، و سوثر ۹۱ بعد، و ۳۸۲:۲، ابن ابی اصیبه (۲: ۹۷ س ۲) می گوید که او رساله دیده
بود بخط خود ابن الهیثم و برو شرح دستخط او ابن طور بود، محمد بن الحسن بن الهیثم، اما در
ق نام وینش این طور نوشته است: الحسن بن الحسن بن الهیثم، از ع (۲: ۹۱ س ۲۳) معلوم
می شد که ولدش قریب به ۳۵۴ هـ بود، بقول ابن القفطی او در قاهره در حدود سنه ۴۳۰ هـ
یا قدری بعد ازان وفات یافت و خود ابن القفطی جزئی را دیده بود که بخط ابن الهیثم بود و
تاریخ کتابش در سنه ۴۳۲، (۴) تب: عالیا بالریاضات، (۵) برای فهرست مصنفات ابن الهیثم
رک به ع (محل مذکور) و برای آنچه موجود است از کتب و رسائل او و تراجم آنها به
براکت و سوثر، از مصنفات او نسخه از کتاب الشوک لاطلیس و حلها لابن الهیثم در
کتابخانه اسلامی کالج پشاور (رک به فهرست مکتبه دارالعلوم اسلامی ص ۳۲۳) و از
شرح المصادر در رامپور (رک به فهرست رامپور ۴۱۶:۱) موجود است، (۶) از روی
ک و تب در آ ندارد، (۷) آ: یحصی، ک: یحصی، (۸) رک به ق ص ۱۶۸ س ۱۲ وع
۹۸:۲ س ۲۷

بِإِلَهِكَ ذِكْرَهُ *^٢ أَخْتَرُ الرَّئِى بِالْحِجَارَةِ^٢ بغير فائدة، على النفوة بكلام باطل *
 العلم بالله يكون باللفظ اليسير فاللفظ الكثير دليل على عدم العلم به *
 اذا اضمرت سوءاً في غيرك فانت اقرب في الاساءة الى نفسك وجعلت حياتك
 حياة رديئة *^٣ وقال الصلوة الحسنة والعبادات علامة معرفة الله تعالى *
 المظلوم الذى لا يظلم مستجاب الدعوة *^٤ عَسِرَ عَلَى الْإِنْسَانِ (f. 46a) ان
 يكون حرّاً وهو مطيع للعادة السيئة *^٥ لا تَتَكَلَّمُ بِمَا *^٦ لا يَعْنِيكَ وَتَكَلِّمُ
 بِمَا يَعْنِيكَ *^٧ فى وقته و موضعه *^٨ لا تَبَالِغْ فى افراط الهشاشة والبشاشة
 فان ذلك من الخف كما ان قلة الكلام من الكبر *

٣٨- الحكيم ابو الوفاء البوزجاني [دره نمرة ٣٦]

بَلَغَ الْمَحَلَّ الْأَعْلَى فِي الرِّيَاضِيَّاتِ^٩ [والحساب] وكان حميد الأثر^{١١} وكفى
 بذلك شاهداً تصنيفه المعنون بالمنازل ثم زيجه ثم سائر تصانيفه *
 تَقَى الْجَيْبَ^{١١} مِنْ عَثْرَاتٍ [كذا] الدُّنْيَا *^{١٢} قَانَعَا بِمَا عِنْدَهُ، وَ مِنْ كَلِمَاتِهِ قَوْلُهُ:
 لَا خَيْرَ فِي الْحَيَاةِ إِلَّا مَعَ الصَّحَّةِ وَالْأَمْنِ *^{١٣} مِنْ سُوءِ الْإِدْبِ الْإِسْتِخْفَافِ

(١) آ: ذكرة، ك مثل متن، (٢) آ: اخر، ك مثل متن، (٣) ك: نغير، (٤) آ: للعبادة، تصحیح از روی ك، (٥) آ: يتكلم ما، ك: تكلم بما، (٦) آ: يعنك... يعنك، ك: يعنك... يعنك، (٧) آ: يبالغ، (٨) برای شرح احوال ابن حكيم رك به حواشی و زيادات آخر همین كتاب، (٩) از روی ك و نب، در آ ندارد، (١٠) آ: الابره، تصحیح از روی ك و نب، (١١) در نب ندارد، صاحب نزله جمله اقوال حكيم را مرفوع القلم کرده و صاحب فقط قمره ١ و ٦ را ترجمه نموده (١٢) آ: غير، ك مثل متن *

من نفسه * الانسان موزونٌ بين كفتي النفس والطبيعة * الاصرارُ على الشرِّ
 مع اتمى الاقلاع عنه زيادةٌ في الشرِّ * كذبت حواسك الخمس^٢ الا اذا * شهد
 لدعواها العدل الرضا * احرص على ان تعمل جيِّدا لا على ان تقول *
 جيِّدا * لا تنازع من [هو] فوقك و لا تقل ما لا تعلم * استصغر الكبير
 في طلب المنفعة و استعظم الصغير عند دفع المضرة * اعط من دونك ما تحب
 ان يعطيك من فوقك * النظرُ في اعمال الاخيار و سنتهم جلا * العقول *
 لا تأس على ما فاتك اسى قسوط و لا تفرح بما اتيك (f. 45b)
 فرح اشر *

٣٧- الحكيم^٧ ابو حامد احمد بن * اسحق الاسفراي

[دره نمبره ٣٥]

الحكيم المتقي والفيلسوف المبرز، له تصانيف في الرياضيات والمعقولات
 وكلامه في تصانيفه منقح^٨ لا غبار له ولا يشوبه ضعف، ومن كلماته: أحق
 ما صبر عليه المرء ما ليس الى تغييره سبيل * ما لا تحب ان تفعله لا تخطر^٩

(١) آ: ذى، تصحيح از روى ك، (٢) ك: اذا، (٣) آ: يعمل....

يقول ك: يعمل... يقول، (٤) از روى ك، در آ ندارد، (٥) آ: اسصغير، (٦) در آ
 نقاط ندارد، ك مثل متن، (٧) ذكر ابن حكيم را در مظان نياقم، البته در ب ترجمه اش
 موجود است كه بيشترش مطابق است با متن، (٨) ب و ترجمه ت، ابو جابر، ك و د مثل متن،
 (٩) آ د، الاسفراي، ك مثل متن، (١٠) ك: غنا، (١١) ب: كلامه - از اينها فقط قول ٤
 و ٧ و ١٠ را در ب و ١ و ٦ و ٧ را در د آورده است، (١٢) آ: يخطر، ك: يخطر ⑤

۳۶- الحکیم^۱ ابو سلیمان محمد بن طاهر بن بهرام السجستانی

[دره نمره ۳۴]

مُصَنَّفُ كِتَابِ صَوَانَ الْحِكْمَةِ، كَانَ حَكِيمًا لَهُ تَصَانِيفُ كَثِيرَةٌ أَكْثَرُهَا

فِي الْمَعْقُولَاتِ مِنْهَا رِسَالَةٌ فِي إِقْتِصَاصِ طُرُقِ الْفَضَائِلِ وَمِنْهَا رِسَالَةٌ فِي الْمُحَرِّكَ الْأَوَّلِ،^۲

وَمِنْ كَلِمَاتِهِ قَوْلُهُ: الْحُسُودُ لَا يُرْجَى الْإِسْتِمَاعُ بِهِ وَكَيْفَ يُرْجَى الْإِسْتِمَاعُ

بِمَنْ مَضَّرْتَهُ تَنَالِ الْقَرِيبَ * فَضَلًا عَنِ الْقَرِيبِ * الْفَضِيلَةَ فِي ذَوَى الْأَخْطَارِ

(f. 45a) زِينَةُ الْعَالَمِ * لِسَانُ الْعِلْمِ أَفْصَحُ مِنْ كُلِّ لِسَانٍ * كَفَى بِالْعِلْمِ

نَفَاسَةً أَنَّهُ يَفْخَرُ بِهِ مَنْ لَا يَعْرِفُهُ وَكَفَى بِالْجَهْلِ دَلَالَةً أَنَّهُ يَأْتَفُ مِنْهُ مَنْ يَعْرِفُهُ

(۱) بزای شرح احوال ابو سلیمان رک به فهرست ۲۶۴:۱ و ق ۲۸۲ (و مواضع دیگر مذکور در فهرست آن کتاب خصوصاً بر س ۸۴) ع ۱: ۳۲۱ (و مواضع دیگر مذکور در فهرست آن کتاب) و ابن صاعد س ۸۱، از کب (ترجمه همین ابو سلیمان محمد السجستانی) معلوم می شود که او در سنه ۳۷۰ هجری قمری بقیه حیات بود در بغداد اما سن وفاتش معلوم نشد (۲) حاجی خلیفه بنیبل صنوان الحکمة می نویسد: لابن جعفر ابن بویه ملک سجستان ذکره الشهرزوری فی تاریخ الحکماء، این سهویست از حاجی رحمه الله، از آنکه عبارت نب (f. 61a) اینست: ابو جعفر بن بابویه ملک سجستان صاحب صنوان الحکمة يقول فيه انه كان عالماً في السياسة الخ، و این عبارت مأخوذ است از صنوان الحکمة چنانکه از عبارت کب (f. 99a) ظاهر است عبارت کب: ابو جعفر بن بابویه ملک سجستان قال ابو سلیمان السجستانی كان الملك ابو جعفر قویاً فی علم السياسة الخ، پس صاحب صنوان الحکمة ابو سلیمان است نه ابو جعفر (۳) نسخه از او موجود است در کتاب خانه رامپور، نیز نسخه مقاله فی الاجرام العلویه و رساله فی الکمال الخالص بنوع الانسان (فهرست رامپور ۲: ۱: ۸۱۴ و ۸۱۷) (۴) در نب کلمات حکیم را ندارد و بجایش زیادات دارد که جزوی از آنها از صنوان الحکمة مأخوذ است و جزوی مطابق است به ع (۱: ۳۲۱)، در د ازین کلمات فقط دوم و سوم را دارد (ه) آ: بمضرته نیال العرب، تصحیح از روی ک (۶) آ، دلاله، ک: ذلاً، د: ذل ۵

١ حادٌّ فقال له الحقي من الاطباء: هذه تاثيرات الادوية الحارة التي عاجلك بها
 ٢ ديبان [كذا] دفعا للفالج، فقبل المعز ذلك الكلام و غضب على ذنان و لم
 يكن في حضرة المعز عالم منصف فصار ذيبان [كذا] بسبب ذلك منكوبا كما
 ذكره ابو الخير* في كتاب محنة الاطباء، و من كلمات ذيبان [كذا] قوله*:
 ٥ اذا سُئِلَ عن غيرك فلا تُجِبْ فان ذلك استخافُ بالسائل والمسئول (f. 44b)
 عنه* لكل انسان^٧ اليق قد ائس به فلا^٨ يطمع في ان^٩ يفرق بينهما* من
 اشرع في امرٍ بسبب حرصه بلا آلة و علم فقد ليس لباس الغرور* اذا
 جاء المرض من قيل الدواء النافع^{١١} و جهته* عجز الطبيب* من خدم
 السلطان^{١٢} قاسى في ساعة واحدة من الاذى و الخوف مالا يقايسه غيره
 في زمان طويل*

١٠

(١) كذا در آ و ك: د: جار (كه نوعيت از سرسام، رك به Dozy: Suppl. بنديل
 سرسام)، (٢) ك: ديبان، د: ذيبان، (٣) كذا در آ و ك: از ولم يكن تا قصر از ك افتاده
 است، (٤) آ: ابو الحسن، تصحيح از روى ك، (٥) آ: حجة، تصحيح از روى ك، بظاهر اين
 همان كتاب است كه بر ص ١١ س ٧ (و ع ١: ٣٢٣) مذكور است بنام امتحان الاطباء،
 (٦) ك: كلمات، در د سه احوال اول را گذاشته است، (٧) آ: النا،
 (٨) ك: بطمع، (٩) ك: فرقى، (١٠) آ: سرع، ك مثل متن، (١١) ك: فجهته،
 (١٢) آ: قاسى* ⑤

۳۴- الحکیم ابن سيار الطیب [دُرّه نمبر ۳۲]

كان حكيماً طبيياً وكان يعالج اصحاب الحميات معالجة شافية وله
تصانيف في الحكمة والطب^٢ وكان في صناعة المنطق من الظاهرين* و
من كلماته قوله: لا يرجى نيل معالي الأمور بكثرة الاعوان لكن بصلحاء
الاعوان* اعوذ بالله من صديق^٣ يحسن القول ولا يحسن العمل* اذا
ساعدت صديقك^٤ ولاية فاعلم ان اخلاقه بتدلت فان الاخلاق تستحيل
44a في الولاية* (f. 44a) المحاسن اذا قويت انهزمت المساوي^٥ الولاية
تسبط اللسان بالغلظة فلا تغضب من شتم الوالى* اذكر دائماً
١٠ تلون الاحوال*

۳۵- الحکیم^٧ ديبان [كذا] الطیب [دُرّه نمبر ۳۳]

كان طبيياً لمعز الدولة وقد اصاب معز الدولة^١ فلج بشابورخواست
فعالجه^{١٠} ديبان [كذا] و صح^٢ فبعد ذلك بثلث سنين عرى معز الدولة بسرام

(۱) بظاهر او ابو عمران موسى بن سيار است که ترجمه اش در ق ص ۳۱۷ موجود است (و نیز غالباً در ع ۱: ۲۳۶، که دران موضع نامش ابو ماهر موسى بن يوسف بن سيار نوشته است)، (۲) در د ندارد، (۳) آ: بحسن، ک: بحسن، (۴) در د فقط جزو اخير اين فتره را ترجمه کرده است، (۵) آ: ولاته، تصحيح از روى ک، (۶) آ: يستحيل، (۷) ذکرش در مظان يافته نشد و صورت صحيح نامش هم معلوم نشد، (۸) ک: ديبان، د: دسان، (۹) آ: فلج، تصحيح از روى ک، (۱۰) ک: ديبان

علم الرياضه* و علم الطب^٢ قال: اصابه الرأي حلية الملوك*
 و قال: عليك في مشورتك بالخير العالم غير الحسود فان الجبان يضيق
 الامور و البخيل يقصر في طلب النايات و الحريص^٣ يطلب الامور من غير
 استكمال الآلات و الاسباب* المستشار اللبيب كالطبيب العالم الذي ان رأى
 ظاهر حال المريض في عرقه و تفسيره و لونه اطلع من باطن امره على
 ما لا يطلع عليه المريض من نفسه ثم عالجه على حسب ذلك*^٥

٣٣- العمان الطيب [دره نمره ٣١]

كان ابو الخير اثني^٥ على العمان* و قال: هو اقوى اهل الزمان في
 صناعته، و من كلماته قوله: يحق على المرء ان يوكل معه كائين احدهما بكلاه
 من امامه و الاخر (f. 43b) من ورائه و هما عقله و اخوه التاصح*^{١٠}
 ما ينفعك في ذاتك فاطلبه و ان لم يكن فيه افتخار و ما يضرك في الدنيا
 و الآخرة فاتركه و ان كان به افتخار* من استبد بمعالجته في حال مرضه
 و ان كان طبيبا حادقا فقد يعرض للخطاء بمجده*^٨ و الاستشارة اداة
 كاملة*^٩

(١) كندا در آ و ك و نب و د، حاجي خليفه (١: ٥٩٠) نیز این ترکیب را دارد و
 صاحب د جمعش «رياضات» را هم آورده بر ص ٥٣ س ١٥، (٢) در نب ندارد، (٣) نب:
 استكمل، (٤) ذكرش در مظان يافته نشد و نه ذكر نمره ٣٤ و ٣٥ در نب هم ندارد—
 ك: العمان، (٥) ك: عليه، (٦) آ: ياكله، ك: يكله، (٧) ك: استند، (٨) در ك
 ندارد، (٩) ترجمه این فقره را در د ندارد ⊗

۳۱- ابو الحسن بن اسحاق الطیب [دره نمبر ۲۹]

كان حكيماً فاضلاً و طبيياً حاذقاً و صديقاً للحكيم ابى الخير الذى تقدم ذكره^٢، و من كلماته: البدن بناءٌ و حفظ الصحة عمارةٌ و لا غناء للبيت عن الأساس و العباد^٣ قال: لذة الهوى لذة ساعة و ألم دهر^٤ اتعب عينيكَ على نفسك حتى لا يكون الناس بعيبك أعلم منك بنفسك^٥ في الناس معائب سترها أولى من كشفها^٦ اصلاح الامور بواقفة الرأى و شدة الرحمة^٧ رأس مروة الملوك حب العلم و العلماء و رحمة الضعفاء و الاجتهاد في مصلحة العامة^٨ من صرف رأيه في غير المهتم أزرى بالمهم^٩

۳۲- ابو الحسن بن هرون الحراني [دره نمبر ۳۰]

(f. 43 a) طیب ماہر و حکیم متفلسف و الغالب علیہ

(۱) ک:ستان - ترجمه ابن طیب را در نب ندارد، معلوم نیست که ابن ابو الحسن کدام کس است، اگر او از آل سنان است احتمال دارد که ابو الحسن بن سنان بن ثابت بن قرة باشد که در فهرست ۱: ۳۰۲، و ق ۱۰۹، و ع ۱: ۲۲۴ مذکور است و در سنه ۳۶۵ ه فوت شد، اما در ق ۳: ۳۹۶ بیحد سه کس از اطباء آل سنان مذکور اند که بابنا الحسن مکنی بودند و این هم ممکن است مترجم در متن یکی از ایشان باشد و غیر آن که مذکور است در ع (۲) رک به ص ۱۲، (۳) آ: لهنه، تصحیح از روی ک و نب، (۴) آ: عنک، ک: عنک، (۵) ابن قفره را در د ندارد، (۶) بظاهر او ابو الحسن ثابت بن ابراهیم بن زهرون الحرانی است که ترجمه اش باختصار در فهرست ۱: ۳۰۳ و بتفصیل در ق ۳: ۱۱۱ بیحد و ع ۱: ۲۲۷ درج است، نیز رک به مختصر الدول ص ۳۰۲، بقول ابن القطبی «توفی ابو الحسن... فی آخر نهار یوم الجمعة لاحدی عشرة لیلة بقیت من شوال سنه ۳۶۹ ه ببنداد و کان مولده بالرقه یوم الخیس للیلتین بقیتا من ذی القعدة سنه ۲۸۳ ه» در ع وفاتش «فی الحادی عشر من ذی القعدة سنه ۳۶۵ ه» نوشته است، (۷) کد در آ و ک و ن و د

الحسن والبهاء^١ ما ابقى^٢ له متعجباً باهتاً فاعلم* انى جزء من العالم الشريف و انى ذو حياة فعالة فلما بقيت كذلك تزقيت^٣ بذهنى من ذلك العالم الى العوالم^٤ الالهيه فصرت^٥ كانى موضوع فيها معلق بها فاكون فوق العالم العقلى^٦ فارى كانى واقف فى ذلك الموقف الشريف و ارى هناك من البهاء^٧ و النور* مالا يقدر^٨ الالسن على^٩ صقته و الاسماع على قبول نعمته فاذا استعز الشان^{١٠} و غلبنى ذلك النور و البهاء و لم^{١١} اقوع على احتمالها هبطت من العقل الى^{١٢} الفكرة و حجبت* الفكرة عنى ذلك النور^{١٣} فافضى عجباً انى كيف (f. 42b)^{١٤} انمخدرت^{١٥} من هذ العالم و عجبت انى كيف رايت نفسى 42b
متملئة^{١٦} نوراً و هى مع البدن كهيئتها

(١) نَب: و السناء ما، (٢) نَب: معجباً باهتاً فعند ذلك اعلم، در آ: باهتا، (٣) نَب: اجزا العالم الاعلى، (٤) آ: بدهي، ك: مندهي، نَب: بدهنى، (٥) نَب: العقله الهية، (٦) آ: كان، (٧) نَب: فعند ذلك لمع من النور و البهاء فارى، (٨) در نَب: تدارد، (٩) نَب: وصفه، (١٠) نَب: اسضرفنى (استغرقى؟)، (١١) نَب: و بلنت طاقتى و، (١٢) نَب: آقر، (١٣) ك: فكره، نَب: عالم الفكر و محت، (١٤) آ و ك: فاقصى، نَب: فافضى، (١٥) آ: انمخدر، ك: انمخدرت، نَب مثل متن، (١٦) بعدش در نَب افزوده است: فعند [ذلك] تذكره [تذكرت] قول اخى [64a] ار فلرطوس (كدا) حيث امر ما [با] لطلب و البحث عن جوهر النفس الشريف بالعود الى عالم القدس و هذا كلامه له طول و هو يروم ان بين هذه المعاني اللطيفة فيمنعه الفخر الكنان عن ادراك ما عنده، اين عبارت خصوصاً فقره آخر از تحريف خالى نيست، در ترجمه ت ترجمه فقره اخيره اين طور است: مراد ارسطو اينست كه ميان اين معاني لطيفه مناسبتى است كه كتاب دانان از ادراك او عاجز اند

وانه يؤدّي الى ما ادّعاء عليه و على اهله من اجله او عن ^١ غلبة الظنّ فان كان القائل بذلك ^٢ [من] اهل المعرفة بالصناعة المنطقية فقد ادى علمه الى افساد الشريعة فهو ايضا مخالف للشريعة بسبب علمه فمن حقّه ان يبين انه كيف يؤدّي هذا العلم الى افساد الشريعة ^٣ او كيف يؤدّي الشرع الى (f.41b)

افساد المنطق و ان قال ذلك عن غلبة الظنّ و التقليد فهو مخالف للشريعة

لانّ الشرع نهى عن التقليد و الحكم على الناس بغلبة الظنّ و منها لا يعرف صدق النبي عليه السلام الا بالمعجزات و من لم يعرف حقائق المعجزات فلا سبيل ^٤ [له] الى تصديق النبي عليه السلام فمن عرف حقائق المعجزات و حقائق النبوة فهو اقرب الى تصديق النبي عليه السلام من المقلد المتمسك بظواهر الأمور

و هذه رسالة طويلة لا يحتمل الموضوع اثباتها* بكاملها و تمامها و من كلماته: كل من فكّر فكراً رديئاً في غيره فهو من نفسه يقبل الردى* الشقي من لا يذكر عاقبته*

و ذكر ^٥ ذلك الحكيم* في بعض تصانيفه عن ^٦ ارسطو انه قال: اني ربما خلوت بنفسي كثيرا و خلعت بدني (f.42a) فصرت كاني جوهر مجرد بلا بدن فاكون داخلاً في ذاتي و خارجاً من سائر الاشياء ^٧ فارى في ذاتي من

(١) آ: عليه، تصحيح از روى ك، (٢) از روى ك، (٣) در آ بعدش «او كيف يؤدّي هذا العلم الى افساد الشريعة» را سهواً مكرر کرده است، (٤) ك: التصديق في، (٥) آ: يحتمل... اثباتها، ك: يحتمل المواضع اثباتها، (٦) آ: الشقي، (٧) در ك ندارد، (٨) ك: ارسطوطاليس، (٩) نب: عن، (١٠) ن: سواي فاكون العلم والعالم والمعلوم فارى*

- ١ فن قال إن الناظر في ٢ صناعة المنطق مستخف بالشريعة فإن ذلك القائل طاعن في الشريعة لأن كلامه في قوة قول من قال إن الشريعة لا تثبت عند البحث و
- 40b التحقيق و منزلته منزلة (f. 40b) رجل حامل الدراهم النبهرجة ٣ الذي يهرب معهن من النقاد و يأبس من ليس من اهل المعرفة ٤ فن قال ان الحكمة تفسد الشريعة
- ٥ فهو الطاعن في الشريعة لا المنطقي الذي يميز بين ٥ صدق الكلام [و كذا] به*،
- ٦ [و منها] قول من قال ان الحكيم يستخف بالشريعة لان الحكيم يبحث عن غوامض الامور و حقائقها فليس له ان يتفوه بلائمة لانه اعتقد في الشريعة ان البحث عنها يفسدها فهو اولي باللوم بسبب هذا الاعتقاد و يقال له: اتعلم يقينا ان المنطق يفسد الشريعة ام تعتقد ذلك ظنا و حسانا؟ فان قال يقينا لزمه ما ذكرناه، و ان قال ظنا فالظن لا يعنى من الحق شيئا، و ان قال ذلك من طريق ٧ الشروع و الاستفاضة فليس كل شائع حقا، و ان قال
- 10 (f. 41a) ذلك بسبب ان الشارع صلوات الله عليه نهى عن ذلك و الشرع يفسد المنطق و ليس للمنطق ان يفسد الشرع بل الشرع يفسده فنحن لم نجد في قول صاحب الشرع عليه السلام و لا في افعاله ما يدل على فساد علم المنطق ثم نقول يلزم هذا القائل ان يكون قوله بذلك عن علم منه بالمنطق
- ١٥

(١) نب: ومن، (٢) در نب: ندارد، (٣) نب: التي، ك مثل متن، (٤) آ: مين، تصحيح از روى ك و نب، (٥) نب: الصدق والكذب، (٦) در آ ندارد، از روى ك نوشته شد، از و منها (س ٦) تا عاقبته (س ٦٨ س ١٣) را در نب ندارد، (٧) ك: الشروع، (٨) ك: عليه و على آله

٣٠- ابو علی عیسی بن اسحاق بن زرعة الفیلوسوف

[دره نمبر ٢٨]

40a کان حکیم (f. 40a) منطقیًا^٤ و منطقیًا کاملاً* وله رسالۃ فی ان

علم الحکمة اقوی الدواعی الی متابعة الشرائع، منها
من زعم ان الحکمة^٥ تخالف الشریعة^٦ فهی مفسدة لها مقدمة غیر کلیة^٧ و تقریرها:
الحکمة مخالفة للشریعة، و کل ما هو مخالف^٨ للشیء مفسد لها، و الکبری غیر
کلیة فان الحلاوة^٩ تخالف البیاض و لا تفسده و الصورة^{١٠} تخالف الهادة و لا
تفسدها، فاذا كانت^{١١} الکبری غیر کلیة^{١٢} لا ینتج القیاس*، منها
^{١٢} الغرض من المنطق تمييز الحق من الباطل و الکذب من الصدق*

(١) برای شرح احوال ابن فیلسوف رک به فهرست ٢٦٤٠١، ق ٢٤٥، ع ٢٣٥٠١ مختصر الدول
٣١٥، برآکلت ٢٠٨: ١ (و مواضعی که نشان داده است) و سوئر ص ٧٧ نمبر ١٧٧ (و مواضع
دیگر)، ترجمه اش را در کتب هم دارد، — ولادتش بقول ابن ندیم که معاصر ابو علی عیسی است در
ذوالحیجة سنه ٣٣١ هـ در بغداد و وفاتش بقول ابن القفطی (بحواله هلال الصاب) «فی یوم الجمعة لسبع بقین من
شعبان من سنة ثمان و تسعين و ثلاثین» (در برآکلت ابن تاریخ نادرست درج شده است) اما ابن
ابن اصیبه و ولادتش در سنه ٣٧١ هـ (و در نسخه ٥٣٨١ هـ، رک به فهرست ١٢١: ٢)
و وفاتش در سنه ٤٤٨ هـ ضبط نموده است، تاریخ ولادتش را از بظاهر از فهرست
(بلا حواله) نقل می کند و تاریخ وفاتش را بحواله ابن بطالان که قول یکی از تلامذه ابن زرعه
را نقل کرده است، (٢) ک (بخلاف دیگران): احمد (جای اسحق) که غالباً غلط است،
عیسی از نصاری یعقوبیه بود، (٣) کدا در فهرست اما برآکلت Zer'a می نویسد، (٤) ک،
کاملاً و منطقیًا، نب: کاملاً — بدش زیادتی دارد در نب، (٥) اصل: بخالف، (٦) اصل،
فهو، ک مثل متن، (٧) نب: تقریرها ان، (٨) اصل: بشی، ک و نب مثل متن، (٩) نب: له، آ و
ک مثل متن، (١٠) آ: بخالف، نب: بخالف، ک مثل متن، (١١) آ: یفسدها، نب: یفیدها،
ک مثل متن، (١٢) در نب ندارد، (١٣) نب: فلا ینتج بالقیاس ⑤

قال: البيضة صارت رطبة لغلبة الماء والهواء والنار^٢ على^٣ [يهم] و نقصان
 طبيعة (f. 39b) الارض، فصفرة البيض^٤ تشبه^٥ طبيعة^٦ الهواء و يياضها 39b
 يشبه طبيعة الماء^٧ فلذلك يطير الطائر، و الهادة الترابية فيه اقل^٨ لذلك لم
 يخلق له الاسنان و الأضراس^٩، و الصفرة و البياض هما النطفة و الدم* و
 الحضانة في الطائر معينة للقوة المولدة* و قال: [من^{١٠}] لم يكن خيراً متخلطاً
 باخلاق الحكماء فلا خير لاحد في عامه* اجعل لنفسك من حسن الظن بالناس
 نصيباً مفروضاً* الفضائل مبدأ الخيرات و الرذائل أساس الشرور* الرجوع
 عن الصمت خير من الرجوع عن الكلام و الاقدام على العمل بعد التأني
 احزم من الامساك بعد الاقدام عليه* بالمشورة تضاف العقول الى
 عقل واحد*

١٠

(١) در نَبِ اوْلا فقره ثانی از اقوال حکیم را آورده است باز گفته است « و هو من اصحاب اخوان الصفا » و پس ازان فقره اول (البيضة الخ) را درج نموده است. (٢) در نَبِ ندارد (٣) نَبِ: الطبيعة للارض... شبه، كَم مثل متن، شبه (مثل نَبِ)، در آ يشبه (٤) آ: آهواء، (٥) نَبِ: ولدلك، (٦) نَبِ: و لذلك، كَم مثل متن، (٧) در نَبِ بجای این فقره عبارت ذیل است: والفرخ من البياض والصفرة غداؤه، (٨) آ ك: الحضانة، نَبِ: الحضانة، ترجمه نزه: هذات (٩) — در د ترجمه و الصفرة تا المولده را ندارد، (٩) از روی ك و نَبِ، در آ ندارد، در نَبِ این قول را ندارد، (١٠) آ و نَبِ: احرم، تصحیح از روی ك* ⑤

39a قلَّ عنده^١ لا يكثر^٢ وما (f. 39a) كثر^٣ لا ينعدم^٤ المن يبطل^٥ احسان
 الحسن^٦ العاقل من استغنى^٧ بتدبير^٨ اليوم [عن تدبير^٩ الغد] لا^{١٠} تحقر^{١١} الامر
 الصغير^{١٢} فللامر الصغير موضع^{١٣} ينتفع^{١٤} به و^{١٥} للامر الكبير موقع لا يستغنى
 عنه^{١٦} ما اجتمعت^{١٧} عليه الالفه و العادة و اصطلحت^{١٨} عليه العامة فلا^{١٩} تخالفها^{٢٠}
 من^{٢١} اكتفى^{٢٢} له التاديب^{٢٣} بالكلام لا يؤدب^{٢٤} بالسوط و السيف^{٢٥} مدارسة^{٢٦} اخلاق
 الحكماء^{٢٧} يحيي^{٢٨} السنه الحسنه و يميت^{٢٩} البدعه^{٣٠} السنن^{٣١} الصالحه^{٣٢} علامات^{٣٣} الخير و
 الحق^{٣٤} لكل^{٣٥} يوم^{٣٦} امر^{٣٧} حاضر^{٣٨} و لكل^{٣٩} غد^{٤٠} ما فيه^{٤١} يحدث^{٤٢}

٢٩- الحكيم ابو الحسن علي بن راماس العوفى

[دره نمره ٢٧]

له^{١١} رساله لطيفه في تفسير اقسام الموجودات و^{١٢} تصانيف لطيفه*

(١) د: سيارخواهد شد؛ نحواهد؛ را بتصحيح جديد به؛ نحواهد؛ ميدل کرده اند؛ (٢) اصل؛
 تدبير، ك؛ تدبير، (٣) از روى ك؛ (٤) اين قره را در نب و د ندارد، (٥) اصل؛ يحقر،
 (٦) اصل؛ فلامر، (٧) اصل؛ الامر، (٨) اصل؛ يخالفها، (٩) بعدش زيادات دارد در نب،
 (١٠) در ترجمه اش صاحب نب افزوده است؛ و هو من اصحاب اخوان الصفا، يس او مذکور
 است بنام العوفى، در ق س ٨٣ س ١٦ (و براکلت ١: ٢١٣) در نب نامش «ابو الحسن
 العوفى» درج است و در ك نيز العوفى (بالضم) نوشته است و اين اگر صواب است ندانم
 كه اين كلمه منسوب بچيست، در آ راماس العوفى، نوشته است، ك مثل متن، د: راماس العوفى،
 (١١) در كشف الظنون (طبع استنبول) ١: ٥٤١ مى كويد: (رساله في تفسير الموجودات) و تفسيرها
 لابن الحسن العوفى و هو من اصحاب اخوان الصفا و هى رساله لطيفه ذكرها الشهر زورى في
 تاريخ الحكماء، (١٢) ك: تصانيف اخر، ب: تصانيفه لطيفه ⑤

المعقولات من شأنه، وكلُّ ميسرٍ لما خلق له، و زادت تصانيفه على حمل^٣ بعير* و كان موقفاً في هذا السعي المشكور، و بيرون التي هي منشأ و مولده بلدة طيبة فيها غرائب و عجائب و لا غرو فانَّ الدرّ ساكن الصدو[ن]،^٤ قال في تحقيق امر منازل القمر* : سهولة الشيء و صعوبته قلما يطلق، و إنما يضافان اليه بحسب اختلاف الاحوال فيسهل لها من جهة و يتعذر^٥ [من] اخرى*؛

و قال: ^{١٠} اجل خطر الملوك عن المجازاة * بالانتقام*؛ ليس للملك ان يحسد الا على حسن التدبير و السياسة*؛ الملك اقل الناس خوفاً من الفقر^{١٢} و اكثر الناس خطراً و قريباً الى الهلاك فليس له ان يبخل و يجبن فانَّ ما

(١) تب: العلوم، ك مثل متن، (٢) ياقوت (معجم الادباء، ٦: ٣١١ س ١٦) می گوید که او در وقف جامع مرو فهرستی از مصنفات بیرونی دیده بود که بخط مکتب بر قریب به شصت ورق شامل بود، برای رساله خود بیرونی مشتمل بر فهرست مصنفاتش تا سنه ٤٢٠ هـ و اسامی کتب او که الآن یافته می شود رک به دیباچه آثار الباقیه ص XXXX بیاید، در ع ازینها فقط چهارده کتب را شمرده است (و کتاب الهندرا درج نموده)، براکتان و سوئر نام چند کتب دیگر می برند که در ع ندارد اما ظاهر است که اکثر مصنفات بیرونی تلف شده، در کتاب خانه رامپور (فهرست عربی ج ١ ص ٤٢٣ و ٤٢٥ و ٤٢٨) نسخه های خطی از کتب ذیل در علم هیئت موجود است: خلاصه کتاب التفهیم لاهل التنجیم، و رساله فی معرفة الاضطراب، و القانون المسعودی، نیز رک به ص ٢٩ حاشیه ٩، و مجله مآرف (اعظم گده) ستمبر سنه ١٩٣١ ص ٢١٤، (٣) ک: حمل البعیر، (٤) اصل: بیرونی، ک: بیرون، (٥) تب: و من کلامه، ک مثل متن، برای این کتاب رک به آثار الباقیه ص XXXXiii س ٢١، (٦) در تب و د هر یک فقط چهار اقوال حکیم را آورده من جمله دوازده که بیبتهی دارد یعنی در تب فقره ١ و ١٠ تا ١٢ را دارد و در فقره ٢ و ٤ تا ٦ را، (٧) اصل: قلما، ک مثل متن، (٨) اصل: فسهل، ک مثل متن، (٩) از روی ک، (١٠) آ: حل... الحاراة، (١١) در تب و د ندارد، (١٢) اصل: الفقراء، ک مثل متن، نیز رک به د،

ابی ریحان محمد بن احمد البیرونی *

۲۸- ابو ریحان [کذا] البیرونی [دره نمره ۲۶]

۲ [هو-ک] من اجلاء المهندسين و قد سافر في بلاد الهند اربعين سنة و صنف كتبا كثيرة رأيت اكثرها بخطه، و القانون المعودی الذي صنفه في عهد السلطان شهاب الدولة مسعود بن محمود غزنی في وجوه تصانيفه *
 (f. 38b) و له مناظرات مع ابی علی و لم یکن الخوض فی بحار

(۱) کذا در آک، ق (ص ۹۷ س ۲): الريحان، و خود بیهقی در مواضع دیگر مثلاً بر ص ۲۹ س ۸ الريحان نوشته است، — ترجمه بیرونی بتفصیل در معجم الادباء (۶: ۳۰۸ ببعد) و باختصار در ع (۲: ۲۰) و مختصر الدول س ۳۲۴ موجود است، و علامه زخاؤ (Sachau) در مقدمه آثار الباقیه مواد ترجمه اش را از همه جا فراهم نموده از همه مفصل تر نوشته است (و حاصل این ترجمه را میرزا محمد در چهار مقاله س ۱۹۳ دوج نموده)، نیز رک به برآکلت ۱: ۴۷۵ (و ۱۱۱: ۷۲۶)، و سوتر س ۹۸ و اسلامک کلچر (حیدرآباد) از ماه جنوری تا اپریل ۱۹۲۷ ع و جولائی ۱۹۲۸ ع و جولائی ۱۹۳۱ ع، — بقول زخاؤ ولادتش در ۳ ذی الحجة سنه ۳۶۲ هـ در خوارزم و وفاتش در ۲ رجب سنه ۴۴۰ هـ به عمر ۷۷ سال در غزنیه واقع شد، صاحب ع می گوید: و توفي في عشر الثلاثين و الاربعائة، (۲) قبل این در نب افزوده است: و بیرون مدینه بالسند و کان — صاحب ع نیز او را به بیرون سند منسوب کرده است اما بخلاف سمانی و یاقوت حکیم را به بیرون خوارزم منسوب می کنند و زخاؤ نیز همین قول را اختیار نموده (۳) نب: فی طلب العلم فی بلاد، نیز رک به د که موید است نب را، اما در ع و مختصر الدول ذکر چهل سال نیست، رفتش به هند ظاهراً بعد از سنه ۴۰۸ هـ ممکن بود، یعنی بعد از آنکه محمود او را از خوارزم آورده و ازین تاریخ تا وفات بیرونی چهل سال نمی شود (۴) در نب ندارد، در ق می گوید: حذو حذو بطلیوس (۵) رک به ع ۲: ۲۰ س ۲۵، بیرونی در آثار الباقیه (س ۲۵۷) ذکری از مذاکرات خود باین سبب می آرد، معلوم می شود که این مذاکرات را مرتب کرده بودند و شاید جزوی از آنها حالا موجود هم هست، رک به دیباجه آثار الباقیه (س ۳۵)، (۶) اصل: الحق، تصحیح از روی ک و تب و د موید است آن ها را @

قال: كيف تعرف من التنفرة أنها تفسرة يهودي؟ فقال: رايت في يدها قيصاً عليه غيار اليهود و رأيتهم ملووناً بشيء من الرائب فحدث^١ أنه اشتهى الرائب و تناول، و اليهود كلهم^٢ يسكنون المدينة الداخلة من بلدنا و جميع الدور في تلك المدينة في الخفاض، فقال له الشيخ: و كيف عرفتي؟ فقال الشاب: كنت اسمع بحمالك و حسن ميثاك و فطانتك فاما نظرت اليك حدثت أنك هربت من علاء الدولة و اني لأعلم^٣ أنه يزول غضبه عليك و يشاق الى لقائك و يردك الى مجلسه فاردت ان أتخذ عندك يداً، قال ابو علي: فما حاجتك فقال الشاب (f. 38a) ان تحضرنى مجلس الامير و تحكي له ما رأيت^٤ لعله يستظرفني^٥ للمنادمة، فما مضى الا ايام قلائد^٥ [ذ] طلب علاء الدولة الحكيم و خلع عليه و رده الى مجلسه فحمل ابو علي معه الشاب الى اصفهان و حكي للامير ما رأى من حاله^٦ فارتضاه الامير و صار من ندماء الامير، [من؟] نسخة^٧ عهد كتبه ابو علي لنفسه فما كان في النسخة التي انتسخت منها [غير؟] مكتوبة فتركتها [ظ] ضرورة عدم وجودها و شرعت بذكر الحكيم

(١) اصل: انها، (٢) اصل: يكون، ك' سكنون، (٣) اصل: لا اعلم، (٤) اصل (ناقصاً): للمنادمة، در ك استظرفني (بجاي استظرفني)، (٥) در اصل ندارد و ياض هم ندارد، ك مثل متن' (٦) اصل: و ارتضاه، ك مثل متن' (٧) اصل: عند—در ق (ص ٤١٨) و ع (٢: ٥٥ س ١٣)—ذكري از رساله ايت كه نامش اينست: عهد كتبه نفسه (اما برع ١٩: ٢ س ٢٩ او را عهد له عاهد الله به نفسه نوشته است)، و ظاهراً بيهقي اشاره مي كند كه اين رساله را براي ترجمه شيخ بطور ماخذ بكار برده است، در ك اين قهره (اعني نسخه الخ) را ندارد @

اعطاء الامير علاء الدولة منطقة منضفة مذهباً مع السكاكين ثم رآها الامير مع
 غلام من خواص غلمانه فقال له: من اين [لك] هذه المنطقة؟ فقال: اعطانيها
 الحكيم، فاشتد غضبه عليه و صك و جهه و رأسه و امر بقتله، فطلبوه فوجده
 37a واحد من اصحاب الامير فحلاه حتى هرب و قد غير (f.37a) نيابه و زيه فورد

٥ الرى على هيئة المتصوفة و عليه مرقعة و ليس معه شئ ينفقه على نفسه
 فدخل السوق لتحصيل القوت فرآى ان يطالع مقامات الناس ليتخذ ما
 هو اروج و كان يطالع واحداً بعد واحد حتى اطلع على شاب
 ظريف انخذ مقاما على باب داره و قد اجتمع عليه خلق كثير فارتته امرأة
 تفسرة فقال لها: هذه تفسرة يهودي فاعترفت و قالت: هي كما تقول، ثم قال:

١٠ و قد تناول راثبا فقالت: نعم، ثم قال: داركم في المدينة في موضع منخفض
 من الارض، فقالت: هي كذلك، فتعجب الحكيم من ذلك فنظر الشاب
 اليه و قال: انت ابو على بن سينا، هربت من علاء الدرلة فاجلس، فجلس بجانبه
 37b حتى فرغ الشاب من شأنه و اخذ بيده و ادخله (f.37b) داره و امر حتى
 ادخل الحمام و البسه ثياباً حسنة و دعا بالخوان، فسأل له الشيخ ابو على و

(١) آك: راه، (٢) از روى ك، يياش در آ، (٣) آك: اعطانيه، (٤) آك:
 اروح، (٥) اصل: واحد، (٦) اصل: فاوته له مرأة ك مثل متن، (٧) اصل: يقول،
 (٨) اصل: ناول و ايا، ك مثل متن، در نگارستان راثب را ماست نوشته است، (٩) اصل:
 النظر، ك مثل متن، (١٠) اصل: ادخل ك مثل متن، (١١) اصل: با... له،
 تصحيح از روى ك

خطبوا نیشاپور علی السلطان * طغرلبک محمد بن میکایل بن سلجوق و
اعرضوا عن (f. 36b) ذکر السلطان مسعود بن محمود]]، و کان عمر 36b
الشیخ نح سنة من السنین الشمیة [[مع کرب]]،

حکایة عجیبه^۴

و کان ابو علی یحضر مجلس علاء الدولة و علیه قباء و داری^۵ و
عمامة خیش و خف اُدیَم و مجلس بین یدیه قریباً منه و کان یتبین أثر السرور
فی وجه الامیر اذا حضر^۶ لتعجبیه من حسن جماله و فضله و ظرفه فاذا تکلم
بین یدیه استمع له اهل المجلس لا ینسبون بحرف حتی [یسکت]^۷ و اتفق * ان

(۱) آ: نیشاپور و الخ، ک مثل متن، نب: للسلطان، در د ذکر نیشاپور را ندارد، بقول ابن اثیر (کامل ۹: ۱۹۰) طنزل یک در سنه ۴۲۹ هـ بر نیشاپور قابض شد، بیهقی در تاریخ بیهق (f. 156b) می گوید که در شهور سنه تسع و عشرين و اربع مائة (در بیهق) بر سلطان طنزل سلجوق خطبه کردند، بیهق چهار روزه راه بود از نیشاپور، (۲) کذا ایضاً در نب و د اما در ق و ع ندارد، چنانچه سابقاً گفته شد در ع تاریخ ولادت شیخ سنه ۳۷۵ هـ است، پس بحسابش عمر شیخ ۵۳ سال بود، اما بحساب بیهقی که ولادت شیخ در صفر سنه ۳۷۰ هـ و فائش در رمضان ۴۲۸ هـ ضبط کرده است عمر شیخ قریباً ۵۸ سال ۷ ماه قمری بود یعنی قریب به ۵۶ سال ۱۰ ماه شمسی، پس لفظ شمسیه در متن سهویست از مصنف، بر حاشیه نب بخط جدید نوشته است: و ذکر فی الناریح الکسر [التاریخ الکبیر] کان عمره ثمان و خمس [و صوابه: ثمان و خمین] سنه، بظاهر از تاریخ کبیر مرآة الجنان یانمی مراد است، (۳) بمدش در نب افزوده است: یجل [سبحن؟] اللقی الذائم تمالی ذکره و تبارک اسمه، (۴) این حکایت را در نب و د و ق و ع ندارد اما در گ دارد، (۵) اصل: لیبجیه، (۶) اصل: نسیون، گ مثل متن، (۷) بیاض در اصل: از روی گ نوشته شد، (۸) ک: فاللق، در نگارستان (طبع عیثی سنه ۱۸۲۹ع) ص ۶ همین حکایت را دارد و بر ص ۸ حواله حیوان [والصواب: صوان] الحکمة هم دارد، پس شک نیست که از همین کتاب گرفته است این حکایت را ۵

عند برئه و نقل الشيخ في المهد كما كان الى اصفهان فاشتغل بتدبير نفسه و كان
 من الضعف بحيث لا يقدر على القيام^١ فانصرف علاء الدولة الى اصفهان و الشيخ
 يعالج شخصه* و غلمانه يتمنون هلاكه بسبب خيانتهم في امواله فقدر الشيخ
 على المشى و حضر مجلس علاء الدولة لكنه مع ذلك لا يجتمى^٢ و لا يتحفظ*
 (f. 36a) و يكثر التخليط^٣ في امر المعالجة* و لم يبرأ من العلة كل البرء
 و كان يبرأ أسبوعاً و يمرض أسبوعاً ثم قصد علاء الدولة همدان و معه الشيخ
 فعاود الشيخ القولنج* في الطريق الى ان وصل الى همدان و علم ان قوته قد
 سقطت و انها لا تقى بدفع المرض فاهمل مداواة نفسه و قال: المدير الذي في
 بدني عجيز عن تدبير بدني فلا تنفعني المعالجة، [[ثم اغتسل و تاب و تصدق
 بما بقي معه على الفقراء و رد المظالم الى من عرفه من اربابها و اعتق غلمانه
 و كان يحفظ القرآن فيختم في كل^٤ ثلاثة ايام ثم مات في الجمعة الاولى من
 رمضان]] سنة ثمان و عشرين و اربع مائة و دفن^٥ بهمدان [[و في هذه الجمعة

(١) در نَب ندادرد، در ک نفسه بجای شخصه، (٢) در نَب ندادرد، (٣) د موبد متن،
 نَب: و الجماعه، ک ق ع: في امر الجماعه، (٤) آ: فعاد الخ، ک مثل متن، نَب: فعاده القولنج،
 ق ع: فعادته.... تلك العلة، (٥) ق ع: و بقي على هذا اياماً ثم انتقل الى جوار ربه
 (بجای ثم.... رمضان)، در اصل اغتسل و تاب را «...ب» نوشته است، تکميل الفاظ از روی
 ک، (٦) یعنی ٦ رمضان ٥٤٢٨ هـ = ٢٣ جون سنه ١٠٣٧ ع، — نَب: الجمعة الاول (بجای
 الجمعة الاول)، (٧) ق مثل متن، در ع بعد ضبط تاريخ وفات و ولادت شيخ می گوید:
 و قبره تحت السور من جانب القبلة من همدان و قيل انه نقل الى اصفهان و دفن في موضع على
 باب کونکند، اما ابن الاثير در کامل (١٩٠، ٩) می گوید: و كان موته باصفهان @

وكان ابو علي قوياً المزاج^١ وكانت قوّة المجامعة عليه اغلب* يشتغل
 باستفراغها فآثر ذلك في مزاجه وكان لا يعالج شخصه حتى ضعف في السنة التي
 حارب فيها علاء الدولة [[^٢ الامير حسام الدولة ابا العباس]] تاش القراش*
 على باب الكرخ [فعرى^٤] الشيخ داء* القولنج فحقن نفسه في يوم واحد
 ثمانى مرّات فتقرح بعض امعائه وظهر له سحج^٥ ولا بد له من السير مع
 علاء الدولة^٦ فظهر^٧ به الصرع الذي يتبع علة القولنج فامر^٨ يوماً بأنحاذ
 دافقين من (f.35b) بزركرفس في جملة ما يحقن به و^٩ خلطه
 بها طلباً لكسر^{١٢} ريج القولنج فقصد بعض^{١٣} الاطباء الذي يعالجه* وطرح
 من بزركرفس خمسة^{١٤} دراهم ولا يدري أعمد^{١٥} [١] فعله^{١٥} او سهواً* فازداد
 السحج به من حجة بزركرفس و كان يتناول^{١٦} مثروديطوس
 لأجل الصرع فقام بعض غلامه و طرح في مثروديطوس شيئاً كثيراً من الافيون
^{١٧} و تناوله و كان سبب ذلك ان ذلك الغلام خان في* خزائنه فخاف عاقبة فعله

(١) نَب: على المجامعة، (بجاي و كانت الخ) ك: نكأت الخ، (٢) اصل: يستعل (٣) نَب:
 والامير حسام الدولة - اصل: تاش القراش (بجاي تاش القراش) اما رك به ق و ع' در د
 ذكر حرب علاء الدولة و تاش قراش ندادرد' (٤) اصل: و الشيخ ذا تصحيح از روى ك'
 (٥) آ: فيقح' ك: فقح' نَب: فقح' (٦) كذا در آ و ك و نَب اما ق و ع: به' (٧) در
 ق و ع بدش افزوده: فاسرعوا نحو ايندج' (٨) كذا در آ و ك و ق و ع' اما در نَب: له' (٩) در
 نَب ندادرد' (١٠) كذا در ك نَب ق و ع اما در آ: نواحي (٤) (١١) آ ك: خلطه نَب و ق و ع
 مثل متن' (١٢) اصل: ريج تصحيح از روى نَب ق و ع' (١٣) نَب: من يعالجه من الاطباء
 (١٤) ق: دوانق' ك نَب ق و ع مثل متن' (١٥) نَب: ام لا' (١٦) معجولى ست مسمى بنام
 موجدش، رك به ق و س ٣٢٤ (١٧) ك: و تناوله الخ' نَب: لاجل ان الغلام خان في ق و ع:
 و تناوله فاكاه و كان سبب ذلك خباتهم في مال كثير من @

مکرمه^۱ ثم نهب العمید ابو سهل الحمدونی^۲ مع جماعة من الاکراد* امتعة الشيخ و فيها کتبه و لم یوجد من کتاب الانصاف الا اجزاء ثم ادعی عزیز الدین الفقاعی الریحانی فی شهور سنة خمس و اربعین و خمس مائة انی اشتریت منه نسخة باصفهان و حملتها الی مرو والله اعلم* و اما الحکمة المشرقیة بتامها و الحکمة (f. 35a) العرشية فقال الامام اسماعیل البخاری انهما فی بیوت کتب السلطان مسعود بن محمود بغزنة حتى احرقها ملک الجبال^۷ الحسین و عسکر الغور و الغز فی شهور سنة ست و اربعین و خمسمائة^۸]]*

(۱) رک برای جزئیات این واقعه به کامل ابن اثیر (۹: ۱۸۶) و به زبدة التواریخ (نسخه موزة برطانیه ورق ۴ ب) که می گوید: ثم سار العمید ابو سهل الحمدونی مع باش [و الصواب: تاش] فراش الی اصفهان مع جیوش علاء الارض و تشعن الطول منها و العرض فانهب منها الملك علاء الدولة ابو جعفر و اغاروا علی خزائنه و داره و کان الشيخ الحکیم ابو علی بن سینا رحمه الله وزير الملك علاء الدولة فاغار عسکر طالش فراس (کذا) علی بیت کتب ابو (کذا) علی و نقلوا اکثر تصانیفه و کتبه الی خزانه کتب عزنة و كانت فیها مجموعه الی ان احرقها حشم ملک الجبال الحسن [و الصواب الحسین] بن الحسین - بقول صاحب زبدة التواریخ این نهب منزل شیخ در سنة ۴۲۷ هـ واقع شد (۲) در تب ندارد (۳) آ: یوخذ تصحیح از روی تب و ک - بیان متن خلاف بیان ق و ع است رک به حاشیه ۴ س ۵۵ در تب جزاء (جزأ) بجای اجزاء (۴) اصل: الدعی الخ ک مثل متن اما الریحانی نوشته است بجای الریحانی و والله اعلم را حذف کرده تب: زعم بعضهم انه اشترى منه نسخة باصفهان و حملها الی مرو (۵) در ک و تب ندارد (۶) ک: القدسية، نیز رک به دأ برای حکمت عرشیه رک به ع (۲: ۱۹ س ۲۹) (۷) یعنی علاء الدین حسین جهانسوز بن عزالدین حسن غوری برای جزئیات این واقعه رک به چهار مقاله ص ۱۵۶ یبعد بقول علامه قزوینی قضیه احراق در سنة ۵۴۵ هـ یا ۵۴۶ هـ واقع گردید اما بیهقی صریحاً سنة ۵۴۶ هـ می نویسد (۸) اصل و د: العز ک مثل متن در طبقات ناصری (ص ۵۴) در شرح این حوادث فقط ذکر « لشکر های غور و غرستان » می کند اما در ذکر محاربه علاء الدین غوری با سنجر (که در سنة ۵۴۷ هـ واقع شد) می گوید که در لشکر غور سواران غز و ترکان و خلیج بودند (طبقات ناصری ص ۶۰) و ابن اثیر در کامل (۱۱: ۷۴ و ۸۰) گفته است که بیش ازین محاربه علاء الدین بلخ را محاصره کرد و امیر قیاج با او مقاتله کرد و جمعی از غزان همراه او بودند اما با او غدر کرده بغوری پیوستند ©

- بمکت القاصد، فلما رأى أبو القاسم^۱ [ذلك] تعجب* وكتب إلى شيراز بهذه القصة،
^۲ ثم وضع بسبب الرصد آلات ما سبقه بها احد* و^۳ اشتغل بالرصد ثمانى سنين*
ثم صنف الشيخ كتاب الانصاف [و وقت محاربه] بين العميد ابى سهل
الحمدوني صاحب الزرى عن جهة السلطان محمود و بين علاء الدولة [ثم]
قصد السلطان^۱ مسعود بن محمود* اصفهان و اخذت علاء الدولة فبعث ابو على
الى السلطان^۲ مسعود و قال ان تزوجت بهذه المرأة^۳ التي هي كفو لك* سلم
علاء الدولة اليك (f. 34b) ^۴ الولاية فتزوجها السلطان مسعود ثم اشتغل
علاء الدولة بالمحاربة فبعث السلطان اليه رسولا و قال انا اسلم^۵ اختك الى
رتود* العسكر، فقال علاء الدولة لابي على^۶ اجب، فقال ابو على ان كانت المرأة
اخت علاء الدولة فهي زوجتك و ان طلقته فهي مطلقتك و^۷ الغيرة على الازواج
لا على^۸ الاخوان^۹ فانف السلطان من ذلك و رد اخت علاء الدولة عليه عنزة^{۱۰}

(۱) اصل: بمعجب، تصحيح از روى نب، (۲) در نب ندارد، در ق و ع: في حال (بجای بسبب)، (۳) در اصل: ثمانين (بجای ثمانى) نب: ثمان، ابو عبيد مى گويد: بقيت انا ثمان سنين مشغولا بالرصد (ق ع) نسخ در د: نس، نوشته بود بخط جديد او را به دست، مبدل کرده اند، (۴) در ق و ع: قصة اخذ و اسار اخت علاء الدولة نيست بجايش اين عبارت است: و في اليوم الذي قدم فيه السلطان مسعود الى اصفهان نهب عسكره وحل الشيخ و كان الكتاب في جلته و ما وقف له على اثر (در ع مكرراً حاصل اين را بر ۱۸:۲ س ۲۷ اعاده نمود است) - در د ابو سهل حمدوني «باب [ناب] سلطان مسعود برى» نوشته است، (۵) از روى ك و نب، (۶) نب: محمود بن مسعود، ك مثل متن، (۷) اصل: اصفهان، تصحيح از روى ك و نب، (۸) در نب ندارد، ك مثل متن، (۹) د (فقط): اصفهان (بجای الولاية)، (۱۰) اصل: اخيك الى و بوده، تب: اختك الى، ك مثل متن، (۱۱) نب: آيجه، ك مثل متن، (۱۲) اصل: الترك و نب مثل متن، (۱۳) اصل: الاخوات، نب: الاخوة، ك مثل متن، (۱۴) اصل: فانب، ك مثل متن

تدوینها فی کتاب القانون فضاعت الاجزاء^۱ و من تجاربه انه صدع يوماً فتصوّر
 33b ان مادته^۱ تنزل الی حجاب^۲ رأسه (كذا) (f.33b) و انه لا یأمن و ربما
 یحصل فیہ و امر باحضار تلج^۳ کثیر و لفته^۴ فی خرقة و غطی رأسه^۵ بها حتی تقوی*
 الموضوع و امتنع عن نزول [ت] الملك المادّة و عوفی^۶ و من تجاربه ان امرأة مسلولة
 بخوارزم حضرته فامر لها ان لا تتناول من الاشربة الا جلنجین السكر حتی
 تناولت علی مرّ الايام منه مائة منّ و شفت المرأة^۷

و كان الشيخ صنف مجرجان المنطق الذي وضعه في اول* النجاة و وقعت
 1 منه النسخة* الی شیراز فنظر فیها جماعة من اهل العلم فوقت لهم شبه في مسائل
 فكتبوها^۸ علی جزء و كان القاضي بشيراز من جملة القوم* فانفذوا الجزء* الی الحكيم
 10 ابي قاسم الكرمانی فدخل ابو القاسم علی الشيخ عند اصفرار الشمس فی الصیف و
 وضع الجزء بین یدی الشيخ فلما خرج ابو القاسم صلی الشيخ العشاء و كتب
 (f.34a) خمسة اجزاء^۹ مربعة كل جزء عشرة اوراق علی الربیع الفرعونی* ثم نام*
 فلما صلی^{۱۰} الغداة بعث الاجزاء الی ابي القاسم و قال: استعجلت فی الجواب حتی لا

(۱) اصل: يتزل، (۲) آ: رثته^۱ تصحيح از روی ک ق ع، اما د مطابق است به متن
 که شش نوشته است، (۳) اصل: حتی لقوی، تصحيح قیاسی است، و احتمال دارد که
 «حتى استقوی» باشد، ک ق ع: قوی، (۴) آ ک: يتناول، (۵) عبارت ابن تمام قصه در ک
 قریباً مطابقی تام دارد به ق ۴۲۴ س ۱ ب بعد و متفاوت است از متن، (۶) ک: سخته،
 نب ق ع: منه نسخة، صاحب د در ترجمه این حکایت بچند جاها ظاهراً تصرف از خود
 کرده است، (۷) در نب ندارد، (۸) ک: فانفذ الجزا ق ع: فانفذ بالجزء، نب: و انفذوها،
 (۹) برای ترجمه اش رك به نمرة ۲۴، (۱۰) نب: ربعی — برای الفرعونی که نوعی از کاغذ
 است رك به ا ج ۲ س ۶۲۴ ب، (۱۱) در ق و ع ندارد، نب مثل متن، (۱۲) اصل:
 الغداة، تصحيح از روی نب ⊗

له ابو منصور انك حكيمٌ و لكذك لم تقرأ من اللغة ما برضى به كلامك*
 فاستنكف الشيخ من هذا الكلام و توفر على درس كتب اللغة ثلث سنين و
 كان ينظر في كتاب تهذيب اللغة من تصنيف ابى منصور الأزهري فبلغ الشيخ
 بالغة طبقة قلما يتفق مثلها و أنشأ ثلاث قصائد و ضمنها الفاظ غريبة و
 كتب ثلاث رسائل على طريق ابن العميد و صاحب و الصابي و أمر بتجليدها ٥
 و اخلاق جليدها ثم سأل الامير عرض تلك المجلدة على ابى المنصور الحمان
 و ذكر أنا ظفريا بهذه المجلدة (f. 33a) في الصحراء في وقت الصيد 33a
 فيجب ان تفقدها و تقرّر* لنا ما فيها فنظر فيه الشيخ ابو منصور و أشكل عليه
 كثير منها فقال له الشيخ ابو على ان ما تجهله من هذا الكتاب مذكور في
 موضع كذا و كذا و ذكر له كتباً معروفة في اللغة ففطن ابو منصور ان هذه ١٠
 القصائد و الرسائل من إنشاء ابى على فتنصل و اعتذر اليه ثم صنف الشيخ
 كتاباً في اللغة و سماه لسان العرب لم يصنف مثله في اللغة و لم ينقله الى البياض
 فبقى على مسودته و لا يهتدى احد الى ترتيبه

١٣ و قد حصل للشيخ تجارب في المعالجات و ١٣ علقها في اجزاء و عزم على

-
- (١) اصل: يقرأ، (٢) ق: برضى كلامك فيها، ع مثل او بلا اعراب، (٣) اصل:
 يسلف، (٤) اصل: انشأت، تصحيح از روى ك ق ع، (٥) اصل: رسائل قصائد،
 (٦) اصل: صاحب، تصحيح از روى ك و ق و ع، (٧) اصل: غرض، (٨) اصل: انما،
 (٩) اصل: فنجب ان سببها و نمر، ك: فنجب ان نفقه لها و تقرّر ك به ق و ع، ممكن
 است كه در اصل فنجب بجای فيجب باشد، (١٠) اصل: فيصل، ك مثل متن، (١١) رك به ع
 ١٩: ٢ س ١ (١٢) در ك و قد حصل تالمرة را بر قصه ابو القاسم كرماني موخر کرده است
 (١٣) اصل: علقها، تصحيح از روى ك @

32a عند علاء الدولة (f. 32a) ذکر الخلل الواقع في التقاویم المعمولة بحسب جعفر بن کاکو [به]، کان یقیم ابن علاء الدولة بحضر [ة] غزنة مدّة [] وجرى يوماً الأرصاء القديمة فامر علاء الدولة الشيخ بالاشتغال برصد الكواكب و أطلق من الاموال ما احتاج اليه و ابتداءً الشيخ به و فقيه ابو عبيد هو التميم بهذه الامور يتخذ آلتها و يستخدم صناعاتها حتى ظهر كثير من المسائل و كان الخلل واقماً في امر الرصد لكثرة الاسفار و تراكم العوائق و صوّف الشيخ

[بأ]صفهان كتاب العلائق

و من عجائب احوال الشيخ أنّ ابا عبيد صحبه ثلثين سنة^٢ و قال* انه ما رآه ينظر في كتاب جديد على الولاء بل يقصد المواضع الصعبة و المسائل المشككة* منه فينظر ما قاله مصنفه فيها^٤ فيتبين عنده* مرتبته في العلم،

32b و كان الشيخ جالساً يوماً بين يدي^٥ (f. 32b) الامير و الاديب ابو منصور الحمان حاضر فجرت في اللغة مسألة^٦ تكلم الشيخ فيها بما حضره فقال

(١) ذكر رصد را در نب باختصار آورده است، (٢) آك: الخلل، (٣) در د ترجمه و من عجائب تا في العلم (س ١٠) را ندارد، (٤) تب مثل متن، ق ع: خمساً و عشرين، ابو عبيد بعد وفات قابوس بن وشكير (يعني سنة ٤٠٣ هـ) در خدمت شيخ آمد و تا وفات شيخ (در سنة ٣٢٨ هـ) پيش او بود پس ظاهر است كه بيان متن درست نيست، ميرزا محمد قزويني (چهار مقاله حاشيه ص ٢٥٤) قول ابو عبيد را از ديپاچه شفا نقل کرده فعوايش اين كه چون ابو عبيد بجزرگان رسيد عمر شيخ قريب به ٣٢ سال بود و چون ولادت شيخ در سنة ٣٧٠ هـ بود ازين حساب نيز قريباً همان سال حاصل مي شود، و مدت مصاحبت ابو عبيد بشيخ ٢٥ سال، (٥) در اصل مكرر است، (٦) اصل: الصنه و المسائل المشكل، ك مثل متن، (٧) اصل: مصنف، تصحيح از روى ك و نب و ق و ع، (٨) تب: فتعرف، (٩) از ينها تا و شفت المرأة (س ٥٤ س ٣) را در نب ندارد، (١٠) در د ندارد، ك: الحمان (اما بر س ٥٣ س ٦ مثل آ)، ق: الجبان، ع: الجبان (درين موضع و در ما بعد) ❀

الادوية القلبية فقد صنفها في أول وروده همدان* ثم عن الشيخ التوجه تلقاء
 اصفهان فخرج متكرراً و معه اخوه [[محمود]] و الفقيه ابو عبيد و غلامان
 له* في زى الصوقية فلما وصلوا الى الطبران على* باب اصفهان استقبله
 خواص الامير علاء الدولة و حمل اليه الثياب و المراكب الخاصة و أزل في
 دار عبدالله بن بنى (هنى-د) في محلة كون كنبذ* و كان الشيخ في ليالى
 الجمعيات يحضر مجالس علاء الدولة مع علماء البلدة (f.31b) من كل فن* 31b
 و اذا تكلم الشيخ استفادوا منه في كل فن* و اشتغل بتتيميم كتاب الشفاء
 اما في الجسطى فاورد عشرة اشكال في اختلاف المنظر و اورد في علم الهيئة
 اشياء لم يسبق اليها و اورد في اوقليدس شكوكا و في الارتماطيقى خواص*
 و في الموسيقى مسائل غفل عنها الاؤلون اما كتابي الحيوان و النبات
 من الشفاء فقد [تتمهما] في سنة توجه فيها علاء الدولة تلقاء سابورخواست
 و كان الشيخ في خدمته [[و كان السلطان محمود بن سبكتكين و ابنه مسعود
 لا يعدان واحداً من الملوك من اقرانها و خضماها سوى علاء الدولة ابى

(۱) فقط ك: محمد، برای او رك به س ۳۹ حاشیه ۱۲، (۲) ك: غلجان له، نب: غلجان، اما
 ق و ع مثل متن، (۳) نب: بلغوا- ق و ع: طبران (بجای الطبران)، (۴) نب: وكرم [وكرم]
 — آ: كوركند، اما ك ق ع مثل متن، د: كوی كنبذ (رك به چهار مقاله س ۶۴ س ۲۱)، ق ع:
 عبدالله بن بابی، ك: عبدالله (بجای عبدالله الخ)، (۵) در نب ندارد، (۶) نب: استفاد منه كل
 من هناك، (۷) ق ع: اورد في آخر الجسطى، (۸) نب: و كذلك في اقلیدس و الارتماطيقى
 — ق ع: شهبها (بجای شكوكا)، (۹) نب: و اورد، (۱۰) از آما تا مده (س ۵۲ س ۱)
 را در نب ندارد، الفاطمی و اجزای آنها را که محدود است بقوسین در اصل ندارد، از روی
 ك نوشته شد، (۱۱) آ: ك، ك: كتاب تصحيح از روی ق ع (۱۲) اصل: خصمها بها—
 در د بجای ترجمه كان یقیم الخ مطلبی دیگر را دارد*

استوزار الشيخ فای علیهم و كان اعلاء الدولة سأل الشيخ المصير اليه فأقام في دار ابي غالب العطار متوارياً و صنف فيها بلا كتاب يطالعه جميع الطبيعيات و الاهيات من كتاب الشفاء و ابتداء بالمنطق و كتب منه جزءاً ثم اتهمه تاج الملك بمكاتبته اعلاء الدولة فاخذته و حبسه في قلعة نردوان [فردجان؟] و بقي فيها اربعة اشهر ثم قصد اعلاء الدولة ابو جعفر [بن - ك] [كاكويه - ك]

31a همدان و استولى عليها ثم رجع اعلاء الدولة و عاد تاج الملك و ابن (f. 31a) شمس الدولة من القلعة الى همدان و حملاً معها الشيخ فنزل في دار علوي و اشتغل بتصنيف المنطق من كتاب الشفاء و صنف في القلعة كتاب الهداية و كتاب حقي بن يقظان [و رسالة الطير]] و كتاب القولنج، فاما

(۱) يعنى ابن كاكويه و هو اعلاء الدولة ابو جعفر محمد بن دشن زيار بن كاكويه كه از ۳۹۸ تا ۴۳۳ حكمرانى كرد، در سنه ۴۱۰۰۷ اصفهان را مسخر كرد و در سنه ۴۱۰۲۳ ساء الدولة را از تخت فرود آورده بر ملك او قابض شد (لين يول س ۱۴۵)، ابن الانير (در كامل ج ۹ س ۱۹۰) در خاتمه سوانح ۴۲۸ نوشته است: ولا شك ان ابا جعفر كان فاسد الاعتقاد فلهدنا اقدم ابن سينا على تصانيفه فى الاحاد والرد على الشرائع فى بلده، (۲) اصل: مطالعة، تصحيح از روى ك، (۳) د: تاج الملك بن شمس الدولة (يعنى برادر ساء الدولة)، (۴) ن: بردوان، د: بردوان، ك و ق (در جميع نسخ): نردوان، اما مصحح ق بتقليد ع كه بهرجا فردجان نوشته است به فردجان تصحيح نموده، ابو الفرج (س ۳۲۸): بردجان، براكلت (۱: ۴۵۵: ۲۷): فردجون، معجم البلدان (۳: ۸۷۰): نردجان، و... و يقال لها براهان (و در نسخه بردهان، رك به معجم البلدان ج ۶ س ۳۴۸)، (۵) يعنى قلعه نردوان يا فردجان كه شيخ درو محبوس بود، (۶) ق ع: العلوى، (۷) در ك افزوده: صنف لاجل العلوى كتاباً فى اصول مذهب الشيعة (۸) بخلاف آ و ن: در ق و ع ابن رساله را در مصنفات قلعه نشرده است البته در ع (۲: ۱۹: ۱۱) ذكرش آمده است (نيز رك به براكلت ۱: ۴۵۶: ۴۴) در د كتاب ادويه قليه را نيز در مصنفات قلعه شامل کرده و حالانكه بيهقى (و ع) صريحاً آخر الذكر را از مصنفات همدان شمرده، براى حقي بن يقظان رك به ۱۱ (۲: ۷۷۱: ب)، (۹) در ن: ندارد

- 30a كتب ارسطو فذكر أنه لا (f.30a) فراغ له ولكن ان رضيت متى بتصنيف كتاب أُورِدُ فيه ما صحَّ عندي من هذه العلوم^١ بلامناظرة مع الخصوم والاشتغال بالردِّ عليهم* فعلت ذلك^٢، قال ابو عبيد*^٣: فرضيت بذلك فابتدأ بالطبيعيّات من كتاب الشفاء^٤ و قد صنّف المجلد الأوّل من القانون فكان يجتمع كل ليلة في داره^٥ طلبّة العلم و ابو عبيد يقرأ من كتاب الشفاء نوبةً و يقرأ المعصومي من القانون نوبةً^٦ [[و ابن زيله يقرأ من الاشارات نوبةً و بهمن يار يقرأ من الحاصل و المحصول نوبةً]]^٧ فاذا فرغوا حَضَرَ المغنّين و اشتغلوا بالشرب و كان التعديس بالليل لعدم الفراغ بالتّهار، ثم توجه شمس الدولة تلقاء طاهر لحرب الامير^٨ بها [الدولة] و عاوده القولنج قرب ذلك الموضوع (f. 30b) و اشتدّت علته و اُضيف الى ذلك امراض اخر جلبها^٩ سوء تديره و قلّة القبول من الشيخ فخاف العسكر و فاته فرجموا^{١٠} هاربين الى*^{١١} همدان فتوفى شمس الدولة في الطريق ثم بويج^{١٢} ابن شمس الدولة و طلبوا

(١) در نَب نداد، (٢) در ک نداد، (٣) نَب و ق و ع: و كان قد، (٤) اصل: طلب، ک مطابق متن، (٥) ق و ع: غيرى ابن زيله و بهمن يار بنام مذکور نيسند در ق و ع درين موضع، در اصل ابن زيله نوشته است بدون نفاط، براى تراجم اين سه شاگردان ابن سينا رک به تراجم نمره ٥٢ و ٥٠ و ٤٩، در چهار مقاله س ٨٢ نیز بقريبي ذکر تدریس شيخ می آرد، (٦) نَب: المطربون، (٧) آ: بها تصحيح از روى ک (٨) اصل: عاوده، (٩) اصل: ساربن الى، نَب: منهن مين الى، ق و ع: به طالبين، (١٠) اصل: همدان، (١١) يعنى ساء الدولة، واقعة مذکوره متن در حدود سنه ٤١٢ هـ واقع شد (رک به ابن بول س ٤٢)، در خزانه الادب ٤: ٤٦٧ مى گويد: ثم مات شمس الدولة و تولى تاج الدولة فلم يستوزره

النظر في اسبابها ثم اتفقت له معرفة مع شمس الدولة^٢ فامرته باحضاره مجلسه بسبب^١
 قولنج اصابه فعالجه حتى شفاه الله و فاز^٣ من ذلك المجلس * بجلع كثيرة و
 رجع الى داره بعد ما اقام هناك (f. 29b) اربعين يوماً بلياليها و صار
 من ندماء الامير، ثم اتفق نهوض الامير الى قريمسين لحرب عنّاز و خرج
 الشيخ منخرطاً في سلك^٤ خدمه ثم توجه تلقاء همدان منهزماً راجعاً^٥
 ثم سألوه تقلد الوزارة فتقلدها ثم اتفق تشويش العسكر بسببه و اشفاقهم منه
 على [انفسهم] فأغاروا على داره و أخذوه و حبسوه و سألوا الامير^٦ قتله
 فامتنع^٧ منه الامير ثم أطلق الشيخ قنوارى في دار الشيخ^٨ ابى سعيد بن
 دخدوك * اربعين يوماً * فعاود الامير شمس الدولة مرض القولنج فطلب
 الشيخ و حضر مجلسه فاعتذر اليه الامير فاشتغل الشيخ بمعالجته فأقام عنده
 مكرماً^٩ مبعجلاً و أعيدت الوزارة اليه ثانياً، ثم^{١٠} سألوه الفقيه * ابو عبيد شرح

(١) اصل: بالنظر، تصحيح از روى ك ن ب ق ع — در د مجمل «النظر في اسبابها»
 عبارت ذيل را دارد: و بنويسندكى ديوان خالعات او مشغول كشت، (٢) ن ب فامر،
 در ع جمله اين طور است: ثم اتفق معرفة شمس الدولة و احضاره مجلسه، (٣) در ن ب ندارد،
 (٤) آ ك قومين، ت: قومس، تصحيح از روى ق، (٥) آ ت: عبار، ك: عبار، ق و ع:
 عناز، در د اين عبارات را حذف كرده است، (٦) اصل: خدمه، (٧) آ: توجه الى، تصحيح از
 روى ك، (٨) شيخ ميان سنه ٥٤٠٥ هـ و سنه ٥٤١٢ هـ دو بار متقلد وزارت شد (چهارمقاله ص ٢٥١)،
 (٩) در آ ندارد، از روى ك و ن ب و ق و ع نوشته شد، (١٠) اصل: قبله، (١١) اصل:
 ابى سعيد و حدوك، ع: ابى سعد بن دخدوك، در بعضى نسخ ق مثل ع و در ديگر ابى سعيد الشيخ
 در ن ب و ك: ابى سعيد (فقط بدون ذكر پدرش)، در د غير مذكور، (١٢) اصل: مبعجلاً
 (١٣) اصل: عماله المقبى، ن ب: سألوه، در د «شيخ ابو عبدالله» نوشته است بجای ابو عبيد ⑤

- و (٢٨) رسالة التحفة، و (٢٩) رسالة في الحروف، و (٣٠) تعقب المواضع
الجدلية، و (٣١) مختصر اوقليدس، و (٣٢) في النبض، و (٣٣) في الحدود
و (٣٤) أقسام علوم الحكمة، و (٣٥) في النهاية واللانهاية، و
(٣٦) حتى بن يقظان، و (٣٧) في أن ابعاد الجسم غير ذاتية [له]^٤،
و (٣٨) في الهندبا، و (٣٩) مسائل جرت بينه و بين فضلاء (f.29a) .
العصر،

ثم انتقل الى ايرى و اتصل بخدمة السيدة و ابنها الملك مجدالدولة ابى
طالب رستم بن فخرالدولة على و عرفوه بسبب كتب وصلت معه و تضمنت تعريف
قدره و [قد-ك] استولت على مجدالدولة علة المالىخوليا فاشتغل الشيخ بمداواته
و صنف هناك كتاب المعاد و اقام هناك الى أن قصد شمس الدولة ا قتل هلال
بن بدر* بن حسويه و هزيمة عسكر بغداد، ثم اتفقت اسباب^٧ اوجبت بالضرورة*
خروجه الى قزوين و منها الى همدان^٨ و اتصاله بخدمة كدبانويه و

(١) اصل: يعقب، (٢) اجل: الجدول، (٣) ازین رساله نسخه مطبوعه دارم که در سنه ١٣٠٩ هـ
در مطبع انصاری دهلی در آخر مفصل زنجیری چاپ شده، (٤) از روی ق، (٥) جلوس مجدالدوله
بن فخرالدوله دیلی در سنه ٣٨٧ هـ بود و او بر اصفهان و غیرها حکمران می کرد (لین یول
ص ١٤٢ و ١٤٣)، (٦) آ: قبل الخ، ک: قبل هلال بن زبدا، ن: قبل هلاک بدر، د: مطابق
متن است، در ع (٥:٢) مثل اکثر نسخ ق: بعد قتل هلال بن بدر (بجای قبل هلاک بدر)،
بظاهر بدر بن حسویه و هلال بن بدر هر دو در سنه ٤٠٥ هـ فوت شدند (لین یول ص ١٣٨)
— جلوس شمس الدوله ابوطاهر دیلی برادر مجدالدوله در ٣٨٧ هـ و فاتش در ٤١٢ هـ
و حکومتش در همدان و غیرها بود (لین یول)، (٧) ن: دعت الضرورة، ق ع: اوجبت
الضرورة لها، (٨) أصل: همدان (اینجا و بهر موضع در صفحات آینده)، (٩) ک: کذبانه ⑤.

قد ارتبط الشيخ و [أشترى - ك ق ع] له دا [رأ] في جواره و أبو عبيد يختلف
إليه كل يوم يقرأ المجسطى و يستملى المنطق فأملى عليه (١) المختصر الاوسط
في المنطق [و] لذلك يقال له الاوسط الجرجاني* و صنف لابي محمد الشيرازى
(٢) كتاب المبدأ والمعاد^١ و (٣) كتاب الأرصاء الكليّة*؛ و صنف في
جرجان كتباً كثيرة كأول القانون و (٤) المختصر من المجسطى و كثير [أ]
من الرسائل^٢ والكتب*؛ و هذا فهرست جميع مصنّفاته:

- (٥) كتاب المجموع مجلدة، (٦) كتاب الحاصل والحصول مجلداته ك؛
(٧) كتاب البر والآنم مجلدتان، (٨) كتاب الشفاء مجلداته ك*، (٩) كتاب
القانون^٣ اربع مجلدات، (٣) الارصاد الكليّة مجلدة، (١٠) الانصاف مجلداته
١٠ (f. 28b) ك، (١١) النجاة^٤ مجلدة، (١٢) الهداية مجلدة،
(١٣) الاشارات مجلدة، (١) الاوسط مجلدة، (١٤) الهلائي مجلدة، (١٥) كتاب
لسان العرب مجلداته ي، (١٦) الادوية القلبية مجلدة، (١٧) الموجز مجلدة،
(١٨) الحكمة القدسية مجلدة، (١٩) بيان ذوات الجهة مجلدة، (٢٠) كتاب
المبدأ والمعاد مجلدة، (٢١) كتاب المعاد مجلدة، (٢٢) كتاب المقضيات مجلدة،
١٥ و من رسائله: (٢٣) رسالة في القضاء و القدر، و (٢٤) الاجرام العلوية،
(٢٥) والآلة الرصدية، و (٢٦) غرض قاطيغورياس، و (٢٧) المنطق بالشعر.

(١) درنَب ندارد، (٢) بجایش در ق و ع : ثم صنف في ارض الجبل بقية
كتبه، (٣) فهرست ك اختلافى دارد ازین فهرست، رك به حواشى و زيادات برآى آن و برآى
احوال كتب مذكورة متن، (٤) ق : ثمانى عشره مجلد، ع : ثمان عشره مجلدات، اما د مطابق
است به متن، (٥) ق ع، اربع عشره، د مثل متن، (٦) ق ع، ثلث مجلدات ⑤

(f. 27b) الى الخروج من بخارى و الانتقال الى كركانه و الاختلاف الى 27b
 خوارزم شاه علي بن مامون بن محمد^١ و كان^٢ ابو الحسن السهلي المحب لهذا العلم
 بها وزيراً و كان علي^٣ زى الفقهاء مع الطيلسان [و تحت الحنك*] فاقبوا له
 مشاهرة تقوم بكفاية مثله ثم^٤ دعت الضرورة^٥ ايضا الى الانتقال عن خوارزم و التوجه
 تلقاء نسا و ابيورد ثم الى طوس ثم الى سمنان [و لم يدخل نيسابور*] ٥
 ثم الى جاجرم^٦ رأس حد خراسان* ثم الى جرجان و كان يقصد الامير
 شمس المعالي قابوس بن سمكير [و شمكير] فاتفق^٧ في اثناء تلك الحالات* أخذ
 قابوس و حبسه في بعض القلاع و^٨ موته هناك ثم مضى الى دهستان و مرض
 بها مرضاً صعباً و عاد الى جرجان و اتصل به^٩ الفقيه ابو عبيد* الجوزجاني
 [و اسمه عبد الواحد*] (f. 28a) و بيجرجان رجل يقال له ابو محمد الشيرازي ١٠

(١) آ: بن، تصحيح از روی گ' جلوس علی در سنه ٣٨٧ هـ بود (چهار مقاله ٤٤٢)؛
 (٢) ق و ع: ابو الحسين، د و نب مثل متن، در ق السهلي بجای السهلي، نامش احمد بن محمد
 بود (رك به دفع المشار اليه برهامش منافع الاغذية (مصر سنه ١٣٠٥ هـ) ص ٢ س ٥) و
 وفاتش در سنه ٤١٨ هـ (چهار مقاله س ٢٤٤)؛ (٣) در اصل ندارد، از روی گ و د و نب و ق
 و ع نوشته شد، (٤) برای حکایت فرار شیخ از خوارزم رك به چهار مقاله ص ٧٧ بید هر چند
 که صحت بعض اجزای این حکایت مشتبّه است (رك به حواشی چهار مقاله ص ٢٤٣)؛ (٥) در
 ق و ع بدش افزوده، و منها الى سقان، (٦) آ: سنيان، ک: سقان، د: سابقان [و الصواب:
 سلقان، رك به معجم الادباء ١٤٥٣]؛ ق: ستنان، ع: سنيقان، نب: سنان، (٧) این
 نقره را در ق و ع ندارد، در نب مثل متن اما نساپور (بجای نيسابور)، د: بطوس و سابقان
 و نيسابور در آمد، د مطابق است درین موضع به چهار مقاله (س ٨٨ س ١٦) اما مخالف است
 به تصريح متن، (٨) در تب ندارد، (٩) موت قابوس در سنه ٤٠٣ هـ واقع شد، (١٠) بجایش
 در نب: و عمل هناك الاوسط الجرجاني لرجل ارتبط [ارتبطه] و احسن اليه،— برای الاوسط
 الجرجاني رك به ع (٢: ١٨ س ٣٠)— تا اتصال ابو عبيد بشيخ جمله احوال خود را شيخ خود
 بيان فرمود آنچه بدش می آید از ابو عبيد است، رك به ق و ع، نام الجوزجاني را براکتان
 (٤٥٥١١: ٣٥) عبد الواحد بن محمد نوشته است ⑤

المجموع و ذکر اسمه فيه واثبت فيه سائر العلوم سوى الرياضی ^۱]] فإنه ليس فيه زيادة مرتبة و سعادة في العقبی ^۲]] و فی جواره ايضاً رجلٌ يقال له ابو بكر البرقي الخوارزمي فقيهٌ زاهدٌ مفسرٌ مائلٌ الى هذه العلوم فسأله شرح الكتب فصنّف له كتاب الحاصل والمحصل ^۳]] و كان في بيت كتب بوزجان منه نسخةٌ فقدت ^۴]] و تمّ كتاب الحاصل والمحصل في عشرين مجلدةً، و صنّف له كتاباً في الاخلاق و سماء البر والاثم ^۵]] و رأيتُه عند الامام محمد الخارناتم السرخسي رحمه الله بخط رديّ مقرّط ^۶ في سنة اربع و اربعين و خمس مائة ^۷]] ثم مات والد ابى علي * في سنة اثنتي و عشرين من عمره و تصرّف به * الاحوال و تقلد عملاً من اعمال السلطان، ^۸]] و لما اضطربت امور السامانية ^۹]] دعتُه الضرورة

(۱) آ: المجموعة، ك ق (=ع): المجموع (و همین است نام کتاب در فهرست مصنفات شیخ که می آید بر ص ۴۶ س ۱۷، بر اکتف (۱: ۴۵۶: ۱) نمبره ۶۴) نامش را الحکبة العروضية نوشته است (رك بحواشی بر مصنفات شیخ در حواشی و زیادات در آخر این کتاب) — در ق و ع می گوید که شیخ درین وقت ۲۱ ساله بود — نب: رجلٌ يقال له ابو الحسن العروضي فسأله شرح الكتب له فصنّف كتاب الحاصل والمحصل الخ، (۲) لب الباب، و بفتحها (ای بفتح الراء) الى برق بيت كبير من اهل خوارزم، (۳) در نب ابن فقره را ندارد — در ق و ع راجع به حاصل و محصل و بر و اتم می گوید: و هذان الكتابان لا يوجدان الا عنده فلم يبرهما احداً ينتسخ منهما، و در ع (۲: ۱۸ س ۲۴) نسبت به حاصل و محصل مکرر گفته است: لا يوجد الا نسخة الاصل — بر 30a f. يبيقی می گوید که شیخ در زمانه وزارت به همدان درس حاصل و محصل می داد (۴) اصل: بوزجان، (۵) اصل و د و زهه و ق و ع، البر، ك: البر، اما در كشف الظنون نام کتاب البره البره (البره) الا تم نوشته است که غالباً سهویست ازو زیرا که بذیل اخلاق الشيخ الرئيس صورت این نام مثل متن نوشته است، (۶) رك به f. 89b نمبره ۱۰۱، (۷) از روی ك، در آ ندارد اما رك به د ص ۳۸ س ۸ و خزانه الادب (۴: ۴۶۷): و توفي ابوه و سن ابى علي اثنتا و عشرون سنة، (۸) آ: تصرّف، تصحيح از روی ك، ق و ع: ثم مات والدي و تصرّف لي الاحوال الخ، در نب بعد من بخاری افزوده است: بعد موت ابيه، (۹) اصل: اضطرت، تصحيح از روی نب ۵

- على العلم والقراءة فسألوا الامير 'احضاراً' ابى على^٢ فحضره وشاركهم في معالجته فتوسم بخدمته و صار^٣ اول حكيم توسم بخدمة الملوك [[^٤ وكان الحكماء قبل ذلك يرفعون عن ذلك ولا يقربون ابواب السلاطين]] فسأل الامير نوح ابن منصور الرئيس ابو على^٥ الاذن في دخول دار له فيه (f. 26b) بيوت 26b
- الكتب فقال الايجاب فطالع من جملتها فهرست كتب الاوائل و طاب ما احتاج اليها فرأى من الكتب ما لم يقرع اسماع الناس اسمه [[^٦ لا ي نصر الفارابي وغيره]] فقرأ تلك الكتب و ظفر بفوائدها و عرف مرتبة كل رجل في علمه من المتقدمين [[^٧ فاتفق^٨ احتراق لتلك الدار * [و] احترقت الكتب بأسرها و قال بعض خصماء ابى على انه^٩ احرق تلك الكتب ليضيف تلك العلوم والنفائس الى نفسه و يقطع انساب تلك الفوائد عن اربابها^{١٠} والله اعلم]] فلما بلغ ابو على سنة ثمان عشرة من عمره فرغ من العلوم كلها و لم يتجدد له بعدها شيء و كان في جواره رجل يقال له^{١١} ابو الحسن العروضي فسأله ان يصنف كتاباً جامعاً في هذا العلم (f. 27 a) فصنف له 27a

(١) در اصل آنچه محدود است بقوسین ندارد، از روی ک نوشته شد (٢) نَب:

فحضرهم... معالجتهم، ك: فحضر الخ (٣) اصل: اوله (٤) رك به ابن العبري (ص ٣٢٩) كه ظاهراً فقرة متن را نقل کرده است اما هر چند كه نام بیهقی را نبرده، (٥) ت: الی، (٦) اصل: یقراء، ك و نَب مثل متن^١ در ق و ع صورة فقره این است، ما لم یقع اسمه الى كثير من الناس (٧) در نَب ندارد (٨) آ: احراق الخ، ت: تلك الدار، ك: احتراق لتلك الكتب (٩) آ: ك: احرق، تصحیح از روی ت و حاشیه ك، رك به كشف الظنون ٢: ٤٤٨

یعتد برای دفع دخل احراق (١٠) اصل: لتصنيف الخ، نَب: لظفر تلك العلوم والنفائس و نسبها الى نفسه، اما رك به د (١١) كذا در نَب و ق و ع: ابو الحسين، د (غالباً از سهو كاتب): ابو على @

25b من المنطق^١ و الطبیعی* (f. 25b) و الرياضی [[و [م]] یبالغ فی علم
 الرياضی* یلاً [ن] من ذاق حلالة المعقولات یضن أبصر فکره فی الرياضیات
 الا فیها یتصوره مرة واحدة و یتزکمه]] ثم اقبل علی العلم الالهی* و قرأ
 کتاب ما بعد الطبيعة و اعاد قراءته اربعین مرة و صار له محفوظاً و مع ذلك
 لا يفهمه و لا المقصود منه و ايس من نفسه و قال هذا کتاب لا سبیل الی
 ٥ فهمه و اتفق انه كان يوماً من الايام* فی سوق الوراقین فرض علیہ دلال
 [[يقال له محمد الدلال*]] کتابا ینادی علیہ فردہ ابو علی رد متبرم معتقد
 [ان] لا فائدة فی هذا العلم فقال الدلال اشتره^٨ متى فانه رخيص بثلثة
 دراهم و صاحبه محتاج الی ثمنه فاشتراه فاذا هو کتاب لابی نصر الفارابی
 ١٠ الفيلسوف (f. 26a) الذي هو المعلم الثاني فی اغراض کتاب ما بعد الطبيعة
 قال: فرجعت الی بيتی و اسرعت قراءته فانفتح علیّ فی الوقت اغراض ذلك
 الكتاب بسبب انه كان لی محفوظاً ففرحت بذلك و تصدقت بشيء كثير علی الفقراء
 شکرًا لله تعالى، و كان ملك المشرق و خراسان* فی ذلك الزمان* الامير
 نوح بن منصور، فعرض له مرض اعجز الاطباء و كان^{١٢} اسمه اشهر* فی التوفر

(١) در تب ندارد، (٢) بیاض در اصل، از روی ک نوشته شد، (٣) اصل :
 بصرف، (٤) در ت ندارد اما بر حاشیه تب دارد، (٥) تب، يوماً کان، همین حکایت را
 مصنف باختصار در ترجمه ابو نصر [ص ١٦ س ١١] آورده است، (٦) تب: علیہ رد، (٧) از
 روی ک و تب و ق و ع، (٨) از روی تب، (٩) برای ابن کتاب رک به براکت ٢١٢٠١
 سطر آخر، (١٠) د: بادشاه ممالک مشرق و مغرب و خراسان، ق ع: سلطان بخاری
 (١١) تب: فی زمانه، (١٢) تب: اشهر بینهم، ک: اشهر بنهم ⑤

فلما جاوز اثنتي عشر سنة من مولده* اقبل بعد ذلك سنة و نصف سنة على العلوم و اعاد قراءة المنطق و جميع اجزاء الفلسفة و في هذه المدة ما نام ليلة واحدة بطولها و لا اشتغل في النهار بشيء سوى المطالعة و جمع بين [٢] يديه ظهورا من القرايطس و كل حجة ينظر فيها يثبت مقدماتها القياسية و يكتبها في تلك الظهور و راعى شرائط المقدمات و^٣ فصل ما هو منتج مما هو عقيم و اذاتحير (f. 25a) في مسألة و ما تظفر فيها بالحد الاوسط تردد 25a الى الجامع و صلى و ابتهل الى الله تعالى حتى فتح الله له المنغلق منه* و كان يعود كل ليلة الى داره و يضع السراج و يشتغل بالقراءة و الكتابة فاذا غلبه النوم او انذره ضعف مزاج شرب قدحا من النبيذ [و كان الحكماء المتقدمون مثل افلاطن وغيره* زهادا و ابو علي غير سنتهم و شعارهم و كان مشعوبا 10^٥ يشرب الخمر و استفراغ القوى الشهوانية ثم اقتدى به في الفسق و الانهياك من كان بعده] و استحکم* جميع العلوم و وقف عليها بحسب الامكان الانساني و كل ما علمه في ذلك الوقت فهو كما علمه لم يزد الى آخر عمره حتى فرغ

(١) ك: جاوز سنة الخ' نب: بلغ سنة اثني عشر سنة او اكثر، ق (=ع): و انا في هذا الوقت من ابناء ست عشرة سنة، نیز رك به خزانه (موضع مذکور) حاصل مضمونش این که دران هنگام که فضلا برای درس طب پیش شیخ ی آمدند عمرش شانزده سال بود، (٢) یاض در اصل از روی ک و ق و ع نوشته شد، (٣) اصل: فضل' ک: فصل، (٤) آ: ظهر' تصحیح از روی ک' نب: ق، و ع' اصل: بالجهد، تصحیح از روی نب و ق، (٦) نب: عز و جل علیه ذلك، (٧) نب و ک: مثل ارسطو [ک: ارسطو طالیس] و افلاطن و غیرهم' ابن العبری (ص ٣٣٠) حاصل این عبارت را درج کتاب خود کرده بدون ذکر بیهی' (٨) اصل: لشرب' (٩) نب: فاستحکم' ک: فاستحکم*

أصول الادب و ابوه كان يطالع^١ و يتأمل* رسالة اخوان الصفاء و هو
 أيضاً^٢ احياناً يتأمله* (كذا) و ابوه يوجهه الى بقال^٣ يبيع البقل و يعرف*
 حساب الهندسه* والجبر و المقابلة و يقال له محمود المتاح^٤ ثم توجه تلقاء
 24a بخارى الحكيم ابو عبدالله^٥ التاتلى^٦ و قد (f. 24a) سبق ذكره* فانزله ابوه
 ٥ و آواه* و اكرمه و كان ابو على يختلف فى الفقه الى اسماعيل الزاهد و يتلقف
 مسائل الخلاف و يناظر و يجادل^٧ ثم ابتدا^٨ ابو على بقراءة كتاب* ايساغوجي على
 التاتلى حتى احكم عليه المنطق ثم ابتدا^٩ بكتاب* اوقليدس ثم المصطفى فلما فرغ
 التاتلى من تعليمه توجه تلقاء^{١٠} خوارزم^{١١} [قاصداً حضرة خوارزم شاه مأمون
 بن محمد مولى امير المؤمنين]] و اشتغل ابو على بتحصيل العلوم
 ١٠ من الطبيعى و الالهى و ينظر^{١٢} فى الفصوص و الشروح و انفتحت عليه
 ابواب العلوم ثم رغب فى علم الطب و تأمل كتب المصنفة فيه و علم الطب
 24b ليس من العلوم الصعبة فلاجرم صار (f. 24b) فيه فى مدّة قليلة عديم المثل
 قعيد القرين و النظر و فضلاء الطب يختلفون اليه و يقرؤن عليه المعالجات
 المقتبسة من التجربة و هو مع ذلك يختلف فى الفقه الى اسماعيل الزاهد الفقيه

(١) در نَب نَدارد، (٢) د و نَب و ك: رسائل، (٣) نَب: تأمله احياناً—رك به ق
 (س ٤١٣ س ١٣)، و ع (٢: ٢ س ١٢)، (٤) اصل: بيع البقل، نَب: تعلم عنه،
 (٥) نَب و ع: حساب الهند، د: هندسه، (٦) نَب: البالي (بهر موضع اما در يك جا كسى اين
 نسبت را به التاتلى تصحيح نموده)، — ترجمه اش در س ٢٢ نمره ١٩ آمده است، (٧) در ق و ع
 فقط اين قدر هست كه تاتلى روى به كركانج آورد، (٨) آ: ينظر، تصحيح قياسى ست
 (٩) نَب: الفصوص، ق و ع و ابن خلكان مثل متن ⑤

تولی العمل بقریه یقال لها ^{۱۰}اُخْرِمِیْنِ مِنْ ضِیَاعِ بَخَّارِی وَ هِی مِنْ اَمَّهَاتِ الْقَرْیِ
 وَ بَقْرِیْهَا قَرْیَةٌ یُقَالُ لَهَا اَفْشَنَةٌ وَ تَزَوَّجَ اَبُوهُ مِنْهَا امْرَاةً ^{۱۱}[[اسمها ستاره]] و
 وُلِدَ اَبُو عَلِیٍّ بِهَذِهِ الْقَرْیَةِ فِی ^{۱۲}[[صفر]] سَنَةِ سَبْعِیْنِ وَ ثَلَاثِ مِائَةِ (f. 23b)
^{۱۳}[[والطالع [السرطان] درجة شرف المشتري و القمر على درجة شرفه و الشمس
 ۵ على درجة شرفها و الزهرة على درجة شرفها و سهم السعادة في ^{۱۴}اَكْطَ
 من السرطان و سهم الغیب فی ^{۱۵}اول السرطان مع سهیل و الشعرى الیهابیه]]
 ثُمَّ وُلِدَ اخُوهُ ^{۱۶}[[محمود]] بَعْدَهُ ^{۱۷}[[بجُمس سنین]] ثُمَّ اَنْتَقَلَوْا اِلَى بَخَّارِی ^{۱۸}و
 حَضَرَ اَبُو عَلِیٍّ مَعْلَمَ الْقُرْآنِ وَ مَعْلَمَ الْاَدَبِ فَلَمَّا بَلَغَ عَشْرَ سَنَیْنِ حَفِظَ اَشْیَاءَ مِنْ

(۱) اصل، خرمین، د: خرمین، نب: حرمین (اما رك به ع ۲: ۷۳۲)، این لفظ را در کتاب الانساب (و لب اللباب ص ۹۱): خرمین و در معجم البلدان (۲: ۴۲۷) خرمین ضبط کرده اند، (۲) اصل: صلاغ، ت: صناع، (۳) اصل: انات، (۴) ترجمه ت و ابن خلکان مثل متن، ت: استناره، این لفظ از د ساقط شده بود، بر حاشیه کسی زهره نوشته است، در ع و ق ندارد، (۵) در نب ندارد، اما رك به ابن خلکان ۱: ۱۰۴ و خزانه الادب ۴: ۴۶۶، (۶) کذا در د و نب و از ق (س ۴۲۶ س ۵) همین تاریخ مستطبی می شود اما در ع (۹: ۲) عمر این سینا ۵۳ سال و ولادتش در سنه ۳۷۵ هـ و فاشش در سنه ۴۲۸ هـ ضبط کرده است، (۷) در اصل ندارد، اما در د و نب دارد، (۸) نب: شرفها، (۹) در ت ندارد اما در نب دارد، (۱۰) اصل: محط، تصحیح از روی د و نب: ک: لطا، (۱۱) اصل، اوله، تصحیح از روی د و نب، (۱۲) محمود برادر شیخ بر س ۵۱ هم مذکور است، در ق و ع نامش مذکور نیست اما در ع (۲: ۱۹۰ س ۶) ذکر می از علی آمده است، شیخ صراحة نمی گوید که او را دو برادر بودند اما در ع (۲: ۲) می گوید که در طفولیت شیخ میان پدر و برادرش ذکرها از عقائد اسمعیلیه می رفت، عمر شیخ درین وقت ده سال و عمر محمود حسب بیان متن پنج سال بود، پس ظاهر است که شیخ را برادر کلان بود که با پدرش مذاکره می کرد، (۱۳) در نب ندارد، (۱۴) ترجمه و حضر تا اصول الادب را در د ندارد—در نب، معلمی (بجای معلم) بهر دو موضع درین قفره، اما ق و ع مثل متن، در خزانه الادب (۴: ۴۶۶) اصول الدین (بجای اصول الادب) ۵

23a دوخ البلاد و تعلق^۱ بیدر بن حسویه، و من^۲ (f. 23a) حکمه^۳ [قوله]

ان قل مالي فذاك من قبل ال اقدار أما اعتبرت لا قبلي
 ويلزم اللوم في الخصاصة لو كانت تنال الحظوظ بالحيل
 ان زال ما كنت فيه من عمل فان ما كان^۴ في لم يزل

۲۷- الحكيم الوزير* شرف الملك^۱ ابو على الحسين بن عبدالله

بن سينا البخاری^۷ [دوره نمه ۲۵]

ابوه رجل من اهل بلخ من الكفاة و العمال و انتقل الى بخارى^۸
 في ايام الامير الحميد ملك^{۱۰} المشرق^{۱۱} نوح بن منصور^{۱۲} و اشتغل بالتصوف و

(۱) برای بدر بن حسویه (ناصر الدین ابو النجم) رک به کتاب سنین و انساب شاهان اسلام (لین یول) ص ۱۳۸، بدر مذکور از سنه ۳۶۹هـ تا ۴۰۰هـ در کردستان حکمرانی کرده، (۲) از روی مِمَّک و ب، (۳) فقط آ: لَمَّا، مَمَّک و ب مثل مَتَن، (۴) آ: و، (۵) کَب (مَم): الشیخ رئیس الحکیم صاحب الاجل، نَب: صاحب الاجل، د: الحکیم الوزير الدستور، (۶) در مَم (و ب) افزوده است بعدش: افضل المتأخرین، (۷) در کَب (مَم و ب) بعدش افزوده است: رَوَّحَ اللهُ رَسْمَهُ وَ قَدَّسَ نَفْسَهُ - ترجمه شیخ را مبسوطاً تلمیذ او ابو عبید عبد الواحد الجوزجانی نوشته است و جزوی معتدبه ازین ترجمه الفاظ خود شیخ است، نسخه ازین رساله در موزه برطانیه و در رامبور (فهرست کتب عمریه ج ۲ ص ۸۱۸) موجود است و متن او سالماً در ع (۲:۲) و باختصار در ق (ص ۴۱۳) درج است (چهار مقاله ص ۲۵۰) ماخذ بیهقی نیز همین رساله است اما او ضمیر متکلم ابن سینا را به ضمیر غائب بدل و بیان را قدری مختصر کرده است، از روی اعلام که درین رساله مذکورند متن بیهقی به ق مشابه تر است از ع، و ظاهراً بعضی جزئیات را بیهقی بیش از ق و ع دارد و ملاحظات خود را هم بجایها افزوده است (در متن این ما را به چهار قوس محدود کرده ام) برای احوال شیخ علاوه بر رساله مذکور رک به براکت ۱: ۴۵۲ و مواضعی که درو مذکور است (خصوصاً خزانه ۴: ۴۶۶: بعد و شهرستان ۳۴۸: بیعد) و سوتر ص ۸۶، و براون ۲: ۱۰۶: بیعد، فهرستی مطوّل از مصنفات شیخ در عقود الجوهر (طبع قاهره سنه ۱۳۲۶هـ) درج است، (۸) در ابتدای این ترجمه در نَب چند کلمات تقریظی را دارد، (۹) نَب (مَم ک و ب): بخارا (بهر موضع)، (۱۰) نَب: الشرق، (۱۱) نوح ثانی بن منصور از سنه ۳۶۶هـ تا سنه ۳۸۷هـ حکمرانی کرد، (۱۲) در مَم (ک و ب) بعدش افزوده است: السامانی برّاد الله مضجعه @

۱ و قوله:

226 يا خادم الجسم كم تثنى بخدمته*
 اطلب الريح* ما (الريح) فيه خسران
 اقبل على النفس واستكمل فضائلها
 فان بالنعس لا بالجسم انسان

و قوله:

ه لا تلمني على اضطراب تراه
 في كتاب اخطه او قريض
 فاعز الاشياء عندي وجودا
 صحه القول في الزمان المريض

و قوله:

منحكّم صدق المودّة كاملاً
 وكان جزائي عندكم ظاهر النقص
 كموجة كليله ان عكستها
 فخالصها جزئية عند ذي الفحص

و من كلماته قوله: اذا وجب^۸ عن العلة البسيطة التي هي مثلاً^۹ ع معلولان هما
 ۱۰ > و ب معا ذاتية لم يكن^۹ ع علة بسيطة*^{۱۰}

۲۶- ابو الباس احمد بن اسحق^{۱۱} الجرمقي

كاتب فيلسوف ومهندس شاعر من كتاب^{۱۲} الامير خلف بن احمد و

(۱) در نب ندارد (۲) در نب اين بيت را بايات نونه مندرجه بالا ضم کرده است، نيز رك به ص ۳۶ ح ۹، (۳) آ: د قتي بخدمته، ك و نب مثل متن، م م ب و بجاني، تسمى لخدمته، (۴) آ: اطلب الريح، بجاني: اطلب الريح في ما، م م ك و ب مثل متن، (۵) متنهاى ترجمه بيتي در نب، (۶) آ: صوق، م م ك و ب مثل متن، (۷) آ: في اصلها، م م ب: فخالصها، ك مثل متن، (۸) آ: على، م م ك و ب مثل متن، (۹) م م ك ب: د، (۱۰) م م ك و ب: ج، (۱۱) آ: الجرمقي - ترجمه ابو الباس را در نب و د ندارد، رك براى ترجمه او به بنسبه ۴: ۲۳۷- (۱۲) آ: امير - براى امير خلف رك به ص ۳۵ حاش ۱ @

خراسان مع الخاقانیة * و توفی بماوراء النهر^۲

و من حکم ابی الفتح فی اشعاره قوله:

فَلَا أُمُورٍ مَّوَاقِيتُ مَقْدَرَةٌ وَ كُلُّ أَمْرٍ لَهُ حُدٌّ وَ مِيزَانُ
فَلَا تَكُنْ [مَجْالًا] فِي الْأَمْرِ * تَطْلُبُهُ فَلَيْسَ بِمُحَمَّدٍ قَبْلَ النَّضِجِ بِحِرَانِ
يَا أَيُّهَا الْعَالَمُ الْمَرَضِيُّ سِيرَتَهُ أَبْشِرْ فَإِنَّ بَغِيرَ الْمَاءِ رِيَانُ
وَ يَا اخَا الْجَهْلِ لَوْ أَصْبَحْتَ فِي لَجِجِ فَإِنَّ مَا بَيْنَهُمَا لَا شَأْنُ ظَمَانُ^۹

و قوله:

تَقِ اللَّهَ وَ الزَّمْ عَرَى دِينِهِ وَ بَعْدَ هُمَا فَاعْرِفْ * الْفَلَسْفَةَ
وَ دَعْ عَنْكَ قَوْمًا يَعْيَبُونَهَا فِإِنَّ الْفَلَسْفَةَ الْمَرْءُ^{۱۲} فَلَ السَّفَهَةِ *

(۱) در د ندارد، (۲) بقول مورخین مذکور هستی در بخارا فوت کرد، (۳) تب: و الامور، (۴) از روی هم که ب د و بجای، در آ ندارد، (۵) هم که ب د و بجای مثل متن تب: بالامر، تیسمة (۴: ۲۱۳): بالامر، (۶) کذا در زمر الاداب للحصری (بر هامش المقدمه طبع قاهره سنه ۱۳۲۱ هـ) ج ۳ ص ۱۸۹ اما در د و تیسمة ۴: ۲۱۳: بعد (بجای قبل) لکن یستی که ابن سینا در الارجوزة السبائیة (مطبع مصطفائی سنه ۱۲۶۱ هـ) ص ۴۵ دارد مرید متن است اعنی:

وجید البحران ما فی المنتهی عند کمال النضج مع فرط القوى،

(۷) آ: لسیرته، (۸) در تب این بیت را ندارد، در بجای: قد اصبحت (بجای لو اصبحت) و وانت، (بجای فانت)، (۹) در هم که ب و ب بعدش «و قوله یا خادم... المریض» (ص ۳۷ س ۱ تا ۶) را دارد، (۱۰) آ: تق، هم: تق، ب: تق، ک: تق، گ: تق، مثل متن (رک به مد القاموس بنذیل تقی)؛ روایت ابن بیت در تیسمة (۴: ۲۱۴): خف الله و اطلب هدی.... فاطلب، بجای (۴: ۱۵): تقی الله و الزم هدی.... و من بعد ذا فالزم (مصراع اول در بجای مطابق است باد) در هم که ب «و الزم» مکرر است، (۱۱) آ: فلسفة، هم که ب و د مثل متن، (۱۲) آ: و تیسمة: قل السفه، هم که ب و ب مثل متن د: قل سفه، — منتهای ترجمه هستی در د

خلف بن احمد*^۲ فاستخدمه الامير ناصر الدين سيكتكين فقال له ابو الفتح:
 انا غرس اعدائك فلائق* بی الا بعد تجربتی فان التجربة تزيل الشبهة و
 عاش^۱ هو الى ايام السلطان محمد بن محمود و خلع عليه السلطان محمد بن
 22a (f.22a) محمود* مراراً، و قيل^۷ هو كاتب^۸ بایتوز صاحب بست*
 فاستحضره الامير سيكتكين. و كان كاتب السلطان محمود مدّة ثم اتفق له مفارقة^۹

(۱) نب و ترجمه نب: خلف بن محمد — ابو احمد خلف بن احمد بن محمد بن خلف بن لیت صفاری
 یادشاه سیستان بود، در سنه ۴۹۳ هجری بمحود بر سیستان ملط شد و خلف را اسیر کرده بجوزجان فرستاد،
 خلف آنجا در سنه ۴۹۹ هجری وفات یافت (بهار مقاله ص ۱۶) نیز رکن به حواشی و زیادات (۲) فقط
 آ: و استخدمه — د: و چون امیر سیکتکین بست را مستخلص گردانید او را استخدام فرمود (در د ترجمه
 اصل را از اینجا تا «کاتب السلطان محمود» س ۵ ندارد) — مطالب متن را صاحب یتیمه که از
 خود بستی روایت می کند مفصل تر می آرد و می گوید که وی در خدمت محمود ماند «الی ان
 زحزحه القضاء عن خدمته و بنده الی دیار الترك عن غیر قصده و ارادته فانتقل بها الی جوار ربه
 فی سنه اربع مائه» (یتیمه ۴: ۲۰۶)، (۳) نب: لا شق، (۴) در نب ندارد (۵) ابو احمد محمد
 بن محمود غزنوی بعد وفات محمود در سنه ۴۲۱ هجری بر تخت سلطنت نشست، اما برادرش مسعود در
 همین سال بجایش متکین شد و محمد را کور کردند باز در سنه ۴۳۲ هجری انوشکین مسعود را قید
 کرد و محمد را بار دیگر بر تخت نشاند، اما در همان سال مودود بن مسعود محمد را شکست داده بقتل
 رسانید (طبقات ناصری ص ۱۱ و ابن العبری ص ۳۱۵ و ۳۱۹ یبعد) — بشرط صحیح بیان بیهمتی
 بستی اقلاً در سنه ۴۲۱ هجری بقید حیات بود اما این قول مخالف قول اکثر مصنفین است، در یتیمه
 و معجم البلدان و تاریخ ابن الفدا تاریخ وفات بستی سنه ۴۰۰ هجری است و در کتاب الانساب
 و طبقات النافیه الکبری سنه ۴۰۱ هجری و ابن خلکان گفته است که وی در سنه ۴۰۰ هجری
 «و قبل سنه ۴۰۱» آری دولت شاه (به محل مذکور) قطعه از ملک عماد زوزنی درج نموده
 است که صریحاً اعلام می کند که تاریخ وفاتش شوال سنه ۴۳۰ هجری بود و همین سنه ۴۳۰ هجری
 کشف الظنون (طبع ارو باج ۳ ص ۲۵۷ و جلد ۴ ص ۵۳۳) می آرد (اما در طبع استبول
 در هر دو مقام سنه ۴۰۱ هجری درج است) براکن ولادت بستی را در سنه ۳۶۰ هجری ضبط کرده است،
 (۶) نب: هذا السلطان، ترجمه زنه: — و این سلطان برو ستم بسیار روا داشت (۱) — (۷) نب: کان
 هو (۸) آ: بانور الخ، مم مثل متن، ک: بایتور الخ، ب: بابور الخ، نب: باورو صاحب
 نسب، در یتیمه نام صاحب بست «باتور» است و در براکن «باتور» و در ذلالت (ترجمه وفیات
 ۳: ۳۳۰): پای توز (و در حاشیه اش از یک نسخه عتی پای توز)، (۹) آ: سیحضره ⑤

۲۵- ابو الفتح علی بن محمد الکاتب البستی*

[دُرّة نمره ۲۴]

کان^۲ ابو الفتح حکیمًا شاعرًا من خَدَم الملوك السامانية و ندماء الامير

(۱) آ: ابو الفتح یحیی بن علی الخ (بظاهر «یحیی بن» تصحیف مجد الدین ست که لقب بستی است) مم ک ب و د: ابو الفتح علی بن محمد الکاتب البستی، نب: ابو الفتح البستی، تعالی که بابتی صحبت ما داشته (چنانکه می آید) نامش را مثل متن می نویسد، در مآخذ دیگر نیز مثل آن، ابن خلکان نام و نسب بستی را از روی دیوان او این طور آورده است: «ابو الفتح علی بن محمد بن الحسین بن یوسف بن محمد بن عبدالعزیز» اما یاقوت (معجم البلدان ج ۱ ص ۶۱۲) گفته است که اوست «ابو الفتح علی بن محمد و یقال ابن احمد بن الحسن بن محمد بن عبدالعزیز البستی» — برای شرح احوال بستی رک به یقینة الدهرج ۴ ص ۲۰۴ تا ۲۳۱ (تعالی جزوی معتدبه از کلام منظوم و متثور بستی را درج ترجمه او نموده است)، و تاریخ یمنی (طبع قاهره ج ۱ ص ۲۷ یبعد) و کتاب الانساب بذیل البستی (و صاحب کتاب الانساب معاصر بیهقی است) و ابن خلکان ۳۵۶:۱ و سبکی ۴:۴ دولت شاه ص ۲۶ و کشف الظنوت ج ۱ ص ۵۰۲ و ج ۲ ص ۲۲۸ (آمارک به تنه ص ۳۵ حاشیه ۵) و براکلت ۱:۲۵۱ (و الج ۱ ص ۸۰۶ و مواضعی که آنجا مذکور است) و تاریخ ادبیات ایرات مصنفه استاذ پراؤت ۲:۹۸ در مجانی الادب ۳۰۶:۶ ترجمه بستی را باختصار از یقینة نقل کرده است و اشعار او را در اجزای مختلفه آن کتاب آورده خصوصاً پنجاه و هشت اشعار نونیه او را در ج ۴ ص ۱۰۲ یبعد درج نموده (بقول دولت شاه تعداد ایات این نونیه هشتاد است) — بقول صاحب یقینة بستی سه بار به نیشابور آمد و با وی صحبت ما داشت، و سماعی (م. سنه ۵۰۶۵) بحواله حاکم ابو عبدالله می نویسد «درد نیشابور غیر [مر]ة و افاد حتی آقر له جماعة بالفضل» نیز بقول سماعی «هو اوجد عصره فی الفضل و العلم و الشعر و الكتابة» سماع حدیث از ابو حاتم بن حبان داشت و از وی الحاکم ابو عبدالله راوی است (سماعی و معجم البلدان)، از مصنفات او دیوانی است که دو بار طبع شده (معجم المطبوعات ص ۵۶۴)، نیز رک به براکلت محل مذکور برای اجزای خطی این دیوان؛ صاحب یقینة (۲۰۴:۴) راجع به وی گفته است: ابو الفتح البستی صاحب طریقه الانیقة فی التجنیس الانیس البدیع التاسیس و کان یسبه المتشابه و یاتی فیہ بكل طریقه لطیفه (ابن خلکان هم ازین عبارت الفاظ صاحب تا التاسیس را در ترجمه بستی درج نموده، صاحب معجم البلدان و ابوالفدا در کتاب المختصر ج ۲ ص ۱۳۹ نیز او را «صاحب التجنیس» نوشته اند)، رک به یقینة محل مذکور و به مفتاح السعادة (۲۲۹:۱) برای اقتباسات کلام متثور بستی، در مائة خامسه تجنیس خلی مرغوب ادباء خراسان بود رک به یقینة ۲۴۹:۱ یبعد و ۳۱۱ و دمیة ۱۲۳ و ۲۷۱ (بذیل ابو بکر الیوسفی)، (۲) در نب ندارد

مشاجرة لزمها سوء الادب و نسب ابو علی الى ^۱ قلة العناية بصناعة المنطق و نسب ابو القاسم ابا علی الى الغلط و المغالطة ^۲ و كتب هذه المناظرة ابو علی الى الشيخ الوزير الامين ابی سعد الهمدانی* الذي صنّف ^۳ ابو علی باسمه الرسالة* ^۴ الاضحوية و كتب الحكيم ابو الخير اليه رسالته المعروفة،

- و من ^۵ کلمات الحكيم ابی القاسم قوله*: الطيب خادم ^۶ القدر صحّ المريض او هلك ^۷ و قال: تأثير العلويات بتقدير الله تعالى في السفليات لا ينكر لانّ الاسفل مربوط بالاعلى* ^۸ و التفاصيل لا تدرك فاختر امرأ (f. 21b) بين امرين فانك في ذلك تحتاج الى علم زمانی و غير زمانی* ^۹ و قال يوما للشيخ ابی علی: لا تقرّر [ما] عندك بتهجين ما عند غيرك فإن الحق ابلج و الاضاف لم ينعدم* ^{۱۰} و قال: المبتهج بمدحه الذي يسمعه كادح نفسه* ^{۱۱} و قال: معاتبه الجاهل كالطلب من الاعمى صحّة البصر* ^{۱۲}

(۱) در نب قلة العناية تا الشيخ (س ۲) را سهوا گذاشته است، ازین روی ترجمه نزهه هم نادرست است درین موضع که نص آن این است: و کتابی که ابو القاسم بجهت وزیر ابی سعید همدانی تصنیف کرده بود ابو علی آن را بوزیر مذکور نسبت داد و گفت تصنیف اوست؛ (۲) در ترجمه عبارت و كتب تا المروفة (س ۴) را ندارد؛ (۳) آ. سعید الهمدانی (امارک به ص ۱۴ س ۱) مم گ و ب و ب مثل متن، (۴) نب: لاجله، (۵) آ: الاضحوته، نب: الاضحوية، تصحیح از روی مم ک ب و ع ۲: ۱۹ س ۲۷ (که می گوید، الرسالة الاضحوية في المعاد صنفها للامير ابی بکر محمد بن عیید) برای شرح نسخ این رساله رک به برآکن ۱: ۴۵۴، بر ص ۱۴ س ۱ بیهقی اعلام می کند که وی بظاهر همین رساله حکیم ابو الخير را دیده بود؛ (۶) نب: کلامه، (۷) ترجمه نزهه: قضا و قدر، در د این قول را ندارد؛ (۸) در نب ندارد؛ (۹) در د و نب ندارد — آ: يدرك (بجای تدرك) — آ: يحتاج؛ (۱۰) در د ندارد، و در آلفظ «ما» را ندارد و یقرر، نوشته است (بجای تقرّر) و بتهجين، (بجای بتهجين)، در نب «و قال» را ندارد؛ (۱۱) در د و نب ندارد

لأنه يحب أن لا يكرّم و لا بمدح سواه و الغالب عليه في العلم شهوة الرئاسة*
من مدحك بما ليس فيك فهو مخاطب غيرك و كذا من هجّك* البخيل
يسخو من عرضه بمقدار ما يبخل من ماله* إذا قبلت الدولة خدمت
الشهوات العقول و اذا ادبرت خدمت العقول الشهوات* إذا صحبت* (f. 20b)
العاقل فأرضه و اسخط حاشيته، و اذا خدمت الجاهل فافعل ضد ذلك* حرام
على الملك السكر فإنه حارس المملكة و قبيح أن يحتاج الحارس الى من
يجرسه* الشجاع يختار حسن الذكر على البقاء و الجبان يختار البقاء على حسن
الذكر* الاماني احلام المستيقظ* و قال: اول ما يظهر بعد الطوفان
و الامراض الوبائية الفنية للناس الضروريات من الملابس و المآكل ثم بعد
ذلك يطلبون الحسن منها و الجيد و المدن و الحصون تتخذ أولاً هرباً من
السباع الضارية ثم بعد ذلك لتوقى بعضهم من بعض* و اذا تمكك الأبناء
بنان الآباء فرّما داخلتهم العصيّة فدعت الضرورة الى صاحب شرع حق يدعوهم
الى شيء واحد فيه صلاحهم* (f. 21a)

۲۴- الحكيم العالم* ابو القاسم الكرمانی [درة نمره ۲۳]

كان حكيماً [عالماً] جرت بينه و بين ابى على* مناظرة ادت الى

(۱) آ، لجر، (۲) فقط آ، و اذا اصبت، (۳) فقط ب، بالنسبة، (۴) آ: الفتحة
(۵) آ: الحد، م م ك و ب مثل متن، دردی، (۶) در م م ك و ب ندارد، اما ترجمه ابن جله در دموجود
است، (۷) فقط در ب ندارد، (۸) در ب ندارد — برای احوال ابو القاسم الكرمانی رك به
سوتر ص ۹۵، درق (س ۴۲۴ = ۸۱۲) او را «ابو القاسم الكرمانی صاحب ابراهيم بن بابا الدلیلی
المشتغل بلم الباطن» («التناظر» درع بجای «الباطن») نوشت است، (۹) از روی م م ك ب
و تب، (۱۰) بعدش در م م ك و ب افزود: روح الله رسه و قدس ننه

الآ في حفظ صحته و المافة لا تحجب النفوس^۲ عن النفوس* و السلام،
و ادعت النصارى ان فولوس صار بعد شمعون الصفا نبياً^۳ و له كتاب فيه
دلائل البعث و الحشر،

و من كلمات ابى الفرج^۱ [قوله] في هذا العالم ربما صار التولدى توالديا
فلا يتعجب من ان يصير نوع التوالدى تولدياً^۴ لا في هذا العالم كالشمس فانها
تؤثر في ازمان و النار تؤثر في آن*^۵ و قال: آ لا يكون سبباً لوجود ب و ب
لا يكون سبباً لوجود آ لان من حق السبب ان يكون متقدماً في الوجود على
المسبب و من حق المسبب ان يكون متاخراً و اذا اعتبرت ذلك عرفت ان
20a آ لا يكون علّة (f. 20a) لهاهية ب و ب علّة لوجود آ*^۶

و قال: اذا قامت حجتك على الكريم اكرمك و وقرك و اذا قامت على
الخسيس^۱ [اعادك] و امتهنك*^۲ الفقير المتسبه بالغنى^۳ كالوارم المتسبه بالسمن*^۴
البخيل تغافل عن عظيم الجرم أسهل^۵ عليه من المكافاة على صغير الاحسان*^۶ الشرير
العالم يفرح بالظعن على من تقدمه من العلماء و^۷ يسوءه بقاء من في عصره منهم

(۱) آ: يحتجب، م: ب: يحجب، ك: صحب، د و ب: مثل متن، (۲) در م: ك و ب ندارد،
اما در ب و د دارد، (۳) در ب ندارد (۴) منتهای ترجمه ابو الفرج در ب، (۵) واضح
نست كه ضمير راجع است به فولوس و يا باب الفرج، در عهد جديد در نامه اول فولوس بنام قورنتيا
باب ۱۵ دلائل بعث و حشر موجود است آيا مصنف را اين نامه مد نظر است؟ و يا ابو الفرج را
كتابي ست درين باب؟ از فهرست مصنفات او در ع واضح نست كه کدام كتاب اين مطلب را
داشته باشد، (۶) از روى م: ك و ب، (۷) آ: التوالدى (۸) در د ترجمه اين عبارت درست
نست، (۹) در د ندارد، — درس ۷ در آ بجای «على السبب» «على السبب» دارد و بجای «ان»
كلمه «انه» در آ و م و ك و ب و در س ۹ «الوجود» بجای «لوجود» نوشته است،
(۱۰) فقط م: كالورام ك ب مثل متن، (۱۱) آ: علّة، (۱۲) آ: نسوة، م: يسوء، ك:
يسؤ، ب: يسؤ، نيز رك به د

نجلوه*،^۱ ناب عتی ابو ریحان*،

وكان ابو الفرج يقول: انا من اولاد فولوس^۲ و فولوس كان* ابن اخت جالينوس، ولما بعث الله^۳ تعالى عيسى بالحق الى الناس* كان جالينوس شيخا عاجزا فبعث الى عيسى عليه السلام ابن اخته فولوس واعتذر اليه وقال انا محبوس^۴ اهرم وكتب الى عيسى عليه السلام* كتابا وكان عيسى يقرأ ويكتب ومضمون الكتاب: «يا طبيب النفوس و نبي الله ربما عجز المريض عن خدمة الطبيب^۵ بسبب عوارض جهائية وقد بعثت اليك بعضي^۶ و هو* فولوس لتعالج نفسه بالآداب النبوية و السلام» فلما وصل فولوس الى عيسى اكرمه^۷ عيسى عليه السلام* و صار من الحواريين و كتب (f.19b) 19b

عيسى الى جالينوس*:^{۱۳} يا من انصف من عامه! الصحيح لا يحتاج الى الطبيب ۱۰

(۱) در آ و ب: ناب (بجای ناب) مم و ک مثل متن، (در مم ک و ب ابو الریحان نوشته است) نب: ناب ابو ریحان عتی^۱ (۲) در ب ندارد^۲ (۳) نب: المسيح^۳ (۴) ابن العبری (ص ۱۲۲) این قول را رد کرده است که جالینوس معاصر مسیح بود و مصحح کتاب مذکور ولادتش را در سنه ۱۳۱ م درج نموده، ابن القفطی هر سه اقوال مختلفه را درین باب نقل کرده، اول این که بقول مسعودی جالینوس قریب به دو صد سال متاخر بود از مسیح (ق ص ۲۳-۱ س ۲)، دوم این که میان جالینوس و مسیح پنجاه و هفت سال بود و مسیح ازو اقدم بود (ق ص ۱۲۶ س ۹)، سوم این که ولادت جالینوس هفتاد و سه سال بعد صعود مسیح^۴ بود (ق ص ۱۲۷ س ۱۰) — قول عبیدالله بن جریریل^۵ و در همین موضع می گوید که جالینوس هشتاد و هفت سال عمر یافت، بیهقی در کتاب مسارب التجارب خود همین قول را که در متن درج است مکرر آورده و ابن ابی اصیبعه (۱: ۷۲: ۳ س) آن را نقل و رد کرده است، در عهد جدید کتاب اعمال الرسل باب ۹ شرح احوال قبول کردن فولوس دین مسیح^۶ را موجود است، (۵) نب: فولوس^۵ (۶) نب: بالهرم، (۷) نب: المسيح، (۸) نب: نسبت^۸ (۹) مم: لبالحج^۹ نب: لتعالج (اما در ترجمه نب صیغه مخاطب را آورده است)، ک: لتعالج، ب: لتعالج^{۱۰} (۱۰) در مم ک ب و ب ندارد^{۱۱} (۱۱) نب: المسيح عليه السلام اليه، (۱۲) در د که عبارت اصل را نقل کرده است و در نب لفظ «یا» را ندارد، اما مم ک و ب مثل متن، ⑤

كتاب الشواعل والهواعل*^١ والثلامذة حوله فرمى ابو على اليه جوزة^٢ وقال: بين مساحة هذه الجوزة بالشعيرات^٣ ارفع ابن مسكويه^٤ اجزاء في الاخلاق (f. 18b)^٥ و رماها الى ابن سينا وقال*: اما انت فاصح اخلاقك اولاً
 حتى استخرج مساحة الجوزة^٦ و انت احوج الى اصلاح اخلاقك منى الى مساحة الجوزة*^٧ و هكذا يظن ابو على في اثناء تصانيفه على ابى الفرج* و ليس^٨ الذم^٩ و التثريب و التهجين* من^{١٠} دأب الحكماء المبرزين بل تقرير الحق و من قرر الحق استغنى عن تهجين اهل الباطل، صاننا الله عن الرذائل و اسبغ علينا نعم الفضائل! و قد بعث ابو^{١١} الريحان البيروني^{١٢} مسائل الى ابى على فاجاب عنها ابو على و اعترض^{١٣} ابو الريحان على اجوبة ابى على* و هجنه و هجن كلامه^{١٤} و اذاقه مرارة التهجين* و^{١٥} خاطب ابا على* بما لا يخاطب به العوام^{١٦} فضلاً عن الحكماء، فلما تأمل ابو الفرج (f. 19a)^{١٧} الأسئلة و الأجوبة* قال من^{١٨} تجمل الناس

(١) آ: الثلامذة، (٢) نب: فرمى، (٣) فقط نب: جزاً، (٤) نب: اليه و قال له: ب: اليه و قال، (٥) در مم: ك ب و نب: ندادرد اما ترجمه اش را در د: دارد، (٦) فقط در نب: ندادرد، (٧) آ: الذم و التريب و التهجين، نب: التهجين و الذم، (٨) فقط نب: آداب، (٩) ك: نب: ریحان (بهر دو موضع) (١٠) در ع: ١٩:٢ س ٢٠ و ٢١ كتب ذيل مذکور است: عشر مسائل اجاب عنها لابي الريحان البيروني و جواب ست عشر مسئله لابي الريحان، در مكتبة دارالعلوم اسلاميه يشاور رساله ايست خطي بعنوان: رساله الشيخ الرئيس الى ابى ریحان البيروني اجاب فيها عن عشرة مسائل ذكره ارسطاطاليس في كتاب السماء و العالم (فهرست مكتبة دارالعلوم س ٣٢٩)، نیز رك به س ٩٥ س ٦ (ترجمه نمره ٥٢) (١١) نب: على تلك الاجوبة ابو ریحان، (١٢) ك: ب (و مم): خاطب، نب: خاطبه، (١٣) در نب به تقديم و تاخير، (١٤) مم: تجمل... تجلوه، ك: تجمل... تجلوه، ب: تجمل... تجلوه، نب: تجمل... تجلوه، ترجمه نب: کسی که بجلی کند بامردمان مردمان نیز باو بجلی می نمایند (١) - برای این مثل رك به مجمع الامثال ميدانی (طبع مطبعة خيريہ سنه ١٣١٠هـ) ١٧٦:٢ و لسان العرب ١٦٩:١٤

«من حقّ تصنيفه ان یردّ علی بایعه^۲ و یتزک علیه^۳ منه» و اعلم ذلك لتحاسد
 یكون بین اهل العصر و ابو الفرج كان^۴ من حکماء بغداد* و كان حکیمیا علی^۵
 اهابه داخلایب الحکمة من ابوابه^۶ و له تصانیف فی المنطق و غیر ذلك و قد
 وجدت له تصنیفا لطیفاً* فی^۷ کیمیة الاعمار و رسائل و كان عالی^۸ باللغة الرومیة*
 و اليونانیة و كان ابو علی یعترف بتقدمه فی^۹ صناعة الطب^{۱۰} ثم یعترض علی
 (f. 18a) بعض رسائله فی الطب^{۱۱} و یقول: «ظننت ان ابالفرج كان مقدما
 فی الطب الا ان* کلامه غیر فصیح^{۱۲} فبعضه مستقیم و بعضه سقیم* فهو
 من المستطرفین لا من اصحاب الصناعة»^{۱۳} و انا قد رايت کتابا لابی الفرج*
 فی علل الاشياء^{۱۴} و استفدت منه و اعترفت بانه* كان حکیمیا و لكن بینه
 و بین ابی علی بونٌ بعيدٌ

و ابو علی كان مؤذبا مهیجنا^{۱۵} و قد رايت* فی بعض الكتب ان ابا علی
 دخل علی^{۱۶} الحکیم^{۱۷} ابی علی^{۱۸} بن مسکویه^{۱۹} صاحب کتاب تجارب الامم و

(۱) فقط نَب: تصانیفه، (۲) در نَب ندارد، (۳) نَب: حکیمیا بغدادیا، (۴) نَب: تصانیفه
 کثیره و له تصنیف لطیف، (۵) در ق و ع این کتاب باین نام مذکور نیست، (۶) نَب: بالرومیة،
 (۷) نَب: و، (۸) آ: و یقول طیب ان ابو الفرج الخ، نَب: و كان یقول تصحیح از روی
 م ک و ب، (۹) در نَب در اجزای این جمله تقدیم و تأخیر هست، (۱۰) نَب: وله کتاب،
 — در ع فهرستی از مصنفات ابو الفرج موجود است اما چون بیهقی نام کتاب را نبت نه
 نموده است نمی توان گفت که کتاب مذکور متن در آن فهرست هست یا نیست، (۱۱) نَب:
 بدل علی انه، (۱۲) آ: ابو— رک به ترکستان (مصنفة بارثولڈ) ص ۳۲ حاشیه ۱ برای
 صورت های مختلفه نام این حکیم، و به ابن العبری ص ۳۰۶ برای حکایتی مشتمل بر تهجین
 ابو علی ابن مسکویه را— در کب (ورق ۱۱۵ الف تا ۱۱۹ الف) نصول عدیده از کلام متور
 ابن مسکویه و در تمة البیة (ورق ۵۲۸ ب تا ۵۲۹ ب) شصت و یک بیت از کلام منظوم
 او موجود است

سَبَّحَ الطَّبِيخُ: مَا أَكْبَهُ يَصِيرُ الطَّعَامُ قَبْلَ الْأَكْلِ وَالْهَضْمُ بَرَأًا* و قَالَ: يَوْمَا
 لَطِيبٌ جَاهِلٌ: عَالِجُ نَفْسِكَ أَوْ لَا ثُمَّ شَخْصٌ غَيْرُكَ نَائِيًا* و قَالَ: إِذَا مَدَحَكَ
 وَاحِدٌ بِمَا لَيْسَ فَيْكَ فَلَا تَأْمَنُ أَنْ يَذُمَّكَ إِيْضًا بِمَا لَيْسَ فَيْكَ* و قَالَ: الشَّرِيعَةُ
 الْفَلَسَفَةُ الْكُبْرَى وَلَا يَكُونُ الرَّجُلُ مُتَفَلِّسًا حَتَّى يَكُونَ مُتَعَبِّدًا مُوَاطِبًا (f.71b)
 عَلَى إِدَاءِ أَوْامِرِ الشَّرْعِ*^۱ و قَالَ: مَنْ سَرَّهُ مَا لَيْسَ فِيهِ مِنَ النُّضَائِلِ [مَا-ظ]
 سَاءَ مَا فِيهِ مِنَ الرِّذَائِلِ*^۲ و قَالَ: الذِّوَاءُ الْأَكْبَرُ هُوَ الْعِلْمُ*

۲۳- الفيلسوف أبو الفرج بن الطيب الجائليق [دُرَّة نمره ۲۲]

كان الشيخ أبو علي يذمه و يهجن تصانيفه و يقول في المباحث:

(۱) در مَمَك بَ نَب و دَنَدَارِد، فقط در آ دارد، (۲) برای احوال ابو الفرج رك به ق
 ص ۲۲۳، ع ۲۳۹:۱، ابن العبري ص ۳۳۰، و براكلن ۱: ۴۸۲، ابن القفطي ميگويد كه نامش
 عبدالله بود و وي تا بعد سنه ۵۴۲۰ هـ بقيد حيات بود، « و قيل مات سنة ۵۴۳۰ هـ » — آ: ابو الفرج
 (بهرجا) تصحيح از روى د و نَب و مآخذ مذكوره، بيهقى وى را الجائليق نوشته است اما در ع
 او را كاتب الجائليق بيان نموده و براكلن نام اين جائليق را كه ابو الفرج كاتب او بود الياس اول
 (Elias I) ضبط کرده، نسخه از تفسير كتاب التشریح الصغير الجائليق كه از مصنفات ابو الفرج
 است در كتاب خانه بانكى يور موجود است (رك به فهرست بانكى يورج ۴ ص ۷۵)، (۳) آ:
 الطيب، نَب: الطيب، در د وى را ابو الفرج الجائليق الطيب نوشته است (۴) در
 نَب ندارد، مَم (ك ب)، الشيخ الرئيس (بجای الشيخ)، (۵) فقط نَب، بهجوه (۶) در د ندارد
 اين كتاب در ترجمه نمره ۴۹ (ص ۹۱ س ۳) نيز مذکور است اما در ق (ص ۴۱۸ س ۱۳) و ع
 (۲: ۱۹ س ۱۹) بظاهر همین كتاب بنام المباحث مذکور است در ع ۲۳۹:۱ ميگويد: و كان
 الشيخ الرئيس يمجده كلامه في الطب و اما في الحكمة فكان يذمه و من ذلك قال في مقاله في الرد
 عليه ما هذا نصه: انه كان يقع البنا كتب بعلمها الشيخ ابو الفرج بن الطيب في الطب و نجدها صحيحة
 مرضية خلاف تصانيفه التي في المنطق و الطبيعيات و ما يجرى معها (در ع ۲۰:۲ نام رساله شيخ اين
 است: مقاله في الرد على مقاله الشيخ اب الفرج بن الطيب) ⑤

عصی الطوی و اطع من شئت و لا تغترّ بما ل أن کثر، و لا تطلب الحاجة الى کذوب فانه یبعدها و هی قریبة و لا [الی] جاهل فانه یجعل حاجتک وقایة لحاجتہ و قال: لا تنجو مما تکره حتی تمتنع عن کثیر مما تحب و تبرد

۲۲- أبو زید البلخی [دره نمره ۲۱]

کان من حکماء الاسلام و فصحاءه و بلغائه وله تصانیف کثیرة فی کل فن منها کتاب الامد الاقصی و کتاب بیان وجوه الحکمة فی الاوامر و النواهی الشرعیة و سماء * کتاب الابانة عن علل الدیانة و کتاب فی الاخلاق و کتب اخر *

قال: للصدق اصل و فرع و (f. 17a) نبات، یؤکل من ثماره [و] یوجد حلالة طعمه و الکذب عقیم لا اصل له و لا ثمرة فاحذره و قال: اذا کثر الخزان للاسرار زادت ضیاعاً و قال: من طلب لسره حافظاً افشا [ه] و قال: لا بد من الموت فلا تخف منه و ان کنت تخاف ممّا بعد الموت فاصلح شانک قبل موتک و خف سیأتک لا موتک * و قال لطبّاخ

(۱) خط: آ: حاجة، (۲) از روی مم ک و ب، (۳) آ: ینتج، مم ک و ب: ینتج، (۴) آ: تجده، ک مثل متن، مم: محب، ب: تحبه (۵) برای ترجمه ابو زید احمد بن سهل البلخی رک به فهرست ج ۱ ص ۱۳۸، و معجم الادباء ۱: ۱۴۱ و براکلب ۱: ۲۲۹ از مصنفات مذکوره متن هیچ یک درین ها مذکور نیست بجز کتابی که یا قوت نامش را کتاب اخلاق الامم ثبت کرده است که احتمال دارد کتاب فی الاخلاق باشد، امد الاقصی که ذکرش در کشف الظنون موجود است بقول حاجی خلیفه تصنیف عید الله بن عمر الدیوسی (م. سنه ۴۳۰ هـ) است، حاجی خلیفه (۲: ۲۸۹) و فانش را در سنه ۳۲۲ هـ نوشته است، (۶) رک به چهار مقاله ص ۱۲۸ ص ۱۷، (۷) در نَب ندارد، (۸) فقط نَب: عدل، (۹) در نَب فقط مقوله ۴ و ۸ و ۱۰ را آورده است، در ترجمه مقوله ۵ و ۹ و ۱۰ ندارد، (۱۰) آ: یوکر، مم ک و ب: یوکل، (۱۱) آ: ضاعا، مم ک و ب مثل متن، (۱۲) آ: ینتج، مم ک: تخف، ب: تخف، (۱۳) فقط نَب: شانک الی موتک @

16a (f. 16a) و بالفقراء الكبرُ و بالشيوخ المراح و بالشباب الكسل و بجماعة الناس التباغض و التحاسد^{١٢} و قال: الفقر الموت الاكبر^{١٣} و قال: كل من الطعام ما اشتهت و البس ما بشتهه الناس^{١٤} قال: من عرف فضل من هو فوقه عرف فضله من هو دونه*^{١٥}

٥ ٢١- يعقوب بن اسحق الكندي [دوره نمرة ٢٠]

كان مهندساً خائفاً غمرات العلم و له تصانيف كثيرة و قد جمع في بعض تصانيفه بين اصول الشرع^{١٦} و اصول المعقولات^{١٧} و اختلفوا في ملته فقال قوم* [كان] يهودياً ثم اسلم^{١٨} و قال بعضهم* كان نصرانياً^{١٩} و انا ما حصلت علم المناظر و ما تخيلت اشكال ذلك العلم الا من تصنيفه الذي هو نادر في ذلك الفن* و قد ارتبطه (f. 16b) المعتصم^{٢٠} [و كان استاذ ولده احمد بن المعتصم^{٢١} و له رسائل الى احمد بن المعتصم]^{٢٢} قال يعقوب:

اعزِل الشَّرَّ فَإِنَّ الشَّرَّ لِلشَّرِّ خَلِيقٌ

و قال: من لم ينبسط^{٢٣} لحديثك فارفع^{٢٤} منه مؤونة الاستماع منك^{٢٥} و قال:

(١) در دوره ندارد؛ (٢) برای شرح احوال کندی رک به فهرست ج ١ ص ٢٥٥ ابن صاعد ص ٥١ ق ٣٦٦ (و مواضعی که مذکور است آنجا)، و برآکت ٢٠٩:١ و سوثر ص ٢٣ — سن و فائش معلوم نیست اما رک به حواشی چهار مقاله ص ٢٠٥، (٣) در نب ندارد، (٤) نب، و قيل (٥) از روی مَم ک ب و نب (٦) صاحب چهار مقاله (ص ٥٥) نیز که معاصر بیهقی است گفته است که یعقوب یهودی بود (٧) نب: و کتابه فی المناظر فی غایة الحسن، در دوره ندارد، (٨) آ م: المناظره تصحیح از روی ک ب و نب (٩) آ ک: بحلت، م م: بحلت، ب: بحلت (١٠) از روی مَم ک ب و نب (اما در نب و له تا المعتصم را ندارد) (١١) در نب بجای کلماتی که در سطور آینده متن درج است اقوال دیگر را دارد، (١٢) این بیت را در دوره ندارد، (١٣) فقط در آ: محدثک (١٤) فقط آ: عنه ⑤

١ اما كتاب يحيى النحوى فظاهره ^٢ سديد و باطنه ضعيف ^٣ و فى الوقوف على تلك الشكوك و التوصل الى حلها قوه للنفس و غزارة للعلم و تلك الشكوك ليس (sic) مما يفتن بعقدتها الرسميون ممن نعلمه فان انحلاطا منبئة على فروع اصول من كتاب السماع (f. 15b) الطبيعى.

15b

٥ و يحيى النحوى البطريق هو الذى صنف كتابا ورد بها و فيها على افلاطن و ارسطو حين همت النصارى بقتله ^٦ و قال فى شأنه ابو على: هو يحيى النحوى المموه على النصارى و اكثر ما اورده الامام حجة الاسلام الغزالي رحمة الله ^٧ [عليه] فى تهافت الفلاسفة تقرير كلام يحيى النحوى ^٨ [وقيل ليحيى النحوى] محب التعب لكده فى طلب العلوم و ^٩ تحقيق ماهيات الاشياء و الاحتياط فى النقل و البحث عن المنقولات، وله تصانيف كثيرة ^{١٠} و ^{١١} منه اخذ الطالب خالد بن يزيد بن معاوية ^{١٢} قال يحيى: ليس منا من لم يعمل فى صدر نهاره لندياه و فى آخره لعقابه ^{١٣} و قال: اقبح الاشياء بالسلطان اللجاج و ^{١٤} بالمقاتلة الجبن و بالاغنياء البخل

١٠

(١) فقط در ك: قال ابو على بن سينا [بجاي اما] — در د كات [بجاي كتاب]: (٢) ك و د: شديد، مم و ب مثل متن، (٣) ترجمه و فى الوقوف تا الطبيعى را در ذره ندارد، در آ الشكوك و در مم الساوك نوشته است بهر دو جا، ك و ب مثل متن، — فقط در آ، بمله (بجاي نمله)، (٤) يعنى كتاب ارسطو كه بسم الكيان (ابن القفطى س ٣٨) معروف است. (٥) در نب اين فقره را در مقوله ابو على ضم کرده است ابن طور: و قال ابو على فى حقه: هو المموه على النصارى لانه صنف كتابا رد فيه على افلاطن و ارسطو حين همت النصارى بقتله و اكثر ما اورده الغزالي فى التهافت من تلك الكتب، ذره: كتابى تصنيف کرده محتوى برد افلاطون (كه ترجمه تا تمام است) — براى كتب رد مذکور رك به فهرست ابن نديم ١: ٢٥٤، ابن القفطى س ٣٥٦، (٦) در ذره ترجمه و قال فى شأنه تا يحيى النحوى را ندارد، (٧) از بروى ك و ب، در آ ومم رحمه الله نوشته است (بجاي رحمة الخ)، (٨) از روى مم ك و ب نوشته شد و در ذره نیز ترجمه ابن الفاظ را دارد، (٩) يعنى Philoponos (علم الفلك س ٢٧ حاشيه ٦) آ: بحب، ك: بحب، مم ب و ب مثل متن، (١٠) فقط آ: تحقيق، — و الاحتياط تا المنقولات را در نب ندارد، (١١) رك به حواشى و زيادات آخر همین كتاب، (١٢) در نب بجاي سطور آينده مطالب ديگر را دارد، (١٣) ب: بالمقاتل ☉

و قال: النفس القدسية لا تقنع بالقياس الجدلي و الخطابي* و قال:
لا تدخر ما تخاف فقهه* و قال: العارف لا يختار عرفان الحق على الحق*
و قال الحق يطلب لذاته و الخير يطلب لأجل العمل به* و قال اذا اشتبه
عليك [أ] مران فلا تدرى في أيهما الصواب فانظر اقربهما الى هواك فاجتنبه
و الله اعلم*
ه

۲۰- يحيى النحوى الملقب بالطريق و المنسوب الى الديلم* [دره نمره ۱۹]

كان يحيى الديلمي* من قدماء الحكماء و كان* نصرانياً [فيلسوفاً] فا
فأراد عامل امير المؤمنين (f. 15a) علي بن ابي طالب رضی الله عنه
ازعاجه عن فارس و تخريب ديره فكتب يحيى قصه الى امير المؤمنين و طلب
منه الامان فكتب محمد بن الحنفية له كتاب الامان باسم امير المؤمنين^{۱۳} و قد
رايت نسخة هذا الكتاب في يدي الحكيم ابي الفتوح^{۱۲} المستوفى النصراني
الطوسي و كان^{۱۴} ابو الفتوح* طبيباً حاذقاً ماهراً في صناعة الاستيفاء
و كان توقيع^{۱۵} امير المؤمنين^{۱۶} عليه^{۱۷} بخطه: الله الملك و علي عبده

(۱) درد و نب ندارد (۲) آخاف الخ، نب: بخاف عليه — در دره بعدش بيتي را آورده است، (۳) درد
ندارد، — منتهای ترجمه التالي در نب، (۴) آ: الحر (بجای الخير)، ب: الخير، مم: اخرا، ك مثل متن،
(۵) فقط ب، من اجل، (۶) فقط در آ، (۷) برای شرح احوال يحيى رك به فهرست ج ۱ ص ۲۵۴،
ق ص ۳۵۴ (و مواضعی كه آنجا مذكور است) — نب: يحيى النحوى الديلمي الاسكندراني الملقب
بالطريق، (۸) نب: القدماء، (۹) ناقص در آ، (۱۰) از «فاراد» تا «السمع الطبيعي» ص ۲۴
س ۴ را در نب ندارد، (۱۱) فقط آ: الحنفية، (۱۲) ترجمه و قد رايت تا عبده را در ندارد
(۱۳) آ: المستوفى، (۱۴) فقط آ: ابو الفتوح — ابن حكيم بر س ۱۴۳ هـ نیز مذكور است
(۱۵) در ك و مم بعد «امير المؤمنين» افزوده اند: رضی الله عنه، (۱۶) فقط در مم ندارد،
(۱۷) آ: لخطه، ك مم و ب مثل متن @

۱۹- الحکیم [ابو] عبد[الله] النَّاتِلِيّ [دُرّه نمبر ۱۸]

كان حكيماً عالماً متخلِّقاً باخلاقٍ جميلةٍ^۲ وكان ابو علي يقول: قد ارتبطه
والدى و كنت * استفدت منه قوانين المنطق و انتهيت الى غوامض يتعجب النَّاتِلِيّ
منها فلما انتهيت في تعلم الرياضيات الى المعطيات و المخروطات يقول لي
النَّاتِلِيّ: استخراج هذه الاشكال من^۳ طبعك ثم اعرضها عليّ و كان يستفيد بسبب
هذه^۴ الوساطة مني؛

و^۵ قد رأيت للنَّاتِلِيّ * رسالة لطيفة في الوجود و شرح اسمه، و هذه

الرسالة دالة على انه كان مبرزاً^۶ في هذه الصناعة بالغا (f.14b) 14b

الغاية القصوى في علم الالهيات * و رأيت له ايضا رسالة في علم الاكبر؛ و

ابو علي لا يذكره في مصنفاته الا في كتاب^۷ المقننات [السبعة] *، قال ۱۰

ابو عبدالله النَّاتِلِيّ: عليك بالبحث عن جوهر النفس الشريفة * ✽

(۱). ک مثل متن 'م: الحکم ابو عبدالله النَّاتِلِيّ علا درجہ، ب: الحکم ابو عبدالله النَّاتِلِيّ،
(درین ترجمہ بہر جا النَّاتِلِيّ نوشتہ است)؛ د: ابو عبدالله النَّاتِلِيّ، ن: ابو عبدالله النَّاتِلِيّ، ناقل موضع
است در آمل طبرستان (لب اللباب سیوطی)، - ابن حکیم مذکور است در ترجمہ نمبر ۲۷ (ص ۴۰)، ظاہراً
وی الحسین بن ابراہیم الطبری النَّاتِلِيّ است کہ در آثار الباقیہ ص ۸۳ مذکور است و بیرون ذکر از
رسالة او بنام مقالة في كمية العمر الطبيعي آورده، نیز رک بہ براکت ۱: ۲۰۷، (۲) م: و کان
الشیخ الرئيس ابو علی اعلی الله درجته الخ، ک: و کان ابو علی رحمہ اللہ الخ، ب: و کان الشیخ
الرئيس ابو علی رحمۃ اللہ علیہ الخ، ن: و زعم ابن سینا ان والده ارتبطه و - در آ، والذي
(بجای والدی)، برای جزئیات ابن حکایت رک بہ ق ص ۴۱۴ (بروایت ابو عبید الجوزجانی)
(۳) در دُرّه و ترجمہ نزہہ و ق مذکور نیست درین موضع (۴) آ (ناقصاً)، ط: م ک و ب مثل
متن، ن: ذاتک، (۵) م: ک: لسبب، (۶) ن: الوساطة، (۷) ن: ناه [وله]، (۸) ن: ب:
في الالهيات جدا، (۹) آ: المقننات، ک و ب مثل متن، م: المقننات، ن: المقننات حکم، ترجمہ نزہہ،
مقننات الحکمہ، در ترجمہ ابن سینا (ص ۴۶ س ۱۴) کتاب المقننات مذکور است اما در در
آن موضع المقننات درج است، در کشف الظنون (۲: ۵۰۰) نامش مقننات الکبر السبعة است مگر
در ق و ع بجایش کتاب المباحثات مذکور است، (۱۰) ترجمہ ابن مقولہ را در د ندارد - فقط آ، جواهر
(بجای جوهر) ✽

فصل

[١٨- اخوان الصفاء^١] [دُرّة نمره ١٧]

٢ واما* ابو سليمان^٣ محمد بن^٤ مسعر البستي و يعرف بالمقدسي و
 ٥ ابو الحسن بن علي بن زهرون الريحاني* و ابو احمد النهر جورري*
 و العوفي و زيد بن^٦ رفاعه فهم حكما اجتمعوا و صنفوا رسائل اخوان الصفاء
 ٨ و الفاظ هذا الكتاب للمقدسي* و من حكمهم^٩: مثل السلطان^{١٠} [الظالم] كمثل
 المطر فما ظنك به اذا كان عادلا* الهوى آفة البفاف و اللجاج آفة الرأي*
 ١٠ المدن تبني على الماء والمرعى و المحتطب* المرأة^{١١} [تأخذ الشر من المرأة]
 14a كتابن الافعى تاخذ السم من الافعى* (f. 14a) الدنيا سوق المسافر* الزماد
 ١٠ دخان كثيف والدخان رماد لطيف* من آماتته حياته آحيته وقاته* القناعة
 عز المعسر*

(١) برأى اخوان الصفا رك به ق س ٨٢، كنف الظنون ١: ٥٧٠، براكن ١: ٢١٣،
 ١١ ٤٥٩: ٢ (٢) در نب نداد، (٣) فقط در مم: بن محمد (بجای محمد)، (٤) مم ك ب و نب
 مثل متن 'دُرّة: مشعر، ق: معشر، كشف: نصر' (٥) مم ك ب: ابو الحسن بن مهرون الزنجاني
 دُرّة: ابو الحسن علي بن زهرون الريحاني، نب: ابو الحسن بن زهرون الزنجاني، ق: ابو الحسن علي
 [بن] مهرون الزنجاني، (٦) فقط دُرّة: ابو محمد الخ، مم ك ب و نب مثل متن، ق: ابو احمد المهرجاني،
 (٧) فقط در مم: رفاعه (٨) در دُرّة نداد (٩) حكيم اخوان الصفا را در نب نداد
 (١٠) رك به كتاب البيان والتبيين للجاحظ (طبع قاهره سنة ١٣٣٢هـ) ٢: ٩٩ س ١٦
 (١١) از روی مم ك و ب و د موييد اينهاست

13a [ابو نصر الطیب السمرقندی لا] ابو نصر الفارابی و الله تعالی اعلم،
 و قال^١ الحکیم ابو نصر الفارابی: ینبغی لمن اراد الشروع فی^٢ عام الحکمة ان
 یرکب شابا صحیح المزاج متادبا بآداب^٣ الاخیار قد تعلم القرآن و اللغة و علوم الشرع
 اولاً (f. 13a) و^٤ یرکب صائنا عقیفا^٥ متحرجا صدوقا معرضا عن^٦ الفسوق

٥ و الفجور و الغدر و الخیانة و المكر و الحيلة و یرکب فارغ البال عن مصالح معاشه،
 و یرکب* مقبلا علی اداء الوظائف الشرعیة غیر مختل برکن من ارکان الشریعة
 بل غیر مختل* بادب من^٧ آداب السنّة و الشریعة و یرکب* معظما للعلم و العلماء
 و^٨ الم یکن عنده لشیء* قدر الا للعلم و اهله و لا یتخذ علمه من^٩ اجل
 الحرف و المكسب و آلة لكسب الاموال* و من کان بخلاف ذلك فهو حکیم
 زور و^{١٠} تبهر [ج] فکما ان الزور لا یعد من الکلام الرصین و لا النبهرج

من التقود فکذلک من كانت اخلاقه خلاف ما ذکرنا* لا یعد من اجلة الحکماء*
 13b و قال: من لا^{١١} یهدب علمه اخلاقه (f; 13b) فی الدنیا لا تعد نفسه

فی الآخرة* و قال: تمام السعادة بمکارم الاخلاق کما ان تمام الشجرة بالثمرة*
 و قال: من^{١٢} رفع نفسه فوق قدرها صارت نفسه محجوبة عن نيل کالها
 ١٥ [و من الله التوفيق]^{١٣}

(١) از روی م م ک ب و حاشیة غ (ص ٧٤) (٢) در ن ب ندارد، (٣) حاشیة غ: تعلم، م م
 ک و ب مثل متن، در ن ب ندارد، (٤) فقط آ: الاخبار، م م ک و ب مثل متن، ن ب: الحیار، (٥) فقط
 آ: علم، (٦) فقط آ: کون، (٧) فقط آ: النسق، (٨) آ: الد، تصحیح از روی م م ک
 ب حاشیة غ و ن ب، (٩) فقط ن ب: ولا، (١٠) فقط ن ب: آدابها، (١١) فقط ن ب: لا یرکب
 بشی عنده، (١٢) فقط ن ب: لاجل الحرمة، (١٣) ابن قول راد در ذره ندارد، (١٤) آ: یرکب،
 تصحیح از روی م م ک ب و ن ب، (١٥) آ: وضع، تصحیح از روی م م ک ب و ن ب،
 (١٦) از روی م م و ک ب: والسلم، (١٧) برای زیادات درین موضع رک ب ن *

فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ الصَّاحِبُ وَعَرَفَ أَنَّهُ أَبُو نَصْرٍ شَقَّ جَبِيهَ وَاسْتَفَاثَ وَجَهَّزَ
 أَعْوَانَهُ فِي طَلْبِهِ فَكَانَ كَالْقَارِظِ الْعَنْزِيِّ فَلَمْ يُجِدْ مِنْهُ اثْرًا وَلَمْ يُسْمِعْ مِنْهُ
 خَبْرًا وَبَقِيَ بَقِيَّةَ عَمْرِهِ مُتَأَسِّفًا عَلَى فَوَاتِ مُنَادِمَتِهِ وَالتَّفَلُّةِ عَنْ مَعْرِفَتِهِ عِنْدَ
 مَشَاهِدَتِهِ* [ع] وَابْنُ مِنْ الْمُشْتَقِّ عُنُقَاءُ مَغْرِبٍ

وَقَدْ سَمِعْتُ اسْتَاذِي رَحِمَهُ اللَّهُ* أَنَّ ابْنَ نَصْرٍ كَانَ يَرْتَحِلُ مِنْ دِمَشْقَ إِلَى
 عَسْقَلَانَ فَاسْتَقْبَلَهُ أَجْمَاعَةٌ مِنْ* اللُّصُوصِ الَّذِينَ يُقَالُ لَهُمُ الْفَتِيَانُ فَقَالَ لَهُمْ
 أَبُو نَصْرٍ: خُذُوا مَا مَعِيَ مِنَ الدَّوَابِّ وَالْأَسْلِحَةِ وَالتِّيَابِ^١ [وَأَخْلُوا] سَبِيلِي
 فَأَبَوْا ذَلِكَ وَهَمُّوا بِقَتْلِهِ فَلَمَّا صَارَ (f.12b) أَبُو نَصْرٍ مُضْطَرًّا تَرَجَّلَ وَحَارَبَ
 حَتَّى قُتِلَ مَعَ مَنْ مَعَهُ وَوَقَعَتْ لَهُذِهِ الْمِصْبِيَّةُ فِي أَثْلَةِ امْرَأَةِ الشَّامِ مَوَاقِعَ^٢ قُتِلُوا
 اللُّصُوصُ وَدَفِنُوا بِأَبْنَصْرِ* وَصَلَبُوهُمْ عَلَى^٣ جَذْوَعٍ عِنْدَ* قَبْرِهِ^٤ وَبَعْضُ مَنْ لَمْ
 يَكُنْ لَهُ مَعْرِفَةٌ بِالتَّوَارِيخِ يَحْكِي أَنَّ ابْنَ نَصْرٍ قَدْ عَرَاهُ^٥ الْمَالِخُولِيَا وَ مَرَّ عَلَى شَطِّ
 دَجَلَةَ بِرَجْلِ يَبِيعُ التَّمْرَ فَقَالَ لَهُ كَيْفَ تَبِيعُ التَّمْرَ فَاجَابَ الرَّجُلُ بِكَلَامٍ غَيْرِ مَلَائِمٍ
 فَضَرَبَهُ^٦ [أَبُو نَصْرٍ] وَقَالَ أَسْأَلُكَ عَنِ الْكَيْفِ وَانْتَ تَجِيبُ عَنِ الْكَمِّ، وَهَذَا

(١) فقط در ب «جدوا» و «سعدوا» (بجای بجد و بسعد)، (٢) در ب ندارد، (٣) ب،
 و قيل — ابن حکایت وفات ابو نصر جای دیگر بنظر نیامد، بقول ابن صاعد: كانت وفاة ابن نصر...
 بدمشق في كنف... سيف الدولة، و همین است مفهوم از کلام ق و ع — استاذ بی همتی در علوم
 حکمیة قطب الدین محمد مروزی بود (معجم الادباء، ٥: ٢١٠) و احتمال دارد که مراد از ویست درین
 موضع از «استاذی»، (٤) آ م و ک: الذی، ب: التي، در ب جله «الذین... الفتیان» را ندارد،
 (٥) آ: السان، م: التسان، ک: الفسان، ب مثل متن، د: انتیان — برای این لفظ که معنی زاهرن
 و حرابی دارد رک به Dozy, Suppl. بديل فتی و عائق، (٦) از روی م م ک ب و ب،
 (٧) فقط در ب: ندنوا ابانصر و طلبوا اللصوص، (٨) از و بعض تا والله تعالی اعلم را در ب ندارد،
 این قرة اخيره (والله الخ) را فقط در آ دارد، (٩) آ، المالخولیا، م م ک، المالخولیا، ب مثل متن،
 (١٠) از روی م م ک و ب ه

الى الرى و عليه ^۱قباء و ذارى* و يسخ و قلنسوة بقاء و كان انط قصيرا على هيئة
بعض الآراك و كان صاحب يقول من ارشدنى الى ابى نصر او دعاه الى اعطيته
ملا اغناه، فانتهم ابو نصر الفرصة حتى دخل مجلس صاحب متنكرا و كان
المجلس ^۲غاصا بالندامى و الظرفاء و ارباب اللهو فأضافوا الجرم الى البواب
^۳و رموا* اليه اسهم العتاب و استهزا بابى نصر كل من كان فى ذلك
المجلس (f.11b) و هو بمجمل اذى [الابن] و يعزى على قذى الاذى*

و الاستهزاء حتى اطمانت انفسهم بمجالسته و انساهم الشراب ذكره و دارت
الكؤوس و مالت الرؤس ^۴و طربت النفوس* و حمل ابو نصر ^۵مزهرا
و استخرج لحناً مع وزن* نوم المستمعين و صار كل واحد منهم كالذى يغشى
عليه من الموت، و قيل كانت معه ^۸آلة اعدّها لهذا الشأن، و كتب على الربط:
قد حضر ابو نصر الفارابى و استهزاتم به ^۹ذوكم و غاب، ثم خرج [ابونصر]
و خرج من الرى متنكرا ^{۱۰}مع رقة* متوجها تلقاء بغداد، فلما افاق صاحب و
ندماؤه تعجبوا [أ] من حذقه فى صناعة الموسيقى و تأسفوا على فوات منادته ثم
قال صاحب: أدبروا الكؤوس على اسمه لعلّ (f.12a) الزمان يردّه علينا، فلما

حمل المطرب العود قال ايها صاحب قد كتب ذلك ^{۱۱}[الرجل] شيئا على مزهرى.

(۱) آ مم: قباودارى، تصحيح از روى ك و ب، نب: قباء، — رك به حواشى و زيادات
آخرهين كتاب براى معنى اين كلمه، (۲) مم ك ب: غاس، (۳) مكرر در اصل، (۴) در نب ندارد،
(۵) تكميل لفظ از روى مم ك و ب، در نب صورت جمله اين طور است: بمجمل الاذى حتى اطمانت الخ،
(۶) مم: قذى، ك ب: القذى، (۷) آ: مزهوا، (۸) رك به ع ۱۳۴:۲ [و يذكر انه
صنع آلة غريبة يسمع منها الحاناً بديعة يحرك الاثقال] و به نگارستان طبع بمبى
(سنه ۱۲۴۵هـ) بزای صورت ديگرى ازین حکايت (۹) ذره: ذوكم بلحنه و غنائمه،
(۱۰) از روى مم ك ب و نب، اما در نب «و خرج» را ندارد، (۱۱) از روى مم ك و ب
— در نب صورت جمله اين طور است: كتب هذا الرجل على مزهرى شيئا

- 10b (f. 10b) تعالیٰ علیٰ ذلك و صدقت بما كان عندي، وله تصانيف كثيرة
 أكثرها موجود بالتأم و ما يوجد منها ^۱ بخراسان: (۱) المختصر الاوسط في المنطق
 و (۲) المختصر الموجز و (۳) كتاب البرهان و (۴) جوامع كتب المنطق^۲
 و (۵) آراء المدينة الفاضلة و (۶) التعليقات و (۷) شرح^۳ كتب ارسطو
 و (۸) شرح اوقليد [س و (۹)] في الموسيقى اربع مجلدات و (۱۰) ۵
 كتاب النفس و (۱۱) كتاب التفسير و (۱۲) كتاب^۴ طليماناوس و رسائل
 كثيرة، و قد رايت في خزانه كتب تقييب النقباء بالرئى من تصانيفه ما لم يقرع
 سمعى اسمه و اكثر ما رايتنه كان بخطه و خط تلميذه ابى زكريا^۵ يحيى بن عدى
 و رايت في كتاب اخلاق الحكماء ان^۶ صاحب الجليل بكافى
 ۱۰ الكفاة (f. 11a) اسماعيل بن عباد بن عباس* بعث الى ابى
 نصر هدايا و صلوات و استحضره و اشتاق الى ارتباطه. و ابو نصر يتعفف
 و يتقبض، و لا يقبل^۷ منه شيا* حتى ضرب^۸ الدهر ضرباته و وصل ابو نصر
 (۱) د: ايران و عجم (بجای خراسان)، در ذره كتاب نمبر ۱۰ و ۱۲ مذکور نيست
 المختصر الاوسط في المنطق بظاهر = الكتاب الاوسط (ابن القنطري) و المختصر الاوسط في القياس
 (ابن ابى ابييه)، و هم چنان المختصر الموجز = المختصر الصغير (ق) و كتاب المختصر الصغير في المنطق
 (ع)، براى كتاب نمبر ۵ و ۶ و ۸ تا ۱۰ رك به براكات ۲۱۱:۱ يمد به B. 5 و D. 6 و
 C. 10 و C. 8 و D. 5. نمبر ۹ را در آ شرح اوقليد في الموسيقى نوشته است، تصحيح از
 روى م م ك و ب و د، نمبر ۱۱ بظاهر همان كتاب است كه نامش را در فهرست ابن نديم كتاب
 تفسير قطعه من كتاب الاخلاق نوشته است، طليماناوس درع (۳۶:۱) مذكور است، اما رك به حاشيه ۴
 در ذيل، — رك به فهرست كتب عربيه موجوده كتب خانه رياست رامپورج ۱ (بذيل حكمت و متفرق)
 و ج ۲ (بذيل حكمت) براى نسخ خطى مصنفات فارابى كه دران كتاب خانه موجود است، (۲) بدش
 فقط در ك زيادتي را دارد، رك براى آن به حواشى و زيادات آخرهين كتاب، (۳) فقط ك: فصوص،
 (۴) كذا در جميع نسخ اما دكتور مرچليوث افاده مى فرمايد كه صوابش Timaeus (طليماناوس)
 است، وى مذكور است در ق، رك به فهرست ق، (۵) آ: يقرأ، (۶) رك به س ۹۰ ترجمه ۴۸
 (۷) فقط در م: زياته، در ن: ندارد، (۸) فقط در ن: ابن عباد، (۹) در ن: بتدبير و تاخير،
 (۱۰) فقط ن: به ضرباً

المشهور بعد أيام المأمون وكان حكيماً عارفاً بتفاصيل اجزاء علوم الحكمة
 10a و قد اتفق اموالاً في الرصد، وبتان قرية^ا في (f. 10a) حدود* حران
 و اليها ينسب^ا محمد بن جابر*، و مما نقل عنه: كدورة العمر في جوار السوء
 و الولد العاق و المرأة السيئة الاخلاق* و قال: ^ااشياء لا يستقل قلبها الدين
 ° [و النار] و العداوة و المرض*^ا

١٧- الشيخ ابو نصر الفارابي [درة نمره ١٦]

هو محمد بن محمد بن طرخان* من فاراب تركستان و هو الملقب
 بالمعلم الثاني و لم يكن افضل منه من حكماء الاسلام قبله، و قيل الحكماء
 اربعة اثنان قبل الاسلام و هما ارسطو و^ا [الاسكندر] و اثنان في الاسلام
 و هما ابو نصر و ابو علي و كان بين وفاة ابي نصر و ولادة ابي علي ثلثون
 سنة و كان ابو علي تلميذاً لتصانيفه،^ا و قال ابو علي: آيست من معرفة
^ا غرض ما بعد الطبيعة حتى ظفرت^{١٢} بكتاب لابي نصر في هذا المعنى فشكرت الله

(١) فقط در نب ندارد، (٢) فقط در نب، من قري، (٣) فقط در نب: الشيخ الفاضل، —
 منتهای ترجمه بتانی در نب، (٤) دره چهار چیز، (٥) از روی مم و ک و د موید اینها ست،
 در ب این مقوله را ندارد، (٦) مم ب: الشيخ الفاضل الحكيم محمد بن محمد بن طرخان الفارابي كان،
 ك مثل مم بحذف كلته الفاضل، نب: الشيخ الفاضل محمد بن محمد و كان (بعدها زيادتي دارد كه
 در ع مم موجود است)، — برای شرح احوال فارابی رك به ابن ساعد س ٥٣، و ق س ٢٧٧ (و
 مواضعی كه بر حاشیه آن مذکور است)، و براكن ١: ٢١٠ (و مواضع مذكوره درو) و سوترس ٥٤ —
 وفات الفارابی در سنة ٨٣٣٩ بود، (٧) ب نب: فاراب، (٨) آ: الو ١٠٠٠ تصحيح از روی مم
 ك ب و نب — غالباً مراد مصنف از اسكندر افرو دوسی است، رك به ابن ساعد س ٢٧، (٩) رك
 به س ١٣ حاشیه ه، (١٠) از «و قال» تا «إني ذكرنا يحيى بن عدى» رادر نب ندارد، (١١) آ
 مم ك و دره: عرش، ب مثل متن، نیز رك به ق س ٤١٥، (١٢) یعنی رساله في اغراض ما بعد الطبيعة
 (رك به براكن ١: ٢١٢ سطر آخر)، مصنف این قصه رادر ترجمه نمره ٢٧ (س ٤٢) ازین جا
 مفصل تر می آرد ⊕

فی المنطق و غیر ذلك، و مما نقل عنه انه قال: السعادة ثلاثة نفسانية و بدنیة و 'خارجیة' فالنفسانیة هی العلوم الحقیقیة و تتبعها الاخلاق المحمودة و الفضائل و السیرة الحسنة، و البدنیة كال الاعضاء^۲ [المتشابهة الاجزاء و الاعضاء] الآلیة و جودة التالیف و التركیب، و 'الخارجیة' حسن اكتساب الدنیا و تحصيلها و وجوهها و انفاقها فی 'وجوهها علی ما (f.9b) یوجبہ العقل و الدین^۵ و لا یجتمع تلك السعادات لاحد الا فی النواذر*.

۱۵- یحیی بن منصور الحکیم [دُرّه نمبر ۱.۴]

هو صاحب الرصد فی أيام المأمون و كان متبحراً فی علوم الهندسة، قال اذا غلبت القوة الغضبية و الشهوانیة العقل لا یرى المرء الصحة الا صحت جسدہ و لا العلم الا ما [ا]ستطال به و لا الامن الا فی قهر الناس و لا الفی^{۱۰} الا فی مکسبه المال و کل ذلك مخالف^{۱۲} للقصد مقرب من الهلاك*.

۱۶- محمد بن جابر الحرانی البتانی [دُرّه نمبر ۱۵]

هو* محمد بن جابر بن سنان بن ثابت بن مُرّة الحرانی* صاحب الرصد

(۱) مم: خارجه، ک: خارجه، ب: خارجه، نب مثل متن، (۲) آ: العال، تصحیح از زوی مم ک ب نب و دره، (۳) از روی مم ک و ب، (۴) مم ک و ب: الخارجة، ب مثل متن، (۵) آ: محصلها و وجوهها، در نب ندارد، (۶) فقط نب: توجیها، (۷) فقط نب: الشرع، (۸) برای شرح احوال ابن حکیم رک به فهرست ۱: ۱۴۳، ابن صاعد ص ۵۰، ق ص ۳۵۷ (و مواضعی که مذکور است در آن) و ابن اسفندیار (ترجمه) ص ۸۷ (که می گوید وی را بزینت بن فیروزان گفتندی اما مامون نام او و نام پدرش را معرب کرده، اما رک به ابن ندیم ۱: ۱۴۳ ص ۵) و سوتر ص ۸ - بقول ابن ندیم وی ایرانی الاصل بود و بر دست مامون اسلام آورده و بعد وفات مامون (در سنه ۲۱۸ هـ) فوت شده، (۹) کذا در جمیع نسخ اما هال منصور، در ابن ندیم و ق و ابن خلکان (۲: ۱۹۴)، (۱۰) آ: غلبه، (۱۱) ک ب: النفس، (۱۲) فقط آ: بالقصد، (۱۳) در مم ک و ب ندارد، در نب کلمه هو را ندارد - برای شرح احوال البتانی رک به فهرست ۱: ۲۷۹، ابن صاعد ص ۵، ق ۲۸۰ (و مواضعی که مذکور است در آن) و براکن ۱: ۲۲۲ و سوتر ص ۴۵ - در ق گفته است که ابتدای رصد او از سنه ۲۶۴ هـ و انتهایش در سنه ۳۰۶ هـ بود و کواکب ثابتة را در زینش بسال سنه ۲۹۹ هـ درج نموده و فاقش در سنه ۳۱۷ هـ بود، (۱۴) در نب ندارد، در مم بعدش افزوده: من کبارهم، و در رک در حاشیه افزوده: هو البتانی @

العلوم 'الحکمة' و رابت له [رسالة] الى الوزير الامين ابى سعد* فيها کلمات نافعة شافية، و قيل لابي الخير بقراط الثانى و حق له ذلك فان* التبی عليه السلام سماه في منامه* 'عالماً' و سئل ابو الخير حين كان نصرانياً عما يأكل و يشرب کل (کذا) فقال: ^۷ المدققة و المرققة و الملقحة و المروقة* و له ^۸ تصانيف لطيفة في تدبير المشائخ (f. 9 a.) عجيب جداً، و مما نقل عنه: احسن القول ما وافق الحق* ^۹ من طلب ما في ايدي الناس حثروه و من صنع خيراً او شراً فبنفسه ابتداء* ^{۱۰} المتمسك بالغرور كالمقتبس من ضوء البرق الخاطف*^{۱۱}

۱۴- الحکيم متى بن يونس المترجم ^{۱۰} [دوره نمره ۱۳]

^{۱۰} متى بن يونس* كان حکيميا نصرانيا شرح كتب ارسطو و له تصانيف

(۱) در ترجمه افزوده است: منها مقالة في الوراق بين الراى النصرارى و الفلاسفة [كتاب الوراق بين راى الفلاسفة و النصرارى] و مقالة في الافصاح عن رأى القدماء في البارى [تعالى] و [في] الشرائع و مقالة في السعادة، و كتاب في خلق الانسان، در کتاب خانه رامپور نسخه خطی از رسالة في تحقيق آثار المتجلة في الجو از بن حکيم موجود است (فهرست رامپور: ۱: ۳۹۰ و ۷۰۹ و ۱: ۲: ۱۸۱۵: ۲) از روى نزهه و دره، نیز رک به ترجمه نمره ۲۴. (۳) ت مثل متن، در ترجمه نمره ۲۴: الوزير الامين ابى سعيد الهدانى، دره: امين الدولة ابو سعد، ترجمه نزهه: ابو سعيد (بجای ابو سعد) (۴) در ت ندارد، (۵) ت: ذلك له لان، (۶) در ت بجای باقى ترجمه تنمّه مطالب ديگر را دارد، (۷) بظاهري مراد از طعام هاى مثل کوفته و نان تنک و حلوا و شراب صافى، در مقامات همدانى (مقامه ۳۵) ذکرى از مدققات ابراهيميه آورده است، (۸) دوره: تصنيفى لطيف، - در ع فقط کتاب تدبير المشائخ او را ذکر کرده است که اولاً خنين بن اسحق در سريانى بصورت سوال و جواب تصنيف کرده بود و ابو الخير اينصورت را دور و کلام را مبسوط کرده در ۲۶ باب مرتب نموده، (۹) هر دو جله را در دوره ندارد، (۱۰) برای شرح احوالش رک به ق س ۳۲۳ (و مواضعى که آنجا نشان داده است)، براکلمن ۱: ۲۰۷ و سوزر س ۵۰، در ع وفاتش در رمضان سنه ۳۲۸ هـ ثبت نموده و در ق بعد از سنه ۳۲۰ هـ و قبل از سنه ۳۳۰ هـ

اسلامه، و قد حکم له ابو ریحان المنجم بنکبة قاطعة فدعاه السلطان محمود يوماً لِعَارِضٍ عَرَّضَ له و بعث اليه مرکوبه فمَرَّ على سوق الخفافين فنفرت دابته و اهلكت ابا الخير، و تمام قصته و قصه ابنه ابى على بن ابى الخير مذکور فى تاريخ آل سبکتکين و قد صَفَّ ذلك التاريخ ابو الفضل محمد بن الحسن البيهقى الكاتب، و قال ابو علي بن سينا فى بعض كتبه: فاما ابو الخير فليس من عداد هولاء و لعل الله يرزقنا لقاءه فيكون اما افادة^٢ و اما * استفادة، و بعض الناسخين يكتب «فاما ابو نصر»^٤ و هذا غلط عظيم * لان ابا (f. 8b.) نصر الفارابى مات قبل ولادة ابى على بثلاثين سنة، و قد اُفْرَجَ السلطان محمود للحكيم ابى الخير [عن؟] ناحية يقال لها خمار و نُسب ابو الخير الى تلك الناحية و قيل له ابو الخير خمار^٨ تمييزاً بينه و بين ابى الخير صاحب البريد بقصدار، و قد سهى^٩ من قال هو ابو الخير الخمار، و له تصانيف كثيرة فى اجزاء

(١) رَک به حواشى و زيادات، (٢) ت: الرئيس، (٣) ت: اراء، (٤) ت: و هو خطأ، (٥) قريب است به صواب ازان که وفات فارابى در سنه ٥٣٣٩ هـ و وفات ابن سينا در سنه ٤٢٨ هـ بعمر ٥٨ سال بود (ق س ٢٧٩ و ٤٢٦)، اما در ع ٩:٢ مى گويد که ولادت ابن سينا در سنه ٥٣٧٥ هـ بود و عمرش ٥٣ سال، رَک به حواشى ترجمه ابن سينا، بيهقى در ترجمه فارابى مکرر همين طور گفته است، (٦) ت: اعطاء - ذکر ابن ناحيه را در مظان نياقم، در ذره (f. 6b) افزوده است که اعطای اين ناحيت به ابو الخير بعد اسلام آوردن او بود، (٧) ت: البقعة، و قيل تا الخمار را در ت (و دره) ندارد، (٨) اصل و تسرا، (٩) اما ابو الفرج بن هندو که شاگرد ابو الخير بود او را ابو الخير بن الخمار نوشته است (در ع) و هم در ع و در فهرست معاصران ابو الخير پدرش را الخمار مى گویند، در چهار مقاله ٧٦ او را ابو الخير خمار نوشته است که احتمال هر دو تعبير را دارد.

۱۳- ابو الخیر الحسن بن بابا بن سوار بن بهنام* [درّه نمره ۱۲]

۲ کان بغدادی المولد و قد حمل الی خوارزم شاه نم لما استولى السلطان محمود بن سبکتکین علی خوارزم حمله الی غزنه و عرض علیه الاسلام فأبى وعمره جاوز المائة، فمّر يوماً بمكتب فيه معلّم حسن الصوت* یقرأ سورة
 ۵ الم أَحَسِبَ النَّاسُ فَوْقَ وَبكى ساعة و مرّ فرأى فی هذه الليلة فی منامه التّبی علیه السلام و هو یقول له: یا ابا الخیر مثلك مع کمال علمك یقبیح ان
 8a ینکر نبوتی، فاسلم ابو الخیر فی منامه (f. 8 a.) علی ید رسول الله فلما اتبه من منامه اظهر الاسلام و تعلّم الفقه علی کبر سنّه و حفظ القرآن و حسن

(۱) در غ مثل متن اما الحسین بجای الحسن، در درّه مثل متن اما مهنام بجای بهنام، ابن ندیم (که معاصر ابو الخیر است) سوار بن بابا بن بهرام نوشته است (فهرست ۲۶۵:۱) بجای بابا بن سوار بن بهنام، و ابن ابی اصیبه نیز، (اما بهنام دارد بجای بهرام)، در ت ابو الخیر بن بهنام بن بابا بن سوار بن بهنام می نویسد (اما ترجمه نزهه «بن بابا» را ندارد) - برای احوال ابو الخیر رک به فهرست ۲۶۵:۱ ق ص ۱۶۴ ع ۳۲۲:۱ و لادش بقول ابن ندیم در ۳۳۱ ه بود (اما در ع ۳۲۲:۱ ص ۲۳ بعد ثبت این تاریخ می نویسد: و قال ابو الخطاب... ان ابالخیر... کان موجودا فی سنة ثلاثین و ثلثمائة)، بظاهر آنچه بیهقی در سطور آینده می گوید اختلافی دارد باین، رک به حاشیه ۴، تاریخ وفات ابو الخیر را در مظانّ نیانتم غالباً بین سنه ۴۰۸ ه (سال فتح خوارزم) و سنه ۴۲۱ ه (سال وفات محمود) وفات یافت، (۲) در ت زیادات دارد در ابتدای این ترجمه، (۳) غ: مامون بن محمد الخوارزمشاه، درّه: خوارزمشاه بن مامون بن محمد، ترجمه نزهه: خوارزمشاه مامون بن محمد خوارزمشاه، از چهار مقاله (ص ۷۶ و حواشی) ظاهر است که مراد از ابوالباس مامون بن مامون بن محمد است، استلاء محمود بر خوارزم در سنه ۴۰۸ ه واقع شد، (۴) ظاهر ا بیهقی می گوید که در حدود سنه ۴۰۸ ه (سال فتح خوارزم) ابو الخیر از سد متجاوز شده بود، این قول را با قول ابن ندیم که مولد ابو الخیر در سنه ۳۳۱ ه بود تطبیق نتوانیم بدهیم، (۵) ت: بمعلم فی مکتب، (۶) قرأت مجید سوره ۲۹ (العنکبوت) آیت ۱ @

۱۱- ابو الحسن الضمیری* [دُرّه نمره ۱۰]

كان حكيماً معروفاً في زمانه، قال: الحمية في العلة هي الزمام لاقتياد الصّحة* وقال: من اتنى على نفسه فقد اظهر حمقه*^۲ وقال: بالبر تذهب الوحشة*^۳

۱۲- ابو الحسن بن مكين [كذا] البغدادي الضّرير [دُرّه نمره ۱۱] ۵

قاد الحكمة بزمامها و كان مكفوفاً يقوده تلميذه الي ديار المرضى و كان أبو الخيزر يهجنه في كتاب امتحان الاطباء و قال من قاد (f. 7 b.) اعمى شهرا يعني ذلك الطبيب تطبّب و عالج و اهلك الناس، و قال ابن بكس [بكس]: ان الحمية في النهاية ليست بمحمودة و الطرفان من الاحتجاف [الاحتجاف] و الاسراف مذمومان و الواسطة اسلم*^۴

(۱) دُرّه: ابو الحسن الضميري، شايد كه او ابو العنيس الصميري است كه در فهرست ۱۵۱، ۱ و ۲۷۸، ۲ و ۴۱۰، ۴ و ۵۲۲، ۵ مذكور است، (۲) در دُرّه ندارد، (۳) براي شرح احوال ابو الحسن علي بن ابراهيم بن بكس رك به ق ص ۲۳۵ - بكس يا بکوش يا بکوس = Bacchus (زخاؤ در حاشيه ق ص ۲۷)، در دُرّه بكس را به تاش مصحف کرده است، در ع ۱: ۲۴۰ ص ۲۵ نوشته است: عيسى بن علي بن ابراهيم بن هلال الكاتب و اظنه يکنى بكس، ابو الحسن كه پدرش نیز کور شده بود (ع ۱: ۲۴۴) در بيارستان عضدی درس طب می داد و در سنه ۳۹۴ هـ فوت شد، (۴) يعني مترجم در نمره ۱۳، رك به ص ۱۲، امتحان الاطباء را او براي خوارزمشاه تصنیف کرده (ع ۱: ۳۴۳) ۵

٨- ابوالحسن البسطامي [دُرّة نمره ٨]

قال: الاكل على الشبع داء والشرب على الجوع رديٌّ † و قال: راحة
 الجسم في قلة الطعام و راحة الروح في قلة الكلام و راحة العقل في قلة
 الاهتمام † و قال: اجتنب ثلثة و عليك باربعة و لا حاجة لك الى الطبيب ،
 اجتنب الغبار و التنن و الدخان و عليك بالحلو و الدسم و الحما و الطيب ٥
 مع الاقتصار † و قال: عمى العقل داء لا دواء له †

٩- اسحق بن قريش

قال: لا سواء اكلُ يومٍ يمنك اكلٌ حولٌ و صبرُ يومٍ ساق اليك
 اكلٌ حولٌ † و قال: خير الطعام انظفه و أخفه و أمراه †

١٠- أبو ركاز النيسابوري [دُرّة نمره ٩]

(f. 7 a.) كان حاذقاً عالماً باجزاء العلوم الحكمة و صنّف كتاباً و
 سماه المتبغى و المنتهى و فيه فوائد كثيرة، و قال: انّ للنصارى شياطين
 يدعوهم الي التناول لحم الخنزير و للمسلمين شياطين يدعوهم الي شرب
 الخمر و اكل الجبن اليابس و التقديد و الكوامين †

(١) در دُرّة قبل ازين افزوده است؛ از كلمات اوست، (٢) دُرّة ابو زكريا،

(٣) اصل: يدعوهم ⑤

٦- علی بن ربّین الطبری [دُرّه نمرة ٦]

وكان من كتّاب مدينة مرو وله همة رفيعة و علم بالانجيل والطب
 و تفسیر ربّین المعلم العظیم* و ابنه كان حكيماً كاملاً يُعرف ذلك من
 كتابه المعنون بفردوس الحكمة وله تصانيف كثيرة أكثرها في الطب
 و ممّا نقل عنه: السلامة غاية كل سُؤل* طول التجارب زيادة في العقل*
 التكلّف يورث الخسارة* شرّ القول ما نقض بعضه بعضاً*

٧- اسحق بن سليمان^٨ [دُرّه نمرة ٧]

قال: من تناول الطّين يسدّر العين و يصفرّ اللّون (f. 6 b.)
 و يبخّر الفم و يخفّر الاسنان* و قال: عجبت لمن اقتصد في اكل الخبز الحنطي
 و اللحم الحولي و احترس الهواء الوبي و الماء الردي كيف يمرض*

(١) اصل (اينجا و درس ٣): زين — براى احوال ربّين رك به ق ص ١٨٧ ع ٣٠٨٠١،
 و براى على بن ربّين به فهرست ص ٢٩٦٠١، ابن صاعد ص ٦١، ق ص ٢٣١ و ع ٣٠٩٠١، درع
 اورا ابو الحسن على بن سهل بن ربّين الطبرى نوشته است، على استاد رازى است در طب، بقول
 ابن نديم او كاتّب مازيار بود، بر دست معتصم اسلام آورد، و از مقربان بارگاه او شد و
 بعدش از نديان متوكّل، (٢) دُرّه، مرو شهبان، بقول ابن القفطى رين از اهل طبرستان
 بود، بمرّاق آمد و در سامره ساكن شد، در ع گفته است كه مولد و منشأى على در طبرستان
 بود، (٣) كذا در ت و ترجمه نزهه، دُرّه، بيلم الجبل، — رين يهودى بود و بقول ابن
 القفطى متقدم در علم يهود، (٤) در ت ندارد، ق، و الرين و الرين و الراب اسما لقدمى
 شريفة اليهود، (٥) منتهى ترجمه اش در ت، (٦) در دُرّه ندارد، (٧) تراجم نمرة ٧
 تا نمرة ١٢ را در نزهه ندارد، (٨) دُرّه، سليمان، (٩) براى زياد درين موضع رك به
 دُرّه ص ٥٥ ب نمرة ٧، (١٠) اصل: الوبي، (١١) اصل: الردى ⊗

الأكیر فرمدت عیناه بسبب الحجره العقاقیر^۲ المستعملة فی الأكیر* فذهب
 الی طیب ليعالجه فقال^۳ له الطیب* لا اعالجك حتی آخذ منك خمسة دینار
 فدفع^۴ ابن زکریا الدنانیر الی الطیب و قال* هذا هو الکیما لا ما اشتغلت به
 فترك صناعة^۵ الأكیر و اشتغل^۶ بعلم الطب* حتی نسخت تصانیفه
 تصانیف من قبله من الاطباء المتقدمین: و قال^۷ ابو علی* بن سینا فی حقه:
 هو المتکلف الفضولی الذی من شأنه^۸ النظر فی الابوال و البرازات و قد صدق
 لانه بلغ الغایة فی المعالجات الطبیة و تکلم^۹ بالعوراء و الخبائث* فیما
 (f. 6 a) سوی ذلك،^{۱۰} و ممّا نقل عنه: الطب حفظ الصحّة و مرمة العلة*،
 و قال: السموم نلثه اكل الشواء^{۱۱} المغموم و اللبن الفاسد و السمک
 المتن^{۱۲} *

رازى بود، رك به قصة که در ع ۱: ۳۱۳، س ۲۷ درج است— بقول ابن صاعد نیز
 (ص ۵۲) و ابن جلجل (منقول در ق س ۲۷۲ س ۶) رازی در ابتدای تلم مشغول به
 نواختن عود بود پس ازان به تحصیل فلسفه رجوع کرد*

(۱) رك به ع ۱: ۳۱۳، ابن ندیم (۳۵۸: ۱) گفته است که رازی در صنعت
 (کیما) کتب کثیره را تألیف کرده است (و اسمای نوزده کتب را درج کتاب کرده)،
 (۲) در ت ندارد، (۳) ت، الب ذلك فقال، (۴) بالطیب— رك به ع ۱: ۳۰۹
 برای روایات مختلفه درین باب، (۵) ت، الرئيس، (۶) ت، ان ينظر، (۷) ت،
 صدق فی ذلك، (۸) حاشیه غ (ص ۷۳) مثل متن، ت بالعور و الخبائث (بظاهر صوابش
 بالمور و الخبائث است)، در ذره ترجمه این جمله را ندارد اما در ترجمه فارسی زهه می نویسد:
 در غیر معالجات سخنان بلند و رمز می گفته (۹) ترجمه زهه، خشک، اما رك به ذره
 ص ۱۶ س ۷، (۱۰) برای زیادات درین موضع رك به زهه *

یعلو ولا یعلیٰ فهذه غاية اكرامه^۱ في بابہ* و^۲ لما نقل عنه: ليس شيء اضّر
 بالشيخ من ان يكون له طبّاخ حاذق و امرأة حسناء لانه
 يستكثر من الطعام فيسقم و من النكاح فيهرم*^۳ و قال لما ارتبطه^۴ بحكم
 الماكاني: حاجتي الى الامير ان يعينني على حفظ صحته بشيئين و هما ترك
 الاكل على السكر و التمتع في الحمام*^۵ و كتاب الذخيره من تصنيفه كتاب
 نادر (f. 5 b) في الطب^۶*

5b

۵- محمد بن زكريا الرازي المتطبّب^۷ [دره نمره ۵]

كان^۸ محمد بن زكريا الرازي* في بدء امره^۹ صائغاً ثم اشتغل بعلم

(۱) درت ندارد، (۲) این قول را در ع ج ۱ ص ۲۱۸ س ۸ دارد،
 اقوال ابن حکیم را درت ندارد، (۳) اصل ن حکم، دره، امیر ماکانی، برای بحکم التری
 الماکانی (م. سنه ۳۲۹ هـ) رک به مواضعی که در حاشیه معجم البلدان ۳۳۸: ۵ نشان داده
 است— این قول ثابت را در ع دارد، (۴) رک به قول حنین ص ۴ س ۲،
 (۵) ابن القفطی (س ۱۲۰) میگوید، و فی ایدی الناس کناش عربی جید یعرف بالذخیره
 منسوب الی ثابت... و سالت ابا الحسن ثابت بن سنان بن ثابت بن قره عن... الکناش فقال لیس
 ذلك لثابت و لا وجدته فی کتبه و لا دساتیره (فائلس ابو علی المحسن بن ابراهیم بن هلال الصابی
 ست) اما ابن ابی اصیبه (۲۱۹: ۱) میگوید، کناشه المعروف بالذخیره آلفه لولده سنان بن
 ثابت، (۶) برای زیادات درین موضع رک به نزهة، (۷) برای شرح احوال رازی
 رک به فهرست س ۲۹۹ و ۳۰۸، ابن صاعد س ۳۳ ق ۲۷۱، ع ۳۰۹: ۱، براکن
 ۲۳۳: ۱، سوتر ۱۴۷— در سن وفات رازی اختلاف است، ابن صاعد وفاتش را در سنه ۳۲۰ هـ
 درج نموده است و همین است قول ابن العبری (مختصر الدول س ۲۷۴) و بلسظفر بن
 معرف (منقول در ع ۳۱۴: ۱)، و ابو الحیر بن بابا که قریب العهد بود از رازی میگوید،
 توفي فی سنة نيف و تسعين و مائتين او ثلثمائة و کسراً، اما ابن خلکان بلا اشتباه گفته است
 که وفاتش در سنه ۳۱۱ هـ بود، (۸) درت ندارد، (۹) ابن ابی اصیبه (۳۱۴: ۱ س ۵)
 میگوید: کان فی اول امره صیرفياً، و این مصنف نسخه از کناش المنصوری دیده بود که
 برو «تالیف محمد بن زکریا الرازی الصیرفی» نوشته بود بخطی که نزد صاحب کتاب خط خود

٣- حَبِيش الطَّيِّب [دُرَّة نمره ٣]

٢ وحبیش* کان من الاطباء المتقدمين و المهندسين و له تصانيف كثيرة
 في الطب ٢ وکان* مصيباً في المعالجات ٣ و ممّا حکى عنه قوله: * الكذب
 رأس كل بليّة ٤ من ترك الحقد ادرك معالي الامور ٥ قد يكون القريب بعيدا
 بعداوته و البعيد قريبا بؤدته* ٦ من كرمّت نفسه لم يكن ٢ الا بالحكمة
 انسه ٧ العافية نظام كل مأمول* ٨

٤- ثابت بن قزّة الحرّاني ٦ [دُرَّة نمره ٤]

٢ كان ٢ حكيما كاملا في اجزاء علوم الحكمة و قيل انه* كان من
 (f. 5a) الصابئين و هو جد ٧ محمد بن جابر بن سنان صاحب الرصد و كان
 المعتضد يكرمه و يمن ٨ اكرامه له ٩ ان المعتضد* طاف ٢ معه في بستان له و يده
 على يد ثابت ١٠ [فانتزع بغتة يده من يد ثابت ففزع من ذلك ثابت فقال]
 له ٢ المعتضد يا ثابت اخطأت حين و ضعت يدي على يدك و سهوت فان العلم

(١) نَب و دُرَّة: حنين (مصحفاً)، مَم ك و ب مثل متن در ب بديش افزوده: و هو ابن احت
 حنين بن اسحاق و بجای «و حبیش» نوشته: و هو — برای احوال حبیش الأعمش (=حبیش بن
 الحسن الدمشقي) رك به ع ١: ٢٠٢، برآكلت (٢٠٧:١)، و سوتر س ٢٢، وى خواهر زاده
 حنين بن اسحاق و تا آخر مائة سوم بقيد حيات بود، (٢) در نَب نَدارد، (٣) نَب: من كلامه، ابن
 قول را درغ دارد، (٤) در نَب و د نَدارد، (٥) نَب: و قال من (بجای من)، (٦) برای شرح
 احوال ثابت رك به فهرست س ٢٧٢، ابن صاعد س ٣٧، ق ١١٥، ع ١: ٢١٥، برآكلن ١: ٢١٧،
 سوتر ٣٤، ولادتش در سنه ٤١١ هـ و وفاتش در سنه ٤٨٨ هـ و عمرش ٧٧ سال بود (ع ١: ٢١٧
 س ١٣)، (٧) بنى الباقى مترجم در نمره ١٦ س ١٥١، (٨) ك ب: الكرامة، (٩) نَب: انه — درغ
 ج ١ س ٢١٦ ابن حكايت را بروايت ابو اسحاق الصابى الكاتب درج نموده است و يا قوت همين
 حكايت را مجملاً در معجم الادباء ج ٦ س ٣١٠ آورده است، (١٠) از روى مَم ك ب و نَب
 (اما در نَب يده، را بعد «فانتزع» نوشته است و ثم قال، بجای «فقال»)، (١١) مَم مثل متن ك:
 العلوم تعلمو و لا تعلم (بجای العلم... يعلى)، ب: العلوم يعلمو و لا يعلم ⑤

ابنه ولی العهد و معه الوزير العباس بن [ال]حسین فقال لهما یا ایما اولاً، فیا ایما
 ٥ الطفل، فقال له اسحق بن حنین: یا امیر المؤمنین قد یاینما ولدک الطفل
 4a کین الطفل (f.4a) ناقص لا یتّم امره* و لا یصلح للخلافة^٢ و اشار
 الوزير العباس بن الحسن* و قال: تأملت طالع المکتفی^٢ بالله فوجدت
 حب^٢ عشره فی ناک طالعہ فعلیتم انّ الامر بعیدہ لایخیه، و کان الامر
 ٥ ال و جلس بعده^٢ أخوه المقتدر بالله^٢

و لاسحق تصانیف كثيرة و کان الغالب^٤ عنده^٢ علم الاجکام و الطب^٥،
 من کلماته انه قال یوما* للوزير العباس بن الحسن: آیها الوزير* انّ من
 ی لحفظ^٥ مصالح الناس ذکرته الالسن بالمدح و الذم فاجتهد ان تكون
 1٠ حافی ذاتک^٤ [لا بحسب] اغراض الناس

١ و قال للمکتفی و قد قرب اجله: یا امیر المؤمنین! قرب منک ما کنت تبعده
 4b نفسک فلا تلتفت الی ما بعد عنک و لا یعود (f.4b) الیک و اشتغل بما
 منک و لا یفارقک* و اسحق بن حنین کان من جملة المسامین و قد
 ن اسلامه^{١١} و قد اشركه^{١٢} المکتفی فی بیعة ابنه مع وزیره العباس بن الحسن*:

(١) از روی مَم ک ب و نَب، آ، الخلافة (٢) در نَب ندارد (٣) از روی مَم ک ب
 آ: عاشره (٤) کذا در آ مَم ک و ب، نَب: علیه (٥) ابعاد ع ٢٠١:١ یک کتاب را در
 و نجوم در فهرست مصنفات و مترجمات اسحق بن حنین آورده و بر ص ٢٠٠ نوشته است که: انّ
 کتب الطیبة قلیل جدا بالنسبة الی ما یوجد من کثرة نقله من کتب ارسطوطالیس فی الحکمة و
 ما الی لغة العرب (٦) نَب: و قال، (٧) در مَم ک ب و نَب ندارد (٨) از روی ک ب و د،
 نَب ندارد، وفات المکتفی در سنه ٢٩٥ هـ واقع شد (١٠) نَب: و کان اسحق ممن
 در درّه بجای قفّره آیه حکایتی طویلی را دارد که صاحب چهار مقاله منسوب به یعقوب
 کندی کرده است و رک به درّه ص ١٠ حاشیه ٥ (١٢) در مَم ک و ب بعدش افزوده:
 له

و فرس كتب ارسطو^١ و افلاطون ثم اعتذر^٢ [اليه] الجائليق^٣ في قبل*
 عذره و ما عاد الى البيعة و اشتغل بنشر العلوم، قال حنين: من ترك الاكل
 على السكر و التمتع في الحما و ادخال الطعام على الطعام فقد استغنى
 36 عن الطبيب* و قال: لا تعجب من موت (f. 3b) الحيوان فان طعامه
 ٥ و شرابه سبب هلاكه* [و قال: كل زمان يلائم علما و عادة و صنفا من
 الانسان]* و قال: من شرب على الريق و جامع على الجوع فقد جر الموت الى
 نفسه بجبل^٤* و قال من وضع علما و صناعة كان كمن^٥ بنى دارا و من شرح
 و فرس ذلك الاصل كان كمن طين سطحها و جصها و ليس من جص دارا و كتبها
 كمن بناها* و قال: من خاف شقاوة الدنيا ما اكتسب سعادة العقبى*^٦

١٠ ٢- ابنه اسحق بن حنين بن اسحق [دره نمره ٢]

كان من ندماء المكتفي^{١١} بالله و قد دعاه يوما ليختار طالما^{١٢} حتى يجعل

(١) فقط در آ، او^١ (٢) رك به براكلن ٢٠٦:١ كه تراجم بعض مصنفات افلاطون و
 ارسطو را ذكر کرده، درع (١٨٨:١) می گوید كه حنين بنقل كتب طيبه خصوصا مصنفات جالينوس
 شغف تمام داشت و يرسش اسحق به ترجمه كتب حكيمه مثل كتب ارسطو^٣ (٣) از روى م م ك
 ب و نب^٤ (٤) م م: ما قبل اليه^٤ ك: فما قبل اليه، ب: ما قبل اليه (٥) اين قول را درغ هم دارد، در
 عيون (١٣٨:١) كلمة مذكورة الذيل را به جبريل بن بختيشوع منسوب ميكند: قال اربعة متهدم العمر
 ادخال الطعام على الطعام قبل انهضام و الشرب على الريق و نكاح العجوز و التمتع في الحمام -
 و نیز رك به قول ثابت بن قره بر ص ٧ س ٤٠ (٦) آ: يعجب م م: تعجب ب مثل متن (٧) از
 روى م م ك ب و نب^٤ در دره نیز ترجمه اين قول را دارد (٨) اين قول را درغ هم دارد، نیز رك
 به حواشى و زيادات آخر همين كتاب (٩) آ ب: بنا (١٠) برای ترجمه اسحق رك به ابن ندیم
 ص ٢٨٥ ق ص ٨٠ و ١٧٢ ع ٢٠٠:١ و ٢٠٣، براكلن ٢٠٦:١ سوتر ص ٢٩ (و در ا ج ٢
 ص ٥٣٣) - درغ و فائش را در سنة ٥٢٩٨ ضبط کرده است، (١١) آ م م ك ب: لا مراه (بجای
 بالله درين موضع و در ص ٤ ص ٥٠ و بظاهر آن نتیجه التباس است به المكتفي لامراه) تصحيح از روى
 نب و طبرى و سروج (١٢) نب: لجعل انه ولى عهدته فقال له لا تتم هذا امره - در ك و ب
 بعد ١٠ امير المؤمنين، (ص ٢ ص ٥) سهوا افزوده است، التباس بن الحسن (در م م: التماس بن الحسن) *

۱- حنین^۱ بن اسحاق المترجم [دُرّه نمرة ۱]

كان أوّل من فسّر اللغة اليونانية و نقلها الى السريانية و العربية و لم يوجد^۲ [في] هذه الازمنة بعد الاسكندر^۳ [الافروديسي] اعلم منه باللغة العربية و اليونانية^۴ و كان حنين في عهد المأمون و المعتصم و كان بغدادی المولد و قد نشأ^۵ (f. 3a) بالشّام و تعلّم بها و كان يدخل^۶ بيعة النّصارى و يتعبّد على قوانين شريعة^۷ عيسى عليه السلام^۸ فرآى يوماً في بيعة صورة عيسى* فتفلّ فيها و قال هذه بدعة لا يجوزُها التّرع و العقل^۹ [و] كيف يجوز نصب الصور في مواضع يعبد فيها الله تعالى الذي هو منزّه عن الصورة و الهيئة^{۱۰} فحبسه الجائليق مدّة في داره فصنّف في^{۱۱} مدّة حبسه^{۱۲} المسائل المنسوبة اليه^{۱۳} في الطب* ۵

(۱) برای شرح احوالش رُك به فهرست من ۲۹۴، ابن القفطی ص ۱۷۱، عبون ۱: ۱۸۴، براکلت ۱: ۲۰۵، سوتر ص ۲۳، ۱: ۳۳۶ و مقدمه کتاب العشر مقالات فی العین النسوب لحنین (فاهره سنة ۱۹۲۸ع)^۱ و فائش در سنة ۲۶۰ هـ (ق) یا در سنة ۲۶۴ هـ (ع) بود^۲ بر حاشیة غ (ص ۷۳) در آخر این ترجمه گوید: توفی سنة ستین و مائین ذکره ابن الجوزی، (۲) از روی مم ک و ب^۳، (۳) رُك به ع ۱: ۱۸۶، س ۲۱، (۴) اما رُك به ق (۱۷۴)، و كان اسحق والد حنین صیدلانیاً من اهل الحيرة.... فلما نشأ حنین احب العلم فدخل بغداد^۴ (۵) مم ک: تنشأ، ب: نشأ^۵ (۶) فقط نب: نن، (۷) مم ک ب: موسی، درغ می گوید: و كان على ملة موسى، (۸) در نب نداد، (۹) رُك به ق من ۱۷۲ و ع ۱: ۱۹۰، س ۱۰ (و ماخذ هر در یکست) برای یک روایت مختلفه این قصه، صاحب غ می گوید که صورت صحیحة این واقعه آن است که خود حنین در رساله درج نموده است و صاحب غ ازو درغ نقل کرده^۶ و آن اختلاف دارد از آنچه یقینی بیان کرده است در متن، (۱۰) در نب نداد، ابن القفطی (ص ۱۷۶) نیز می گوید که متوکل حنین را مدت یک سال در بند داشت اما بقول او سیش دیگر بود^۷ و در کان فی حبسه ینقل و یفسر^۸، (۱۱) رُك به ق (ص ۱۷۳، س ۱۵): کتاب المسائل فی الطب للتعلمین و زاد فیها حیثش الأعمس تلیفه^۹ و به ع ۱: ۱۹۷، براکلت نسخ و شروح این کتاب را که الآن موجود است بالتفصیل شمرده است ۱۰

نَرْجِعَ إِلَى الْحَبِيبِ يَوْمًا وَيَسَاعِدُنَا زَمَانُ الدُّمْنِ مِنْ خَلَّاتِ الْعَيُونِ وَاحِلَى مِنْ
فَرَاتِ الْجَفُونِ وَلَيْتَ شِعْرَى^٢ أَهْلَ عَشِيَّاتِ الْجَمِيِّ بِرَوَاجِعِ أَمْ نَجُومِ الْمَنَى بِطَوَالِعِ
وَاللَّهِ وَلِيُّ التَّوْفِيقِ وَمَعِينُ أَهْلِ التَّحْقِيقِ، وَهِيَ أَنَا ذَا نَاسِخٍ^٣ [كَذَا] فِي تَصْنِيفِي
هَذَا عَلَى مَنَوَالِ مُصَنَّفِ كِتَابِ صَوَانِ الْحِكْمَةِ وَهُوَ أَبُو (f. 2b) سَلِيمَانَ مُحَمَّدٍ
بَنِ طَاهِرِ بْنِ بَهْرَامِ السَّجْزِيِّ^٤ وَ مَشِيدِ مَعَالِمِ الْحَرَمَةِ وَ ذَاكِرٍ مِنْ تَوَارِيخِ الْحُكَمَاءِ
وَ فَوَائِدِهِمْ مَا قَرُبَ غُرُوبِ نَجْمِهِ فِي مَغَارِبِ النَّيَّانِ وَ أَدْرَجَهُ الدَّهْرُ نَحْتِ
طَيِّبِ الْخِذْلَانِ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ^٥ وَ كَلَّ مِنْ ذِكْرِهِ وَ أَثْبَتَ اسْمَهُ مُصَنَّفِ كِتَابِ
صَوَانِ الْحِكْمَةِ فَأَنَا^٦ مَا سَقَيْتُ* شَهَارِنِجْهِ وَ مَا ذَكَرْتُ فَوَائِدَهُ وَ تَوَارِيخَهُ فَانَّهُ
أَصْفٌ فِي ذِكْرِهِمْ وَ بَالِغٌ فِي حَقِّهِمْ وَ نَشْرُ أَرْدِيَةِ جَلِّهِمْ وَ دَقِّهِمْ^٧ ۞

(١) مَم: الجلبين، ك: الحلين، ب: الجلبين (٢) ماخوذ از بیت حماسه من ٥٣٩

و ليست عشيات الجمى برواجع عليك و لكن خلى عينك تدمعا.

(٣) فقط در ك ندارد (٤) كذا در جميع نسخ اما كلة منوال متقاضى ناسج است.

(٥) فقط در آ ندارد (٦) مَم ك ب: كبل، (٧) مَم: ما سنت، ك: سنت، ب: ما سنت.

(٨) باوجود آن چه يهتی در متن گفته است، ذكر اصحاب تراجم نمره ١ و ٢ و ٤ و ١٣ و ١٨ و ٢٠ و ٢١ و ٤٨ و ٥٣ و ٥٩ در نته و صوات الحكمة مشترك است اگرچه

این اشتراك اشتراك مواد نيست در اكثر احوال ۞

رَبِّ يَسِّرْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَتَمِّمْ بِالْخَيْرِ

الحمد لله المنعم الذي له نِعَمٌ أَبَتْ أَوْضَاحَهَا إِلَّا امْتِدَادًا وَ اِمْدَادَهَا
إِلَّا اِزْدِيَادًا يَفُوحُ عَرَفُ عِرْفَانِهِ فِي آفَاقِ الْقُلُوبِ وَيَمْحُو غَفْرَانَهُ مِنْ دِفَاطِرِ الْأَعْمَالِ
رُقُومِ الذُّنُوبِ، اللطيف الذي له الطاف لا يدرك كنهها رائد الفكر ولا يتسع
لها نطاق التعداد والحصر، الوهاب الذي له مواهب لا يطمع العبد في جزائها
ولا قيام للشكر بازائها، والصلوة على محمد الذي أزهير رياض نبوته مؤتفة
ومجاري أنهار شريعته مفرقة، و نشأت من آفاق رسالته سحابة غيمها نعمة
سابقة و غيبتها حكمة بالغة، تم السلام على أصحابه وخلفائه الراشدين من
بعده فإن كل خير وبركة ونجاة نندهم وعندنا من عنده؛

(f. 2a) قال الشيخ الامام ظهير الدين أبو الحسن بن الامام

أبي القاسم البيهقي* كنت أسبم في تصانيفي عن ثغر الإفادة و أشيم بوارقها
و أتأمل التصانيف المتقدمة و أتبعها لواحقها و اظن انه تنهّل لي وجوه من
الذكر الجميل وجدتها في مدة حيوتي عابسة و تورق لي غصون من لسان
صدق في العالمين بعد ما صادفتها يابسة، و عسى الأيام ان يرجعن قوما* و ان

(١) فقط در آ: للعبد (٢) م: حواها، ك: ب: حوايها، (٣) م: اله (بجاي اصحابه)،

ك: آله، ب: آله (٤) فقط در آ (٥) م: الصدق (و مثله در ك ب) - رك به

قرآت مجيد ٢٦: ٨٤ و ١٩: ٥١ (٦) مأخوذ از حياسه من ٩

ڪتاب

تتمّة صوان الحكمة

تأليف الامام ظهير الدين ابى الحسن على بن ابى القاسم زيد البيهقي

(م. سنة ۵۶۵ الهجرية)

لاهور

۵۱۳۵۱

الذي جيزه ولا يفتح باختر الرزيمين قال
 كلاما عمر بلحاذا بالسكوت ومن كلمات
 الملك الدولة في تصنيفه المسمى ^{التجويد} موحدة
 من لا يكمل في صناعة التي يليق به فليس له
 ان يطيب صناعة الاخرى فان رغب بالانظر
 والنقصان صار محجوبا عن نيل الكمال في
 جميع الاحوال المستقر في التسلية ^{للمتلقي} حجة اللقي
 عمر بن ابيهم الشيام كان نيا بوري البلاء
 والاباء والاجداد وكان تلوا في علي في اجراء
 علوم الحكمة الا انه كان سبي الخلق من
 العطن وقد تامل كما با باصمها ان سبع
 مرات وحفظه وعاد الى نيا بوري قراملا
 فقول بل نسخة الاصل فلم يوجد فيه ما كثير
 تفاوت وطالعه الجوزي او الشمس وعظا
 على درجة الطالع في ح من الجوزي اعطاه

Berlin Pm. 737, f. 66a.
 (= p. 111 of this Edition).

﴿ ن ﴾

ند = نزهة الارواح و روضة الافراح للشهرزورى، نسخة كتابخانه
ندوة العلماء لكهنؤ،

نزهة = نزهة الارواح و روضة الافراح فى تواريخ الحكماء
للشهرزورى،

نقحات = نقحات الانس (كلكته، سنه ١٨٥٨)،

نلينو = علم الفلك،

ويدمان = Beitruge zur Geschichte der Naturwissen-
schaften :

XX. Einige Biographien nach al-Baihaqi by
E. Wiedemann (in Sitzungsberichten der
Physikalisch-Medizin Sozietat in Erlan-
gen), Band 42 (1910.)

رک = رجوع کنيد، ظا = ظناً، ح = حاشيه

منتخب صوان الحكمة، نسخة كتابخانه كوبرلی (استنبول) عدد ۱۹۰۲	=	کب
کشف الظنون (طبع استنبول الا در مواضعیکه تصریح است بطبع اروپا)	=	کشف
تاریخ کزیده لحمد الله المستوفی (Gibb Memorial Series)	=	کزیده
The Muhammadan Dynasties	=	ایز پول
Lane's Arabic—English Lexicon	=	مد القاموس
Gibb Memorial Series		{ معجم الادباء معجم البلدان
طبع لکهنؤ، سنه ۱۲۹۳ هـ		مقامات همتانی
Journal of the اقباسات این کتاب که خانیکوف در American Oriental Society Vol. 6. شایع کرد		میزان الحكمة
نزهة الارواح و روضة الافراح فی تواریخ الحكماء للشهرزوری، نسخ برلین (Mo. 217)	=	ن
نزهة الارواح و روضة الافراح للشهرزوری، نسخ برلین (Ldbg. 430).	=	نب
نزهة الارواح و روضة الافراح للشهرزوری، نسخ براتس میوزیم	=	نچ

(۱) در مقامات طبع مطبعه هندیه قاهره سنه ۱۳۱۵ هـ (برهامش رسائل ابی الفضل
بتدیع الزمان الهمتانی) مقامه صیبریہ را که مقامه چهل و سوم است بر من ۲۵۶ دارد، و در
طبع لکهنؤ بر من ۱۱۳ (۲) برای شرح حال این نسخ رک به فهرست اهلوارث
ج ۹ ص ۴۵۹ و ۴۶۰

- ع = تیسوں الانباء فی طبقات الاطباء لابن ابی اصیبعہ،
سنہ ۱۲۹۹ھ
- ابن العبری = تاریخ مختصر الدول، بیروت، سنہ ۱۸۹۰
- علم الفلک، = تالیف نلینو، روما، سنہ ۱۹۱۱
- غ = انتخاب منتخب صوان الحکمہ، و تتمہ صوان الحکمہ،
و آتام التتمہ، نسخہ لیڈن (Or. 133 (4) Gol.)
- ابو القدا = مختصر تاریخ البشر لابی القدا، طبع مطبعہ حسینیہ قاہرہ،
سنہ ۱۳۲۵ھ
- فہرست = کتاب الفہرست لابن التمیم (طبع یورپ)
- Catalogue of the Arabic and Persian Manuscripts of the Oriental Public Library at Bankipur. = فہرست بانکپی پور
- فہرست رامپور = فہرست کتب عربی موجودہ کتبخانہ ریاست رامپور،
جلد اول، رامپور سنہ ۱۹۰۲؛ جلد ۲ حصہ اول،
رامپور سنہ ۱۹۲۸
- فہرست مکتبہ دارالعلوم اسلامیہ پشاور = المعارف العلمیہ فی مکتبہ دارالعلوم اسلامیہ پشاور،
آکرہ، سنہ ۱۹۱۸
- ق = تاریخ الحکماء لابن القفطی (طبع لہن) لائیک،
سنہ ۱۹۰۳
- کا = آتام التتمہ، نسخہ کتابخانہ کوریل (استنبول) عدد ۹۰۲
- کامل = الکامل فی التاریخ لابن الاثیر، طبع مطبعہ ازہریہ قاہرہ،
سنہ ۱۳۰۱ھ

(۱) رگ برای شرح احوال ابن نسخہ بہ Cat. Cod. Arab.² (1907), II. 1. p. 132

- حبيب السیر = (عربی، سنه ۱۸۴۷)
- حیاسة = اشعار الحیاسة (بون، سنه ۱۸۲۸)
- ابن خلکان = وفيات الاعیان (قاهره، سنه ۱۳۱۰هـ)
- دره = درة الاخبار و لعة الانوار ترجمة تتمه ضوان الحکمة
بقارسی، نسخه کتابخانه کلیتہ پنجاب،
- دمية = دمية القصر للمباخرزی (حلب، سنه ۱۳۴۹هـ)
- روضه الصفا = (عربی، سنه ۱۲۷۱هـ)
- ریو = فهرست مخطوطات فارسیه در برتس میوزیم مع تکمله
تالیف ریو (Rieu)
- زامبور = Manuel de Genealogie et de Chronologie by
E. D. Zambaur, Hanovre, 1927.
- زبدتہ یا زبدتہ التوارخ { نسخه برتس میوزیم (Rieu's Suppl. p. 342, No. 550)
کہ بنام اخبار الدوله السلجوقیہ طبع شدہ است در لاهور
در سنه ۱۹۳۳
- زبدتہ النصرة = اعماد الاسفہانی اختصار بنداری طبع هوتسا (لیدن،
سنه ۱۸۸۹)
- سبکی = طبقات الشافعیة الکبری لتاج الدین ابی نصر عبد الوہاب
ابن تقی الدین السبکی، طبع مطبعة الحسینیہ قاهره
- سوتز = Die Mathematiker und Astronomen der
Araber und ihre Werke. Leipzig, 1900
- ابن صاعد = کتاب طبقات الامم لابن صاعد الاندلسی (طبع شیخو)
بیروت، سنه ۱۹۱۲

فہرست رموز و اختصارا تیکہ در حواشی این کتاب مستعمل است

- آثار الوزرا، تالیف سیف الدین حاجی، نسخہ خطی.
- آ = نسخہ برلین (Pm. 737)، فہرست اہلوارث نمبر 10052،
- II = انسائیکلو پیڈیا آف اسلام،
- ابن الاثیر = الکامل فی التاریخ لابن الاثیر، طبع مطبعہ ازہریہ قاہرہ،
سنہ ۱۳۰۱ھ
- اسلامک کلچر، مجلہ شہرہ حیدر آباد دکن،
- اورینٹل کالج میگزین، مجلہ پنجاب یونیورسٹی اورینٹل کالج لاہور،
- تاریخ بیہق، نسخہ برتس میوزیم (Or. 3587)،
- تاریخ ابو الفدا = مختصر تاریخ البشر لابی الفدا، طبع مطبعہ حسینیہ قاہرہ،
سنہ ۱۳۲۵ھ
- تمتہ الیتیمہ، نسخہ کتابخانہ ملیہ پاریس (Ms. Arabe 3308)،
- ترجمہ چہار مقالہ = Revised Translation of the Chahār Maqāla,
by E. G. Browne, Cambridge, 1921.
- ترجمہ زہہ، از مقصود علی تبریزی، نسخہ کتابخانہ کلیئہ پنجاب،
- ترکستان، تالیف بارنولڈ (Gibb Memorial Series)،
- تہانوی = کتاب کشف اصطلاحات الفنون (کلکتہ، سنہ ۱۸۶۲)،
- چہار مقالہ، (Gibb Memorial Series)،
- حاجی خانیہ = کشف الظنون (طبع استنبول الا در مواضعیکہ طبع اروپا
صریحا مذکور است)،

فهرست تراجم زائده در درة الاخبار

صحيفة	فهرست تراجم	عدد
۱۱۹ ...	الامام شهاب الدين قتيل السهروردي	۱۰۸
۱۲۱ ...	الامام المحقق العلامة فخر الدين محمد بن عمر الرازي	۱۰۹
۱۲۲ ...	الامام خاتم المحققين نصير الحق والدين محمد الطوسي	۱۱۰
۱۲۶ ...	الدستور الحكيم علامه رشيد الدين	۱۱۱

ح ح

عدد	فهرست تراجم	تتمة دوران الحكيم صحيحه	درة الاخبار صحيفة
١٠٣	الحكيم ابو الفتح عبدالرحمن الخازن	١٦١	١٠٩
١٠٤	الفيلسوف محمد بن احمد المعموري البيهقي	١٦٢	١١٠
١٠٥	الامام ابو زيد النوقاني	١٦٥	١١١
١٠٦	الحكيم الاديب عبد الواحد القابني المقيم بالرى	١٦٥	١١٢
١٠٧	الامام الاجل الاعز رشيد الدولة و الدين سعد الاسلام و المسامين، ذو المناقب و المكارم، عزيز الملوك و السلاطين، افصح الممالك، صاحب البيان، افتخار خوارزم و خراسان، سلطان الندماء و الافاضل، ملك الكتاب، امير امراء الكلام، ابو المفاخر، محمد ابن [محمد بن] عبد الجليل العمري الكاتب البخاري الخوارزمشاهي	١٦٦	١١٢
١٠٨	الامام ظهير الدين عبد الجليل بن عبد الجبار الامام المقتي	١٦٩	...
١٠٩	الحكيم ابو سعيد محمد بن علي المتطبب المعروف ابوه بالحكيم علي الطلحان	١٦٩	١١٣
١١٠	الامام الفيلسوف علي بن شاهك القصارى الضرير البيهقي	١٧١	١١٥
١١١	الامير السيد الامام زين الدين [اسماعيل بن الحسن] الجسني الجرجاني الطيب	١٧٢	١١٦

﴿ ز ﴾

عدد	فهرست تراجم	تذکره حکماء تاریخ	دوره الاخبار مصحف
۸۷	الحکیم ابو الحسن ابن [التلمیذ] الطیب البغدای ...	۱۴۱	۱۰۲
۸۸	[ابن الحسن] الطیب البغدای ...	۱۴۳	۱۰۲
۸۹	الحکیم علی المناذلی النیسابوری ...	۱۴۴	۱۰۳
۹۰	الامام الایحده ابو المعالی مجدود بن ابی نصر بن محمد الرشیدی النیسابوری من اولاد هرون الرشید الخلیفه رحمه الله	۱۴۵	۱۰۴
۹۱	الامام الصاحب ابن محمد البخاری ...	۱۴۶	۱۰۴
۹۲	الحکیم ظهیر الحق محمد بن مسعود الادیب الغزنوی ...	۱۴۹	۹۶
۹۳	الفیلسوف ایحده الزمان ابو الیرکات بن ملکا الطیب ..	۱۵۰	۹۶
۹۴	الفیلسوف بهاء الدین ابو محمد الخرقی ...	۱۵۳	۹۸
۹۵	الامام احمد بن حامد النیسابوری ...	۱۵۴	۱۰۶
۹۶	عین الزمان الحسن القطان المرزی ...	۱۵۵	۱۰۶
۹۷	الامام الفزید عمر بن غیلان البلخی ...	۱۵۶	۱۰۷
۹۸	الاجل الاعز بهاء الدین محمد بن محمود بن یوسف بن اخ البدیع	۱۵۶	۱۰۷
۹۹	نجیب الدین ابو بکر الطیب النیسابوری ...	۱۵۷	۱۰۷
۱۰۰	الحکیم ناصر الهرمزدی الایبشرنابادی ...	۱۵۸	۱۰۸
۱۰۱	الامام محمد الحارثان السرخسی ...	۱۵۹	۱۰۹
۱۰۲	الفیلسوف محمود الخوارزمی ...	۱۶۰	۱۰۹

﴿ و ﴾

عدد	فهرست تراجم	تذکره سالانہ حکماء صحیفہ	درة الاخبار صحيفة
٦٩	الاديب الفيلسوف ابو العباس اللوكرى	١٢٠	٩٣
٧٠	الفيلسوف قطب الزمان محمد بن ابى طاهر الطيبى المروزى	١٢٢	٩٤
٧١	الفيلسوف الاوحد ابو الفتح بن ابى سعيد الفندورجى	١٢٣	٩٥
٧٢	القاضى الفيلسوف مجد الافاضل عبد الرزاق التركى	١٢٤	٨٦
٧٣	السيد الامام الفيلسوف شرف الزمان محمد الايلاقى	١٢٥	٨٧
٧٤	القاضى الامام الفيلسوف زين الدين عمر بن سهلان الساوى	١٢٧	٨٨
٧٥	الحكيم عبد الله الارموى	١٢٩	٠٠
٧٦	الحكيم الجليل ابو الحسن الأثرى	١٢٩	٨٩
٧٧	ابو على الاخلاطى	١٣٠	٩٠
٧٨	الحكيم ابو سعد التبريزى	١٣٠	٩٠
٧٩	الحكيم ابو سعيد الارموى	١٣١	٩٠
٨٠	الحكيم ابو الهيثم البوزجاني	١٣٢	٩١
٨١	عبد ايشوع بن يوحنا المتطبب	١٣٢	٩١
٨٢	الحكيم الامام ابو الحسن الابريسمى	١٣٣	٩٢
٨٣	الحكيم على بن محمد الحجازى القاينى المقيم ببيهق	١٣٤	٩٨
٨٤	الحكيم الفريد ابو مضر محمود بن [جرير] الضبى الاصفهاني	١٣٥	٩٩
٨٥	الامام الاجل أسعد الميسنى	١٣٦	٩٩
٨٦	الامام محمد الشارستانى	١٣٧	١٠٠

عدد	فهرست تراجم	تتمة ديوان الحكيم صحيحة	درة الاخبار صحيفة
٥٣	ابو الحسن الانبيرى الحكيم	٩٧	٧٠
٥٤	الاديب الحكيم اسعنايل الهروى	٩٧	٧١
٥٥	الحكيم ميمون بن نجيب الواسطى	٩٨	٧١
٥٦	الحكيم ابو القتح كوشك	٩٩	٧٢
٥٧	الحكيم ابو سهل التلى النيسابورى	١٠١	٧٤
٥٨	ابراهيم بن عدى الحكيم	١٠٢	٧٥
٥٩	الحكيم ابو الحسن على بن احمد الجشوى (٤)	١٠٢	٧٥
٦٠	ابو عيسى يحيى بن على المنجم	١٠٣	٧٦
٦١	ابو سعد محمد بن محمد الغامى	١٠٤	٧٦
٦٢	الحكيم ابو القاسم الحسين بن الفضل الراغب	١٠٤	٧٧
٦٣	الحكيم ابو القاسم عبدالرحمن بن على بن ابى صادق المتطبب	١٠٧	٧٩
٦٤	الاستاد الحكيم المختص ابو الحسن على النسوى	١٠٩	٨٠
٦٥	الملك العالم العادل عضد الدنيا و الدين علاء الدولة فرامرز بن على بن فرامرز ملك يزد	١١٠	٨١
٦٦	الدستور الفيلسوف حجة الحق عمر بن ابراهيم الخيام	١١٢	٨٢
٦٧	ابو المعالى عبد الله بن محمد المياجى	١١٧	٨٥
٦٨	الفيلسوف ابو حاتم المظفر الاسفزارى	١١٩	٩٢

عدد	فهرست تراجم	تیمه دوران الحکمه سجده	درة الاخبار صحيفة
۳۵	الحکیم دیمان (کنذا) الطیب	۷۲	۵۲
۳۶	الحکیم ابو سلیمان محمد بن طاهر بن بهرام السجستانی	۷۴	۵۳
۳۷	الحکیم ابو حافد احمد بن اسحق الاسفزاری	۷۵	۵۳
۳۸	الحکیم ابو الوفاء البوزجانی	۷۶	۵۳
۳۹	الحکیم بطلمیوس الثاني ابو علی بن الهیثم	۷۷	۵۴
۴۰	الحکیم ابو سهل الکوهی	۸۰	۵۶
۴۱	الحکیم ابو محمد العدلی القاینی	۸۱	۵۷
۴۲	ابن اعلم [کنذا] الشریف البغدادی	۸۲	۵۸
۴۳	ابو الحسن کوشیار بن لبنان بن باشهری الجبلی	۸۳	۵۹
۴۴	محمد بن ایوب الطبری	۸۴	۵۹
۴۵	ابو الصقر عبد العزیز بن عثمان القبیصی الهاشمی	۸۵	۶۰
۴۶	الحکیم الادیب ابو الفرج علی بن الحسین بن هندو	۸۵	۶۱
۴۷	الحکیم العالم ابو سهل المسیحی	۸۸	۶۳
۴۸	ابو زکریاء یحیی بن عدی	۹۰	۶۴
۴۹	الفیلوف بهمن یار الحکیم	۹۱	۶۵
۵۰	الحکیم ابو منصور الحسین بن طاهر بن زیله	۹۲	۶۶
۵۱	الفقیه الحکیم ابو عبید عبد الواحد الجوزجانی	۹۳	۶۷
۵۲	ابو عبد الله المعصومی الحکیم	۹۵	۶۹

عدد	فهرست تراجم	تتمة سوان الملوك ص ٢١	درة الاخبار صحيفة
١٨	اخوان الصفاء	٢١	٢٣
١٩	الحكيم [ابو] عبد الله [الناثلي]	٢٢	٢٤
٢٠	يحيى النحوى الملقب بالطريق و المنسوب الى الديلم	٢٣	٢٥
٢١	يعقوب بن اسحق الكندي	٢٥	٢٦
٢٢	ابو زيد البلخي	٢٦	٢٧
٢٣	الفيلسوف ابو الفرج بن الطيب الجائليق	٢٧	٢٨
٢٤	الحكيم العالم ابو القاسم الكرمانى	٣٢	٣٢
٢٥	ابو الفتح على بن محمد الكاتب البسقي	٣٤	٣٣
٢٦	ابو العباس احمد بن اسحق الجرمقي	٣٧	...
٢٧	الحكيم الوزير شرف الملك ابو على الحسين بن عبد الله ابن سينا البخارى	٣٨	٣٤
٢٨	ابو ربحان [كذا] البيروني	٦٢	٤٧
٢٩	الحكيم ابو الحسن على بن رامسان العوفي	٦٤	٤٨
٣٠	ابو على عيسى بن اسحق بن زرعة الفيلسوف	٦٦	٤٨
٣١	ابو الحسن بن سنان الطيب	٧٠	٤٩
٣٢	ابو الحسن بن هرون الحرائي	٧٠	٥٠
٣٣	العماني الطيب	٧١	٥١
٣٤	الحكيم ابن سيار الطيب	٧٢	٥١

فهرست تراجم تنمة سوان الحكمة و درة الاخبار

درة الاخبار صحيفة	تتمة سوان الحكمة صحيفة	فهرست تراجم	عدد
٨	٣	حنين بن اسحق المترجم	١
٩	٤	اسحق بن حنين بن اسحق	٢
١٢	٦	حبش الطيب	٣
١٢	٦	ثابت بن قرة الحراني	٤
١٣	٧	محمد بن زكريا الرازي المتطبب	٥
١٤	٩	علي بن ربن الطبري	٦
١٤	٩	اسحق بن سليمان	٧
١٤	١٠	ابو الحسن البسطامي	٨
...	١٠	اسحق بن قرش	٩
١٥	١٠	ابو ركاز النيسابوري	١٠
١٥	١١	ابو الحسن الضميرى (كذا)	١١
١٦	١١	ابو الحسن بن مكين [بكش] البغدادي الضرير	١٢
١٦	١٢	ابو الخير الحسن بن بابا بن سوار بن بهنام	١٣
١٨	١٤	الحكيم متى بن يونس المترجم	١٤
١٩	٥	يحيى بن [ابى] منصور الحكيم	١٥
١٩	١٥	محمد بن جابر الحراني البتاني	١٦
٢٠	١٦	الشيخ ابو نصر الفارابي	١٧

فهرست مندرجات کتاب هذا

۱. فهرست تراجم تنمة صوان الحکمة و درة الاخبار ... ب
۲. فهرست رموز و اختصاراتیکه در حواشی کتاب مستعمل
است ... ی
۳. متن کتاب تنمة صوان الحکمة ... ا
۴. حواشی و زیادات ... ۱۷۷
۵. فائت حواشی ... ۲۱۹
۶. فهرس ... ۲۲۶
- الف- فهرست اسماء الرجال و النساء و القبائل و غیره ... ۲۲۶
- ب- فهرست الاماکن ... ۲۷۰
- ج- فهرست الکتب ... ۲۷۹
۷. اختلاف قرآت ... ۳۱۳
۸. غلطنامه و زیادات ... ۳۵۰
۹. دیباجه الکلیسی ... ا

اسكن ننده

طبع في ٥٠ نسخة

نشر بمعهد تاريخ العلوم العربية والإسلامية
بفرانكنفورت - جمهورية ألمانيا الاتحادية
طبع في مطبعة شتراوس، مورلنباخ، ألمانيا الاتحادية

تاريخ العلوم وتصنيفها في العالم الإسلامي

٨

تتمة صوان الحكمة
لعلي بن زيد البيهقي

نصوص ودراسات

جمع وإعادة طبع
فؤاد سزكين

بالتعاون مع
كارل إيرج-إيجرت، إكهارد نويباور

١٤٢٦هـ - ٢٠٠٥م

معهد تاريخ العلوم العربية والإسلامية

في إطار جامعة فرانكفورت - جمهورية ألمانيا الاتحادية

منشورات
معهد تاريخ العلوم العربية والإسلامية

يصدرها
فؤاد سزكين

تاريخ العلوم وتصنيفها في العالم الإسلامي

٨

تتمة صوان الحكمة
لعلي بن زيد البيهقي

نصوص ودراسات

١٤٢٦هـ - ٢٠٠٥م

معهد تاريخ العلوم العربية والإسلامية
في إطار جامعة فرانكفورت - جمهورية ألمانيا الاتحادية

مشورات
معهد تاريخ العلوم العربية والإسلامية
سلسلة تاريخ العلوم وتصنيفها في العالم الإسلامي
المجلد ٨

